

EXCELSIOR

ALLEGED ABUSE

CAESARII

HEISTERBACENSIS MONACHI

ORDINIS CISTERCIENSIS

DIALOGUS MIRACULORUM

TEXTUM

**AD QUATUOR CODICUM MANUSCRIPTORUM
EDITIONISQUE PRINCIPIS FIDEM**

ACCURATE RECOGNOVIT

JOSEPHUS STRANGE.

VOLUMEN SECUNDUM.

**COLONIAE, BONNAE ET BRUXELLIS,
SUMPTIBUS J. M. HEBERLE (H. LEMPERTZ & COMP.).
MDCCCLX.
TYPIS J. S. STEVEN.**

JAN 17 1938

10417

DISTINCTIO SEPTIMA DE SANTA MARIA.

PROLOGUS.

Praemissis sex distinctionibus, videlicet de conversione, de contritione, de confessione, de tentatione, de daemonibus et virtute simplicitatis, inter sex adhuc superstites primam distinctionem sibi vendicat beata Dei Genitrix Virgo Maria, eo quod ipsa sit dignissimum Ecclesiac membrum. Et hoc non incongrue fieri videtur in septimo loco, quia secundum philosophos septenarius numerus est virginitatis, eo quod infra primum limitem denarium, nullum numerum ex se generet. Quod virgo genuit, supra naturam fuit. Ipsa est enim virga de radice Yesse exorta, quae florem nobis protulit, super quem spiritus septiformis gratiae requievit. Cuius virtutem, ut digna scribere et scribenda possim perficere, suppliciter imploro.

CAPITULUM I.

*De his quae beatam Virginem Mariam mystice designant,
et de beneficiis humano generi per eam collatis.*

JOHANNES in Apocalypsi vidi mulierem amictam sole, et lunam sub pedibus eius, et coronam duodecim stellarum in capite eius¹⁾. Mulier haec Virgo est²⁾ Maria, sole lucidior fulgore caritatis; luna, id est mundo, superior contemptu gloriae saecularis; omnium virtutum stellis tanquam iate gemmato coronata; et quod his dignius est, diartru secunda. Hanc designant per exemplum mons,

sc. 12, 1. — 2) BCD est Virgo.

castellum, aula, templum, thalamus et civitas, palma, cedrus, vitis, rosa, et cum istis numerosa nominum nobilitas. Miror in eius designatione virgam floridam, et rubum inter flamas virentem¹⁾, vellus madidum Gedeonis, thronum eburneum ac deauratum Salomonis, fontem signatum, hortum clausum²⁾, et alia quam plurima, quae brevitatis studio sunt omittenda³⁾. Sicut enim in creaturis universis matre Creatoris nil est sanctius, nil dignius, nil excellentius⁴⁾, ita eius visione nulla sanctorum visio dignior, nulla iocundior, nulla eminentior.

*Cuius preces, ut quidam ait, vitia,
Cuius nomen tristia,
Cuius odor lilia, et
Cuius vincunt labia
Favum in dulcedine.
Super nucem sapida, et
Super nivem candida,
Super rosam roscida,
Super lunam lucida
Veri solis lumine.*

NOVICIUS⁵⁾: Vere beati⁶⁾ et ter beati, qui tantae Virginis⁷⁾ digni habitu fuerint visione⁸⁾ laetificari, et sermone iocundari, oratione consolari, benedictione confirmari. MONACHUS: Hoc plenius noscet per exempla. Audisti iam ex parte figuras et aenigmata; vis nunc scire qualia et quanta mundus per ipsam consequatur beneficia? NOVICIUS: Nihil plus sitio. MONACHUS: Ipsa est orbis conservatrix, et tribulorum consolatrix, fida sibi famulantium defensatrix. Per ipsam peccatores illuminantur, desperati ad confessionem reparantur, apostatae a Deo per ipsam Deo mirabiliter reconciliantur, iusti revelationibus consolantur. Nomen eius et memoriale⁹⁾ eius morbos sanat, daemones fugat, vincula solvit, timores pellit, tentationes compescit. Per ipsam pusillanimes confortantur, torpentes excitantur, eiecti misericorditer revocantur. Diligentes se

1) ADP urentem. — 2) Numer. 17, 8. Exod. 3, 2. Judic. 6, 37. Reg. III, 10, 18. Cant. 4, 12. — 3) B omissa. — 4) P praecellentius. — 5) in his posterioribus distinctionibus habent libri CP Apollonium et Caesarium interlocutores. — 6) ABD beati vere, CP beati vero. Scripsi vere beati ex Homiliis ineditis (codici A annexis) super Passionem Domini: „Vere beati et ter beati, quibus pervenire dabitur ad illud ultimum pascha.“ — 7) ACDP add visione. — 8) visione om P. — 9) Isai. 26, 8.

diligit, imo diligendo praevenit et honorat; contemnentes se, quia iusta est, punit et humiliat. Apud ipsam electuaria sunt confortativa, ungenta sanativa. Nomen eius *super mel dulce, et hereditas eius super mel et favum*¹⁾. Morientibus assistit, mortuorum animas ad vitam perducit aeternam. NOVICIUS: Liceat omnia haec credam de illa, vellem tamen eadem mihi exemplis dilucidari²⁾. MONACHUS: Quae a viris audivi religiosis, tibi referam, ipsius ut spero oratione adiutus. Quod vero mundus eius meritis precibusque conservetur, binis tibi pandam exemplis.

CAPITULUM II.

De imagine eius, quae sudavit timore divinae sententiae.

Ante hos annos quando validi illi fuere venti atque tonitrua, quorum mentionem feci in distinctione quarta capitulo vicesimo primo, cum in quadam ecclesia provinciae nostrae populus staret, et divina sacerdos celebraret, imago Dei Genitricis tam vehementer sudare coepit, ut astantes notarent et mirarentur, atque ipsae sudorum guttulae³⁾ peplis matronarum extergerentur. Nutu Dei obsessus eadem hora affuit. Requisitus de causa, respondit: Quid statis admirantes? Filius Mariae manum extenderat ad feriendum, quam si non ipsa tenuisset, mundus iam minime subsisteret. Ecce haec est causa sudoris. Et territi sunt omnes audientes verba tam stupenda. Haec mihi relata sunt a quodam Abbe religioso ordinis nostri, tunc temporis recenter gesta.

CAPITULUM III.

De plaga Frisiae ob iniuriam Dominici corporis.

Parvo post haec emerso⁴⁾ tempore, anno videlicet gratiae millesimo ducentesimo decimo octavo, mare in partibus Frisiae terminos suos egrediens, multarum provinciarum terras occupavit, villas delevit, ecclesias lapideas deiecit, tantam hominum extinguens⁵⁾ multitudinem, ut summa centum millia transcederet. Ita exaltati sunt fluctus eius, ut turrium altitudines

1) Eccli. 24, 27. — 2) DP delucidari, R elucidari, ut III, 1. p. 111. — 3) CP guttae. — 4) ADP emenso. — 5) CP extinguens hominum.

operire viderentur, et procella procellam impellens, generale diluvium terris minaretur. Et sicut dictum fuit Abbati nostro, cum eodem anno visitationis gratia Frisiam intrasset, quod ¹⁾ fluctus furentes etiam usque ²⁾ Coloniam pervenissent, si non is qui eos excitaverat, Genitricis suae, ut postea dicetur, precibus compescuisset. NOVICIUS: Nostri causam tantae plagae? MONACHUS: Novi. Friso quidam pugil in eadem provincia exstitit, qui quotiens de taberna ebrius rediit, totiens uxorem verberibus et plagis satis tribulavit. Tempore quodam timore mariti infirmitatem simulans, ne simulatio eadem posset notari, corpus Domini sibi dari postulavit. Venienti sacerdoti pugil cum scypho cervisiae ebrius occurrens, bibere eum ³⁾ monuit. Et cum ille responderet: Corpus Domini porto, non modo ⁴⁾ bibam; iratus Friso cum scypho pixidem percussit, et omnes hostias de illa excussit, ita ut per pavimentum dispergerentur. Matronae vero, quae consolationis gratia convenerant, super singulas hostias tanquam stellas radiantes viderunt. Quas sacerdos gemens ac dolens in pixidem recollegit et abiit. Friso vero a Decano provinciae citatus, excommunicatus est, sed non curavit. Qui tandem ad hoc compulsus est, ut cruce pro tanto sacrilegio signatus cum iam dicto sacerdote etiam cruce signato veniret Romam. Cui dominus Honorius Papa culpam confitenti pro poenitentia iniunxit, ut mare transiret, ibique tribus annis in armis Christo serviret ⁵⁾. Quid plura? Mare transierunt ambo, et ante Damiatam mortui sunt ambo. Quibus defunctis, cum anno eodem Dominus provinciam terribiliter, ut supra dictum est, plagasset, et causa plague populum lateret, matronae euidam valde religiosae, Domino ieiuniis ⁶⁾, orationibus, vigiliis et elemosynis servant, materterae videlicet domini Witboldi ⁷⁾ Abbatis sancti Bernardi, beata Dei Genitrix, lacrimis eius mota, populique miserta, apparens sic ait: Propter iniuriam filii mei in sacramentum corporis eius factam, submersa est Frisia, et adhuc amplius plagabitur, si condigna poenitentia non fuerit subsecuta. Ex quibus verbis colligitur, quod non solum pugilis, sed communibus populi peccatis exigentibus, hoc evenierit. Moxque adiecit mater misericordiae: Leva oculos tuos

1) quod om P. — 2) AD usque ad. — 3) eum add D. — 4) AD modo non. — 5) C deserviret. — 6) ABDP in ieiuniis. — 7) CD Wicboldi, B Wiltboldi, P Winiboldi.

contra mare. Quod cum fecisset, contemplata est pixidem a pugile percussam, in summitate fluctuum natantem. Quae cum in tantum approximasset¹⁾, ut posset cognosci²⁾, ait: Ecce corpus filii mei. In loco enim ubi dispersum est, aedificanda est ecclesia, et debet ei tanta exhiberi reverentia, quomodo sepulchro Dominico. Hoc etiam noveris, quod ambo mortui sunt, pugil scilicet et sacerdos. Sed pugil, eo quod sine contritione obierit, sepultus est in inferno; sacerdos vero adhuc tenetur in purgatorio. Retulit tamen nobis Theodericus Prior de Yesse, eundem pugilem, quantum ad signa exteriora, cum proficisceretur, satis magnam habuisse contritionem; sed credendum est beatae Dei Genitrici. Hac visione cognita, dominus Theodericus Episcopus Monasteriensis, ad cuius Dioecesim maxima pars Frisiae pertinet, missis litteris suis per Ydiam sancti Bernardi cellararium, sicut nobis ipse retulit, sollemnem provincialibus poenitentiam iniunxit. Quod autem insufficiens fuerit, ex hoc probatur, quod anno praeterito denuo punita est Frisia, multis millibus per aquarum inundationes submersis. Matrona quaedam praedives ex praedicti pugilis domo ecclesiam aedificavit. Ex his quae dicta sunt, considerare potes, quam sollicita sit circa hominum salutem beata Virgo Maria, cui tanta cura exstitit de poenitentia. Quod vero tribulorum sit consolatrix, sequentia declarabunt.

CAPITULUM IV.

De sacerdote idiota, qui a sancto Thoma Cantuariensi degradatus, per beatam Mariam officium suum recuperavit.

Retulit mihi quidam Abbas de ordine nostro, de sancto Thoma Cantuariensi, qui nostris temporibus martyrizatus est, quiddam satis delectabile, quod nec in eius Passione legitur, neque in libris Miraculorum eius reperitur. Cum esset in eius Dioecesi sacerdos quidam idiota, nullam sciens missam nisi de Domina nostra, et illam quotidie celebraret, atque apud eum de hoc accusaretur, prohibitus est ob honorem sacramenti a beato Episcopo, de cetero dicere missas. Qui cum esset in tribulatione et egeret, beatamque Virginem iugiter invocaret, illa ei apparens ait: Vade ad Episcopum, et dic ei ex parte mea, quatenus tibi restituat officium tuum,

1) C appropinquasset. — 2) CP agnoscit.

Respondit sacerdos: Domina, ego pauper sum et persona despota, non me audiet, neque mihi patebit accessus ad eum. Beata Virgo subiunxit: Vade, et ego tibi viam praeparabo. Et ille: Domina, non credet verbis meis. Respondit illa ¹⁾: Dices ei pro signo, quod cum tali hora et in tali loco cilicium suum dissutum resarciret, ego illud ex parte una tenebam adiuvans eum. Statimque credit tibi. Mane sacerdos sine impedimento intrans ad Episcopum et beatae Dei Genitricis ei deferens nuncium, cum ille diceret, unde credam te ab ea missum? praedictum signum de cilicio subiunxit. Quo auditio, beatus Pontifex stupens simul ac pavens, respondit: Ecce reddo tibi officium tuum, et praecipio tibi ut tantum missam de Domina nostra cantes ac frequentes, oresque pro me. NOVICIUS: Satis miror pietatem Dominae nostrae, quod idiotam depositione dignum sic defenderet, et in ²⁾ ministerio tanto dignum iudicaret. MONACHUS: Hoc actum ³⁾ est ex inefabili eius misericordia, sicut in sequenti capitulo amplius mirari poteris.

CAPITULUM V.

Item de sacerdote in Derlar idiota et deposito, cui sancta Maria ecclesiam restitui praecepit.

Canonicus quidam sancti Gereonis in Colonia, Harderardus ⁴⁾ nomine, vir nobilis, oriundus de Merenberg ⁵⁾, Pastor erat eiusdem ecclesiae super fluvium Logonam ⁶⁾ sitae, vocabulo Derlar ⁷⁾. Cum esset liberalis, et multa consumeret, nec annui ei redditus sufficerent, putans iam dictae suae ecclesiae vicarium multam habere pecuniam, cogitare coepit, qualiter aliquid extorqueret ab illo. Sciensque prorsus hominem illitteratum, assumpto secum Decano Limpurgensi, in ipsa Dominica infra Epyphaniae octavam, cuius officium difficultimum est, cum se sacerdos praeparasset, ecclesiam tanquam missam auditurus intravit. Expavit ille visis tantis viris. Facta tamen confessione, co quod ignoraret officium diei, introitum de sancta Maria, scilicet, *Vultum tuum depreca-*

1) CP ei. — 2) in add ACD. — 3) B factum. — 4) AD Harderadus. — 5) Merenberg villa Nasgoviae prope Westerburg sita. — 6) Lahn. B Loganam. — 7) B Denar. Videtur esse Dern prope Dietz.

buntur, inchoavit. Quem Harderardus confundere volens, auctoritate curae pastoralis, officium diei incepit, id est, *In excelso throno.* Cui cum sacerdos resisteret, cessit ille, confusum se simulans. Finita missa, cum illum dure satis argueret, diceretque, domine, qualem missam dixistis hodie? et ille responderet, de Domina nostra, nonne bona fuit? adiecit Harderardus: Videte ne unquam de cetero missam dicatis in ecclesia mea. Sieque recessit, alio sacerdote substituto. Et cum egeret pauper ille amotus, compassa ei mater misericordiae, nocte quadam Harderardo, dictis matutinis, in ecclesia sancti Geronis soli apparens, durius allocuta est dicens: Ut quid repulisti capellanum meum, avaritia tua ad hoc te instigante? Si non celerius eum restitueris, linguae officio a me privaberis. Ille ad pedes eius corruens, et veniam postulans, omnem satisfactionem promisit. Mox mane directo nuncio amotum restituit, mandans, sicut supra dictum est de sancto Thoma, ut missam de sancta Maria quacunque¹⁾ die vellet celebraret, ipsamque pro suis peccatis interpellaret. Adhuc enim idem sacerdos vivit, et praeest cuidam monasterio sanctimonialium, cuius ipse initiator exstitit. NOVICIUS: Bonum est tali servire Dominae, quae sic sibi servientibus subvenit. MONACHUS: Non solum eos a quibus afflignantur monet et corripit, imo etiam quae illorum sunt potenter defendit.

CAPITULUM VI.

De domino Innocentio Papa, quem sancta Maria corripuit per Renerium, cum in ordinem Cisterciensem exactiones facere conaretur.

Tempore illo quo Baldewinus Comes Flandriae cum cruce signatis Constantinopolim expugnavit, dominus Papa Innocentius ordini²⁾ litteris suis mandaverat, ut quadragesimam partem omnium rerum suarum mobilium in succursum terrae sanctae transmitteret. Ordo vero praevilegiis³⁾ sibi ab eius antecessoribus indultis innitens, ne libertatem concessam vertere videretur in servitatem, tam gravi exactioni⁴⁾ subiacere non acquievit. Unde Innocentius furens in tantum ordini in-

1) CP quocunque. — 2) C ordini nostro. — 3) ADP privilegiis. — 4) AD exactione.

dignabatur, ut dignitatibus saecularibus indulgere proponeret, quatenus possessiones ordinis sibi usurparent. In proximo vero generali Capitulo Abbates, qui confluxerant, spem suam in beata Dei Genitrix, quae ordinis patrona est et advocata, ponentes, scientes sententiam male conceptam eius precibus¹⁾ facile posse revocari, speciales pro eadem necessitate usque ad proximum Capitulum orationes iniunxerunt, hoc etiam adiicientes, ut a capite Quadragesimae nudis pedibus de Capitulo exeuntes, septem psalmos cum letania decantarent. Quod et fecimus. Interim beata Dei Genitrix viro cuidam religioso, nomine Renerio, iam dicti Innocentii confessori, apparen, in haec verba eidem mandavit: Tu ordinem Cisterciensem, cuius advocata sum ego, destruere conaris, sed non praevalebis. Et nisi citius de tuo malo proposito resipiscas, ego te et omnem potestatem tuam conteram. Huiusmodi nuncio dominus Innocentius auditio, sciens Renerium virum esse sanetum ac veracem, timuit, in tantum de concepto peccato poenitens, ut ordinis praevilegia roboraret, hoc adiiciens, ut primo omnium negotia ordinis in curia expedirentur. Quam indulgentiam cum tam sua bulla, quam omnium Cardinalium subscriptionibus confirmaret, et unus tantum nigri ordinis Cardinalis contradiceret, ita in illum exarsit, ut statim eum amovere minaretur. Cumque in proximo Capitulo patribus nostris haec innotuissent, Christum eiusque Genitricem de tam inopinata mutatione²⁾ glorificantes, orationes iniunctas cum gratiarum actione dimiserunt. NOVICIUS: Non miror, si advocationem suam tam potens Regina defendit. MONACHUS: Verum dicens. Licet enim mater sit misericordiae, non tamen obliviscitur circa immisericordes vindictae.

CAPITULUM VII. *)

De vindicta hostium Loci sanctae Mariae.

Dum nobilis femina domina Aleidis³⁾ de Molsberg cum consensu mariti sui Everhardi burgravii quaedam allodia sua per inspirationem divinam ad novam abbatiam ordinis nostri construendam in manus domini Henrici Abbatis nostri libere

1) DR add et meritis. — 2) P immutatio ne. Conf. II, 18. — *) Homil. II. p. 16. Conf. etiani Brower. Antiquit. et Annal. Trevirens. II. p. 125. — 3) Comitissa de Froizbreth. Vide supra V, 5. p. 285.

et sine omni contradictione tradidisset, et ante ipsius mortem domus quae vocatur Locus sanctae Mariae constructa fuisse, viri quidam nobiles ex eius cognatis post eius mortem contra iusurandum venientes, eandem novellam plantationem querimoniis, minis, rapinis multisque aliis incommodis molestare coeperunt. Sancta vero Dei Genitrix Virgo Maria, eiusdem coenobii domina et advocata, sicut a multis dicebatur, hoc apud filium egit, ut Henricus de Molsberg, qui praecipuus videbatur, obsideretur, et supra vires damnificatus, de proprio castro eliminaretur. De Zegenberg vir nobilis, a quo multum domus praedicta vexabatur, a servo suo satis miserabiliter occisus est. Alius quidam ad eius depraedationem properans, in via crepuit medius¹⁾. Quam vindictam cum audisset alius quidam nobilis, unus de coheredibus, venit ad locum timore correptus, dicens: Domina mea sancta Maria, sint tua tibi, ego parti meae renuncio. Wilhelmus miles de Helpenstein²⁾, ab uxore instigatus, quae se heredem possessionum collatarum dicebat, curtim meliorem invadens, fratres multis expensis gravabat. Interim sacerdos quidam religiosus, confessor eius, nocte quadam in Locum sanctae Mariae se per visum transpositum vidi, et cum quidam ex sacerdotibus celebraturus esset missam, et a supradicto Wilhelmo impediretur, vir quidam nigerrimus fuste illum percussit et occidit. Quem visum cum ei recitasset, asserens cum in brevi moriturum, nisi a vexatione monachorum cessaret, ille stimulis quotidianis uxoris suae se urgeri conquerens, non acquievit consulenti. Citatus litteris papalibus, cum esset in violenta possessione, et iudices cum advocateis iam negotium diutius pertractassent, tandem partibus duos dies praefixerunt, unum amicabilem ad componendum, alterum vero ad litigandum. Qui cum componere non possent, diesque tres adhuc superessent ad litigandum, Johannes de Horicheim in Veteri Monte conversus³⁾, proxima nocte vidit se in somnis esse in Loco sanctae Mariae, audiens ipsam Virgi-

1) Act. 1, 18. Homilia: „Quidam illorum de suis castris electi sunt; alius miserabiliter satis lancea percussus est; alius cum ad damna domus armatus properaret, in via suffocatus crepuit medius. Unde quidam nobilis et ipse heres ad monasterium veniens, iuri suo abrenunciavit, dicens: Video, quod Dominus et beata eius Genitrix imperent pro vobis; nou vos amplius inquietabo.“ — 2) Helpenstein fuit castrum sub Ehrenbreitstein ex opposito Confluentiae. — 3) „spiritum habens propheticum,“ ut dicit auctor in Vit. Engelb. II, 3.

nem gloriosam clara voce dicentem: Oportet me recedere a loco isto. Dicente converso: Quo ibis Domina? respondit: Ad filium meum, conqueri de Wilhelmo de Helpinstein, qui me non sinit quiescere in hoc loco. Mane vero visionem referens cellarario iam memorati Wilhelmi, subiunxit: Sciatis pro certo, quod dominus vester¹⁾ cito morietur propter conventum Loci sanctae Mariae. Cui ille subridendo respondit: Non curetis, tamen vellemus esse absoluti ab eo. Qui post dies paucos pede truncatus, poenam solvit²⁾ irrisio[n]is. Eadem vero die cum Wilhelmus circa nemus spatiaretur, nisum portans super pugnum, a duobus servis Comitis Seynensis, qui hominem sui iuris captivum ducebant, quem ipse excutere³⁾ nisus est, lancea transfossus, animam protinus exhalavit. Eadem hora obsessa quaedam in villa, quae Tris⁴⁾ dicitur, a castro Helpinstein satis remota, ita coepit saltare, manusque cum cachinno complodere, ut vix a duodecim⁵⁾ posset teneri. Interrogata quid haberet? respondit: Modo in hac hora magister meus acquisivit tres animas. Noveritis Wilhelmum de Helpinstein iam occisum. NOVICIUS: Quae fuerunt illae tres animae? MONACHUS: Occisi et occidentium, sicut coniicio, eo quod animam mortui habuerit in re, alias duas in spe. Non multo post interrogatus diabolus in Briseke de anima eiusdem Wilhelmi, per os alterius feminae respondit: Magister meus habet eam, et propter monachos quos spolaverat, pice et sulphure illam infudit⁶⁾, usque ad summum replens. Uxor vero quae ad tantum malum instigaverat eum, post breve tempus a praevingno⁷⁾ de castro cum liberis eiecta est. Nam cum sit inexpugnabile, cum scalis nocte intrans illam turpiter eiecit, iniuriam beatae Dei Genitricis vindicans. Ab illo tempore usque hodie monasterium curtim eandem quiete possidet, meritis gloriosae Virginis adiutum. NOVICIUS: Satis

- 1) C quod noster inimicus, P quod adversarius noster. —
 2) B exsolvit. — 3) eripere de manibus illorum servorum. —
 4) videtur esse Trisch prope Uckerath. — 5) DR add hominibus. — 6) D infundit, B perfundit. — 7) CP praevingno, B privingio, R privigno. Simili modo auctores medii aevi gingnere pro gignere scribebant. Unde supra IV, 31: „Con-suetudo vitium accidia ex se gignit,“ iuxta A legendum est gignit. Homil. ined. „Vitio discordiae etiam nomen Barrabae congruit, propter sonum stridentem, quem duplex r. in eo gignit.“ Quod autem attinet ad syllabam prae, comparetur verbum praevilegiare.

mihi iam probatum est, quod ipsa totius sit ¹⁾ orbis conservatrix, tribulorum consolatrix, fida sibi famulantium defensatrix. Quod autem peccatores per ipsam illuminentur, quod his omnibus salubrius iudico, aliquo mihi ostendi precor exemplo. MONACHUS: Cum homo homini saepe primam obtineat gratiam, multo amplius hoc credendum est de matre Domini.

CAPITULUM VIII.

De Henrico canonico sancti Kuniberti, qui per intercessionem sanctae Mariae conversus est.

Canonicus quidam sancti Kuniberti in Colonia, nomine Henricus ²⁾, vita satis saecularis, cum die quadam solus equitaret, nubecula lucida viam ipsam eo intuente transvolavit, vocemque clarissimam de ipsa nube audivit ³⁾: *Fiat voluntas tua, sicut in coelo et in terra.* Eratque vox eadem tantae dulcedinis, ut quotiens eius postea recordaretur, lacrimis infunderetur. Cumque vocem hanc coelitus demissam ⁴⁾ minus attenderet, vel potius non intelligeret, nocte quadam per visum se stare vidit in capella domus suae ante altare coram imagine beatae Dei Genitricis. Quam cum verbis angelicis solito ⁵⁾ salutaret, respondit illa: *Ut quid me salutas? Homo perditus es; et* ⁶⁾ *nisi vitam tuam emendaveris, citius* ⁷⁾ *peribis.* Ego enim et Benedictus intercessimus pro te. Qui cum secundam hanc admonitionem, dulcedine vitae saecularis abstractus, negligeret, circa tempus sex hebdomadarum tam gravi infirmitate correptus est, ut inungeretur, nec ulla esset spes vitae eius. Tunc demum ad cor reversus, et quid audierit quidve viderit recordatus, fratribus quibusdam Bergensibus ordinis Cisterciensis ad se vocatis se reddidit, qui in proximo Pascha monachus factus, meritis ⁸⁾ et precibus beatae Virginis se illuminatum usque hodie gloriatur. NOVICIUS: Cuius fuit vox illa facta de nube, et quis sensus eius? MONACHUS: Quantum ex iam dictis colligitur, beatae Mariae et sancti Benedicti. Orabant enim Christum, ut sicut voluntas eius est in coelo, id est in iusto, ita et eius voluntas, quae semper

1) BC sit totius. — 2) de hoc Henrico vide et Vit. Engelb. II, 8.
 — 3) DR audivit dicentem. — 4) B dimissam. — 5)
 B solito modo. — 6) et om BC. — 7) B cito, AD o cius.
 — 8) ACD factus est meritis, P factus est meritisque.

bona est, fieret in terra, hoc est in illo iuvene tunc peccatore. Nec mirari debes, si peccatores per eam illuminantur, quia secundum nomen eius, ita et laus eius in fines terrae¹⁾. Maria enim interpretatur stella maris, sive illuminatrix. Quod vero desperati et contra omnem gratiam indurati, per ipsam ad confessionem et veniam reparentur, praesto sunt exempla.

CAPITULUM IX.²⁾

De monacho apud monasterium infirmato, quod Trappa dicitur, cui sancta Maria gratiam confitendi obtinuit.

In provincia Pertica³⁾ domus ordinis Cisterciensis sita est, quae Trappa vocatur. In hac, sicut mihi retulit dominus Henricus Abbas de Scimenu⁴⁾, asserens sibi reeitatum ab Abbatie iam dictae domus, contigit quod dicturus sum, tunc temporis recenter gestum. Infirmatus est ibi monachus usque ad mortem. Deputati sunt ei duo monachi ad serviendum. Qui dum simul exissent, et aeger solus iaceret, ingressi sunt duo tetri spiritus, in angulo domus stantes. Complosionis autem manibus cachinnantes dicebant ad invicem: Cras hora tertia cum magno gaudio deducemus animam huius ad infernum. Mox infirmus tremere coepit atque pallescere, maxime propter morsum⁴⁾ conscientiae. Commiserat enim ante conversionem peccata quaedam gravia, quae vetante erubescientia confiteri non poterat, neque clericus in saeculo, neque novicius, neque⁵⁾ monachus in monasterio. Pavens vero et circumspiciens, contemplatus est in angulo opposito matronam pulcherrimam, in haec verba dacmonibus cachinnantibus respondentem: Nolite nimis gaudere, ego illi dabo consilium, qualiter dentes vestros evadat. Post quod verbum visio omnis, ministris intrantibus, disparuit. Consilium autem intelligens confessionem, matronam vero sanctam Dei Genitricem, quam in tanto periculo ut opinor invocaverat, Priorem vocari fecit, cui omnia sua peccata, meritis beatae Virginis adiutus, plene ac devote confitens, et ut eadem

1) Psal. 47, 11. — *) Homil. I. p. 109. — 2) hoc est, Perche, tractus Normanniae, in quo abbatia supradicta haud procul ab oppido Seez sita fuit. — 3) AD Scimenim, P Simenim, C Simentum, B Cunenu. Scripsi Scimenu ex locis VIII, 84. XI, 61. Sed quo in loco fuerit haec abbatia, penitus ignoro. — 4) CP remorsum. Conf. IX, 40. — 5) AB sive.

Abbati, qui tunc absens erat ¹⁾, revelaret, supplicans, oleo sacro inunctus, et Dominici corporis sacramento munitus, hora a daemonibus praedicta, sub spe veniae spiritum exhalavit.

CAPITULUM X.

*Item de duobus mendicis, in hospitali eius Parisiis
aegrotantibus, quos de confessione monuit.*

Simile beneficium consecuti sunt duo pauperes Parisiis a beata Virgine, sicut mihi retulit Lambertus monachus noster, qui eodem tempore ibidem dicit se studuisse. Cumque ²⁾ collecti fuissent in hospitali, quod situm est ante eius oratorium in Paradiso, viro cuidam religioso, eiusdem hospitalis ministro, ipsa Virgo benignissima, cui cura est de omnibus, apparere dignata est, dicens: Bone, vide ut diligentia ac custodia adhibeatur illis duobus pauperibus ³⁾, quia in periculo statu sunt, et daemones cum multa sollicitudine illos circueunt quomodo eis noceant. Quod cum indicasset sacerdoti, et ille eos ad emundationem ⁴⁾ conscientiae hortaretur semel ac secundo, nec proficeret, tandem subiunxit: Miseri, ego novi vos esse in peccatis gravissimis, citoque moriemini, et nisi confessi fueritis, intrabitis gehennam, poenis aeternalibus cruciandi. Illi vero territi, et quod credibilius est, precibus beatae Dei Genitricis illuminati, peccata sua confessi sunt, moreque Christiano decedentes, daemonibus luctum, et sanctis angelis gaudium fecerunt in coelo. NOVICIUS: Valde ⁵⁾ laetificant ista. MONACHUS: Non solum peccatores fidem sine operibus habentes, per ipsam, ut probatum est, illuminantur, imo etiam apostatae a fide, quod signum est maioris misericordiae, per eam Christo reconciliantur. De hoc habes manifestum exemplum in distinctione secunda capitulo duodecimo, de iuvene, qui iuxta Floreffiam Christum abnegans, et diabolo se reddens, eius precibus pervenit ad indulgentiam. NOVICIUS: Simile legitur de Theophilo Alexandrino. Quia iam sermo satis ⁶⁾ protractus est de beneficiis eius circa peccatores, precor ut etiam ⁷⁾ exemplis mihi ostendas, quantis vel ⁸⁾ qualibus per

1) AD praesens erat, CP praesens non erat. — 2) cumque dictum pro cum enim. Conf. VII, 38. VIII, 54. 77. — 3) pauperibus om BP. — 4) BR emundationem. — 5) D valde me. — 6) ABC satis sermo. — 7) etiam add B. — 8) CP et.

eam iusti revelationibus consolentur. MONACHUS: Quam mirifice iustos sibi servientes sancta Dei Genitrix consoletur, ex paucis quae subiiciam cognoscere poteris exemplis.

CAPITULUM XI.

De Petro monoculo Abbe Claraevallis, cui in ecclesia Spirensi sancta Maria benedictionem dedit.

Causa exstitit, ut quidam ex Abbatibus ordinis nostri pro negotio ordinis ad Henricum Imperatorem filium Frederici mitterentur. Inter quos praecipuus videbatur tam sanctitate quam dignitate, dominus Petrus monoculus Abbas Claraevallis, cuius mentio habita est in distinctione sexta capitulo undecimo. Et quia dominus Cisterciensis in propria persona venire non potuit, Priorum suum pro se misit. Venientibus eis Spiram¹⁾), cum in ecclesia beatae Dei Genitricis, cuius structura stupendae magnitudinis est, orassent, cunctis ociis²⁾ ab oratione surgentibus, et eiusdem ecclesiae aedificia circumlustrando considerantibus, iam dictus Petrus, cuius cogitatus et delectatio non fuit in aedificiis corruptilibus, sed in structura Jerusalem coelestis, in oratione perseveravit. Tandem omnibus egressis, cum in porticu ecclesiae a canonicis honrifice fuissent salutati, et cum instantia multa ad prandium invitati, requisitum est a quodam Abate, in cuius honore ecclesia eadem esset consecrata. Respondentibus clericis, in honore Dominae nostrae; Abbas Claraevallis inconsiderate subiunxit: Et ego sciebam. Quod verbum Prior Cisterciensis considerans, tunc quidem tacuit, sed mox ut egressi sunt civitatem, eiusdem verbi recordatus, ait Abbati: Domine Abbas, dicte mihi, unde sciebatis Spirensi monasterium in honore Dominae nostrae fuisse consecratum? Ille de verbo prolato dolens, respondit: Visum est mihi bene decere, ut tam mirificae structurae patrona foret mater Dei et coelorum Regina. Prior bene cognoscens eius sanctitatem, et quia aliquid sibi in ecclesia revelatum fuisse, ex responsione coniiciens, adiecit: Ego in hac via vicem gero domini Abbatis Cisterciensis, in cuius auctoritate vobis praecipio, ut non mihi dicatis nisi veritatem. Tunc ille obedientia artatus, cum verecundia respondit: Quando prostratus coram altari pro peccatis meis,

1) Spiram, Speyer. — 2) BC citius.

et viae nostrae negligentibus attentius oravi, ipsa beata Virgo Maria mihi apparens, benedictionem, quam ordo noster super redeuentes de via dicere consuevit, super me dedit in haec verba: Omnipotens sempiterne Deus, miserere huic famulo tuo, et quicquid ei in via subripuit¹⁾ visus aut auditus malae rei aut otiosi sermonis, totum ineffabili pietate propitiatus indulge, per Christum Dominum nostrum. Hac mihi relata sunt a quodam Abbatे religioso ordinis nostri, in cuius domo²⁾ idem Petrus saepius visitavit. Ex benedictione enim intellexit, eam ibidem fuisse patronam. NOVICIUS: Felix oratio, per quam tantae Virginis meretur benedictio. MONACHUS: Non solum orantes, sed et psallentes sua benedictione consolari consuevit.

CAPITULUM XII. *)

Item de monachis atque conversis in Hemmenrode, quibus ad vigilias benedixit, Henrico converso inspiciente.

Henricus conversus in Hemmenrode, cuius memini in distinctione quinta capitulo quinto, loquens de daemonibus, saepius, in sollemnitatibus maxime³⁾, gloriosam Virginem inter psallentes videre consuevit. Quae nocte quadam, ipso intuente, de choro monachorum veniens, Dei filium ex se natum in brachiis gestans, chorum ingressa est conversorum. Et more Abbatis fratres excitando circuiens, ante quosdam, qui in oratione vigiles erant et devoti, gradum fixit, filium eis ostendens, ac benedicens, devotioni illorum⁴⁾ congratulando. Tepidos autem et dormientes⁵⁾ celerius pertransivit, nil consolationis eis impendens. Singulos vero conversos in illa coelesti circuitione visitatos, nec non et neglectos, praedictus conversus diligenter notavit, singulos domino Hermanno, tunc ibidem Priori, nunc Loci sanetae Mariae Abbatи nominatim exprimens. Haec ab eius ore audivi. NOVICIUS: Simile recordor te dixisse in prima distinctione capitulo tricesimo quinto de Godefrido monacho Vilariensi. MONACHUS: Tanta caritate beata Virgo sibi devote famulantes complectitur, ut non solum orantibus, non solum psallentibus, sed et dormientibus benedicat.

1) Gregor. Moral. II, 49, 76: „dum menti ignavia subripit, prudenter frigescit.“ — 2) Cuius domum. — *) Homil. I. p. 102. — 3) maxime om. C. — 4) BC eorum. — 5) AD dormitantes.

CAPITULUM XIII.

*Item de eodem converso, et ceteris conversis infirmis,
quos noctu visitans benedixit.*

Nocte quadam cum conversus praefatus sederet in lecto suo in infirmitorio, et ceteris dormientibus diceret orationes suas, vidi Dominam nostram candem cellulam¹⁾ in magna claritate intrantem, monacho quodam, quem nominare nolo, praecedente, matronis duabus subsequentibus. Super cuius caput cum manum posuisse, lectos infirmorum²⁾ perlustrans, et dormientibus benedicens, iterum ad eum rediit, manuque super caput eius secundo posita, sic ait: Deus benedicat quiequid hic manet. Sicque egressa est. NOVICIUS: Si sic dormientes noctibus a speculo totius castitatis visitantur, valde decet, ut tam ordinate et tam composite religiosi in lectis suis iacere studeant, ut virgineus aspectus in eis non offendatur. MONACHUS: Juste moveris. Referam tibi de hoc exemplum, quod me audisse recolo a magistro meo in probatione.

CAPITULUM XIV.

Item de monachis, quibus dormientibus benedixit, uno tantum neglecto, quia inordinate iacebat.

Monachus quidam, sicut frequenter contingit, cum nocte quadam dormire non posset, diceretque orationes suas, contemplatus est in dormitorio feminam miri decoris. Quae cum dormientium lectos circuiret, singulis benedixit, uno tantum monacho neglecto, quem non³⁾ respicere curavit. Hunc vigilans diligentius notans, cum visio ei fuisset intimata mane, confessus est quod eadem nocte inordinate iacuisset, aliquid sibi de rigore ordinis relaxando. Non mihi dicere potuit magister meus, utrum cingulum deposuerit, vel caligas demiserit⁴⁾, sive tunicam denodaverit. NOVICIUS: Si pro culpa tam modica monachus iste gratia benedictionis privatus est, puto eum dignum esse poena, qui inordinate et impudice iacere dormiens consuevit⁵⁾. MONACHUS: De hoc terrible satis habes exemplum in distinctione quinta capitulo tricesimo tertio,

1) B cellam. — 2) D singulorum infirmorum. — 3) B nec.
— 4) BCDP dimiserit. — 5) B consueverit.

de converso quem diabolus impudice dormientem, in forma monialis deosculabatur, qui mox infirmatus, infra triduum mortuus est. Dormientes enim et peccare possumus et mereri. Quae enim vigilando cogitamus, sive ad quae movemur, sive bona sint sive mala, eadem nobis saepe per somnia occurunt. Sicut in cathena cum trahitur et iactatur, pulsus pulsum impellit, ita in dormiente praecedens cogitatio, motus sive consensus opus bonum vel malum inducit. NOVICIUS: Placet quod dicis. Procede nunc de consolatibus iustorum.

CAPITULUM XV.

De eo quod beata Virgo Maria cum sancta Elizabeth et Maria Magdalena praedicto converso apparuit.

MONACHUS: Supradictum conversum Henricum¹⁾ monachus quidam vitac laudabilis, cuius nomen prodere non licet, obnixius rogavit, ut beatam Dei Genitricem pro se interpellaret, cum ab illa visitaretur. Quod cum promisisset, et die quadam dicto completorio in oratorio grangiae, cuius magister erat, pro ipso preces funderet, apparuerunt oranti tres matronae mirae pulchritudinis. Ad quarum decorem dum stuperet, et quae nam essent vel unde venirent, intra se miraretur, una ex eis cogitationibus eius²⁾ respondit: Ego sum Maria Magdalena; haec est universalis Domina Dei Genitrix Virgo Maria, digito eam demonstrans; tertia vero³⁾ Elizabeth. Et adiunxit: Tu oras pro monacho illo, nomen eius exprimens, magis enim⁴⁾ indiges ut ipse oret pro te. Sieque disparuerunt. Super eiusdem monachi caput, cum adhuc esset Diaconus et Evangelium legeret ad missam, idem conversus columbam vidi descendantem, et usque ad finem lectionis ibidem manentem.

CAPITULUM XVI. *)

Vita domini Christiani monachi de Hemmenrode.

In eodem Claustro monachus quidam exstitit⁵⁾, praedicto Henrico converso contemporaneus, nomine et opere Christianus. Istum multis modis Domina nostra consolari consuevit,

1) AC Henricum conversum. — 2) D suis. — 3) D vero est. — 4) R autem. — *) Homil. I. p. 66. — 5) CP fuit.

secreta sua illi manifestans. Huius beati viri vitam, videlicet qualis ante conversionem fuerit vel post, in quantum scire potui, succinete tibi perstringam. Non alia de illo referam, quam ea quae a religiosis viris, qui cum viderunt et neverunt, mihi dicta sunt. Cum adhuc esset scholaris, et scholas vitans per provincias discurreret, nocte quadam in domo cuiusdam mulieris hospitabatur. Cuius filia cum haberet caput sebiosum, et instaret adolescenti, ut si aliquid contra illum morbum nosset¹⁾, sibi diceret, asserens multa experimenta scholares scire, et ipse negaret, illaque neganti non crederet, tandem importunitate eius victus, ut se ab ea liberaret, respondit: Accipe barbam Jovis, fuliginem et sal, et fac ex eis ungentum. De quo mox ut filiae tuae caput perunxeris, melius habebit. Quae cum eidem morbo essent contraria, fecit tamen mater, sicut edocta fuit, et puella citius, non propter medicinam, sed propter scholaris simplicitatem ut opinor, plene convaluit. — Alio tempore cum in domo quadam sibi ignota dormiret, et propter necessitatem naturae solis femoralibus induitus surgeret, diabolus in specie nudae mulieris illi occurrens, dorso eius nudo insilivit. Quem²⁾ cum nullo conatu de dorso suo³⁾ excutere posset, sic usque ad tempus matutinale circumrotando⁴⁾, magnum tam corporis quam mentis patiebatur⁵⁾ defectum. — Ordinatus in sacerdotem, factus est capellanus Comitis Losen-sis⁶⁾, in castro eius missas celebrans. Filius vero Comitis, sciens illum virum esse simplicem et timidum, ut eum terret, ursi pelle se circumdedit, et more bestiae super pedes manusque incedens, ad solum in capella sedentem sic venit, rugitus contra illum emittens. Quo viso Christianus territus, et pene extra mentem factus, arrepto cultello, tam valide illum collo iuvenis infixit, ut rueret pene mortuus. Qui cum post⁷⁾ modicum respirasset, timens vitae sacerdotis, ait: Fugite domine Christiane, quia filium Comitis occidistis. Mox ille territus fugit. Et cum venisset ad portam castri, dixit ostiario: Aperi, et sine me fugere, quia filium Comitis occidi. Vides quanta simplicitas? Statim ut haec innotuerunt parentibus et familiae, planixerunt valde. Ad petitionem tamen iuvenis Christianus revocatur, culpa ignoscitur, contra spem vulnera-

1) BCP nosceret. — 2) P quam. — 3) B de se. — 4) ACDP circueundo. — 5) ACDP incurrit. — 6) Lossa, le Comté de Lootz, in territorio Leodiensi. — 7) post add B.

tus citius convalescit. Haec mihi retulit beatae memoriae Walterus de Birbech. — Tempore quodam cum commendationem hominis mortui faceret, mortuus ille surrexit. Fugientibus omnibus qui aderant, fugit et ipse Christianus, venitque fugiendo ad fluvium, qui non longe aberat¹⁾. Quem mortuus sequens clamavit post tergum eius dicens: Domine, est mihi domi aries optimus, tollite illum, et orate pro me. Sicque ad feretrum de quo exilierat reversus, mortuus est²⁾ et sepultus. — Habebat autem praeter predictam capellam, ecclesiam legitimam, cuius Pastor erat, ad quam quotiens ire debuisset, fluvium quendam transire habebat. Qui cum minor esset, equo vectore illum transvadabat; cum vero inundasset, navigio transibat. Quodam igitur tempore cum ad fluvium de more accessisset, maiorem quam crediderat reperit. Propter quod cum se et equum ei committere non auderet, et navi-cula deesset, et paululum quid faciendum esset deliberaret, ecce apparens ei beata Maria Magdalena, apprehendit eum de vestimento supra collum, et in ulteriorem ripam depositus, ita ut erat in equo sedentem. Laetus itaque ad ecclesiam pervenit, et divina celebrare exorsus est, nullum habens adiutorem, nisi rusticum ecclesiae custodem. Beata vero Maria Magdalena, quae mirabiliter eum illuc perduxit, missae eius interesse non refugit³⁾. Nam quotiens se vertebat dicendo: Dominus vobiscum, vidit matronam reverendissimam in oratorio deambulantem. In qua⁴⁾ nullum sciens esse mortalium praeter⁵⁾ predictum custodem, eundem missa finita convenit, interrogans, si aliquid vidisset. Ipse autem et se eam vidisse asserebat. — Quia, teste scriptura, dignum est ut *iustus iustificetur adhuc, et sanctus sanctificetur adhuc*⁶⁾, considerans venerabilis sacerdos mundi pericula, diaboli tentamenta, carnis incentiva, divina gratia inspirante, mundum deseruit, et religionis habitum in Hemmenrode suscepit. Die quadam in salario probationis in oratione iacens, et de corporis sui imbecillitate, ordinis distinctione, poenisque purgatoriis⁷⁾ cogitans, taedere coepit. Et mox mirabili quadam virtute animam suam a corpore separari sensit. Vedit et sepulchrum opere mirifico coram se compositum. Et ecce sancta Dei Genitrix

1) C habebatur. — 2) C reversus est mortuus. — 3) C defugit. — 4) sic libri. — 5) CP nisi. — 6) Apoc. 22, 11. — 7) BCP purgatoriis.

in claritate maxima cum multa turba virginum per fenestram eo vidente ingressa est. Dictumque est ei ¹⁾), quod ipsa esset mulier de Nazareth. Quae corpus exanime sacerdotis a capite levans, et Fredericus Imperator, avus huius Frederici, qui hodie imperat, a parte pedum, reverenter illud tumulaverunt. Deinde beata Virgo cum multitudine angelorum obsequentium ad coelestia rediens, animam tumulati, daemonum catervis sequentibus ²⁾), et massas igneas post eam exsuffflantibus, secum duxit, illaesamque custodivit. Ducta tamen ad quandam ignem maximum, edocta est ab angelis, quod post mortem illuc esset redditura et ignem eundem transitura. Repente se corpori restitutam invenit. De modo illius transitionis et causa nemini aliquid dicere voluit. Testatus est autem animam suam ubique fuisse oculatam, et tantae scientiae, quamdiu exuta fuit a corpore, ut post suscitionem caecitatis suae caliginem miraretur. Interrogatus de formis angelorum sive daemonum, respondit, angelos se vidisse in specie puellarum pulcherrimarum, daemones vero in effigie corvorum. Hic recordor dicti cuiusdam, cuius anima nuper educta fuit a corpore, et reversa. Anima, inquit, educta a corpore, quando non est revertenda ³⁾), reliquias animas sive spiritus angelicos videt sicuti sunt. Quando vero reversura est ad corpus, non ei datur animas sive angelos contemplari, nisi sub aliqua similitudine et liniamentis, propter viventes. NOVICIUS: Satis videtur istud esse probabile. Sed quid significat quod praedictum sacerdotem Domina nostra cum Imperatore Frederico tumulavit? MONACHUS: Sicut mihi retulit praefatus Walterus, qui huius tumulationis solutionem cum maximo labore, et hoc secretissime, ab eo elicere potuit, quantum beata Virgo illum dilexerit, vel quanti meriti apud Deum fuerit, per eandem ei visionem ostendit. Ac si diceret: Nullus in regno terreno Frederico Caesare qui nunc imperat dignior est, nec ipse tamen praestare obsequium sepulturae tuae dignus est. Ita ipse intellexit. Daemones vero in diversis formis saepissime vidit, hominum vide licet, animalium, reptilium, sicut in quinta distinctione memini me plenius dixisse capitulo sexto. — Cum tempore quodam staret inter alios ad psallendum ⁴⁾ ad horam sextam, vidit mensam

1) ei add B. — 2) B in sequentibus. — 3) C reversura.
— 4) B psallere.

in medio chori stantem decentissime praeparatam. Venientes autem tres miri decoris matronae, indumenta sacerdotalia appotaverunt, et explicantes ea super mensam ipsi¹⁾ praesentaverunt. — Alio itidem tempore cum in initio laudum Psalmus, *Deus misereatur nostri*, decantaretur, vidi dexteram Dei super medium chori dantem benedictionem super conventum. Ob quam causam concessum est fratribus conversis, in minoribus²⁾ festis illum Psalmum peraudire. NOVICIUS: Miror quibus meritis vir iste ad tantam pervenerit gratiam³⁾. MONACHUS: Virtutibus animae⁴⁾ maxime, caritate videlicet, simplicitate, humilitate et his similibus. In his enim consistit regnum Dei, non in sermone, vel in labore corporali. Praedicare autem seu manibus laborare sine virtutibus modicum⁵⁾ valet. Tantae siquidem fuerat humilitatis, ut si aliquem monachorum obvium⁶⁾ habuissest, complicatis manicis se contraheret, et ne illum ueste tangeret, in partem declinaret. Requisitus de hoc, respondit: Ego sum peccator, et non sum dignus ut hos sanctos viros tangam vel tangar ab eis. Duos siquidem filios ante conversionem in iuventute genuerat, non tamen legitime, Henricum videlicet conversum de Vilario, virum sanctum, de quo dictum est in quarta distinctione capitulo tricesimo primo, et Johannem monachum de Claustro, qui adhuc superest. NOVICIUS: Quid est quod maiorem in huiusmodi revelationibus gratiam videmus impendi peccatoribus et lapsis post poenitentiam, quam his qui innocentiam suam servaverunt? MONACHUS: Ubi superabundavit delictum, ibi frequenter superabundat et gratia⁷⁾. Et fit hoc ex ineffabili misericordia Dei, ne videlicet et⁸⁾ lapsi propter peccata commissa desperent, et ne innocentes de sua innocentia superbiant⁹⁾. Sedente me tempore quodam in conventu sanctorum ordinis nostri, cum de huiusmodi visionibus conferremus, una ex virginibus dixit ad me: Videte quod Deus talibus secreta sua revelat, et non nobis, unam digito demonstrans, quam non virginem venisse ad ordinem suspicabatur¹⁰⁾. Cui ego respondi quod iam supra dixi, hoc adiit.

1) CP ei. — 2) B maioribus. — 3) ACDP gloriam. — 4) ACDP animi; sic et infra. — 5) ACDP ad modicum. — 6) C obviam. — 7) Rom. 5, 20. — 8) et add B. — 9) CP superbiant innocentia. — 10) B suspicaverat. Homil. IV. p. 114: „Audivi quandam sanctimonialem de sorore sua cum Pharisaco huiusmodi verbis conquerentem: En, inquit, ista, digito illam

ciens: Vos forte eandem gratiam ascriberetis virginitati vestrae, et vult Deus magis vos esse humiles, quam virgines. Bene intellexeram, non sine superbia eam verba huiusmodi protulisse. Quod talium mentes quandoque virtus virginitatis extollat, ex verbis cuiusdam alterius¹⁾ sanctimonialis tibi plenius ostendam. Certe, inquit, non ero similis ego, quae virgo sum, viduis, quae filios et filias genererunt²⁾. Quantum tamen Deo humilis virginitas placeat, et quam mirifice sua illis secreta revelet, sequentia capitula declarabunt.

NOVICIUS: Memini te superius dixisse, meritum magis consistere in virtutibus animae, quam in operibus exterioribus. Ut quid ergo quotidie mortificamur orando, legendo, vigilando, ieiunando, cantando, et manibus nostris laborando?

MONACHUS: Haec omnia sine merito vitae aeternae fieri possunt; motus autem virtutum nunquam. Quicquid sine caritate et ceteris virtutibus fit, mortuum est. Audi ergo utilem distinctionem ex Regulis Theologiae, per quam³⁾ cognoscere poteris, penes quid meritum consistat. Meritum vero consistit penes gratiam efficaciter, penes liberum arbitrium occasionaliter, penes virtutes formaliter, penes motus virtutum essentialiter⁴⁾, penes opera virtutum, ut est oratio et reliqua paulo ante a te enumerata, instrumentaliter. Plenius tibi hanc distinctionem exponerem, si non ad eas⁵⁾ quae adhuc supersunt huius beati viri visiones festinarem. — Quodam tempore cum graviter infirmaretur, et a ministro ut aliquantis per gustaret rogaretur, dixit quod septem dies transissent, in quibus singulis visitationem Domini nostri et dulcissimae matris eius accepisset, de quorum visitatione tam dulciter esset affectus⁶⁾, quod

demonstrans, quae multis annis fuit in saeculo, multas consolations, revelationes accepit a Domino. Nos vero virgines, quae ab infantia in monasterio conversatae sumus, nil tale sentimus. Unde tale verbum virginis, nisi ex supercilie Pharisaei? — 1) B alterius cuiusdam. — 2) Homil. II. p. 33: „Non est diu, quod quae-dam sanctimonialis ordinis nostri huiusmodi cogitationibus pulsata, confessori suo dixisse fertur: Bone domine, estne vidua una, quae forte tres vel quatuor liberos genuit in saeculo, et modico tempore laboravit in monasterio, mihi aequiparanda, quae virgo intravi et ab ineunte aetate Domino servivi? — 3) B quod. — 4) Homil. II. p. 35: „Non ipsis virtutibus meremur, sed motibus virtutum. Cum meritum penes virtutem sit tantum formaliter, penes eius motus consistit essentialiter. Fides virtus est; credere, motus fidei est. Non enim adulterus meretur fidem habendo, sed credendo.“ — 5) ABD ea. — 6) CP refectus.

nullum cibi vel potus haberet appetitum. — Alio itidem tempore cum aegrotaret infirmitate peremptoria, et filio suo praedicto Johanni quasdam visiones recitaret, cognoscens hoc dominus Gevardus, tunc infirmarius ibidem, postea Abbas noster, a quo haec audivimus, ad Priorem cucurrit, et quia dominus Christianus quaedam mirifica filio suo recitaret, nunciavit. Mox Prior ad illum veniens, et coram ipso sedens, si aliquid loqui vellet de confessione, ex industria interrogavit. Cui cum ¹⁾ responderet, confessionem feci; subiunxit: Rogo ut aliquid mihi dicatis ad aedificationem. Tunc ille: Quid ²⁾ dicam vobis? Jam enim Domina nostra fuit ante me cum filio suo, et quia horas meas ob corporis imbecillitatem dicere non potui, ipsi me iuverunt. Quasdam horas speciales dicere consueverat. Universa hacc audivit praedictus Gevardus post tergum Prioris sedens. Interrogatus etiam, qualia haberent vestimenta, respondit: Cueullas sicut et nos. In tali enim habitu se ei ostendere dignati sunt, qualem ille pro eis suscepserat. Sieque fine beato decedens, ab ipsis receptus est, a quibus moriens fuerat visitatus, et in aeternis sedibus cum gloria locatus. Amen.

CAPITULUM XVII.

De sacrista de Lucka, qui nocte sanctam Mariam super altare residere conspexit.

Nuper monachus quidam ordinis nostri, Adam nomine, per nos transiens, inter cetera, mirifica quaedam de Domina nostra nobis recitavit, quae in suo monasterio veraciter contigisse testabatur, ex quibus duo statim proferam, reliqua locis competentibus reservabo. Vocatur autem domus eius Lucka ³⁾, et est sita in Saxonia. Est ibi custos, vir bonus et religiosus. Qui cum nocte quadam oratorium intraret, ante matutinas Dominam nostram tanquam oratorii patronam super altare in multa gloria residere conspexit. De qua visione valde laetificatus est, sperans ministerium suum illi placere. Alio vero tempore cum ostia oratorii reseraret, venissetque ad cancellos, ubi hospitibus stare moris est, diabolum super feretrum, in effigie hominis tetrici, iacere vidit. Qui cum

1) B cum ille. — 2) D et quid. — 3) monasterium Lucka, Lökken, Loheim, tribus fere millibus procul ab urbe Minden fuit.

se signaret, nec ille fugeret, mox ut proprius accessit, fantasma evanuit. Tunc ad confusionem diaboli, super ipsum feretrum se composuit, tamdiu in eo iacens, donec septem psalmos poenitentiales decantasset.

CAPITULUM XVIII.

Item de quodam monacho eiusdem coenobii, qui sanctam Mariam ad vigilias circuire, et singulorum monachorum vultus detegere vidit, duobus tantum neglectis.

Alius quidam ex monachis eiusdem loci, vir tanta gratia dignus, nocte quadam Dominam nostram vidit chorum psallentium circuire, et singulorum monachorum vultus detegere, duobus tantum neglectis. Ex quibus unus mox incurrit apostasiam; de altero quid adhuc futurum sit ignoratur.

CAPITULUM XIX.

Item de altero monacho eiusdem claustris, cui beata Maria super altare in aere inter multitudinem sanctorum apparuit.

In eodem coenobio monachus quidam nocte quadam putans in oratorio nolam ad matutinas esse pulsatam, cum multa festinatione surgens, oratorium intravit, veniensque ante presbyterium, circulum nimiae claritatis ad instar yris¹⁾ formatum in aere super altare conspexit. In quo Dei filium Salvatorem nostrum cum matre beatissima contemplatus est, et circa ipsos ex omni parte multitudinem sanctorum, illorum maxime, quorum in ecclesia reliquiae continebantur. Noverat enim illorum nomina, eo quod quandoque ibidem fuisset sacrista. Nec mihi constat, si idem esset qui supra. Stante eo in loco praedicto, ait Domina nostra duabus angelis: Adducite eum ad me. Quo facto, cum litteras in circuitu coronae beatae Virginis²⁾ scriptas legere iuberetur, nec posset, ait illa angelis: Deponite eum ad terram, ibique petens veniam, dicat angelicam salutationem, et educatur. Quod cum factum fuisse, et adhuc easdem litteras minime legeret, tertio eodem modo depositus et reductus, litteras quidem legere et intelligere potuit, sed ne scripturam ulli hominum proderet, interdictum accepit. Quo ad terram ab angelis deposito, disparuit et³⁾

1) iridis. — 2) CP beatae Dei Genitricis. — 3) CP haec.

visio. NOVICIUS: Miror si sic Domina nostra visitet perfectas feminas, quomodo viros. MONACHUS: Non est apud ipsam differentia. Femina nata est, omnium¹⁾ virorum caput Christum ex se genuit. Utrumque sexum consolatur et visitat, utrique sua secreta revelat. Hoc esse verum, magis tibi ostendam exemplis quam verbis.

CAPITULUM XX. ^{*)}

De visionibus nobilis virginis de Quida²⁾.

In regno Franciae villa³⁾ quae Quido⁴⁾ dicitur, virgo quaedam fuit nobilis et religiosa, sed paralytica. Huic pater suus utpote vir magnus et dives, sacerdotem qui ei divina celebraret instituit, ministros annuosque redditus sufficienter ordinavit. Quae cum orationibus, iciuniis et divinac contemplationi operam daret, ita illarum dulcedine pasta est, ut omnis cibus corporalis ei in nauseam verteretur, nec aliquid ex eo sumere posset, nisi succum modicum uvarum. Hospitalis erat valde, per quam et spiritum meruit prophetiae. Ordinem nostrum summo honore venerabatur⁵⁾; et hoc ei saepissime contigisse fertur, ut cum aliqui monachorum sive Abbatum ad eius hospitium divertere proponerent, illorum adventum ipsa praeseciret, atque in hunc modum hilaris familliae praediceret: Tali ac tali die illi et illi Abbates sive monachi ad nos venturi sunt, praeparate eis necessaria. Quod ita factum est. Visionem quandam mirificam de ordine nostro⁶⁾ videre meruit, quae in ordinis amorem illam plurimum accedit. — Tempore quodam Capituli generalis, de⁷⁾ ipso Capitulo scalam mirae pulchritudinis usque ad coelum vidi erectam, dominumque innixum scalae super Capitulum respicientem. Cuius latera et gradus tanti splendoris erant, ut radios solares⁸⁾ superarent. NOVICIUS: Quid autem tibi significasse videtur haec visio? MONACHUS: Licet omnia quae in eodem Capitulo tractabantur ab Abbatibus, qui ex diversis mundi partibus illuc confluxerant, divina inspiratione fierent, haud dubium tamen quin sancti angeli descendentes et ascendentes⁹⁾, eadem Christo, ob cuius honorem fiebant,

1) B omniumque. — *) Homil. III. p. 37. — 2) sic omnes libri. — 3) B in villa, praeter morem scriptoris; conf. IV, 45. — 4) B Quida. — 5) P reverebatur. — 6) nostro add CD. — 7) CP in. — 8) CP solares radios. — 9) B ascendentes et descendentes, iuxta Genes. 28, 12.

nunciarent. NOVICIUS: Videtur mihi saneta haec virgo in visione hac sancto Jacob Patriarchae aequalis, quem similem visionem in Bethel scriptura vidiisse commemorat. MONACHUS: Judicio humano, videtur haec visio illa superior, eo quod illa facta sit in somnis, ista vigilando in excessu mentis. Sequenti Capitulo cum relata fuisset haec visio Abbatibus, exultantes in Spiritu sancto¹⁾ aiebant: *Vere terribilis est locus iste, non est hic aliud nisi domus Dei et porta coeli.* — Alio tempore cum in die Purificationis Dominae nostrae, clericis aliquaque ministris divino nutu absentibus, sola iaceret, intra se tristis dicebat: Modo hic sola iaces, nec aliquid obsequii more Ecclesiae universalis hodie beatae Dei Genitrici impendis. Dum talia in mente volveret, spiritus eius mirabilis Dei virtute de corpore eductus, ab angelo in coelestem Jerusalem est deductus. In qua²⁾ maximam vidi processiōnem, ex diversis eiusdem beatae Civitatis ordinibus, Patriarchis videlicet, Prophetis, Apostolis, Martyribus, Confessoribus, Virginibus, ceterisque fidelibus. Ex quibus bini ac bini simul incedebant, et candelas ardentes in manibus gestabant. Antiphonas sive responsoria, ad diem pertinentia, more Ecclesiae militantis, omnes decantabant, stationes debitas observabant³⁾. Angelus vero virginis dux, alteri cuidam virginis, quam noverat esse consimilis meriti, illam sociavit, candelam porrigens ardenter. Tantus erat decor omnium, tanta gloria, in dispari tamen claritate singulorum, ut nulla lingua fari sufficeret. Salvator vero qui caput est omnium sanctorum, splendor gloriae et sol iustitiae, indutus pontificalibus, mitram gestans in capite suo, cum baculo, cyrothecis et anulo et reliquis episcopalibus ornamenti, novissimum locum cum matre tenebat. Cuius pulchritudinem omnis ille coelestis exercitus mirabatur. Qui cum post tertiam stationem inchoasset antiphonam: *Hodie beata Virgo Maria puerum Jesum⁴⁾*, et cetera, ingressi sunt templum ex auro gemmisque constructum. Deinde inceptus est missae introitus, et ab omnibus simul decantatus. Interim Christo introeunte ad altare, postquam expletum⁵⁾ est Kyrieleyson a choris alternatim, post Gloria in excelsis, quod ipse inchoavit, beatus Prothomartyr

1) sancto om BD. — 2) B quo. — 3) stationes — observabant om CD. — 4) praesentavit in templo. — 5) B completum, C impletum.

Stephanus Epistolam legit de libro Malachiae Prophetae. Sanctus vero Johannes Evangelista, dalmatica indutus, legit Evangelium secundum Lucam, scilicet, *Postquam impleti sunt dies purgationis Mariae, et cetera*¹⁾. Quo perfecto, Dominus secundum morem ordinis nostri ad gradum rediit, et ab offerentibus candelas suscepit. Praedicta autem virgo, per spiritum sentiens se ad corpus reversuram, candelam suam offerre noluit, etiam angelo suo praecipiente, volens illam secum ad terras deportare. Quod angelus considerans, candelam in manu eius fregit, superiorem partem auferens, et inferiorem illi relinquens. Sieque ad corpus reversa, partem eandem manu conclusam se retinuisse invenit. De qua plurimae fiebant, et forte usque hodie fiunt virtutes. Nam aquam superfusam infirmi bibunt, et convalescunt. Tam manifesta et tam sublimis erat visio, ut modum cius minime intelligeret, dicens illud Apostoli cum de ea interrogaretur: *Sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit*²⁾. Dominus Eustachius Abbas de Claustro, Visitator noster, audiens hanc visionem quibusdam Abbatibus referentibus, desiderio veritatis cognoscendae virginem praesentialiter adiit, et ab eius ore quae dicta sunt audivit. NOVICIUS: Non possum visionem Apostoli huic praeferre, qui se usque ad tertium coelum raptum fuisse testatur. MONACHUS: Nosti quid sit tertium coelum? NOVICIUS: Non. MONACHUS: Primum coelum visio est corporalis; secundum visio spiritualis; tertium visio mentalis. Hac usus est in suo raptu Apostolus, sicut et haec virgo. Quod viderunt, hoc³⁾ intellexerunt. Si autem quaeris de loco, primum coelum intelligas aereum; secundum sidereum; tertium empireum. In hoc corpora electorum erunt post resurrectionem gloriosam. Utrum⁴⁾ ad hoc coelum necne corpore rapta sit haec virgo, nescio, Deus scit. — Aliam vero Deus illi ostendit visionem, multo hac excellentiorem. Cum tempore quodam cogitaret de abyso aeternae praedestinationis, et de ineffabili sacramento atque remedio divinae incarnationis, facta in excessu, virginem coram se vidit cristallinam, id est ad instar cristalli perlucidam. In cuius utero contemplata est infantem pulcherrimum, regio dyadema coronatum. Habebat autem idem dyadema quatuor

1) Luc. 2, 22. — 2) Cor. II, 12, 2. — 3) C et, P hoc et. —
4) CP verum an.

flores eminentes, qui ea intuente sursum ascendentēs, et virginis cerebrum excrescentes¹⁾, in ramos arboreos proficerunt, et modico spatio temporis emerso²⁾, quatuor mundi partes impleverunt. Quorum fructus erant pulcherrimi, odoris eximii, mirique saporis. Et ecce sub ramis eisdem apparuit omne genus humanum a prothoplasto Adam usque ad ultimum qui in fine mundi nasciturus est. Soli vero electi fructus arboris carpebant eisque vescebantur, reprobi autem nihil ex eis contingere vel vesci potuerunt. In qua visione tantam divinitus accepit scientiam, ut postea loquens cum aliquo, mox intelligeret utrum esset praedestinatus, vel praescitus. Si vero praedestinatus, satis cum illo quasi cum concive loqui delectabatur; si autem praescitus, mox se ab eius colloquio liberavit. NOVICIUS: Mira sunt quae dicis. MONACHUS: Si Deus tanta ac talia iustis ostendit in via, quanta putas illis ostendet in patria? Revera, quae *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt*³⁾. — Die quadam cum corporale quod ipsa layerat, panno mundissimo substrato, radiis solaribus per fenestram immissis super genua sua desiccaret⁴⁾, matrona reverendissimi vultus ad illam ingressa, infantem pulcherrimum, quem manibus gestabat, eidem corporali superposuit, et abiit. Quem cum amovere vellet, ignorans quis esset, ait infantulus: Sine me sedere super lintheamen meum; sicque in oculis eius disparuit. Et cognovit, quia Christus esset, qui sub specie panis super sanctum altare eidem lintheo involvi consuevit. Multa alia huic revelata sunt virgini, quae mihi non sunt relata, quae forte ab aliis sunt conscripta. Non est diu, quod ab hac luce migravit, laboris sui ac patientiae mercedem receptura.

CAPITULUM XXI.

De Christina sanctimoniali, quae sanctam Mariam in sua Assumptione coronam de coelo super conventum Vallis sancti Petri demittere conspergit.

In Monte sanctae Walburgis coenobio ordinis nostri, quod duabus milliaribus⁵⁾ distat a Colonia, quaedam sanctimonialis

1) Homil. II. p. 28: „qui per bonae vitae sublimitatem et incorruptae famae odorem alios excrescere debent.“ II. p. 70: „spes mensuram excrescens, generat præsumptionem.“ — 2) AD emenso. — 3) Cor. I, 2, 9. — 4) B exsiccaret. — 5) ABDP milliariis.

virgo ante annos paucos est defuncta, nomine Christina. Huic Dominus et beata eius Genitrix plurima de secretis suis revelaverunt, ex quibus aliqua, non per ordinem, sed sparsim tibi replicabo. Cum tempore quodam in festivitate Assumptionis gloriosissimae Dominae nostrae visitaret apud nos praedictus Eustachius pater noster, et essent cum eo plures Abbates, in ipsa sacratissima nocte iam dicta virgo de loco nostro visionem vidi huiusmodi. Cum Abbas praeformatus dicto Evangelio hymnum, *Te Deum laudamus*, inchoasset, illa stans in choro suo, mentis excessum passa est, vidiique coelum super congregationem nostram apertum. Et cum illo in ¹⁾ tempore oratorium nostrum totum esset ligneum, utramque eius frontem auream esse conspexit. Sustollens oculos, cum in ²⁾ coelum intueretur, gloriosam Dei Genitricem totius ordinis nostri patronam, in sede splendidissima vidi residentem, et circa illam sanctorum multitudinem, quorum aetas circa viginti quinque annos esse videbatur. Cum vero chorus monachorum inclinando devote cantaret, *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth*, ipsa Virgo beatissima devotioni eorum congratulans, coronam mirae pulchritudinis, quales in ecclesiis pendere solent, per cathenam auream super conventum demisit ³⁾). Loco autem nodi gemma erat pretiosa nimis ac lucida, in qua scriptum erat, o clemens, o pia, o dulcis Maria. De ipsa gemma tria procedebant brachiola ⁴⁾), quae coronam dependentem retinebant. Ex nomine vero Maria, radii quidam exeuntes, nomina monachorum singulorum ⁵⁾), eadem hora in choro existentium, quae per circuitum coronae scripta videbantur, illuminabant. In eisdem nominibus magna erat inaequalitas tam in positione quam in claritate, quia secundum qualitatem meritorum erat claritas nominum; et quorundam nomina, qui recentiori tempore venerant, quorundam nominibus videbantur superiora, qui diu in ordine laboraverant. Ex quo colligitur quod merita Domino famulantur non consistant penes spatium temporis, non in labore corporis, sed magis penes fervorem devotionis. Cum autem

1) in om BD. — 2) in add B. — 3) B dimisit. — 4) CP brachia. Homil. IV. p. 176: „Nodus vel globus de quo quibusdam brachiolis corona ipsa dependet, rotunditate sua atque nitore solare corpus exprimens, Christum significat solem iustitiae, qui radiis suae gratiae tam Apostolos quam discipulos sibi attraxit, sustentavit, illuminavit.“ — 5) BP singulorum monachorum.

ventum esset ad illum locum ¹⁾): *In te Domine speravi, non confundar in aeternum*, coronam retraxit in coelum, clara voce dicens: Sicut ego hodie sum in gloria mea, ita isti omnes mecum erunt in aeternum. Cum nihil apud nos de hac visione sciretur, Theodericus de Lureke monachus noster, mane accedens ad Abbatem nostrum dominum Henricum, conquestus est ei quod eadem sanctissima nocte nihil potuisse habere devotionis, antequam ventum fuisse ad praedictum locum hymni, scilicet, *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth*. De quo verbo postea satis mirabatur, cum ei visio recitata fuisse. — Antequam eadem sanctimonialis veniret ad ordinem, essetque nubilis et adulta, die quadam stans ad missam in ecclesia quadam, cum lecto Evangelio campanarius exisset, putans se posse redire ante *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth*, et sacerdos expletis secretis dixisset, *Dominus vobiscum, Sursum corda*, et cetera quae ibi sequuntur, imago Dei Genitricis desuper altare ad singula respondit. Illa novitatem vocis considerans, ut campanarium abesse deprehendit, defectum illum gloriosam Virginem supplevisse per os suae yconae non dubitavit. Ex quo nobis verecundia incutitur, si ibi desides et negligentes fuerimus, cum circa illud ineffabile sacramentum tanta sint sanctorum obsequia. Quod autem gloriosi nominis matris Domini invocatio aegrotis salus sit et medicina, subiecta probabunt exempla ²⁾.

CAPITULUM XXII.

De Ottone Praeposito Xantensi, qui precibus sanctae Mariae a dupli infirmitate curatus est.

Nobilis vir Otto quandoque Xantensis Praepositus, tempore quodam ³⁾ adolescentiae suaे dupli laborabat infirmitate, febre videlicet acuta, et fistula in locis naturae secretioribus. Quam infirmitatem ob verecundiam medicis ⁴⁾ celans, et pro remedio sanitatis Dominam nostram frequenter invocans, febre invalescente desperatus, et depositus ⁵⁾, candela more

1) AD locum illum. — 2) B iam tibi subiecta probare poterunt exempla. — 3) quodam om B. — 4) R medicos. Homil. II. p. 39: „Hinc est quod quidam, cum transire volunt ad religionem, parentibus vel amicis summopere hoc celant, ne ab illis retrahantur.“ — 5) depositus de lecto ad terram. Conf. VIII, 30. XII, 5.

saecularium¹⁾ manui eius impressa, omnibus qui aderant visus est exspirasse. Et ecce beata Virgo, quam invocaverat, spiritui eius visa est adesse cum filio, his verbis eum pro iuvene²⁾ interpellans: Fili, inquit, da mihi puerum istum. Qui respondebit: Mater, tuus sit. Ad quod verbum mox coepit aegrotus, vel, ut contristantibus³⁾ visum est, mortuus respirare, atque confortari, in tantum ut in lectulum⁴⁾ suum se iuberet reponi. De febre vero⁵⁾ per intercessionem beatae Virginis tunc plene curatus, cum adhuc fistula laboraret, tacito morbo per totam civitatem Traiectensem missarum suffragia, maxime de Domina nostra pro sua incolmitate sibi impendi postulavit. Et quia medicinam spiritualem medicinae corporali praeposuit, antequam missae essent percantatae, sacramenti virtus fistulam dirupit⁶⁾, et sanies erupit. Sicque integraliter sanatus, pro gratiarum actione cruce signatus est. Eodem tempore veniens Vercellis⁷⁾ domum ordinis nostri, dominum Walterum quandoque magistrum suum, et tunc noviter ibidem conversum, modo Abbatem Vilariensem, ibidem reperit, et salutavit, cui etiam per ordinem historiam suae miraculosae curationis recitavit, hoc adiiciens: Utinam modo non essetis hic, ut simul mare transire possemus. Quem cum interrogasset⁸⁾ de quibusdam vitiis, quibus illum aliquando subiacere noverat, et si se de illis emendasset, et ille respondisset, non, subiecit: Certe malas gratias⁹⁾ curatori et curatrixi vestrae rependitis. Postea vero schisma propter ipsum in Episcopatu Traiectensi ortum est, et exstitit causa multorum malorum. Haec nobis praedictus retulit Abbas Walterus. Quam medicinale sit nomen Mariae, quodam iocundissimo tibi pandam miraculo.

CAPITULUM XXIII.

De clero, cui sancta Maria pro lingua ab Albiensibus haereticis praeccisa¹⁰⁾ novam restituit.

Ante hos annos cum catholici contra Albienses haereticos fuissent signati, et iam non modicum ab eisdem iidem essent

1) C scholarium. Conf. VIII, 74. — 2) BCD pro iuvene eum. — 3) BCP circumstantibus. — 4) ACDP lectum. — 5) vero add B. — 6) C disruptum. — 7) conf. Remis II, 18. — 8) B aliqua interrogasset. Auctor haud dubie scripsit: a d-interrogasset. Conf. VIII, 20. — 9) C grates. — 10) BD praeccisa.

haeretici exacerbati, duo honesti clerici per terram illorum transitum facientes, cum ecclesiam vidissent in via desolatam, ait unus alteri: Sabbatum est, intremus ecclesiam hanc, et dicamus missam in honore Dominae nostrae. Portabant enim secum librum, calicem, et indumenta sacerdotalia. Antequam esset missa completa, haereticis prodi sunt. Qui armata manu intrantes, et sacerdotem de ecclesia trahentes, linguam eius radicitus absciderunt. Quem socius cum multo labore Cluniacum¹⁾ deducens, monachis commedavit. Illi vero sicut viri catholici et religiosi, sacerdotem catholicum et notum, propter fidem Christi et Genitricis eius honorem tam crudeliter mutilatum, devote suscipientes, omnem ei humanitatem exhibuerunt. In nocte vero Epyphaniae cum sollemnes decantarentur vigiliae, baculo parietem pulsans ministros advo- cavit. Qui cum quaererent quid vellet, et ille se in oratorium²⁾ deportari signaret, volentes ei parcere, non acqueiverunt. Tandem importunitate eius taediati, in ecclesiam eum ducentes, ante altare quoddam deposuerunt. Qui cum matrem misericordiae tota mentis devotione invocasset, illa ei apparens, et carnem linguæ formam habentem in manu tenens, respondit oranti: Quia propter fidem filii mei et honorem mihi exhibitum lingua tua privatus es, ecce novam tibi restituo. Aperi ergo os tuum. Quod cum fecisset, digitis ori eius immissis, radici linguæ præcisæ³⁾ carnem eandem coniunxit et univit, sicque disparuit. Qui mox cum angelo in vocem laudationis erumpens, clara voce clamavit: *Ave Maria, gratia plena,* usque in⁴⁾ finem. Quam salutationem cum cerebrius repeteret, stupentes accurrere ministri, accurrerunt et de choro monachi, de tam puro et tam iocundo miraculo Deum eiusque Genitricem glorificant. Non immemor collati sibi beneficij clericus, in eodem coenobio factus est monachus. Cum Johannes Scholasticus Xantensis circa idem tempus esset in provincia Albiensium cum exercitu Domini, audiens de tanto miraculo, in redditu Cluniacum venit, iam dictum monachum sibi ostendi petivit et obtinuit, linguam vidiit, ab eius ore quae dicta sunt audiens. Sicut nobis retulit idem Johannes, reliqua carne

1) Cluniacum, Clugny, celeberrima abbatia ordinis S. Benedicti, in Burgundia. — 2) BC in oratorium se. — 3) BDP praesci-
sæ. — 4) B ad.

candidior est, adhuc cycatricem in loco praescisionis¹⁾ servans. Huius miraculi testis est universus Cluniacensium conventus usque hodie.

CAPITULUM XXIV.

De Adam monacho de Luka per sanctam Mariam a scabie capitis sanato, et de sanitatibus quas operatur in Monte Pessulano, et imagine eius apud Sardanay.

Adam sacerdos et monachus in Lucka, cuius supra memini capitulo decimo septimo, considerans me in huiusmodi miraculis delectari, ex multa caritate mihi de se ipso retulit quod dicturus sum. Cum, inquit, essem puer, ita caput habebam scabiosum, ut prae foetore putredinis eius, mecum sedere vel legere²⁾ scholares recusarent. Prima oratio quam didici, salutatio erat angelica, adhuc puerulus satis eam frequentans. Cum apud Monasterium Westfaliae positus fuisse ad litteras, et eundo ad scholas sive ad matutinas, quotidie transirem per quandam ecclesiam conventualem ex necessitate viae, sine intermissione ante oratorium in honore Dei Genitricis dedicatum, cum tribus veniis totidem feci salutationes. Nocte quadam putans ad matutinas fuisse compulsatum, surrexi tremens, et cum venissem ad iam dictum monasterium, essetque oratorium clausum, tribus vicibus secundum consuetudinem genua flectendo Dominam nostram angelico versiculo salutavi. Surgens vero, inveni ostium apertum, et tanta erat in ecclesia claritas, ut fulgori meridiano assimularetur. Quam cum stupidus intrassem, vidi ante maius altare septem matronas pulcherrimas residentes, unam in medio, quae ceteris clarior erat, et sex hinc inde, id est tres a dextris, et tres a sinistris. Media vero me vocans, cum proprius accessissem, ait: Bone puer, quare non adhibetur cura capiti tuo? Respondente me: Domina, satis circa me laboraverunt amici mei, sed nihil profecerunt; subiunxit illa: Nosti quae sim? Cui cum dicerem, non domina; respondit: Ego sum mater Christi, et domina huius oratorii. Quia mei memoriam sollicitus³⁾ es habere, ego tibi curam adhibeo⁴⁾. Accipe fructus ligni fusilis, et

1) BCD praescisionis. — 2) Homil. II. p. 29: „quem proprii genitores ad monasterium tradiderunt, et in ecclesia coepit canere et legere, nec uxorem ducere, nec monasterium deserere poterit.“ — 3) BP solitus. — 4) DP adhibeo.

fac tibi hodie ex eo lavari¹⁾) caput tribus vicibus ante missam, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, statimque curaberis. Et adiecit: Accede ad me. Quod et feci. Flectente me coram ea genua, manum super caput meum ponens, ait: Ab hac hora usque ad²⁾ diem mortis tuae non dolebis caput. Mane vero cuidam feminae, quae me nutrivit, omnia haec³⁾ retuli. Quae in vallem proximam descendens, et ostensos fructus colligens, praedicto modo caput meum lavit, statimque convalui. Dolorem vero capitum nunquam ab illa hora passus sum, eum tamen hoc in ordine satis sit miraculosum. NOVICIUS: Ut video medicina beatae Virginis nihil efficacius, nil⁴⁾ salubrius est. MONACHUS: Nec mirum. Ipsa medicum genuit, ipsa medicinam generis humani ex se produxit. Unde scriptum est: *Germinet terra herbam virentem secundum genus suum*⁵⁾, id est Maria Christum hominem. Animatum corpus sumens, de virgine nasci dignatus est. Item expressius in Ecclesiastico: *Altissimus de terra creavit medicinam*⁶⁾, id est ex carne virginis salvatorem. Jesus interpretatur salvator sive salutare. Quia salvator, medicus est, quia salutare, medicina est. Quod Maria terra sit, testis est Isaias, qui dicit: *Aperiatur terra et germinet salvatorem*. Quod de hac terra creatus sit, idem Propheta dicit in persona Patris: *Ego Dominus creavi illum*⁷⁾. Et Apostolus dicit eum *factum ex muliere*⁸⁾. Quid ergo mirum si apud ipsam sunt medicamenta sanitatum, quae hortus est aromatum? *Dilectus meus*, inquit, *descendit in hortum suum*, id est in uterum meum, *ad areolam aromatum*⁹⁾. Considera Rupem Amatoris et alia loca in honore ipsius dicata, et non miraberis, si parata fuerit ad medendum, et efficax ad sanandum. Unde in Monte Pessulano, ubi fons est artis physicae, tantas operatur sanitates in quadam sua ecclesia, ut medici gratiae invidentes, pauperulis infirmantibus et pro remedio sanitatum ad se confluentibus dicere soleant: Ite ad ecclesiam sanctae Mariae, deferite ei lumen, et recipietis sanitatem. Et cum hoc yronice dicant, pauperes ab eis passi repulsam, ad ipsam confugiunt, et sanantur. Numquid non vides quam celerem sanitatem consequantur febricitantes, iciunium trium sabbatorum

1) B lavare. — 2) B in. — 3) haec add B. — 4) B nil — nil, CD nihil — nihil. — 5) Genes. 1, 24. — 6) Eccli. 38, 4. — 7) Isai. 45, 8. — 8) Galat. 4, 4. — 9) Cant. 6, 1.

usque post solis occasum ipsi voventes? NOVICIUS: Video et admiror. MONACHUS: Considera yecnam eius in Sardanay ¹⁾), quae in carnem versa oleum sine cessatione stillat. Huius rei testes innumerabiles sunt, qui de eodem loco in instanti venientes, oleum quod in oculis ipsorum de eadem sacra imagine receptum est, tam nobis ²⁾ quam ceteris religiosis distribuerunt. In quibusdam vero ampullis te teste idem oleum incipit incarnari. Quod virtus nominis Mariae daemones fuget, praesto sunt exempla.

CAPITULUM XXV.

*De converso, qui per Ave Maria ab infestatione
diaboli liberatus est.*

Retulit mihi Walterus de Birbech monachus de Claustro, diabolum cuidam converso ordinis nostri ita fuisse infestum, ut non per signationem, non per aliquam orationem ab illo posset liberari. Visibiliter illi apparens, multis modis eum terruit. Suasum est ei a quodam viro religioso, ut angelicam salutationem contra occurrentem proferret. Quod cum fecisset, malignus spiritus quasi turbine impulsus clamavit: Diabolus dentes ei excutiat, qui te hoc docuit. Sieque liberatus est ab eo.

CAPITULUM XXVI.

*Item de inclusa, quae eodem beneficio illusiones
diabolicas evasit.*

Inclusa quaedam, sicut mihi retulit Subprior noster, qui illam novit, diu a daemone sub specie angeli illudebatur. Non ei data fuerat discretio spirituum. Diabolus saepius falsa quadam circumfusus claritate illi apparuit, et feminam simplicem familiarius alloquens, die quadam in huiusmodi verba prorupit: Nunc venio remunerare te. Requisita eodem tempore a confessore suo quomodo haberet, cum ei responderet, optime; sacerdos sicut vir prudens fiduciam responsionis eius considerans, causam inquisivit. Cui cum confiteretur, quod ab angelo Domini cebrius visitaretur, sciens ille docente Apostolo angelum tenebrarum se transfigurare in angelum

1) Sardanay videtur esse abbatia de Sarnay, ordinis Cisterciensia in Gallia. — 2) C Episcopis; conf. VIII, 84,

lucis¹⁾), respondit: Quando angelus denuo visitabit²⁾ te, dices: Rogo, domine mi, ut Dominam meam mihi ostendas. Quod si fecerit, visa ea, genua flectes et dices: Ave Maria, gratia plena, et cetera. Et si tunc substiterit, fictio non est; sin autem, scias tibi a diabolo illudi. Quae cum fecisset sicut fuerat edocta, ait diabolus: Ut quid desideras videre illam? Bene tibi sufficere debet praesentia mea. Illa fortiter instante, opere diabolico virgo mirae pulchritudinis se oculis eius obiecit. Qua visa, mox ad pedes eius inclusa se provolvit, et contra fantasma angelicam salutationem proferendo, in turbinem illud resolvit. Quam tamen inimicus evanescens in tantum terruit, ut amens facta, vix post annum dimidium, multorum precibus adiuta, sensum recipret³⁾. Vides nunc quanti sit ponderis nomen Mariae? NOVICIUS: Bene video, et non sine admiratione tam ex praesenti quam ex praedictis exemplis virtutem eius considero. MONACHUS: Invocatio huius nominis non solum corruptores mentium, id est daemones, sed et corruptores corporum, scilicet malos ac libidinosos homines, enervat.

CAPITULUM XXVII.

Item de matrona, quae per eandem salutationem angelicam liberata est ab oppressione adulterii.

Matrona quaedam cuiusdam honesti militis uxor, instinctu diaboli militem aliud admisit. Quae post tempus aliquod inspiratione divina ducta poenitentia de crimen doluit, et adultero prorsus contradixit. Ille vero mariti eius absentiam observans, domum illius intravit, et cum solam reperisset, verbis solitis ad crimen solitum eam invitavit⁴⁾. Quod cum illa renueret, vi renitentem⁵⁾ opprimere natus est. Et cum videret se illi non posse resistere, utpote femina debilis ac delicata fortissimo militi, ad totius castitatis patronam confugit⁶⁾ dicens: Rogo te Domina, per illud sanctum Ave Maria, quatenus in hac hora liberes me. Ad quod verbum virtus omnis in milite defecit et emarcuit, et femina se ab eius amplexibus excutiens, incorrupta evasit. Postea requisita⁷⁾

1) Cor. II, 11, 14. — 2) C visitaverit. — 3) C recuperaret. — 4) B incitavit. — 5) B renuentem. — 6) B refugit. — 7) C inquisita.

a milite de causa virium sibi subtractarum, respondit illi: Non mea virtute, sed gloriosi nominis Dominae nostrae hoc actum est. Quod cum audisset ille, territus est, nec amplius adulterii verbum ad illam facere praesumpsit. NOVICIUS: Benedictum sit nomen Mariae. MONACHUS: Quod vineula solvantur eius virtute, etiam¹⁾ per exemplum tibi ostendam.

CAPITULUM XXVIII.

De Theoderico milite, cuius vincula meritis sanctae Mariae dirupta sunt.

Eodem tempore quo dominus Engelbertus Coloniensis Archiepiscopus aedificavit castrum in Furstinberg contra nobilem virum Gerardum de Brubach²⁾, iuvenis quidam miles de eius exercitu, Theodericus nomine, facere sibi volens nomen, ante idem castrum captus est. Diu ibidem incarcерatus, cum pecuniam pro sua solutione dare spopondisset, extractus de carcere, positus est in domo superiore³⁾. Cui addita sunt vincula, et servi ad custodiam deputati. Habebat enim circa pedes anulos ferreos, et circa brachium eiusdem generis manicam, quae annexa cathena, parieti caute satis erat infixa. Nocte quadam cum esset dormiens inter sex satellites tam se quam reliquos captivos custodientes, et Dominam nostram, nec non et alios sanctos solito invocasset, obdormivit. Et ecce in somnis vidi se transpositum in monasterium nostrum. De quo cum vellet egredi, sedens in equo more femineo necessitate vinculorum, dixerunt ei duo ex monachis nostris, Manegoldus⁴⁾ scilicet et Henricus cognati eius secundum carnem: Nolite egredi, sed revertimini, quia sancta Maria de Hesterbach⁵⁾ liberavit vos. Hoc etiam nomine vocatur dominus nostra. Ad quod verbum ille evigilans, gavisus est. Et de visione cogitans, utrumnam vera esset⁶⁾ an fantastica scire volens, mox ut digitos admovit, pedem unum sine omni⁷⁾ difficultate extraxit. Simili facilitate manum a cathena liberavit. Saepius ista tentaverat, sed non profecerat. Cumque ex motu vinculorum unus servorum evigilasset, territus miles, circulum reponere voluit, nec potuit. Tunc primum intelligens, tale

1) B etiam solvantur eius virtute. — 2) B Bubach. — 3) D superiori. — 4) B Wanegoldus. — 5) CD Heisterbach. Mox ABDP liberabit. — 6) BP esset vera. — 7) omni add B.

miraculum Dei Genitricis meritis circa se gestum, servo rursum obdormiente, leniter surrexit, et vincula adhuc servans in uno pede, per lintheamen per fenestram se demisit ¹⁾, et fugit. Quod dum servus comperisset, clamore fugam eius prodidit; sed manus humana capere non potuit quem virtus divina protexit. Multi eum ²⁾ tubis et canibus insecuri sunt, et cum saepius in proximo sub fructectis latitaret, invenire eum non potuerunt. Qui ad nos veniens, eosdem circulos pro gratiarum actione super altare beatae Virginis obtulit, et qualiter eius meritis liberatus sit, nobis per ordinem recitavit. Acta sunt haec anno gratiae millesimo ducentesimo decimo nono. NOVICIUS: Quia eosdem circulos vidi, amplius eidem credam miraculo. MONACHUS: De hoc etiam quod timores pellat nomen Mariae, rem quam nuper audivi tibi referam.

CAPITULUM XXIX.

De sacerdote de Polege, cui sancta Maria apparens timores tonitruorum temperavit.

In Polege ³⁾ villa Dioecesis Treverensis sacerdos quidam parochiam regit, vir secundum suam possibilitatem multae hospitalitatis, atque laudandae castitatis. Adhuc enim corpore virgo est. Die quadam quendam ⁴⁾ ex conversis nostris hospitio recipiens, ait ad illum: Ordinem vestrum plurimum diligo, quia multum boni mihi contigit per eum. Antiphonam illam gloriosam, scilicet, *Salve regina misericordiae*, ab illo habeo, et quid mihi propter illam contigerit, ad aedificationem vobis enarrabo. Ad omnes horas meas illam dicere consuevi. Cum die quadam campum brevem transirem, quandam visitare inclusam, iuxta ecclesiam solitariam habitantem, orta sunt tonitrua tam valida, ut ictus ictui succedens, vires ambulandi mihi adimerent ⁵⁾. Veniens tandem ⁶⁾ cum multo labore simul ac timore ad ecclesiam, ipsam intravi, et coram altari me prosternens, pro ipsa tempestate Dominam nostram interpellavi. Et ecce matrona virginis vultus magnique decoris de altari ad me veniens, cum admirarer quaenam esset, illa prior me allocuta est dicens: Quia antiphonam, *Salve regina misericordiae*, libenter ac frequenter decantas, nunquam

1) BCDP dimisit. — 2) BDP enim. — 3) Polch prope Mayen.
— 4) B unum. — 5) CP adimeret. — 6) C tamen.

tonitrua neque fulmina, quorum timore saepius affligeris, te laedent. Sicque ad altare rediens, in oculis meis disparuit. Et statim intellexi, quia ipsa esset clemens illa, pia ac dulcis Maria. Ab illa enim hora usque hodie a timore praedicto tempestatum, quo nimis afficiebar, meritis beatae Virginis liberatus sum. NOVICIUS: Quantum ex hac visione colligo, videtur quod in sequentiis, cantilenis et hymnis aliisque cantibus in eius honore dictatis, plurimum delectetur. MONACHUS: Hoc certum est, si tamen humiliter et devote eis¹⁾ laudetur.

CAPITULUM XXX.

*De beata Elizabeth de Sconavia, quae ad illum versiculum:
Audi nos, et cetera, vidi sanctam Mariam flexis genibus
Christum pro conventu orare.*

Tempore quodam, sicut ex relatione religiosorum didici, cum conventus sanctimonialium in Sconavia²⁾ sequentiam: *Ave praeclara maris stella*, in quadam sollemnitate sanctae Dei Genitricis decantaret devotissime, venerabilis virgo Elizabeth, tunc ibidem magistra, mentis excessum passa, ad illum versiculum: *Audi nos, nam te filius nihil negans honorat*, vidi Dominam nostram flexis genibus pro eodem conventu preces fundentem. Ab illa enim die usque hodie ex institutione iam dictae Elizabeth idem conventus ad eundem versiculum, cum sequentia decantatur, veniam petere consuevit.

CAPITULUM XXXI.

*Item de clero, cui ad illum versiculum: Ora Virgo,
sancta Maria panem in os misit.*

Apud monasterium sancti Crisanti scholasticus quidam fuit nomine Daniel, pueros illic instruens³⁾. Huic consuetudo fuit, diebus singulis eiusdem ecclesiae criptam intrare, et coram altari flexis genibus praedictam sequentiam in eius honore decantare. Hoc cum per aliquod tempus actitasset, et ad illum versiculum: *Ora Virgo nos illo pane coeli dignos effici*, semper surgendo veniam peteret, die quadam beata

1) C um eis, D in eis. — 2) Sconavia, Schönau, coenobium monialium Dioecesis Herbipolitanae, ad fluvium Jaxt. — 3) CP instituens.

Virgo super altare stans illi apparnit, et panem parvulum nive candidiorem manu tenens, ut os aperiret praecepit. Quem cum ori eius immisisset, tantam ex eo ¹⁾ sensit dulcedinem, ut omne mel et favum superaret. Juvenem hunc dominus Daniel Abbas Sconaviae ²⁾ bene novit, qui mihi et ipsam visionem recitavit. Vis nunc scire, quia nominis eius invocationem etiam tentationes compescat? NOVICIUS: Hoc scire necesse est, quia tentationes nos frequenter molestant. MONACHUS: Dicam tibi quod audivi ab Abate nostro, et ipse se hoc didicisse veraci relatione testatur.

CAPITULUM XXXII.

De milite propter domini sui uxorem tentato, quem sancta Maria per osculum liberavit.

Miles quidam aetate adolescens, cum quodam milite divite domino suo a quo beneficiatus erat, habitabat. Et licet aetate floreret, amplius tamen florebat virtute virginitatis ³⁾. Invidia operante diaboli, ab uxore domini sui gravissime coepit tentari. Qui cum per annum eadem incessanter tentatione laboraret, iamque ei intolerabilis esset, submota verecundia, dominae suae quid pateretur aperuit. A qua repulsam passus, amplius affligebatur. Casta enim erat matrona, et viro ⁴⁾ suo fidelis. Veniens ad quandam heremitam, de cuius consilio totus pendebat, passionem suam illi cum lacrimis confessus est. Cui vir sanctus fiducialiter respondit: O ⁵⁾ nihil aliud nocet tibi? Ego tibi dabo consilium ⁶⁾, ut desiderium tuum consequatur effectum. Per annum istum singulis diebus sifieri potest in ecclesia Dominam nostram Dei Genitricem Virginem ⁷⁾ Mariam centies cum totidem veniis angelico versiculo salutabis, et quiequid volueris, per illam impetrabis. Sciebat enim quod castitatis amatrix iuvenem castum licet in errore positum, non desereret. Cumque iuvenis in multa simplicitate Dominae nostrae iniunctum obsequium impenderet, die quadam sedens in mensa domini sui recordatus est, quia dies eadem terminus esset anni. Et statim surgens equum

1) C in eo. — 2) Sconavia, Schönau, abbatia Dioecesis Wormaciensis, prope urbem Heidelberg. Conf. I, 40. p. 50. — 3) B castitatis. Conf. VII, 16. 54. — 4) C marito. — 5) C o si. — 6) C bonum consilium. — 7) Virginem add B.

suum ascendit, vicinamque intrans ecclesiam, orationes solitas explevit¹⁾. Qui cum exiret de ecclesia, vidi matronam pulcherrimam, omnem decorem humanum transcendentem, equum suum per frenum tenentem. Miranti quaenam esset, illa respondit: Placetne tibi species mea? Dicente milite, nunquam pulchriorem te vidi; illa subiunxit: Sufficeret tibi si me posses habere uxorem, necne²⁾? Cui cum responderet: Cuilibet Regi bene sufficeret species tua, et beatus iudicaretur tuo consortio³⁾; subiecit illa: Ego ero uxor tua. Accede ad me, et da mihi osculum. Et coegit eum. Dixitque: Modo initatae sunt nuptiae, et in tali die coram filio meo perficiuntur. Ex hoc⁴⁾ verbo cognovit eam esse matrem Domini, cuius castitas humanae congaudet integritati. Apprehendensque strepam equi eius, ut ascenderet paecepit, cuius auctoritate miles pressus, obedivit. Ab illa hora ille⁵⁾ tam plene a tentatione praedicta liberatus est, ut etiam uxor domini sui miraretur. Haec⁶⁾ cum heremitae recitasset per ordinem, ille Genitricis Dei pietatem simul et humilitatem admiratus, respondit: Ego interesse volo diei nuptiarum tuarum. Interim de rebus tuis disponas. Quod cum fecisset, et heremita venisset ad diem praefixum, dixit iuveni: Sentis aliquid doloris? Respondente illo, non, cum secundo post horam id ipsum ab eo sciscitaretur, respondit: Modo sentio. Qui post paululum agonizans, spiritum exhalavit, et coelestem thalamum promissas nuptias celebraturus intravit.

CAPITULUM XXXIII.

Item de sanctimoniali, quam per alapham sanavit, cum in amore cuiusdam clerici esset accensa.

Quaedam sanctimonialis virgo a quodam clero verbis luxuriosis stimulata, in tantum flante Behemoth, cuius *anhe-litus etiam prunas ardere facit*⁷⁾, sueensa est, ut corde et ore petitioni eius consentiret, promittens quod dicto completorio veniret ad locum condictum. Erat enim custos ecclesiae. Dicto completorio cum conventus ascendisset dormitorium, et illa exire vellet de oratorio, in ipso ostio Christum manibus

1) C complevit. — 2) necne add ABD. — 3) BCD consortio tuo. — 4) ACDP quo. — 5) CP ab illa hora, AD ab hora illa. — 6) C hoc. — 7) Job 41, 12.

in cruce expansis stare conspexit. Cui cum egressus non pateret¹⁾, ad ostium quod erat in opposito cucurrit. Ita succensa fuerat in amore clerici, ut pene rationis expers, quid circa se divinitus ageretur, minus adverteret. Quid plura? Omnes ianuas adiit, et crucifixum in omnibus invenit. Tunc primum ad se reversa, et territa dixit: Forte voluntas Dei non est, ut usquam vadas²⁾. Solita fuerat eadem virgo singulis diebus specialem quandam orationem dicere de passione Domini, quam Dominus in tanto periculo remuneravit visione tam utili. Quae tremens ante imaginem beatae Dei Genitricis se prostravit, de peccato suo veniam postulans. A qua cum imago faciem averteret³⁾, et illa obnixius supplicatura proprius accederet, imago maxillam eius manu percussit, dicens: Quo vis ire fatua? Vade in dormitorium tuum. Tam fortis erat alapha, ut in terram ruens sic iaceret usque ad tempus matutinale. Cumque signa in dormitorio sonarent, et illa in oratorio non pulsaret, putantes eam esse in oratione, vel pressam sopore, intrantes et in multo defectu illam reperientes, postquam refocillata loqui potuit, omnia quae circa se gesta sunt, ad honorem Dei consororibus suis recitavit. Licet gravis esset alapha, prorsus tamen a tentatione per illam fuit liberata. Durus morbus duram requirit medicinam⁴⁾. NOVICIUS: Valde accendere debet sexum virilem in amorem⁵⁾ Dominae nostrae, quod in milite temptationem compescuit ipsum deosculando, in femina maxillam eius feriendo, cum tamen⁶⁾ utriusque voluntas mala fuerit ac perversa. MONACHUS: Per hoc enim ostendit, quod sexum nostrum non abhorreat, imo aequa ut feminineum diligit. Magis etiam decet, ut domina ancillam peccantem castiget, quam servum. NOVICIUS: Placet quod dicis. MONACHUS: Referam tibi aliud benignitatis eius indicium, adhuc isto gloriosius.

CAPITULUM XXXIV.

Item de Beatrice custode.

In monasterio quodam sanctimonialium, cuius nomen ignoro, ante non multos annos virgo quaedam degebat nomine Bea-

1) B egressus pateret minime. — 2) B vadam. Conf. IV, 56.

— 3) ABDP verteret. — 4) B durum — medicamentum.

— 5) BC amore. — 6) tamen add D.

trix. Erat enim corpore speciosa, mente devota, et in obsequio Dei Genitricis ferventissima. Quotiens illi speciales orationes sive venias secretius offerre potuit, pro maximis deliciis reputavit. Facta vero custos, hoc egit tanto devotius, quanto liberius. Quam clericus quidam videns et concupiscens, procari coepit. Illa verba luxuriae spernente, istoque tanto importunius instante, serpens antiquus tam vehementer pectus eius succendit¹⁾, ut flammam amoris ferre non posset. Accedens vero ad altare beatae Virginis patronae oratorii, sic ait: Domina, quanto devotius potui, servivi tibi, ecce claves tuas tibi resigno, tentationes carnis diutius sustinere non valeo. Positisque super altare clavibus, clam secuta est clericum. Quam cum miser ille corrupisset, post dies paucos abiecit. Illa cum non haberet unde viveret, et ad claustrum redire erubesceret, facta est meretrix. In quo vitio cum publice quindecim annos transegisset, die quadam in habitu sacculari ad portam venit monasterii. Quae cum dixisset portario, nosti Beatricem quandoque huius oratorii custodem? respondit: Optime novi. Est enim domina proba ac sancta, et sine querela ab infantia usque ad²⁾ hanc diem in hoc monasterio conversata. Illa verba hominis notans, sed non intelligens, dum abire vellet, mater misericordiae in effigie nota ei apparens ait: Ego per quindecim annos absentiae tuae officium tuum supplevi; revertere nunc in locum tuum, et poenitentiam age, quia nullus hominum novit excessum tuum. In forma siquidem et habitu illius, Dei Genitrix vices egerat custodiae. Quac mox ingressa, quamdiu vixit gratias egit, per confessionem circa se gesta manifestans. Quod pusillanimes per eam confortentur, subsequens ostendit exemplum.

CAPITULUM XXXV.

De milite in vigiliis deficiente, quem sancta Maria in visione confortavit.

Miles quidam iuvenis ac delicatus in Hemmenrode ante annos paucos³⁾ est conversus, vocabulo Henricus. Factus monachus, cum die quadam a quodam commilitone suo⁴⁾ re quireretur, quomodo ei ordo placeret et quomodo haberet, re-

1) C accedit. — 2) C in. — 3) BP paucos annos. — 4) D suo commilitone.

spondit: Optime mihi placet ordo et bene habeo, sed per tempus valde male habui. Interrogatus de causa, quia hominem dilexit et aedificare voluit, subiunxit: Quando primo conversus sum, ita erant mihi graves sollemnes vigiliae, ut quotienscumque oportebat me ire ad matutinas, timore ac taedio illarum tam corpore quam corde tabescerem. Nocte quadam defectum passus, cum stare non possem, a Priore de choro sum eductus, et in sede infirmorum positus, converso ad custodiam mihi deputato. Mox in extasi factus, contemplatus sum dominam clarissimam, quam diversi ordinis personae praecedebat, per viam quae erat inter me et chorūm, incidentem. Habebat enim in capite coronam diversorum colorum, et erat more Judaico velata. Cumque mihi propinquasset ¹⁾, quasi ex necessitate me tangens, veste percussit, et ecce subito confortatus, ita omnis praedicta tentatio conquivit, ut ab illa hora deliciae mihi sint ire ad matutinas. Spero quod Domina nostra fuerit, quae pusillanimes confortat, ne temptationi succumbant. De his a me requisitus idem Henricus, non negavit. Quod vero torpentes ad devotionem excitet, habes exemplum in distinctione quarta capitulo tricesimo de Christiano monacho nostro, quem in oratorio dormientem ²⁾ tetigit dicens: Non est hic dormitandum, sed orandum. NOVICIUS: Bene recordor huius capituli. MONACHUS: Quod vero pro suis vitiis de ordine electi, beatae Virginis misericordia revocentur, sequens sermo declarabit.

CAPITULUM XXXVI.

*De Henrico monacho electo, qui meritis beatae Mariae
receptus est.*

Eodem tempore quo Daniel monachus in Hemmenrode, vir simplex et rectus, ultimam incidit infirmitatem, laborabat in eadem domo ydropisi alias quidam monachus Henricus nomine, ordine sacerdos, non tamen adhuc lecto decumbens, sed ambulare vix ³⁾ sufficiens. Qui ad lectum infirmitatis ⁴⁾ appropians, haec verba ab eodem Daniele audivit: Monachus ille multas habet beatae Virgini referre gratias. Audiens hoc ⁵⁾

1) B appropinquasset. — 2) B dormitantem. — 3) AD sed ambulavit, C sed vix ambulare, BP sed ambulare. — 4) DP infirmantis. Conf. IV, 15. p. 186. — 5) D haec.

Henricus, miratus est, et inquire fecit ab eo, quidnam ¹⁾ his verbis notare voluerit. Qui respondit, eum auxilio Dominae nostrae fuisse receptum. Fuerat namque ob excessus quosdam moresque reprobos idem Henricus electus de domo. Unde nimium dolens, die noctuque lacrimis et orationibus insistebat invocare beatam Virginem, ut ipsa ei regressum ad propriam domum donaret. Tempore generalis Capituli per Abbatem suum seniores interpellavit, qui unanimiter ei contradixerunt, eo quod incorrigibilis existeret. Quod ubi compert ²⁾, iratus beatae Virgini omne servitum quod ei impendere consueverat ³⁾, subtraxit. Tandem ductus de hoc poenitentia, obsequium neglectum resumpsit, et valefaciens Portensibus ⁴⁾ ad Claustrum rediit, misericordiam quaesivit, sed non invenit. Suasit ei Abbas qui solus ei erat propitius, ut Archiepiscopum Treverensem adiret, et ⁵⁾ eius ope et interventu ingressum obtineret ⁶⁾. Utrumque factum est. Omnia tamen haec circa illum gesta fuisse per clementiam beatae Dei Genitricis praedicto Danieli revelata sunt. Vis nunc nosse quam sincero affectu diligentes se diligit, quantum dilectos honoret, et quam mirificis revelationibus eosdem glorificet? NOVICIUS: Talia audire cibus mihi est. MONACHUS: Quae dicturus sum, multorum didici fida relatione religiosorum ⁷⁾.

CAPITULUM XXXVII. *)

De miris visionibus domini Bertrammi monachi de Karixto.

In Lombardia quadam domo ⁸⁾ ordinis nostri, quae Karixtus dicitur, ante paucos annos monachus quidam exstitit nomine Bertramus. Iste tam ferventi motu caritatis Dominam nostram sanctam Dei Genitricem amabat, ut non sine magno cordis cruciatu audire posset, si forte dubitative quis diceret vel legeret de corporali illius assumptione. Cum iam fecisset in ordine quindecim annos, adhuc virens ⁹⁾ aetate, in vigilia Assumptionis eiusdem gloriosae Virginis rogavit Abbatem, ut sibi liceret ire ad vicinam grangiam, dicens se non posse audire neque sermones Hieronimi in choro, neque ser-

1) libri quid in. — 2) C percepit. — 3) C consuevit. — 4) Porta, coenobium Saxonie prope oppidum Naumburg; hodie vocatur Schul-Pforte. Conf. XI, 18. — 5) BC ut. — 6) B retineret. — 7) religiosorum add B. — *) Homil. I. p. 130. — 8) B domo quadam. — 9) ACDP iuvenis.

monem in Capitulo, timens quod praedictum est. Erat enim grangiarius. Abbas sanctitatem illius turbare timens, annuit eius petitioni. Cumque venisset iuxta grangiam, angelus Domini mirabili quodam modo illum rapuit, et ad spatium unius dietae, iuxta parvam quandam ecclesiam, vicinam satis castro fratri sui carnalis, viri nobilis, deponens, disparuit. Equus vero cui insederat, et servus iuxta grangiam dimissi sunt. Erat autem fluvius, qui sine nave¹⁾ transvadari non potuit, inter castrum et capellam. Qui cum sederet admirans ubinam esset, vel qualiter ad illum locum devenisset, iuvenis quidam splendidus de ecclesia exivit, et quia Domina nostra ipsi ociosus ingredi²⁾ ecclesiam mandaret, voce clara nunciavit. Ingressus ecclesiam, vidi sanctam Dei Genitricem in corpore glorificato in sede miri decoris residentem. Sedebat circa illam diversi ordines sanctorum, Patriarchae videlicet, Prophetae, Apostoli, Martyres, Confessores, Virgines, Viduae, Coniugati. Erat autem hora nona. Quem Virgo beatissima salutans familiarius, ait: Bertramme, meliores sermonibus Hieronimi hic audies sermones. Dicta nona a circumsedentibus³⁾, per intervalla dictae sunt et horae reliquae, vesperae videlicet, completorium, matutinae, laudes, prima, tertia, sexta⁴⁾. Eratque psalmorum sive reliquorum cantuum melodia tam suavissima, et vocum tanta concordia, ut sermo nullus exprimere posset. Deinde vultum iocundissimum ei exhibens, voce hilari ac dulci sic ait: Bene scio Bertramme, quare nunc egressus sis de claustro tuo. Noveris pro certo, me in utraque substantia, id est corpore et anima, glorificatam, et die quadragesimo a mortuis resuscitatam⁵⁾. NOVICIUS: His verbis concordat visio dominae Elizabeth de Sconavia, in qua legitur sub eisdem verbis, Dominam nostram⁶⁾ ei resurrectionem suam revelasse. MONACHUS: Tanto amplius fides adhibenda est huic visioni. Mox ut beata Virgo verba praedicta protulit, conventus ille coelestis disparuit, et monachus in loco se suae sessionis solum invenit⁷⁾. Nutu divino germanus eius, de quo supra dictum est, adveniens, cum solum illum ibidem reperisset, et quid

1) CD navi. — 2) B citius intrare. — 3) C circumstantibus. — 4) BC et sexta. — 5) ACDP suscitatam. — 6) P et prA Domina nostra. — 7) C se suae sessionis invenit solum, D se suae sessionis invenit, BP suae sessionis se solum invenit.

ibi solus sederet vel unde veniret adinterrogasset¹⁾ , omnia quae circa se gesta sunt, ne laicum scandalizaret, per ordinem recitavit. Tunc ille: Exspectate hic frater, donec equum vobis adducam. Mira res. Festinante illo ad castrum, angelus Domini monachum in momento in locum, de quo tulerauit illum, reposuit. Reversus miles, cum non invenisset quem dimiserat, apostatam sive eiectum illum aestimans, ad monasterium cursitavit. Ad quod dicto completorio veniens, Abbatem vocavit, et ubinam frater suus esset requisivit. Cui cum Abbas signaret, ut exspectaret usque mane, et ille turbatus responderet, scio quia eiecistis eum, minareturque monasterio, rupto silentio respondit Abbas: Per licentiam meam ad proximam grangiam equitavit, non dubito quin ibi sit. Ierunt simul, et in capella conversorum orantem illum²⁾ invenierunt. Et cognoverunt ex testimonio illorum, quia eadem hora qua miles eum iuxta castrum reliquerat, eandem grangiam intraverit³⁾. NOVICIUS: In his quae dicta sunt, parrem hunc iudico virum duobus antiquis Prophetis, Ezechiel scilicet et Abacuc. Ex quibus unus mirabiliter vidit quae agebantur in Jerusalem. Alter vero de Judaea subito translatus est in Babylonem⁴⁾. MONACHUS: Aliquid amplius in isto considero. Magis miraculosum videtur⁵⁾ corpus glorificatum sive coelestes ordines oculis corporeis posse videre, quam in spiritu, qualem visionem se Ezechiel vidisse testatur. NOVICIUS: Consentio. MONACHUS: Maiorem iudico visionem quae sequitur. — Die quadam angelus Domini ex parte Abbatis signum ei fecit, ut ad portam veniret; secutus est ille praecedentem, et cum ad portam non invenisset Abbatem, eodem signo angelus eum traxit in campum. Qui cum miraretur quonam esset iturus, et ille signis ex parte Abbatis sequenti nimis esset importunus, venerunt ad quosdam montes sublimes. Quibus transmissis, locum ingressi sunt amoenissimum, arboribus et diversi generis floribus nimis deliosum. Erat enim paradisus terrestris. Inter cetera quae ibidem vidit, duos senes splendidos, Enoch videlicet et Heliam, conspexit et agnovit. Tenebantque in manibus librum maximum, litteris aureis scriptum⁶⁾, uno tantum folio vacuo. Et dixit ei angelus

1) CP interrogasset, B ipsum interrogasset. — 2) illum add B. — 3) BC intravit. — 4) Ezech. 8. Dani. 14, 35. — 5) B quod magis videtur miraculosum. — 6) BD conscriptum.

Domini: Iste est liber praedestinationis, continens omnia nomina electorum, qui ab initio mundi usque ad diem hanc nati sunt. Cum autem folium quod vacuum cernis, perfectum fuerit, mundus consummabitur. Et ostendit ei nomen suum. Quod cum laetus legisset, adiecit: Nunquam delebitur nomen tuum de libro hoc. Iste est liber de quo David dicit in Psalmo: *Et in libro tuo omnes scribentur*¹⁾. Et Dominus in Evangelio: *Gaudete et exultate, quia nomina vestra scripta sunt in coelo*²⁾. NOVICIUS: Si in illo libro soli electi scribuntur, quid est quod idem Propheta de reprobis dicit: *Deleantur de libro viventium*³⁾? MONACHUS: Psalmista hic loquitur secundum spem illorum, qui de sua praesumentes iustitia, putant se ibi esse scriptos. Quod autem nullus reproborum in eo scribatur, mox ostendit, cum subiungit: *Et cum iustis non scribantur*. NOVICIUS: Placet quod dicis; sed rogo ut si aliquid adhuc nosti de hoc beato⁴⁾ viro, dicere mihi non differas. — MONACHUS: Tempore quodam cum esset in oratione, beatam Genitricem Dei⁵⁾ ex opposito sui supra cespitem virentem stare conspexit. Et ecce fons aurei coloris e regione cum impetu erumpens, rivulum suum ad pedes eius dirigebat. Cuius lapilli lapides erant pretiosi, smaragdi videlicet, carbunculi, topazii, saphiri, iacineti. Cumque de visione miraretur, ait illi Domina nostra: Nosti Bertramme, quid ista significant? Dicente illo, non Domina; respondit: Fons iste aurei coloris ordo Cisterciensis est, qui sicut aurum reliqua metalla, ita ceteros ordines tam dignitate quam sanctitate praecellit in Ecclesia. Illis iam⁶⁾ ex magna parte fluentibus a me, iste speciali quadam praerogativa dilectionis non cessat fluere ad me. Lapilli pretiosi quos vides in rivulo, speciales amici mei sunt in ordine, et in obsequio meo plus ceteris ferventiores. Sicque disparuit visio in oculis eius. Omnia haec recitata sunt. Abbatibus tempore Capituli generalis. Multa alia vir iste beatus vidit et egit digna relatu, quae mihi non sunt recitata. NOVICIUS: Miror si aliquas vir tam sanctus habuerit in ordine tentationes. MONACHUS: In principio conversionis suae ut audivi de cibis regularibus plurimum tentabatur, sicut vir nobilis et delicatus. Hoc cum dixisset

1) Psal. 138, 16. — 2) Luc. 10, 20. — 3) Psal. 68, 29. — 4) BC bono. — 5) BCD Dei Genitricem. — 6) B namque.

Abbati, intelligens ille ex munditia conscientiae eius, Spiritum sanctum esse in eo, respondit: Roga Deum quod vis, et non negabit tibi. Oravit ille, et exauditus est. Ab illo tempore in tantum delectabatur in cibis regularibus, ut de licentia maioris abstinentiae Abbati foret importunus. NOVICIUS: Beati sunt claustrales, qui ad tantam familiaritatem Dei Genitricis admittuntur. MONACHUS: Non solum claustrales, imo et personas saeculares se diligentes mater pulchrae dilectionis ¹⁾ diligit et honorat. Ex quibus occurrit beatae memoriae Walterus de Birbech, cuius supra in diversis locis memini, quem non solum inferioris ordinis homines, sed et Reges et principes nobilesque venerabantur, audientes beneficia a matre Domini illi concessa. NOVICIUS: Cuius fuit²⁾ professionis vir iste, ex superioribus novi; sed quis fuerit vel quam duxerit vitam ante conversionem, sive conversus in ordine, scire desidero. MONACHUS: Quicquid de illius actibus memoria dignum novi, fida tibi pandam relationem.

CAPITULUM XXXVIII. ^{*)}*Vita domini Walteri de Birbech.*

Igitur Walterus de Birbech villa oriundus exstitit, vir dives ac potens et³⁾ nobilis valde, consanguineus Henrici Ducis Lovaniae. Qui cum esset militiae saeculari adhuc aetate florens deditus, et in ea strenuus satis atque nominatus, Dominam nostram sanctam Dei Genitricem semperque Virginem Mariam ab ipsa pueritia coepit invocare, et ex intimo cordis affectu diligere, atque ieumiis, eleemosynis et missarum celebrationibus honorare. Licet enim corpore deditus esset, ut dictum est, tornamentis, corde tamen totus erat in obsequio beatae Virginis. — Tempore quoddam cum properaret ad quoddam tornamentum, multos⁴⁾ milites habens in comitatu, venissentque⁵⁾ ad ecclesiam quandam, illos ut missam audire vellent hortabatur. Quod cum recusarent, moram tantam sibi periculosam esse praetendentes, illis recentibus ipse mansit, missam de sancta Maria sibi cantari fecit, et obtulit; sique socios insecurus est. Cui cum aliqui

1) Eccl. 24, 24. — 2) BP fuerit. — *) Homil. II. p. 5. — 3) D et potens et, BC et potens ac. — 4) multos add B. — 5) ACDP venissetque.

de tornamento occurrerent, et hoc ex responsione illorum cognovisset, subiunxit: Estne adhuc¹⁾ inceptum? Dicentibus illis, etiam, respondit: Quis fortius ibi facit? Dominus Walterus inquit de Birbeck, ipse in ore omnium est, omnibus praefertur et ab omnibus laudatur. Aliis vero occurrentibus, et similia dicentibus, stupens admirabatur, quidnam hoc portenderet. Actum est ineffabili pietate beatae Virginis, ut militem devotum in obsequio suo tardantem, interim in tornamento honoraret, ciusque absentiam mirabili quadam virtute suppleret. Veniens tamen ad locum, armavit se, et intravit, sed nihil magni illic egit. Ludo vero expleto, quidam ex militibus hospitium eius intraverunt, et ut secum mitius agere dignaretur deprecabantur. Quibus cum diceret: Quae est causa petitionis vestrarum? responderunt: Hodie cepistis nos, et rogamus ut bene nos tractetis. Waltero negante, ac dicente: Ego vos non cepi; responderunt: In rei veritate nos hodie dextras vobis dedimus, nos signa vestra militaria ibi vidimus, nos vocem vestram ibi audivimus. Et cognovit statim hoc actum fuisse gratia beatae Virginis, quam honoreraverat in missa. NOVICIUS: Cum sit mortale peccatum, ire et exercere tornamenta, quomodo beatae Virgini placere potuerunt oratio et oblatio Walteri? MONACHUS: Duo ibi committuntur peccata mortalia, superbia scilicet et inobedientia. Superbia, quia fit intuitu laudis humanae; inobedientia, quia fit contra prohibitionem Ecclesiae. Unde in tornamentis occisi, extra cimiteria fidelium sepeliuntur. Cum autem obsequium praedictae missae Waltero potuisset esse meritum vitac aeternae, si factum fuisset in caritate, nunc transit in mercedem temporalem. Opera enim bona, id est de genere bonorum, temporaliter remunerantur²⁾. Homo etiam per illa, ut quidam ex scripturis probant, habilem se reddit ad gratiam suscipiendam³⁾. Hoc verum esse, sequens probat exemplum. — Cum⁴⁾ alio quodam tempore nundinas illas execrabilis quaereret⁵⁾, et inter multos stans milites⁶⁾ missam

1) IX, 23: „estne tibi adhuc satisfactum tot et tantis exemplis.“ —

2) Homil. I. p. 152: „Melius est manere in caritate, et venialiter peccare, quam sine caritate opera bona, id est de genere bonorum actitare. Bona propter statum esse nequeunt, quia aeterna mercere carent. Meretur is tamen aliquod temporale, ut sunt divitiae, pulchra proles, in bello victoriae, et in futuro mitigatione poenae.“ — 3) B recipiendam. — 4) B dum. — 5) B exquireret. — 6) milites add B.

audiret, sacerdos ut in canone calicem levavit, crucem auream sub eius¹⁾ pede conspexit. Cui annexa fuit cartula, haec continens verba: Crucem hanc defer ex parte mea, Mariae scilicet matris Christi, amico meo Waltero militi de Birbech. Quam cum sacerdos legisset, post completionem missae pulpitum ascendit et clamavit: Estne aliquis hic miles, qui vocetur²⁾ Walterus de Birbech? Respondentibus quibusdam, ecce iste est; sacerdos eum seorsum duxit, crucem porrexit, et ubi illam invenerit, vel quis miserit intimavit. Quam laetus suscipiens, in Hemmenrode conversus, eam Abbatii resignavit. Postea Comitissa Hollandiae, missis honestis nunciis, candem crucem sibi dari³⁾ petivit, et tali modo obtinuit. Cumque conventus nunciis responderet, non possumus eam dare, nisi sit voluntas fratri Walteri, sperantes quod non annueret, requisitus de hoc respondit: Ego nihil proprietatis habeo, penes Abbatem est. Sieque dolentes illam miserunt. Cuius aurum tanti fulgoris est, ut omne aurum in eius comparatione pallescat. Quam Comitissa inter reliquias suas reposuit, ea uti non audens. Considerans Walterus adhuc in saeculo positus, tanta circa se beatae Dei Genitricis beneficia, in tantum in illius amore accensus⁴⁾ est, ut in quadam paupere ecclesia, in eius honore dedicata, conscio sacerdote, fune collo suo iniecta⁵⁾, servum glebae se illi super altare offerret, solvens singulis annis censem de capite suo, qualem servi originarii solvere consueverunt. Et quia propter honorem Reginae coelestis se tam valde⁶⁾ humiliavit, ipsa suum dilectum etiam⁷⁾ glorificavit. — Solitus erat in vigiliis omnium sollemnitatum⁸⁾ beatae Virginis ieunare in pane et aqua, et saepe etiam in sextis feriis, ob reverentiam sabbati. Die quadam servus ieunanti vas parvulum⁹⁾ fisticum cum aqua obtulit, quam in eius manibus divina virtus in vinum optimum convertit. Qui cum gustasset aquam vinum factam¹⁰⁾, servum secrete vocavit et arguit, dicens sibi vinum pro aqua ministratum. Quod cum ille negasset, asserens se hausisse aquam de situla, vas recepit, et effudit, sicque aqua purissima impleta¹¹⁾, ut securus esset, praec-

1) calicis. — 2) BC vocatur. Conf. VIII, 85. — 3) C donari. — 4) BD succensus. — 5) ABDP iniecta. Mox B servum ad glebam. — 6) BC valide. — 7) B etiam miraculis. — 8) B festivitatum. — 9) BC parvum. — 10) Johan. 2, 9. — 11) C repleta.

gustavit, et obtulit. De quo cum ¹⁾ gustasset, sicut prius vinum invenit, et mox servo iratus sic ait: Ut quid mihi illudis en secundo ²⁾, vinum pro aqua mihi offerendo? Ad quod verbum stupens servus, cum iuramentis maximis negavit. Tunc primum intelligens ex multa misericordia Dei Genitricis hoc miraculum circa se gestum, eundem servum adiuravit, ne illud unquam alicui hominum quoad viveret, manifestaret. Ex quo colligitur quod non cupidus erat inanis gloriae. Servus vero tanti particeps miraculi, frater est Arnoldus, qui cum eo venit ad ordinem, vir sanctus et multum ordinatus, et in monte Stromberg sepultus. Antequam moretur, idem miraculum ad Dei gloriam publicavit, timens de thesauro occultato post mortem reddere rationem. — Audiens saepedictus Walterus ordinem Cisterciensem beatae Virgini dedicatum, omnia quae sunt huius mundi, divitias videlicet, honores et amicos, ob illius amorem reliquit, et in Claustro quod alio nomine Hemmenrode dicitur, cuius fama tunc temporis, sicut et hodie, clarissima fuit, habitum regularem suscepit. In quo coenobio quam humiliter sit conversatus, quam fervens fuerit et obediens, et in obsequio beatae Virginis devotus, testes sunt omnes monachi eiusdem monasterii. Psalterium vero, hymnos, cantica et alias de Domina nostra orationes plurimas in probatione didicerat, quae omnia studiosissime frequentavit. Missae quotidianaee Dominae nostrae semper interesse voluit; quicquid pene loquebatur, aedificatorium fuit. — Quia non solum verbis et aspectu, imo etiam odore famae eius multi aedificabantur, magister hospitum creatus est. Tempore quodam ductus est ad monasterium spe curationis quidam obsessus, et in hospitio receptus. Erat enim rusticus dives satis ac notus. Qui cum nullo remedio posset sanari, non reliquiis sanctorum, non orationibus monachorum, saepedictus Walterus auctoritate officii frequenter eum visitans, orationes et rithmos ³⁾ quos habebat, de Domina nostra conscriptos ⁴⁾, super caput hominis legit, sacras picturas ostendit, per quae omnia daemonem ut exiret adiuravit. Die quodam cum psalterium super obsessi caput posuisset, obsidens clamans et furens, in tantum hominem a quo exire cogebatur, turbavit et allisit, ut cadens in terram mortuus diceretur.

1) ADP dum. — 2) X, 36: „nescio quis domum hanc en altera vice succedit.“ — 3) CP richmos, BD rigmos. — 4) B compositos.

Post horam ad se reversus surrexit, a diabolo se liberatum clamitans. Conversus vero qui curationi huic interfuit, et rusticum furentem servavit, ista mihi recitavit. Vadens ille sanus in domum suam, post aliquantulum temporis rediit, gratias agens beatae Virgini eiusque servo suo curatori, hoc verbum audiente conventu adiiciens: Si nihil esset amplius reliquiarum in monasterio isto, praeter hunc sanctum virum cuius meritis curatus sum, toti loco sufficere deberet. NOVICIUS: Magna sunt quae dicis. MONACHUS: Non solum daemones, sed et bruta animalia illius sanetitati obediebant. Erat monasterio poledrus pulcherrimus, et tanti valoris, ut tam Episcopus Treverensis quam Dux Lotharingiae quadraginta ut puto marcas argenti offerrent¹⁾ pro illo. Species enim optimi dextrarii in eodem erat poledro. Timens conventus alterum offendere, si uni venderetur, per dominum Walterum duobus adhibitis conversis, eundem equum Comiti Hollandiae gratis transmisit. Venientibus eis in²⁾ quendam saltum, poledrus equitiam³⁾, id est gregem equarum, de longe pascere conspexit. Qui statim hinniens atque lasciviens, ex ducentium manibus se excussit, et cursu velocissimo ad equitiam properavit. Quem cum conversi insequerentur, fugiente equitia, magis poledrus ab eis⁴⁾ elongabatur. Quibus frustrato labore reversis, ait Walterus: Procedamus, equus iste perditus est, nisi sancta Maria illum nobis redonet⁵⁾. Vix ad duo milliaria processerant, et ecce poledrus velociter recurrens, qui nondum satis domitus fuit, velut ovis mansueta⁶⁾ ductorum suorum manibus colla subiecit. — Quia notus erat nobilibus terrae, et ab eis tum propter sanguinis nobilitatem, tum propter vitae sanctitatem venerabatur, saepe pro monasterii necessitatibus⁷⁾ contra voluntatem suam emittebatur. Tempore quodam descendens cum nave⁸⁾ domus quae vim portabat, cum Zelandiam venissent, orta tempestas maxima omnes terruit, et navem⁹⁾ inclinavit. Accessit periculum periculo. Praedones ad eos remigantes, navim¹⁰⁾ de-

1) ACP offerret. — 2) B ad. — 3) ABDP equitiam, C equariam, quam formam etiam A habet inferius. Emendavi ex loco XI, 17: ubi omnes codices in scriptura equitiae consentiunt. — 4) B insequerentur, fugiens ad equas poledrus ab eis magis. — 5) B restituat. — 6) B mansuetissima. — 7) B negotiis. — 8) C navi. — 9) B omnes in navi terruit et ipsam navem. — 10) C navem.

praedari conati sunt. Et ecce iusto Dei iudicio ¹⁾ duo vasa, vi
ventorum eiecta, naviculam subverterunt, ipsosque praedones in
profundum dimerserunt ²⁾). Acta sunt haec in vigilia sancti Ny-
cholai post medium noctem. Singuli vitae suae timentes, Deo
supplicabant. Ipse vero vir beatus de gurgustio navis egrediens,
servo suo scorsum ducto confessionem fecit, et intravit. Deinde
imagine sanctae Dei Genitricis eburnea, quam semper penes
se habebat, coram se posita, ante illam se prostravit, et ora-
vit, atque in ipsa ³⁾ oratione leniter obdormivit. Statimque
visum est ei quod dominum Arnoldum in Claustro, virum
sanctum et probatae vitae, tempore psalmodiae cytharizare ⁴⁾
audiret; sicque ex ipsa dulcedine vocis expergesfactus est.
Erat enim tempus ⁵⁾ matutinarum. Intelligens protinus quod
vir iustus eadem hora pro ipsis oraret, lactus exivit, omnes-
que consolans his verbis ait: Nolite timere, nullum nobis
periculum nocere poterit, dominum Arnoldum de sancto Se-
verino monachum nostrum audivi cytharizantem. Mox vir-
tute divina et meritis beatae Virginis quam invocaverat, et
iam dicti Arnoldi, tempestas sedata est. Haec cum relata
fuissent domino Hermanno Priori, nunc Abbatи Loci sanctae
Mariae, statim dominum Arnoldum horum prorsus insecum
vocavit, et quid in nocte sancti Nycholai infra matutinas co-
gitaverit, vel quid ibi egerit interrogavit. Cui ille respondit:
Credite mihi, ego cytharizavi ibi. Quali modo? inquit. Et
ille: Quando non possum habere devotionem, sub cuculla di-
gitos ad similitudinem cytharizantis moveo, et cordas corde
tango, sicque mentis torporem ad devotionem excito. Et mi-
ratus est Prior nimis, audiens haec. Quia vir litteratus est,
puto exemplo Helisei hoc ⁶⁾ eum facere, in quo ad vocem
psalterii excitatus est spiritus prophetiae ⁷⁾). — Ut enim ta-
ceam de fratribus, tantae fuit compassionis circa pauperes, ut
in via directus, petentes praeveniret, ex nummis sibi ad expen-
sas datis illis porrigens. Cum die quadam scholaris nudipes

1) AC iudicio Dei. — 2) sic libri etiam IX, 12. — 3) ACDP illa. —

4) B chitharizare, et aliis in locis, chithara vel chythara.
Qui scribendi modus in memoriam mihi revocat illos choritas,
quorum meminit auctor supra VI, 5. p. 354: ad quem locum
etymologiam protuli ineptissimam. Nam isti clerici nomen accepe-
runt, non a chorea, sed a Chore, id est, Core, quem vivum
deglutivit terra. Locus autem laudatus sic est accipiendus: das ist,
die sich eingedrängt haben, unterstützt durch die Macht der Grossen. — 5) C hora. — 6) BC haec. — 7) Reg. IV, 3, 15.

illi occurreret, et frigus esset, stare eum fecit, et descendit, calciosque extractos illi tribuit, et novis quos in sacco habebat reindutis, equum ascendit et abiit. Haec me prae sente facta sunt. Discordantes concordabat¹⁾, inobedientes exorabat, iracundos et impatientes ad cor saepius revocavit, tentatos exemplis plurimis quae semper ad manum habebat, alleviavit. Hinc est quod tempore quodam²⁾, cum de quodam verbo conserrem cum illo, in partem me traxit, et ait: Et ego magnas carnis meae patior temptationes. Ut aliis posset mederi, proprias infirmitates illis non erubuit consiteri. — Requisitus die quadam a praedicto Priore, sicut ipse mihi retulit, quid in mensa cogitaret, eo quod non intelligeret lectionem, respondit: Ego habeo ibi lectionem meam. Quando manducare incipio, qualiter pro me Dei filius sit ab angelo nunciatus³⁾, et in utero Virginis de Spiritu sancto conceptus, mente retracto; sieque primum folium verto. Deinde cogito⁴⁾, quomodo angelis concinentibus sit natus, et pannis vilibus involutus, in praesepio reclinatus; et ecce perfectum est folium secundum. In hunc modum transcurro circumcisio nem, adventum Magorum⁵⁾, oblationem eius in templo, baptismum, et ieunium, passionem, et resurrectionem, ascensionem, et sancti Spiritus adventum, extremumque iudicium. Talis est lectio mea quotidiana, cuius finis, finis est prandii. Quod in tali libro comedens legerit, testabantur lacrimae quas in mensa fudit⁶⁾. Plus enim delectabatur in sanctis meditationibus, quam in genuflexionibus, per quas spiritus contemplantis impeditur. Non multas ut dixi in oratione venias petivit, sed stans, vel super⁷⁾ genua iacens erecto vulto coelos respicere consuevit. — Antequam Deus eum vocaret de hoc mundo, euidam monacho mirifica quaedam visio revelata est de illo. Existente eo in Vilari⁸⁾, quae domus est ordinis Cisterciensis, eum Abbe suo domino Eustachio, cum dies esset Dominica, totum conventum idem Abbas post coenam convocari fecit. Quod eum factum fuisset, et ipse diceret: Suntne fratres nostri modo hic omnes? responsum est ei: Omnes domine, exceptis duabus iuve-

1) B concordes faciebat. — 2) B una vice. — 3) B annunciatu s. — 4) C cogito om. C. — 5) D trium Magorum. — 6) B lacrimae eius — profudit. — 7) CP supra. — 8) ABDP eo Wilre. Homil. I. p. 137: „In Vilari domo Cisterciensis ordinis.“ Intelligit auctor, ut puto, Vilare, Villiers-Betnach, abbatiam quatuor fere millibus ab urbe Metz disiunctam.

nibus, qui de Francia hospites hue missi sunt, qui studiosi sunt valde circa silentium, maxime diebus quibus communicaunt. Secundo vero ex parte eius vocati, cum venissent, et eis Abbas moram improperaret¹⁾), humiliiter se excusantes, considerunt. Sequenti die conventus a labore rediens, et ante portam facto primo signo nonac, secundum exspectans, senior ex eis cum stans super fossorium suum se reclinaret, et nonam de Domina nostra diceret, sic stando leniter obdormivit. Et ecce ipsam Dei Genitricem, diversorum ordinum personis stipatam, in mira claritate inter se et portam transire consperxit. A qua cum minime quasi ignotus respiceretur neque vocaretur, tristis ait intra se: Heu mihi misero, quare me non vocat? Quae cum paululum processisset, miserta illius, monachum familiarius sibi adhaerentem remisit dicens: Voca monachum illum. Quem cum reversus vocaret et diceret: Veni, Domina nostra vocat te; prae gaudio ex pergefactus est. Intrans, et dominum Walterum considerans; dicebat intra se: Simillimus est monachus iste monacho, per quem hodie Domina nostra in somnis vocavit me, nisi quod cuculla illius grisea, huius autem alba est. Et recitavit visionem socio suo. Sequenti die cum dominus Abbas et Walterus essent recessuri, et ab eis praedicti iuvenes ad portam vocati, Walterusque in sua grisea cuculla staret, alba quae sibi fuerat accommodata deposita, ait monachus socio: Revera, iste est monachus qui vocavit me, vestem cognosco, de persona non dubito. Post dies paucos idem Walterus coepit infirmari, qui fide et caritate plenus, confessus atque contritus, beata Dei Genitrix se vocante, de tenebris transivit ad lucem, de fide ad speciem²⁾, de labore ad requiem, de merito ad praemium, de mundo ad patriam. Ad quam³⁾ nos perducat ipse Dei filius Dominus noster Jesus Christus ex Maria Virgine natus, qui est via in exemplo, veritas in promisso vita in praemio. Amen. Monachus vero Vilariensis et ipse vocatus, sicut ei fuerat praecostensum, paucis diebus interpositis migravit ad Dominum. Haec mihi relata sunt a praedicto Abbe Eustachio. — Ut autem ostenderet Dominus quanti apud ipsum esset meriti matris suae dilectus, signis post mortem illum glorificavit. Eodem tempore Winemarus de Aldindorp,

1) Cimproperasset. — 2) Cor. II, 5, 7. — 3) AP ad patriam ad quem, B ad Patrem ad quam. XI, 2: „de morte ad vitam, de mundo ad Christum.“

miles dives et honestus, lecto totus paralyticus decubuit. Audiens hominem Dei unice sibi dilectum ad Dominum migrasse, mox nuncium ad Claustrum misit, per quem sibi defuncti coturnos transmitti supplicavit. Missi sunt ei novi, et mox remissi, eo quod intellexisset eos domini Walteri non fuisse. Mox per eundem nuncium boti viri Dei satis veteres mittuntur, quos infirmus cum fide ac devotione susciens, statim ut manus praemortuas imposuit, beneficium¹⁾ ex eis sensit. Simile actum est in pedibus. Ab illa enim hora coepit manus levare et pedes erigere, et totius corporis vires, sensim tamen, recipere. Eadem vero calciamenta ob amorem beati viri, et concessum sibi per illa beneficium, in tantum venerabatur, ut in castro suo capellam aedificaret, atque eosdem coturnos eius altario²⁾ ligneo, Abbe noстро praeſente, includeret. — Alius quidam miles periculōsum habens apoplexia in pectore, audiens per praedictos calcios tantam in Winemaro virtutem factam, unum sibi transmitti petivit, per quem, mox ut ulceris locum tetigit, plene convaluit. NOVICIUS: Satis mihi iam fateor probatum, quod beata Maria diligentes se diligt et honoret. MONACHUS: Non solum suos dilectores ac dilectos ad vitam dicit³⁾ aeternam, imo frequenter illos etiam ad honores provchit temporales.

CAPITULUM XXXIX.

De Abbe noстро, cui virginam pastoralem sancta Maria porrigere visa est antequam in Abbatem promoveretur.

Post mortem Abbatis nostri Gevardi, huius praedecessoris qui hodie abbatizat, fuit apud nos sacerdos quidam aetatis decrepitae, Syfridus nomine, spiritum aliquando ut nobis videbatur habens prophetiae. Hic multis diebus ante celebracionem electionis quibusdam secretius praedixerat, quod dominus Henricus tunc Prior, Abbas esset futurus, et in ecclesia Treverensi in Abbatem consecrandus. Requisitus unde hoc sciret, respondit: Dominam nostram vidi ante presbyterium eiusdem ecclesiae, videlicet beati Petri, virginem ei porrigere pastoralem. Modum tamen visionis nemini dicere voluit. Quid plura? Tam concorditer in Abbatem electus est, ut Visitator miraretur, dicens tam unanimem electionem non

1) B bene statim. — 2) BDP altari. — 3) ABCDP diligit.
KR dirigit.

posse esse nisi a Deo. Et quia tunc temporis ordines Coloniae fieri non poterant, propter captivitatem Episcopi Brunonis, licentiatum est ei a Prioribus, ordinationem suam recipere ab Archiepiscopo Treverensi Johanne. Divulgatum nobis fuerat, quia ordines sollemnes celebraturus esset apud Confluentiam, sicut et fecit. Assumptis secum electus noster quibusdam monachis qui erant ordinandi, profectus est illuc. Et dixi ego in corde meo: Bonus iste homo ab aliquo spiritu erroris in parte deceptus est. Et quia ea quae divinitus ordinata sunt, mutari non possunt, cum dominus Archiepiscopus clericos ordinasset, et valde fatigatus esset, ait Abbat: Domine Abbas, multum sum lassus, in die Palmarum veniatis ad me Treverim, et libenter ibi vos consecrabo. Quod et fecit. Et miratus sum valde, nihil deinceps dubitans de veritate visionis. NOVICIUS: Quid si male se habuerint in praclaturis sic a beata Virgine promoti? MONACHUS: Sicut ab ea misericorditer exaltantur, ita dictante eius iustitia nonnunquam humilantur, et hoc forte ad bonum suum. NOVICIUS: De hoc mihi dicas exemplum. MONACHUS: Exemplum non longe quaeram.

CAPITULUM XL.

Item de Episcopo Theoderico, qui per ipsam Coloniae in Antistitem est promotus, eiusque nutu depositus.

Mortuo praedicto Brunone, et post occisionem Philippi Ottone iam in regno¹⁾ confirmato, de successore in Ecclesia Coloniensi satis tractabatur. Hermannus Decanus Bonnensis, qui vir est ut nosti valde litteratus, cum Deum eiusque Genitricem, sicut ipse mihi retulit, toto cordis affectu deprecatetur, quatenus tantae Ecclesiae dignus praeficeretur, nocte in visu eadem Virgo beata ei apparens, et librum aureis litteris scriptum porrigens, ait: Defer librum istum Episcopo. Nihil aliud in libro continebatur, nisi angelicae salutationes, id est *Ave Maria gratia plena*. Per librum enim²⁾ intellexit Episcopatum. Quem cum ferre³⁾ vellet Johanni Episcopo Cameracensi, eo quod tam Rex quam ipse illi faverent, probitatem illius cognoscentes, revocavit cum beata Virgo dicens: Non Johanni, sed Theoderico sanctorum Apostolorum Praeposito deferas illum. Quod si in Episcopatu

1) AD in regno iam. — 2) C autem. — 3) B deferre.

se bene habuerit, sicut per me illum¹⁾ adeptus est, ita per me illo privabitur. Semper in eius obsequio idem Theodericus devotus fuerat, et sicut tibi notum est, quotidie missae eius quotidiana vult interesse, nummum offerens singulis diebus. Tempore electionis cum Rex pro Episcopo Cameraensi intercederet, eique ab electoribus responderetur, quod idioma terrae ignoraret, cessavit. Hoc ipsum praedixerat praefatus Hermannus. Tunc electores personis quatuor vota sua commiserunt, a quibus Theodericus in Antistitem electus est. Qui post dies paucos a malis consiliariis²⁾ in tantum depravatus est, ut modicam haberet differentiam inter personas laicas et ecclesiasticas, inter rusticos et monachos, aequab his ut ab aliis theolonea³⁾, recipiens, indebitis exactionibus utrosque gravans. His aliisque eius actibus malis Dei Genitrix irritata, egit, sicut ex superiori visione colligitur, ut indigne satis⁴⁾ a Maguntino deponeretur Episcopo, aemulo eius per electionem substituto. NOVICUS: Quod durus fuerit ordini nostro in Episcopatu, satis intellexi. MONACHUS: Idecirco merito ab illa deiectus est, quae ordinis est advenata. Tanta illi cura est de ordine, ut etiam eos qui leviter detrahunt illi, sine correptione non transeat. Verbi gratia.

CAPITULUM XLI.

De scholare Coloniensi, quem sancta Maria in somnis corripuit, cum ordini malediceret.

Coloniae scholaris est pene quatuordecim annorum, cuiusdam civis filius, et ecclesiae sanctae Mariae in Capitolio canonicus.

1) ABCD illud. — 2) Homil. II. p. 98: „Ab his eductus et seductus, per totam Quadragesimam non orationibus et eleemosynis, sed incendiis vacavit atque rapinis. Unde eodem tempore iusto Dei iudicio excommunicatus est et depositus.“ — 3) BP theolonia, D theolonia, AC theolonea. — 4) indigne satis om C; sed vide Vit. Engelb. I, 3. Homil. III. p. 22: „Cum culpis suis exigentibus, indigne satis et indebito depositus, multisque vexationibus esset exulceratus, curiam adiit Innocentii Papae, qui dives erat valde tam in substantia quam in scientia; iustitia et misericordia sibi subveniri concupivit, sed neutrum accepit. Venerunt enim ex Cardinalibus quidam, vexationibus eius compatientes, qui causam eius fovebant, sed modicum illi profuit. Cumque eidam iurisperito quinque marcae offerrerentur, quatenus pro eo in curia loqueretur, respondit iniquus ille: Ego pedem meum non verterem pro quinque marcis.“

Iste miro modo ordinem nostrum diligebat. Hoc anno cum naves ordinis per Zelandiam timore praedonum transire non auderent, rumor venit Coloniam, quod omnes essent depraedatae. Et dixerunt quidam: Juste actum est cum eis, monachi avari sunt, mercatores sunt, Deus illorum avaritiam sustinere non potest. Huiusmodi verbis praedictus puer in tantum irritatus¹⁾ est, ut odio adversus ordinem concepto, religioni detraheret, nec aequo oculo monachum sive conversum respicere posset. Nocte quadam in somnis ante imaginem Dei Genitricis sibi stare videbatur. Quem cum illa severius intueretur, et puer tremeret, faciem ab eo avertit, sic dicens: Maler puer, optimis amicis meis quos habeo in toto mundo, maledicis et detrahis. Quod verbum ille bene intelligens, et ex terrore evigilans, amorem extinctum gratia beatae Virginis in eius corde reaccendit. Quod autem Virgo piissima spernentes se quandoque²⁾ puniat et humiliet, exemplis duobus tibi ostendam. Alia me memini tibi dixisse superius de invasoribus possessionum Locis sanctae Mariae, quos humiliavit, et adhuc humiliare non desinit.

CAPITULUM XLII.

De poena Sybodonis et sociorum eius, ob iniuriam beatae Virginis.

Anno praeterito duo milites germani, ministeriales Palatini Comitis Rheni, ex quibus unus Sybodo, alter Baldemarus vocabatur, multis secum assumptis, armata manu venerunt in villam Cussele³⁾, forum rerum venalium in odium Walerammi Comitis de Lutzelinburg spoliantes, et multa pecora aliaque diversi generis spolia secum deducentes. Erat enim in eadem die triplex sollemnitas, dies videlicet Dominicus, Nativitas sanctae Dei Genitricis, et dedicatio ecclesiae eiusdem villae. Nocte praecedenti cuidam militi ex comitibus Sybodonis visio talis ostensa est. Beatam Virginem Christi pedibus vidit pro voluntam, et voce clara dicentem: Conqueror tibi Domine fili de Sybodone et complicibus eius, quia⁴⁾ dedicationem ecclesiae meae⁵⁾ turbaverunt, hominesque ad illam confluentes spolia-

1) ACDP iratus. — 2) quandoque om BC. — 3) Vit. Engelb. I, 4: „Aedificaverat enim Walramus castrum et villam forensem in Ducatu Coloniensi, quam dominus archielectus destruxit et exus sit.“ — 4) ACDP qui. — 5) meae om D.

verunt, nullum tuae diei, neque meae Nativitati honorem deferentes. Quod enim eadem die futurum sciebat, iam pro facto reputabat. Miles de visione tremefactus, cum Sybodoni eam recitasset, et ille parvipendens recitata, ipsum somniasse diceret, renitentem ut se sequeretur coegit. Dominus vero virtutum, qui de Caldaea adduxit Nabugodonozor, per quem Judaeorum superbiam humiliavit¹⁾, Walerammum iuniorem, per quem matris iniuriam²⁾ vindicaret, advocavit. Nam die eodem circa nonam inopinata cum armatis militibus Cussele intravit. In dimidio enim anno illuc non venerat. Hi qui bona sua perdiderant, querimoniam de Syboldone facientes, cum Walerammus quo isset, vel ubi esset interrogasset, responderunt: Domine ad quatuor milliaria in tali loco secure quiescit³⁾. Tunc ille furorem suum dissimulans, ait: Hodie festum sanctae Mariae est, bellare nobis non licet. Jussit tamen dextrariis dari⁴⁾ pabulum, ut modicum quiescentes, fortiores ad conflictum redderentur. Ante solis occasum cum omnibus suis, equis ascensis insecuri sunt hostes, et nocte super securos irruens, alios cepit, alios occidit, vixque aliquis evasit, praeter militem qui praedictam viderat visionem. His ita gestis, dicebat mulier quaedam Walerammo: Domine, ecce capita praedonum istorum quiescent in tali loco. Recesserant enim modicum a villa in curtim quandam illuc dormientes. Mox illi⁵⁾ omnes divertentes, cum sepes et portam curtis incidenter, signumque militare Walerammi clamarent, et hoc intimaretur Sybodoni, ille territus, cum fugere vellet, surgere non potuit, neque pedem movere de loco. Cui cum Baldemarus diceret: Surge frater, fugiamus; respondit ille: Tu fugias frater, ego enim surgere non valeo, quia super genua mea quasi massam plumbi sentio. Ad quod ille: Nec ego fugiam, tecum volens manere. Sicque ambo capti sunt et occisi, solventes poenam sacrilegii in Dei Genitricem commissi. NOVICIUS: Satis manifesta fuit vindicta haec, concordans visioni et poenae factae in Wilhelmum de Helpenstein, sicut dictum est superius capitulo septimo. MONACHUS: Non solum matris iniuriam Christus vindicat in operibus malis, sed etiam in verbis contumeliosis.

1) Reg. IV, 24. — 2) D matris suae iniuriam, C matris suae irreverentiam. — 3) B issent — essent — quiescent. — 3) BC dare. — 5) B illi.

CAPITULUM XLIII.

De poena lusoris, qui blasphemavit sanctam Mariam.

Legitur in libro Miraculorum Claraevallis de duobus lusoribus terrible quid. Cum uni male succederet, fortunae alterius invidens, ut furori suo satisfaceret, in Deum evomere coepit verba contumeliosa. Quem socius eodem maligno spiritu afflatus compescens, ait: Sile, tu enim nescis maledicere. Statimque Deum nimium blasphemans, cum in matris eius iniuriam erumperet; vox desuper audita est: Meam iniuriam quoconque modo sustinui, matris autem meae contumelias nequaquam potero tolerare. Moxque super ipsam tabulam vulnere visibili invisibiliter percussus, spumans exspiravit. Et quid dicam de verbis contumeliosis, cum etiam stultiloquia, sine felle malitiae contra sanctae Dei Genitricis imaginem proleta, noverim in praesenti acriter satis punita?

CAPITULUM XLIV.

Item de poena cuiusdam matronae de Veldenze, quae de imagine sanctae Mariae stulte loquebatur.

In capella castri Veldenze¹⁾ quaedam vetus imago est beatae Virginis, in sinu tenens filium, non quidem per opus bene formata, sed multa virtute dotata. Matrona quaedam eiusdem castri, quod situm est in Dioecesi Treverensi, die quadam in capella stans, ipsamque yconomam respiciens, et sculpturae indignans, ait: Ut quid hic stat vetus haec rumbula²⁾? Beata vero Maria mater misericordiae, feminam stultiloquam non ut arbitror apud filium accusans, sed poenam pro culpa futuram alteri cuidam matronae praedicens, ait: Quia domina illa, nomine eam designans, vocavit me veterem rumbulam, semper misera erit quoad vivet. Post paucos dies ab omnibus suis bonis mobilibus et immobilibus a filio proprio ciecta, miserabiliter satis usque hodie mendicat, poenam luens stultiloquii. Ecce sic beata Virgo diligentes se diligit et honorat, et³⁾ contemnentes se punit et humiliat. NOVICIUS: Si

1) Veldenz iuxta Berncastel ad Mosellam. — 2) rumbula vocabulum est formatum ex Germanico Rümpel, cuius collectivum, Gerümpel, designat quod Latini vocant scruta. — 3) et add ACD.

sacras imagines contemnentes tantam¹⁾ incurront poenam, puto quod venerantes illas magnam mereantur gratiam. MONACHUS: Hoc in sequentibus plenius agnosces²⁾.

CAPITULUM XLV.

De alia matrona, quae filiam a lupo raptam, per eandem imaginem recepit.

In praedicto castro matrona quaedam habitat honesta ac devota, nomine Jutta. Haec est illa cui beata Virgo verba opprobriosa³⁾ in suam yconam prolata, conquesta est. Et merito. Summo enim honore eandem imaginem veneratur, salutationes, orationes, multasque venias coram illa faciens. Tempore quodam cum filiam parvulam in villam proximam nutriendam tradidisset, et infantula iam triennis in area luderet, lupus ludentem quibusdam aspicientibus illam⁴⁾ per gulam rapuit, raptamque in dorsum suum mittens, silvas vicinas petivit. Quem aliqui cum clamore insecurti, sine creptione puerulae tristes sunt reversi. Ex quibus unus in castrum cucurrit, et matri in mensa sedenti raptum filiae nuncians ait: Domina, lupus comedit filiam vestram. Cui illa turbata nimis respondit: Certe lupus non comedit filiam meam. Mox tamen mensa amota surrexit, et in multa cordis amaritudine capellam intrans, imaginem Salvatoris de sinu matris evulsit, stansque contra illam cum multis lacrimis in haec verba prorupit: Domina, nunquam rehabebitis puerum vestrum, nisi mihi incolumem restituatis puerum meum. Mira humilitas Reginae coeli. Quasi timeret carere filio suo, si mulier non rehabet filiam suam⁵⁾, lupo protinus imperavit, et ille puerlam dimisit. Insecuri plures de villa lupi vestigia, cum puerlae reliquias ad tumulandum quaererent, iuxta quoddam fructum illam deambulantem repererunt⁶⁾. Cui cum dicearent, unde venis bona filia? respondit illa: Mummarit momordit me. Vestigia enim dentium lupi in gutture eius cuti⁷⁾ superficie tenus incisa apparuerunt, in testimonium tanti miraculi adhuc⁸⁾ reservata. Tunc filiam ad matrem ducentes, mox ut illam sanam vidi, effecta laetissima cum gratiarum actione

1) A in tantam. — 2) BP cognosces. — 3) ACDP probrosa. — 4) illam om B. — 5) suam add BC. — 6) BD inveniunt. — 7) ABDP cute. — 8) libri ad hoc.

ad imaginem sacram cucurrit ¹⁾), et puerum simui eius restituens ait: Quia restituisti mihi filiam meam, en tibi restitu filium tuum. Haec mihi relata sunt a saepedicto Hermanno Abbe Loci sanctae Mariae, qui puellam vidi, et a matris ore quae dicta sunt audivit. Cum adhuc Prior esset in Hemmenrode, et firmum haberet propositum resignare Prioratus officium, praedicta matrona ab Abbe eius domino Eustachio quem hospitio receperat, ut sibi eum transmitteret petivit, et obtinuit. Quem ante imaginem Dei Genitricis dicens, ne officium suum resignaret admonuit ²⁾). Deo, inquit, non placet, si resignaveritis. Cui cum ille diceret, unde hoc nostis? respondit illa: Nemo mihi hoc revelavit, nisi Domina ista, digito imaginem ostendens ³⁾). Multa siquidem eidem devoteae feminae per sacram illam imaginem revelantur, plurima per illam beneficia consequitur. NOVICIUS: Nescivi hactenus tantas esse consolationes in imaginibus sanctorum. MONACHUS: Multas sancti in suis et per suas imagines virtutes operantur, maxime in illis locis ubi venerantur ⁴⁾). Numquid non recordaris iuvenis apostatae iuxta Florelliam, qui per imaginem beatae Virginis consecutus est indulgentiam; similiter et sanctimonialis, quae ab eius imagine alapha suscepta periculosam evasit temptationem? NOVICIUS: Utriusque bene memini, primi videlicet miraculi in distinctione secunda capitulo duodecimo, et secundi in distinctione praesenti capitulo tricesimo tertio; et stupor invadit me, cum in lignis audio vocem ad loquendum, manus ad feriendum, corporis incurvationem, erectionem, sessionem, et reliquos motus vitales. Magis haec ⁵⁾ admiror, quam loqueland azinae contra Ballaam ⁶⁾). Illa enim animam habebat mortabilem ⁷⁾; in lignis, lapidibus, sive metallis, nullus spiritus est. MONACHUS: Divinus spiritus in omni creatura est per essentiam et per potentiam, cui nihil impossibile est, nihil miraculosum, qui ad honorem sanctorum suorum haec et his ⁸⁾ similia quotidie operatur. De imagine vero beatae Virginis referam tibi quandam visionem mirificam, quae ante hoc triennium facta est.

1) B recurrit. — 2) B amovit. — 3) B digito eam demonstrans. — 4) B ubi honorantur, et hoc propter personas a quibus honorantur. — 5) C hoc. — 6) Numer. 22. — 7) B mortalem. — 8) ABDP huiusmodi.

CAPITULUM XLVI.

De imagine sanctae Mariae in Yesse.

In introitu Frisiac iuxta civitatem Gruningen coenobium quoddam sanctimonialium ordinis nostri de novo constructum est, vocabulo Yesse¹⁾). Quac dicturus sum, a Priore loci eiusdem audivi, et circa idem tempus imaginem ipsam vidi, et missam coram illa celebravi. Est enim opere angelico decenter exsculpta, effigiem repraesentans beatae Virginis filium in gremio tenentis. Die quadam cum custos candelam quae ante illam ardebat, dicta missa extinxisset, et duo carpentarii oratorium propter opus suum intrantes, illam reaceensam reperrissent, dixerunt Priori: Domine, nisi moneatis custodem, ut cauta sit circa extinctionem huius candelae, oratorium perdetis. Omnia enim lignea sunt, altare scilicet, candelabrum, parietes²⁾). Vocata est illa, et culpata; negavit, et extinxit. Carpentarii denuo ingressi, cum praedictam candelam rursum ardere viderent³⁾), et mox hoc Priori prodidissent, iratus, dure satis invectus est in illam. Qui certus effectus ex verbis eius de extinctione, iussit ne deinceps extingueret illam, scire volens quid hoc portenderet. Tota illa die et sequenti nocte coram imagine praedicta ardebat candela, et in mane vix ad longitudinem dimidi articuli manus fuerat consumpta. In festivitate beati Andreae Apostoli, cum unus ex praefatis carpentariis, vir simplex ac devotus, modo in eodem coenobio conversus, ad missam⁴⁾ staret, et sacerdos Evangelium inciperet, imago Salvatoris ipso intuente de sinu matris in quo sedebat, se erigens, coronam de capite eius tulit, eamque suo capiti imposuit. Dicto vero Evangelio, cum ventum fuisse ad illum locum symboli: *Et homo factus est*, coronam materno capiti restituit, et resedit. Haec⁵⁾ cum simplex ille homo vidisset, et de novitate visionis expavisset, ait intra se: Melius est ut taceas; si dixeris, non creditur tibi⁶⁾). Cumque in festo sancti Nycholai eandem visionem eodem modo quo prius vidisset, divinam timens offensam incurrire si taceret, Priori visa per ordinem recitavit. Et quia locum repositionis

1) coenobium Essenum, vulgo Essen, non procul ab oppido Groninga, circa annum 1216 institutum fuit. — 2) CD et parietes. — 3) D cernerent, B vidissent. — 4) ADP missas. — 5) C hoc. — 6) B nullus credet tibi.

coronae exprimere non poterat, utpote laicus, interrogatus de hoc respondit: Quando nominata fuit Maria. Mox Prior occurrit, quod in festo Confessorum Ecclesia Credo in unum Deum, dicere non consueverit. Vocansque socium suum ait: Dixistis vos missam in conventu in die sancti Nycholai? Ipse tunc domi non fuerat¹⁾. Respondente illo, etiam; subiunxit: Dixistis Credo in unum²⁾? Duxi, inquit. Et Prior: Non recte fecistis, non enim Apostolus fuit. Ad quod verbum ille respondit: Certe ego sanctum Nycholaum aequalem habeo multis Apostolis. Sicque Prior de visione certificatus est. NOVICIUS: Mysterium visionis huius nosse desidero. MONACHUS: Dyadema regium videtur hoc loco signare³⁾ carnem Virginis gloriosam, quam de semine traxit regio. Christus vero coronam maternam capiti proprio imposuit, cum per sacramentum incarnationis carnem de Virgine sumptam suae divinitati univit. Unde ad considerationem tanti mysterii Spiritus sanctus nos invitans, dicit in Canticis Cantorum: *Egredimini filiae Jerusalem⁴⁾, et videte Regem Salomonem, id est Christum verum pacificum, in dyademate, hoc est in⁵⁾ carne humana, quo coronavit eum mater sua, Virgo Maria, in die desponsationis eius⁶⁾, quando angelo nunciante⁷⁾, in eius ute-
ro coelestes celebratae sunt nuptiae inter naturam divinam et humanam. Per hoc autem quod ad illa verba: *Et homo factus est*, coronam materno capiti reposuit, dicere videbatur: Mater, sicut ego per te particeps factus sum humanae substantiae, sic tu per me particeps facta es naturae divinae. Christi enim, qui Deus est et homo, corpus sumus et membra⁸⁾. Haec de perfectorum consolatione dicta sint⁹⁾ per sacram eius imaginem. Audi nunc aliud genus consolationis, de hoc quod in exordio huius distinctionis dictum est, apud ipsam esse electuaria confortativa.*

1) CP erat. — 2) BD unum Deum. — 3) fortasse legendum (sigcare) significare. — 4) CD Syon. Homil. I. p. 66: „Egredimini filiae Jerusalem, id est animae electae.“ — 5) in add BD. — 6) Cant. 3, 11. — 7) D annuntiante. — 8) C Christus enim — corpus suum et membra accepit de beata Virgine. Ephes. 5, 30. Homil. I. p. 64: „Factus est pluralis numeri in augmento corporis sui, quod est Ecclesia.“ — 9) ACD sunt.

CAPITULUM XLVII.

De monacho medico, cui sancta Maria in choro electuarium suum primo negavit, et postea emendato donavit.

Fuit in ordine nostro quidam physisus, magis habitu quam actu monachus, occasione medicinae per provincias discurrens, et vix unquam nisi in praeceps festivitatibus ad monasterium revertens. In quadam sanctae Dei Genitricis sollemnitate cum nocte staret cum aliis ad psallendum, ipsa Virgo beatissima, multa claritate circumfusa, chorum ipso vidente intravit, psallentes circuivit, et de pixide quam in manu portabat, electuarium per coclear hauriens, singulis in os mittebat. Ad ipsum vero veniens, cum pertransiret et diceret: Tu de meo electuario non indiges, quia medicus es, et plurimas tibi impendis consolationes; ille tristis transeuntem oculis sequebatur¹⁾, culpam recognoscens. Ab illo enim tempore non nisi per obedientiam coactus de monasterio egredi consensit; omnes corporales consolationes sibi temperavit. In proxima sua sollemnitate Domina nostra praedicto modo famulos suos visitans, postquam ad medicum venit, gradum fixit et ait: Quia te emendasti, tuis medicamentis mea praefferens, ecce de meo electuario sicut ceteris tibi impartior. De quo ut gustavit, mox tantum dulcedinis ac devotionis concepit, ut deinceps stabilis in congregazione maneret, et omnia carnis commoda tanquam stercore²⁾ reputaret. Electuarium istud gratia devotionis intelligitur, cuius virtute psallentes confortantur, cuius dulcedine labor vigilarum vertitur in delicias. Huius species aromaticae sunt memoria compunctiva Dominicæ conceptionis, nativitatis, et reliquorum sacramentorum Christi, quae omnia melliflua spe futurae retributionis conduntur, et meritis beatæ Virginis psallentibus infunduntur. NOVICIUS: Placet quod dicis. MONACHUS: Quod apud beatam Genitricem Dei³⁾ ungenta sint sanativa, testatur sponsus in Canticis dicens: *Meliora sunt ubera tua vino; odor ungendorum tuorum super omnia aromata*⁴⁾. Et in alio loco in persona illius: *Sicut cynamomum*

1) B in sequebatur. — 2) Philipp. 3, 8. — 3) BCD Dei Genitricem. — 4) Cant. 4, 10.

et balsamum aromatizans odorem dedi, et cetera¹⁾). Quantae virtutis et gratiae eadem sint ungenta, sequens declarabit exemplum.

CAPITULUM XLVIII.*)

*De sanctimoniali, cuius tybiam laesam sancta Maria
in visione perunxit et sanavit.*

Contigit ante annos paucos in quodam coenobio sanctimonialium ordinis nostri satis mihi noto, res valde delectabilis. Est ibi quaedam soror, et ipsa mihi nota, vitae probabilis, multumque servens in obsequio beatae Virginis. Haec cum in genuflexione, nimio impellente fervore, tempore quodam genu vel tybiam vulnerasset, atque meridie in infirmitorio dormiret, visa est in somnis ei²⁾ astare beata Virgo Maria, pixidem ungenti portans in manu sua. Immissisque digitis, de eodem ungento perunxit vulneratam tybiam virginis. Statim tanta flagrantia affuit, ut sorores in proximo dormientes, odore illius excitatae surgerent, et ad lectum eius venientes, eo quod maior ibi sentiretur virtus odoris, dormientem excitarent. Cui cum signassent, quis vel unde esset odor tantus, illa causae non ignara, imo per eadem signa iam de veritate visionis certior effecta, nihil illis dicere vel resignare voluit³⁾, tantum innuens, ut irent dormitum. Quae cum rursum obdormivisset⁴⁾, iterum affuit mater Domini, secum illam per visionem ducens in pomerium. Cui manum sub mento ponens, dixit⁵⁾: Modo demitte⁶⁾ te super genua tua. Quod cum fecisset, Domina nostra subiunxit: De cetero sic modeste et disciplinate debes petere veniam, instruens illam. Et adiecit: Singulis diebus sequentiam, *Ave Dei Genitrix*, mihi⁷⁾ dicere debes, et ad singulos versus veniam petere. Multum enim⁸⁾ in ea delector. Sanctimonialis vero evigilans, ut experiretur si esset aliquis in visione effectus, tybiam conspexit, quam non sine multa admiratione sanatam invenit. NOVICIUS: Quantum ex hac visione coniicio, minus placet beatae Virgini in orationibus fervor indiscretus, et in genuflexionibus motus

1) Eccli. 24, 20. — *) Homil. I. p. 24. — 2) BCD ei in somnis.
— 3) D dicere voluit vel signare. — 4) BD obdormivissent.
— 5) B ait. — 6) BDP dimitte. — 7) ADP mihi ad honorem, B mihi ad laudem. — 8) enim om BC.

indisciplinatus. MONACHUS: Non contradico. Ut enim de persona beatae Dei Genitricis taceam, nomen eius non tam sententiis, quam vivis exemplis dulce super mel ostendam.

CAPITULUM XLIX. *)

De incluso, qui per Ave Maria sensit miram dulcedinem.

Juxta ecclesiam sancti Severini in Colonia inclusus quidam habitabat¹⁾ Marsilius nomine, in Tuscia ad sanctum Sebastianum quandoque Episcopus, et tempore schismatis quod fuit inter Alexandrum et Paschalem, ab ipso Alexandre depositus. Hunc cum matronae civitatis frequentarent²⁾, et una ei confessa fuisset, quod Dominae nostrae nomen dicere non posset³⁾ sine quadam mira dulcedine, de causa tantae gratiae requisita respondit: Singulis diebus in honore eius quinquaginta Ave Maria, cum totidem veniis dicere consuevi, per quae tantam dulcedinem merui, ut omnis oris mei saliva orationis tempore in mel videatur conversa. Quod cum audisset iam dictus inclusus, exemplo devotee feminae vix per sex hebdomadas angelicam salutationem praefato modo et numero compleverat, et ecce tantam dulcedinem sentire coepit in illius dulcissimae salutationis prolatione in ore et in guttura, ut mellis dulcedinem longe transcenderet ipsa dulcedo. Eandem dulcedinem meruit quidam de ordine nostro monachus, exemplo illius provocatus. Haec mihi relata sunt ab eodem incluso. Ecce his tribus exemplis satis ostensum est, nomen eius esse *super mel dulce, et quod hereditas eius sit super mel et favum*⁴⁾. NOVICIUS: Ut quid appositum est *hereditas eius super mel et favum?* MONACHUS: Repetitio confirmatio est⁵⁾. Quod hereditamus, hoc frequentamus. In favo cera est et mel. Cera, quia tenax est, pertinet ad memoriam; mel exprimit dulcedinem. Non nisi per iugem memoriam nominis Genitricis Dei praemissa dulcedo poterit adipisci. Cera etiam⁶⁾ illuminat, mel eibat et inebriat. Nomen Mariae in compositionem odoris factum, opus pigmentarii. In omni ore quasi mel indulcabitur, et ut musica in convicio vini⁷⁾. Utrumque enim, illuminationem scilicet et refectionem, sancti

*) Homil. I. p. 24. — 1) BD habitat. — 2) B visitarent. — 3) B nostrae nil dicere posset. — 4) Eccli. 24, 27. — 5) similiter Augustin. de Civit. Dei XVII, 12: „illius enim spei est confirmatio verbi huius iteratio.“ — 6) ACDP enim. — 7) Eccli. 49, 1—2.

huius nominis invocatio operatur, sicut in supradictis ostensum est exemplis. NOVICIUS: Ex quo tanta bona per nomen beatae Virginis conferuntur peccatoribus et iustis, de cetero memoriae meae tenacius inhaeret. MONACHUS: Hoc si feceris, in fine tuo consolationem eius experieris. Quod vero morientibus assistat, eisque suam mellifluam praesentiam ostendat, praesto sunt exempla.

CAPITULUM L.

De monacho, quem sancta Maria deosculabatur ante mortem.

In domo quadam Hispaniae ordinis nostri, quae¹⁾ Pumerane vocatur, duo adolescentes sunt conversi, et tam laudabiliter in ea²⁾ conversati, ut vita illorum aliis esset³⁾ in exemplum. Ex quibus unus in obsequio beatae Virginis ita fervens exstitit ac devotus, ita in horis eius decantandis morosus et intentus, ut non solum in singulis versibus, sed etiam in singulis verbis memoriam ipsius haberet, sieque horam horae cum maximis laboribus pene continuaret. Qui cum annos decem et septem fecisset in ordine, graviter infirmatus est, et ministravit ei socius suus ex licentia Prioris. Sciens eum virum sanctum, et in servitio Dei Genitricis devotissimum, ut aliquid sibi diceret ad aedificationem, intuitu mutuae caritatis flagitavit. Cui cum ille nihil negare posset nec vellet, respondit: Heri Domina nostra visitavit me, et quia die septimo ad Dominum sim⁴⁾ migraturus, praedixit. Et adiecit: Quia prae cunctis mortalibus mihi intentius servivisti, et ego tibi faciam quod nondum aliqui feci. Collumque meum brachiis suis stringens, dedit mihi osculum. NOVICIUS: Hic legentibus oriri potest scrupulus, quia superius dictum est capitulo tricesimo secundo, quod militi tentato osculum dederit. MONACHUS: Visio ista illam tempore praecessit. Cum autem agonizaret die et hora praedicta vir beatus, Prior dormiens, cellam in qua iacebat, turbam candidorum introire vidi, qui se propter animam illius deducendam advenisse dicebant. Statimque ad percussionem tabulac excitatus, surrexit et accurrit, et quia coelestis esset exercitus, a quibus devotus Genitricis Dei famulus foret de-

1) ABDP quod. — 2) in ea om BC. — 3) BP esset aliis. —

4) B essem, AP sum.

ducendus, minime dubitavit. Haec ¹⁾ dominus Arnoldus Abbas Cisterciensis Treveri positus, multis recitavit, dicens, veraciter in domo in qua prius Abbas fuerat gestum.

CAPITULUM LI.

De Hermanno converso, pro quo defatigato sancta Maria horam decantavit, et finem praedixit.

In Claustro, quod vulgari nomine Hemmenrode dicitur, conversus quidam fuit vocabulo Hermannus, nemorali aratro cuiusdam grangiae deputatus. Erat autem sincerissimae vitae, et multas a Domino consolationes secreto percipiebat, ex quibus per paucae ad nostram pervenerunt notitiam. Is in officio suo habebat inter alios boves iuvencum ferocem ac superbum, quem ad opus vix aut ²⁾ nullatenus sine magno labore adducebat. Hunc ergo cum vice quadam iugo vellet colligare, et modis omnibus recalcitrantem nequiret compescere, commotus animo in silvam divertit, et fustem ad rebellem taurum ferendum incidit. Cui minaciter cum vecte venienti, nescio quo spiritu ductus taurus occurrit, pedibusque eius prostratus, licet non verbis, gestu tamen humiliati corporis veniam flagitavit. Quo viso vir Dei placatus, ait: Misericordiam quaceris, misericordiam ³⁾ tibi non denegabo. Surge, et eave ne me de cetero inquietes. Ab illa autem die taurus idem omnem depositum feritatem, adeo ut in gratia mansuetudinis nullo coniugalium suorum inveniretur inferior. — Isdem ⁴⁾ frater alio tempore cum diurnis ⁵⁾ laboribus fatigatus, post completorium pausaturus in suo se stratu collocasset, subito recordatus est quod ipsa die unam horam, quam decantare solebat in honore beatae Virginis, prae instantia occupationis distulerat, et dilatam oblivione interveniente ⁶⁾ neglexerat. Exiliit ergo ⁷⁾ de stratu suo, ut quod neglexerat, vel tunc suppleret. Sed eius miserata labores Domina mundi, repente astitit ei, imperans ut quiesceret, et ipsa pro eo horam neglectam supplere deberet. — Quando autem Dominus Deus iustum laboribus eius remunerationem reddere decrevit,

1) Choc. — 2) ACP a.c. — 3) pro misericordiam (mīam) habet B et illam. — 4) BC idem. — 5) libri divinis. — 6) ABD intercedente, P intercedente, ut III, 24. p. 140. — 7) C exiliit igitur, B exsilivit igitur.

immisit ei infirmitatem corporis, sed animi gaudium et consolationem spiritus non subtraxit. Igitur cum per aliquot dies aegrotasset, venit Abbas Gisilbertus tam eum quam ceteros infirmos visitare. Cui cum diceret: Non erubescis frater Hermanne, quod¹⁾ frater Godefridus erit prior tuus in regno coelorum? demonstrato quodam converso ibidem infirmo, qui triennium vix perfeccerat in ordine; respondit: Non domine, sed quicquid boni ei Deus facere voluerit, bene cupio ei. Dixit ei²⁾ Abbas: O tu semper rides. Facies enim eius naturaliter quasi ad ridendum disposita erat. Habe licentiam eundi ad chorum et ad opus tuum. Respondit³⁾: Ego ibo quo Deus voluerit. Et quo, inquit, ibis? Respondit: Ad regnum coelorum. Quando ergo, ait, morieris? At ille: Post biduum. Nam et tertia post hanc diem incipiente missa hic ero, et incipiente Evangelio hic adhuc ero, sed antequam finiatur, in regno coelorum ero. Et videtur mihi hoc triduum prolixius esse, et amplius me gravat, quam totum tempus vitae meae, quod feci super terram. Unde, inquit, ista nosti? Respondit ille: Beata Virgo Domina nostra hic fuit, et consolata est me. Sed et ego raptus sum in coelum, ubi etiam videre merui beatitudinem, quam Deo largiente habiturus sum. Ab illo ergo die frequentissime eum Abbas visitavit. Jam advenerat dies tertia, et instantे hora missae accessit ad eum felicis memoriae frater Theodericus de Cellario, minister eius, et dixit: Frater Hermanne, poterone ego ire ad missam? Erat⁴⁾ enim dies Quadragesimae. Qui ait: Non. Sinit⁵⁾ alios ire, vos autem manete mecum, et praeparate aquam calidam, unde lavari debeam. Et post paululum: Sternite mattam, et advocate duos fratres, qui vos adiuvent, tempus⁵⁾ est migrandi. Pulsata igitur tabula circa principium Evangelii, conventus occurrit⁶⁾, et ipse Abbas inter primos; sicque sancta illa anima sicut praedixerat ante finem Evangelii soluta est. NOVICIUS: Non miror si iustus iste⁷⁾ desideravit mortem, quem auctrix vitae consolata est ante mortem. MONACHUS: Non solum praesentia eius infirmis dat fiduciam moriendi, sed etiam morientibus risum excitat, qui signum est magnae laetitiae.

1) B quia. — 2) C Dixitque. — 3) B respondit ille. — 4) ACP erant. — 5) B tempus enim. — 6) ABDP occurrit. Conf. VI, 36. XI, 8. 16. — 7) iste add B.

CAPITULUM LII. *)

De Pavone converso, qui sanctam Mariam in fine suo vidit.

Conversus quidam adolescens aetate, Friso natione, in Lucka cuius supra memini, graviter infirmabatur. Deductus ad extrema, in ipsa agonia, sicut mihi retulit monachus qui vidit et praesens fuit, ridere coepit. Cui cum diceret unus ex circumstantibus: Pavo, hoc ei nomen erat, cur modo rides? respondit: Cur non rideam? Ecce Domina nostra praesens est, et iam animam meam suscipiet. Videtur mihi in isto versiculus poetae impletus:

Incipe parve puer, risu cognoscere matrem^{1).}

Puer erat virtute idem conversus, quia simplex et purus; parvus, quia humilis et mansuetus. Haud dubium quin beata Virgo morienti maternos exhibuerit gestus; quia non risum, sed timorem vultus excitat severus.

CAPITULUM LIII.

Item de sanctimoniali, cui morienti apparuit.

Simile contigit Coloniae in ecclesia sancti Mauriti. Cum quaedam sanctimonialis bonae vitae in extremis ibidem laboret, et sorores morientem circumstarent, illa serenata facie subridendo, cunctis audientibus in haec verba prorupit: Beneveniat dulcissima Domina mea, beneveniat. Sicque repressis labiis exspiravit. Multum enim illam diligebat. Unde et in hora illa terribili dilectam videre meruit, visam salutare, atque per eam et cum ea coelestem thalamum intrare. NOVICIUS: Spero quod daemones, qui etiam viris sanctissimis in exitu nimis sunt importuni, in praesentia tantae maiestatis subsistere non possunt^{2).} MONACHUS: Hoc tibi ostendere volo per³⁾ exemplum.

CAPITULUM LIV.

Item de Warnero monacho, cui in extremis subvenit, cum a daemonibus terreretur.

Circa hoc triennium monachus quidam Warnerus nomine in Eberbacho defunctus est, aetate quidem adolescens, et im-

*) Homil. III. p. 178. — 1) Virg. Eclog. IV, 60. — 2) B nullo modo possint. — 3) B per sequens.

berbis, sed mente canus. Hic cum ante horam exitus sui, sicut ab eius Abbatे didici, daemones circa se videret, illorum importunitate valde turbatus, clamare coepit: Sancta Maria, libera me ab istis vilissimis, cebrius hoc repetens. Audientes huiusmodi clamorem, hi qui circa eum erant satis mirabantur, scientes eum esse taciturnum, et vix ad interrogata respondere. Postmodum¹⁾ respirans et inclinans, ait: Beneveniat carissima Domina mea, beneveniat. Moxque manum contra daemones levans, et eis insultans, subiunxit: Modo iacete vos ibi, modo iacete vos ibi. Sieque post modicum²⁾, placido vultu exspiravit, angelis gaudium faciens in coelo, sed non modicum dolorem fratribus in monasterio. Fuerat enim adolescens bonus et disciplinatus, virgo corpore et mente. Nec dubitandum est, quin in adventu Reginae coeli, omnis illa turba spirituum malignorum impulsa sit et deiecta, sicut in ortu solis nebula dispergitur matutina. NOVICIUS: Si Domina nostra clementissima, in morte peccatoris, sicut supra dictum est capitulo nono, sola sua misericordia daemonum cachinnos compescuit, non miror si in obitu huius iusti terrores illorum indebitos repressit. MONACHUS: Bene sentis. Dignum erat, ut mater totius castitatis etiam ante mortem in suo famulo tam iocunda visitatione remuneraret virtutem virginitatis. Nec hoc miror de perfecto monacho, cum ob eandem virtutem noverim suam praesentiam cuidam saeculari clero morienti Dei Genitricem exhibuisse.

CAPITULUM LV.

Item de canonico Coloniensi, cui in fine se ostendit.

Quidam canonicus maioris ecclesiae in Colonia, cum in extremis ageret, beatam Mariam praesentem vidi et agnovit. Quam visionem cum circumstantibus recitasset, alapham sensibilem invisibiliter recepit. NOVICIUS: Quae fuit ibi culpa? MONACHUS: Puto quia inanis³⁾ gloria, quae mox per eandem alapham est sanata. Vocabatur enim Albertus, et licet corpore fuerit castus, satis tamen exstitit saecularis et delicatus, atque

1) B post modicum. — 2) B post paululum. — 3) B inanis fuisset.

in vestibus curiosus¹⁾). Ne autem causari possis, quod universis²⁾ Domina tantum claustralibus virginibus vel continentibus decedentibus suam praesentiam visibiliter impendat, eosque ad vitam aeternam perducat, personam laicam et uxoram tibi proponam.

CAPITULUM LVI.

De Konone cruce signato, quem sancta Maria morientem consolata est.

Civis quidam de Tulpeto, vir honestus, Kono nomine, in hac extrema expeditione signatus, cum aliis peregrinis ad mare usque pervenit. Ibi graviter infirmatus, cum moriturus esset, coepit mirabiliter iocundari. Requirentibus sociis³⁾ de causa laetitiae, respondit: Quare non gaudeam? Eece Domina nostra sancta Maria hic praesens est, et haec mihi dixit: Kono, quia reliquisti uxorem, filios et omnia tua propter honorem filii mei, periculis te exponens, ego bene et plene tibi retribuam. Qui statim exclamavit: En video coelum apertum, et in eo sedem mihi praeparatam, ad quam celerius sum ascensurus. Moxque sacro oleo postulans se inungi, et viatico Dominici corporis muniri, hominem peregre depositum, et sicut verus peregrinus, in coelesti patria laboris sui praemium suscepit. NOVICIUS: Non miror si homo iste iustus vel potius per crucis signationem iustificatus, tam mirifica vidi, et

1) Ilmil. I. p. 144: „Cum esset apud nos novicius quidam Albertus nomine de Brule, quondam canonicius maioris ecclesiae in Colonia, et conquereretur magistro suo, quod in confessione non posset reducere ad memoriam omnia peccata sua; respondit ille: Notate in cedula peccata vestra. Et novicius: Liber octo quaterniorum peccata mea capere non posset. Erat enim ab ineunte aetate totus deditus luxuria, verba otiosa, impudica, scurrilia et risum moventia multum amans. Cum adhuc esset iuvenis, habuit matrem Bingae in monasterio sancti Roberti conversam. Quae pro filii salute sollicita, cum beatae Hildingardi eiusdem coenobii matri tempore quodam cum dolore dixisset: O domina, quid fiet de filio meo Alberto, qui tam mirabilis est et tam instabilis? respondit sancta: Tandem salvabitur. Quod verbum occasio ei fuit multorum peccatorum, non recordans scripturae dicentes: Maledictus qui peccat in spe. In senectute tactus apoplexia, timore mortis venit ad ordinem, et non multo post eadem praeventus infirmitate defunctus est. In quo saepius vidimus lacrimas et signa contritionis, ita ut bona spes sit de eius salvatione.“ — 2) C universa. — 3) B requisitus a sociis.

promeruit; sed si nosti, dic unde mirer. MONACHUS: Duo tibi dicam exempla divinae pietatis, eiusque Genitricis, quae te non solum in admirationem, imo etiam in stuporem merito convertant.

CAPITULUM LVII. *)

De milite decollato, qui per eam evasit gehennam.

Miles quidam nobilis, sed criminosus, tempore quodam ab inimicis suis captus est. Et quia mortales erant inter eos inimicitiae, visum est eis expedire, ut in instanti occideretur. Cernens vir nobilis sibi mortem imminere, et nullum adesse remedium vitae, supplici voce dixit ad illos: Rogo vos intuitu Dei, ut ad modicum mortem meam differre dignemini, quatenus alicui sacerdotum peccata mea possim confiteri. Responderunt illi: Non esset nobis haec dilatio tuta. Contingere posset, ut cognati et amici tui venientes, eriperent te de manibus nostris, et esset error novissimus peior priore¹⁾. Cui cum preecepissent, ut se prosterneret ad decollandum, dixit hoc verbum: Deus, tu scis voluntatem meam. Et subiunxit: Animam meam commendo Virginis filio. Sicque decollatus est. Erat tunc temporis obsesus quidam in vicino. Cui cum dicerent quidam, audita morte tanti tyranni: Modo magnum habetis gaudium propter animam militis illius facinorosi; lugubri voce respondit: Nequaquam. Unum enim verbum moriens²⁾ protulit, propter quod salvatus est. Haud dubium quin ope beatae Virginis, cuius filio animam occidens commisit, poenis gehennae sit subtractus, et cum latrone³⁾ confidente paradisi gaudiis addictus. Aliud tibi referam, unde amplius mireris⁴⁾, quod mihi quidam Abbas ordinis nostri retulit, circa hoc quinquennium dicens illud contigisse.

CAPITULUM LVIII.

Item de latrone, quem decollatum sepeliri fecit in ecclesia.

In vicina civitatis⁵⁾ Tridentinae, sicut mihi retulit quidam Abbas, latro nominatus⁶⁾ versabatur, a quo multi depraeda-

*) Homil. II. p. 77. — 1) Matth. 27, 64. — 2) moriens om C; conf. XI, 20. — 3) Luc. 23, 43. B latrone sero. — 4) B miraberis. — 5) ACDP civitate. Conf. I, 40. p. 52. — 6) B nominatissimus.

bantur; et qui se defendere voluerunt nec potuerunt, occidebantur. Hic cum die quadam monachum quendam ordinis nostri obvium haberet, sperans quod pecuniam portaret, ait: Nisi voluntarie sequaris me, occidam te. Quem cum monachus sequeretur, et quaereret in via, quis esset, vel quid operis haberet; respondit ille: Ego sum latro ille famosus, nomen suum exprimens. Cui cum monachus diceret: Jam incipitis canescere, et non timetis animae vestrae? respondit ille: Non plus quam pecus. Et tacuit monachus. Veniens in speluncam illius, ait intra se: Si posses hominem hunc convertere, magnum Deo praestares obsequium. Dixitque ad latronem: Si¹⁾ licet mihi aliquid vos interrogare? Respondente illo, licet; monachus subiunxit: Qualis exstitit vita vestra a principio? Respondit ille: Pessima. Quando puer eram, cum omnibus meis coaetaneis contendebam; factus adolescens, furtis operam dedi; deinde in virum proficiens, latrocinia exercui, in quibus adeo profeci, ut hodie caput et magister sim omnium latronum huius provinciae. Ad quod monachus: Numquid non timetis poenas aeternas, huiusmodi operibus preparatas? Dicente illo, de anima nulla mihi quaestio est²⁾, eo quod perdita sit; monachus respondit: Quid si possem vobis ostendere viam salutis, velletis mihi acquiescere, necne? Ait latro: Etiam vobis consentirem. Et ille: Jeiunate unum diem in hebdomada in honore sanctae Mariae Genitricis Dei, et nullum in illa³⁾ laedatis, et sciatis pro certo quia gratiam apud filium⁴⁾ vobis obtinebit. Respondit latro: Haec revera faciam, et iam voveo; nihil ea die comedam, nullum depredabor, nullum laedam. Elegitque diem sabbati, nihil in illo mali operans, imo plurimos a sociorum manibus depraedandos sive occidendos ob honorem beatae Virginis eripiens. Eodem tempore Tridentum ab hostibus per circuitum infestabatur, et exeuntes satellites civitatis cum hostes die sabbati insequerentur, iam dictum latronem inermem propter sabbatum cum ceteris ceperunt. Et cum esset fortissimus, non se defendebat cum caperetur, non se excusabat, nec loqui voluit interrogatus cum duceretur. Veniens⁵⁾ in civitatem, mox ut cognitus est, patibulo adiudicatus est. Nutu tamen ut cre-

¹⁾ si om. B. Conf. Matth. 19, 3. — ²⁾ B mihi nulla est quaestio. — ³⁾ B in illa die. — ⁴⁾ C filium suum. — ⁵⁾ B venientes.

ditur beatae Virginis super pulchritudinem corporis eius iudices moti, in hoc convenerunt¹⁾, ut provincia abiurata vive-ret. Quod cum ille abnueret, et diceret: Non faciam, melius est enim ut hic peccata mea luam quam in futuro; re-sponderunt: Sine tunc²⁾ ut decolleris. Non euro, inquit, qua-lis sit poena, dummodo occidat. Et illi: Vis ut vocetur tibi sacerdos? Respondit: Non est necesse. Omnes enim Christia-ni estis, omnibus vobis omnia peccata mea confiteor. Quod cum fecisset cum multa contritione, nihil se boni unquam fecisse testabatur, praeter illud ieunium, quod a monacho didicerat. Sieque extra civitatem decollatus est, et in eodem loco sepultus. Nocte eadem vigiles portarum circa eius tu-mulum luminaria viderunt. Quinque enim matronae corpus effodientes, et caput corpori adaptantes, posuerunt in feretro³⁾, mirae texturae purpura superiecta. Ex quibus quatuor sin-gulas candelas ardentes in manibus habentes, per quatuor partes feretrum tollentes, quinta quae clarissima omnium erat, cum candela sequente ad portam usque venerunt, ibi corpus deponentes. Custodes ista videntes, timuerunt, putantes esse fantasma. Quibus illa dicebat: Dicite Episcopo vestro, ut capellanum meum a vobis decollatum, in tali loco ecclesiae honorifice sepeliat, minas addens si negligeret. Et nominavit se. Mane cum Episcopo haec nunciata essent, cum Clero et populo exiens⁴⁾, purpuram depositus, caput praeccisum cor-pori unitum videns, expavit, texturamque purpurae humanum artificium excedentem admiratus, relatis credidit, hominemque cum timore et honore maximo, non ut latronem, sed sicut Christi martyrem in loco designato sepelivit. Ab illo tem-pore usque hodie vix aliquis adultus in illa provincia inveni-tur, qui eius exemplo diem sabbati in honorem⁵⁾ Dominae nostraræ non ieunet. NOVICIUS: Cum opera bona extra ca-ritatem facta, mortua sint, quomodo ieunium, sive aliud opus secundum genus bonum⁶⁾, tempore latrocini gestum, Dei Ge-nitrici placere potuit? MONACHUS: Per obequium quod beatae Virgini impendit, habilem se reddidit gratiae; per fina-lem contritionem factus est filius gloriae; per poenam tem-poralem quam libenter ac patienter sustinuit, purgatorii poe-nas evasit. Non enim punit Deus bis in idipsum, nisi me-

1) B moti, condixerunt. — 2) ABCD tamen. — 3) B feretrum.
— 4) B ipse exiens. — 5) B honore. — 6) C bonorum.

dicina contemnatur. Non aliter audeo diffinire. Legimus enim in Vitaspatrum, cuidam latroni converso, pietatis opera¹⁾ quae in latrocino egit recitanti²⁾, sanctum respondisse Pafnutium: Nunquam aliquid tale egi, id est tam magnum, in vita mea³⁾. NOVICIUS: Historia haec tam mirabilis valde accendere debet peccatores in amorem⁴⁾ sanctae Dei Genitricis. MONACHUS: Adhuc unum superest capitulum, quod omnes ordinis nostri professores magis omnibus, quae adhuc audiisti, in illius amorem accendat. Propter quod praesenti distinctioni pro conclusione illud reservavi, quia quod novissimo loco dicitur, memoriae fortius imprimitur.

CAPITULUM LIX.

De monacho, qui ordinem Cisterciensem sub eius pallio vidit in regno coelorum.

Monachus quidam ordinis nostri Dominam nostram plurimum diligens, ante paucos annos mente excedens, ad contemplationem gloriae coelestis deductus est. Ubi dum diversos Ecclesiae triumphantis ordines videret, Angelorum videlicet, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, et eosdem certis caracteribus distinctos, id est in Canonicos, Regulares⁵⁾, Praemonstratenses, sive Cluniacenses, de suo ordine sollicitus, cum staret et circumspiceret, nec aliquam de illo personam in illa gloria reperiret, ad beatam Dei Genitricem cum gemitu respiciens, ait: Quid est sanctissima Domina, quod de ordine Cisterciensi neminem hic video? Quare famuli tui tibi tam devote servientes, a consortio tantae beatitudinis excluduntur? Videns eum turbatum Regina coeli, respondit: Ita mihi dilecti ac familiares sunt hi qui de ordine Cisterciensi sunt, ut eos etiam sub ulnis meis foveam. Aperiensque pallium suum quo amicta videbatur, quod mirae erat latitudinis, innumerabilem multitudinem monachorum, conversorum⁶⁾, sanctimonialium illi ostendit. Qui nimis exultans et gratias referens, ad corpus rediit, et quid viderit, quid-

1) C quendam latronem conversum opera pietatis. — 2) ABD enumerasse, C enumerasse et. — 3) Vitt. Patr. I. p. 1170. cap. 63. — 4) ABP amore. — 5) secutus sum codicem A; nam in ceteris libris verba, Canonicos regulares, coniuncta leguntur. Homil. III. p. 24: „Cluniacensium, Carthusiensium, Praemonstratensium, Clericorum regularium, sive Canonicorum.“ — 6) B add noviciorum et. Conf. VIII, 45.

ve audierit Abbatii suo narravit. Ille vero in sequenti Capitulo haec referens Abbatibus, omnes lactificavit, ad amplioram sanctae Dei Genitricis amorem illos accendens. Igitur quia Virginem beatam, imo speculum virginitatis, cuius merita et gloria omnem sanctorum altitudinem transcendunt, laudare non sufficio, quasi imperitus orator illam laudando deficio¹⁾: ipsam igitur tuis adiutus orationibus deprecor, ut defectum meum ipsa suppleat, et quae scripta vel scribenda sunt, fructuosa faciat. Amen.

DISTINCTIO OCTAVA

DE DIVERSIS VISIONIBUS.

CAPITULUM I.

Ratio quare in octava distinctione de diversis visionibus tractetur.

MIRARI poteris, quare distinctionem diversarum visionum ad octavum distulerim locum. Non absque ratione et causa sacramenti noveris hoc factum. Sicut enim Christus in Evangelio²⁾ scalam compositum ex octo beatitudinibus, per quam coelos descendere possit omnis Christianus, ita in hac distinctione scala erigenda est ex totidem ordinibus, per quam humanae visioni condescendat coelestis exercitus. Duo latera huius scalae duo sunt genera visionum, corporalis scilicet et spiritualis, ita tamen, ut per spiritualem omnis visio intelligatur, in qua solus spiritus operatur. NOVICIUS: Quae est visio corporalis? MONACHUS: Cum aliqua Dei dono corporaliter videntur, et per illa aliquid significatur³⁾, ut sicut legitur⁴⁾ Heliseus vidit currus igneos in raptu Heliae, et Rex Balthazar articulos manus scribentis in pariete⁵⁾. Hac visione saepe angeli, nec non et animae sanctorum in subiectis corporibus a mortalibus oculis corporeis contemplantur, ut postea dicetur sub exemplis. NOVICIUS: Quae est visio spiritualis? MO-

1) B quia imperitus laudator illam laudare deficio. —

2) Matth. 5. — 3) BP signatur. — 4) legitur abest a libris.

— 5) Reg. IV, 2. Dani. 5, 5.

NACHUS: Quae fit per imagines sine corporibus, ut fieri solet in extasi et in somnis. Sub hac comprehendamus et visionem intellectualem, licet multum ab ea differat. Quam quidam dicunt esse triplicem, aenigmaticam scilicet quam habent viatores, praesentariam qua utuntur cives¹⁾, et mediastinam quam habuerunt Adam et Eva in paradiſo. NOVICIUS: Quid est visio intellectualis? MONACHUS: Visio intellectuālis sive mentalis est, quando nec corpora nec imagines rerum videntur, sed in incorporeis substantiis intuitus mentis mira Dei figitur potentia. In supremo gradu huius scalac locemus Christum, qui Deus est et homo, caput et origo sanctorum omnium; in secundo gradu descendendo, ordinem Angelorum; in tertio gradu ordinem Patriarcharum atque Prophetarum; in quarto gradu ordinem Apostolorum; in quinto gradu ordinem Martyrum; in sexto gradu ordinem Confessorum; in septimo gradu ordinem Virginum, Viduarum et Continentium; in octavo gradu visionem quarumlibet rerum miraculose apparentium. NOVICIUS: Quali modo sive in qualibus formis coelestes spiritus, utrum sint angeli seu humani, mortalibus se videntes²⁾ exhibeant, magis exemplis quam sententiis scire desidero, praemissa tamen prius visione Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi. MONACHUS: Invoca mecum Spiritum sanctum, qui ab ipso procedit, de cuius etiam apparitione mirabili aliquid dicere propono, ut hoc quod postulas, digne valeam adimplere. Licet indivisa sint opera sanctae Trinitatis, et Patri Filius, atque utrique Spiritus sanctus credatur consubstantialis, nunquam tamen in subiecta creatura Pater mortalibus apparuisse reperitur, quod de Filio et Spiritu sancto dici non potest. Duas siquidem in Christi persona naturas contemur, divinam et humanam. Secundum illam, *lucem habitat inaccessibilem, in qua nemo cum vidi unquam*³⁾. Secundum istam, humanam scilicet, in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. Visus est enim ante legem et sub lege a patribus, sed in aliqua subiecta creatura; visus est tempore gratiae in humana natura. Et licet semel ex Virgine sit natus, nutritus ac lactatus, semel a Magis adoratus, et in templo praesentatus, passus, et a mortuis suscitatus, ascenderitque in coelum, attamen usque ad diem iudicii eadem sa-

1) cives patriae colestis. — 2) videndos om BC; AD videndum.
— 3) Tim. 1, 6, 16. Johan. I, 4, 12.

eramenta mirabiliter quodammodo renovare non desinit, secundum praedicta visionum genera suis dilectis et electis nunc in infantia et pueritia, nunc in adolescentia et iuventute suam praeSENTIAM exhibens, sicut sequentia declarabunt exempla.

CAPITULUM II. *)

De sacerdote cui nativitas Christi in somnis revelata est.

Sacerdos quidam de domo nostra, dum de sacramento incarnationis Christi plurima cogitaret, nocte quadam per visum in nativitatis eiusdem raptus est diversorum¹⁾. In quo dum audiret quia²⁾ virgo esset paritura, respondit: Christus semel natus est, denuo nasci non poterit. Si virgo haec paritura est, aliquis propheta magnus de ea nascetur, non Christus. Vix verba finierat, et ecce illa sine omni dolore peperit filium, pannisque involutum monacho porrigebat. Quem ille inter brachia sua colligens, ac deosculans, mysterium intellexit, et motu dulcedinis illius evigilans, praemissas cogitationes, tam iocunda visione remuneratas, minime dubitavit. Ecce visio haec spiritualis fuit, sed in somnis facta. Aliam huic subiungam visionem, quam discernere non possum, utrum in somnis sive per mentis excessum contigerit, propter diversorum relationem.

CAPITULUM III. **)

Item de sorore Christina et eadem nativitate.

Dominus venerabilem virginem Christinam eius in praecedentibus memoria habita est, in Bergis³⁾ sanctimoniale, visione suae nativitatis laetificare volens, tempore quadam ei cum matre et Joseph apparuit, pannis involutus, et in praesepio reclinatus. Erant enim iidem panniculi lanei et albi, a pannis sororum nihil differentes. Fascia vero qua membra eius ligata erant, grisei coloris videbatur. Vides quanta humilitas, quanta pietas in Dei filio. Pannos suos pannis ordinis conformare dignatus est, ut amplius illa beata⁴⁾ de suscepto habitu gratularetur. Simile habes in superiori distinctione capitulo sexto decimo, ubi domino Christiano de Clau-

*) Homil. I. p. 67. — 1) stabulum. — 2) BC quod. — **) Homil. I. p. 67. — 3) id est, in Monte sanctae Walburgis. Conf. VII, 21. BP Burgis; sed infra VIII, 45 consentiunt codices nostri in lectione Bergis. — 4) B amplius exhilarata.

stro morienti in cuculla cum matre apparuit. NOVICIUS: Quod genus visionis videtur tibi praecellere, illud scilicet quod fit in somnis, sive illud quod fit in excessu mentis? MONACHUS: Ut plenius de hac quaestione te expedire valeam, diversas somniorum causas tibi distingua.

CAPITULUM IV.

De diversitate somniorum, et visione spirituali.

Somnium quandoque fit ex reliquiis cogitationum et curis; quandoque ex crapula; quandoque ex inanitione ventris; quandoque ex illusione et fantastica imaginatione inimici sine praecedente cogitatione; quandoque ex praemissa cogitatione, illusione secuta; quandoque per revelationem Spiritus sancti¹⁾, quae multis modis fit; et est hoc genus somnii dignissimum. Nec tamen minus, imo magis meritorum est, si cogitatio sancta praecessit²⁾. Igitur quoconque modo visio fiat nocturna, meo iudicio illa quae fit per mentis excessum antefertur, quia certior, quia rario, quia iocundior. Prior visio quando de coelestibus est, proprie dicitur revelatio; secunda contemplatio. In utraque homo moritur exterior, et viget interior. Illa est infra rationem, et ideo habet meritum; ista supra rationem, unde magis pertinere videtur ad praemium. Quando mens per contemplationem in Deum vadit, sensus rationis deficit. Hinc est quod in ortu Benyamin Rachel moritur. Rachel, quae interpretatur visum principium³⁾, designat rationem; Benyamin, cuius interpretatio est filius dexteræ, contemplationem. Rachel vero in nativitate Benyamin moritur, cum de ratione coelestium contemplatio nascatur. Quantae sit infirmitatis sensus rationis, mens intra se experitur. Quod si verum non esset, Apostolus excessum suum manifestans non diceret: *Sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit*⁴⁾. NOVICIUS: Licet visio spiritua-

1) Gregor. Dial. IV, 48: „In hoc sciendum est, quia sex modis tangent animum imagines somniorum. Aliquando namque somnia ventris plenitudine, vel inanitate, aliquando vero illusione, aliquando cogitatione simul et illusione, aliquando revelatione, aliquando autem cogitatione simul et revelatione generantur.“ — 2) BP praecesserit. — 3) Gregor. Moral. VII, 37, 61: „Rachel namque visum principium, Lia autem laboriosa dicitur.“ — 4) Cor. II, 12, 2. Homil. I. p. 56: „Sic devotio cum spiritum sursum in excessum rapit, ipsam rationem ad defectum trahit. Unde scriptum est, quod naseente Benyamin, mortua sit Rachel.“

lis dignior sit corporali, magis tamen me delectat audire exempla de ista, quia coelestes spiritus, sive quod maius est, ipsum crearem spirituum oculis corporeis posse videre, omnibus visionibus antepono. MONACHUS: Visionem nunc tibi referam, de qua iudicare debes, utrum spiritualis sit an corporalis; est enim de nativitate Christi.

CAPITULUM V.

De monacho qui Christum quasi recenter natum vidit cum Maria et Joseph.

In Claustro monachus quidam in magna erat devotione, et videbatur bonam Dei manum super se habere¹⁾). Erat quippe in opere manuum strenuus, in oratione et psalmodia devotus, potens ad vigilandum, et servens ad quodlibet iniunctum. Cumque tam bonum circa festum Omnium Sanctorum habuisset²⁾ spiritum, eiusque nullum aut³⁾ modicum per plures dies sensisset detrimentum, coepit, non tam audacter quam reverenter a Domino precibus exigere, ut eum in festo suae sanctissimae nativitatis qualicunque consolaretur visitatione. Aderat iam vigilia Nativitatis Dominicæ, et ille needum tepluerat a devotione, nec a supradicta defecerat intentione, praesumens et praesagiens aliquid de divina dignatione. De nocte autem ubi surrectum est ad matutinas, tantus torpor invasit corpus eius et animam eius⁴⁾), ut etiam taederet eum vivere. Intravit tamen chorum cum aliis, nil psallere valens aut volens, dulcissimam illam sollemnitatem ex toto ut sibi videbatur amissurus, a desiderio suo frustratus. Accessit vero ad eum alius monachus, innuens ut pro ipso responsorium decimum cantare debuisse. At ille, non infirmitate praepeditus, sed desidia devictus, signum refutabat. Sic ergo felices illas vigilias et sollemne gaudium infelici torpore transigebat, quippe quem nec psallere nec ad responsoria surgere libebat⁵⁾). In decima tamen lectione sedebat, sibi vigilans quidem, sed clausis oculis, et cogitabat molestias suas

Beniamini significat gratiam contemplationis; Rachel sensum rationis. Illa dum per excessum nascitur, ista, id est ratio, per defectum moritur. Nonne ratio in Apostolo mortua erat, cum raperetur ad tertium coelum? — 1) Esdr. I, 7, 9. — 2) habuisset. — 3) BC vel. — 4) eius om B. — 5 ADP quem licebat, C quod valebat. Verbo libet accusandi easum adiunxit etiam Augustin. de Civit. Dei I, 3: „poetas libebat mentiri.“

in amaritudine animi sui. Dicebatque sibi, secum ratiocinando: Ecce sic et sic habuisti; haec et haec petisti. Ubi nunc est illa devotio, ubi spes illa, et pia de divina pietate praesumptio? Quid nunc agitur tecum? Et adiecit: Petieras ut aliqua tibi revelatio fieret. Et si modo fieret, quid potissimum videre eligeres? Utique Dominum Christum, vel dulcissimam eius matrem, aut certe ambos simul. Cumque his et huiusmodi cogitationibus occupatus sederet, vigilans, ut supra dictum est, sed clausis oculis, lector¹⁾ dixit: *Tu autem.* Et cantor surgens subiunxit responsorium: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Et ecce astitit ante illum torpentem monachum matrona quaedam reverendi vultus et incomparabilis pulchritudinis, habens in brachio infantulum adeo parvulum, quasi recenter natum, involutum fasciolis vilibus valde et abiectis, in tantum ut etiam super vilitate earum ille compassionem conciperet. Stabat autem quasi retro ipsam senex amictus pallio, indutus tunica, et pilleus non acuminatus super caput eius, quae omnia videbantur esse de lana alba et munda. Vultum tamen senis videre non potuit, situ pillei impediente. Vedit etiam fusum cum licio²⁾ pendere a latere matronae, sed colum vidiisse se non meminit. Vedit, et quia clarius videre voluit, quam vedit, nihil vedit. Aperuit enim carnales oculos, et gloriosam illam visionem perdidit. Et intellexit, quod beata Virgo fuisse illa matrona, infans Christus, et senex Joseph. Et recepit in illa hora spiritum suum bonum, et reliquum sanctae sollemnitatis³⁾ transegit in gaudio magno. Anno gratiae millesimo ducentesimo tertio decimo facta est visio haec. NOVICIUS: Quia genus huius visionis discernere non valeo, ad tuum illud examen transmitto⁴⁾. MONACHUS: Expertorum esset talia diffinire. Quod si dixerim visionem istam fuisse spiritualem, obiicitur quod non sit in somnis facta, quia monachus tunc vigilavit; neque in extasi, quia sensuum exteriorum eo tempore⁵⁾ bene compos fuit. Item si iudicavero illam corporalem, respondes, quod oculis corporalibus clausis, corporaliter videre non potuit. Quid ergo? Audi de hoc meam opinionem, non assertionem. Quantum ex aliis visionibus colligo, corporalem illam iudico, quia lucidum Christi aspectum civiumque coelestium, tam subtilis pal-

1) Beccce lector. — 2) BC lino. — 3) D sollemnitatis officium. — 4) B ad tuum examen illud remitto. — 5) ADP temporis.

pebrarum prohibere non potest paries. Hinc est quod inclusa quaedam cum a Sathanā sub specie angeli illuderetur frequentius, et hoc cuidam sacerdoti litterato confessa fuisset, dolos illius non intelligens; respondit ille: Cum denuo tibi apparuerit, oculos clade. Si angelus fuerit Domini bonus, non minus eum videbis; si vero malus, illum ita videre non poteris. Quod verum esse didicit experimento.

CAPITULUM VI.

De Priore qui vidi stellam in nocte Dominicae Nativitatis super cantantes.

Alteri cuidam sacerdoti supradictae domus, tunc Priori existenti¹⁾, Dominus sub alio typo nativitatis suae mysterium ostendit. Cum in quarta Dominica Adventus cantor responsoriū: *Intuemini quantus sit iste qui ingreditur ad salvandas gentes*, inciperet, et pars conventus ad librum stans, inceptum perficeret, in choro Abbatis super formam, cui cantantes innitebantur²⁾, circulum lucidum vidi, et in circulo stellam clarissimam radiantem. Et mox intellexit, sicut intelligere debuit, quod stella eadem designaret Christum; circulus vero lucidus orbem terrarum illius adventu illuminatum. Se stellam esse testatur in Apocalypsi dicens: *Ego sum radix et genus David, stella splendida et matutina*³⁾. Et in sancto Evangelio se appellat lucem mundi⁴⁾. Haec de Christi nativitate tibi dicta sufficiant. Sciasque me hanc visionem ab eius ore audivisse, qui eam videre meruit. Porro quam gloria visio cuidam sacerdotum nostrorum in Christi Nativitate de Christo sit ostensa, audies in distinctione sequenti⁵⁾. NOVICIUS: Precor ut gradatim ascendas de festivitate ad festivitatem, et de infantia ad iuventutem nostri Salvatoris. MONACHUS: Sic faciam, visiones quas in illis et de illo factas novi tibi recitando.

CAPITULUM VII.

De Richmude quae in Epyphania Christum vidi in praesepio, Patris vocem audiens desuper.

Virgo quaedam circa hoc triennium defuncta est, Rich-

1) ACDP Priore existente. — 2) ABDP innitebant. — 3) Apoc. 22, 16. — 4) Johan. 8, 12. — 5) cap. 2.

mudis nomine, habitu¹⁾ saecularis, sed vita religiosa valde ac spiritualis. Jeiuniis et obsecrationibus semper vacabat²⁾, mente saepissime excedens, ita ut coeli secretis interesset, et coeli Regem cum coeli civibus frequentius videret. In quadam sollemnitate Epyphaniarum cum in Monte sanctae Walburgis interesset matutinis, et Abbatissa inchoasset responsorium duodecimum, scilicet, *In columbae specie*, illa vigilans et orans in excessu facta, Christum infantem pannis involutum et in praesepio positum, coram se vidit, et circa illum quasi thronum aereum ad similitudinem yris. Erantque³⁾ ex utraque parte eius multitudo angelorum, manibus extensis eum⁴⁾ adorantes, et oculorum suorum acies in illum indeclinabiliter defigentes. Nec mirum. Ipse⁵⁾ est *speciosus ille forma prae filiis hominum⁶⁾*, *in quem teste Apostolo, angeli concupiscunt prospicere⁷⁾*. Cumque ventum fuisse ad locum illum⁸⁾: *Paterna vox audita est*, non conventum illa beata in qua tunc temporis sensus exteriores defecerant, sed Patrem⁹⁾ audivit dicentem: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui¹⁰⁾*). Erat enim idem Dei Filius et hominis tanti decoris, et vox Patris tanti dulcoris, ut exprimere mihi¹¹⁾ non sufficeret. Requisita¹²⁾ etiam a me, quales essent effigies angelorum, respondit: Staturas habent humanas, facies virginibus simillimas, genas ad instar rosarum rubentes, et in reliquis membris intectis nive candidiores. Alias mihi adhuc¹³⁾ retulit visiones, quas locis competentibus replicabo. De festo vero Purificationis habes in distinctione superiori capitulo vicesimo visionem mirificam virginis de Quidone. NOVICIUS: Puto huiusmodi revelationes quandoque ex affectu orationis obtineri. MONACHUS: Hoc certissimum est.

CAPITULUM VIII.

De virgine cui Christus apparuit in aetate trienni.

In Francia virgo quaedam Christum in aetate trium annorum quando iam loqui per naturam poterat, videre desi-

1) B habitu quidem. — 2) B vacans. — 3) BDP eratque. — 4) C manibus expansis ante eum. Conf. VIII, 90. — 5) B ipse enim. — 6) Psal. 44, 3. — 7) Petr. I, 1, 12. — 8) C illum locum. — 9) B Patris vocem. — 10) Matth. 3, 17. — 11) mihi om C. — 12) C Sed requisita. — 13) AC adhuc mihi.

derans, hoc ut fieret precibus instabat. Erat enim tam perfectae vitae, ut non immerito talia praesumeret, et se exaudiri speraret. Die quadam cum dicta missa ipsa, populo omni egresso, sola in ecclesia moram faceret, et oraret, infantem quasi triennem circa altare deambulantem conspexit, putans a matre illum ibidem neglectum. Erat enim tam¹⁾ speciosissimus, et tantae gratiae vultus eius, ut in illius aspectu delectata ad se vocaret et manibus demuleceret, sic dicens: Dic mihi bone puerule, ubi est mater tua? Qui dum nihil ei responderet, aestimans illa utpote infantem eum nondum posse fari, subiunxit: Nosti dicere Pater noster tuum? Ad quod dum non responderet ut prius, adiecit: Dic post me, Ave Maria gratia plena, Dominus tecum. Et dixit post eam infantulus eadem verba tam hilariter et tam distinete, ut illa miraretur. Similiter factum est de clausula secunda, scilicet, Benedicta tu in mulieribus. Cum vero ei praediceret: Et benedictus fructus ventris tui, totius humilitatis magister sua inspiratione sciens scriptum: Non te laudet os tuum, sed alienum²⁾, eandem clausulam dicere noluit, sed mox illa intuente per ostensam formam coelos penetravit. Tunc primum virgo venerabilis se exauditam intelligens, gratias egit Christo, qui tam celeriter implevit³⁾ desiderium suum ex semetipso. Ipse revera Dominus Jesus est fructus ille benedictus, de quo Isaias cecinit: Et erit fructus terrae sublimis⁴⁾. Fructus terrae, filius Mariae. Benedixisti, inquit Psalmista, Domine terram tuam⁵⁾. Non potuit gingnere⁶⁾ terra benedicta nisi fructum benedictum. NOVICIUS: Dignum mihi nota videtur, quod Dominus orationem ore proprio⁷⁾ editam recitare renuit, et in verba quibus matrem beatificare videbatur mox erupit. MONACHUS: Exemplum nobis dedit, ut et ita faciamus. Sermونem iam in longum protractimus tam in praesenti distinctione quam in praecedentibus de apparitionibus⁸⁾ infantiae Salvatoris; vis nunc aliquas audire⁹⁾ ex illis visionibus quibus se ostendere dignatur suis amicis in aetate perfecta? NOVICIUS: Volo et desidero, et maxime tamen de illius passione. MONACHUS: Bene moveris. Passio enim Domi-

1) tam add AD. — 2) Proverb. 27, 2. — 3) B adimplevit. — 4) Isai. 4, 2. — 5) Psal. 84, 2. — 6) ABCP gignere. — 7) BP proprio ore. — 8) P apparitione. — 9) BD audire aliquas.

nica proxima est sollemnitas post Purificationem. Ipsa est festum propitiationis. Per ipsam tartarus est destructus, paradisus apertus, captivitas captivata, mors evacuata. Passio Domini omnium tribulationum humanarum est antidotum. Contritionem excitat, lacrimas producit, tentationes compescit.

CAPITULUM IX.

De predicta Richmude quae Dominum vidi in domo pontificis inter persecutores.

Praedicta Richmudis tempore quodam, ut puto Dominicac Passionis, cum de ipsa meditando valde contereretur, mente excedens, mox per spiritum in domum quandam amplam et hyemalem rapta est, in qua Salvatorem stantem vidi nudipedem et quasi captivum, et circa illum multitudinem Judaeorum. Stabat enim demissso vultu, sola tunica indutus, atque discinctus, manibus etiam demissis. Tunica eius flavum videbatur habere colorem. Et sicut ipsa mihi retulit, in diversis angulis domus deni ac duodeni ad instar cyconiarum congregati susurabant, de morte illius tractantes. Erat enim dominus summi pontificis, in qua acta sunt secundum historiam, quae huic ancillae Dei ostensa sunt spiritualiter. Quantum huiusmodi visiones mentes religiosas compungant, visio subsequens ostendit, quae corporalis est.

CAPITULUM X.

De virgine cui Christus frequenter vigilanti apparuit in cruce.

Nuper virgo quaedam religiosa, licet adhuc in habitu saeculari posita, Subpriori nostro Gerlaco cum multis lacrimis retulit, quod Salvatorem in cruce pendente cruentis vulneribus videre soleat. Nec minus, ait, illum video, si compassionem et dolore urgente oculos clausero. Eece hic habes evidens argumentum, quod visio illa, de qua dictum est superius capitulo quinto, fuerit corporalis. Femina vero iam dicta ex eisdem visionibus tantum profecit, ut de Domini passione neque cogitare neque loqui possit sine lacrimis et contritione. Quod autem de eadem beatissima passione quasi de fonte

torrentes lacrimarum¹⁾ deriventur, sermo sequens declarat²⁾. Lacrima quia cito siccatur, torrenti comparatur³⁾.

CAPITULUM XI.

*De Daniele monacho cui Christus apparens in cruce,
contulit gratiam lacrimarum.*

In Claustro sacerdos quidam ante annos paucos defunctus est, homo simplex et illitteratus, Daniel nomine, vitae satis durae. Orationibus et veniis⁴⁾ infatigabiliter operam dabat; omnes pictancias⁵⁾ sibi appositae recusabat. Hic cum vice quadam pisces sibi ab Abbe missum refutasset, sequenti nocte in choro diabolum prope se vidi assistere, et pisces quem ipse despicerat manducare. Pro qua inobedientia corporaliter quidem satisfecit, sed non plene ab obstinatione recessit. Positus vero in agone, sensibusque iam universis praemortuus⁶⁾, sola in oratione labia movebat, et vox penitus non audiebatur, et sic ultimum in psallendo spiritum reddidit. Iste Daniel multas revelationes habuit, multa vidit, sed valde pauca innotuit. Confessus est tamen tribus vicibus sibi Dominum apparuisse. Prima vice in cruce ante gradum presbyterii; secunda in candidis vestibus ante maius altare; tertia in ignea forma desuper altare. Cui cum Salvator diceret, puto quod in prima fuerit apparitione: Daniel pete a me quod vis et fiet tibi; ille, sicut mihi retulit quidam seniorum domus illius, respondit: Domine sufficit mihi gratia tua, nil aliud a te peto, nisi tantum ut lacrimas habere possim, quo-

1) B torrentis, lacrimae. — 2) BD declarabit. — 3) Homil. IV. p. 196: „Hanc gratiam sanctorum lacrimarum Propheta sanctissimus non ignorans, ait: Deduc quasi torrentem lacrimas per diem et noctem, non des requiem tibi, ne que taceat pupilla oculi tui. In torrente tria notanda sunt. Cum impetu fluit, in hyeme aquis pluvialibus semper nutritur et crescit, in aestate desiccatur et deficit. Effusio lacrimarum quanto in poenitente impetuosa fuerit, tanto sordes contractas validius eiicit. Hyems ob dierum brevitatem et aeris intemperiem significat miseriam vitae praesentis, in qua semper lacrimandum est. Aestas vero in qua dies longi sunt et amoeni, tempus exprimit futurae beatitudinis, in quo Deus absterget omnem lacrimandum ab oculis sanctorum suorum. Unde beati sunt qui nunc lugent per poenitentiam, quia consolabuntur, primo per indulgentiam, deinde per iustitiam, postremo per gloriam.“ — 4) CDP ieuniis. — 5) BCP pitancias; conf. VIII, 94. — 6) BC praemortuis.

tiens passionis tuae fuero recordatus. Et Dominus: Habeas tibi hanc gratiam. Ab illa enim hora sicut audivi, quando de passione Christi cogitare aut loqui coepit, mox lacrimae eruperunt. Nec mirum. Christus Jesus ipse est silex ille limpidissimus, qui aquas indeficientes filiis Israel ministravit in deserto. *Bibebant omnes de spiritali consequente eos petra; petra autem erat Christus*¹⁾. NOVICIUS: Quomodo est intelligendum hoc quod in Psalmo legitur: *Percussit petram, et fluxerunt aquae; abierunt in sicco flumina*²⁾? MONACHUS: Nota est de hoc historia, allegoria satis usitata; idecirco aliquid tibi³⁾ dicere volo quod praesenti visioni congruat, et mentem tuam moraliter aedificet.

CAPITULUM XII.

Quomodo intelligendum sit: Percussit petram, et cetera.

Percussit petram, et cetera. Secundum intellectum tropologicum, id est moralem, Moyses homo est claustral, quem Regis filia, id est gratia divina, misericorditer tulit de flumine vitae saecularis. Interpretatur enim Moyses, sumptus ex aqua. Petra, cordis est duritia; virga, crux Dominicæ; percussio, passionis Christi recordatio. Petrae scissio, cordis est compunctio. Bis Moyses ut legitur⁴⁾ percussit silicem, et tunc primum profudit⁵⁾ aquam. Primus ictus pertinet ad passionis Christi memoriam, secundus ad passi compassionem. Iudeus silicem semel percutit, quia Christum passum quandoque cogitat, sed non compatitur, et ideo cor eius scindi non potest ad lacrimas, quibus abluit sua peccata. Tu vero si cogitationi compassionem addideris, petram bis percutis, et vix esse poterit quin cor tuum scindatur ad compunctionem, et flumina lacrimarum inde erumpentium per oculos exeant, atque per maxillas decurrant, et quasi⁶⁾ in sicco flumina, etiam impetu suo terram infundant. NOVICIUS: Placet quod dieis. MONACHUS: Quod Christi passio medicina sit contra tentationes, dicam tibi per exempla.

1) Cor. I, 10, 4. — 2) Psal. 104, 41. — 3) BD tibi aliquid. — 4) Numer. 20, 11. — 5) B produxit. — 6) ABD erumpentes — decurrentes quasi, Perumpentia — decurrentia quasi.

CAPITULUM XIII.

De Petro monacho de Claustro.

Fuerat in praedicto Claustro quod alio nomine Hemmenrode dicitur, iuvenis quidam bonaे indolis et laudabilis admodum conversationis, Petrus nomine, de Confluentia oriundus, cui creberimas Dominus Deus fecit consolationes. Quae-dam ex his quae de illo¹⁾ dicturus sum, superius tibi recitavi; quae idcirco replicare dignum duxi, quia postea eadem plenius et verius²⁾ a quodam eius confratre familiarissimo cognovi. Nam audivit aliquotiens voces psallentium in sublimi. — Quadam etiam vice cum ministratus domino Karolo Abbatii quondam Vilariensi, confessionem dixisset, et absolutionem de more devotius acciperet, audivit vocem de coelo dicentem sibi: Dimissa sunt omnia peccata tua. — Alio etiam tempore cum sacristae missam celebraturo ipse astaret, et lampas extincta fuisse, lumen aliunde afferre volens, sed angustia temporis praeoccupatus non valens, flatu lampadem reaccendit. — Sane huic iuveni studium erat, semel in die ad minus revolvere et recitare sibi sanctissima et dulcissima passionis Christi improperia, gratiarum spiritualium efficacissima incitamenta. In quo studio tantam per dimidium circiter annum difficultatem passus est, ut quasi non sibi valere huiusmodi meditationes arbitrari debuisset. Tandem cum perstisset pulsans, et illatas sibi iniurias et difficultates indefessus effregisset, secreta illa Christi violenter intravit, ac deinceps sine difficultate, et quasi ad manum paratis quotidie epulis, meditationibus illis suavissimis cum magna iocunditate usus est. In canone quoque non magnopere curabat orare, sed de passione Christi meditabatur. — Habebat item³⁾ in desiderio et tam humiliter quam vehementer optabat revelari sibi divinitus aliqua imagine vultum Salvatoris, ut cum mediari debuisset, ad eundem vultum, quasi conspectum et bene cognitum, facilius intuitum mentis imaginarie dirigere posset. Et Dominus qui hoc ei inspiravit desiderium, non fraudavit eum a desiderio suo⁴⁾. Laborabat ergo mirabili ac multiplice luxuriantis carnis molestia, diabolo interitum, sed Domino profectum ei de temptationibus ordinante. Unde cum quodam

1) de illo om BC. — 2) B veracius. — 3) B item habebat, C habebat idem. — 4) Psal. 77, 30.

tempore in angulo chori conversorum diutius et devotius orationi incubuisset, divinum implorans auxilium, ne sineretur labi in peccatum, post horam surrexit, et recessit. Siquidem in memoriam ei venit, quod aliud quid agere habebat¹⁾ ex paecepto. Ascendens²⁾ igitur per stalla, transitum habuit per³⁾ ante altare infirmorum et conversorum. Ubi⁴⁾ cum pervenisset, veniam celeriter accepturus coram altari, et abcessurus, sub lampade se humiliavit; et ecce ibi Dominus Jesus stans ante eum, vel potius quasi pendens in cruce. Qui piissima brachia sua abstrahens a cruce, servum suum amplexatus est, et tanquam praecordiale sibi, in signum mutuae familiaritatis, eum ad pectus suum attrahendo strinxit, tentationesque illius validissimas stringendo compescuit. Sane cum terrae procumberet, optime sui compos erat; sed felici illa visione ita a sensu suo abstractus et ita dulciter affectus est, ut non plene scire potuerit, utrum corporeis oculis, an solo spiritu revelationem illam recepisset. Attamen cum⁵⁾ multas tam ante quam postea consolationes acceperit, hoc tamen fatetur, quod ista supergressa est universas⁶⁾. Tantam siquidem acceperat gratiam lacrimarum a Domino, ut infra matutinas vix aliqua hora oculi eius siccarentur. Huius rei testis sum ego, qui iuxta illum ad psalmodium stabam aliquanto tempore. Ita enim fervebat in Christi passione, ut spe martyrii Theodericum Episcopum Livoniae sequeretur, sine Abbatis sui permissione. Acceperat ille auctoritatem a domino Papa Innocentio, secum ducere omnes qui ire vellent ad propagandam vineam Domini Sabaoth in populo barbaro. Adhuc vir Dei⁷⁾ vivit, et ex paecepto Abbatis sui parochiam in Livonia regit, ubi praedicat et baptizat, multosque tam verbo quam exemplo aedificat et in fide confirmat.

CAPITULUM XIV.

Item de monacho eiusdem coenobii tentato, in cuius aspectu crucifixi vulnera peruncta sunt.

In supradicto Claustro alius quidam frater magnam lon-

1) B haberet. — 2) B descendens. — 3) per om BD. Vit. Bernard. VII, 29: „per ante universos novicios transiens.“ — 4) B quo. — 5) B at cum. — 6) Proverb. 31, 29. — 7) ACDP adhuc ut dicunt.

gamque tentationem habuerat, dicentibus sibi cogitationibus suis ut heremita fieret. Adeo hac temptatione devictus fuit, ut aliqua etiam loca perlustraverit, explorans aptum sibi habitaculum. Tandem conversus ad beatam Virginem, ei se totum commisit, ipsam sibi ipsi pro se fideiussorem constitutens, quod¹⁾ quicquid ipsa suggestisset, hoc ille sine percun-
tatione²⁾ aggrederetur. Cumque ad beatam Virginem sub
hac conditione saepius recurreret, quadam vice orante eo³⁾
coram altari, vox insonuit dicens: Fideiussorem me consti-
tuisti, ego me absolvere volo. Ille vero erigens se, vidit
virum venerandi habitus ante altare assistere, crucem in manu
tenere, crucifixi sancta quinque vulnera digito superinducere,
et sic evidenter⁴⁾ dicere: Sic omnis qui ordinem istum quem
professus es servaverit, Dominum nostrum perungit, sicut me
vides facere. Et sic ille a temptatione sua liberatus est.

CAPITULUM XV.

*De Christina monacha cui crucifixus apparuit et senex
perungens vulnera eius.*

Beatae memoriae Christinae de Volmuntsteine, cuius supra
memini, etiam crucifixus apparuit, et homo senex iuxta eum,
qui ex pixide quam in manu habebat, perungebat vulnera
illius⁵⁾. Genus tamen visionis discernere non valeo.

CAPITULUM XVI.

De sanctimoniali tentata quam Christus complexus est.

Alteri cuidam sanctimoniali ordinis nostri, quam nominare
nolo, tempore quodam cum esset gravissime tentata, Dominus
Jesus Christus totius Ecclesiae sponsus, visibiliter apparens,
amplexatus est eam, et omnem illius turbationem in magnam
convertit tranquillitatem. Ecce in⁶⁾ omnibus his exemplis habes
quod visio Dominicæ passionis, nec non et meditatio atque
compassio maximum contra tentationes sit⁷⁾ antidotum.
Sunt et in illa multiplices consolationes, sicut subiecta decla-
rabunt testimonia.

1) C quia. — 2) ACDP cunctatione. — 3) ACDP oranti ei.
— 4) ABDP videnti. — 5) B eius. — 6) in add B. — 7)
C sint.

CAPITULUM XVII.

De duobus conversis Claustris qui viderunt Christum in aere pendentem in cruce.

Duo conversi de ¹⁾ Hemmenrode in quadam grangia eiusdem domus quodam tempore manebant. Stabant autem simul vice quadam, et hora completorii Deo suae servitutis pensum persolvebant. Dicto completorio, respiciens unus ad coelum vidi in sublimi crucem splendidam, et in ea Dominum crucifixum. Erat autem crux illa adeo splendida, ut ab ipso splendore sese invicem clarissime ²⁾ contuerentur. Nam alias tenebrae erant super faciem terrae. Erat enim hyemis tempus ³⁾. Et quia loqui non licebat, signum fecit alteri, quasi interrogans si aliquid videret. At ille nihil se videre signavit ⁴⁾. Tunc ipse signum illi fecit, ut genua fleteret et oraret. Quod cum fecissent ambo simul, erectus post pusillum tantae visionis factus est socius et testis. Ambo adhuc ut puto vivunt, nec licet prodere nomina illorum. NOVICIUS: Quae tibi videtur causa fuisse tantae visionis conversorum eorumdem, meritum an culpa? MONACHUS: Si propter eos visio eadem facta est, alterum videtur causa fuisse, bona videlicet vita vel culpa aliqua, sive utrumque. Hoc verum esse, vel posse esse verum, visio subsequens declarabit.

CAPITULUM XVIII.

Item de converso de Lucka qui vidit Christum cum quindecim religiosis in aere crucifixum.

In Lucka domo ordinis nostri, cuius in superiori distinctione memini capitulo vicesimo quarto, conversus quidam est, sicut ab Adam eiusdem domus monacho didici, vir bonus et disciplinatus, Rudolphus nomine, cui divinitus multa revelantur. Hie cum nocte quadam dictis matutinis ante lucem sub divo staret, et orationes aliquas diceret, Christum in aere cruci affixum pendere vidi, et circa eum quindecim homines singulos in singulis crucibus. Ex quibus deceem erant monachi, et quinque conversi, omnes ei bene noti, utpote congregatio-

1) BP in. — 2) clarissime om BC; mox D intuerentur. — 3) C hyemps. — 4) forte resiguavit.

nis suae professi. Ita aer fuerat illuminatus ex Christi praesentia, ut singulos plene discerneret¹⁾. Cumque stupefactus staret ob tam mirabilem visionem, Dominus de cruce clamavit: Nosti Rudolphe, qui sint hi quos circa me vides crucifixos? Respondente converso: Novi Domine, qui sint, sed quid sit quod video, prorsus non intelligo; subiunxit Dominus: Hi soli ex omni congregatione mecum crucifixi sunt, meae passioni vitam suam conformantes. NOVICIUS: In quo se illi conformaverunt? MONACHUS: Utique in obedientia, in patientia, in humilitate, in abrenunciatione totius proprietatis, propriaeque voluntatis. Haec et his similia monachos martyres faciunt, in quorum persona per Psalmistam dicitur: *Quoniam propter mortificamur tota die, aestimati sumus sicut oves occisionis*²⁾. Eece crux, de qua in Evangelio dicit ipse crucifixus: *Qui non tollit crucem suam quotidie, et sequitur me, non est me dignus*³⁾. Non dicit, semel sicut Petrus, sed quotidie sicut Anthonius⁴⁾. Sicut didici nuper a praedicto monacho, omnes illi quindecim adhuc vivunt, excepto uno, qui iam obdormivit in Domino⁵⁾. NOVICIUS: Nemo claustralium visionem hanc ignorare deberet. MONACHUS: Verum dicis; quia multi putant se esse monachos et non sunt, ore et non vita dicentes cum Apostolo: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*⁶⁾. NOVICIUS: Dic queso, quomodo nobis sit intelligendum⁷⁾ quod idem⁸⁾ Apostolus dicit: *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis*⁹⁾? MONACHUS: Secundum praecedentia videtur sic intelligendum.

CAPITULUM XIX.

De crucifixione religiosorum.

Apostolus enumeratis operibus carnis, cum exposuisset fructum spiritus, subiunxit: *Qui autem sunt Christi, et cetera.*

1) C distingueret. — 2) Psal. 43, 22. — 3) Luc. 9, 23. Matth. 10, 38. — 4) Abbas Antonius, de quo in Vitis Patrum. — 5) C in Domino obdormivit, ceteri libri: dormivit in Domino. Conf. VI, 37. Act. 7, 59. — 6) Galat. 6, 14. — 7) D nobis intelligendum sit, P sit nobis intelligendum. — 8) C ibidem. — 9) Galat. 5, 24.

Duplex est religiosorum crucifixio, hominis interioris per alienam compassionem, et hominis exterioris per propriam carnis mortificationem. Crux dicitur a cruciatu. Crux monachorum rigor ordinis est, tum propter vigilias et orationes, tum propter ieiunia et castigationes, tum propter silentium et opera manuum, tum propter carnis continentiam et vestimentorum stratique duritiam. Qui autem sunt Christi, qui cum Apostolo dicere possunt: *Christo confixi sumus cruci*¹⁾; carnem suam crucifixerunt, id est cruci affixerunt, cum vitiis operum, et concupiscentiis desideriorum pugnantes. Nec ponuntur illi duo genitivi plurales instrumentaliter, sed passive, eo quod per virtutes in carnis maceratione mortificantur²⁾. Tres clavi quibus corpus monachi cruce debet esse affixum, tres sunt virtutes, per quas teste Hieronimo martyres efficiuntur, scilicet obedientia, patientia, humilitas. Manum monachi dexteram configat obedientia sine murmuratione; sinistram patientia sine simulatione. Clavum obedientiae impellat amor supernae libertatis, clavum patientiae timor poenae gehennalis. Pedes illius vera humilitas configat, ut non solum praelatis, sed et fratribus se propter Christum subiiciat, ut dicere possit cum Psalmista: *Humiliatus sum usquequaque Domine*³⁾. Et in alio loco: *Imposuisti homines super capita nostra*⁴⁾. Duo pedes, duplex est superbia, mentis scilicet et corporis. Et licet superbia caput sit omnium vitiorum, non tamen incongrue per pedes qui infimae⁵⁾ sunt partes corporis, quandoque designatur. Quod enim valde odimus et despiciimus, hoc pedibus conculecamus. Unde Josue filii Israel, ut colla Regum calcarent pracecepit⁶⁾. NOVICIUS: Satis mihi placet quod dieis; nunc residuas Dominicæ passionis visiones explana. MONACHUS: Quod Dominus suam passionem nunc ad consolationem, nunc ad correptionem iustis ostendat, praesto est exemplum.

1) Galat. 2, 19. — 2) Homil. ined. „Qui non sequitur Christum crucem suam quotidie tollendo, id est carnem macerando, non potest eius esse discipulus. Qui autem Christi sunt, ut ait Apostolus, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis, id est cum operibus et desideriis. Crux dicitur a cruciatu, significans alienius ordinis asperitatem. Qui autem Christi sunt, vigiliis et ieiuniis, frigore et nuditate, laboribus et aerumnis, carnem suam affligunt, et vitia cum concupiscentiis, in se restringunt.“ — 3) Psal. 118, 107. — 4) Psal. 65, 12. — 5) ADP in fine, B infirmi. — 6) Jos. 10, 24.

CAPITULUM XX.

*De Conrado converso qui in extasi factus, Christum
vidit in cruce.*

Conversus quidam apud nos ante annos aliquot defunctus est, vir bonus ac timoratus, nomine Conradus. Ipse est qui vidi in dorso fratris Wilhelmi, serpentem cum in choro dormiret, sicut dictum est in distinctione quarta capitulo tricesimo secundo. Hic tempore quodam cum in domo nostra Dollindorp¹⁾), cui praeerat, solus esset, et magnum cordis sui defectum sentiret, ait intra se: Och miser, debes sic mori sine homine. Vix verba finierat, et in extasim ruens, ecce²⁾ Salvatorem coram se in cruce pendentem vidi. Qui ait: Conrade, vides quanta propter te sustinuerim? Moxque post verba consolationis adiunxit: Omnia enim³⁾ opera tua bene placent mihi, uno tantum excepto. Quibus dictis, conversus ex visione tam salutifera confortatus, ad se rediit, et cum oculos aperiret, ut eum quem spiritu viderat cerneret, visio disparuit. Requisitus a fratre Richardo converso religioso, cum ei recitasset visionem, si Dominum adinterrogasset⁴⁾ de eodem opere, respondit: Non, iam dictam praetendens necessitatem. NOVICIUS: Quid est quod Salvator in viro sancto opus reprehendit, quod tamen ei innotescere noluit? MONACHUS: Puto quia illum de omnibus suis operibus voluerit esse sollicitum, ut dum unum nesciret, de singulis timeret. Idem ante mortem suam confessus est Abbatii nostro quod voces angelorum nocte quadam audierit in coelo. Obiit autem in ipsa dulcissima festivitate Assumptionis Dominae nostrae, ipsius ut spero precibus cui devote servierat, die tali de terris assumpitus in coelum. Non solum consolatio est in Christi passione, imo etiam in sacris imaginibus quae eandem beatam passionem repraesentant. Nam honorantes illas Christus honorat et remunerat; punit indevotos et negligentes.

1) Dollendorf, haud procul a domo Heisterbach. — 2) C et ecce in extasim ruens. — 3) enim add AB. — 4) C interro-gasset.

CAPITULUM XXI.*)

De milite cui crux inclinavit, quia inimico suo pepercerat ob illius amorem.

Temporibus nostris in provincia nostra, sicut audivi, miles quidam alterius eiusdem militis patrem occiderat. Casu accidit ut occisi filius occisorem caperet. Quem cum in ultionem patris extracto gladio trucidare vellet, ille pedibus eius prostratus ait: Rogo vos domine per honorem sanctissimae crucis in qua Deus pendens misertus est mundo, ut mei misereamini. Quibus verbis ille compunctus, cum staret et quid facere vellet deliberaret, invalescente misericordia hominem levavit et ait: Ecce propter honorem sanctae crucis, ut mihi qui in ea passus est, peccata mea indulget, non solum tibi culpam remitto, sed et amicus ero. Deditque ei osculum pacis. Non multo post idem miles cruce signatus mare transiens, cum ecclesiam Dominici sepulchri aliis peregrinis viris honestis de sua provincia commixtus intraret, et ante altare proximum transiret, imago Dominici corporis illi profunde satis inclinavit de cruce. Hoc cum aliqui ex eis considerassent, nec tamen seirent cui tantum honorem exhibuisset, ex consilio singillatim¹⁾ reversi sunt, nec tamen alicui eorum inclinatum est nisi cui prius. Tunc causam sciscitantes, cum ille diceret se indignum esse tanto honore, quae supra dicta sunt memoriae occurserunt. Quae cum fratribus retulisset, mirati sunt de tanta Dei humilitate, scientes imaginis eius inclinationem factam fuisse pro gratiarum actione.

CAPITULUM XXII.

De sanctimoniali cui crucifixus tenebras temperavit.

Soror quaedam ordinis nostri capellam oratorii ingressa, cum ante altare coram crucifixo psalmos legeret, et iam²⁾ tarde esset, custos illam ibi esse nesciens, ostium forinsecus clausit et recessit. Quod cum illa intrinsecus audiret, nec tamen pulsare praesumeret, ibidem pernoctavit. Et sieut ab eius ore audivi, radius quidam ad instar stellae de brachio exiens

*) Homil. III. p. 40. — 1) BC singulatim. — 2) ACD tamen, P cum.

crucifixi, tantum ei luminis praestitit, ut in tenebris illius beneficio psalmos suos legeret. Est super idem altare imago beatae Virginis lignea, filium tenens in sinu. Cumque eadem sanctimonialis tempore quodam coram illa psalterium lectitaret, puerulus inopinatae advenit, et quasi scire vellet quid illa legeret, in librum respexit et rediit. Est autem eadem venerabilis femina laica et vidua, multumque circa ordinem fervens ac devota, plurimas habens a Deo consolationes.

CAPITULUM XXIII.

De novicio cuius fronti crux impressa est, cum inclinaret ad Gloriam Patri.

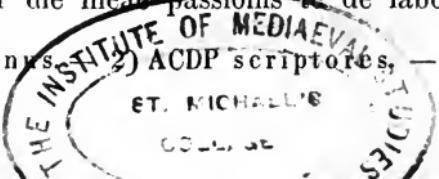
Novicius quidam in Hemmenrode cum vice quadam in choro ad versiculum sanctae Trinitatis devote inclinaret, crucem fronti suae imprimi sensit, et puto quod eadem hora cogitaverit de passione. Vocatur autem Hartmannus¹⁾, et adhuc vivit. NOVICIUS: Puto quod sculptores²⁾ et pictores sacrarum imaginum aliquod speciale praemium ex hoc percipient. MONACHUS: De hoc dubitare non debes, si tamen magis sit devotio, quam avaritia mercedis in causa.

CAPITULUM XXIV.

De monacho pictore qui in Parascheve mortuus est.

Monachus quidam nigri ordinis de Episcopatu Maguntiensi, ante annos paucos defunctus est. Erat autem pictor bonus, et ordini nostro tam devotus, ut gratis, expensis tantum receptis, in diversis domibus ad diversa altaria miri decoris crucifixos depingeret. Nam nostros crucifixos ipse pene omnes fecit, nullas a nobis requirens expensas. Volens suo effigiori ostendere summus ille crucifixus, ad cuius imaginem omnes facti sumus, quantum sibi labor ille sanctissimus placet, in Parascheve, die scilicet in qua eius³⁾ passio specialiter repraesentatur, illum non sine multorum admiratione de hoc mundo assumere dignatus est. Quasi diceret Dominus: Quia circa meam passionem mente et corpore devote semper laborasti, de illa cogitando, illamque per picturas aliis exhibendo, ecce in die meae passionis te de labore ad requiem

1) CP Hermannus^s ACDP scriptores, — 3) eius add B.

assumo, in qua non iam mentaliter vel per picturas figuraliter, sed praesentialiter, id est facie ad faciem me contempleris. Haec dicta sint¹⁾ de eo quod Dominus eos qui imagines suae passionis honorant²⁾, rehonoret et remuneret. Nunc tibi ostendam quod negligentes illarumque contemptores puniat et confundat.

CAPITULUM XXV.

De crucifijo ecclesiae sancti Georgii in Colonia, qui campanarium trusit.

Coloniae in ecclesia sancti Georgii Martyris crux metallina est effigiem habens Salvatoris, per quam multa miracula facta sunt ac sanitates. Unde multa luminaria matronae civitatis coram illa accendere consueverunt. Maxima tamen causa illarum virtutum fuisse creditur, portio Dominici ligni quae inclusa habebatur, quae nunc extracta gemmis et auro circumdata est. Campanarius vero eiusdem ecclesiae, cum nullam ei reverentiam exhiberet, sed vadens cubitum frequenter luminaria inde subtrahens³⁾ in usus suos converteret, nocte quadam cum se in lectulum⁴⁾ suum reclinasset⁵⁾ et adhuc vigilaret, crux eadem ad eum venit, et cum voce increpationis tam valide tutudit, ut infirmatus multis diebus sanguinem vomeret. Huius miraculi ego bene recordor, et erat celeberrimum in tota civitate, ita ut ab illo tempore in maiori veneratione habita sit eadem crux.

CAPITULUM XXVI.

De vindicta in milites qui hostes suos in ecclesia occiderunt.

In Cometia⁶⁾ de Monte ante non multos annos inter duas cognationes militum tam graves inimicitiae ortae sunt, ut se invicem caperent et occiderent. Die quadam cum plures unius partis convenissent in ecclesia villae quae Wescupe⁷⁾ dicitur, adversae parti per vetulam proditi sunt. Dederat enim eis⁸⁾ signum dicens: Quot ex eis⁹⁾ intraverint, totiens nolam traham. Quod cum fecisset, ecclesiam cum multitudine in-

1) BCP sunt. — 2) BD honorent. — 3) C subtracta. — 4) CD lectum. — 5) ACP inclinasset. — 6) ACDP Comitia. — 7) Westkotten? — 8) eis add BD. — 9) ACDP quotiens, B quando.

gressi, armati super inermes irruerunt. Quo viso illi arreptis sacris imaginibus, gladiis opposuerunt, sperantes sibi illarum beneficio parci debere. Percussores vero nullum loco exhibentes honorem, nullam sacris imaginibus reverentiam, ita hostium cruentum sitiebant, ut imagines oppositas mutilarent, ipsique crucifijo brachia praescinderent¹⁾, et circiter octo milites in ecclesia trucidarent²⁾. Quod sacrilegium dure satis vindicatum est. Nam infra breve tempus ab occisorum consanguineis occidentium numerosa multitudo sic gladio deleta est, ut vix duo superessent. Vetula vero quae illos prodiderat, tempore messis nimio calore aeris suffocata est. Et quid dicam de malis Christianis, cum apud Damiatanam Saraceni Christum ignorantes, ob iniuriam imaginis eius graviter sint³⁾ puniti?

CAPITULUM XXVII.

De vindicta Dei in Damiatanos qui fune crucifixum traxerunt.

Cum in obsidione Damiatae maxima pars exercitus Domini Saracenis occurisset, nescio quo Dei iudicio infideles fidelibus superiores effecti, eos in fugam verterunt, multos ex eis occidentes, et plurimos captivos abducentes. Quod ut cognoverunt in civitate obsessi, in tantam lactitiam resoluti sunt, ut in confusionem fidei nostrae laqueum collo crucifixi iniicerent, sicque sacram illam imaginem aliis additis iniuriis per omnes plateas civitatis traherent, cum multa vociferatione et plausu manuum, victoriam deo suo ascribentes. Christus vero qui mortuus et quasi nullius valoris videbatur, in tam execrabilis culpa, post breve tempus valde terribiliter reviviscere coepit, in vindicta. Nam Damiatanos, ut poena concordaret illatae iniuriae, ulceribus percussit in gutture, sic ut etiam cibaria non possent glutire. Paulo post civitatem ipsam inexpugnabilem eis abstulit sua virtute, ita ut nec unus in eius vastatione caderet Christianus. Alia adhuc plura miracula de sacris imaginibus tibi dicere possem, sed usque ad decimam distinctionem illa reservo. Hoc etiam scias quod

1) ADP praesciderent, B praeciderent. — 2) B trucidaverunt. — 3) ABCD sunt.

usque hodie Christus in suis membris crucifigitur¹⁾), nunc a Judaeis, nunc a Sarracenis, nunc a falsis Christianis. Unde per Malachiam conqueritur dicens: *Si homo configit Deum, quia vos me configitis. Item: Et vos me configitis gens tota*²⁾). Christianos nostris temporibus a Judaeis esse crucifixos audivi³⁾; a Christianis aliquem ad litteram esse crucifixum nondum audi vi; quosdam a Sarracenis nuper fuisse crucifixos intellexi.

CAPITULUM XXVIII.

Item de concivibus quos crucifixerunt, cum confugere vellent ad Christianos.

Supradicta Damiata cum per obsidionem multum esset artata, quidam ex paganis occulte exeuntes de civitate, tum ut Christiani fierent, tum ut mortem evaderent, ad nostros confugere coeperunt. Quos Sarraceni insequentes et comprehendentes reduxerunt, singulisque crucibus singulos appendentes, ad confusionem Christianorum supra muros omnes suspenderunt. NOVICIUS: Quid sentiendum est de istis? MONACHUS: Si fidem sitiebant, et in fide timore poenarum non nutabant, haud dubium quin martyres sint. Non solum ab infidelibus Christus martyrizatur, sed etiam a malis Christianis per pauperum iniurias quotidie configitur et flagellatur.

CAPITULUM XXIX.

De Christo qui in paupere conquestus est converso se fuisse percussum.

Non est diu quod quidam pauper nescio qua impellente necessitate loqui volens Henrico Duci Lovaniae, qui adhuc superest, praesentiam illius adire tentavit. Cui eum unus camerariorum indignatus, scapulis eum impelleret et passim baculo caederet sine misericordia, conversus quidam ordinis nostri hoc vidit et ingemuit, compassus illi etiam usque ad lacrimas. Subsequenti nocte Salvator ei in somnis apparens super altare in gloria magna, ait: *Gratias tibi*⁴⁾ quod heri tantum mihi compassus es, quando camerarius Ducas tam

1) Per crucifigatur. — 2) Malach. 3, 8. 9. — 3) B audivimus.
— 4) B tibi ago.

immisericorditer sine causa fustigavit¹⁾ me. Ad quam vocem conversus evigilans, intellexit quod Christus adhuc in suis membris pateretur. NOVICIUS: Dic quaeſo, eſtne adhuc aliqua alia forma deſpecta, in qua Christus mortalibus dignetur apparere? MONACHUS: Etiam. Tanta eſt humilitas in Christo, ut aliquando ſub figuris infirmorum, aliquando quod amplius eſt, ſpecies leproſorum аſſumens, nobis appareat. Si primum verum non eſſet, nequaquam diceret in Evangelio: *Infirmus ſui, et visitastiſ me²⁾.* De ſecondo dicit Isaias: *Vere languores noſtros ipſe tulit, et dolores noſtros ipſe portavit; et noſ putavimus eum quaſi leproſum et percusſum a Deo, et cetera³⁾.* Liceat in Dialogo ſancti Gregorii et in aliis locis plura de hiſ occurrant exempla, non tamen, quia ita promiſſum eſt, tibi dicere liceat niſi nova, id eſt noſtris temporibus gera.

CAPITULUM XXX.

De Henrico contracto monacho Claraevallis, qui in ſomniſ vidiſ Christum in pectore ſuo obdormire, cum infirmus moreretur.

Henricus contractus Claraevallis monachus, cuius memini in distinctione prima capitulo ſexto decimo, qui ante paucos annos defunctus eſt, in eadem domo quandoque infirmarius fuit. Hie cum tempore quodam haberet magnum infir-
mum iam morti proximum, et nocte Surgens ad ſignum ma-
tutinarum, cum eundem infirmum conſideraſſet, ſperans illum
poſſe durare, chorū ex hoc ſecurior intravit. In quo dum
ſedendo modicum quid dormitaſſet, ecce Salvator in figura
infirmi affuit, et ſuper pectus illius ſe reclinans requievit.
Henricus vero de hoc territus⁴⁾, cum ſurgere vellet, Dominus
eum compescuit, dicens: Bone ſine me quiescere⁵⁾. Ad quod
verbum expergefactus, mox recordatus eſt infirmi ſui, et ſur-
gens atque in infirmitorium festinans, illum agonizantem re-
perit. Quem cum ad terram deponere vellet, ſuper pectus
eius in modum visionis exſpiravit. Quod autem Dominus
species quandoque leproſorum аſſumat, ſequentia declarant
exempla.

1) B fūticavit. Sed fūtigare etiam in Homil. II. p. 74. — 2)
Matth. 25, 36. — 3) Isai. 53, 4. — 4) B perterritus. — 5)
C requiescere.

CAPITULUM XXXI.*)

De Theobaldo Comite qui in figura leprosi, Christi pedes lavit.

Nobilissimus princeps Theobaldus Comes Campaniae, de cuius operibus misericordiae in Vita sancti Bernardi Abbatis Claraevallis mira leguntur¹⁾), tantae humilitatis erat, ut etiam praesentialiter tuguria leprosorum visitaret. Adhuc vivunt qui illum in carne viderunt. Habebat autem ante quoddam suum castrum leprosum quendam manentem, ante cuius domunculam quotiens eum contigit transire, de equo descendit, et ad illum intrans, postquam pedes eius lavit, eleemosynam dedit, et abiit. Post breve tempus idem leprosus Comite ignorantie defunctus²⁾ est et sepultus. Die quadam Comes iterum via illa transiens, mox ut ante tugurium sibi notum venit, descendit dicens: Oportet me visitare patrem meum. Intransque non leprosum, sed in leprosi forma et habitu contemplatus est Dominum. Cui cum consueta opera misericordiae impendisset, et tanto devotius, quanto inspirabatur a visitato fortius, hilaris exivit. Cumque suis dixisset, gaudeo me vidisse leprosum meum; responderunt ei quidam: Domine sciatis pro certo cum dudum esse defunctum, et in tali loco sepultum. Quod ubi comperit princeps piissimus, exultavit in spiritu, eo quod videre³⁾ eique ministrare meruerit praesentialiter, quem multo tempore in suis membris veneratus est⁴⁾. Ut autem Dominus Jesus tantam humilitatem tanti⁵⁾ principis etiam in praesenti remuneraret, et ut verba sua vera ostenderet quae dixerat: *Quicquid uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*⁶⁾, se illi exhibere dignatus est. Audi aliam visionem, ista adhuc excellentiorem.

CAPITULUM XXXII.

De Episcopo qui leprosi nares lingens, gemmam incidentem suscepit.

Eo tempore quo haeresis Albiensium pullulare coepit, contigisse dicitur quod narro. Erat in regno Francorum Epi-

*) Homil. I. p. 117. — 1) Vit. II, 5. IV, 3. — 2) *B mortuus.* — 3) *C eum videre.* — 4) Homilia: „gavisus est valde se tunc vidisse eum praesentialiter, quem hactenus in suis membris veneratus est invisibiliter.“ Quod invisibiliter hoc loco excidisse videtur. — 5) *tanti om B.* — 6) Matth. 25, 45.

scopus quidam, aetate iuvenis sed magnae religionis. Nominis eius sive Dioecesis eius non memini. Hic tantae fuit pietatis, misericordiae ac humilitatis, ut equitans in via neminem leprosorum sibi occurrentium sine eleemosyna praeteriret. Saepe etiam de equo descendit, et petentes praeveniens, nummis manibus illorum tanquam Christi gazophilacio immissis, atque deosculatis, iterum ascendit et processit. Die quadam dum per stratam publicam incederet, leprosus quidam secus viam stans in agro, voce raucissima ut sui miseretur clamavit. Erat enim¹⁾ aspectus eius tam horridus, et quasi a lepra tam corrosus, ut oculus humanus non sine cruciatu illum inspicere posset. Quem ut sanctus Episcopus vidit, misericordia motus, mox de equo ruit, et ad illum currens obtulit ei²⁾ eleemosynam. Ad quem leprosus: Non sunt mihi necessarii nummi tui. Cui cum Episcopus responderet: Quid ergo vis ut faciam tibi? ille subiunxit: Ut putredinem huius infirmitatis meae abstergas, digito ostendens carunculam de naribus pendentem, magni horroris atque foetoris. Quam cum vir beatus Christi amore succensus, manu tergeret, clamavit ille dicens: Cessa, cessa, asperitatem digitorum tuorum tolerare non valeo. Cumque adhiberet partem camisiae suae quae de panno fuerat³⁾ satis subtili, simili clamore prohibitus est. Tunc Episcopus: Si pati non potes manum, si non pannum delicatum, unde vis ut abstergatur? Respondit leprosus: Nihil aliud patiar praeter⁴⁾ lictionem linguae tuae. Mox ad illud verbum lucta non modica oriri coepit in corde Pontificis inter gratiam et naturam; illa ut fieret volente, ista contradicente. Sed gratia Dei cooperante et naturae vim faciente, linguam apposuit, et promuscidem⁵⁾ elefantinam⁶⁾ linxit. Mira res. Mox de naribus eius qui leprosus videbatur, gemma pretiosissima lapsa est in os Episcopi. Et ut ostenderet se esse Christum, qui ad probandam Episcopi virtutem se finixerat leprosum, in oculis eius gloriose coelos ascendit. Et quia eiusdem gloriae particeps futurus esset Episcopus, ascendens repromisit. Dominus Gevardus Abbas noster rediens de Capitulo generali, haec nobis retulit, asserens tunc recenter fuisse gesta. NOVICIUS: Quid est gratia

1) B autem. — 2) ei add C. — 3) B fuit. — 4) C nisi. — 5) illud musso, quod supra VI, 5. p. 352 legitur, nunc dictum suspicor pro bosco, id est, bois, Holz. — 6) D elephantinum morbum.

cooperans? MONACHUS: Duplex est gratia Dei, operans, per quam Episcopus tantum bonum voluit; cooperans, per quam illud perfecit. Poterat Antistes iste venerabilis merito dicere, cum sancto Jacob Patriarcha: *Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea*¹⁾. NOVICIUS: Magna sunt quae dicis. MONACHUS: Ut autem non solum in ore duorum, sed et trium testium stet omne verbum²⁾, addam tertiam visionem duabus his non imparem, sed forte iudicio tuo propter opus maiorem.

CAPITULUM XXXIII.

Item de Episcopo Salzeburgensi qui leprosum communicans, vomitum eius sumpsit, cum sacramentum eiecerit.

In Salzeburgensi Ecclesia iam a multo tempore religiosi extiterunt Episcopi, ex quibus unus, nescio utrum huius qui nunc est, sive eius qui ante eum fuit, praedecessor esset, infirmorum seu lepororum lares studiose etiam quandoque per semetipsum visitavit. Die quadam tuguriolum quoddam intrans, et leprosum ut ei visum est hominem in eo³⁾ lecto decubantem ac gementem reperiens, si aliquid vellet requisivit⁴⁾. Cui cum ille responderet: Corpus Christi desidero; Episcopus festinus abiit et attulit, orique leprosi qui valde horridus videbatur, cum cautela qua potuit immisit. Ille vero ad comprobandum Antistitis fidem, antequam masticasset eucharistiam, nauseam simulavit, et cum foetidissimo vomitu quod sumpserat citius⁵⁾ reiecit. Episcopus vero territus, manibus mento eius suppositis, eiectas recepit immunditas, quas statim in os mittens sumpsit ob honorem sacramenti. Postea cum eundem leprosum visitare vellet, et non inveniret, dictum est ei a circummanentibus quod multo tempore in eadem domuncula nullus habitasset leprosus. Et cognovit vir Deo plenus, tum ex testimonio referentium, tum ex gratia ex praedicta sumptione percepta, quia Christus esset, qui multis modis electorum suorum constantiam probare consuevit. Haec dicta sint⁶⁾ de Christi persona⁷⁾. Porro de illius resur-

1) Genes. 32, 30. — 2) Matth. 18, 16. — 3) ADP ea, C eius.
— 4) C inquisivit. — 5) citius add B. — 6) CP sunt. —
7) C add vel passione.

rectione atque ascensione, nullas intellexi visiones relatu dignas, nisi solam¹⁾, si tamen visio dici potest.

CAPITULUM XXXIV.

De odore aromatico in Pascha.

Sacerdos quidam de domo nostra, sicut ipse mihi retulit, cum anno praeterito in sacratissima nocte Paschae staret ad matutinas, finito duodecimo responsorio, et hymno, *Te Deum laudamus*, inceperat, tantam circa se sensit flagrantiam aromatum, et per tantam moram, ut miraretur quid esset vel unde esset. Cui cogitationes suac dicebant: Non est aliunde odor iste aromaticus, nisi ex praesentia²⁾ sanctorum mulierum, de quibus tota nocte cantatum est, quia venerunt cum aromatibus ut ungerent Jesum³⁾.

CAPITULUM XXXV.

De passione Christi.

NOVICIUS: Cum resurrectio passione dignior sit, quid est quod tantae revelationes habentur de illa, et tam pauca⁴⁾ de ista? MONACHUS: Primo hoc ascribendum est humilitati Christi, ne videatur iactanter manifestare ea quae egit gloriose, et supprimere illa quae pertulit ignominiose. Deinde quod nullum est sacramentorum, quod tam efficax sit divini amoris incentivum, quomodo opprobria passionis. Apostolus dicit *se nihil scire nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum*⁵⁾. Ergo Christi passio eius fuit lectio. O quantum legere desiderabat Job in libro passionis Christi, quando dicebat: *Quis mihi tribuat auditorem, ut desiderium meum Omnipotens audiat, et librum scribat ipse qui iudicat, ut in humero meo portem et circumdem illum quasi coronam mihi*⁶⁾? Liber vitae Christus est, secundum Johannem *septem signaculis signatus*⁷⁾, in quo, ut ait Paulus⁸⁾, est salus, vita et resur-

1) C solam unam. Homil. III. p. 46: „tantus erat super eum in aere ventus, a diabolo concitatus, ut non posset audiri, et non nisi solum hominem signaret.“ III. p. 78: „non nisi solam in ea colligens.“ — 2) B praesentia invisibili. — 3) Marc. 16, 1. — 4) R paucae. — 5) Cor. I, 2, 2. — 6) Job 31, 35—36. — 7) Apoc. 5, 1. — 8) ut ait Paulus om. C.

rectio nostra, quem Apostoli cum multa gloria miraculorum, quasi coronam portaverunt per universum mundum. Quem cum primo obtulissent scienti litteras, id est Judaeo, et respuisset illum tanquam signatum, obtulerunt¹⁾ illum nescienti litteras, scilicet gentilitati²⁾, et cum illum intelligere non posset, exposuerunt ei, sicut Philippus eunicho³⁾. Librum hunc Christus ipse⁴⁾ scripsit, quia propria voluntate passus est. In pelle siquidem corporis eius scriptae erant litterae minores et nigrae, per lividas plagas flagellorum; litterae rubeae⁵⁾ et capitales, per infixiones⁶⁾ clavorum; puncta etiam et virgulæ, per punctiones⁷⁾ spinarum. Bene pellis eadem prius fuerat multiplici percussione⁸⁾ pumicata, colaphis et sputis cretata, arundine liniata⁹⁾. NOVICIUS: Gaudeo me cum fructu didicisse quod ignoravi. MONACHUS: Dicam tibi nunc aliquas visiones Spiritus sancti. NOVICIUS: Peto ut prius expediás me de Spiritu sancto, et si sit differentia inter ipsum et spiritum quem Christus in cruce emisit. MONACHUS: Hoc faciam ipso adiuvante, et hoc quanto compendiosius potero.

CAPITULUM XXXVI.

De Spiritu sancto.

Spiritus sanctus Deus est, tertia in Trinitate persona, a Patre Filioque procedens aeternaliter, ipsis consubstantialis, eiusdem sapientiae atque potentiae. Unde in Psalmo: *Verbo Domini coeli firmati sunt, et Spiritu oris eius omnis virtus eorum*¹⁰⁾. Quod Spiritus sanctus a Patre procedat, dicit Filius: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri*¹¹⁾. Item: *Qui a Patre procedit*¹²⁾. Quod a Filio procedat, testis est Apostolus dicens: *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra*¹³⁾. Ipse etiam Spiritus sanctus ubi vult spirat¹⁴⁾. *Sanctus, multiplex, unicus, subtilis, modestus, disertus, mobilis, incoquinatus, certus, suavis, amans bonum, acutus, quem nihil vetat, benefaciens*¹⁵⁾, *humanus, benignus,*

1) B et pr A aperuerunt. — 2) CP gentili. — 3) Act. 8. — 4) D librum hunc Christus Jesus ipse, C librum Jesus Christus ipse, B librum ipse Jesus Christus. — 5) ABP rubrae. — 6) C infisionem. — 7) CP punctionem. — 8) ACDP persecutione. — 9) ADP lineata. — 10) Psal. 32, 6. — 11) Matth. 10, 20. — 12) Johan. 15, 26. — 13) Galat. 4, 6. — 14) Johan. 3, 8. — 15) libri: amans bonum actum, qui nihil vetat benefacere.

*stabilis, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, et qui¹⁾ capiat omnes spiritus, intelligibilis²⁾, mundus, subtilis³⁾. Cuius varia dona cum Apostolus enumerasset, sic conclusit: *Hacc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult⁴⁾.* Inter hunc, Spiritum sanctum scilicet⁵⁾, et eum quem Christus in manus Patris moriens commendavit⁶⁾, tanta est differentia, quanta⁷⁾ inter creaturam et creatorem. Nam spiritus ille anima Christi intelligitur, quae a corpore eius separata est per mortem, quod de Spiritu sancto dicere nefas est. NOVICIUS: Sub quibus speciebus Spiritus sanctus solet praesentiam suam mortalibus manifestare? MONACHUS: Duas tantum species reperio manifestiores, sub quibus in novo testamento visus est. In columba visus est super Christum; in linguis igneis super Apostolos⁸⁾. Nec hoc sine causa. Septem enim naturales virtutes habet columba, quae avis est simplicissima, per quas dona⁹⁾ Spiritus sancti mystice designantur. In igne calor est et splendor, et Spiritus sanctus ignit per amorem, illuminat per scientiae operationem. NOVICIUS: Petitioni meae satisfactum fateor per sententias; nunc precor ut si aliqua nosti exempla sub-*

- 1) libri quia. — 2) libri intelligibiles. — 3) Sapient. 7, 22-23. — 4) Cor. I, 12, 11. — 5) ACP inter hunc Spiritum scilicet, BD inter hunc Spiritum sanctum. Homil. II. p. 62: „Ille vero, Spiritus sanctus scilicet, ipse est, de quo subditur.“ — 6) Luc. 23, 46. — 7) C quanta est. — 8) Matth. 3, 16. Act. 2, 3. — 9) B septem dona. De virtutibus columbae audiamus auctorem in Homil. I. p. 154: „Columba, secundum quod physiologi dicunt, felle caret; pullos alienos nutrit; rostro non laedit; vermiculis non pascitur; in cavernis petrarum nidificat; iuxta fluenta manet; grana eligit meliora; alis se defendit; gregatim volat; visum cum senuerit recuperat; pro cantu gemit. In undecim naturalibus virtutibus columbae, tota pene expressa est actio spiritualis vitae. Prima virtus religiosi esse debet, ut careat felle totius amaritudinis, irae atque rancoris; deinde ut pullos alienos nutriat, per amorem et sollicitudinem fraternalę compassionis; ut etiam neminem laedat rostro detractio- nis; ut vermiculis non pascatur carnalis delectationis; ut in ca- vernis petrarum nidificet, per memoriam Dominicę passionis; ut iuxta fluenta sedeat sacrae lectionis; ut grana meliora eligat, per indagationem sententiae melioris; ut alis se defendat contra dia- bolum sanctae spei et timoris; ut congregatim volet, per subli- mitatem communis conversationis; ut visum recuperare studeat, per meritum contemplationis; ut pro cantu gemat, tum ex taedio peregrinationis, tum ex desiderio futurae remunerationis.“

iungas. MONACHUS: Quod nostris temporibus in columba et igne visus sit, verissimis tibi pandam exemplis.

CAPITULUM XXXVII. *)

De Henrico converso, et columba quam vidi super caput Hermanni Prioris.

Cum dominus Hermannus Abbas esset in Claustro, et in sollemnitatibus interim dum chorus hymnum ¹⁾, *Te Deum laudamus* decantaret, circuiret ad fratres commonendos, atque secundum consuetudinem in chorum converrorum diverteret, Henricus conversus cuius memini in distinctione quinta capitulo quinto, vidi columbam candidam de cruce quae erat super altare converrorum, in verticem ipsius descendentem. Ubi multum quiete sedebat, donec circuitis universis de choro exiret. Tunc avolans reversa est super crucem. Hymno vero expleto, cum inciperet lectionem evangelicam, eadem avis sacratissima volavit supra ²⁾ quandam columnam analogio ³⁾ proximam, illie sedens, et auscultans, sacraeque lectioni aurem diligentius adhibens. Qua perfecta, rursum rediit ad crucem. Et testatus est idem conversus saepius in festivitatibus se eandem visionem vidiisse. Quotiens, inquit, chorum converrorum intravit, et coram altari profunde ut ei moris est inclinavit, mox columba praedicta ⁴⁾ crucem deserens, capiti eius insedit. In quo statim tantum creavit strepitum percussione alarum, tantum splendorem nitore pennarum ⁵⁾, ut ab omnibus potuisse audiri et ab universis videri, si illis datum fuisse audire vel videre ⁶⁾. Puto conversum hunc eundem fuisse, qui vidi super caput noviciei cum in monachum benediceretur columbam, sicut dictum est in distinctione prima.

CAPITULUM XXXVIII.

De monacho in cuius capite visa est columba cum legeret Evangelium.

Cum in eadem domo monachus quidam iuvenis Evangelium legeret in conventu, praedictus Henricus columbam can-

*) Homil. I. p. 121. — 1) hymnum add B. — 2) BP super. — 3) analogium, ambo, pulpitum. — 4) pro praedicta legitur parata, in Homilia. — 5) ABCP alarum. — 6) Homilia: „si tamen datum eis fuisse tantam gloriam audire vel videre. Nec ipse quidem Abbas sensit tunc motum aliquem corporalem.“

didissimam super caput eius descendere vidit, illic quiete residentem¹⁾ usque ad finem Evangelii. Fuerat enim idem monachus ibi hospes, et tam bonaे vitae ut tanta gratia dignus haberetur. Processu temporis cum factus fuisset sacerdos, eidem monacho ex fratribus eius sacerdos quidam saecularis dicebat: Ego frequenter video columbam super caput illius monachi, quando missas celebrat. Non tamen puto eum aliquando missae eius interfuisse corpore, sed spiritu. Est enim vir religiosus, multas habens revelationes a Deo. NOVICIUS: Quid sentiendum est de huiusmodi columbis? MONACHUS: De hac quaestione quantum potui expedivi te in distinctione secunda capitulo quinto, loquens de sacerdote fornicario²⁾, cui columba sacramentum altaris tulit, et post poenitentiam restituit. Signum est adventus Spiritus sancti columba. Si nihil fuisset divini in praedictis columbis, etiam alii eas vidissent. NOVICIUS: Hoc satis credibile est. MONACHUS: Quod autem Spiritus sanctus etiam in igne praesentiam suam quandoque manifestet³⁾, audies in distinctione nona capitulo tricesimo quarto. Quia iam plures visiones tibi retuli de Christo, quasdam etiam de Spiritu sancto, unam tibi adhuc dicam de sancta Trinitate.

CAPITULUM XXXIX. *)

De sanctimoniali cui mentaliter ostensum est sacramentum sanctae Trinitatis.

Non est diu quod quaedam sanctimonialis ordinis nostri, dum in quadam die Dominica ad primam staret, et chorus psalleret fidem Athanasii, illa de mysterio summae⁴⁾ Trinitatis cogitans, mente excessit. In quo excessu tanta ei sunt revelata de illa summa et aeterna Trinitate, ut suo confessori illa, sive modum eiusdem visionis explicare non posset. Ecce sic copiose Dominus visioni nostrae condescendit. Ipse est quem Jacob in somnis vidit innixum scalae. Angeli vero ascendentibus sive descendebus, sunt ceteri ut dictum est ordines civium coelestium, descendentes nobis apparendo, et ascendentibus se nostris visibus subtrahendo⁵⁾. Ipsi enim sunt

1) ABD et pr C residens. — 2) ABD fornicatore. Conf. IX, 53. — 3) DP manifestat. — *) Homil. III. p. 10. — 4) BC sanctae. — 5) Genes. 28, 12, 13.

Christi corpus¹⁾ et membra. NOVICIUS: Qua similitudine? MONACHUS: Similitudinem tibi dicam satis manifestam.

CAPITULUM XL.

Qua similitudine electi dicantur membra Christi.

Caput Christi Deus est²⁾; caput Ecclesiae Christus. Oculi Christi sunt angeli, semper faciem Patris videntes³⁾. Aures eius Patriarchae, legem Dei audientes. Nares Christi sunt Prophetae, quae futura erant procul odorantes. Os eius Apostoli, quae ab ipso viderunt et audierunt mundo praedicantes. Barba Christi sunt Martyres, fortitudinem mentis quam barba designat, in suis tormentis ostendentes. Uebra Christi sunt Confessores, verbo et exemplo infirmos nutriendes. Venter eius Virgines et Continentes, fructui earnis amorem castitatis antepONENTES. De his sponsa dicit in Canticis Canticorum dilecto: *Venter tuus eburneus, distinctus saphiris⁴⁾.* Ebur quod frigidissimum est, designat virginitatem; iacinetus⁵⁾ vero qui aerei coloris est, perfectionem vidualem. NOVICIUS: His non inutiliter praemissis, precor ut de⁶⁾ singulis ordinibus si quas nosti subiungas visiones. MONACHUS: Hoc libens faciam, et hoc primo de angelis.

CAPITULUM XLI.

De Angelis.

NOVICIUS: Quot sunt ordines angelorum? MONACHUS: Novem. Angeli, Archangeli, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Throni, Cherubin et Seraphin. Dicuntur autem angeli, id est nuncii, quia divinam voluntatem suggerendo nobis nunciant. Quilibet homo habet angelum sibi a Deo deputatum ad custodiam, ab hora nativitatis usque ad diem mortis. Quorum ministerium quantum sit hominibus necessarium, quibusdam tibi pandam exemplis.

1) CD corpus Christi. — 2) est add B. Cor. I, 11, 3. Ephes. 5, 23.
— 3) Matth. 18, 10. — 4) Cant. 5, 14. — 5) D saphirus. — 6)
de om BD.

CAPITULUM XLII.*)

De virgine quae per angelum liberata est a stimulo carnis.

In Francia virginem quandam religiosam et inclusam Sathanas gravissime per stimulum carnis colaphizavit. Illa nesciens virtutem in infirmitate perfici¹⁾, iugiter cum multis lacrimis Deum rogavit, quatenus eius pietate a tam immunda tentatione mereretur liberari. Cui cum die quadam oranti angelus Domini apparuisset visibiliter, dixissetque²⁾, vis ab hac temptatione liberari? et respondisset illa, volo domine, volo; coelestis nuncius subiunxit: Dic versiculum istum Psalmi: *Confige timore tuo carnes meas, a iudiciis enim tuis timui,* et liberaberis. Angelo vero recedente vel potius disparente, illa versiculum cecinit, et mox tentatio cessavit. Mira res. Fugato spiritu fornicationis, statim accessit spiritus blasphemiae, a quo tanto fortius, quanto periculosius tentabatur. Coepit enim dubitare de Deo et fide Christiana. Tunc magis quam prius misericordiam divinam invocans, se a tam nefanda temptatione liberari cum lacrimis oravit. Tunc angelus Domini secundo ei apparens, ait: Quomodo habes modo soror? Respondit illa: Nunquam peius domine. Et angelus: Putas te posse vivere sine temptatione? Necessa est ut alteram istarum habeas, elige quam volueris. Ad quod virgo respondit: Domine, si sic necessa est, eligo primam temptationem. Licet enim fuerit immunda, humana tamen erat. Ista vero quam nunc patior, prorsus diabolica est. Cui angelus: Dic versiculum istum: *Feci iudicium et iustitiam, non tradas me calumniantibus me*³⁾, et liberaberis. Quod cum fecisset post angeli discessum, blasphemiae spiritus eam deseruit, et stimulum carnis recepit. NOVICIUS: Quis tibi videtur angelus iste fuisse? MONACHUS: Eius ut puto proprius, qui illam maluit in carne tribulari, quam non mereri. Tentatio enim custos est humilitatis, et materia exercendae virtutis. Virginibus et eis qui non peccaverunt, inanis gloria atque superbia importuniores esse consueverunt. Quam sollicite sancti angeli sibi commissorum opera bona considerent, ut Deo illa repraesentent, subsequens sermo declarabit.

*) Homil. I. p. 73. — 1) Cor. II, 12, 9. — 2) D dixissetque ei.
— 3) Psal. 118, 120—121.

CAPITULUM XLIII.*)

De converso qui angelum frequenter vidit et dicendo gratiam perdidit.

Conversus quidam de Hemmenrode eiusdem domus grangiae magister erat, vir bonus ac disciplinatus. Juxta hunc cum exiret ad opera manuum sive ad negotia domus suae, alias quidam simplex conversus angelum Domini ambulante frequenter vidit. Quod cum retulisset domino Hermanno Abbatи suo, referenti respondit: Quia visionem retulisti, nunquam angelum de cetero videbis. Quod ita factum est. NOVICIUS: Non videtur mihi frater iste deliquisse, si sibi divinitus revelata, Abbatи proprio manifestavit. MONACHUS: Satis puto quod non absque aliqua cordis iactantia conversus visionem eandem recitaverit. Et quia hoc Abbas consideravit, quod futurum aestimabat¹⁾ praedixit. Erat²⁾ enim vir prudens et litteratus ante conversionem, sanctorum Apostolorum in Colonia Decanus. NOVICIUS: Cum quilibet homo duos habeat angelos ut dicis sibi deputatos, bonum ad suggerendum bonum, et malum ad suggerendum malum, quid est quod tam facile hominis voluntas angelo malo consentit ad peccatum? Estne bono in consiliis efficacior, et ad vim inferendam valentior³⁾?

CAPITULUM XLIV.

Quid operetur angelus bonus sive malus circa hominem.

MONACHUS: Licet homo habeat angelum bonum ad custodiā, et malum propter exercitium, neuter tamen illorum voluntati humanae vim inferre valet, ut propter illius consilium violenter inclinetur ad bonum, sive ob huius suggestiōnēm trahatur ad malum. Contulit Deus homini liberum arbitrium. NOVICIUS: Quid est liberum arbitrium? MONACHUS: Facultas voluntatis et rationis, qua eligitur bonum assistente gratia, malum vero desistente gratia. Liberum dici-

*) Homil. III. p. 187. — 1) D erat. — 2) D est. — 3) Homil. II. p. 62: „Incomparabiliter fortior est Spiritus sanctus spiritu maligno, quia cum ille humanae voluntati non possit inferre vim, ut peccato consentiat, iste, post consensum etiam gratiae renitentem, cum vult, iustificat.“

tur, propter voluntatem quae libera est et sine necessitate; arbitrium, propter rationem quae ea quae voluntas appetit, arbitratur et discernit. Et licet ratio saepe voluntatem sequatur ad peccati consensum, nunquam tamen approbat malum. Quod vero voluntas tam prona est ad peccandum, causa subest. Habet enim diabolus duos satellites etiam se crudeliores, quibus illa impellitur, somitem scilicet carnis, quem scriptura vocat tyrannum, et mundum. Caro concupiscit, diabolus concupita incendit, mundus incensa ne extinguantur, se obiicit. Ex peccati fomite multa oriuntur vitia; diabolus multa sibi assumit subsidia; mundus innumerabilia offert oblectamenta. Eece currus et equites Regis Syriae, id est diaboli, missi ad capiendum Heliseum, id est iustum. Quibus visis, id est in circuitu tuo consideratis, si clamaveris cum ministro Helisei: *Heu heu heu, domine mi, quid faciemus?* voce prophetica tibi respondeo: *Noli timere, plures enim nobiscum sunt, quam cum illis. Aperi oculos et vide.* Habes intra te rationem contra carnis somitem, circa te angelos contra diabolum, turbam contra turbam. *Et ecce,* inquit, *mons plenus equorum et curruum igneorum, id est custodiam¹⁾,* non unius sed multorum angelorum *in circuitu Helisei²⁾,* id est hominis electi. Contra carnis incentiva oppone virtutes naturales. Habes super haec omnia gratiam divinam, quae mox ut menti tuae si³⁾ in peccatis fueris infunditur, carnis incentiva restringit, diabolum retundit, mundi gloriam tibi in odium vertit. Hoc etiam scias quod quaedam facimus sine instinctu utriusque angeli. Quae si bona fuerint, amplius in eis meremur; si mala, plus demeremur. NOVICIUS: Satis de his expeditus sum; nunc quod residuum de visionibus angelicis nosti, mihi manifestes. MONACHUS: Quod animas sibi commissorum Deo repraesentent, ex hoc quod sequitur poteris probare.

1) Custodium. — 2) Reg. IV, 6. — 3) Si non. Homil. III. p. 44: „in illorum animam ascendit Jesus per gratiam, si in peccatis fuerint, illuminantem.“

CAPITULUM XLV.

De sorore Christina quae vidit angelum praesentatorem animarum.

Soror Christina de Volmuntsteine sanctimonialis in Bergis, cuius in superioribus memini, tantae fuerat perfectionis, ut praesens vita ei esset in taedio, et mors in desiderio. Tempore quodam quadragesimali cum se in proximo Pascha putaret esse morituram, mente excedens rapta est in locum amoenissimum, haud dubium quin in paradisum. In quo vidi altare miri decoris, et ante altare multae reverentiae personam, cuius pulchritudo inestimabilis erat nimis. Quam cum interrogasset quae¹⁾ esset, vel cuius officii, respondit: Ego sum Archangelus qui praesento animas ante Deum. Et illa: Numquid domine et animas de ordine nostro praesentas? Etiam, inquit. Omnia in ordine tuo bene viventia animas, monachorum videlicet, conversorum et sanctimonialium, ego praesento ante Deum. Et adiecit: Non modo morieris, sed in proximo Pascha. Quod ita factum est. Nam cum per aliquot dies aegrotaret, et pene quotidie communicaret, in agonia posita viaticum sibi dari petiit²⁾), cum quo nondum plene masticato, spiritum reddidit coelo. Cum esset adhuc in praedicto mentis excessu venerabilis virgo Christina, vidi super altare mitram magni decoris pendentem. Et cum requereret ab angelo quid futurum esset de anima cuiusdam sacerdotis quem specialiter diligebat, cuius tunc recordabatur, respondit: Cum obierit, mitra hac³⁾ capiti eius imposita, ante Dominum illum repraesentabo⁴⁾. NOVICIUS: Quem putas angelum istum fuisse? MONACHUS: Sanctum Mychaelem, qui ut dicit auctoritas praepositus est paradisi. Ceteris enim angelis diligentior est circa genus humanum. Unde in Daniele legitur fuisse princeps filiorum Israel⁵⁾). Hinc est quod suam memoriam in terris haberi voluit, ut ab hominibus de quorum salute semper⁶⁾ sollicitus est, agnosceretur, diligenteretur, et obsequiis veneraretur. NOVICIUS: Quid si in aliquo loco sibi deputato minus veneratur? MONACHUS: Ibi et minora eius beneficia experiuntur, ita ut aliquando etiam praesimaliter inde recedere videatur, secundum testimonium subsequentis visionis.

1) B Quem — quis. — 2) BC petivit. — 3) ACDP haec. — 4) BC praesentabo. — 5) Dani. 10, 13. — 6) semper add ABD.

CAPITULUM XLVI.

De hominibus qui viderunt reliquias montis Gudinsberg transmigrare in Stromberg.

Eo tempore quo dominus Theodericus Coloniensis Archiepiscopus qui adhuc superest, castrum in Gudinsberg aedificavit, sacerdos quidam religiosus a Colonia rediens, cum monte iam dicti nominis propinquasset, sanctum Mychaelem Archangelum in specie bene nota, de eo in vicinum montem qui Stromberg dicitur, in quo memoria est Petri¹⁾ principis Apostolorum, alis extensis volare conspexit. Eodem tempore homo quidam Theodericus nomine, de villa proxima cum uxore ad ecclesiam properans, de praedicto monte capsellam cum reliquiis quam saepe viderat, super²⁾ Stromberg per aerem³⁾ duci vidit. Ambo illam viderunt, et usque hodie ambo⁴⁾ testes sunt tantae visionis. Si mihi minus credis, interroga dominum Wilhelmum sacerdotem de Stromberg, qui se ab ore illorum qui haec viderunt audivisse testatur, et dicet tibi. Habebat enim et adhuc habet sanctus Archangelus in Gudinsberg, vel ut alii dicunt in Wudinsberg, ecclesiam nomini suo consecratam⁵⁾. Et cum esset mons idem fortis satis, et ad munimen provinciae bene situs, nullus tamen in eo castrum aedicare praesumpsit, quia hoc non posse fieri ob praedictam memoriam ab incolis referebatur. Praedictus vero Theodericus huiusmodi verba non attendens, et castrum in eo aedicans, antequam muros eius perfecisset, depositus est. Nec miror⁶⁾ si ab eodem castro angelica recesserunt subsidia, cuius omnia pene aedificia ex usuris eiusdam Judaei quem praefatus ceperat Episcopus sunt constructa. Quam potenter sanctus Mychael electorum animas in exitu ab inimicis defendat, audies in distinctione duodecima capitulo quinto. Non solum beatus Mychael cum ceteris coelestis militiae exercitibus fideles protegit cum moriuntur, sed etiam in praesenti ab hostibus visibilibus.

1) BD beati Petri. — 2) B super montem. — 3) B aera. —
4) ambo om BD. — 5) B dedicatam. — 6) C mirum.

CAPITULUM XLVII.

*De militibus Templi quos pagani videre non potuerunt
dum horas suas dicerent.*

Non est diu quod sex milites Templi in vicina¹⁾ Saracenorum horam quandam canonicam prostrati dicebant. Ex inopinato paganis supervenientibus, cum illi surgere vellent et fugere, magister eis innuit ut iacerent. Mira res. Ut Rex coelestis ostenderet, quantum ei magistri fides et discipulorum obedientia placeret, angelos suos misit, a quibus infidelium turba turbata²⁾ est, quidam capti, et plures occisi. Cumque eos quos angeli vinxerant Templarii comprehendissent, et illi dicerent: Ubi est exercitus quem dudum vidimus, a quo capti sumus et occisi? responderunt: Quando necesse habemus, veniunt nobis in auxilium; quando non indigemus, revertuntur in tabernacula sua. Intellexerant enim sanctos angelos illos fuisse quos ipsi videre non potuerunt, qui laudantibus Deum semper assunt, ipsosque custodiunt. Ipsi revera sunt castra Dei, qui Iacob cum timore revertenti in terram suam venerunt in auxilium. *Fueruntque ei, ut dicit scriptura, obviam angeli Dei.* *Quos cum vidisset, ait: Castra Dei sunt haec³⁾.* Hoc miraculum cum recitatum fuisse Regi Philippo, in castris cum rediret de obsidione Coloniae, respondit: Certe, si habuisssem *legem pone*⁴⁾ in ore, ego psalmum reliquissem, et fugissem. Haec dicta sint⁵⁾ de visionibus angelorum. Porro de visionibus Patriarcharum atque Prophetarum pauca dicere habeo, quia rarius sanctis novi testamenti apparent. NOVI-CIUS: Quae sit causa illius raritatis, qui etiam fuerint Patriarchae, qui Prophetae, et quare sic dicti, precor ut edisseras; deinde si quas nosti visiones de illis subiungas. MONACHUS: Quanto brevius potero de requisitis te expediam.

CAPITULUM XLVIII.

De Patriarchis et Prophetis.

Patriarchae sunt viri iusti et gloriosi, cum quibus locutus est Deus, Abraham scilicet, Ysaac et Jacob, et alii quam plu-

1) ABCP vicinia. — 2) D prostrata. — 3) Genes. 32, 1—2. — 4) Psal. 26, 11. — 5) BC sunt.

res qui illos tempore et praecedebant et sequebantur¹⁾). Di- cuntur autem Patriarchae quasi patrum principes, eo quod aliis facti sint via recte incedendi²⁾, et norma bene vivendi. Horum successores exstiterunt Prophetae, et ipsi viri magni et incliti, qui Christi sacramenta et Ecclesiae, et si qua alia futura erant, tam perspicue praeviderunt et praedixerunt, ac si oculis eorum corporeis fuissent obiecta. Unde quidam illorum dicebat: *Non faciet Dominus verbum super terram, quod non prius revelet servis suis Prophetis*³⁾. Prophetae fuerunt Isaias, Jeremias, Ezechiel, Daniel et duodecim Prophetae, qui etiam ea quae praeviderunt vel praedixerunt, scripto perpetuaverunt. Unde Prophetae dicti sunt videntes, vel significantius Prophetae dicuntur quasi praefatores, vel quasi porro⁴⁾ fantes, id est a longe. Quare autem rarius Apostolis sive Martyribus nobis apparent, causa esse videtur, quod respectu iam dictorum ordinum modica et pene nulla est illorum memoria apud Ecclesiam Latinorum. Graeci vero in nataliciis illorum⁵⁾ sollemnizant, et ideo forte saepius illis apparent. De sancto Johanne Baptista cuius memoria celebris est per universam Ecclesiam, aliquas visiones subiungam. Ipse est enim novissimus Prophetarum, et plus quam Propheta. Nam *Lex et Prophetae, teste Domino, usque ad Johannem*⁶⁾.

CAPITULUM XLIX.

*De monacho Claraevallis qui sanctum Johannem
Baptistam diligit.*

In Claravalle monachus quidam iuvenis est aetate Johannes nomine, mirus dilector sancti Johannis Baptistae. In die siquidem Nativitatis illius est natus, et ob hoc a parentibus Johannes vocatus. Supra reliquos sanctos illum diligit, et quotiens aliquid ad ipsum pertinens psallitur, ut est canticum patris eius Zachariae, ibi voci penitus non parcit. Nocte quadam cum idem canticum cum choro cantaret⁷⁾, et ventum fuisse ad illum versiculum: *Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis, et cetera*⁸⁾, sacerdos quidam stans in choro oppo-

1) B subsequebantur. — 2) ACDP credendi. — 3) Amos 3, 7. — 4) D procul. — 5) D eorum. — 6) Matth. 11, 13. — 7) B in choro cantaretur. — 8) Luc. 1, 76.

sito, flammarum de capite¹⁾ eius surgere vidit. Vocatur enim²⁾ Wilhelmus, estque sacerdos religiosus, cui multa divinitus revealantur. Qui dictis matutinis, dominum Sigerum Priorem adiit, et quid de fratre Johanne viderit exposuit. Quem statim vocavit Prior³⁾ dicens: Dic mihi bone frater Johannes, quid cogitasti in laudibus, quando inchoatum est canticum, *Benedictus Dominus Deus Israel?* Cui ille respondit: Credit te mihi domine, ego cogitavi, si essem in coelis, vox tua nunquam raucesceret, et semper Deum laudares cum angelis. Et Prior: Quid habuisti in corde infra istum versiculum: *Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis?* Ad quod iterum respondit: Ita accensum est cor meum in hora illa ad memoriam⁴⁾ sancti Johannis quem valde diligo, ut vix me capere possem praegaudio. Et cognovit Prior quod flamma eadem signum fuisset vehementissimi amoris de corde adolescentis in coelum ascendentis. Anno praeterito visio haec a praedicto Priore Claraevallis Priori de Claustro recitata est, a quo ego illam didici.

CAPITULUM L.

Item de sanctimoniali eiusdem Praecursoris dilectrice.

Retulit mihi domina Irmgardis⁵⁾ magistra de Insula sancti Nycholai anno praeterito cuiusdam sanctimonialis bene sibi notae miram dilectionem erga praedictum Domini Praecursorem. Plus⁶⁾ omnibus sanctis illum dilexit. Nec sufficit ei de illo cogitare, illum obsequiis et orationibus honorare, consororibus illius prerogativas praedicare, quin etiam ad perpetuandam eius memoriam versificaretur de eius annunciatione, nativitate, et gaudio parentum. Litterata siquidem fuerat, et idèo versibus prosequi studuit, quicquid de illius sanctitate legerat. Omnes etiam personas saeculares cum quibus loquebatur, monuit et rogavit, ut liberos suos Johannem vel Zachariam nominarent, feminas vero Elizabeth. Cumque moritura esset, Johannes monachus de Claustro eam visitavit. Sciensque eius affectum circa sanctum Johannem, ait: Mater tera, cum fueritis defuneta, qualem missam vultis ut primum cantem pro anima vestra, pro defunctis an de sancto Johanne

1) B vertice. — 2) C autem. — 3) BC Prior vocavit. — 4) B in memoria. — 5) B Richardis. — 6) B plus enim.

Baptista? Ad quod illa sine omni deliberatione respondit: De sancto Johanne, de sancto Johanne. Cumque ad extrema pervenisset, compassa sorori sibi servienti, ait: Vade soror super solarium, et quiesce modicum. Quod cum fecisset, et levi¹⁾ sopore requiesceret²⁾, huiusmodi vocem per somnum audivit: Quid hic iaces? Sanctus Johannes Baptista inferius est cum sorore Hildegunde. Hoc illi nomen erat. Ad quam vocem sanctimonialis expergesfacta, neglectis vestibus in camisia descendit, et iam illam exspirasse invenit. Circa quam tam suavissimus odor erat, ut non dubitaret illic adesse praesentiam sancti Johannis, qui animam suae dilectricis choris sociaret angelicis. Narravit mihi et aliam visionem, ista adhuc iocundiores, quam sibi a magistra domus in qua visa est dicebat esse recitatam.

CAPITULUM LI.

*De duabus monialibus contendentibus pro sancto Johanne
Baptista atque Evangelista.*

Duae sanctimoniales fuere, et adhuc sunt ut puto in Luttere³⁾ monasterio Dioecesis Treverensis, ex quibus una specialiter diligebat sanctum Johannem Baptistam, altera vero sanctum Johannem Evangelistam. Quae quotiens conveniebant, inter se de illorum maioritate contendebant, ita ut magistra quandoque vix posset eas compescere. Illa omnia dilecti sui praevilegia⁴⁾ in medium proponebat, cui ista sui dilecti praerogativis valide satis obviabat⁵⁾. Nocte quadam ante matutinas sanctus Johannes Baptista suae dilectrici in somnis apparens, sic ait: Soror, noveris sanctum Johannem Evangelistam me maiorem. Nunquam homo castior fuit illo, mente simul et corpore virgo. Ipsum Christus ad Apostolatum elegit; ipsum ceteris Apostolis plus dilexit; ipsi gloriam suae transfigurationis ostendit. Ipse beatissimus in pectore Jesu in Coena recubuit; ipse morienti astitit; ipsi virginis Christus virgo matrem virginem commendavit. Ipse ceteris Evangelistis altius volans, et oculos mentis in rotam divinitatis plenius defigens, Evangelium suum sic exorsus est: *In principio erat Verbum*, et cetera. Scripsit et Apocalypsim, qua nihil in coelestibus figuris

1) C leni. — 2) B requiesceret. — 3) AP Luttere, C Locatore. — 4) ACDP privilegia. — 5) D obviavit.

obscurius est. Plurima etiam pro Christo passus est tormenta, flagella, fervens oleum, exilia. Ecce propter ista et alia multa sua¹⁾ praevilegia maior est me et dignior. Mane ergo voces²⁾ sororem tuam ante magistram, et procidens ante pedes illius pete ut ignoscat tibi, quod totiens eam exacerbasti mei causa. Quae ad signa matutinalia expergefacta, de tam clara visione cogitare coepit. Dictis vero matutinis, cum se altera sopori dedisset, sanctus Johannes Evangelista per visum affuit, et sub sensu verborum horum suam allocutus est dilectricem: Soror, scias beatum Johannem Baptistam longe maiores esse me. *Inter natos mulierum, teste Christo, non surrexit maior illo*³⁾. Ipse Prophetas est⁴⁾, et plus quam Prophetas. Ab angelo est annunciatus, a sterili matre contra naturam conceptus, in utero supra naturam sanctificatus, in heremo sine omni peccato conversatus. Quod de me dici non potest, qui lucris inhians, inter saeculares saecularis saeculariter vixi. Salvatorem quem in utero agnovit⁵⁾, inter turbas ad se venientem digito demonstravit, et in Jordane sacris manibus baptizavit. Ipse coelos vidit apertos, Patrem audiens in voce, Filium videns in homine, Spiritum sanctum in specie columbae. Tandem pro iustitia martyrizatus est. Ergo me maior est. Unde hodie vocare debes sororem tuam ante magistram tuam, et prosternere te pedibus illius, sicque eam rogare ut tibi ignoscat, quod totiens illam exacerbasti, me contentiose Praecursori Domini praferendo. Mane singillatim⁶⁾ ad magistram veniunt, quid viderint exponunt. Tunc simul se prosternentes, et ab invicem ut eis iussum fuerat veniam postulantes, mediante matre spirituali reconciliatae sunt, monente illa ne de cetero de meritis sanctorum contendarent, quae soli⁷⁾ Deo nota sunt. NOVICIUS: Satis me aedificat tanta in supernis civibus humilitas. MONACHUS: Nulla, quantum ex praesenti visione colligere poteris, in regno coelorum de maiestate praeiorum est contentio, quia illie teste Apostolo omnis evacuat praelatio⁸⁾. Hoc tamen scias quod sicut cives superni visitant eum multa consolatione se diligentes, ita quandoque cum invectione et plagiis se contemnentes.

1) D alia sua multa, BC alia multa. — 2) B voca. — 3) Math. 11, 11. — 4) est add B. — 5) BP cognovit. — 6) B singulatim. — 7) D solo, ut I, 42. — 8) Cor. I, 15, 24.

CAPITULUM LII.*)

*De canonico Bonnensi quem sanctus Johannes
Baptista trusit.*

Canonicus quidam erat in ecclesia Bonnensi, qui frequenter cum sodalibus suis moniales in Ditzkirgen solebat visitare. Nec erat in eadem visitatione aliquid religiositatis, sed levitas et perienium animarum. Quotiens enim eum oportebat intrare claustrum per monasterium quod in honore beati Petri et sancti Johannis Baptiste dedicatum est, transibat erecto collo, nec una quidem vice coram altaribus caput inclinans. Nocte quadam venerabilis Baptista in somnis illi apparet, et torvo vultu in eum respiciens, sic ait: Et tu inique totiens per oratorium meum transiens, nunquam aliquid mihi exhibuisti honoris, ut saltem¹⁾ vel una vice cervicem flecteres coram altari meo. Levansque pedem tam valide trusit eum in ventre²⁾, ut tam ex terrore increpationis, quam ex dolore tunsionis³⁾ evigilaret. Ab illa enim hora coepit infirmari, et paullatim intumescente ventre ydropicus fieri, sicque vadens, donec invalescente morbo moreretur. Et si vis scire, Johannes erat nomen eius. Forte ex hoc ipso sanctus amplius turbabatur, quod ipsa nominis eius aequivocatio, nil memoriae, nil reverentiae cordi eius impresserat circa ipsum. NOVICIUS: Cum maior sit perfectio patriae quam viae, quid est quod sancti tam dure suas iniurias vindicant? MONACHUS: Voluntas comprehensorum⁴⁾ sic divinae voluntati unita est, ut non possint aliud velle, nisi quod illum noverint velle. Viatores vero pro inimicis tenentur orare, illique divinae iustitiae consentire⁵⁾. Mercurius⁶⁾ martyr, Julianum⁷⁾, iam cum Christo

*) Homil. I. p. 121. — 1) C saltim. — 2) C ventrem. — 3) B B trusionis, C tonsionis. Conf. VIII, 67. Homil. III. p. 55. 78. — 4) Homil. II. p. 55: „Electorum animae corporibus exutae quamdiu visione Dei carent, supra viatores sunt, et citra comprehensores.“ — 5) Homil. III. p. 18: „Sanctorum voluntas, qui in Dei fruitione sunt, sic Deo unita est, ut nihil velint, nisi quod illum velle sciunt: quos si malorum poenae contristarent, perfectum gaudium non haberent. Nos, quia Dei voluntatem ignoramus, indifferenter pro bonis malisve oramus.“ — 6) BC Marcius. Eodem modo scribebatur marca et merca, margo et mergo, et multa his similia. — 7) apostata iste mandato beatae Virginis per sanctum Mercurium, sancti Basilii precibus, traiectus fuisse dicitur.

regnans, occidit, qui in via forte pro occisoribus suis Christum exoravit. NOVICIUS: Placet quod dicis. Sed quid est quaeso quod sanctus Baptista quo nullus maior est inter natos mulierum¹⁾, tanta ludibria passus est in morte, ut consilio adulterae ad petitionem saltatricis occideretur? MONACHUS: Ut nullius iusti mors abhorreretur. Adhuc enim idem maximus Prophetarum in suis reliquiis ludibria experitur.

CAPITULUM LIII.

De mercatore cui meretrix vendidit brachium sancti Johannis Baptiste.

Non est diu quod quidam mercator terrae nostrae mare transiens, cum brachium sancti Johannis Baptiste in eius hospitali vidisset, et desiderasset, intelligens custodem reliquiarum quandam procari feminam, sciensque nil esse quod mulieres huiusmodi a viris nequeant extorquere, accersiens²⁾ illam ait: Si feceris me habere reliquias sancti Johannis Baptiste quod est³⁾ penes custodiam amasii tui, centum quadraginta libras argenti tibi tradam. Illa oblatam pecuniam sitiens, hospitalario consensum praebere recusavit, donec sacrum brachium obtinceret. Quod statim negotiatori tradidit, et praeditum pondus argenti recepit. Cernis quantum ludibrium? Sicut olim caput sancti Johannis ab Herode pro mercede saltationis traditum est lascivae puellae, et ab illa datum matri adulterae, ita hoc tempore brachium eiusdem datum est pro munere fornicationis ab hospitalario non minus Herode malo, turpi feminae, et ab illa venditum mercatori. Quod ille non terrae sicut Herodias, sed purpura involvens, ad ultimum pene terrae fugit, et ad civitatem Gruningem quae sita est in introitu Frisiae pervenit. Domum in ea comparavit, et in quadam eius columna brachium occultans, valde dite-scere coepit. Die quadam sedente eo in taberna, cum ei quidam diceret⁴⁾: Ecce civitas concrematur, et iam incendium appropinquat domui tuae; ille respondit: Domui meae non timeo, bonum ibi⁵⁾ reliqui custodem. Surrexit tamen, et domum intravit, in qua dum columnam immotam considerasset, ad tabernam rediit, mirantibus cunctis quaenam esset causa

1) Matth. 11, 11. — 2) conf. V, 20. — 3) BD quae sunt. — 4) B dicent. — 5) B e i.

tantae securitatis. Interrogatus de custode domus suae, cum per ambages respondisset, et hoc ipsum concives notare intellexisset, timens ne forte sibi vim inferrent, brachium extrahens euidam inclusae custodiendum commisit. Quae secretum celare nesciens, euidam depositum prodidit, et ille civibus. Qui statim reliquias tollentes, et ad ecclesiam deportantes, depositori cum lacrimis sua repetenti, durius responderunt. Quem cum interrogassent cuius sancti essent reliquiae, se nomen nescire dixit, nolens eis illas prodere. Ex dolore tamen civitatem deserens, et pauperiem incurrens, non multo post infirmatus est gravissime. Qui cum mori timeret¹⁾, cuius essent reliquiae, et quomodo illas obtinuisset, confessori suo patefecit. Quod ubi compertum est civibus, thecam argenteam et deauratam, gemmisque pretiosis ornatam, ad similitudinem brachii fecerunt, in ea reliquias reponentes. Ego ante hoc biennium idem brachium vidi, et est pelle et carne vestitum. Vidi ibi et crucem parvam auream reliquiis refertam, Frederici Imperatoris, quae praedicto homini cum brachio data fuerat.

NOVICIUS: Cum sancto Johanne sanctorum nemo credatur esse maior, quid est quod nullum signum legitur in vita sua fecisse?

MONACHUS: Ut Dominus ostenderet sanctitatem non consistere in signis, sed in bona vita. Post mortem enim signis claruit innumerabilibus et magnis. Praedicti vero cives reliquiis sancti Johannis timentes, retro altare fecerunt domunculam ex tabulis satis firmam, in cuius cacumine noctibus sacerdotem dormire fecerunt. Sub quo prima nocte sic domus conquassata est, ut non parvum ei horrorem incuteret; secunda vero nocte dormientem excussit, in pavimentum illum proiiciens. Cumque unus ex potentibus de civitate infirmaretur, et Theodericus ecclesiae illius sacerdos ab illo rogatus, brachium in domum eius detulisset, ac denu-dasset, tam brachium quam purpuram cui fuerat involutum, reperit recenti sanguine infectum. Haec mihi ore suo retulit. Sacerdos ab eodem brachio modicum carnis praecidens²⁾, cum illam in manu occulte deferret, tantum sensit ardorem ex eo³⁾, ac si ignitum carbonem portaret. Multa siquidem signa ac sanitates per easdem reliquias in illa flunt civitate, meritis sancti Johannis Baptistae.

1) B timuisset. — 2) D praescidens. — 3) R ex ea.

CAPITULUM LIV. *)

De dente eiusdem qui est apud nos, et de virtutibus per eum factis.

Est apud nos dens molaris et magnus eiusdem Praecursoris Domini, tria habens cornua; qui qualiter ad nos devenerit, et quid per illum apud nos operatus sit Dominus, tibi recitabo. Cumque vastata fuisse civitas Constantinopolitana a cruce signatis, et diversi diversa diripuerint, Henricus miles de Ulme inter reliquias pretiosissimas etiam iam dictum dentem sancti Johannis tulit de ecclesia sanctae Sophiae. Quem repatrians in tantum dilexit, ut in castro suo oratorium aedificaret, ibi eum condere volens in altari. Quem ei germana eius magistra in Insula sancti Nycholai, propter affectum quem habuit et habet erga domum nostram, dari nobis suavit¹⁾, sed tunc persuadere non potuit. Qui post breve tempus a Warnero de Bonlant captus, spe orationum nostrarum iussit eum nobis transmitti. Interim cuidam sororum praedicti cocnobii in somnis ostensus est, quod quam cito dens veniret ad locum nostrum, Henricum fore liberandum. Quod ita factum intelleximus. Nam Prior noster per quem transmissus est, in flumine Rheni illius beneficio maximum evasit periculum. Henricus Comes Seynensis habens militem honestum, sed mente captum, cum eo ad nos venit, sperans illum tum virtute reliquiarum, tum beneficio orationum nostrarum posse sanari. Qui dente sacratissimo signatus et tactus, tam celerem

*) Homil. I. p. 122: „Henricus de Ulme, miles honestus, cum plurimas reliquias pretiosissimas, capta urbe Constantinopolitana, de monasterio sanctae Sophiae tulisset, quibus terram nostram locupletavit, dentem etiam beati Baptistae Johannis ibidem reperit. Quem in tantum dilexit, ut ceteris reliquiis distributis, ei in cappella castri sui altare aedicare, et ibi eum perpetuo reponendum proponeret. Interim a Werneru de Boulant capitur; datis tamen obsidibus, ad germanam suam magistram in Insula sancti Nicolai venit, ad cuius instantissimam petitionem, eo quod mater eorum apud nos fuisse sepulta, eundem dentem nobis obtinuit (obtulit?). Missus est pro eo superior noster, et ego cum eo. Henrico ex promisso in captivitatem reverso, una sororum in somnis huiusmodi vocem audivit: Mox ut dens venerit ad Vallem sancti Petri, a vinculis et captivitate liberabitur Henricus. Quod ita factum est.“ — 1) ABDP Quod ei — nostram, dissuasit.

virtutis eius sensit effectum, ut vix ad iactum ballistae de monasterio progrediverit, se sanatum gratularetur. Est enim ut supra dixi, magnus et fortis, et tantomagis ad eurandas infirmitates validus, quantumminus in masticandis cibis delicatis est usitatus. Haec dicta sint de Prophetis. De Apostolis vero qui ordinem propheticum¹⁾ sequuntur tempore, aliquas tibi subiungam visiones. NOVICIUS: Prius mihi volo exponi, quare a Christo Apostoli sub duodenario numero sunt electi, et quare Apostoli vocati. MONACHUS: Utrumque non absque magno sacramento factum est.

CAPITULUM LV.

De Apostolis.

Sicut dicunt Evangelia, Christus *ascendens in²⁾ montem, vocavit ad se quos voluit, quos et Apostolos nominavit³⁾. Apostolus interpretatur missus, teste Christo qui ait: *Non est Apostolus maior eo qui misit illum*⁴⁾. Benè autem duodecim sunt vocati, qui aliis mysteria fidei praedicarent, quia duodenarius numerus constat ex quater tribus, vel ex ter quatuor⁵⁾. Ad hoc ergo duodecim sunt electi, ut per quatuor partes mundi⁶⁾ missi, fidem sanctae Trinitatis omnibus nunciarent, et credentes ad unam gloriam aeternae beatitudinis convocarent. Duodecim Apostoli duodecim sunt signa coeli, duodecim menses anni, duodecim horae diei, duodecim stellae in corona sponsae⁷⁾. Christus vero coelum est, annus aeternitatis est, lux est, corona sanctorum est. Apostoli, duodecim sunt filii Jacob, id est Christi; duodecim fontes deserti; duodecim lapides in ueste pontificali; duodecim panes propositio-*

1) C Prophetarum. — 2) in add B. — 3) Marc. 3, 13. Luc. 6, 13. — 4) Johan. 13, 16. — 5) AP ex ter quater, C ex tribus quater. Homil. I. p. 127: „In hoc etiam duodenarius privilegiatus est, quod septenario universitatis numero, singulari quadam affinitate et speciali familiaritate coniunctus est. Duae partes septenarii sunt tria et quatuor, ex quibus altera per alteram multiplicata, surgit in duodenarium. Haec affinitas in numeris, affinitas dicitur compositionis. Propter hanc affinitatem duodecim signa septem planetis illustrantur, et duodecim Apostolis septem Diaconi sociantur. Duodenarius ergo numerus est dignitatis Apostolicae, septenarius numerus septiformis gratiae. Quid aliud sunt septem lucernae candelabri in lapide uno, septem oculi, septem cornua agni, septem stellae in manu Christi, nisi septem dona Spiritus sancti?“ — 6) B quatuor mundi climata. — 7) Apoc. 12, 1.

nis; duodecim lapides altaris; duodecim lapides de Jordane sublati; duodecim boves sub aeneo mari; duodecim fundamenta coelestis Jerusalem¹⁾). NOVICIUS: His utiliter praemissis, nunc secundum ordinem subnectas visiones. MONACHUS: Licet sancti Apostoli per visionem multis appareant, et multa per eos miracula quotidie fiant²⁾), de paucis tamen pauca³⁾ tibi referam, sed quantum ad exemplum sufficientia.

CAPITULUM LVI.

De femina sortilega quae sanctum Andream repudiavit.

Consuetudo est maxime provinciae nostrae matronis, ut tali sorte specialem sibi Apostolum eligant. In duodecim candelis duodecim Apostolorum nomina singula in singulis scribuntur, quae a sacerdote benedictae altari simul impo-nuntur. Accedens vero femina, cuius nomen per candelam extrahit, illi plus ceteris et⁴⁾ honoris et obsequii impendit. In hunc modum cum quaedam matrona sanctum Andream extraxis-set, et non ei placuisset, reposita candela alium habere voluit, sed iterum idem occurrit. Quid plura? Tandem traxit sibi placentem. Cui cum multum exhibuisset obsequii, per omnes dies vitae, et ad extrema perveniens esset moritura, non illum sed beatum Andream sibi assistere vidit. En, inquit, ego sum ille despactus Andreas. Ex quo colligitur quod nonnunquam sancti etiam ulti se ingerunt humanae devotioni. Quantum beatus iste Apostolus se invocantibus succurrere valeat, sequens narratio declarat.

CAPITULUM LVII.

De pelle ursina sancto Andreae empta, per quam mare furens sedatum est.

Erant duo iuvenes iuxta ecclesiam sancti Andreae habitantes, qui pro suis mercationibus remotas provincias petere solebant. Tempore quodam cum profecturi essent in Norwegiam, frater Renerus monachus noster, tunc sancti Andreae

1) Genes. 35, 22. Exod. 15, 27. 28, 21. Levit. 24, 5. Exod. 24, 4. Josue 4, 8. Reg. III, 7, 25. Apoc. 21, 14. — 2) CD fiant quo-die. — 3) B de paucis tamen et pauca, C de non paucis tamen pauca. — 4) et om BC.

in Colonia canonicus, sicut ipse mihi retulit, quinque solidos illis dedit, petens ut ex eis compararent pellem ursi albam quales regio illa gingnit¹⁾), ad substratorium coram altari sancti Andreae. Quod cum fecissent, et reverterentur, tanta orta est in mari tempestas, ut omnes mitteret in desperationem. Hoc ideo factum reor, ut Dominus Apostoli sui virtutem ostenderet. Recordati vero praedicti iuvenes pellis sancti Andreae, contra procellas intumescentes, ventosque frementes, illam cum fide²⁾ levaverunt. Et ecce Dominus meritis Apostoli sui, quem de mari vocavit, suffragantibus, imperavit mari et ventis, et facta est in ipsa hora tranquillitas tam magna, ut omnes qui in navi erant mirarentur. Revertentes vero Coloniam denarios reddiderunt, pellem beato Andreae gratis³⁾ offerentes, collati non immemores beneficii.

CAPITULUM LVIII.

De homine per sanctum Jacobum a suspendio liberato.

Civis quidam de Traiecto inferiori, cum filio ad sanctum Jacobum profectus est. Accidit si bene memini ut in quodam loco hospes eius nescio quid perderet, et suspicionem de eo habens, furtum illi coram iudice civitatis imponeret. Quo negante et dicente, Deus novit et sanctus Jacobus testis est, me nunquam fuisse furem, neque furis socium; iudex verbis⁴⁾ non credidit, sed suspendii sententia innocentem damnavit. Videns filius patrem damnatum, nec aliquid ei prodesse fratrum testimonia, flens et eiulans dixit ad iudicem: Rogo vos domine quatenus intuitu Dei et sancti Jacobi me suspensatis, patre meo dimisso. Ego enim novi innocentiam illius. Cuius fletibus et instantia tandem iudex victus, patrem absolut, ipsumque⁵⁾ suspendit. Pater vero tristis nimis cum sociis procedens, et limina beati Jacobi visitans, ipsique pro anima filii supplicans, postquam ad locum suspensionis rediit, ait fratribus: Ecce fratres filius meus; precor⁶⁾ ut paululum subsistatis, donec illum deponam et sepeliam. Audita voce patris filius⁷⁾ respondit: Benevenias pater, adhuc enim vivo. Depositus ab eo, et interrogatus quaenam esset causa tanti

1) ABCP gignit. — 2) B cum vera fide. — 3) B reverenter.

— 4) C verbis eius. — 5) D filiumque, C et filium. —

6) C precor vos. — 7) filius add BCD.

miraculi, ait: Sanctus Jacobus Apostolus ab ea hora qua huic patibulo appensus sum, usque nunc manibus suis sustentavit me. Non esurivi, non sitivi, nihil doloris sensi, nec unquam melius mihi ¹⁾ fuit omnibus diebus vitae meae. Statimque pariter ad beatum properantes Apostolum, filius ut votum suum solveret, pater ut gratias rependeret, incolumes reversi sunt in civitatem Traiectensem. Et est idem miraculum in eadem civitate, sicut nobis retulit Wilhelmus monachus noster, ibidem canonicus, valde celebre atque notissimum. NOVI-CIUS: Stupenda sunt quae dicis. MONACHUS: Referam tibi aliud miraculum de sancto Thoma Apostolo, meo iudicio maius isto.

CAPITULUM LIX.

De Gerardo milite quem diabolus de ecclesia sancti Thomae in India in momento transtulit in terram suam.

In villa quae dicitur Holenbach, miles quidam habitavit nomine Gerardus. Huius nepotes adhuc vivunt, et vix aliquis in eadem reperitur villa quem lateat miraculum quod de illo dicturus sum. Hic sanctum Thomam Apostolum ²⁾ tam ardenter diligebat, tam specialiter prae ceteris sanctis honorabat, ut nulli pauperi in illius nomine petenti eleemosynam negaret. Multa practerea privata ³⁾ servitia, ut sunt orationes, ieunia et missarum celebrationes, illi impendere consuevit. Die quadam Deo permittente omnium bonorum inimicus diabolus ante ostium militis pulsans, sub forma et habitu peregrini, in nomine sancti Thomae hospitium petivit. Quo sub omni festinatione intromisso, cum esset frigus, et ille se algere simularet, Gerardus cappam suam furratam ⁴⁾ bonam satis, qua se tegeret iens cubitum, transmisit. Mane vero cum is qui peregrinus videbatur, non appareret, et cappa quae sita non fuisset inventa, uxor marito irata ait: Saepe ab huiusmodi trutani illusus estis, et adhuc a superstitionibus vestris non cessatis. Cui ille tranquillo animo respondit: Noli turbari, bene restituet nobis hoc damnum sanctus Thomas. Haec egit diabolus ut militem per damnum cappae ad impatientiam provocaret, et Apostoli dilectionem in eius corde extingueret.

1) BC mihi melius. — 2) Apostolum om C. — 3) C add bona. — 4) id est, pellitam. C foratam.

Sed militi cessit ad gloriam, quod diabolus praeparaverat ad ruinam, et inde ille amplius est accensus, unde iste confusus est ac punitus¹⁾. Nam parvo emerso²⁾ tempore Gerardus limina beati Thomae adire volens, cum esset in procinctu positus, circulum³⁾ aureum in oculis uxoris in duas partes dividens, easque coram illa coniungens, unam illi dedit et alteram sibi reservavit, dicens: Huic signo credere debes. Rogo etiam ut quinque annis redditum meum exspectes, quibus expletis nubas cui volueris. Et promisit ei. Qui via vadens longissima, tandem cum magnis expensis maximisque laboribus pervenit ad civitatem sancti Thomae Apostoli. In qua a civibus officiosissime est salutatus, et cum tanta caritate susceptus, ac si unus illorum esset eisque notissimus. Gratiam eandem ascribens beato Apostolo, oratorium eius intravit et oravit, se, uxorem, et omnia ad se pertinentia illi commendans. Post haec⁴⁾ termini sui reminiscens, et in eodem die quinquennium completum considerans, ingemuit et ait: Heu modo uxor mea viro alteri nubet. Impedierat Deus iter eius propter hoc quod sequitur. Qui cum tristis circumspiceret, vidi praedictum daemonem in cappa sua deambulantem. Et ait daemon: Cognoscis me Gerarde? Non, inquit, te cognosco, sed cappam. Respondit ille: Ego sum qui in nomine Apostoli hospitium a te petivi, et cappam tibi tuli⁵⁾, pro qua et valde punitus sum. Et adiecit: Ego sum diabolus, et praeceptum est mihi, ut antequam homines cubitum vadant, in domum tuam te transferam, eo quod uxor tua alteri viro nupserit, et iam in nuptiis cum illo sedeat. Tollens⁶⁾ eum, in parte diei ab India in Theutoniam, ab ortu solis in eius occasum transvexit, et circa crepusculum in curia propria illum sine laesione depositus. Qui domum suam sicut barbarus intrans, cum uxorem propriam cum sponso suo vidisset comedentem, proprius accessit, eaque aspicente partem circuli in scyphum mittens abcessit. Quod ubi illa vidi, mox extraxit, et partem sibi dimissam adiungens, cognovit eum suum esse maritum. Statim⁷⁾ exiliens in amplexus eius ruit, virum suum Gerardum illum⁸⁾ esse proclamans, sponso⁹⁾ valedicens. Quem tamen Gerardus illa nocte pro honestate secum reti-

1) ACDP compunctus. — 2) ADP emenso. — 3) B anulum; sic et infra. — 4) BC hoc. — 5) D abstuli. — 6) D tollensque, C tollens igitur. — 7) BP statimque. — 8) illum om BC. — 9) C sponso suo.

nuit. Ecce tam in hoc quam in praedicto miraculo satis perpenditur, quantum beati Apostoli diligentibus se diligent atque glorificantur. NOVICIUS: Non miror si diligentibus se diligunt, cum supra dictum sit de sancto Andrea quod etiam se contemnenti feminae ad diligendum ingesserit. MONACHUS: Sicut supra ostensum est de sancto Johanne Baptista, sicut Apostoli diligentibus se praemium impendunt, ita suos contemptores quandoque puniunt. NOVICIUS: Da exemplum. MONACHUS: Prius de sancto Bartholomaeo¹⁾ praemittam unum miraculum, deinde hoc²⁾ quod petis subiungam exemplum.

CAPITULUM LX.

De dente sancti Bartholomaei de quo sanguis exivit cum deberet dividiri.

In Monte sancti Salvatoris iuxta Aquisgrani nuper inclusa quaedam defuncta est, quae inter suas reliquias etiam dentem habuit sancti Bartholomaei Apostoli. Hoc cum scisset³⁾ sacerdos qui ei missas celebrabat, eumque postulasset, et illa non annuisset, recessum minabatur, nisi saltem⁴⁾ medium ei partem donaret. Illa vero dentem multum diligens, et sacerdote carere nolens, ut divideretur consensit, licet invitissime. Mira res. Mox enim ut sacerdos cultellum denti superposuit, ac si denuo sanctus pateretur, guttatum de illo sanguis erupit. Quo viso sacerdos territus est, dentemque inclusae dimisit integrum. Ego vero eundem dentem anno practerito vidi apud sanctimoniales in Porceto. Quod quandoque Apostoli contemnentes se puniant, ecce exemplum.

CAPITULUM LXI.

De femina quae sanctum Judam contempsit.

Matrona quaedam specialem Apostolum habere volens, cum eo modo quo supra dictum est de sancto Andrea, per candelam beatum Judam ut puto extraxisset, irata, retro altaris⁵⁾ cistam candelam cum nomine iactavit. Volebat enim habere unum⁶⁾ de nominatis Apostolis, ut est sanctus Johan-

1) BC Bertholomaeo. — 2) hoc add ACD. — 3) BD scivis-set. — 4) C saltim; mox C ei medium partem, BD me-diam partem ei. — 5) altaris add B. — 6) BC unum habere.

nes Evangelista, sive beatus Jacobus. Cui nocte in somnis apparens, dure satis¹⁾ corripuit, conquerens se ab ea contemptum, et post cistam indigne proiectum. Nec sic quievit, donec verbis additae sunt plagae. Integro enim anno lecto paralytica decubuit. NOVICIUS: Licet sic per sortes Apostolos eligere? MONACHUS: Sorte Mathias Apostolus legitur electus²⁾. Non tamen ideo est electus ut aliis anteponeretur, sed ut per eum duodenarius numerus³⁾ per Judam diminutus suppleretur⁴⁾. Puto tamen ab eadem electione huiusmodi sortes descendisse. Audivi Coloniae quendam litteratum sacerdotem, palam in ecclesia reprobrare tales electiones. Omnes, inquit, Apostoli aequae sunt sancti, et idcirco omnes a nobis aequae honorandi. Quod si alicui illorum specialis honor est exhibendus, beato Petro per quem regio nostra conversa est ad fidem, illum⁵⁾ iudico esse impendendum. Ipsum specialem Apostolum nobis Christus destinavit. Beatus vero Heribertus et successor eius Peregrinus Colonienses Archiepiscopi in civitate Colonia omnibus Apostolis unam ecclesiam conventualem condiderunt, in qua⁶⁾ omnibus simul aequalis honor idemque servitium exhiberetur. Quantum mereantur in ecclesia eadem Christo eiusque Apostolis digne servientes, ex modico quod sequitur⁷⁾ poteris perpendere.

CAPITULUM LXII.

De braxatrice ecclesiae sanctorum Apostolorum, cuius domus inter flamas miraculose servata est.

Cum incendium illud maximum quod erat sub Adolpho Archiepiscopo, magnam partem civitatis Coloniensis consumpsisset, mulier quaedam quae ecclesiae sanctorum Apostolorum pro sua mercede braxare consueverat⁸⁾, domum ligneam prope positam habebat. Cui cum incendium ex vicinis domibus propinquasset, filia eius vasa et supellectilem efferre coepit. Quod ubi mater comperit, restitit dicens: Noli filia, noli, sed omnia refer in domum. Sicque clausa domo, mater spem habens in sanctis Apostolis, ecclesiam eorum adiit, sicque oravit: Sancti Apostoli, si unquam vobis digne fideliterque

1) C satis eam. — 2) Act. 1, 26. — 3) numerus add D. — 4) B adimpleretur. — 5) BDP illi. — 6) ACDP quibus. — 7) B modico servitio. — 8) B consuevit.

servivi, custodite domum meam et vasa vestra. Mira fides feminae, mira et virtus Apostolorum. Qui propriam ecclesiam ex parte concremari permiserunt, braxatricis suae domum in mediis flammis positam, non sine maxima admiratione multorum illaesam servare curaverunt. NOVICIUS: Valde honorandi sunt Apostoli, per quos mundus iste iudicabitur. MONACHUS: Verba haec mihi revocant¹⁾ ad memoriam civis cuiusdam dictum sive factum relatione dignum.

CAPITULUM LXIII.

De Karolo cive qui lapides ad fundamenta ecclesiae eorundem Apostolorum obtulit.

In Colonia burgensis quidam erat, homo dives ac potens, Karolus nomine, pater domini Karoli Abbatis quandoque Villariensis. Hic cum audisset, quia Apostoli iudicaturi essent orbem²⁾, cogitavit intra se dicens: Peccatum grave est, et lapides anchorarei³⁾ valde sunt ponderosi. Emam igitur lapides tales ad futuram fabricam sanctorum Apostolorum, ut cum in die iudicii opera mea bona, nec non et mala posita fuerint in statera, Apostoli qui iudices erunt, lapides istos lanci opera mea bona continent immittent⁴⁾, et mox praeponderabunt⁵⁾. Emit ergo navim plenam lapidibus, quos per currus portari, et iuxta Apostolorum ecclesiam⁶⁾ deponi fecit. Quem cum canonici interrogassent, quid sibi vellet per lapides illos; respondit: Aliqua dierum renovanda est ecclesia ista, et tunc erunt vobis necessarii. Non multo post cum ecclesia⁷⁾ extenderetur, occasione ut puto eorundem lapidum, in fundamento positi sunt. Haec de Apostolorum visionibus dicta sint. Nunc aliqua tibi dieam de martyribus. NOVICIUS: Quid faciat martyres, quare martyres dicantur, vel quot sint genera martyrii, prius mihi edicas. MONACHUS: Facilis horum solutio est.

1) BD revocant mihi. — 2) orbem add B. Act.17, 31. — 3) C anchorarii. Ancora sive ancon est lapidum species. — 4) conf. incurrit et praecedentur IV, 1. 50. — 5) ACDP praeponderabit. — 6) CP ecclesiam Apostolorum, B ecclesiam sanctorum Apostolorum. — 7) B eadem ecclesia.

CAPITULUM LXIV.

De Martyribus.

Causa non poena facit martyres. Duo enim latrones Christo affixi sunt hinc inde; unus martyr effectus est propter virtutem confessionis, alteri poena sua initium fuit aeternae damnationis. Martyres enim Graece, testes dicuntur Latine, eo quod pro testimonio fidei occisi sunt. Sunt autem quatuor genera martyrii. Quidam occisi sunt propter solam innocentiam, ut Abel; alii propter iustitiam, ut Prophetae et Johannes Baptista; alii propter zelum legis, ut septem fratres Machabaei; alii propter fidem Christi, ut Apostoli eorumque successores, et hi anthonomasice dicuntur martyres, id est testes, quia sanguinis sui effusione fidei¹⁾ Christi subscripti-
runt. NOVICIUS: Attendant sancti cum a nobis venerantur? MONACHUS: Etiam. Adhuc enim per diversas visiones suas manifestant mortalibus reliquias, ut²⁾ venerantibus illas debito-
res fiant.

CAPITULUM LXV.

De revelatione martyris nostri.

Quando renovata est ecclesia Bonnensis, quorundam mar-
tyrum corpora ex sacra legione Thebaeorum illic reperta sunt. Ex quibus cum unum corpus integrum, et praeterea pars alterius martyris nobis data fuisset, cuidam adolescenti talis de eis visio ostensa est. Videbatur sibi in somnis³⁾ stare iuxta scrinium earundem reliquiarum. Cui cum quidam dice-
ret: Nosti quid in isto scrinio contineatur? et monachus responderet: Etiam, corpus martyris nostri; ille subiunxit: Falleris, nam vir unus et dimidiis in eo iacent. Quod usque ad illud tempus omnes nos latuit. Tantae enim virtutis sunt eadem sacrata⁴⁾ ossa, ut aqua superfusa variis infirmi-
tibus⁵⁾ sit medela. Maxime tamen sanat tumores ac infla-
tiones. Quod vero fidelibus in periculis succurrant, visio sub-
sequens declarat^{5).}

1) BC fidem. — 2) B videbatur ei in somnis quidam. —
3) CP sacra. — 4) B languoribus. — 5) B declarabit.

CAPITULUM LXVI. *)

De sanctis ante Alkazer in aere visis, per quos Christiani adepti sunt victoriam.

Anno gratiae millesimo ducentesimo decimo septimo, cruce signati ex tota Alemannia ac Frisia cum trecentis fere navibus circa Idus Julii intraverunt portum Ulixisbonae. In quo dum per aliquot dies morarentur, plures naves illic exspectantes, ad petitionem Severi¹⁾ Episcopi iam dictae civitatis, et Episcopi Eborensis²⁾, nec non et Templariorum atque Hospitaliariorum, castrum Sarracenorum nomine Alkazer³⁾, id est omnium carcer, obsederunt. Sexta vero feria post Nativitatem beatae Dei Genitricis Mariae congregati sunt contra eos quatuor Sarracenorum Reges⁴⁾, habentes in exercitu suo ad centum millia pugnatorum. Quibus Christiani numero minores, sed fide maiores, sanctum Jacobum, beatumque Vincentium regionis illius patronum, et alios si quos poterant sanctos invocantes, hostibus occurserunt. In primo vero congressu unus Regum cecidit⁵⁾; intersectorum non erat numerus; plurimi captivati sunt. Qui cum per exercitum ducerentur, quaerebant a Christianis⁶⁾ signa victorum, asserentes candissimam aciem crucis rubeas in pectore gerentes, suorum multitudinem in fugam convertisse. Insuper et⁷⁾ galeae quas per mare contra Christianos conduxerant, coelestis illius visionis terrore sunt fugatae. Quod peregrini audientes, gratias egerunt Christo, qui martyrum suorum auxilia⁸⁾ eis destinare dignatus est de coelo. Haec mihi relata sunt ab his qui certamini interfuerunt, et ex ore Sarracenorum quae dieta sunt audierunt. NOVICIUS: Estne peccatum cum martyrum releuiis ire ad exquisita⁹⁾ naturae? MONACHIUS: Peccatum est, si gestantes illas non excusaverit necessitas. Sancti non abhorrent foetorem naturae, sed culpac.

*) Homil. I. p. 119. Vide etiam Schäfer Histor. Lusit. I. p. 137—140.

— 1) Sociro vocatur apud Lusitanos; pro quo Poeta, in errorem inductus Chronicis, posuit Episcopum Matheus, Lusiad. VIII, 24.

— 2) Ebora, Evora. — 3) Alcacer do Sal. B Alkas. — 4)

hoc est, praefecti urbium Sevilla, Cordova, Jaen et Badajoz. —

5) C cecidit et. — 6) P ducerentur a Christianis quae-

rebant. — 7) et add D. — 8) B signa et auxilia. — 9)

C requisita.

CAPITULUM LXVII.

*De reliquiis martyrum quae¹⁾ Bernardum in latere
stimulaverunt cum illicite moveretur.*

Bernardus monachus noster tempore quodam ante conversionem nescio quo iturus, reliquias beatorum martyrum Iohannis et Pauli in capsula ad latus portabat. Quem cum carnis incentiva ad delectationem moverent, sancti martyres, quia motus illicitos restringere non conaretur²⁾, per capsellam latus eius dure satis tundere coeperunt. Quod cum ille non adverteret, et motibus libidinosis quiescentibus, etiam tunsiones³⁾ cessarent, per horas aliquas⁴⁾, cum iterum titillationes surgerent, renovatae sunt et punctiones. Ac si sancti suum baiulum voce prophetica increparent, dicentes: *Mundare, qui fers vasa Domini⁵⁾.* Vasa Domini sunt corpora sanctorum. Hinc est quod Achimelech sacerdoti⁶⁾ cum haesitaret pueris David dare panem sanctum, David respondit: *Et quidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri et nudiusterius quando egrediebamur; et fuerunt vasa,* id est corpora puerorum, *sancta⁷⁾), id est munda a concubitu. Et sicut mihi retulit praedictus Bernardus, mox ut notare coepit poenam, in quantum potuit compescuit culpam, ex hoc discens quod sanctis placeat⁸⁾ non solum munditia mentium, sed et corporum⁹⁾. NOVICIUS: Quid sentis de praedicatoribus illis, qui tantum propter quaestum reliquias sanctorum circumferunt, multosque decipiunt? MONACHUS: Quod sancti ad talium trufas indignentur, dicam tibi quid¹⁰⁾ monachus quidam de Bruwilre mihi recitavit.*

CAPITULUM LXVIII.

De dente sancti Nycholai in Bruwilre.

Quando ecclesiam suam monachi iam dicti coenobii ampliare disposuerunt, per quosdam sacerdotes saeculares in lingua potentes, et ad emungendam pecuniam efficaces, den-

1) P qui. — 2) B et pr A restringere conarentur. — 3) B tonsiones. — 4) B post horam. — 5) Isai. 52, 11. — 6) B sacerdos. — 7) Reg. I, 21, 5. — 8) ACDP placet. — 9) BP mentis — corporis. — 10) ACP quod.

tem patroni sui beati Pontificis Nycholai ad diversas transmiserunt provincias. Erat enim cristallo inclusus. Die quadam cum praedicatoribus illi¹⁾ conducticii in honeste se gerendo vas tantarum reliquiarum circumferrent, cristallus crepuit, ac si illorum blasphemias Pontifex reverendissimus sustinere non posset. Quo miraculo viso monachi²⁾, dentem retulerunt, neque ad tale opus ultra cum de monasterio efferri passi sunt. Ego rupturam eiusdem³⁾ cristalli vidi. NOVICIUS: Quid est quod quidam martyres aliis maiora signa faciunt post mortem? Estne hoc ex aliqua eminentia sanctitatis? MONACHUS: Sicut superius dixi⁴⁾, miracula non sunt de substantia meriti, sed signa sanctitatis. Quidam sancti in vita sua multa signa faciunt, et post mortem quiescunt. Alii econverso, quia nulla sanctitatis suae indicia in mundo dederunt, post mortem miraculis clarescunt.

CAPITULUM LXIX.

Quare beatus Thomas Cantuariensis plus ceteris martyribus miraculis choruscet.

Beatus vero Thomas Episcopus Cantuariensis qui nostris temporibus pro ecclesiae libertate usque ad mortem dimicavit, nullis miraculis in suis persecutionibus choruscavit, satisque de illo post occisionem disputatum est. Quidam dixerunt eum damnatum ut regni proditorem; alii martyrem uti ecclesiac defensorem. Eadem quaestio Parisiis inter magistros ventilata est. Nam magister Rugerus iuravit illum dignum fuisse morte, et si non tali, beati viri constantiam iudicans contumaciam. Econtra magister Petrus Cantor iuravit eum esse martyrem Deo dignum, utpote pro libertate ecclesiae trucidatum. Quorum quaestionem Christus solvit, cum multis et magnis illum signis glorificavit. Non ideo tamen Apostolis sive aliis magnis martyribus in meritis praferendus est, qui tanta et tam crebra miracula post mortem fecisse non leguntur. Simile habes de sancto Annone Coloniensi Archi-

1) illi add B. — 2) B monachi viso. — 3) AP eius. — 4) VI, 5. VIII, 53. Homil. II. p. 36: „Prophetiae atque miracula non sunt de substantia sanctitatis, sed sanctitatis indicia, magis pertinentia ad praemium quam meritum. Judas cum ceteris Apostolis signa fecit; Cayphas reprobus prophetavit.“

episcopo. Cui cum post mortem multi detraherent, dicentes eum ecclesiarum fuisse demembratorem¹⁾, et civium suorum excaecatorem, Dominus Deus in translatione illius, quantae sanctitatis esset, signis plurimis ostendit. NOVICIUS: Probabile est quod dicis; sed aliud est quod me movet. Saepe contingit ut pro reliquiis sanctorum aliae res habeantur, et pro veris falsa venerentur. Videntur tibi huiusmodi veneratores peccare an mereri? MONACHUS: Meo iudicio ignorantia in talibus excusat culpam; pietas meretur gratiam. Hoc verum esse certum est, quia quandoque Dominus per falsas reliquias ad honorem sanctorum quibus ascribuntur, et fide²⁾ honorantibus illas³⁾ miracula operatur. Verbi gratia⁴⁾.

CAPITULUM LXX.

De freno per quod multa siebant miracula, cum eiusdem martyris esse putaretur et non esset.

Miles quidam praedictum martyrem beatum Thomam Cantuariensem ardentissime diligens, si aliquid de illius posset habere reliquiis circum quaque investigavit. Hoc cum audisset quidam dolosus sacerdos in cuius domo hospitabatur, ait illi: Ego frenum quo diu usus est beatus Thomas penes me habeo, et saepe virtutes eius expertus sum. Quod miles audiens, et ita esse putans, sacerdoti pecuniam postulatam laetus obtulit, et frenum cum multa devotione recepit. Deus vero cui nihil est impossibile, fidem militis remunerare volens, ad honorem sui martyris multa per idem frenum facere dignatus est miracula. Quod miles considerans, in honore martyris ecclesiam condidit, loco reliquiarum frenum sacerdotis pessimi in ea reponens. Hic sit finis de visionibus martyrum, quia compendio uti volens, ad ordinem festino confessorum. NOVICIUS: Qui sint confessores, et quare sic dicti, mihi edicito; postea visiones subiungas.

1) BP dimembratorem. — 2) BC fidem. — 3) ABCP illos.
— 4) AD causa.

CAPITULUM LXXI.

De Confessoribus.

MONACHUS: Ad ordinem confessorum pertinent Pontifices, Abbates, clerci, monachi, nec non et laici religiosi religiose viventes, Christumque¹⁾ vita et ore confitentes, et sine sanguinis sui effusione ad eum quem confessi sunt, migrantes. Tempore persecutionis omnes Christiani confessores dicti sunt, Christum in suis tribulationibus corde et ore confitentes, maxime tamen hi qui pro illo passi sunt. Qui postea anthonomasice dicti sunt martyres, et nomen confessorum specificatum est maxime ad sacerdotes Domini, peccatorum confessiones recipientes, quibus data est a Domino potestas ligandi atque solvendi. **NOVICIUS:** Qui tibi videntur maiores, martyres an confessores? **MONACHUS:** Quaestio haec solvenda est secundum excessus et excedentia. Licet ordo martyrum ordinem confessorum praezellat dignitate, quidam tamen confessores quibusdam martyribus merito longe sunt superiores. Unde habes in hymno:

*Plus currit in certamine
Confessor iste sustinens,
Quam martyr ictum sufferens,
Mucrone fundens sanguinem.*

Ecce exemplum. Certum est ordinem Episcoporum digniorrem esse ordine²⁾ Abbatum, attamen quidam Abbates regales³⁾ quibusdam Episcopis gloria et honore maiores sunt. **NOVICIUS:** Consentio. **MONACHUS:** Quanta sit in visionibus beatorum confessorum consolatio, paucis tibi⁴⁾ explicabo.

CAPITULUM LXXII.

De converso cui sanctus Nycholaus apparuit in choro.

Est quidam apud nos conversus, cuius nomen prodere non licet⁵⁾, vir bonae conversationis, et sanctum Nycholaum specialiter diligens. Iste, sicut ab ore eius⁶⁾ audivi, in quadam sollemnitate infra matutinas, iam dictum confessorem pontificalibus indutum in choro stare conspergit. De eius

1) ACDP religiosi, Christum. — 2) AD ordini. — 3) BC regulares. — 4) B paucis exemplis, D paucis sub exemplis tibi. — 5) C nolo. — 6) BCD eius ore.

visione quae magnae fuit reverentiae, tantum gaudii cor eius concepit, ut sibi altitudine duorum pedum a terra suspensus videretur. Non solum hic beatissimus Pontifex perfectorum visitator, sed et miserorum in summis necessitatibus esse dignoscitur liberator.

CAPITULUM LXXIII.

De fure quem idem confessor a patibulo liberavit.

Nondum duo anni sunt elapsi, quod in villa quadam iuxta Coloniam, sicut nuper illic audivi cum praeterirem, loco furis quidam deprehensus est. Utrum esset reus vel innocens, mihi dici non potuit. Quo morti adiudicato¹⁾, et laqueo collo eius injecto, in patibulo appendissent, ille nullum dolorem sustinens, cum iam mortuus acstimaretur, clara voce clamavit: *Invanum laboratis²⁾*, non poteritis me strangulare, sanctus³⁾ Episcopus dominus meus Nycholaus mihi assistit. En video illum. Quod multi audientes, et ita esse experimento cognoscentes, putantes eum innocentem, ob honorem sancti Nychochai depositum abire permiserunt. Qui Bruwilre ad memoriam sui liberatoris currens, gratias egit, se a suspendio illius meritis absolutum proclamans. NOVICIUS: Audivi ab infantia⁴⁾ quod sanctus Nycholaus omnes Episcopos misericordia praecellat. MONACHUS: Tantaé pietatis est et misericordiae, ut et malos a morte sicut dictum est saepe liberet, et bonos mori desideret. Illos, ut emendentur; istos, ut aeterna beatitudine fruantur. Revera *dissolvi et esse cum Christo, multo melius est.* Et *beati sunt mortui qui in Domino moriuntur⁵⁾.*

CAPITULUM LXXIV.

De Adam monacho quem sanctus Nycholaus cum sancto Paterniano ab infirmitate sanaverunt.

Adam monachus de Lucka, cuius in superioribus memini, in quadam conventuali ecclesia Saxoniae, quae Bucka⁶⁾ dici-

1) ACDP *Quem cum morti adiudicatum.* — 2) *D laboratis.* — 3) *B sanctus enim.* — 4) *B infantia mea.* — 5) *Philipp. 1, 23. Apoc. 14, 13.* — 6) *Bucka videtur esse Bocke in Episcopatu Paderbornensi ad fluvium Lippe: quae villa satis celebris est in historia Caroli Magni.*

tur, scholas frequentavit. Cumque in cimiterio multi lateres essent repositi ad fabricam oratorii, ipse sicut puer unum ex eis tulit, et in eo sculpere coepit. Quod cum magister eius vidisset, terruit eum dicens: Depone laterem, quia excommunicatus es. Ad quod verbum puer territus, mox coepit infirmari. Cumque invalecente morbo ad extrema devenisset, et quasi¹⁾ iam morituro data fuisse candela in manu, duos Pontifices, beatum scilicet Nycholaum, et sanctum Paternianum praefatae ecclesiae patronum, coram se stare vidit et agnovit. Stabant autem in habitu pontificali, et in claritate magna. Dixitque ad sanctum Paternianum beatus Nycholaus: Vis ut tollamus puerum istum nobiscum? Respondit ille: Non, quia in alio ordine morietur. Sicque disparuerunt. Eadem hora puer convalescens surrexit, et magistro eius qui praesens fuerat tunc temporis miraculum divulgante, in ecclesia est compulsatum, et ad honorem tantorum Pontificum, *Te Deum laudamus* decantatum. Hacc mihi ab eodem Adam nuper relata sunt.

CAPITULUM LXXV.

De pueropilione cui sanctus Nycholaus mortem suam praedixit.

In villa quae Leiglinge vocatur et circa duo millaria distat a Colonia, ante hoc septennium contigit quod dicturus sum. Puer quidam simplex eiusdem matronae illic pecora pavit. Hic beatum Nycholaum in tantum diligebat, ut singulis diebus medietatem panis sui in honore illius pauperibus erogaret. Orationibus etiam assiduis misericordiam eius interpellabat. Cuius devotis obsequiis beatus Pontifex delectatus, die quadam ei in agro apparens, in forma et habitu venerandi senis, ait: Puer bone, mina gregem domum. Cui cum ille responderet: Domine adhuc nimis est mane, si hoc facerem, domina mea increparet me; subiunxit sanctus: Fac quod dixi, quia hodie ante solis occubitum²⁾ morieris. Ad quod verbum³⁾ puer territus, cum interrogaret eum, domine quis es? respondit ille: Ego sum Nycholaus Episcopus, quem semper exoras, et cui prandiola tua dividere consuevisti; modo veni remunerare te. Vade ergo ad hospitium tuum,

¹⁾ quasi add B. — ²⁾ B occasum. — ³⁾ verbum add B.

et accipe corpus Domini, et praepara te, quia hodie ut dixi morieris. Sicque disparuit. Cumque puer cum ovibus reversus fuisset¹⁾, et domina eius eum¹⁾ interrogasset, quare tam mature²⁾ venisset, respondit: Necessitas compulit me, quia ante noctem moriturus sum. Et illa: Deliras. Reduc ergo gregem ad pastum, quia non morieris. Qui statim in lectum³⁾ suum se reclinans, cum sacerdotem petivisset, et ille venisset, ait ei matrona: Timeo puerum istum aliquid fantasiae vidiisse, investigate ab eo diligenter, quid viderit, quid habeat, vel quare talia loquatur. Quod cum fecisset sacerdos, puer ei visionem per ordinem recitavit. De cuius manibus cum communicasset, hora praedicta exspiravit. Ecce in his duobus pueris cognoscere poteris pietatem sancti Pontificis. Scholarem consilio sancti Paterniani distulit spe vitae melioris; pastorem hunc fidelem secum duxit ad pascua aeternae viriditatis. NOVICIUS: Quia sanctus Nycholaus crebrius ceteris⁴⁾ Pontificibus in ecclesiis tam in sculpturis quam in picturis repraesentatur, vellem si esse posset aliquam videre imaginem faciei illius simillimam, per quam memoria eius menti meae tenacius imprimetur. MONACHUS: Ostendam tibi quandam mirifici operis yecnam, quae ab eo qui sanctum Nycholaum in carne vedit fertur formata, et ad illius similitudinem depicta.

CAPITULUM LXXVI.

De tabula sancti Nycholai apud Porcetum.

In Porceto monasterio quod iuxta Aquisgrani situm est, tabula cubitalis est, imaginem beati Pontificis Nycholai ab umbelico et sursum in se repraesentans, quam beatus Gregorius Regis Graeciae filius et coenobii eiusdem primus Abbas atque fundator, illuc advexit. Dicitur eadem fuisse yecna, quam barbarus, sicut in Miraculis sancti Nycholai legitur, tulit, et ad custodiā sui theolonei⁵⁾ posuit, cuius occasione ad fidem conversus est, cum sua perdidisset, et caesa imagine eadem recepisset. Plurimae per eam virtutes factae sunt, maxime in praegnantibus. Tempore quodam cum ad domum cuiusdam honestae matronae in partu laborantis fuisset deportata, et contra eam ad parietem suspensa, ea hora qua partum

1) eum add ABC. — 2) CP mane. — 3) BC lectulum. — 4) CP aliis. — 5) ACDP theolonei.

edidit, ne parientem quasi attenderet, cunctis qui aderant intuentibus tabula se vertit. Est autem ciusdem imaginis facies oblonga, et exesa, multae gravitatis et reverentiae. In fronte calvities, capilli tam capitum quam barbae candidae canitici. Nuper vero monachis cedentibus¹⁾, sanctimoniales ordinis nostri cum tabula locum receperunt. NOVICIUS: Satis me aedificat humilitas beati huius confessoris, qui se superius cibatum gloriatur in pane pauperis pastoris. MONACHUS: Quis maior Christo qui in iudicio dicturus est: *Esurivi, et dedistis mihi manducare*²⁾? Nullus. Quantum vero Christo eiusque beatis confessoribus eleemosyna placeat, vel quam valenter his qui faciunt illam, in periculis succurrant, ex sequenti visione demonstrabitur.

CAPITULUM LXXVII.

De magistro Johanne cui infirmanti sanctus Martinus et sanctus Godehardus succurrerunt.

Magister Johannes Decanus Aquensis cum scholaris esset, tam graviter tempore quodam infirmatus est, ut confessus et inunctus, nihil ei nisi mors superesse videretur. Cui cum materia rapta esset in cerebrum, solus iacens in excessum venit, videntque homines sibi ignotos intrare, qui lances quas manibus portabant, cum lignis brevibus et quadratis ante ipsum ponebant. Stantibus eis ex una parte lectuli, contemplatus est introire tres inclitos confessores, sanctum videlicet Martinum Turonensem Episcopum, et sanctum Godehardum Episcopum Hildinshemensem, beatumque Berwardum, qui cum ex parte altera circumstetere. In quorum aspectu puer Johannes uni imponitur lancei, et ligna loco ponderis alteri³⁾. Cumque elevata statera inventus esset aeger minus habens, praedicti confessores puerum parvulum et mendicum sinui eius impo-
suerunt, qui simul lanceam adversam mox suspendentes, lignis graviores apparuerunt. Statimque Johannes, qui mihi visionem hanc retulit, in sudorem erumpens, chrisim⁴⁾ fecit, et de eadem infirmitate citius convaluit. NOVICIUS: Quid scholaris aegrotantis ponderatio, vel quid pueri pauperis significet adiectio, penitus ignoro. MONACHUS: Puer idem valde pauper erat et despectus, cuius in tantum misertus est Johannes ut ei et

1) B recedentibus. — 2) Matth. 25, 35. — 3) ACDP alterae.
— 4) BC crism.

panem frequenter daret, et matri commendaret. Homines barbaros qui eum in lance appendebant, daemones fuisse suspicor, qui semper morientibus se ingerunt; ligna, pueri peccata. Quae quia meritis eius graviora videbantur, sancti confessores quos saepius interpellaverat, eleemosynarium eius lanci immiserunt, cuius beneficio adiutus est. Quod vero vita humana quandoque propter eleemosynas morti subtrahatur, habes exemplum in Vita¹⁾ sancti Johannis Eleymon²⁾, de Petro theolonario³⁾, pene in consimili casu et visione. Hinc est quod Nabugodonozor Regi dum se in visione vidisset sub figura arboris ab angelo esse praecidendum⁴⁾, Daniel consuluit, ut peccata eleemosynis redimeret⁵⁾. Quod vero ob peccata etiam ante tempus quandoque vita hominis praeceditur, idem Daniel testis est. Cumque Balthazar praedicti Regis filius, cum uxoribus et concubinis in vasis templi Domini convivando Deum irritaret, vidit contra se articulos manus scribentis in pariete tria haec verba, mane; techel, phares. Quam scripturam sic Daniel Regi interpretatus est. *Mane*, id est ante tempus, *dinumeravit Deus regnum tuum, et complevit illud*. *Techel, appensus es in statera, et inventus es*⁶⁾ *minus habens*, scilicet de iustitia. Et⁷⁾ quia peccata praeponderaverunt, eadem nocte occisus est, et divisum est regnum eius Medis et Persis⁸⁾. NOVICIUS: Placet quod dicis. MONACHUS: Tres praefati Pontifices, aliorum trium Episcoporum visionem mihi ad memoriam revocant relatu dignam.

CAPITULUM LXXVIII.

De Gerardo⁹⁾ Abbe Claraevallis cui sanctus Eucharius cum sociis apparuit.

Bonae memoriae dominus Gerardus¹⁰⁾ Abbas Claraevallis qui nostris temporibus fuit, eum tempore quodam visitandi gratia pergeret ad Claustum, et apud religiosos fratres sancti Mathiae hospitaretur, eadem nocte dictis matutinis ecclesiae criptam solus intravit, et ad sepulchra sanctorum Eucharii, Valerii, atque Materni, qui Treverorum primi erant

1) Vitt. Patr. I. p. 356. cap. 21. — 2) C Eleemosynarii. — 3) AC thelonario. — 4) D praescidendum; sic et paulo post. — 5) Dani. 4. — 6) libri appensum est — inventum est. — 7) D Phares divisio. Et, C Phares, id est. — 8) Dani. 5. — 9) ABCD Geraldo. — 10) B Geraldus.

Episcopi, et nostrarum regionum Apostoli, devote satis oravit. Maxime tamen petivit sibi revelari divinitus, utrum magis expediret¹⁾ in officio abbatiae manere, vel illam resignare. Cui gloriosi illi tres praesules in multo splendore simul apparen tes dixerunt: Frater²⁾, nequaquam officium tuum resignes, quia in brevi cum palma martyrii ad nos pervenies. Sieque disparuerunt. Mane eum esset profecturus, Praepositus sancti Symeonis eum, ut secum in reditu hospitari dignaretur ro gavit. Quod et promisit. Cumque completa visitatione redi ret Treverim, de promissione satis eum poenituit, volens iterum orare ubi prius, quaedam neglecta in prima visione³⁾ sperans sibi denuo esse revelanda. NOVICIUS: Quae fuerunt illa? MONACHUS: Ubi anima sancti Materni fuisse set infra illos triginta⁴⁾ dies quibus sepultus fuerat. Quid plura? Promissi sui memor, in domo Praepositi se rece pit⁵⁾, et sicut ipse procuraverat, in ipsa nocte solito maturius surgens et matutinas decantans, monachis relictis, et converso assumpto, ad ecclesiam sancti Eucharii perrexit, criptam intravit, et oravit. Ubi sub forma prioris visio nis praefatos Pontifices videre meruit. Ad quem sanctus Eucha riuss: Novi ad quid⁶⁾ veneris. Eece Maternus, interroga eum. Quod cum fecisset, respondit ille: Anima mea per illos tri ginta dies fuit in paradi so. Et quia sciebat se ad corpus esse reversuram, mercede sibi in coelestibus praeparata frui non potuit. Mane ergo in officio tuo, quia per palmam martyrii cito nobis sociaberis. Quod ita factum est. Nam⁷⁾ a quadam misero propter zelum ordinis latenter interfectus est. Deinde beatus Pontifex adiunxit: Existente me in paradi so, nil actum est in mundo quod non viderim. Vides quanta sit potentia electae animae a corpore exutae? Si tanta vidi in ter restri paradi so, quanta putas videt quando frunitur Deo? NOVI CIUS: Non ambigo quin omnia tunc sciat et videat. Si sanctus Benedictus adhuc existens corruptibilis ex beneficio unius animae coelos penetrantis, totum mundum vidi sub uno radio solis ante oculos suos collectum⁸⁾, non mirum si

1) Expediret eum. — 2) C fili. — 3) ACDP visitatione. — 4) CP quadraginta; sic et infra. — 5) C recepi fecit. — 6) AP quod. — 7) C nam et. — 8) Gregor. Dial. II, 35: „Omnis etiam mundus velut sub uno solis radio collectus, ante oculos eius adductus est. Qui venerabilis pater dum intentam oculorum aciem in hoc splendore coruscæ lucis in-

anima Deo unita contemplatur omnia. MONACHUS: Bene sentis; et hic de confessoribus sit finis. De visionibus vero quarundam virginum aliqua tibi referam; prius tamen de ipso ordine virginali te expediam.

CAPITULUM LXXIX.

De Virginibus.

Tanta est gloria virginalis ut angelis comparetur, quia qui *non nubent*¹⁾ *neque nubentur, erunt sicut angeli Dei*²⁾. Hinc est quod in tabernaculo foederis tertio operimento quod erat de pellibus rubricatis, quartum fuerat superpositum de pellibus iacinetinis³⁾. Per pelles rubricatas designatur martyrium, quod est consummatio omnium virtutum; per iacinetinas quae aerei sunt coloris, virginitas, quae ut quidam dicunt, supra omnem virtutem est, et angelicam redolet conversationem. Virgines sequuntur agnum quocunque ierit⁴⁾ utroque pede, id est integritate mentis et corporis. NOVICIUS: Ergo virgines continentibus et coniugatis maiores sunt? MONACHUS: Maiores sunt, si compares statum ad statum, quia dignior est ordo virginum, quam ordo coniugatorum. Attamen in ordine coniugatorum vel viduarum, multi sunt multis virginibus in merito multo maiores, quia penes carnis integritatem quae virtus non est, quam etiam infideles habent, meritum non consistit, sed penes caritatem. Quis ergo audeat aliquas virgines etiam sanctissimas, Patriarchis, Prophetis et Apostolis, qui coniugati erant pene omnes, anteferre? NOVICIUS: Quid ergo est quod sancti in tantum commendant virginitatem? MONACHUS: Ut ostendant quantum Deo placeat castitas. Haec in virginibus vocatur virginitas sive continentia virginalis; in coniugibus pudicitia coniugalis; in viduis continentia viduialis. Unde de eodem semine quod de manu seminantis cecidit in terram bonam, aliud fecit fructum tricesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum⁵⁾. Primus debetur coniugatis, secundus viduis et continentibus, tertius virginibus. Et est saepe in praemio tricesimus maior centesimo, et hoc propter intensionem caritatis. Hinc est quod beatam Mariam Magdalenam Ecclesia in Ietaniis ante-

figeret, vidi Germani Capuani Episcopi animam in sphaera ignea ab angelis in coelum ferri." — 1) AD nubunt. — 2) Matth. 22, 30. — 3) Exod. 26, 14. — 4) Apoc. 14, 4. — 5) Matth. 13, 5.

posuit virginibus, ne illis propter ruinam inferior videatur. Noveris tamen melius esse continere quam nubere, quia Christus qui sapientissimus est, virginitatem elegit; et studium servandae virginitatis pro Christo, caritatis virtutem plurimum intendit. Quam sint iocundae, quam salutiferae visiones sanctarum virginum, sequentia declarabunt.

CAPITULUM LXXX.

De Theoderico Episcopo Livoniae qui sanctam Mariam Magdalenam viduis, et sanctam Margaretam virginibus assistere vidit cum eas velaret.

Venerabilis Theodericus Episcopus de Livonia cuius supra memini, cum tempore quodam sanctimoniales consecraret, sanctam Mariam Magdalenam viduis assistere unus monachorum vidiit, beatam vero Margaretam virginibus. Inter stantes deambulabant, vocatas praesentabant, coronas et velamina componebant. Erat enim tali visione dignus, utpote vir bonus et religiosus.

CAPITULUM LXXXI.

De Arnoldo monacho Vilariensi quem sancta Maria Magdalena tactu sanavit.

In Vilario domo ordinis nostri et Dioecesis Leodiensis, monachus quidam est Arnoldus nomine, vitae laudabilis, et magnum habens zelum circa ordinis disciplinam. Hic cum ex nimia abstinentia in tantum stomachum suum infrigidasset, ut vix aliquos cibos reciperet, imo recepta mox reiiceret, tempore quodam ad tantum devenerat defectum, ut lecto decumbens, mortem minaretur. Cui beata Maria Magdalena nocte apparens visibiliter, pectore discooperto, contra locum stomachi manum misit, ac delinivit. Qui ex sacrae manus attactu adeo confortatus est, ut mane surgens sanus, non absque magna fratrum admiratione chorum intraret.

CAPITULUM LXXXII.

De Abbatissa in Hovenne cuius oculos sancta Linthildis curavit.

Recordor nunc dominae Gertrudis Abbatissae de Hovenne¹⁾, quae satis mirabiliter per visionem cuiusdam sacrae virginis, sicut ipsa mihi retulit, sanata est. Haec cum pene per diuidum annum vehementi dolore oculorum cruciaretur, sanctam Linthildem²⁾ virginem cuius memoria in eodem coenobio celebris est, studuit invocare, meritis eius sperans adiuvari. Quodam mane in lecto suo pene caeca iacens et vigilans, iam dictam virginem in veste candida coram se stare conspexit. Cuius oculos cum tam veste quam manu tersisset, continuo clare vidit, et omnis dolor illa recendente recessit.

CAPITULUM LXXXIII.

De imagine sanctae Katherinae ibidem.

In eiusdem sacrae virginis altari, scilicet Linthildis, pro ornatu imago gloriosae martyris et virginis Katherinae lignea et sculpta decenter stare consuevit. Die quadam matrona quaedam honesta Aleidis nomine, uxor Wirici militis de Girzenne³⁾, coram illa cum pedissequa sua ad orationem stetit. Erat autem ipsa imago per negligentiam ut puto sic posita, ut pene vultum totaliter haberet ad parietem. Quae dum se multum morose in oculis iam dictarum seminarum verteret, clamavit famula: Videte domina, videte, qualiter imago haec regyret se. Respondit illa: Et ego video. Viderunt hoc ipsum et aliae mulieres illic stantes. Vix annus expletus est, ex quo contigit haec visio miraculosa. NOVICIUS: Quia huius scratissimae virginis Katherinae ossa oleum stillare non cessant, certum est illam multum esse suavem ac misericordem. MONACHUS: Virtutum earundem indicium, emanans ex ossibus eius est oleum.

- 1) CDP Hovene. Monasterium hoc, Hovenne sive Hovene, non est illud eiusdem nominis coenobium prope Tulpetum; sed ex altera Rheni parte, et ut colligi potest ex aliis locis, non adeo procul a domo Heisterbach fuit situm. Hoc paternitati Abbatis Heisterbacensis erat subiectum; illud vero prope Tulpetum, pertinebat ad Veterem Montem. Ergo falsissimum est quod scripsi supra ad V, 45: Hoven prope Tulpetum. — 2) A Liuthildem; sic et infra. — 3) CD Guzene, P Grezue.

CAPITULUM LXXXIV.

De osse sanctae Katherinae quod oleum stillavit.

Retulit nobis dominus Henricus Abbas de Scimenu, quod de osse eius dum nobis de eodem particulam frangeret, gutta olei erupit¹⁾). Quam ne super terram caderet, vix retinuit. Sed quid dicam de gutta, cum eius sacra tumba²⁾), sicut hi qui in instanti de Syna venerunt testantur, oleo sit repleta? Viderunt enim caput eius cum capillis et ossibus natare in oleo. De quo cum a monachis loci diversa vascula sacri liquoris reciperent, tam nobis quam ceteris religiosis revertentes eadem pro benedictione divisorunt. NOVICIUS: Vellem nunc aliquas de nostris virginibus, scilicet undecim millibus audire visiones, quae nos ad ampliorem illarum incitarent venerationem. MONACHUS: Referam tibi quaedam quae habentibus earum reliquias, terrori sint si circa illas fuerint negligentes, consolationi autem si habitas venerentur.

CAPITULUM LXXXV.

De duabus sacris³⁾ virginibus quae de Folcoldesrode reversae sunt Coloniam.

In Folcoldesrode⁴⁾ domo ordinis Cisterciensis quae in Thuringia sita est, Abbas quidam ante annos paucos defunctus est, qui circa sanctorum reliquias satis exstiterat devotus. Unde et Dominus huiusmodi ei visionem ostendere dignatus est. Nocte quadam in sonnis Coloniam in ecclesiam sanctorum undecim milium virginum se transpositum vidit, ubi extra eius septa iuxta quandam murum duo⁵⁾ virginum corpora sepulta intellexit⁶⁾). Mox Coloniam pergens et locum revealatum ex cunctis⁷⁾ indicis cognoscens, Abbatissam adiit, visum exposuit, et ut sibi quaerere liceret quas viderat petivit, et

1) B eruperit. — 2) C theca. — 3) corr C de tribus sacris, P de sacris tribus. — 4) Volkenrode abbatia Dioecesis Moguntinae, tribus fere milliariis ab oppido Mühlhausen disiuncta, fundata est ab Helinburge Comitissa de Gleichen anno 1131. — 5) CDP et corr A tria. — 6) post intellexit in P leguntur haec verba: quarum nomina sunt Theumata, Eleumata, Christancia; in CD quarum nomina sunt Theumata et (et om C) Eleumata et Seucia; in A autem ab alia manu ad marginem scripta sunt haec: quarum nomina sunt Theumata, Eleumata, Sentia. — 7) B certis.

obtinuit. Ostensus est ei quidam nomine Ulricus, cui consuetudo erat earundem sacrarum martyrum corpora effodere. Conductus vero ab Abbe, cum in loco denominato duos reperisset sarcophagos¹⁾, et uno aperto inter ossa sacra pectinem pulcherrimum vidisset, concupivit et tulit, eumque cyrothecae suae immissum, in sinum proiecit. A quo cum impeditur in fodiendo, cum extraxit, super fossam illum ponens in loco eminenti. Superveniens quaedam ex sororibus, tam curialitate²⁾ quam sanctitate pectinis delectata, secrete tulit et abiit. Corporibus vero effossis et in scrinio decenter compositis, cum mane Abbas cum eis proficiisci proposuisset, eadem nocte in forma et habitu virginali illi in somnis apparentes dixerunt: Tecum ire non possumus. Quibus cum respondisset, quare dilectissimae dominae? subiunxit una: Quia pectinem meum perdidisti, quem³⁾ mihi mater mea dedit cum de patria mea egrederer. Et ille: Quis habet illum domina mea? Respondit: Quando Ulricus sepulchrum meum aperuit, et vidisset illum, cyrothecae suae imposuit, cum qua abscondit illum in sinu suo. Quem cum extractum super marginem⁴⁾ fossae posuisset, superveniens quaedam sanctimonialis Friderunis⁵⁾ nomine, furata est illum. Mane ad Abbatisam veniens ait: Quod est nomen hominis, qui virgines has effodit? Respondit, Ulricus. Et adiecit: Est hic aliqua domina quae vocetur Friderunis? Respondente ea, etiam; subiecit: Peto, ut uterque vocetur. Quod cum factum esset, ait Ulrico: Quando corpora sacra effodisti, pectinem ibi invenisti, cetera quae supra dicta sunt adiungens. Respondente illo, domine verum est; conversus ad Friderunam⁶⁾ dixit: Et vos domina tulistis illum. Qua confitente, subiungit: Rogo ut restituatis pectinem, quia sine illo mecum ire renuunt. Quem cum celerius retulisset, et ab Abbe in scrinio positus fuisset, ad monasterium suum illas devexit, in quo cum multa gloria sunt susceptae, et in loco honesto locatae. In magna ibi fuerant veneratione, sed hoc quamdiu vixit Abbas ille cui se revelaverant. Tempore schismatis quod erat inter Ottonem et Philippum Reges Romanorum, cum diversa bella occuparent Thuringiam, timore illorum eadem sacra corpora cum ceteris reliquiis

1) A sarchofagos, B sarcofagos, CP sarcophagos. — 2) C curiositate. — 3) A quod. — 4) B marginem. — 5) B Friderina, C Friderundis, P Friderindis. — 6) D Friderunem.

et ornamentis deportata sunt super quandam testudinem¹⁾, locum secretum satis. Pace terrae reddit, cum singula locis suis restituerentur, scrinium cum virginibus neglectum est in iam dicta testudine. Unde indignantes, duabus vicibus thecam suam terribiliter concusserunt, ita ut ab omnibus posset audiri. Bis etiam sacristae in somnis apparuerunt, dicentes, quod recedere vellent de loco in quo ita haberentur contemptui. Quae cum non proficerent neque concussionibus neque revelationibus, in quadam nocte sollemini infra matutinas ante gradum presbyterii stantes, et in habitu decentissimo omnibus apparentes, primum inclinaverunt versus altare, deinde more eorum qui in via sunt dirigendi se vertentes, Abbati et omnibus inclinantes, per quoddam ostium quod pene semper clausum²⁾ erat exierunt. Quas licet³⁾ omnes vidissent, aestimabant tamen singuli se illas singulariter vidisse. Dictis matutinis unus monachorum ducto seorsum Abbate confessus est se ante gradum hora et modo praedicto duas⁴⁾ speciosissimas vidisse virgines. Cui cum respondisset: Et ego vidi; venerunt alii, et responsum est eis⁵⁾ simile. Cumque deprehendisset quod ab omnibus visae fuissent, coepit cum⁶⁾ omnibus quaestio[n]ari quaenam essent, vel quae causa foret illius visionis. Cui cum diversi diversa responderent, ait unus, divinitus ut puto inspiratus: Puto eas fuisse sacras illas virgines, quae de Colonia nobis allatae, tanto tempore supra⁷⁾ testudinem talem a nobis neglectae sunt. Statim accedentes ad scrinium, cum nihil in eo reperissent, territi Abbatem miserunt Coloniam ut illas reduceret. Veniens vero Coloniam cum Abbatissae et conventui rem per ordinem recitasset, atque easdem virgines in locis unde sublatae⁸⁾ fuerant, reperissent, Abbati ut sibi redderentur⁹⁾ supplicanti, totus conventus respondit: Beneveniant nobis dilectissimae domicellae nostrae, beneveniant. Certe, ex quo vobiscum esse noluerunt, non eas illuc remitte[m]us. Datumque est ei caput cuiusdam alterius virginis, cum quo tristis¹⁰⁾ repedavit: Adhuc puto eandem Friderunam vivere, et vix aliqua soror est in eadem ecclesia, quam tam iocunda lateat historia.

1) Vit. Bernard. I, 4. p. 758: „testudinem quam solemus dicere ceteraturam.“ — 2) ADP pene superclausum. — 3) C cum. — 4) CDP et corr A tres. — 5) B et dictum est ab eis. — 6) D ab. — 7) P super. — 8) B receptae. — 9) D restituerentur. — 10) B et tristis.

CAPITULUM LXXXVI.

Item de duabus virginibus undecim millium, quae per revelationem sunt inventae et nobis donatae.

Sunt apud nos de eodem sacro collegio duae sacrae virgines, etiam per revelationes¹⁾ inventae. Domina Eufemia Abbatissa quae ante annos paucos defuncta est, cum adhuc puella esset in scholis, duae ei virginis in somnis apparuerunt, quae sub extrema parte dormitorii quod cellario contiguum erat, se indigne iacere conquestae sunt. Illa sicut puella visum ut visum reputans, tacuit. Postea cum esset adulta, secundo ei in loco eodem sub forma et habitu speciosissimarum virginum cingulo tenus apparuerunt. Quasi dicerent: Exire de loco isto non possumus, nisi per te. Tunc memor primae visionis, eam quae potior videbatur interrogavit dicens: Quod est nomen tuum? Respondit illa, *Anathasia*²⁾. Ab illo tempore Eufemia importune conventui coepit sugerere, quatenus cellarium usque ad finem dormitorii extenderent, dicens sine ambiguitate duas ibi virginis esse reperiendas. Pollicebatur etiam quod tres solidos communibus expensis superadderet. Acquievit tandem conventus, et sicut mihi retulit Renbodo conversus noster cui idem opus fuerat commissum, cum terra tota fuissest eius in praesentia praedictae sanctimonialis, sub fundamento muri sacra illa duo corpora sunt reperta. Quas³⁾ illa priusquam Abbatissa fieret, nobis transmisit, et celebrata est de eis eodem die missa sollemniter in conventu. NOVICIUS: Non putabam hactenus tam efficaces esse visiones nocturnas. MONACHUS: Saepe per ardentia luminaria corpora earum⁴⁾ ostenduntur, nec tamen eadem luminaria ut aiunt quis videre potest, nisi corpore sit virgo. Multa de huiusmodi visionibus Conradus Prior Loci sanctae Mariae dicere consuevit, quae causa brevitatis omitto. NOVICIUS: Placetne sacris illis virginibus quod sic earum corpora per diversas provincias dividuntur? MONACHUS: Ad hoc enim se ostendere dignantur, ut in multis locis earum memoria habeatur.

1) D revelationem. — 2) CP Anastasia. — 3) B qualis, C qui, R quae. — 4) ABCD eorum.

CAPITULUM LXXXVII.

De Viatore qui de earum reliquiis miraculose obtinuit.

Homo quidam religiosus de ordine Viatorum, cum apud quandam matronam Tuyciensem hospitaretur, conquestus est illi quod decem annis laborasset pro reliquiis sanctorum undecim millium virginum, nec aliquid tamen ex eis posset obtinere. Cuius ad hoc cum auxilium implorasset, illa homini compassa ecclesiam earum adiit, sororibus pro eo preces porrigere volens. Cumque ad tumbam unius virginis oraret, genu lapidi superposito qui maximus erat apponens¹⁾, tentavit, quod tamen fieri posse non speravit. Mira pietas sacrarum martyrum. Mox ut imbecillis femina lapidem pressit modicum, ille cessit, adeo ut ea quae intus erant videret. Quae dum nullum adesse consiperet, manu immissa quantum voluit de ossibus tulit, dans ea viatori. Statimque lapide qui vix a sex viris absque instrumentis moveri poterat, eadem qua prius facilitate revoluto, gratias sanctis agens²⁾ virginibus, laeta rediit ad sua. Sanctorum animae licet semper vultum contemplentur divinum, habent tamen respectum ad corpora sua, et cum viderint nos devotos³⁾ circa illa, multum in hoc delectantur.

CAPITULUM LXXXVIII.

De converso quem sacra virgo in somnis osculabatur.

Conversus quidam de ordine nostro, cum ex eadem societate quaedam virginum capita ad monasterium suum deferret, ex devotione ea cum vino lavit, lota deosculans. Eadem nocte puella valde speciosa in somnis eidem apparuit converso, eumque complexans⁴⁾ ait: Heri quando caput meum lavisti, tam amicabiliter me deosculatus es; ego tibi modo vicem rependam. Ille professionem suam considerans, ut osculum puellae vitaret, caput retraxit, sieque ex eodem motu

1) Apponens manum, ut Homil. II. p. 114: „mox ut manus apposuit, lapis virtute divina levatus exiliit.“ Sed locus sanissimus est, sieque intelligendus: apponens genu lapidi qui tumbae superpositus erat. — 2) BCD agens sanctis. — 3) B devotos esse. — 4) B amplexans.

evigilavit. Qui statim intellexit visionem¹⁾. NOVICIUS: Cum in stratis et hortis civitatis Coloniae beatarum virginum undecim millium passim ossa reperiantur, videtur mihi fieri vix posse²⁾ quin saepe aliena eis ossa³⁾ admisceantur. MONACHUS: Retulit mihi monachus quidam de Veteri Monte in quo amplius quam mille dicuntur esse corpora⁴⁾, quod nullas falsas inter se esse⁵⁾ patiantur reliquias.

CAPITULUM LXXXIX.

De osse equino quod de earum⁶⁾ reliquiis miraculose proiectum est.

Tempore quodam cum plurima illuc allata fuissent corpora, monachi laverunt illa. Cumque eadem posuissent super sedes Capituli, pannis mundis substratis, et⁷⁾ siccarentur, foetor intolerabilis quasi ex eis exhalans, omnium nares infecit. Timens dominus Goswinus Abbas foetorem eundem ex aliquo diaboli ludibrio fuisse creatum, ut per eum devotionem fratrum erga reliquias martyrum extingueret, assumptis secum sacerdotibus, vestes sacras induit, cum quibus circa ostium Capituli stans, sic ait: Adiuro te immunde spiritus per eum qui venturus est iudicare vivos et mortuos et saeculum per ignem, ut si aliquid tui operis est in hoc foetore, manifestetur et annihiletur, desque honorem Deo et sanctis his. Mira res. Vix verba compleverat, et ecce os grande equinum cunctis videntibus de medio reliquiarum exiliens, extra Capitulum quasi turbine impulsum proiectum est. Cum quo et omnis foetor extractus est, advenitque odor suavissimus. Tunc omnes Deo gratias⁸⁾ egerunt, qui et diabolum in suo opere confudit, et sanctos suos glorificavit. Haec te de virginibus audivisse⁹⁾ sufficiat. Referam tibi adhuc unam visionem mirificam, a virgine visam, quae supradictis ordinibus aequaliter conveniat, et virginum visiones concludat.

1) C esse visionem. Vitt. Patr. I. p. 345 C: „Ego vero in me metipsum reversus, intellexi visionem.“ — 2) D vix posse fieri, P fieri posse vix. — 3) BC eis aliena ossa, D aliena ossa eis. — 4) D corpora earundem. — 5) esse om BD. — 6) ACP eorum. — 7) BC ut. — 8) BD gratias Deo. — 9) ACD audisse.

CAPITULUM XC.

De puella quae ad hymnum, Te Deum laudamus, chorum psallentium in coelum transferri vidi.

Narravit mihi nuper sacerdos quidam de Saxonia, in quadam monasterio cuius nomen mihi exprimere non potuit, puellam fuisse parvulam, quae tantum festivis noctibus vigiliis sollemnibus interesse permittebatur, et eisdem nondum expletis ire dormitum compellebatur. In quadam festivitate cum magistra in tertio ut puto nocturno¹⁾ virginem scapulis ad exeundum impelleret, et illa reniteretur nec proficeret, tristis quidem exi-
vit, sed iuxta chorum remanens, residua peraudire voluit. Cumque inceptus fuisset hymnus, *Te Deum laudamus*, coelos vidi aperiri, et in ipsos²⁾ chorum cum cantantibus³⁾ sublevari. Quando ventum est ad locum illum: *Tibi omnes angeli*, et reliqua, vidi universos ordines angelorum et singulorum ordinum angelos singulos, demissis⁴⁾ capitibus flexisque genibus, manibus extensis Deum adorare, simul omnibus proclamanti-
bus, *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth*, qui trinitatem personarum in unitate essentiae confitebantur. Si-
mille fecerunt Apostoli ad illum locum: *Te gloriosus Aposto-
lorum chorus*. Et cum chorus incepisset, *Te Prophetarum
laudabilis numerus*, omnes Patriarchae et Prophetae praedicto modo adorabant. Venerunt et Martyres in suis distinctionibus, et in proximo versiculo, scilicet, *Te Martyrum candi-
datus laudat exercitus*, in laudem erumpentes maiestati pro-
cidebant. Idem de Confessoribus vidi, atque Virginibus. Cumque extremus hymni versiculus, id est *In te Domine spe-
ravi, non confundar in aeternum*, decantaretur, chorus ad terram descendit, et coelum se clausit. Puella omnia haec videns et suspirans, se tanto bono defraudatam oculis propriis conquesta est. Cumque ubertim fleret, et mane sororibus causam sciscitantibus, visum dicere nollet, magistra eam ag-
gressa est. Cui respondit: Deus vobis ignoscat quod tantam mihi gratiam⁵⁾ hac nocte subtraxistis. Et recitavit ei visio-
nenem. Cui illa: Noli flere bona filia, nunquam de cetero te

1) nocturnus, officium nocturnale. Noctis vigiliae quatuor erant, habebatque quaelibet vigilia tres horas. — 2) B coelum — ipsum. — 3) C psallentibus. — 4) B dimissis. — 5) B gratiam ac honorem.

exire compellam. NOVICIUS: Mirifica sunt quae recitas. MONACHUS: Vis nunc audire octavo loco ex his aliqua quae visu, auditu et gustu percepta sunt, nec tamen praedictis ordinibus propter distantiam inseri potuerunt? NOVICIUS: Volo ac desidero. MONACHUS: Sicut in capite huius distinctionis praemissum est, scalam erexi, per quam humanae visioni sancti condescenderent, cuius duo latera duo dixi genera visionum, corporale et spirituale. Octo etiam inserui scandilia, supremum attribuens Christo, reliquos¹⁾ sex, sex ordinibus sanctorum, de quibus sufficienter dictum est. In octavo autem gradu diversarum rerum visiones locabo, primo tamen eam quae visa est de loco nostro.

CAPITULUM XCI.

De his quae Hermannus Abbas vidit de loco nostro.

Diu antequam conventus noster de Claustro emissus fuisse, dominus Hermannus, nunc Abbas Loci sanctae Mariae, tunc simplex monachus in Claustro, nocte quadam per visum ante gradum presbyterii sibi stare videbatur, et datus est ei in manus crucifixus, ut fieri solet in emissione alicuius conventus. Stabant et circa eum viri candidati. Vedit etiam in choro fluvium limpidissimum, qui per utrumque chororum fluebat, et in eo navim. Quam condescendens, cum tam rapidissimus esset cursus eius, ut navis in unam columnarum impingisset, nisi per themonem eius industria fuisse aversa, non stetit donec veniret ad locum quandam infirmitorio nostro proximum. Venerunt et cum eo supradicti viri candidati. Tunc ossa arida humana cum capitibus ex omni parte mirabili quadam virtute a deforis ultra murum cadebant. Erant enim, ut Ezechielis visionis recordet²⁾, multa valde. Stante conventu inter montem Stromberg et iam dictum locum, Salvator qui inter eos stare visus est, unum ex monachis dure satis retraxit, alium modestius amovens seorsum statuit. Ecce talis fuit visio. NOVICIUS: Quae est illius interpretatio? MONACHUS: Deus illi praeostendit quae futura erant de loco nostro, tunc quidem obscura, modo plana valde. Dominus Philippus Coloniensis Archiepiscopus sciens ordinem vivere in Hemmenrode, et de illo limpidissimo fluento ariditatem suaec Dioecesis irrigare desiderans, de eadem domo conventum

1) reliquos gradus. P reliqua. — 2) DP recordor. Ezech. 37.

sibi dari petivit, et obtinuit. Electi sunt ex monachis duodecim, et praedictus Hermannus in Abbatem eis ordinatus est. Qui ante gradum presbyterii, ut longe ante praeviderat, crucem suscipiens, cum eis per navigium venit in montem Stromberg. In quo tribus annis commorati, descenderunt in vallem quae nunc dicitur Vallis sancti Petri, illie muro de quo supra dictum est, se claudentes. Ossa illa arida designant homines saeculares spiritualis gratiae immunes, qui in valle conversi sunt ad vitam religiosam. Fluvius qui per oratorium cum impetu fluebat, significat domus eiusdem religionem. Quae clara est per puritatem traditionum, et impetuosa per fervorem observationum. Quod navim a columna avertit, sine causa non fuit. Nam cum conventus super praefatum venisset montem, et multa eis necessaria deessent, quidam reminiscentes aedificiorum et aliorum multorum quae dimiserant, et murmurantes redire vellent, dominus Hermannus Abbas cum semel ac secundo de perseverantia eos monuisset nec prosecisset, quasi per themonem navem¹⁾ a columna submovens, ait: Cessate, state, nullus vestrum revertetur²⁾; ego arthemonem obieci³⁾. Is autem quem dure retraxit Christus, cum aliis quidem fuerat scriptus et nominatus, sed subsequentis importuna petitione submotus. Ipse est Johannes sacerdos, quem Dominus modeste extrahens, seorsum stare fecit. Cum conventu emissus, cum conventu non stetit, quia per licentiam extortam remissus est. Haec est visionis interpretatione, secundum quod ab ipso didici Abbatem Hermanno. NOVICIUS: Nihil hic ut video actum est sine nutu divino. MONACHUS: Navigantibus eis in Rheno, sicut adhuc omnes qui ex eis vivunt testes sunt, viderunt supra se in coelo circulum lucidum et septem in eo soles. NOVICIUS: Quid per circulum, vel quid per septem soles videtur tibi intelligendum? MONACHUS: Per circulum eundem intelligo

1) B navim. — 2) Homil. II. p. 16: „Et sicut ipse mihi retulit, cum iam de perseverantia desperassent, et quotidie illum de reditu molestarent, ipse cum quadam auctoritate surgens, pusillanimitatem eorum compescuit dicens: Quid timidi estis, modicae fidei? Cessate, cessate; quia nullus vestrum redibit. Confidite, quia Dominus orationibus vestris excitatus, citius quam putatis imperabit ventis et mari; et siest tranquillitas magna. Quod post annos paucos impletum est, non sine admiratione multorum.“ — 3) C ego themonem abieci, ADP ego autem themonem abieci.

aeternitatem Spiritus sancti; per septem soles, septem eius dona, quibus bono exemplo eiusdem congregationis provincia erat illuminanda.

CAPITULUM XCII.

De Rudolpho qui illotis manibus timuit tangere aspersorium.

Quidam conversus qui eum eodem conventu missus est, Rudolphus nomine, vir bonus ac religiosus, cum die quadam de privata veniens, illotis manibus oratorium nostrum intraret, et ex ordine se aspergere teneretur, intra suas cogitationes dicere coepit: Aqua haec sancta est et benedicta, nec decet ut manibus immundis te illa aspergas. Cui mox in aere vox clare¹⁾ respondit: Quod ego mundavi, tu non potes polluere. Et cognovit ibi magis Deo displicere immunditias cordis quam corporis. In animae puritate Deus delectatur.

CAPITULUM XCIII.

De monacho qui in excessu factus, propriam vidit animam.

Monacho cuidam Deus ostendere volens animae suaे puritatem, in excessum mentis illum adduxit. In quo excessu puerum pulcherrimum intra sua viscera contemplatus est. Ad se autem reversus, intellexit eundem fuisse animam suam, Dei munere ab omni labore criminum mundatam. Puer enim a puritate²⁾ dictus est. NOVICIUS: Puto quod non sit tutum si homo multis consolationes suas manifestet. MONACHUS: Per multos labores et tentationes, et hoc secrete, divinae consolations adipiscuntur, et facillime manifestatae subtrahuntur. Utrumque verum esse, singulis tibi ostendam exemplis.

CAPITULUM XCIV.*)

De sanctimoniali quae propter defectum unius pictantiae mirifice consolata est.

Cum nuper, hoc anno scilicet, in quadam domo sanctimonialium ordinis nostri, a cellararia per totum conventum

1) CP clara. — 2) ABD pueritia. Homil. I. p. 97: „Si vis plenus esse sapientia, crescat in te pueritia. Puer a puritate nomen accepit. Qui non fuerit puer, id est purus et mundus, non intrabit in regnum coelorum.“ Conf. VII, 52. XII, 37. — *) Homil. III. p. 27.

pitantia¹⁾, id est ova frixa²⁾ dividerentur, nescio quo casu una ex eis neglecta est. Non tamen arbitror actum casu, sed divino nutu, ut Dei gloria manifestaretur in illa. Patientissime autem defectum illum sustinens, imo neglectam se gratulans, cum Deo gratias referret, summus ille Abbas invisibilem ei piantiam misit; cuius incenarrabili dulcedine sic repletum est os eius, fauces, viscera et venter, ut nunquam aliquid tale in vita sua sentiret. Dulcedo haec corporalis erat. Porro in mente et in anima, dulcedine spirituali Deus tam copiose visitavit eam, ut diceret Abbatu nostro quod omnibus diebus vitae suae piantiis omnibus carere vellet, dummodo in consimili dulcedine adhuc³⁾ una tantum vice sibi liceret deliciari. Pro qua idem Abbas noster ad eius petitionem pro gratiarum actione, hymnum, *Te Deum laudamus*, singulis nobis iniunxit. NOVICIUS: Si Deus sic excellenter tantillum remunerat in praesenti vita, non ambigo quin magnas tribulationes mirifice remuneret in futuro. MONACHUS: Quod facile huiusmodi consolationes in praesenti perdantur, ecce exemplum.

CAPITULUM XCV.

*De converso qui dicendo perdidit dulcedinem
divinitus concessam.*

Conversus quidam in Hemmenrode cum in orationibus suis mellifluam divinitus accepisset dulcedinem, et ob hoc saepe labores suos negligeret, magister suus crebro eum arguit dicens: Frater, certis temporibus est orandum, et certis temporibus laborandum. Ille sicut homo simplex ut incerpantem placaret respondit: O magister, si sciretis causam, non mihi imputaretis. Rogo ut detis mihi osculum. Putabat enim quod impressione labiorum eandem sentire posset dulcedinem. Cui mox ut osculum dedit ille, gratiam irrecuperabiliter ut puto perdidit iste. Simile pene habes supra capitulo quadragesimo tertio⁴⁾, de converso qui angelum saepe vidit, et dicendo gratiam perdidit. Causas vero subtractionis gratiae in praesenti plures esse, alibi⁵⁾ tibi assignavi. Quidam tamen licet aliis sibi divinitus ostensa

1) C pitantia; sic et infra. — 2) B lixa. — 3) libri: et hoc. Homilia: „dummodo tantum adhuc una vice simili gratia visitari mereretur a Christo.“ — 4) libri secundo. — 5) supra IV, 30. p. 200.

crebro referant, non ob hoc gratiam perdunt, sicut supra dictum est de Henrico converso de¹⁾ Hemenrode.

CAPITULUM XCVI.

De viatore prophetici spiritus qui apparuit Henrico converso.

Henricus idem cum grangiae quae Hart dicitur preecesset, et die quadam in Mayo segetes curtis, orationes suas ruminando, solitarius²⁾ circuiret, hominem quendam sub arbore, piro scilicet, quae illic in agro singulariter sita est, contra se stare conspexit. Erat enim decentis staturae, capillis canus, barba prolixa, tunicam habens talarem et clausam, scapulare vero latum ultra³⁾ genua longum, eratque vultus eius angelicus. Quem cum proprius accedens salutasset, dicens, Benedicte frater; respondit ille, Dominus. Et adiunxit: Quomodo placet tibi ordo tuus frater? Converso respondente, bene; iterum adiecit: Bene tibi placere debet, quia nulla vita tantae perfectionis est in Ecclesia Dei. Cuius aspectus cum multam converso incenteret reverentiam, volens conversus aliquam ei dare occasionem petendi aliquid, ait: Cur sic nudis inceditis pedibus? Respondente illo, talis est consuetudo nostra; subiunxit: Peto ut mihi liceat vobis dare calcios, et nobiscum hodie prandeatis. Et recusavit utrumque, dicens: Modicus cibus mihi sufficit et sociis meis. Cumque aliqua secretius simul tractassent, is qui viator videbatur, converso alium diem ad eundem locum praefixit. A quo modicum discedens in plano loco nusquam comparuit. Quo viso Henricus expavit, festinansque ad Claustrum, Prior suo Hermanno, nunc Abbatii in Loco sanctae Mariae, quae dicta sunt vel gesta per ordinem recitavit. Cui ille: Cautus esto frater, quia non omne verum est quod verum apparet. Mox ut eum videris ex remoto, signabis te, et cum appropinquaveris⁴⁾ ei, iterum eo vidente signabis te, dicesque, Benedicte. Quod cum fecisset, subrisit ille dicens: Juste facis signando te, quia non omne verum est quod verum apparet. Neque hoc ipsum habes a te, sed Prior tuus te docuit. Ego, inquit, illum diligo, eo quod religiosus sit et amator disciplinae, et quia quotidie orat pro omni⁵⁾ Ecclesia et ordine. Quod et verum est. Men-

1) BCP in. — 2) solitarius om BC. — 3) B et ultra. — 4) C appropinquabis, ADP propinquaveris. — 5) B tota.

tionem etiam habuit domini Eustachii Abbatis Claustri, et domini Henrici Abbatis nostri, in illo aliqua corripiens, et in isto plura commendans. Et recitavit ei omnia more Helisei quae in conclavi cum Priore sive aliis fuerat locutus. Postea cum idem conversus die quadam dicto completorio aliquid obtinere niteretur a Deo, veniis¹⁾ et lacrimis, et non profecisset, ille curia clausa, ostioque firmato diligenter oratorii, ad eum intravit, increpans eum et dicens: Stolide, putas quod vi possis aliquid extorquere a Deo? Si non esset tibi modo parcitum propter Priorem tuum, forte amentiam incurrisse. Nocte quadam cum idem Henricus defuncto aliquo in ecclesiam deportato sedisset ante altare infirmorum, viator de quo dicere non possum utrum angelus fuerit an²⁾ homo, ei apparet, signavit ubi Prior esset. Cui cum ille resignasset, in infirmitorio est; signo respondit: Ego novi hoc, bene est ibi. Inclinansque coram eodem altari, recedens, et ante illa tria altaria quae sunt in abside, simile faciens, chorum monachorum intravit, et non comparuit. Saepe illum testabatur se vidisse in choro circueuntem in multa claritate. Cui cum ex parte Prioris conversus tunicam obtulisset et cingulum, tunicam recusavit, cingulo suscepto. Ego, inquit, eum dabo bono cuidam monacho Eberbacensi, et magis ei proderit, quam si ego uterer illo. Remisit ei et cingulum laneum, pretio quidem vilissimum, sed virtute pretiosum. Per quem³⁾ et sanitates factae sunt, et plurimum valet contra stimulum earnis. Quem cum etiam rogaret ut se Priori ostendere dignaretur, respondit: Dominus noster nos frequenter mittit in Jerusalem et alia aequa remota loca, et si visideret me Prior, posset per eius interrogationes legatio mea impediri. Et adiecit: Dic Priori ut sollicitus sit circa excitandos fratres, ne dormiant dum pro defunctis cantant, quia sicut milites congregantur ad tornamentum, ita animae confluunt ad officia defunctorum. NOVICIUS: Puto quod mortui vivis in hoc officio sollicitis, dum indigent, vicem caritatis rependant⁴⁾. MONACHUS: Hoc tibi uno ostendam exemplo.

1) C veniis et orationibus. — 2) B vel. — 3) C quod, AB quas. — 4) BC impendant.

CAPITULUM XCVII.

*De Rudolpho canonico de Aldinsele cui viri candidati¹⁾
horas canonicas decantaverunt.*

Est quidam canonicus in Aldinsele²⁾ Rudolphus³⁾ nomine, homo grandaevus, et circa officia divina valde sollicitus. Nunquam aliquam horam in choro negligit, dummodo incedere possit, sicut testis est Allardus noster novicius, quandoque illius concanonicus. Quodam tempore dum defectum naturae pateretur, ita ut incedere non valens lecto decumberet, nec tamen aliquid doloris sentiret, cum horas suas dicere non posset, quosdam viros candidos in superpelliciis et tonsura clericorum, certis horis adesse vidit, qui ei omnes horas decantabant. Quibus dictis, dicebant ad invicem: Modo examus, et sinamus eum quiescere⁴⁾. Quos cum frequenter contemplaretur, et filiam sororis quae ei ministrabat non posse illos videre deprehendisset, intellexit quia animae concanonicorum eius essent, quibus ipse beneficia impenderat. Quia ad sacramentum⁵⁾ corporis et sanguinis Christi festino, diversis hic visionibus finem impono.

DISTINCTIO NONA

**DE SACRAMENTO CORPORIS
ET SANGUINIS CHRISTI.****PROLOGUS.**

Locuturus tecum de sacramento corporis et sanguinis Christi, cum timore illud attento, quia ubi sola fides operatur, et rationis iudicium excluditur, non sine periculo discutitur. Unde nil novi sive inusitati inde dicere praesumo, sed quae sancti sive doctores eximii de illo senserunt, summatim replicabo. Adiiciam et exempla plurima, quae mihi a personis probatis memini recitata. In quibus si aliqua fuerint quaestione digna, ut scrupulus removeatur, tua discutiatur interrogatione.

1) P candidi. — 2) Aldensele, Oldenziel, oppidum Duentiae. —

3) C Eurardus, D et corr A Euerardus (Everhardus). —

4) B modicum requiescere. — 5) ACDP sacramenta.

CAPITULUM I.

De sacramento corporis et sanguinis Christi. Interrogatio quid sit sacramentum, quae res sacramenti, quae causa institutionis, quae forma, quis modus conversionis vel sumptionis.

UNIVERSA Ecclesiae sacramenta, corporis et sanguinis Christi sacramentum praecellit. In ipso via, veritas, et vita. Via, quia dignè accedentes ducit ad Deum. Unde et viaticum dicitur. Veritas, quia edentes¹⁾ Christo incorporat. Unde et sacra communio vocatur. Vita, quia Christo incorporatos in anima mori non sinit. Unde et eucharistia²⁾ dicitur, id est bona gratia. De primo Salvator dicit: *Ego sum panis vivus, qui de coelo descendit.* Ecce via. Qui descendit ipse est et qui ascendit, secum ducens omnia sua membra³⁾, alia in re, alia vero in spe. De secundo item⁴⁾ dicit: *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere potus est⁵⁾.* Ecce veritas. Ait et de tertio: *Qui manducat panem hunc, vivet in aeternum⁶⁾.* Ecce vita. Simile intelligas de calice. Nec absque mysterio de corpore et sanguine Christi in nona distinctione tractandum suspicor; quia numerum novenarium philosophus exterminatori omnium, id est morti assignavit⁷⁾; et Christus qui est vita omnium, nona hora diei in cruce exspiravit. Sacramentum hoc fit in commemorationem Dominicæ mortis. Unde Apostolus in prima Epistola Tessalonicensibus⁸⁾ scribit dicens: *Quotienscumque manducabis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annunciabis, id est repraesentabis, donec veniat⁹⁾,* ad iudicium scilicet. Ita glossa exponit. Apparente eo in gloria, cessabit figura. Omnia quae in superioribus distinctionibus dicta sunt, scilicet de conversione, de contritione, de confessione, satisfactione¹⁰⁾ et simplicitate, quaedam sunt praeparamenta ad hoc sacramentum. Nullae etiam visiones magis fidem roborant, quam cum eum quem sub specie panis et vini latere credimus, oculis corporeis intueniur.

1) C dignè edentes. — 2) codices eucharistia et eukaristia. — 3) BCD membra sua. — 4) BC idem. — 5) BCD est potus. — 6) Johan. 6, 51. 56. 59. — 7) Homil. III. p. 94: „Novenarium exterminatori rerum philosophi dedicaverunt.“ — 8) C ad Chorintheos. — 9) Cor. I, 11, 26. — 10) B tentatione.

NOVICIUS: Antequam ¹⁾ visiones edisseras, peto ut breviter me expedias, quid sit hoc ²⁾ sacramentum, quae res sacramenti, quae causa institutionis, quae forma, quis modus conversionis, quis modus sumptionis. MONACHUS: De sacramento eucharistiae tractandum est cum timore ac reverentia, quia magis in illo operatur fides quam ratio humana. Audi tamen breviter quae maiores nostri de illo senserunt. Tria sunt in sacramento hoc consideranda, unum quod tantum est sacramentum; alterum, quod est sacramentum et res; tertium, quod est res et non sacramentum. NOVICIUS: Quid est sacramentum tantum? MONACHUS: Species visibilis panis et vini. NOVICIUS: Quid est sacramentum et res? MONACHUS: Caro Christi propria et sanguis. NOVICIUS: Quid est res et non sacramentum? MONACHUS: Mystica Christi caro, Ecclesiae scilicet unitas. NOVICIUS: Quare dicitur sacramentum? MONACHUS: Quia sacrae rei est signum. Aliud ibi videatur, et aliud ibi creditur. NOVICIUS: Quae fuit causa institutionis? MONACHUS: Quia Dominus, ut dicit Eusebius Emisenus ³⁾, corpus assumptum ablatus erat ab oculis nostris, et illatus sideribus, necesse erat ut in die Coenac sacramentum veri corporis et sanguinis consecraret, ut coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium. NOVICIUS: Quae est utilitas in hac institutione? MONACHUS: Duplex est in eo utilitas, quia in illius perceptione augetur virtus, id est caritas, et est medicina quotidiana infirmitatis. Unde Augustinus: Iteratur quotidie haec oblatio, licet Christus semel passus sit, quia quotidie peccamus peccatis, sine quibus mortalis infirmitas vivere non potest; et quia quotidie labimur, quotidie Christus pro nobis mystice immolatur. NOVICIUS: Quae est forma huius sacramenti? MONACHUS: Forma attenditur in verbis et in rebus. In verbis, quia cum haec verba proferuntur, *Hoc est corpus meum*; et post, *Hic est sanguis meus*, conversio fit panis et vini in corpus et sanguinem Christi. Unde Ambrosius: Sermone Christi hoc conficitur sacramentum, quia sermo Christi creaturam mutat, et sic ex pane fit corpus Christi, et vinum cum aqua in calicem missum fit sanguis, consecratione verbi coelestis. NOVICIUS: Quis est modus conversionis? MONACHUS: Modus est

1) *P* antequam mihi. — 2) *B* quid hoc sit. — 3) *BCP* *Emisenus*.

ineffabilis. Panis ut dictum est cum haec verba proferuntur, *Hoc est corpus meum*, Dei virtute per ministerium sacerdotis transit in corpus Christi. Simile intelligas de vino, manentibus tamen accidentibus, colore scilicet, pondere et sapore. NOVICIUS: Potest de aliquo grano nisi de frumento hoc sacramentum confici? MONACHUS: Sicut sanguis non conficitur nisi de vino, et hoc expresso, ita nec corpus Christi nisi de frumento, et hoc in panem redacto; quia Dominus grano frumenti se comparavit, nec non et pani. NOVICIUS: Quis est modus sumptionis? MONACHUS: Dupliciter sumitur, spiritualiter et sacramentaliter. Bonus utroque modo manducat, malus vero sacramentaliter tantum. Sic non manducans manducat, et econverso. NOVICIUS: Quare sumitur sub dupli specie, cum sub utraque Christus sit totus? MONACHUS: Ut ostenderetur totam humanam naturam suscepisse, ut totam redimeret. Panis enim ad corpus, vinum¹⁾ ad animam refertur. Haec tibi breviter dicta sufficiant, quia in sententiis²⁾ de his plenius tractatur. NOVICIUS: Cum iam³⁾ quae dicta sunt credam, quatuor tamen mihi probari desidero non sententiis sed exemplis. Primum est quod sub specie panis sit verum corpus Christi natum ex Virgine; secundum, quod sub specie vini sit verus eius sanguis; tertium, quod digne confidentes sive communicantes mercantur gratiam, indigne autem poenam. MONACHUS: Dicam tibi plura de singulis exempla fidei nostrae satis necessaria, quae mihi a personis probatis sunt relata.

CAPITULUM II.^{*)}

De Godescalco de Volmuntsteine qui Christum sub specie infantis in manibus suis vidit.

Fuit apud nos monachus quidam Godescaleus nomine, de castro quidem Volmuntsteine oriundus, et in maiori

1) libri sanguis. Homil. ined. „Sumitur autem sub utraque specie, panis scilicet et vini, totus Christus. Panis refertur ad corpus, vinum ad animam. Ut autem Christus ostenderet totam se hominis naturam suscepisse, id est corpus et animam, et utramque redimere, sub dupli specie, panis scilicet et vini, voluit hoc sacramentum celebrari.“ — 2) in Regulis Theologiae, quarum meminit auctor supra VII, 16. p. 22. — 3) ACDP omnia. — *) Homil. I. p. 59.

ecclesia Coloniae canonicus. Ante conversionem satis extiterat lubricus¹⁾, sed bene morigeratus. Modica ei scientia litterarum inerat; sed spiritus patientiae²⁾ et pietatis ad magnam vitae perfectionem illum provexerat. Hic cum ante hos sex annos in die Natalis Domini ad privatum quoddam altare missam cum multa devotione et lacrimis ut ei moris erat inchoasset, scilicet, *Puer natus est nobis*, factaque esset transsubstanciatio³⁾, non iam in manibus suis speciem panis, sed infantem pulcherrimum, imo speciosissimum illum *forma p[re]ae filii hominum, in quem et angeli prospicere concupiscunt*⁴⁾, tenuit et vidit. Cuius caritate succensus, et mira pulchritudine delectatus, complexus est cum ac deosculatus. Timens tamen moram propter circumstantes⁵⁾, super corporale dilectum posuit, et ille ut missa perfici posset formam sacramentalem resumpsit. Quamdiu beatus ille vidit speciem infantis, nullam ibi vidit speciem panis, et econverso. Qui cum nescio cui visionem revelasset, tacita persona sua, et ille aliis, quodam die de auctore tantae visionis interrogatus, me audiente respondit: Certissime illa die Christus hic visus est; et nihil plus dicere voluit. Postea duobus sacerdotibus, Theoderico scilicet de Lureke et Constantino, visionem revelavit. Quod intelligens Winandus infirmarius noster, posito eo in infirmitorio, ait: Bone frater Godescalee, vidistis in missa Salvatorem? Respondente illo simpliciter, etiam; adiecit: In quali forma? In forma, inquit, infantis. Et ille: Quid fecistis ei? Respondit: Oseculatus sum eum ante os suum. Ad quod Winandus: Et quid postea actum est? Ego, ait, super altare eum posui, et reverso eo in formam priorem, sumpsi illum. Eadem moriens confessus est Abbatii nostro domino Henrico. NOVICIUS: Gloriosa sunt quae dicis. Sed miror si talia aliquando revelantur etiam malis sacerdotibus. MONACHUS: Sicut bonis ad bonitatis remunerationem, ita nonnunquam Dominus malis sacerdotibus se ostendere dignatur ad correctionem. Verbi causa⁶⁾.

1) Homilia: „In clericali vita quam fuerit levis, quam totus deditus venationi, et ludis, aliisque vanitatibus, neverunt concanonici illius.“ — 2) ABDP scientiae. — 3) ADP factaque transsubstanciatione. Mox AD iam non. — 4) Psal. 44, 3. Petr. I, 1, 12. — 5) B populi circumstantis. — 6) BC gratia.

CAPITULUM III.

De Adolpho sacerdote qui in hostia vidit virginem cum infante, deinde agnum, postea crucifixum.

Cum dominus Abbas praedictam visionem¹⁾ , visitandi gratia pergens in Frisiam, cuidam militi recitasset, ille Adolpho sacerdoti²⁾ de Dyeferne³⁾ recitata replicavit. Quod ubi ille audivit, suspirans ait: Ad quid Dominus Deus viris sanctis et in fide perfectis talia ostendit? Mihi peccatori meique⁴⁾ similibus qui saepe de hoc sacramento dubitamus, huiusmodi visiones deberent revelari. Die quadam cum idem Adolphus missam celebraret, et ante Agnus Dei hostiam levasset ad frangendum, in ipsa hostia virginem in sede residere infantemque in sinu servare contemplatus est. Nosse volens quid esset ex altera parte, mox ut hostiam vertit, agnum in ea conspexit. Quam rursum regyrans, vidi in ea quasi per vitrum Christum in cruce pendentem capite inclinato. Videns hoc⁵⁾ sacerdos extimuit, diu stans et deliberans, utrum ibi subsistere vel sacramentum⁶⁾ perficere deberet. Cuius fletibus Dominus placatus, sacramento formam priorem reddidit, et ille missam perfecit. Cumque populus de tanta mora miraretur, ipse ambonem ascendens, cum lacrimis populo visionem retulit⁷⁾; et signati sunt eadem hora ab eo homines quinquaginta. Erat enim octava Apostolorum Petri et Pauli. Nec miror si sic perspicue et tam iocunde sicut Godescaleus eum videre non potuit, quem quotidie sibi ad iudicium immolavit et sumpsit. Habebat enim concubinam. Nuper tamen audivi quod vitam suam' occasione ut spero eiusdem visionis emendare incipiat, et feminam in monasterio sanetimonialium in Rennengen⁸⁾ locare proponat. Haec mihi a Bernardo monacho nostro recitata sunt, ipsique ab eodem Adolpho. Salvator corporis sui veritatem in hoc sacramento ut praefatus sum bonis sacerdotibus ostendere dignatur ut consolentur; in fide nutantibus ut erigantur; male viventibus ut terreantur. Ecce exempla.

1) verba, praedictam visionem, habet B post Frisiam. — 2) sacerdoti om AD. — 3) Dieveren in provincia Transsalana. — 4) BC mihi que. — 5) C haec. — 6) D et corr A missam. — 7) B ascendit — referens. — 8) C Rennengen.

CAPITULUM IV.

De Episcopo Livoniae qui Christum vidit in altari.

Venerabilis Episcopus¹⁾ Livoniae et magister Lambertus Decanus sanctorum Apostolorum in Colonia, cum ante annos paucos simul ad curiam pergerent imperialem, et in via de scripturis sermocinarentur, etiam mentio habita est de corpore Domini. Decano in hoc sacramento efferente fidem Christianam, Episcopus respondit: Ego novi sacerdotem qui nuper oculis corporalibus Christum in altari vidi. A quo cum Decanus personam tanta visione dignam extorquere tunc non potuisset, ultima die quando separandi erant ab invicem Episcopus ei confessus est quia ipse esset. Haec idem Decanus retulit Praeposito Pleysensi²⁾, et ipse mihi. Quod vero Deus dubitantibus de hoc sacramento etiam suam carnem ostendat, subsequens sermo declarat.

CAPITULUM V.

*De sacerdote de Wickindisburg qui in canone dubitans
vidit crudam carnem.*

Nondum puto duos annos esse elapsos, quod sacerdos quidam de sacramento corporis Christi dubitans, in castro cui nomen est³⁾ Wickindisburg celebravit. Qui cum in canone de tam mirabili conversione panis in corpus Christi satis⁴⁾ haesitaret, Dominus ei in hostia carnem crudam ostendit. Hanc cum vidisset etiam vir nobilis Widekinus, stans post tergum eius, dicta missa sacerdotem in partem traxit, et quid infra canonem egerit vel cogitaverit diligenter inquisivit. Ille vero tam de visione quam de⁵⁾ interrogatione territus, confessus est et non negavit se eadem hora de sacramento dubitasse. Et retulit uterque alteri se crudam carnem in hostia vidisse. Idem Widekinus filiam habet Syfridi de Runkel in coniugio, filiam sororis Abbatissae de Rindorp⁶⁾, quae mihi anno praeterito eandem visionem recitavit. Vis etiam

1) ut puto, dominus Theodericus, de quo supra VIII, 13. 80. — 2) vide V, 13. — 3) est add BC. — 4) satis add BC. — 5) de add BC. — 6) Rheindorf coenobium monialium, iuxta Bonnam. Conf. XII, 35.

nosse quod malae vitae sacerdotibus Dominus ostendat, quod ab eis crucifigatur? NOVICIUS: Volo. MONACHUS: Audi visionem terribilem¹⁾.

CAPITULUM VI.

De sacerdote qui hostiam in ore ob maleficia servans, de ecclesia egredi non potuit.

Sacerdos quidam luxuriosus feminam procabatur. Et cum illius non posset habere consensum, dicta missa corpus Domini mundissimum in ore tenuit, sperans si sic illam deoscularetur, quod vi sacramenti voluntas eius ad suos libitus inclinaretur. Sed Dominus qui per Zachariam²⁾ Prophetam conqueritur de huiusmodi sacerdotibus dicens: *Et me crucifigitis gens tota die*, tali ordine maleficia eius impedivit. Cum exire vellet de ostio ecclesiae, sic sibi crescere videbatur, ut laquear oratorii vertice pulsaret. Territus miser hostiam de ore suo extraxit, et quia mentis inops erat, in angulo ecclesiae eam sepelivit. Timens vero ultiōnem divinam super se citius³⁾ venturam, sacerdoti cuidam sibi familiari confessus est sacrilegium. Qui simul ad locum accedentes, reiecto pulvere non repererunt speciem panis, sed formam licet modicam hominis in cruce pendentis. Erat enim carnea et cruenta. Quid postea de ea factum sit, vel quid sacerdos egerit, non recordor, quia diu est ex quo haec mihi ab Hermanno cantore nostro, cui historia satis nota erat, recitata sunt. NOVICIUS: Deterior fuit iste crucifixoribus Christi. MONACHUS: Verum est quia *si illi cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent*⁴⁾. Iste cognitum contempsit, et⁵⁾ contemnendo crucifixit. Jam tibi satis probatum arbitror quod sub specie panis sit verum corpus Christi, et tam a malis quam a bonis sacerdotibus conficiatur. NOVICIUS: Si sacerdotes omnes talia audirent, auditisque crederent, puto quod plus quam modo deifica sacramenta honorebant. MONACHUS: Satis miserabile⁶⁾ est, quod nos homines pro quorum salute hoc sacramentum institutum est, tam tepidi circa illud⁷⁾ sumus, cum bruta animalia, vermes et reptilia in illo Creatorem suum recognoscant⁸⁾.

1) B satis terribilem. — 2) R Malachiam, ut supra VIII, 27.
Idem locus occurrit infra X, 20, tacito Prophetae nomine. — 3)
C P o cius. — 4) Cor. I, 2, 8. — 5) et om AD. — 6) APP
mirabile. — 7) circa illud add B. — 8) B cognoscant.

CAPITULUM VII.

*De corpore Domini in ecclesia furato, quod a bobus
in agro proditum est.*

In villa quae Komele¹⁾ dicitur, nocte fures ecclesiam infringentes, inter cetera etiam serinium cum corpore Domini inde tulerunt. Qui cum nihil aliud in eo praeter reliquias et pixidem cum sacramento reperissent, nil prorsus de eis curantes, eandem pixidem super sulcum agri villae proximi ponentes confusi recesserunt. Mane cum rusticus quidam²⁾ cum aratro et bobus in eodem agro araret, venissentque animalia iuxta pixidem, stupentes³⁾ steterunt. Quos cum arator stimularet, nec procederent, nunc recalcitrando, nunc exorbitando, iratus ait: Quis diabolus est in bobus istis? Non enim clare videre poterat, quia in ortu diei arabat. Diligentius tamen circumspiciens, deprehendit ante pedes boum pixidem, et serinium ecclesiae suae iuxta illam. Tunc causam rebellionis non ignorans, omnibus in agro dimissis, in villam recucurrit⁴⁾, tam sacerdoti quam ceteris quae acta sunt referens. Tunc omnes simul in agrum descendentes cum cruce, thuribulo et cereis, corpus Dominicum in ecclesiam reportaverunt. Huic processioni interfuit Godefridus Prior de Hovenne⁵⁾, qui mihi ista recitavit. Similem honorem ei azini exhibuerunt de platea in lutum descendendo, sicut me dixisse recolo distinctione quarta capitulo nonagesimo octavo. Audi nunc de vermiculis visiones satis dignas⁶⁾.

CAPITULUM VIII.

De apibus quae basilicam corpori Dominico fabricaverunt.

Mulier quaedam cum apes multas nutriri, et illae non proficerent, imo passim morerentur, cum contra hoc remedium circumquaque quaereret, dictum est ei quia si corpus Domini inter illas locaret, mox lues ipsa cessaret. Quae ecclesiam adiens, et se communicare velle simulans, corpus Domini sumpsit; quod statim a sacerdote recedens extraxit, et in uno

1) BC Comede. — 2) quidam add BD. — 3) P stupentia, B stupendo. — 4) BC recurrat. — 5) ACDP Hovene. — 6) visiones satis dignas add B.

ex alveolis illud locavit. Mira Dei potentia. Vermiculi Creatorem agnoscentes¹⁾, de favis suis dulcissimis hospiti²⁾ dulcissimo capellulam³⁾ mirae structurae fecerunt, in qua altare eiusdem materiae erigentes, sacratissimum corpus super illud posuerunt. Et benedixit Dominus operibus eorum. Processu temporis cum femina idem vasculum aperuisset, et iam dictum oratorium considerasset, expavit, currensque ad sacerdotem, confessa est ei omnia et quae egit et quae vidit. Tunc ille assumptis secum⁴⁾ parochianis suis ad vasculum venerunt, apes circumvolantes et in laudem Creatoris bombizantes abegerunt, capellulae parietes, fenestras, tectum, campanile, ostium, et altare admirantes, corpus Domini cum laude et gloria ad ecclesiam⁵⁾ retulerunt. Licet enim⁶⁾ mirabilis sit Deus in sanctis suis⁷⁾, mirabilior tamen in his minimis praedicatur. Ne ergo aliquis de cetero tale quid praesumat, referam tibi rem terribilem, quam mihi anno praeterito magistra de Insula sancti Nycholai recitavit.

CAPITULUM IX.

*De poena mulieris paralytiae propter corpus Domini
quod super caules suos seminaverat.*

Fuit in eadem insula puella quaedam obsessa, laica tamen, quam et ego ibidem vidi. Requisitus diabolus a quodam sacerdote, cur tanto tempore tam crudeliter Hartdyfa de Coghem⁸⁾ torqueretur, per os puellae respondit: Quare? Bene et optime meruit. Ipsa Altissimum super olera sua seminavit. Qui cum verbum minus intelligeret, nec ille exponere vellet, sacerdos feminam adiit, quid de ea diabolus dixerit exposuit, monens ne negaret si intelligeret. Quae statim culpam confessa est dicens: Verbum bene intelligo, quod nunquam tamen homini per me publicatum est. Quando iuvencula eram et hortum excolendum suscepisse, nocte quadam mulierem vagam hospitio recepi⁹⁾. Cui cum damna horti mei exposuisse, asserens omnia olera ab crucis devorari; respondit illa: Bonam te instruam medicinam. Accipe corpus Domini et communue illud, sicque super olera spargas, et statim lues cessabit. Ego misera cui maior cura erat de

1) C Creatorem suum cognoscentes. — 2) C hospiti suo.
— 3) BC capellam. — 4) secum add B. — 5) ad ecclesiam add BC. — 6) enim om ABD. — 7) Psal. 67, 36. -
8) Cochem. — 9) BC suscepi.

horto quam de sacramento, cum in Pascha corpus Domini suscepissem, et extractum de eo¹⁾ fecisset sicut edicta fueram, quod oleribus in remedium, mihi teste diabolo factum est in tormentum. NOVICIUS: Crudelior erat mulier haec ministris Pylati, qui Jesu mortuo pepercerunt, ne ossa eius comminuerent. MONACHUS: Idecirco usque hodie luit peccatum illud maximum, et sunt cruciatus eius inauditi. Attendant hanc poenam, et si non culpam, qui defixa sacramenta ad lucra temporalia, vel quod execrabilius est, ad maleficia convertunt. Etiam vermes si reverentiam circa hoc sacramentum negligant, aliquando poena multantur.

CAPITULUM X.

De musca quae circa corpus Domini in hora sumptionis volitans, mortis poenam solvit.

Anno praeterito cum quidam ex sacerdotibus nostris coram Episcopo Theoderico missam quotidianam de Domina nostra celebraret, in ipsa hora fractionis musca grandis circa et supra calicem volitare coepit ita importune, ut quasi velle intrare videretur. Sacerdos tremens ac timens cum manus haberet occupatas, et muscam exsufflaret nec proficeret, Henricum Diaconum qui hora eadem Episcopo pacem porrigebat, tussiendo²⁾ crebrius advocavit. Tunc illa alacri volatu altius labens, praesumptionis culpam ibi luit; quia post morulam, completa sumptione atque ablutione, intuente sacerdote quem turbaverat, quasi lapillus inter corporale et calicem extincta ruit. Quam Diaconus de altari proiecit. NOVICIUS: Satis me delectat horum oratio³⁾. MONACHUS: Etiam Dominus in simplici pane tanto sacramento assignato quandoque miracula operatur.

CAPITULUM XI.

De muribus qui hostias non benedictas rodentes litteras non tetigerunt.

Nondum annus ut puto transiit, quod hostiae plures a ministris propter fissuras⁴⁾ sive pustulas reprobatae in Eber-

1) ACDP ore. — 2) DP tussiendo. — 3) oratio, ut II, 28. X, 51. Eius loco legitur relatio IX, 38. — 4) C scissuras.

bacho, in fenestra altari contigua projectae sunt. Accedentes vero mures omnia quae erant extra circulos devorabant, litteras et quae intus erant in nullo penitus laedebant. Sacrista ista considerans, reputavit pro miraculo. NOVICIUS: Quid est quaeso quod mures vel vermes in sacramento altaris comedunt? MONACHUS: Species tantum. In illa Christus videtur et tangitur, et ab indignis iniuriatur. Corpus eius verum quod sub illa latet, glorificatum est. Et quia immortale est, non potest corrumpi; quia splendidum est, non potest a nobis videri; quia subtile est, non potest a nobis palpari. A sacerdote quidem tenetur, sed non tangitur, nisi mediante specie. Species ipsa videtur, tangitur, frangitur, masticatur, satiat, corrumpitur et iniuriatur¹⁾). Quando aliquod²⁾ horum attribuitur corpori Christi, de specie debes intelligere. Tanta est gloria huius sacramenti, ut non solum bruta in quibus anima motabilis est, sed et insensibilia elementa virtutem illius sentiant. Verbi causa³⁾.

CAPITULUM XII.

De corpore Domini quod in flumen projectum haereticos dimersit.

Tempore illo quando manifestari coeperunt haereses Albienses, quidam maligni virtute diabolica suffulti, quaedam signa atque portenta ostenderunt, quibus et easdem haereses roboraverunt, et multos fidelium in fide subverterunt. Super aquas ambulaverunt, et non sunt submersi. Cernens hoc sacerdos quidam fide catholicus et vita religiosus, sciens vera signa cum falsa doctrina esse non posse, corpus Domini cum pixide ad flumen ubi illi populis suas ostensuri erant virtutes deportavit. Dixitque in audientia omnium: Adiuro te diabole per eum quem in manibus porto, ne in hoc flumine ad huius populi subversionem per hos homines tantas exerceas fantasias. Post haec verba illis super undas fluminis ambulantibus ut prius, sacerdos turbatus, corpus Dominicum in flumen⁴⁾ iactavit. Mira Christi⁵⁾ potentia. Mox enim ut elementum tetigit sacramentum, fantasia cessit veritati, et speculo illi sancti,

1) B minuitur. — 2) C quando autem aliquid. — 3) B gratia. — 4) BP flumine. — 5) C Dei.

quasi¹⁾ plumbum descendentes in profundum sunt submersi. Pixis vero cum sacramento statim ab angelis sublata est. Videns sacerdos haec omnia, de miraculo quidem exultavit, sed de iactura sacramenti doluit. Totam vero illam²⁾ noctem in lacrimis et gemitu transiens³⁾, manc pixidem cum sacramento reperit super altare. Haec nobis eodem tempore relata sunt. Aliud in mari de corpore Domini contigit miraculum quod non silebo.

CAPITULUM XIII.

Item de corpore Domini quod nave confracta ad reliquas naves natavit.

Quando in ista magna expeditione naves ex omni parte Alemanniae congregatae mare intraverunt, ob causas diversas praeceptum est sacerdotibus ne in aliqua navi corpus Dominicum servaretur. Quae cum omnes iussis obtemperarent, una sola navis Frisonum obedire noluit, quae citius inobedientiae poenam solvit. Dei siquidem iudicio confracta est, et pixis servans corpus Domini cum ceteris quae in navi erant electa. Homines vero aliis navibus subvenientibus liberati sunt. Et ecce vident eminus pixidem in pelago natantem, quae tam celeri motu ad naves festinabat, ut velificare videretur. Quae cum in navim⁴⁾ unam recepta fuissest, aliud in ea visum est miraculum. Cum operculum eius⁵⁾ esset patulum, nec zona circa nodum firmatum, inter undas illas procellosas nec una quidem guttula intravit. Hermannus Decanus sancti Gereonis in Colonia qui praesens fuit et haec vidit, pro magno miraculo ea solet recitare. Terra etiam⁶⁾ in hoc sacramento suum recognoscit auctorem.

CAPITULUM XIV.

De corpore Domini quod Coloniae de manibus sacerdotis labens lapidi miraculose impressum est.

Plebanus sanctae Columbae in Colonia cum in quadam sollemnitate paschali populum communicaret, hostia de manu

1) CDP illi, facti quasi. — 2) illam add BC. — 3) R transigens. Gregor. Dial. II, init. „aetatem quippe moribus transiens, nulli animum voluptati dedit.“ — 4) D navem. — 5) eius om AD. — 6) ACP enim.

eius lapsa cecidit super pavimentum lateribus stratum. Ut autem Dominus se ostenderet Dominum terrae sicut et maris, mox ut hostia quantum ad speciem modiei ponderis, lapidem tetigit, lateris illi duritia cessit, ita ut circulus et litterae in illo apparerent, quemadmodum fieri solet cum molli cerae sigillum imprimitur. Sacerdos territus, mox hostiam levavit, et laterem eruit. In quo eum tam ipse quam multi alii tantum miraculum vidissent, et expavissent, consilii inops¹⁾ sacerdos, locum tam mirabiliter hostia signatum rasit, pulverem ponens inter reliquias. Huic miraculo Arnoldus monachus noster dicit se interfuisse. Ut etiam Dominus ostenderet in aere potentiam suam, tale quid fieri permisit.

CAPITULUM XV.

De hostiis in Anrode clericorum insanis excussis.

In villa cui Anrode²⁾ vocabulum est, sacerdos quidam est nomine Everhardus. Hic ante annos paucos ad ecclesiae eiusdem festivitatem vicinos sacerdotes convocavit. Sollemnizantibus eis in vesperis circa altare et insanientibus, unus ex eis pixidem quae super altare cum corpore Domini pendebat, casu evertit, et quinque ex ea hostias excussit. Quod ubi compererunt ceteri, mox organa sua suspenderunt. Quarentibus eis hostias et non invenientibus, populo eicto et foribus obseratis, dum omnes angulos perscrutarentur, nec comparerent, unus eorum divino nutu ambitum qui erat circa murum ascendit, ubi easdem hostias in modum crucis dispositas³⁾ attendit. Erat enim idem circuitus pixide multo altior⁴⁾. Obsequens aer suo Domino, corpus eius de pixide lapsum exceptit ne super terram laberetur; ubi ab angelis susceptum, in locum illum sublimem deportatum est. Haec mihi a Methilde magistra de Fusinnich relata sunt. Cognovit et ignis sacramenti huius virtutem.

1) C non inops. — 2) ADP Haynrode. — 3) B dissipatas.
— 4) P pixidi multo altior, AD multo altior pixidi.

CAPITULUM XVI.

De ecclesia combusta et corpore Domini intacto.

Non est diu quod quaedam ecclesia in provincia nostra exusta est. Cumque omnia quae cremari poterant in cinerem fuissent redacta, flammis sopitis homines intrantes solam pixidem cum corpore Christi illaesam super altare repererunt. Quod pro miraculo magno sicut revera fuit, Conrado Priori Loci sanctae Mariae et aliis quam pluribus referentes Deum glorificaverunt, plurimum per hoc in fide confortati. Ecce habes ex¹⁾ his quae dicta sunt, evidentissima argumenta, quod omni creaturae, rationabili, ut homini, irrationali, ut animalibus, insensibili, aquae scilicet, terrae, aeri et igni, manifestata²⁾ sit virtus divini huius sacramenti. NOVICIUS: Satis mihi probatum est quod sub specie panis sit verum corpus Christi; nunc autem verum eius sanguinem esse sub specie vini, similibus mihi exemplis ostendas. MONACHUS: Noveris consimiles causas esse subsequentium visionum quas³⁾ et praecedentium. Quibusdam, ut iustis, forma sanguinis ostenditur, ad devotionis suae remunerationem; de sacramento dubitantibus, ad confortationem; male viventibus, ad correptionem. Ecce exempla.

CAPITULUM XVII.

De Abate Daniele qui formam sanguinis vidi in calice.

Bonae memoriae Daniel Abbas Sconaviae, quandoque Prior noster, cum die⁴⁾ quadam missam celebraret, formam humani sanguinis in calice vidi. Et quia tunc temporis non fuit sibi conscientius alicuius mortalis, eandem visionem nequam sibi ad iudicium, sed ad consolationem concessam speravit. Huius visionis testis est Gerardus⁵⁾ monachus noster, aliquando concanonicus eius in maiori ecclesia Coloniae. Comparetur igitur⁶⁾ visio haec visioni Godescalei, qui Dominum vidi sub specie panis in forma infantis, sicut dictum est capitulo secundo. Porro quod aliquando forma sanguinis quibusdam de sacramento dubitantibus ostendatur ad confortationem, sermo sequens declarat⁷⁾.

1) C in. — 2) AD manifesta. — 3) B quae. — 4) ABCP in die.
— 5) KR Bernardus. — 6) igitur om AD. — 7) C declarabit.

CAPITULUM XVIII.

*De Heylardo sacerdote de Wuninsdorp qui formam
humani cruoris vidit in calice.*

Heylardus sacerdos de Wuninsdorp, cum die¹⁾ quadam in ecclesia iam dictae villae missam diceret, et de sacramento ex immissione diaboli periculose dubitaret, quando ventum est ad orationem Dominicam ubi calix discoopertus deponi solet, humani cruoris speciem in illo vidit, et expavit. Ac si ei diceret Dominus: Si non credis sacramento, veritatem discas experimento. Et cum fides via sit ad speciem²⁾, species haec sanguinea te reducat ad fidem. Duravit autem forma illa usque ad sumptionem. Interfuit eidem missae Hildeboldus Comes de Lunbere³⁾, vir fide et opere parum catholicus. Heylardus vero sibi timens, magistro Johanni Decano Aquensi visionem retulit, a quo ego illam didici. Quod autem huiusmodi visiones quandoque fiant non solum ex culpa sacerdotis, iimo etiam ex perfidia circumstantium, subsequens probat exemplum.

CAPITULUM XIX.

*De cive Hildinshemensi qui in canone vidit calicem cum
dubitaret sanguine Domini exuberantem.*

Retulit mihi iam dictus magister Johannes aliam de sanguine Domini visionem satis terribilem. Cum in ecclesia sanctae Walburgis in Hildinsheim unde ipse oriundus est, sacerdos missam celebraret nomine Albero⁴⁾, civis quidam post tergum eius stans, cum ea quae ibi tractabantur minus crederet, liquorem ita in calice exundare vidit, ut ad instar ollae fermentis supereffluens totam altaris superficiem operiret. Qua visione satis est territus, et spero quod per illam ad fidem sacramenti sit reductus. Habebat autem liquor exuberans formam sanguinis humani. Ac si ei voce Christi diceretur: Ego in ara crucis propter te *sicut aqua effusus sum*⁵⁾, et tu de medicina tua dubitas?

1) AD in die. — 2) Cor. II, 5, 7. — 3) BC Limbere. — 4) CP Albertus. — 5) Psal. 21, 15.

CAPITULUM XX.

De Hertwico scholare qui vidit formam sanguinis in calice in Risene.

Johannes Pastor de Risene¹⁾ frater carnalis monachi nostri Bernardi, missam quadam die celebravit, et ministravit ei scholaris quidam adultus nomine Hertwicus. Qui cum²⁾ post perceptionem corporis et sanguinis Christi vinum calici infunderet, visibilis crux formam in eo vidit. Sacerdos vero videre non potuit, et ideo forte quia ipse in culpa non fuit. Idem adolescens clericatum deserens factus est miles, et usque hodie se Christi sanguinem fundere ostendit, quia multos depraedatur et afflit. Referam tibi aliam visionem, de qua mihi non constat utrum propter sacerdotis aliquod meritum sive culpam, vel circumstantium ostensa est.

CAPITULUM XXI.

De Hildebrando sacerdote de Mestede³⁾ qui vidit speciem crux in calice cum duobus militibus.

Hildebrandus sacerdos de Mestede⁴⁾ iuxta Covardiam⁵⁾, cum die quadam missam celebraret, facta transsubstantiatione, sanguinem sacramentalem saepedicto modo transformatum vidit in calice. Volens tanti miraculi habere testes, duos milites ex parochianis suis qui eidem missae intererant advocavit. Qui cum non vini sed crux speciem cum sacerdote vidissent, expaverunt valde; multum tamen confortati sunt in fide. NOVICIUS: Satis expeditus sum de sacerdote et circumstantibus; sed miror si aliquando huiusmodi miracula contingent propter eos qui praesentes non⁶⁾ sunt. MONACHUS: Etiam frequenter.

1) B Reysene. — 2) B cum missam — celebraret, et ministerium ei — Hertwicus faceret, ille cum. — 3) A Nensteme, B Neynstede, C Niensteyne, P Musteine. — 4) B Neynstede, CP Mescede. — 5) B Covordiam. Cövorden oppidum provinciae Transisalanae. — 6) non add BD.

CAPITULUM XXII.

*De corporali sacramento infuso, qui¹⁾ ablui non potuit,
donec inclusa dubitans illud videret.*

Sacerdos quidam in Dioecesi Coloniensi, quadam die missam celebrans, iusto Dei iudicio calicem cum sanguine in canone fudit super corporale. Quod statim humani cruxis concepit formam. Cumque dicta missa sacerdos nimis moe-rens super calicem illud crebrius lavisset, rubeum colorem abluere non potuit. Tunc amplius territus, orationes omnibus suis parochianis instituit, corporale lavit, sed non profecit. Quo viso tollens secum sacram²⁾ lintheum, Rudolphum Scholasticum Coloniensem, virum magni nominis accersivit, casum exposuit, corporale ostendit, et quod nullo liquore color ille sanguineus ablui, nullaque arte sive oratione posset deleri contestatus est. Cui ille sicut vir prudens respondit: Estne aliquis in parochia vestra, qui de hoc sacramento dubitet? Respondit sacerdos: Est quaedam inclusa, quae frequenter inde dubitat. At ille: Ostendite illi, forte idcirco Deus vestigia sanguinis in hoc corporali deleri non sinit, quatenus eis visis illa in fide roboretur. Quod cum factum fuisset, expavit mulier et credidit, et Deus statim pristinum colorem in lintheo reformavit.

CAPITULUM XXIII.

Item de corporali infuso, in quo sanguis humanus apparuit.

Similis casus contigit iuxta³⁾ nos, fine tamen dissimili. Cum sacerdos quidam in ecclesia, cuius nomen excidit sicut et sacerdotis, missam festinanter et negligenter diceret, calicem fudit. Timens vero pro tanta negligentia si ad aures praclatorum deveniret, diutius ab altaris officio suspendi, casum suppressit; dictaque missa corporale complicavit et abiit. Aestimabat enim quia nemo vidisset. Erat enim sacerdos ille et forte adhuc est malae vitae, vagus et negligens valde. Campanarius vero quem negligentia minime latuerat, post discessum sacerdotis corporale revolvit; et ecce sanguis ru-

1) P quod. — 2) AD tollens sacram, B tollens secum. — 3) B circa, ADP apud.

bens ac madens in omnibus partibus per quas liquor calicis defluxerat apparuit. Territus homo de tam mirabili visione, statim Coloniam eucurrit, Conradum nunc Praepositum maiorem, tunc Decanum, ceterosque Piores convenit, et quid praedicto sacerdoti contigerit, quidve viderit per ordinem recitavit. Cui praeceptum est ut tali die allato secum corporali Coloniam rediret, ut et veritatem plenius agnoscerent, et qualiter de tanta negligentia satisfaciendum esset plenius¹⁾ deliberarent. Ego eodem tempore veni Coloniam, et recitata sunt mihi omnia haec a Bernardo maioris ecclesiae canonico. Quid vero post haec²⁾ actum sit, non intellexi. Estne tibi adhuc satisfactum tot et tantis exemplis, an adhuc plura requiris? NOVICIUS: Sic mihi satisfecit oratio tua, ut iam non dico credam, sed quod amplius est³⁾, sciam post consecrationem sub specie vini verum esse sanguinem Christi. Cum enim Apostolus dicat, *fidem esse substantiam rerum sperandarum, argumentum non apparentium*⁴⁾, quae visu tam manifeste ut dictum est percipiuntur, iam non creduntur, sed sciuntur. Quod sub tam multiplici testimonio visum est, me vidisse reproto. MONACHUS: Adhuc subiungam duo exempla, per quae cognoscetis quod etiam quandoque Dominus in simplici liquore operetur miracula, ad honorem tanti sacramenti.

CAPITULUM XXIV.

De infirmo cui ablutio conversa est in sanguinem.

Sacerdos quidam, sicut mihi alius quidam religiosus sacerdos retulit, infirmum aliquem⁵⁾ visitavit. Erat idem infirmus laicus admodum religiosus. Qui ait sacerdoti: Domine, num⁶⁾ hodie celebrasti? Respondente illo, etiam; aegrotus subiunxit: Peto ut manus quibus tractastis sacrum Christi corpus et sanguinem, coram me abluatis, eritque meae infirmitati eadem ablutio antidotum. Quod cum fecisset, aqua in crathera munda⁷⁾ recepta est. De qua cum bibisset infirmus, residuam⁸⁾ in cistam poni iussit, et diligenter operiri. Postea cum eandem aquam requereret, puer a cistam acce-

1) plenius om B. — 2) B hoc. — 3) est om AD. — 4) Hebr. 11, 1. — 5) B quendam. — 6) BCD non, P mi. — 7) D crathera mundo. — 8) B residuum.

dens non aquam in crathera, sed purum sanguinem reperit. Quo allato, pro sacerdote missum est, a quo in ecclesiam deportatus, inter reliquias positus est. NOVICIUS: Quid sentis de sanguine isto? MONACHUS: Non credo fuisse Christi sanguinem, quia aqua in illum minime vertitur, nec vinum quidem absque debita sacerdotis benedictione. Deus vero ob devotionem hominis elementum mutavit, ut ostenderet quod eundem sanguinem quem sacerdos quotidie sumit in ecclesia¹⁾ sacramentaliter, fidelis quisque in omni loco possit sumere spiritualiter.

CAPITULUM XXV.

De nobili femina cui ultima ablutio per panem suscepta conversa est in sanguinem.

Quaedam nobilis femina de Enthenich²⁾, sicut a quodam edocta fuerat, tertiam ablutionem ex digitis sacerdotis in pane recepit, credens si eandem per quatuor partes agri sui reconderet, quod nulla aeris intemperies vel grando segetes laederet. Panem interim in scrinio suo reponens, dum tempore oportuno accederet, quatenus eum per agrum suum divideret, in sanguinem coagulum³⁾ eum vidi conversum. Territa nimis marito eum ostendit atque sacerdoti. Pro qua re omnes a Prioribus Coloniensis citati, sacerdos satis punitus est, illis vix se excusantibus quod nullum foret in causa maleficium. Non enim placet Deo si ad aliquos usus temporales sacramenta illa convertantur. NOVICIUS: Placet quod dicis. Nunc peto ut exempla proferas de digne confidentibus. MONACHUS: Prius tibi ostendere volo qualis esse debeat⁴⁾ vita sacerdotum digne confientium.

CAPITULUM XXVI.

Qualis esse debeat vita sacerdotum.

Gloria vitae sacerdotalis in duobus praecipue consistit, castimonia⁵⁾ videlicet et scientia. Debet enim castus esse et litteratus. Exemplum castimoniae habes in Zacharia patre

1) BC in ecclesia quotidie sumit. — 2) Endenich villa iuxta Bonnam. — 3) D coagulatum. — 4) AD debeat esse. — 5) C in castimonia.

Johannis, de quo Lucas sic ait: *Et factum est ut impleti sunt dies officii eius, abiit in domum suam*¹⁾). Viciis suae tempore Pontifices templi tantum officiis mancipati, non solum a complexu uxorum, sed etiam a domorum ingressu abstinebant. Nostris autem sacerdotibus a quibus non carnalis successio, sed spiritualis perfectio quaeritur, qui quotidie praesto debent esse altari, perpetua castitas indicitur. Quod vero litteratus esse debeat, testis est Malachias qui dicit: *Angelus scientiarum est, et legem ex ore eius requirent*²⁾). Hinc est quod Hely sedebat ante fores tabernaculi³⁾), ut responderet omni quaerenti. Audi quid illitterato sacerdoti per Ozee dicitur: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi*⁴⁾). NOVICIUS: Numquid omnes sacerdotes illitterati repellendi sunt a Domino? MONACHUS: Non. Quibus deest usus scientiae exterioris, habeant ut praedictum est *lumbos praecinctos, et lucernas ardentes in manibus*⁵⁾), id est opera bona. Quod si sibi commissos illuminare non valent verbo praedicationis, ad divinum amorem illos accendere studeant exemplo bonae conversationis. Introiens sacerdos ad altare Dei, lavare debet faciem, os et manus, id est maculas cogitationis, locutionis et operum, in labro aeneo quod fecit Moyses ex speculis mulierum⁶⁾). Aqua est contritio, manuterrum⁷⁾ confessio. Quod illa abluit, ista abstergit. Specula mulierum sunt exempla sanctarum animarum, fides scilicet Abrahae, obedientia Ysaac, lenitas Jacob, mansuetudo Moysi, humilitas David, zelus Heliae, pietas Josiae, castitas Danielis. In his si sacerdos se consideraverit, facile cognoscet suam imperfectionem. NOVICIUS: Qualis esse debeat conficiens, satis ostendisti; nunc me expediias in quibus consistat potentia conficiendi. MONACHUS: Quae de his legi vel audivi, paucis explicabo.

CAPITULUM XXVII.

Quae exiguntur in sacerdote, ut Christi corpus possit conficere.

Tria exiguntur in sacerdote ut possit conficere, ordo, verba, intentio. Quartum est substantia panis et vini. NO-

1) Luc. 1, 23. — 2) Malach. 2, 7. — 3) Reg. I, 1, 9. — 4) Osee 4, 6. — 5) Luc. 12, 35. — 6) Exod. 38, 8. — 7) BCDP manuterrum.

VICIOS: Quid si post ¹⁾ benedictionem panis, vinum per negligentiam non esset in calice? MONACHUS: Ex consuetudine ordinis nostri cogimur credere ibi esse corpus Christi, quia benedictionem panis non repetimus, sed calicis tantum. Simile sentio, si sacerdos post prolationem verborum illorum, *Hoc est corpus meum*, subsisteret, neque calicis benedictionem perficere posset. Magister Petrus Cantor et sequaces eius hoc non concedunt, dicentes non posse fieri transubstantiationem panis in corpus Christi, donec prolata sint haec verba, *Hic est sanguis*, et cetera. Quibus multi doctorum contradicere videntur in suis scriptis; similiter et verba evangelica. Prius Dominus panem benedixit, porrigens illum discipulis ad manducandum, iam non panem, sed corpus suum. Postea quam coenatum est, aliquo intervallo interiecto, benedixit calicem. Quis dicere audeat ibi non fuisse corpus Christi, nisi calice prius consecrato? Nullus omnino. NOVICIUS: Estne in tali easu sanguis Christi? MONACHUS: Etiam, in corpore non in calice. Non enim corpus Christi est sine sanguine; nec tamen ibi est per conversionem, quia ante prolationem horum verborum, *Hic est sanguis*, vinum non est conversum in sanguinem. NOVICIUS: Da mihi exemplum, quod sub specie panis sit corpus Christi antequam calix benedicatur. MONACHUS: Superius capitulo secundo habes exemplum in visione Godescalci qui mox prolati his verbis, *Hoc est corpus meum*, vidit Christum in forma humana. NOVICIUS: Si statim Christus est ibi totus, superflue videtur mihi calix consecrari. MONACHUS: Sub duabus ergo speciebus celebrat hoc sacramentum Ecclesia, ut animae et corporis susceptio in Christo, et utriusque liberatio in nobis significetur. Nec plus sub utraque, nec minus sub altera tantum sumitur hoc sacramentum. Eadem enim ratio est, ut ait Hylarius, in corpore Christi, quae in manna praecessit. De quo qui plus colligebat, non amplius habebat, nec qui minus paraverat, minus inveniebat ²⁾. NOVICIUS: Satis de his expeditus sum. MONACHUS: Non inutiliter his praemissis videamus quantum gratiae et gloriae mereantur sacerdotes digne conficientes.

1) ABP quid si in calice post. — 2) Exod. 16, 18.

CAPITULUM XXVIII.

De sacerdote Claustri in cuius manibus infra canonem Christus visus est.

In Hemmenrode sacerdos quidam senex Henricus nomine ante paucos menses defunctus est, vir sanctus et iustus, qui annis plurimis in eodem coenobio fuerat sacrista. Hic cum die quadam in choro conversorum ad altare sancti Johannis Baptistae celebraret¹⁾, quidam ex conversis circumstantibus Salvatorem in effigie hominis in manibus eius contemplatus est. Ipse tamen sacerdos non vidit. Haec mihi retulit quidam ex senioribus domus illius.

CAPITULUM XXIX.

De Hermanno Abate in cuius manibus Henricus de Hart Christum vidi in missa.

Cum in eodem Claustro et ad idem ut puto altare dominus Hermannus die quadam missam diceret, Henricus conversus de Hart, cuius supra saepe memini, in canone columbam miri candoris iuxta calicem vidi residentem. Vidi et ante sumptionem infantem pulcherrimum, qui ex manibus eius usque ad summitatem crucis ascendere visus est. Qui mox descendens sub specie panis a sacerdote sumptus est. Ex qua visione colligitur quod sub specie panis sit veritas corporis Dominici, et quod illa ineffabilis transsubstanciatio auctoritate fiat Spiritus sancti. Hermannus vero visionem non vidi. NOVICIUS: De malis sacerdotibus quaestio mihi nulla est; quare autem boni sacerdotes eum quem in altari esse credunt non videant, satis admiror. MONACHUS: Ut non videndo, sed credendo amplius mereantur. Fides non habet meritum, ut ait Gregorius²⁾, cui humana ratio praebet experimentum. Cum idem Hermannus tunc Prior existens in Hemmenrode, nocte quadam infra matutinas Deum orasset, ut sibi revelare aliquid³⁾ dignaretur de statu suo, mox ut residens oculos clausit, quidam ei assistens fotrum in quali⁴⁾ scyphi a conviantibus⁵⁾ portari solent argentei ostendit. Ipse vero,

1) B missam celebraret. — 2) Gregor. Homil. in Evang. XXVI,
1. BCP fides ut ait Gregorius non habet meritum. —
3) BCD aliquid revelare. — 4) B quo. — 5) BDP conviantibus, C communicantibus.

sicut mihi retulit, orationis praemissae reminiscens, cum intra se diceret, quomodo pertinet ad statum tuum visio fotri humilis¹⁾? ille statim superiorem thecam cuius cacumen in nodum desinebat, manu suspendit; et ecce videt²⁾ pixidem Dominici corporis, cathena aurea ex eodem nodo dependentem. Sieque visio disparuit. Et cognovit Prior corpus fuisse Dominicum, quod iugiter in theca sui cordis per memoriam circumferre consuevit, sperans ex hoc suum statum in oculis Domini minus esse despctum. Quantum in sacerdotibus digne celebrantibus gratia ascendat, et merita crescant, visiones subnexae declarant.

CAPITULUM XXX.

De sacerdote qui infra canonem a terra suspenditur.

Novi quendam sacerdotem ordinis nostri, qui hanc gratiam accepit a Domino, ut quotiens cum devotione missam celebrat, per totum canonem usque ad sacramenti perceptiōnem³⁾, in aere ad mensuram pedis unius se stare sentiat⁴⁾. Nec mirum. Devotio enim ignea est, et semper nititur sursum. Nec magnipendo, si quandoque sibi attrahat suum exterius domicilium. Interior vero eius casa sive domicilium mens est. In qua maiorem habet potestatem, quia illam in coelum sublevat. Cumque tantam gratiam ab alio quodam sacerdote eius amicissimo comperisset, scire volens veritatem, non absque timore ab ipso coepi sciscitari quae audieram. Qui statim rubore perfusus, cum me confundere nollet, ita esse confessus est. Quando festinanter et sine devotione celebrat, vel quando strepitu circumstantium impeditur, praedicta ei gratia subtrahitur. NOVICIUS: Quantum ex his colligo, summum silentium sacerdotis devotio in missae silentio requirit. MONACHUS: Verum dicis. Si sacerdos legalis oraturus pro salute populi solus intravit in sancta sanctorum, et omnis populus, sicut de Zacharia legitur⁵⁾, erat foris exspectans hora incensi, ne orantem impediret: quantomagis sacerdos gratiae qui iam non corruptibile pro una gente sacrificium, sed pro totius mundi salute Patri offert Filium, summam in

1) BCP huius; mox C ille vero statim. — 2) BDP vidi. — 3) A confectionem. — 4) conf. VIII, 72. — 5) Luc. 1, 10.

altari pacem requirit et silentium? Unde et beatus Ambrosius post Evangelium monere solebat populum, ut a tusci¹⁾ et omni inquietudine se temperarent tempore canonis. Quod vero devotio ignea sit, et rursum nitatur ut praefatus sum, sequens visio demonstrat²⁾.

CAPITULUM XXXI.

De Ulrico monacho Vilariensi.

In Vilario Brabantiae ante hoc biennium monachus quidam defunctus est nomine Ulricus, iuvenis disciplinatus, et valde gratiosus, tam corpore quam mente virgo. Hic cum in Namuco³⁾ die quinto decimo ante mortem suam missam celebraret, sicut mihi retulit praedicti loci⁴⁾ Prior, venerabilis inclusa Uda⁵⁾ nomine, cui Deus multa revelare consuevit, globum igneum super caput eius conspexit. Erat enim tunc temporis grangiarius. Qui cum infirmatus, in extremis agebat, et Abbas deesset, dixit ei quidam ex circumstantibus: Vellebis dominum Abbatem modo⁶⁾ videre? Etiam, inquit, valde illum videre desidero, ut praesens congaudere posset mihi eunti ad nuptias. Et adiecit: Cras habebitis propter me festum, scilicet duas missas. Quod ita factum est. Nam altera die dicta missa in conventu, post primam, erat enim Kalendas⁷⁾ Octobris, animam virgineam efflavit, quae a coelestibus paranimphis suscepta, in aethereum thalamum ad nuptias agni, et ad amplexus sponsi deducta est. Post tertiam vero celebrata pro eo missa sollemniter in conventu, secundum quod ipse praedixerat, terrae commendatus est. Et sicut mihi dixit dominus Wilhelmus nunc Abbas Vilariensis, tunc Prior ibidem⁸⁾, ne unum quidem peccatum mortale deprehendere potuit in eius extrema et generali confessione. Fuerat siquidem magnae spei iuvenis, vultum habens angelicum, moribus bonis adornatus, natione Coloniensis. Praedicti⁹⁾ vero sacerdotis personam mihi prodere non licet. Est enim vir tantae perfectionis, ut tanta gratia dignus sit, et verbis eius non credere, si tibi propalaretur, sacrilegium iudicares. NOVICIUS: Ulricum quantum ad praedictam visionem similem iudico sancto

1) BCDP tussi; conf. IV, 100. — 2) C declarat, B declarabit.
 — 3) CP Namurco. — 4) ADP loci praedicti. — 5) BC Oda;
 sic et cap. 35. — 6) modo om AD. — 7) BC erant — Ka-
 lendae. — 8) BC ibidem Prior. — 9) cap. 30.

Martino, de cuius capite cum altare benediceret, etiam globus igneus emicuit. MONACHUS: In utroque signum fuit magnae devotionis, cuius auctor Spiritus sanctus est, qui in igne super Apostolos apparuit. Unde non immerito a sacerdote ante canonem sursum corda habere monemur.

CAPITULUM XXXII.

De sacerdote cui Dominus tantam contulit devotionem, ut venter eius dirumpi¹⁾ videatur, accedenti ad altare.

Alium itidem novi sacerdotem, cui accedenti ad altare tantam Dominus saepe contulit devotionem, ut esset *venter eius²⁾*, sicut scriptum est in Job³⁾, *quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas novas dirumpit⁴⁾*. Et sicut ipse mihi confessus est, adhuc enim vivit, tam vehementes motus nonnunquam in corde eius devotio excitavit, ut pectus dirumpi⁵⁾ videretur. Oportebat eum motus eosdem propter circumstantes reprimere. Quae peccatorum vincula huiusmodi impulsus non dirumperent⁶⁾? Huic congruit illud Davidicum: *Dirupisti⁷⁾ vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis, et cetera⁸⁾*. NOVICIUS: Puto quod valde mundis manibus sacrificent, qui tam flammeum pectus habent. MONACHUS: Quod huiusmodi sacerdotes non solum mundas, sed⁹⁾ lucidas tempore sacrificii manus habeant, exempla sequentia declarant¹⁰⁾.

CAPITULUM XXXIII.

De Richmude quae hostiam in elevatione ad instar cristalli vidit perlucidam.

Cum die quadam sacerdos quidam in Monte sanctae Walburgis missam celebraret, religiosa virgo Richmudis, cuius memini in distinctione octava capitulo septimo, post tergum illius stans, hostiam in elevatione tam lucidissimam¹¹⁾ vidit, et tam perspicuam, ac si fuisset cristallina, et radio solari perlustrata. Nec impediabant pollices sacerdotis quibus ho-

1) CD disruppi. — 2) AD ut eius venter. Conf. IV, 8. — 3) Job 32, 19. — 4) CP disruppit, D dirumpit ebullit. — 5) CP disruppi. — 6) P disrumperent; C reprimere, ne pectoris vincula huius (sic) impulsu disrumperentur. — 7) B disrupisti. — 8) Psal. 115, 16—17. — 9) B sed et. — 10) B declarabunt. — 11) BC lucidam.

stiam tenebat in aliqua parte hostiae claritatem, quia eadem gratia pollices dotabantur. Necdum tamen factam ibi fuisse puto transsubstantiationem. Vocabatur autem sacerdos Wilhelmus, aetate quidem iuvenis, sed vitae regularis, in capella iuxta Nussiam¹⁾ professus. Visionem hanc Richmudis ipsa Subpriori nostro Gerlaco retulit, et ipse mihi. NOVICIUS: Si tanta claritas fuit in pane ut opinaris nondum benedicto, puto magnum esse fulgorem in ipso corpore²⁾ Dominico. MONACHUS: Hoc³⁾ sequens visio prodit.

CAPITULUM XXXIV.

Item de devotione eiusdem quando communicabat, et de claritate quam vidi super altare in canone.

Cum⁴⁾ eadem Richmudis, sicut ab eius ore audivi, in praedicta ecclesia ad missam matutinalem staret, infra canonem circa sacramentum maximam contemplata est claritatem. Putans primo quod radius solis⁵⁾ per fenestram demissus⁶⁾ altare illustraret, propius accessit, et ecce claritas eadem sensim se oculis eius subtraxit. Et intellexit statim quia lux eadem fuisset ex claritate corporis Christi, non ex sole naturali, cuius ortum eadem hora longe praecesserat. De ipsa vero Richmude et de eius devotione circa illud sacramentum mira dicturus sum. Quando vero gratia communicandi accedebat ad altare, aliquando ante perceptionem, aliquando post labebatur, tenebatur, trahebatur, nunc mentis excessum, nunc corporis defectum incurrens, ita ut dicere posset cum Jeremia: *Factus est quasi ignis flammigerans in ossibus meis, et defeci sufferre non sustinens⁷⁾.* Videntes haec sacerdotes saepe turbabantur, et circumstantes admirati sunt. Haec de sacerdotibus digne celebrantibus dicta sufficient. Vis nunc audire aliqua de his qui digne accedunt, et tamen sacerdotes non sunt? NOVICIUS: Volo et desidero valde. MONACHUS: Quantum apud Deum mereantur gloriae et dulcedinis, quantum gratiae et fortitudinis, quantum salutis et honoris, digne communicantes, sive communicare desiderantes, variis tibi pandam exemplis.

1) Neuss. — 2) B corpore benedicto. — 3) A haec. — 4) B dum. — 5) B solaris. — 6) C dimissus. — 7) Jer. 20, 9.

CAPITULUM XXXV.

De femina religiosa Brabantiae quam Christus propriis manibus communicavit.

Nondum duo anni sunt elapsi quod quaedam religiosa femina in Brabantia Uda nomine, de villa quae Thorinbus¹⁾ dicitur, ardenter nimis communicare desiderans, gratiam eandem sibi a sacerdote suo impartiri humiliter satis²⁾ et instanter postulavit. A quo repulsam passa, dicente illo non debere feminas laicas pro libitu suo communicare, sed certo tempore, flevit et ingemuit. Cuius ardorem summus sacerdos attendens, non diu eam passus est fraudari a desiderio suo. Eadem enim nocte cum in stratu suo iacens vigilaret, et orationibus vacaret, Salvator cum multo splendore cubiculum eius ingressus, pixidem in qua corpus eius in ecclesia solebat ponis³⁾, propriis manibus portabat. Erat quoque⁴⁾ circa eum flagrantia miri odoris, et multitudo angelorum in circuitu eius, qui concorditer cantabant antiphonam, *Speciosus forma praefiliis hominum*, et cetera. Cumque illa beata ad tantam gloriam stuperet⁵⁾, stans coram ea Dominus ait: Quia sacerdos ille corpus meum tibi negavit, ego meis manibus te communicabo. Quod et fecit, hostiam unam de pixide tollens. Sicque recessit. Erat autem alia femina religiosa eius socia, in eodem cubiculo iacens et ipsa vigilans, quae omnia quae dicta sunt vidit. Quod cum ignoraret altera, aestimans eam sopore fuisse⁶⁾ depresso, mane sciscitata est ab ea, utrumnam aliquid vidisset. Quae respondit: Etiam. Haec et haec de te vidi. Tunc certior de visione effecta, mox ecclesiam intravit, altare adiit, sacerdotem per quasdam verborum ambages quid de corpore Domini facere vel ubi illud reponere soleret⁷⁾ interrogavit. Cui cum locum ostendisset, subiecit: O si mihi semper hic liceret versari, et respicere ad locum hunc sanctum. Petivit etiam sibi thecam reserari. Quod cum factum fuisse, ait sacerdoti: Nostis domine quot hic reposueritis particulas? Sic enim hostias vocare solent. Respondente sacerdote, etiam optime; subiunxit mulier: Rogo ut numeretis

1) P Thorinbais, C Torembais. — 2) satis add BC. — 3) BC recondi solebat. — 4) BC eratque. — 5) D exstupesceret. — 6) fuisse om AD. — 7) BC soleret reponere.

illas. Quod cum ille fecisset, et una¹⁾ minus reperisset, ex nimio terrore pene amens effectus, corruit et flevit. Cuncta siquidem firmacula, tam serinii quam pixidis salva invenerat. Tunc eum femina consolata²⁾, quid viderit vel quid de hostia actum sit exposuit, monens ne de cetero a tanta gratia tam vehemens desiderium repelleret. Haec nobis relata sunt a Johanne monacho nostro³⁾, qui eodem tempore de praedicta villa veniens, veraciter ea ibidem contigisse cognovit. NOVICIUS: Benedicta sit gloria Domini de loco sancto suo⁴⁾. MONACHUS: Non minoris gloriae est quod sequitur, et si non tam manifestum.

CAPITULUM XXXVI.

Item de Hildegunde vidua quam Christus per se ipsum communicavit.

In villa Lubbelare⁵⁾ quae duobus milliaribus⁶⁾ distat a Colonia, vidua quaedam honesta et religiosa erat, Hildegundis nomine, amica domini Henrici Abbatis nostri. Haec more illius viduae evangelicae pene nunquam recedebat de templo, ieuniis et obsecrationibus serviens Deo⁷⁾. Habebat autem filium militem iuvenem nomine Wilhelmum, a quo modicum ei impendebatur honoris, amoris et⁸⁾ consolationis. Et cum abundaret, immemor naturae, sinebat illam egere, multis modis eam exasperans. Non est recordatus scripturae dicentis: *Maledictus a Deo qui exasperat matrem*⁹⁾. Similia perpessa est a nuru, uxore¹⁰⁾ filii. Quae cum infirmata, ad extrema devenisset, dixissetque ancillae: *Fac me habere sacerdotem ut communicem*; illa verba eius detulit ad nurum dicens: *Domina mea petit sacerdotem*. Cui illa substomachando respondit: *In hebdomada ista accepit corpus Domini, et tamen videtur mihi quod adhuc vivat*. Et adiecit indignando: *Vade voca illum*. Qui cum venisset cum corpore Domini, ait infirma: *Quare venistis domine?* Respondente sacerdote, ut communicebam vos; respondit: *Dominus meus cuius corpus petivi, iam hie fuit praesentialiter, et suis manibus me communicavit*.

1) BC unam. — 2) D consolata est. — 3) B a monacho nostro Caesario. — 4) Ezech. 3, 12. — 5) Liblar. — 6) ABDP milliariis. — 7) Luc. 2, 37. — 8) C aut. — 9) Eccli. 3, 18. — 10) C scilicet uxore.

Ex hoc nunquam suscipiam illud ab homine. Post aliquot vero dies defuncta est. Et quia scriptum est: *Qui non honorat patrem et matrem, non laetabitur in filiis*, Dominus eadem hebdomada Wilhelmi primogenitum extinxit; reliqui vero eius liberi, cum ferme¹⁾ essent duodecim, secundum ordinem infra breve tempus omnes defuncti sunt.

CAPITULUM XXXVII.

De converso Livoniae qui communicare desiderans hostiam reperit in ore suo.

Retulit nobis dominus Bernardus de Lippa Abbas Livoniae, nunc Episcopus ibidem, rem satis gloriosam. Cum quidam si bene memini conversus, qui nuper fidem susceperebat, monachos communicare vidisset, et sibi hoc minime licere cognovisset, stans contra altare communicandi desiderio suspiravit. Et ecce pius Dominus sine sacerdotis ministerio de altari per sacramentum descendere dignatus est in os eius. Qui mox hostiam aperto ore ostendens, et causam tantae gratiae manifestans, cunctos qui aderant in stuporem convertit. Eandem enim hostiam defuisse repererunt in altari. Simile huic contigit ante hoc biennium, quod tanto erat mirabilius, quanto sensui humano profundius.

CAPITULUM XXXVIII.

Item de Erkenbaldo de Burdem, cui idem contigit, cum ei ob occisionem cognati sacramentum fuisse negatum.

Erkenbaldus de Burban²⁾ vir nobilis et potens, erat tantus³⁾ amator iustitiae, ut nullam in iudiciis respiceret personam. Hic cum graviter infirmaretur, lectoque decumberet, in proxima camera tumultum, clamoresque femineos audivit. Qui cum de causa sciscitaretur, nullus ei circumstantium veritatem dicere praesumpsit. Tunc mittens unum ex pueris, ait: Praecipio tibi sub interminatione oculorum tuorum, ut dicas mihi meram veritatem. Cui ille pavens respondit: Domine, domicillus meus filius sororis vestrae feminam vi⁴⁾ opprimere voluit, et haec fuit causa clamoris. Ad quod

1) BDP fere. — 2) B Bourbon, C Burbair, P Burbay. — 3) ACDP nobilis erat et potens, tantus. — 4) BC ibi.

verbum valde commotus, dixit militibus: Ite, et suspendite illum. Milites obedientiam simulantes, postquam egressi sunt, dixerunt ad invicem: Si occiderimus iuvenem hunc nobilem, et dominus noster sicut opinabile est mox¹⁾ mortuus fuerit, vel morte muletabimur, vel crimus extores. Omnia tamen iuveni intimantes, et ut praesentiae avunculi se subtraheret commonentes, post horas aliquas ad dominum suum ingressi²⁾, se eius implesse mandatum affirmaverunt. Quinto vero die iuvenis aestimans avunculum de culpa esse placatum vel immemorem, aperto ostio introspexit. Quem ut infirmus conspexit, verbis blandis advocans³⁾ iuxta se sedere praecepit. Uno vero brachio collum eius stringens, et manu altera cultellum suum clam extrahens, gutturi eius infixit, et occidit. Qui cum planetu⁴⁾ et dolore multorum elatus, toti provinciae ineussit horrorem. Sed et Erkenbaldo additus est dolor dolori, adeo ut invalescente infirmitate pro Episcopo mitteret, petens sacrum sibi corpus deferri. Qui cum venisset, ille cum multis lacrimis et contritione cordis omnia peccata sua confessus est, tacita tamen iuvenis interfectione. Super quo Episcopus miratus, respondit: Quare subticetis parricidium quod commisistis in cognatum vestrum? Dicente illo, suisse hoc peccatum? subiecit Episcopus: Etiam, crudele nimis. Et ille: Ego neque peccatum iudico, neque a Deo mihi remitti deposco. Respondente Episcopo, ego vobis Christi corpus non tradam, nisi parricidium idem confiteamini; subiunxit vir nobilis: Sciatis me domine⁵⁾ illum non occidisse ex aliquo rancore sive motu irae, sed solummodo ex Dei timore, zeloque iustitiae. Nunquam aliquis filium sororis plus diligere potuit, quam ego illum dilexi. Si mihi corpus Domini mei negaveritis, ego illi corpus et animam meam committo. Haec⁶⁾ enim dixit et egit propter exemplum, ne iustitiae et iudicio derogare videretur. Vix enim Pontifex limen domus egressus fuerat, et ecce aegrotus eum revocavit dicens: Revertimini domine Episcope, revertimini. Videte si in pixide habeatis corpus Christi. Quod cum fecisset, nec aliquid in ea reperisset, subiunxit ille: Ecce, quem mihi negastis, ipse se mihi non negavit. Apparuitque hostia in ore eius. Et im-

1) mox abest a libris. — 2) BC regressi. — 3) advocans add BC. — 4) B planetu magno. — 5) CP domine me. — 6) B hoc. Conf. III, 22.

pletum est in eo quod per Sapientem dictum est: *Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quaerite illum; quoniam invenitur ab his qui non tentant illum, appareat autem eis qui fidem habent in illum*¹⁾. Episcopus vero pavens tantum miraculum ubique divulgavit, per quem etiam quibusdam Abbatibus ordinis nostri innotuit, qui anno praeterito illud in Capitulo generali recitaverunt, cunctis Deum glorificantibus, qui facit miracula magna solus²⁾. NOVICIUS: Valde me laetificat horum relatio. MONACHUS: Adverte nunc quanta sit in corpore Christi dulcedo.

CAPITULUM XXXIX.

De corporali dulcedine sanctimonialis quam percipit in sacra communione.

Novi quandam sanctimonialem ordinis nostri, quae illam a Domino accepit gratiam, ut quando communicat tantam ex ipso sacro corpore dulcedinem sentiat, ac si mel receperit. Non saporem panis, sed mellis ut dixi in masticatione sentit tota illa die, maxime ante perceptionem cibi corporalis, salivam habens mellifluam. Nec mirum. Legitur enim de manna, quod gustus eius fuerit quasi simulac³⁾ cum melle. Est autem eadem sanctimonialis virgo vitae venerabilis, cuius personam supprimo, eo quod adhuc vivat, et se prodi non permittat.

CAPITULUM XL.

Item de dulcedine Aleidis Abbatissae Monasteriensis ex sacra communione.

Similem gratiam et forte maiorem, audivi collatam fuisse dominae Aleidi primae Abbatissae Monasterii civitatis Westfaliae. Haec quotienscumque corpus Domini a sacerdote suscepit⁴⁾, non panis soliditatem inter dentes, neque panis saporem intra fauces⁵⁾ sensit, sed ipsum sacramentum quasi favus mellis sine masticatione per guttur eius in ventrem defluxit, sic ut mira suavitate omnia eius interiora replerentur. Quando defuncta est, dominus Florentius Abbas de Campo sanctae

1) Sapient. 1, 1—2. — 2) Psal. 135, 4. — 3) ABC similae. Exod 16, 31. — 4) C sumpsit. — 5) AD o.s.

Mariae¹⁾ qui pater eius fuerat spiritualis, atque confessor, post sepulturam eius omnibus qui confluxerant eandem gratiam praedicavit. NOVICIUS: Si de cadavere leonis, ut legitur in Judicum, egressa est dulcedo, non miror si de corpore Christi qui est leo de tribu Juda²⁾, dulcedo egreditur. MONACHUS: Juste moveris. Videtur huic beatae congruisse illud sponsi in Canticis Canticorum: *Favus distillans lubia tua sponsa*³⁾, subandis, est tibi corpus meum. NOVICIUS: Quae tibi videtur fuisse causa illius dulcedinis in sacramento atque liquefactionis? MONACHUS: Ardor perfectae caritatis qua aestuabat⁴⁾. Nam cum esset naturaliter vel potius ex abstinentia et laboribus semper pallida atque macilenta, quotiens eam communicare contigit, ita inflammabatur ut facies illius⁵⁾ igneo colore resplenderet. Legitur in Exodo quod incalescente sole liquefiebat manna⁶⁾. Manna sua albedine atque dulcedine significat Christum, qui ait: *Ego sum panis vivus, qui de coelo descendit*⁷⁾. De quo et in Psalmo scriptum est: *Panem angelorum manducavit homo*⁸⁾. Sol quia calet et illuminat, perfecta caritas est. Si ergo manna liquefiebat incalescente sole, non mirum si eius significatum dulcescit et liquefit inardescente caritate. Et licet in sacra communione huiusmodi dulcedo corporalis sive liquefactio sit rarer, non tamen ea dulcedine seu liquefactione quae in anima fit spiritualiter, est salubrior. Bene Christi dulcedinem senserat, qui ait: *Dulcis et rectus Dominus*. Et in alio loco: *Quam dulcia fauibus meis eloquia tua, super mel ori meo*⁹⁾. De liquefactione sponsa dicit in Canticis: *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est*¹⁰⁾. NOVICIUS: Placet quod dicis. MONACHUS: Corpus Dominicum manna est absconditum, omne delectamentum in se habens, et omnis saporis suavitatem¹¹⁾. NOVICIUS: Si tanta gratia est in sacramento altaris, quid est quod alii aliis rarius communicant? MONACHUS: Quidam se subtrahunt ex humilitate indignos se iudicantes; alii minus curant, vel propter morsum conscientiae accedere non

1) Marien-Campe, Marienfeld, abbatia ordinis Cisterciensis, duobus fere millibus ab urbe Bielefeld. Coenobii huius alumnus fuit Bernardus Comes de Lippa, postea Episcopus in Livonia. — 2) Judic. 14, 8. Apoc. 5, 5. — 3) Cant. 4, 11. — 4) C add illa. — 5) BC eius. — 6) Exod. 16, 21. — 7) Johan. 6, 51. — 8) Psal. 77, 25. — 9) Psal. 24, 8. 118, 103. — 10) Cant. 5, 6. — 11) Apoc. 2, 17. Sapient. 16, 20.

audent. Piores spiritualiter communicant; sequentes magna gratia se privant. Quidam sunt qui et libenter communicant et tanta gratia se dignos exhibent; hi beati sunt. Ponatur duos aequales esse in caritate, et unus simpliciter ad Christi corpus¹⁾ accedat, alter vero simpliciter dimittat, in communicante sicut credo intenditur caritas, et fit in eis mox meriti inaequalitas. NOVICIUS: Unde hoc probas? MONACHUS: Manna non descendit sine rore, neque Christi corpus a bonis sumitur sine augmentatione gratiae. Quod bonum sit bonis communicare, duobus tibi sequentibus pandam exemplis.

CAPITULUM XLI.

De converso qui communicaturus vidi Christum sanguinem suum quasi stillare in calicem.

In Claustro cuius saepe memini, sicut mihi scripsit quidam ex sacerdotibus domus eiusdem, in quadam sollemnitate Nativitatis Domini, fratres ad sacram communionem se praeparabant. Cumque pacem iam accepturi, post Agnus Dei, terrae ut moris est procumberent, vidi frater quidam puerum Jesum, non tamen quasi recenter natum, sed in cruce quasi passum, cuius omnia vulnera cruorem stillabant, quem tamen calix sanctus subter positus totum recipiebat. Unde frater ille tantis sumendis sacramentis se indignum reputans, ad superiora stalla divertit, aliisque innuentibus ut procumberet²⁾, se non processurum signavit. Prima autem cantata aliis ad Capitulum exeuntibus, ipse ad orationem faciendam ut quidam facere solent divertit. Veniensque ad altare sanctae crucis orationi intendit, et videbatur ei tempus breve piae devotionis magnitudine. Cumque³⁾ orationem protraheret, et abire tempus non sentiret, apparuit ei beata Dei Genitrix, et alloqui cum dignata est. Cur, inquit, hodie sacrosanctum corpus et sanguinem dilecti filii mei non sumpsisti? At ille non ore sed corde se indignum clamabat. Ad quod beata Virgo respondit: Tu te indignum cogitas, et quis putas tanta re dignus esse potest? Hanc igitur offensam tibi condonabo; sed vide ne de cetero simile feceris. Igitur cum orationi intentus et confabulatione beatae Virginis delectatus, quasi in extasi raptus esset, tandem ad se rediit, et ad Capitulum

1) BC corpus Christi. — 2) D procederet. — 3) que om.C..

post alios accurrere¹⁾ festinabat. Ibat, et ecce occurrebant illi aliquanti fratres sacra altaria circueentes. Capitulum vero finitum erat. Ipse autem nesciens, et se tempestive ad Capitulum accurrere aestimans²⁾, adhuc orabat; sed subsequens monachus signum tertiae pulsavit. Tunc demum intelligens quae circa se geregabantur, se ab hac noxa illi ad solvendum³⁾ commisit, qui eum sic absentaverat.

CAPITULUM XLII.

De converso qui vidit in os alterius conversi sacerdotem mittere puerum pulcherrimum.

Ibat post haec⁴⁾ in Coena Domini quidam frater ad sacram communionem. Fuit plane in maximo torpore et diffidentia, ita quod etiam si fieri posset vellet se sacrae communioni non interesse. Procedebat igitur ad altare, vel potius eundo se quasi subtrahebat, adeo ut sequentibus esset molestus, ipsumque propellerent. Cumque ventum esset ad⁵⁾ gradum presbyterii, conversus vidit alium fratrem de quo supra dictum est sequentem. Venitque ei in memoriam visio quaedam quam ab illo didicerat, ac subito mutatus in virum alterum, ibat spirans et anhelans, spiritu iudicii et ardoris accensus quasi furnus et inflammatus, ita ut se capere vix⁶⁾ posset. In tali ergo spiritu cum esset, et iam ad altare alacriter festinaret, vidit ille subsequens, et ex signis apparentibus interioris hominis illius statum coniecit. Humiliante itaque se illo, vidit iste posterior⁷⁾ speciosissimum puerum manibus sacerdotis desuper altare accipi, et in os illius fratris deponi. Et cum videret, terrae procumbens, ipsum quem viderat adoravit. Moti sunt autem super hac venia illius quidam, eo quod inordinate fecisse videretur. Et convenit eum unus in audiencia plurium, minans⁸⁾ se eum proclamaturum. At ille causam ei qui sciebat commisit, ut ab hac eum verecundia tueretur. Qui immisit ei spiritum silentii et quietis, et non movit illum. Porro ille qui puerum Jesu suscepserat et portabat, ibat et revertebatur in similitudinem fulguris choruscantis⁹⁾. Incidebat

1) AP occurrere, B currere. — 2) ACP occurrere existimans, B currere existimans. — 3) BCP illi absolvendum, R illi ad absolvendum. — 4) BC hoc. — 5) B ante. — 6) BD vix capere. — 7) C prior. — 8) minans om AD. — 9) Ezech. 1, 14.

vel potius ferebatur in iubilo cordis, in ardore spiritus vehementis, et in tantam spiritus ebrietatem devenerat, ut quasi a sensu alienatus prope modum se non sentiret, et vix ad stallum suum sine titubatione rediret. Super hoc ab illo alio saepe multumque conventus, omnimodis occultabat, donec ille tandem ei qui de statu eius coniecerat, aperire compulsus est. Et sic demum mutua sibi collatione quod¹⁾ viderant et senserant innotuerunt. NOVICIUS: Si se a sacra communione subtrahentes, a beata Dei Genitrix sic corripiuntur; si ipse Dei filius sub eodem sacramento tam veraciter et tam gloriose percipitur, et ex ipsa perceptione caritas intenditur, amodo libentius communicabo. MONACHUS: In sacra eucharistia quam multiplex sit gratia, quam multiplex virtus et medicina, subiecta declarabunt exempla.

CAPITULUM XLIII.

De Mauricio Episcopo Parisiensi qui in fine suo per communionem sacram sensum recepit.

Magister Mauritius Parisiensis Episcopus ante mortem suam tam graviter infirmatus est, ut materia rapta in cerebrum, sensum ei subtraxerit. In tali defectu positus, cum corpus Domini cum instantia postulasset, et hi qui circa eum erant propter sensus inopiam illud ei dare non auderent, procuraverunt cum sacerdote ut hostiam non benedictam apportaret. Qui cum venisset eum multa reverentia, qualiter decebat Episcopum communicare, mox ut limen domus sacerdos attigit, Episcopus clara voce clamavit: Tolle tolle, non est Dominus Deus²⁾. Revelaverat Deus auriculam eius³⁾, ut intelligeret quid circa se ageretur. Stupente sacerdote, nec non et aliis qui aderant, reversus est, verum Christi corpus deferens. Quod cum verbis catholicis valde atque punctivis adorans, devote suscepit, cum quo et sensum ad Dei gloriam subtractum perfecte recepit. Sieque in bona confessione plenus fide et caritate migravit ad Dominum.

1) B quid. — 2) BC meus. — 3) Reg. I, 9, 15.

CAPITULUM XLIV.

*De puerulo qui hostiam non benedictam corpus non esse
Domini deprehendit.*

Simile contigit euidam infantulo, sicuti fratres eius carnales Ludolphus et Heydenricus monachi nostri mihi narraverunt. Qui cum infirmaretur, Spiritu sancto afflatus, corpus Christi sibi dari petivit. Cumque eum parentes compescerent, ille fortiter clamavit: Date mihi corpus Domini, date mihi corpus Domini. Delatum est verbum ad sacerdotem. Qui cum diceret, non est securum tali puero qui non intelligit quid sit, dare corpus Domini, hostiam ei detulit non benedictam. Quam cum ei porrigere vellet, et diceret: Ecce hic¹⁾ est corpus Domini; ut Dominus ex ore infantis perficeret laudem²⁾, et destrueret perfidiam multorum, qui de eodem sacramento male sentiunt, inspiravit puero ut responderet: Quare me vultis decipere? Non est corpus Domini quod mihi offertis. Ad quod verbum sacerdos admirans, et puero aliquid divini³⁾ inspiratum arbitrans, sacram ei communionem attulit, quam ille devote satis suscepit. NOVICIUS: Sicut considero per desiderium eucharistiae uterque istorum meruit spiritum prophetiae. MONACHUS: Tantae virtutis est illius⁴⁾ desiderium, ut per ipsum⁵⁾ quidam etiam revelationibus illustrentur. Verbi causa⁶⁾.

CAPITULUM XLV.

*De converso qui per desiderium communicandi
spiritum meruit prophetiae.*

Conversus quidam de Campo sanctae Mariae cum in quadam sollemnitate peteret a magistro suo licentiam eundi ad monasterium gratia communicandi, et ille non concederet, ceteris euntibus, ipse tristis remansit. Habebat enim maximum desiderium communicandi. Eadem nocte et sequenti die⁷⁾, omnia quae intra monasterium spiritualiter agebantur, divinitus ei sunt revelata. Et licet absens esset corpore, spiritu tamen praesens fuit, communicans spiritualiter, et si non sacramentaliter. Reversis fratribus ipse eis per ordinem indicavit,

1) C hoc. — 2) Psal. 8, 3. — 3) C divinum, BP divinitus.
— 4) C illud. — 5) libri spiritum. — 6) BC gratia. — 7) BC die sequenti.

quis missam maiorem celebrasset, quis legisset Epistolam, quis Evangelium; similiter ad vigilias qui monachi quas lectiones vel quae responsoria cantassent¹⁾, cunctis mirantibus exposuit. NOVICIUS: Quantum ex hoc loco coniicio, non bene faciunt qui tam salubre desiderium impediunt. MONACHUS: Hoc verum esse, sequens narratio declarabit.

CAPITULUM XLVI.

De femina religiosa quae communione sibi negata, dulcedinem eius sensit in gutture, similiter eius odorem ex remoto percipiens.

Quaedam religiosa virgo, saecularis tamen, cum a sacerdote suo corpus Domini peteret, ille iratus cum indignatione respondit: Vos mulieres semper vultis communicare secundum libitum vestrum. Et non dedit ei. Illa vero per totam missam et postea diu in ore et in gutture suo tantam sensit dulcedinem, ut non dubitaret adesse totius dulcedinis auctorem. Eadem virgo cum die quadam ex remoto deferri videbat corpus Domini, miri odoris sensit ex eo flagrantiam. Quam tanto plenius percepit, quanto sacramento plus approximavit²⁾. Gerlacus Subprior noster haec mihi retulit, dicens se ab ore praedictae virginis ea audivisse. NOVICIUS: Cum corpus Domini tantae sit dulcedinis, tantique odoris, miror quare solo eius esu corpora non sustententur. MONACHUS: Corpus Domini licet ore percipiatur, magis tamen cibus animae quam corporis est, nec nobis incorporatur, sed Christo nos incorporat. Attamen quod corpus communicantis quandoque sustentetur illo, duplici tibi pandam exemplo.

CAPITULUM XLVII.

De femina quae de solo corpore Christi vixit.

Femina quaedam, sicut monachus noster Renerus quandoque Scholasticus sancti Andreae in Colonia³⁾ mihi recitavit, ex multa devotione saepe solita erat communicare. Quae quanto plus cibum coelestem coepit appetere, tanto amplius

1) B quas legissent lectiones vel quae cantassent responsoria. — 2) C appropinquavit. Conf. VII, 3. — 3) in Colonia om AD.

corporalem coepit fastidire. Quod ubi sensit, ex permissione sui sacerdotis singulis diebus Dominicis communicavit. Cui cibus ille vitalis tantam contulit fortitudinem, ut sine omni esurie corporali proximam exspectaret Dominicam. Hoc multo tempore actans, gratiam sibi collatam praedicto sacerdoti confessa est. Ille vero cum Episcopo loci rem tam mirabilem recitasset, timens Episcopus aliquid fallacie esse in causa, sicut vir sapiens respondit: Cum denuo venerit ad te, loco Dominici corporis hostiam ei porrigas non benedictam, per quam citius rei huius experieris veritatem. Quod cum fecisset sacerdos, femina tentatam se ignorans, mox ut domum rediit, tam vehementer esurire coepit, ut morituram se crederet si non ocius¹⁾ manducaret. Currens tamen prius ad sacerdotem, et eandem famem peccatis suis imputans, pedibus illius se prostravit, et gratiam divinitus collatam sibi subtractam lacrimabiliter exposuit. Quod ubi ille audivit, gavisus valde gratias egit Deo, qui facit miracula magna solus. Et dedit ei verum Christi corpus. Cuius virtute mox omnis esuries cessit, et gratia subtracta accessit. Episcopus vero haec²⁾ audiens a sacerdote, et ipse Deum glorificavit. NOVICIUS: Rem recitas valde miraculosam. MONACHUS: Si Helias Propheta in fortitudine panis hordeacei ambulavit quadraginta diebus et quadraginta noctibus usque ad montem Dei Oreb³⁾, quid miraris si femina haec incolumis potuit vivere pasta pane vitae? Multiplex ex illo fortitudo est, non solum animae, sed et corporis. Aliud habes supra exemplum de virgine de Quido⁴⁾, quae praeter Christi corpus nihil comedit, excepta uva quam sugebat. In distinctione septima capitulo vicesimo hoc repieres. Audi⁵⁾ nunc rem satis⁶⁾ gloriosam.

CAPITULUM XLVIII.

De milite qui virtute sacrae communionis in duello triumphavit.

Lodewicus Comes Losensis⁷⁾ pater huius qui adhuc superstet, etiam Cometiam⁸⁾ tenebat de Renhecke⁹⁾. Cui propter

1) B citius. — 2) AD hoc. — 3) Reg. III, 19, 8. — 4) B Quida. — 5) B sed audi. — 6) BC valde. — 7) apud Mutium nominatur Lodewicus hic Comes Lohensis, teste Gelenio ad Vit. Engelb. p. 56. — 8) CP Comitiam. — 9) B Renhecke, C Rethecke.

absentiam miles quidam ministerialis bene natus, multas inferebat iniurias, sua¹⁾ sibi usurpando, et homines ad Cometiam pertinentes depraedando. Quod cum omnibus amicis suis Comes conquereretur, et die quadam diceret cuidam²⁾ nobili viro qui ab eo bona tenebat, quare mihi non capit is illum praedonem? respondit: Bene eum caperem, si essem securus quod a vobis in corpore non laederetur. Quem cum accepta fide cepisset, Comes sophisma faciens, protinus sepulchrum fieri iussit, in quo militem mollibus³⁾ involutum sine poena poni fecit; sicque terra opertum extinxit. Cuius cognati mox furentes coram Imperatore Frederico avo huius qui nunc imperat, contra praefatum virum nobilem cum multa vociferatione querimoniam deposuerunt, dicentes quod accepta pecunia Comiti illum tradiderit. Cumque Imperator fremeret, innocentem damnare volens, miles quidam honestus ascenso scanno loquendi licentiam petivit et obtinuit: Domine, inquiens, medietatem vix verborum audivistis. Si miles praesens esset, forte bene se⁴⁾ excusaret. Respondente Imperatore, licentiam habeas adducendi eum; miles militem adduxit. Qui cum per advocatum plene se excusasset, instigantibus adversariis Imperator respondit: Verba sunt, non sic poenam evadet. Resistente ei milite qui illum adduxerat, et dicente, domine, si eum laeseritis, nunquam de cetero verbis vestris credetur; placatus Imperator adiecit: Modo liber abeedat, et si a me vel a meis postea captus fuerit, traditionis poenam exsolvet. Cumque vir nobilis venisset ad limen palatii, sciens longas Regibus esse manus, stans et apud se deliberans, rediit ad iudicium, dicens: Domine, non possum effugere manus vestras; tantum praesumo de mea innocentia et Dei misericordia, ut in instanti paratus sim me defendere secundum quod iustitia dictaverit. Et eum sim nobilis, iuri meo cedo. Respondit Imperator: Modo loqueris sicut probus vir. Quae-situs est in parte adversaria miles fortissimus, qui eum singulari duello impeteret. Die vero altera vir nobilis praemissa confessione corpus Dominicum suscepit; sicque cum adversario suo spem habens in eodem sacramento circulum pugnaturus intravit. Quem eum ille sicut vir validissimus impelleret et propelleret, et venissent simul ante Imperatorem, audiente tam

1) C sua bona. — 2) cuidam om AD. — 3) mollibus vestimentis. — 4) BCD se bene.

Imperatore quam circumsedentibus¹⁾ principibus, pugil clara voce ait ad militem: Dic mihi comedisti aliquid hodie? Respondente illo, etiam, corpus Domini mei comedii; miser ille subiunxit: Etiam si diabolum comedisses, hodie te prosternam. Ut autem pius Dominus sacramenti virtutem ostenderet, mox post verba blasphemiae vires blasphemio subtraxit, et suum militem adeo roboravit, ut illum coram se minaret ut puerum, nec stare posset. Qui tandem se reddidit. Sicque per esum Dominici corporis miles fidelis victoriam adeptus, cum multa gloria ad sua liber repedavit. Haec nobis retulit Theodericus monachus noster, quandoque Comes in Wiede²⁾, qui duello interfuit, et haec quae dicta sunt vidi et audivit. Igitur sacra communio salus est et³⁾ animae et corporis.

CAPITULUM XLIX.

De milite qui suspensus mori non potuit, donec Christi corpus percepit.

Miles quidam nobilis terram habens et castra, apud praedictum Fredericum Imperatorem a multis accusatus est quod provinciam spoliaret. Quem cum saepius citasset, et non comparuisset, tandem proscriptis, mandans suis ut illum caperent. Qui cum lateret, non⁴⁾ tamen minus rapinas exerceret, casu a quodam ex officio captus, patibulo secundum quod Imperator praeceperat appensus est. Tertia die miles quidam praeteriens, cum vidisset illum, ait servo suo: Deus quam pulcher homo iste erat. Respondente pueru, vir ille nobilis est consanguineus vester; accesserunt propius, ut depositum sepelirent. Ad quos ille de patibulo clamavit: Deponite me, adhuc enim vivo. Aestimantibus illis quia fantasma esset, subiunxit: Nolite timere, quia homo Christianus sum. Depositus vero, sic ait: Modicum obsequii ego peccator Deo impendi, propter quod misertus est mihi. Singularis diebus tres orationes Dominicas, cum totidem veniis sanctae Trinitati dicere consuevi, angelica salutatione praemissa. Quinque vero orationes, cum quinque veniis, et Ave Maria, quinque vulneribus Christi. Simili modo unam orationem, id est Pater noster, angelo cui commissus sum. Item

1) ACDP circumstantibus. — 2) ACP Wieda, D Weda. Eadem varietas infra X, 53, nisi quod illic C habeat Wida, ut IV, 76. — 3) et om BCD. — 4) BC nec.

codem modo unam corpori Christi, quod singulis diebus conficitur per universum mundum, quatenus in fine vitae meae tanto muniri viatico mererer. Quod et Dominus mihi praestabit¹⁾ sua misericordia. Unde rogo ut vocetis mihi sacerdotem, a quo illud suscipiam. Qui cum venisset, confessione praemissa communicavit, moxque spiritum emittens, ad eum cui incorporatus fuerat feliciter migravit. Quem in cimiterio sepelientes, tam grande miraculum divulgaverunt ubique. NOVICIUS: Bene iam ex hoc considero quod sacra communio salus sit mentis et corporis. MONACHUS: Quod salus sit mentis, habes exemplum in distinctione secunda capitulo sexto decimo, de milite Remensi qui eius esu compunctus est ad poenitentiam. Quod vero salus sit corporis, non solum exemplum est nobis praesens miles qui eius virtute conservatus est, ne moreretur, sed et subiecto plenius cognoscet exemplum.

CAPITULUM L.

De ancilla sacerdotis quae gratia Dominici corporis sensum recepit.

Anno practerito in Wide civitate Westfaliae cum ancilla sacerdotis de domo sero exiret, et diabolum in forma eiusdem a quo amabatur conspiceret, in²⁾ aspectu illius horrens, se signavit, et monstrum mox disparuit. Cui diabolus iterum apparens ait: Si non fecisses hoc signum, domum viva non intrasses. Quam cum vocaret, et illa exire renueret, subiunxit: Tolle vestem istam. Erat enim strangulata³⁾. Quae tam in voce quam in horrore diabolum intelligens, retrorsum cecidit, et sensum penitus amisit. Sacerdos vero hostiam quasi pro remedio mittens in os eius non benedictam, cum nihil ei prodesset, digito saliva madefacto corpus Domini tetigit. Quem cum in os misisset mulieris, mox illa sensum recepit, locuta est et sana surrexit. Haec apud nos canonicus quidam Praemonstratensis recitavit, asserens se eodem tempore fuisse in praedicta civitate. Praedictum miraculum⁴⁾ audivi a quodam religioso Abbe nigri ordinis. Adverte nunc quantum consequentur⁵⁾ honoris Christi corpus honorantes.

1) AD praestabit mihi. — 2) ADP et. — 3) diverso colore variata. B strangulata, quod idem valet. — 4) D add etiam. — 5) BP consequantur, C consequuntur.

CAPITULUM LI.

De milite qui coram Christi corpore in luto veniam petens, luti immundicias non sensit.

Tempore schismatis inter Philippum et Ottonem, dominus Wido Cardinalis, aliquando¹⁾ Abbas Cisterciensis, cum missus fuisse Coloniam ad confirmandam electionem Ottonis, bonam illic consuetudinem instituit. Praecepit enim ut ad elevationem hostiae omnis populus in ecclesia ad sonitum nolae veniam petret, sieque usque ad calicis benedictionem prostratus iaceret. Praecepit etiam ut quotiens corpus Domini²⁾ deferendum esset ad infirmum, scholaris sive campanarius sacerdotem praecedens, per nolam illud proderet; sieque omnis populus tam in stratis quam in domibus Christum adoraret. Retulit eis eodem tempore casum satis miraculosum. Miles quidam in Francia fuit tantae devotionis, ut quotienscumque Christi corpus elevari sive defterri videret, prostratus illud adoraret. Contigit ut die quadam vestibus suis pretiosis induitus intraret civitatem³⁾. Cumque platea in qua equitabat nimis esset lutosa, ex improviso obvium habuit corpus Domini. Quo viso modicum intra se deliberans ait: Quid facies modo? Si in tanta profunditate te prostraveris, perdita sunt vestimenta tua haec delicata; si vero non descenderis, saluberrimae consuetudinis⁴⁾ transgressorum te semper accusabit conscientia. Quid plura? Praevalente devotione de equo prosiliens in lutum se misit, in quo flexis genibus manibus elevatis Christi corpus adoravit. Et quia dulcissimus Dominus honorantes se non solum in futuro remunerat, imo etiam in praesenti nonnunquam rehonorat, hoc egit sua potentia, ut totius luti nec una quidem guttula vestimentis eius adhaeret. Tunc equum cum multa admiratione reascendens, amplius in fide confortatus⁵⁾, Deum glorificavit. Simile contigit cuidam religiosae feminae in provincia nostra. NOVICIUS: Satis delector in istis miraculis. MONACHUS: Hoc etiam noveris, quia sicut Dominus sua sacramenta ut praedictum est honrantibus rependet⁶⁾ honorem, sic blasphemantibus illa nonnunquam in praesenti poenalem inducit confusionem.

1) BC quandoque. — 2) corpus Domini add D. — 3) A in civitatem. — 4) D add tuae. — 5) AD confortatus in fide. — 6) ACDP rependet.

CAPITULUM LII.

De haereticis qui in ecclesiis furati sunt corpus Domini, et uno propter hoc suspenso.

Non est diu quod quidam sub scemate religionis venientes in Dioecesim Coloniensem, in diversis ecclesiis corpus Domini furati sunt. De reliquis¹⁾ vero ornamenti, calicibus scilicet, libris sive indumentis sacerdotalibus, nulla eis cura fuit. Ex quibus unus in provincia nostra deprehensus, et ubinam fecisset²⁾ corpus Domini requisitus, respondit: In lutum iactavi illud. Propter quod miser suspensus, projectus est in cloacam inferni. In proxima vero Synodo a domino Engilberto Episcopo praeceptum est, ut in omnibus ecclesiis Dioecesis suac corpus Domini sub clausura servaretur. NOVICIUS: Quid est quod haeretici hoc sacramentum tam vehementer persequuntur? MONACHUS: Quia fideles illud ante omnia venerantur, idecirco haeretici idem sacramentum illis in odium maxime exererantur. Multa in distinctione quinta capitulo vicesimo secundo, de errore haereticorum dixisse me recolo, et forte nimis; timeo enim aliquos ibi³⁾ posse scandalizari; sed quicquid ibi dictum est, sicut testis est mihi Dominus, dixi ad gloriam Christi atque catholicorum, et ad confusione haereticorum. NOVICIUS: Satisfactum mihi fateor, quantum gratiae mereantur digne communicantes; nunc ad indigne conficientes sermo proceedat. MONACHUS: Prius tibi ex scripturis ostendam, quam periculose, et quam graviter peccent sacerdotes indigne confidentes.

CAPITULUM LIII.

De sacerdotibus indigne confientibus.

Sicut legitur in Regum, Oza sacerdos bobus recalcitrantibus ad aream ne declinaret manum extendit, et mox super temeritate eum Dominus occidit⁴⁾. Dicitur eadem nocte fuisse cum uxore sua. Si sacerdos aeedens ad aream figuralem sublevandam, ob iam dictam causam morte mulctatus est, quid putas poenae merentur sacerdotes adulteri et fornicarii,

1) D reliquiis. — 2) fecisset germanismus est: wohin er gethan hätte. C fuisse. — 3) P inde. — 4) Reg. II, 6.

manibus pollutis¹⁾ verum Christi corpus tangentes? Si Johannes, ut ait Augustinus, a pueritia in heremo conversatus, in utero matris sanctificatus, ausus non fuit illum tremendum et reverendum angelis Domini verticem tangere, quomodo tu peccator et pollutus, non dico verticem, sed totum Christum Deum et hominem non solum tangere, sed in ergastulo polluti corporis quasi includere et incarcerare praesumis? Multa alia contra malos sacerdotes proferre tibi possem testimonia, sed magis te aedificant exempla.

CAPITULUM LIV.

De sacerdote in Hadenmare qui carbones visus est masticare in perceptione sacramenti.

In Hadenmare villa Dioecesis Treverensis, cum quidam sacerdos qui adhuc vivit, missam celebraret, Theodericus monachus Eberbacensis in hora sumptionis carbones nigerimos illum vidi masticantem. Est enim²⁾ sacerdos simplex et rectus, et multa ei³⁾ divinitus revelantur. Existente me anno praeterito cum Abbatे meo⁴⁾ in eadem villa; habet enim domus de Eberbacho grangiam in eadem villa, et ad eum⁵⁾ spectat divina illic procurare; retulit nobis magister grangiae dicens: Tantum pecuniae oportet me dare praedicto sacerdoti, ne ecclesia divinis careat; est enim homo vitae perversae ac luxuriosus, tres missas frequenter in die celebrans⁶⁾. Cui Abbas respondit: Prius ei darem pecuniam ne celebraret. *Qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit⁷⁾.* NOVICIUS: Quid significat⁸⁾ quod carbones visus est masticare⁹⁾. Sumuntne mali corpus Domini? MONACHUS: Sumunt sicut et boni, sed tantum sacramentaliter. Carbonem ignis creat, et est carbo extinctus¹⁰⁾ ignis nutrimentum. Qui enim indigne Christi corpus tractat et manducat, gehennam sibi preparat, et nisi de tanta culpa poeniteat, erit in combustionem et cibus ignis aeterni¹¹⁾.

1) pollutis add B. — 2) nimirum idem Theodericus. — 3) BC illi. — 4) B nostro. Conf. V, 14. — 5) ad supradictum sacerdotem. BC eam. — 6) C celebrat. — 7) Cor. I, 11, 29. — 8) BP signat. — 9) ACDP manducare. — 10) B extincti. — 11) Isai. 9, 5.

CAPITULUM LV.

De sacerdote Frisone qui calcavit corpus Domini.

Retulit mihi anno praeterito praelatus quidam religiosus de partibus Frisiae, rem nimis horrendam de quodam sacerdote. Habet enim manus tam tremulas, ut corpus Domini non nisi per fistulam possit sumere. Die quadam cum ex eius manibus sacramentum super terram cecidisset, timens ne ab aliquo posset videri qui culpam proderet, timens etiam ecclesiae suae plus quam animae, pede illud dicitur calcasse. NOVICIUS: In omnibus Christi passionibus non legi talem contemptum. MONACHUS: Idcirco dicit Augustinus super illum locum: *Dederunt in escam meam fel*¹⁾, de crucifixoribus eius: Quibus similes sunt indigne, inquit, sumentes et conscientes. Gravius enim peccant contemnentes Christum regnante in coelis, quam qui crucifixerunt ambulantem in terris. Quod vero ab eis conculcetur, alibi dicit: Concultat Christum qui libere peccat, et qui eo indigne participat. Ob huiusmodi excessus his temporibus gravissime plagata est Frisia, sicut dixisse me memini in distinctione septima capitulo tertio, de pugile qui corpus Domini sacerdoti de manibus excussit. NOVICIUS: Si mali sacerdotes Christi corpus in altari ut mihi videtur crederent, nunquam talia praesumerent. MONACHUS: Quidam credunt, quidam non credunt. Ut enim taceam de malis, de bonis sacerdotibus tibi referam exemplum.

CAPITULUM LVI.

*De Petro medico qui sub specie panis tantum credit
esse sacramentum et non rem.*

Coloniae in ecclesia sancti Andreac canonicus quidam exstitit ordine sacerdos, arte medicus, Petrus nomine. Cum die quadam quidam ex eius concanonicis infirmus, eo praesente esset communicaturus, et ei sacerdos dicaret, credis hoc esse verum corpus Domini quod natum est de Virgine, et pro te passum in cruce? illeque responderet, credo; praefatus Petrus utrorumque verba notans, expavit. Postea solus conveniens

1) Psal. 68, 22.

Everhardum Scholasticum ecclesiae, qui et ipse communioni intererat, ait: Interrogavit sacerdos infirmum illum bene, et respondit ille bene? Etiam, inquit. Qui aliter credit, haereticus est. Tunc Petrus ciulans, pectusque tundens, exclamavit dicens: Vae mihi misero sacerdoti, quomodo hactenus missas celebravi? Nam usque ad hanc horam putabam speciem panis et vini post consecrationem tantum esse sacramentum, id est signum et repraesentationem Dominici corporis et sanguinis. Postea vero ad deletionem eiusdem ignorantiae quae nimis erat crassa, in honore beatae Mariae Magdalena in Stolgingaze¹⁾ et capellam et hospitale in quibus nunc habitant Praedicatorum aedificavit. Si vero sacerdos litteratus, et bona admodum vitae, sic errare potuit, quid dicam de idiotis et malis? NOVICIUS: Si Christus in altari tam a malis quam a bonis tractatur et sumitur, puto quod malos valde indigne respiciat. MONACHUS: Respectus Christi non potest esse sine misericordia; sed²⁾ secundum subsequens exemplum, quod periculosius est, faciem avertit ab eis.

CAPITULUM LVII.

De sacerdote malo a quo infans Christus in missa faciem avertit.

Sacerdos quidam cum missam diceret, et Christi corpus in manibus haberet, quidam ex circumstantibus in manibus eius puerum vidit, facie ab eo aversa. Quod ubi agnovit, aversionem eandem merito peccatis suis³⁾ imputans, turbatus est, ita ut dicere posset cum Psalmista: *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus*⁴⁾. Spero quod postea vitam suam emendaverit. Quibusdam etiam sacerdotibus indigne confientibus, pius Dominus sacramentum subtrahit, ne sibi ad iudicium illud sumant.

CAPITULUM LVIII.

De Erwino sacerdote qui corpus Domini in missa perdidit.

Quidam sacerdos Erwinus nomine, Coloniae in ecclesia beati Petri ad altare sanctae crucis missas celebrare consue-

1) strata civitatis Coloniae, hodie Stolckgasse dicta. — 2) sed add R.
— 3) BC peccatis suis merito. — 4) Psal. 29, 8.

vit. Hic cum die quadam post factam transsubstantiationem hostiam deponeret, de altari rotabatur. Quam cum ubique circa altare quaereret, et populus cum eo, non est inventa. Haud dubium quin per manus sanctorum angelorum perlata sit in sublime altare Dei, ne sacerdos luxuriosus eam sumeret ad suam damnationem. Habebat enim concubinam suam manifeste. Simile habes in distinctione secunda capitulo quinto, de sacerdote cui columba ob fornicationem sacramentum tulit. Alii sunt sacerdotes circa sacramentum altaris tam negligentes, et tam indevoti, ut ex consuetudine conficiendi corpus Domini, a cibis aliis non discernant.

CAPITULUM LIX.

De Daniele Abbe qui in calice reperit crudam carnem.

Abbas Daniel de Sconavia cum Prior esset apud nos, sicut ipse nobis retulit, celebrandi gratia capellam sancti Reynoldi¹⁾ quae sita est iuxta ecclesiam sanctorum Apostolorum in Colonia, intravit. Qui cum sacerdotalibus fuisse indutus, et populus ad audiendam missam per nolam convocatus, cum calicem praepararet, particulam crudae carnis illi intrinsecus reperit adhaerentem. Territus valde, cum deliberaret utrum sibi esset celebrandum vel cessandum, populum timens scandalizare si vestes exueret, panem calici superposuit, vinum et aquam infudit, siveque celebrans totum simul sumpsit. Dicta missa requisivit ab inclusa cui calix commissus fuerat, quis novissime in eodem calice celebrasset. Quae respondit: Dominus Bertolphus cognomento vorator lardi²⁾. Erat enim iam³⁾ dictae ecclesiae sanctorum Apostolorum canonicus, sacerdos saecularis nimis, modicum vel nihil habens religiositatis, devotionis, sive divini timoris. Ego puto me eidem missae interfuisse. Confessus est nobis praefatus Daniel, et si tunc non mihi, nunquam se in aliqua missa tantum habuisse consolationis ante⁴⁾ vel postea quantum in illa. Postea cum idem Bertolphus hospitaretur apud nos, Abbas noster negligentiam ei recitavit; sed nescio qualiter Deo satisfecerit. NOVICIUS: Melius esset tam miserae vitae sacerdotibus de qualibus supra dictum est, tacitis verbis, et remota intentione, tantum simula-

1) C Reynaldi. — 2) ACDP dominus talis, nomine (D ex nomine) eum designans. — 3) iam add B. — 4) BCP antea.

torie celebrare, quam corpus Domini conficere et sumere ad iudicium sibi. MONACHUS: Plus istos quaedam auctoritas dicit peccare, quia nihil simulatorie, nihil praestigiose, vel aliter quam institutum est in ecclesia, in hoc sacramento fieri debet. Idem sentiendum est de his qui sine ordinibus celebrant, et more symearum alios imitantur. NOVICIUS: Unde hoc probas? MONACHUS: Ozias Rex Juda cum ex nimio fervore devotionis officium sacerdotale sibi usurparet, a Domino lepra percussus est¹⁾). Non puto quin multi fuere sub eo²⁾ mali sacerdotes indigne offerentes, qui tamen puniti non sunt. Ex poena cognoscitur culpa. Audi de hoc recens exemplum.

CAPITULUM LX.

De sacerdote sine ordinibus celebrante, cuius manus sacer ignis devoravit.

Sicut mihi narravit supradictus Daniel, clericus quidam, quando Parisiis studuit, horrendum satis spectaculum in ecclesia sanctae Dei Genitricis populo praebuit. Nam sacer ignis pene manus eius devoraverat. Quem cum secretius³⁾ campanarius interrogasset, cuius esset ordinis, et ille respondisset, sacerdos; subiunxit: Nunquam sacro chrismate manus istae perunctae sunt. Sentiens ille spiritu prophetico se deprehensum, confessus est culpam. Quantum Christo tanta praesumptio displiceat, sequens exemplum manifestat.

CAPITULUM LXI.

Item de alio qui sine ordinibus celebrans crucifixum vidit lacrimantem.

Diaconus quidam Steinveldensis de ordine Praemonstratensti, Gerardus nomine apostatans, circa quatuor tempora se ordinem sacerdotalem suscepisse finxit, et Coloniae in basilica sancti Mychaelis, quae in Porta Martis posita est, quasi primam missam instruente eum sacerdote miserimus celebravit. Ego eidem missae tunc scholaris interfui; et multas recepit oblationes. Confessus est postea sacerdoti qui ei

1) Paral. II, 26, 19. — 2) B sub eo fuerunt, AP sub eo essent, C essent sub eo. — 3) ADP secretius cum.

astitit, a quo ego audivi, quod quotiens se vertit ad populum, crucifixum contra se stantem viderit lacrimantem. Est enim imago eadem antiqua et sculpta, magna satis. Nam pius Dominus qui olim flevit super malitia¹⁾ ruiturae civitatis Jerusalem, et de praesumptione tanta lacrimari dignatus est. Ex lacrimis vero imaginis divinae considerans magnitudinem culpae, poenitentia ductus, Sedem Apostolicam petiit²⁾, et in eadem via vitam finivit. Haec dicta sufficient de sacerdotibus indigne confidentibus. De indigne sumentibus aliqua tibi dicam exempla.

CAPITULUM LXII.

Quomodo sacra eucharistia sumi debeat.

In Exodo praecepit Dominus agnum paschalem comedи assum igni, et cum lactucis agrestibus, renibusque succinctis³⁾. Si de agno figurali per significationem haec praecepta sunt, quomodo aliquis audebit accedere ad esum veri agni sine igne caritatis, sine amaritudine cordis, et castitate corporis? Nychodemus attulit mirrae et aloes quasi libras centum, et involvit Dominum syndone⁴⁾ munda, et post sepelivit in monumento novo, in quo nondum quisquam positus fuerat⁵⁾: et tu quisquis in peccatis es, sine mirra et aloe, id est sine amaritudine poenitentiae, cordisque contritione, Dominum in sepulchro foetido reponis? Agnus paschalis decima die mensis tollebatur, et quarta decima⁶⁾ immolabatur: per quod ostenditur quod non debet accedere ad eucharistiam nisi qui impleverit praecepta Decalogi, et praecepta quatuor Evangeliorum. Audi nunc quid mereantur indigne communicantes.

CAPITULUM LXIII.

De Wirico converso qui carbones sumere visus est loco sacramenti.

In Hemmenrode conversus quidam fuerat⁷⁾ nomine Wiricus. Hic ante conversionem male vixerat, et in ordine

1) BC malitiam. — 2) BC petiit. — 3) Exod. 12. — 4) BCP in syndone. — 5) Johan. 19, 39—41. Matth. 27, 59. — 6) CP add die. — 7) C fuit.

modicum se emendaverat. Die quadam cum iret ad sacram communionem cum ceteris fratribus, in hora illa qua ei sacerdos corpus Domini porrigebat, alius quidam conversus religiosus vidi in os eius mitti non sacramentum, sed carbonem nigerrimum. Rationem supradictam capitulo quinquagesimo quarto, hic assigna de sacerdote de Hadenmare. Quosdam Dominus corpus suum sumere non sinit, ut culpam eorum manifestet.

CAPITULUM LXIV.

De converso proprietario qui corpus Christi sumere non potuit.

Vix duo anni sunt elapsi, quod conversus quidam de ordine nostro infirmatus est graviter, in Pictavia domo quae dicitur Fumoringens. Cuius confessionem cum Abbas audivisset, eumque satis diligenter ad emundationem conscientiae monuisset, allatum est ei corpus Domini. Quod quidem aperto ore suscepit, sed os ad masticandum¹⁾ claudere non potuit. Mirantibus universis qui aderant, sacerdos sacramentum extrahens alteri dedit infirmo, quod ille devote satis sine omni suscepit impedimento. Non multo post conversus idem mortuus est; et causa salutem eius impediens declarata est. Nam quinque solidi, non argentei, sed aerei, cum esset abluendus, circa eum inventi sunt. Non enim ei licuit habere pecuniam. Et glorificaverunt Deum videntes haec. Ad mandatum vero Abbatis in campo²⁾ sepultus est, et super eum iidem solidi proiecti, dicentibus omnibus qui aderant: Pecunia tua tecum sit in perditionem³⁾. Haec cum idem Abbas recitasset in proximo Capitulo generali, subiunxit: Et ut sciatis nullam fuisse infirmitatem in causa, quare corpus Domini sumere non posset, eadem die gallinam integrum comedit. Aestimo tibi iam satisfactum quod sub specie panis sit verum corpus Christi, et sub specie vini post consecrationem verus sanguis Christi, et quod digne conficientes atque sumentes mereantur gratiam, indigne vero poenam⁴⁾. NOVICIUS: Etiam si de⁵⁾ his dubitassem, amodo dubitare non possem. MONACHUS:

1) CD manducandum. — 2) Homil. IV. p. 247: „Proprietarii singulis annis excommunicantur; et si in eorum morte modicum quid inventum fuerit, quod proprietatem sapiat, extra cimiterium sine omnibus beneficiis Christianae religionis more animalium brutorum sepieliuntur.“ — 3) Act. 8, 20. — 4) ADP culpam. — 5) C in.

Dicam tibi in fine nunc¹⁾ huius distinctionis quantum Deo placeat, si mente et sollicite fiant, quae tanto sacramento fuerint necessaria.

CAPITULUM LXV.

De hostia quae in Belle de corporali resilivit, ob vermiculum in ea decoctum.

Circa hoc biennium iuxta Coloniam in villa quae Belle vocatur, gestum est quod dico. Die quadam cum sacerdos missam²⁾ celebraret, et dicto Evangelio ut saecularibus mos est, ministrante scholare hostiam patenae superpositam super corporale locasset, illa mox resilivit. Putans hoc sacerdos casu accidisse, neque hostiam bene locatam, denuo eandem superposuit, quae remotius eo intuente resilivit quam prius. Cumque tertio id tentasset, quasi turbine impulsa, proiecta est de altari. Quo viso territus est valde, et se tanto ministerio indignum reputans, praecepit scholari, ut eadem hostia reservata, aliam superponeret, quam et consecravit. Dicta vero missa tollens secum hostiam praedictam, Coloniam properavit, inveniensque Piores apud sanctos Apostolos, hostiam eis ostendit; quid de ea actum sit recitavit. Cunctis causam mirantibus, unus clericorum hostiam contra lucem levans, maculam in ea contemplatus est. Quam cum in aspectu multorum fregisset, cymex qui vulgo pediculus parietinus³⁾ dicitur, apparuit in ea decoctus. Et glorificaverunt Deum⁴⁾ omnes qui aderant. Haud dubium quin a sanctis angelis reiecta sit, qui non sunt passi, ut panis tam foetido vermiculo corruptus, per ministerium sacerdotis transiret in corpus Domini sui. Hellewieus Prior Montis sanctae Walburgis testatur se eandem hostiam vidisse. Sacerdos adhuc vivit; qui mihi minus credit, interroget illum. Vides quanta sit negligentia sacerdotum nostrorum? Olim sacerdotes legales ad panes propositionis agros ipsi excolebant, seminabant, tritura- bant, molebant, pinsebant, panes formabant, et coquebant. Erantque de simula⁵⁾ mundissima. Attamen in illis panibus sola erat figura. Heu modo panes sub quibus est veritas, id est corpus Christi post consecrationem, modo pinsunt, formant, et

1) BC nunc in fine. — 2) B missam ibidem. — 3) A paretinus. — 4) BP Dominum. — 5) C simila.

coquunt negligenter uxores campaniorum; et ideo tales eveniunt negligentiae. Unde cum Abbas noster die quadam celebraturus esset missam in quadam ecclesia, et essent hostiae nigerimae, ait campanario: De quo grano sunt hostiae istae? Respondente illo, de havena, noluit celebrare; valde arguens illum, dixit quod nihil ibi fieret. NOVICIUS: Quid sentiendum est de spelta? MONACHUS: Requisitus de hoc dominus Papa Honorius per litteras cuiusdam Abbatis ordinis nostri, respondit, speltam magis pertinere ad hordeum quam ad triticum. De corporali vero tibi etiam referam exemplum.

CAPITULUM LXVI.

De corporali quod ob tactum impraegnatae sanctimonialis sanguineam contraxit maculam.

In domo quadam sanctimonialium, cum custos coenobii eiusdem femina religiosa, die quadam corporale lavisset, iuvacula quaedam quae ei ad solatium fuerat deputata, cum ea lotum extendit ad siccandum. Ad cuius tactum mox macula sanguinis apparuit. Qua visa custos iterum corporale lavit, et maculam abluit; sed mox ut iuvacula manum apposuit, mox eadem apparuit. Delatum est miraculum ad magistrum; iniunctae sunt orationes, revelata est causa; quae situm est et inventum. Fuerat enim imptaegnata occulte¹⁾, et ideo tactu corporalis indigna. Quantum Deo mundae manus placeant ad idem ministerium²⁾, sequens declarat exemplum.

CAPITULUM LXVII.

Item de corporali quod Godescalcus in exsiccatione rupit, et divina virtus reparavit.

Godescalcus de Volmuntsteine cuius supra memini, cum die quadam corporale cum sacrista nostro³⁾ extendisset ad poliendum, illudque per medium rupisset, custos illud complicans, in theca reposuit. Postea illud explicans, cum integrum reperisset, miratus est valde, sanctitati praedicti sacerdotis illud ascribens. Quantum gratiae in exsiccatione unius corporalis meruerit⁴⁾ virgo

1) BC occulte imptaegnata. — 2) B servitum. — 3) nostro om AD. — 4) BC meruit.

de Quido¹⁾), habes supra in distinctione septima capitulo vice-simo. Igitur pascha nostrum immolatus est Christus²⁾. Ipse enim verus est agnus, qui abstulit peccata mundi. Sine esu huius agni, securi non egrediemur de Aegypto, id est de hoc mundo. Differentia et modus comeditionis satis in capitulo primo huius distinctionis ventilata sunt. Sic illum comedere studeamus, ut eius virtute de deserto nostrae religionis pervenire valeamus in terram verae promissionis; in qua per ipsum et cum ipso ultimum et aeternum pascha celebrare mereamur. Amen.

DISTINCTIO DECIMA

D E M I R A C U L I S.

CAPITULUM I.*)

Quid sit miraculum; a quo vel a quibus fiant, seu in quibus; quae etiam sit causa miraculorum.

NON sine ratione post sacramentum corporis et sanguinis Christi tractandum suspicor de miraculis, quia qui digne illud conficiunt vel eo participant, nonnunquam gloria miraculorum illustrantur. Licet enim omnia quae in superioribus distinctionibus dieta sunt, satis sint miraculosa, attamen in praesenti distinctione aliqua de rebus miraculosis dicere proposui. Et bene hoc fieri arbitror in distinctione decima, eo quod Aegyptus decem plagis valde miraculose sit percussa³⁾. NOVICIUS: Quid est miraculum? MONACHUS: Miraculum dicimus quiequid fit contra solitum cursum naturae, unde miramur. Secundum causas superiores miraculum nihil est. NOVICIUS: A quo vel a quibus fiunt miracula? MONACHUS: Miracula fiunt Deo auctore, secundum quod in Psalmo legitur: *Tu es Deus qui facis mirabilia*⁴⁾. Fiunt

1) B Quida. — 2) Cor. I, 5, 7. — *) Ad has tres distinctiones postremas adhuc collatus est codex optimus, e bibliotheca Gymna-sii Confluentini editori concessus. Cuius libri variae lectiones littera E signatae sunt. — 3) CP percussa est. — 4) Psal. 76, 15.

etiam miracula tam per malos quam per bonos¹⁾). De bonis quaestio non est; de malis vero Salvator dicit in Evangelio: *Multi dicent mihi²⁾ in illa die, Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo daemonia eieci-mus? et cetera, usque illuc, nescio qui estis³⁾).* NOVICIUS: Quae est causa miraculorum? MONACHUS: Causa multi-plex est, mihiique inexplicabilis. Aliquando Deus miracula operatur ut⁴⁾ in elementis, ut mortalibus suam ostendat⁵⁾ potentiam. Aliquando genera dat linguarum, sive spiritum prophetiae, ut manifestet suam sapientiam. Aliquando gratiam dat sanitatum, ut suam magnam nobis revelet misericordiam. NOVICIUS: In quibus fiunt miracula? MONACHUS: In hominibus, in elementis, igne scilicet, aere, aqua et terra, in avibus, piscibus, animalibus et reptilibus. Quae ut magis tibi fiant nota, aliqua de singulis tibi subjungam⁶⁾ exempla. De sanctis vero qui nostris fuere temporibus, miracula pluri-ma tibi dicere possem; sed scripta aliorum silentium mihi imponunt. Aliqua tamen tibi referam unde satis miraberis. Nostris enim contigit temporibus⁷⁾ quod sequitur.

CAPITULUM II.

*De Winando qui infra unam horam ab Jerusalem
translatus est in Dioecesim Leodiensem.*

In Dioecesi Leodiensi villa quae Elzelo dicitur, laicus qui-dam habitabat religiosus nomine Winandus, matris⁸⁾ monachi nostri Winandi, a quo nomen traxit, avunculus. Hic tempore quodam peregrinationis gratia cum quibusdam provinciae suae hominibus Jerosolymam profectus est. In die vero Paschae cum post sollemnia missarum se ad redditum illi praepararent, eisque⁹⁾ praedictus Winandus ut homo devotus suaderet di-cens, conveniens est fratres, ut in hac sacratissima die quie-scentes, omnes eius horas peraudiamus; persuadere non po-tuit. Festinantibus eis ad portum, ipse remansit, omniaque diei illius officia peraudiens, solus post eos die sequenti iter

1) CP bonos quam per malos. — 2) CE dicunt mihi, AD dicunt. — 3) Matth. 7, 22—23. — 4) B uti. — 5) ABC suis ostendat, E suis ostendat suam, D ostendat suam. — 6) CP tradam. — 7) BC temporibus contigit. — 8) E fra-ter matris, B pater matris. — 9) C eisdemque.

arripuit. Cui persona magnae reverentiae in¹⁾ equo occurrens atque salutans, ait: Cur sic bone homo solus incedis, vel unde venis? Respondente eo, ab Jerosolymis venio, et sic atque sic mihi contigit; ille protinus subiunxit: Ascende et sede post tergum meum, bene insequemur socios tuos. Quod cum fecisset, eadem die iuxta praedictam villam eum depositus dicens: Cognoscis ubi sis? Dicente illo, provinciam quidem agnoscō²⁾, sed quid circa me agatur ignoro; eques adiecit: Quia Christum honorasti, idcirco missus sum ut te reducerem. Ecce domus tua, vade et enarra mirabilia eius quae circa te gesta sunt. Quem cum noti eius vidissent, dixissentque, ubi sunt socii tui? respondit: Hodie fui in Jerusalem, et reliquerunt me heri³⁾ ibidem, praecedentes me. Et non crediderunt ei, dicentes: Senex iste delirat. Qui statim concivium subsannationes declinans, cum pecunia quae ei supererat ex⁴⁾ gratia coelestis convectoris, limina beati Jacobi Apostoli petivit, et antequam socii eius redirent, ipse rediit. Duplici igitur⁵⁾ testimonio glorificatus, peregrinorum videlicet quod in Pascha in Jerusalem sit relictus, et concivium quod die sequenti in Elzelo sit visus, ab utrisque magnificatus est Dominus, tanta mirabilia⁶⁾ ubique divulgantes. NOVICIUS: Si Gerardus de Holenbach, sicut dictum est in distinctione octava capitulo quinquagesimo nono⁷⁾, translatus est in ictu temporis ab India in provinciam nostram ministerio diaboli, Dei tamen praecepto, non hoc miror de coelesti nuncio. Antiqua nostris temporibus renovantur miracula. Helias Tesbites per currum⁸⁾ et equos raptus est in paradisum⁹⁾; hic vero non minus miraculose per equum et equitem in morula temporis transvectus est per multa spatia maris atque terrarum. MONACHUS: Ego tecum sentio. Audi nunc aliqua de personis ordinis nostri miracula.

CAPITULUM III.

De monacho idiota qui in somnis accepit scientiam praedicandi.

Relatione quorundam Abbatum ordinis nostri didici quod dicturus sum. Monachus quidam per visionem nocturnam

1) CP illi in. — 2) CP cognoscō. — 3) heri om CP. — 4) ADE et. — 5) CDP ergo. — 6) CP miracula. — 7) ABEP octavo. — 8) CP currus. — 9) Reg. IV, 2, 11.

in coeleste templum se transpositum vidit, in quo alba et stola indutus, coram Domino Evangelium legit. Erat enim Diaconus et idiota. Qui cum legendi benedictionem postulasset a Domino, huiusmodi responsum accepit: Ab hac hora habeas scientiam atque ¹⁾ virtutem praedicandi verbum Dei, quotienscumque tibi iniunetur fuerit. Lecto vero Evangelio evigilans, intellexit quod somnium esset. Miratus tamen de tam manifesta visione dicebat intra sc: Hodie lecturus es Evangelium ad missam; si eiusdem coloris inveneris stolam quallem in coelo vidisti, vera est visio. Nutu vero factum est Dei ²⁾, ut a sacrista stola consimilis exponeretur. Mox quasi de visione certificatus, quid viderit Abbatii exposuit. A quo iussus loqui verbum Dei, usque hodie impraeeditate ³⁾ tam excellenter et tam efficaciter illud proponit ⁴⁾, ut omnes suos auditores in stuporem convertat. Aliis siquidem temporibus nullius est litteraturae. NOVICIUS: Miraculum Salomonis qui in somnis scientiam accepit, in isto resultat ⁵⁾. MONACHUS: Deus enim scientiarum Dominus est ⁶⁾, aliis scientiam miraculose ut dictum est ⁷⁾ conferendo, aliis non minori miraculo habitam subtrahendo.

CAPITULUM IV.

De clero qui per minutionem litteraturam perdidit, et rursum recepit eandem anno revoluto sanguinem minuendo.

Abbas de Lapide sancti Mychaelis ⁸⁾ tempore Capituli generalis per Hemmenrode transiens, casum mirabilem nimis ibidem recitavit. Fuit apud nos, inquit, clericus bonae admodum litteraturae. Hic cum die quadam in vena sanguinem minueret, sic omnem scripturarum scientiam perdidit, ut eam per sanguinem effudisse videretur. Litteram ab illa hora non cognovit, Latini sermonis nec unum quidem verbum intelligere vel proferre potuit. Et ut noveritis privationem sensus non fuisse in causa, sed divinam potentiam, omnium rerum prius habitarum plene retinuit scientiam. Qui cum tam mirabilem litteraturae suaे iacturam cum dolore multis exposuisset, quidam ei suasit dicens: Anno revoluto, eodem die et eadem hora

1) CEP et. — 2) BEP Dei factum est. — 3) B impraeeditative. — 4) ADE proposuit. — 5) Reg. III, 3. — 6) Reg. I, 2, 3. Mox ADE alii. — 7) BP ut dictum est miraculose. — 8) Michaelstein, abbatia ordinis Cisterciensis, duabus fere millibus ab oppido Halberstadt.

iterum minuas; forte subtracta recipies. Quod cum fecisset, scientiam pristinam recepit. *A Domino factum est istud*¹⁾, sicut et praecedentia, *et est mirabile in oculis nostris*²⁾. Aliis etiam per alios Dominus tribuit gratiam sanitatum.

CAPITULUM V.

De converso Eberbacensi cuius tactu infirmi sanabantur.

In Eberbacho conversus quidam exstitit, homo simplex et bonus, aetatis decrepitate. Huic Dominus tantam contulerat gratiam, ut tactu manus eius diversae infirmitates fugarentur. Quod ubi saecularibus compertum est, ex utroque sexu, tam divites quam pauperes, gratia sanitatum ad monasterium confluentes, virtutem benedictionis eius senserunt. Ex quorum concursu videns Abbas fratrum quietem turbari¹⁾ et domum in expensis non modicum gravari, eidem converso ne alicui saeculari de cetero manus imponeret paecepit. Et cessavit ex illa hora in eo virtus miraculorum. Haec mihi ante hoc biennium cum essem in Eberbacho, a monachis recitata sunt. Ego vero virum sanctum adii, et cum rogasse eum ut pro me oraret, simpliciter respondit: Quotidie oro pro te, et pro toto mundo. NOVICIUS: Quibus operibus meretur tanta gratia? MONACHUS: Exemplo non verbis respondebo tibi.

CAPITULUM VI.

De monacho contemptore temporalium cuius tactu vestimentorum infirmi sanabantur.

Retulit nobis nuper Abbas quidam ordinis nostri de quodam monacho, cui tanta a Domino concessa est gratia, ut virtute vestimentorum eius multi sanarentur. Saepe, si tamen adhuc vivit, dum fratres vestes eius induunt, vel cingulo se cingunt, sanantur. Quod cum tempore quodam Abbas eius considerasset, nec aliquid specialitatis in illo³⁾ vidisset, his verbis eum secretius allocutus est: Die mihi fili, quae est causa tantorum miraculorum? Respondit ille: Nescio domine. Non plus ceteris fratribus oro, non plus ieuno, non plus vigilo, non plus laboreo; sed unum scio, quod me extollere

1) AD illud. — 2) Psal. 117, 23. — 3) ADE in eo.

non potest¹⁾ prosperitas, neque frangere adversitas, sive de persona mea sit, sive de²⁾ aliorum. Cui cum dixisset Abbas, non te turbavit³⁾ quod miles talis nuper grangiam nostram incendit? respondit: Non. Totum enim Deo commisi. Si modicum habeo, cum gratiarum actione recipio⁴⁾; si multum, iterum gratias ago. Et⁵⁾ cognovit Abbas quod causa tantae virtutis esset amor Dei, et contemptus rerum terrenarum. Sanctæ virtutes, fides videlicet, spes, caritas, iustitia, humilitas, obedientia, zelus disciplinae, atque compassio, saepe gloria miraculorum remunerantur, sicut subsequentibus exemplis declaratur.

CAPITULUM VII.

De rustico fornaci in Hemersbach incluso et per sanctum Jacobum liberato.

Juxta Coloniam duae generationes rusticorum inter se graves satis inimicitias exercebant. Ex quibus una infirmior, in castrum vicinum Hemersbach⁶⁾ se transtulit. De quo partem adversam satis damnificans, cum die quadam unum ex eis cepissent, volentes tres ex eis pecuniae aliquid⁷⁾ ab illo extorquere, dicebant: Si non dederis nobis pecuniam, puniemus te. Quibus ille respondit: Tres obulos⁸⁾ habeo, emite ex eis cuneos⁹⁾ et comedite, quia nihil amplius habebitis. Fidemque habens in Deo et in sancto Jacobo, subiecit: Quinque marcas domi habeo in cista mea, et calciamenta nova, quibus limina petam sancti Jacobi; non vobis dabo illam pecuniam. In die sancti Stephani profecturus sum, et ante ortum diei¹⁰⁾ a vobis recessurus. Mirantibus eis verborum eius constantiam, duos¹¹⁾ illi compedes imposuerunt¹²⁾, et in fornacem illum mittentes, octo viros nocte illa ad custodiad ei¹³⁾ deputaverunt. Quem semel ac secundo interrogantes, utrum adhuc ibi esset; et ille tot vicibus respondisset, etiam adhuc sum hic; tertio eadem sciscitantibus nihil re-

1) CP non potest extollere. — 2) de add ADE. — 3) B conturbavit. — 4) P actione accipio, D accipio actione. — 5) B tunc. — 6) Hemersbach, iuxta Bottendenbroich, prope Bergheim. — 7) BD aliquid pecuniae. — 8) C obolos. — 9) cuneus, species vel forma panis. — 10) B solis. — 11) B duas. — 12) B apposuerunt. — 13) AD ad custodiendum ei, E ad custodiendum eum.

spondit, quia virtus fidei iam illum clausa fornace eduxerat. De spe in superioribus multa dicta sunt; virtutem vero caritatis sequentia declarabunt.

CAPITULUM VIII.

De Abbe qui in caritate a monacho suo admonitus carnes comedit.

Abbas quidam ordinis nostri monacho suo infirmo¹⁾ praecepit²⁾ carnes manducare. Ille mox obediens licet invitus, Abbatii respondit dicens: Et ego vos rogo in caritate eadem, ut mecum illas comedatis. Qui statim deprecanti consentiens resedit; morsellum de scutella monachi³⁾ tulit et comedit. Sequenti die si bene memini in ecclesiam ubi homo quidam a daemonio vexabatur devenit. Rogatus a circumstantibus ut daemonem adiuraret, in⁴⁾ haec verba prorupit: Adiuro te immunde spiritus in ea⁵⁾ caritate qua pridie propter monachum meum carnes comedti, ut exeras ab hoc homine. Qui mox ad idem verbum exiit⁶⁾ et fugit, ac si caritatis incendium sufferre non posset. Quantum Deo caritas placeat, ex vitio inobedientiae plenius ostenditur.

CAPITULUM IX.

De monacho qui carnem foetidam coepit comedere, cum Abbatii suo obedire nollet ad esum carnium.

Alius quidam Abbas cum haberet monachum infirmum, ut ad recuperationem virium carnes comedederet praecepit; sed ille pertinax nimis, praecipiente non acquievit. Ut autem Dominus⁷⁾ ostenderet meliorem esse obedientiam, quam stultorum victimas⁸⁾, inobediens monachus mox in rabiem versus in agrum eucurrit, ubi canem mortuum offendens⁹⁾, carnes eius foetentes avidissime comedere coepit. Et quia in carnis peccavit, in carnis punitus est. Quid postea de eo actum sit ignoro. Haec duo miracula mihi narravit magister Johannes Decanus Aquensis, asserens sibi illa veraciter recitata. Audiant haec¹⁰⁾ monachi et obedient, neque ineconditam

1) infirmo om C. — 2) DE add in caritate. — 3) monachi om ADE. — 4) ADE ut cum adiurarat, Abbas vero in. — 5) CP hac. — 6) BP exivit. — 7) BP Deus. — 8) Eccles. 4, 17. — 9) DEP inveniens. — 10) C hoc.

abstinentiam caritati praepontant. Aliud adhuc referam exemplum, per quod cognosces quam bona sit virtus caritatis, et quam periculosum vitium inobedientiae.

CAPITULUM X.

De femina a daemonio liberata et ab eodem ob inobedientiam confracta.

Nobilem quandam feminam in Saxonia diabolus obsidens durissime vexavit¹⁾. Quam dum pro remedio sanitatis ad diversa sanctorum limina ministeriales eius duxissent, die quadam sacerdos quidam superveniens, forma quidem despectus, sed gratia Dei praeditus, vexationi illius compassus est. Ex multa enim caritate Dominum exorans, daemonium eiecit, feminam sanitati restituens²⁾. Cui dedit in mandatis, ut per dies triginta in eodem loco manens quotidie communicaret, et singulas horas canonicas praedictorum dierum peraudiret. Quod cum fecisset novem diebus, nihil mali³⁾ sui deinceps suspicantes abduxerunt eam. In via turbine maximo impulsa, atque deiecta, sic totaliter confracta est a diabolo, ut omnia eius membra humanis visceribus simillima apparerent. NOVICIUS: Quae fuit causa poenae tam crudelis. MONACHUS: Inobedientia. Simile habes in Dialogo sancti Gregorii de quodam clero obsesso, et a sancto Benedicto liberato. Cui cum praecepisset ne unquam ad sacros ordines accederet, et ille post annos multos⁴⁾ transgressor existeret, mox eum diabolus pervasit⁵⁾, tamdiu vexans donec spiritum exhalaret⁶⁾.

CAPITULUM XI.

De daemone quem Albertus Scodehart⁷⁾ ioculariter eiecit.

Abbas de Nuinburg⁸⁾ quae est abbatia ditissima nigri ordinis in Saxonia, nuper per nos transiens, retulit nobis miraculum de curatione eiusdem obsessae iocundissimum. Est, inquit, apud nos miles quidam religiosus Albertus nomine,

1) B obsederat dirissime vexans. — 2) B restituit. — 3) mali om ADE. — 4) ADEP multos annos. — 5) CDE invasit. Conf. IV, 99. — 6) Gregor. Dial. II, 16. — 7) CP de Scodehart. — 8) Novum Castrum, Mönch-Neuburg, iuxta oppidum Bernburg.

cognomento Scothart. Hic ante conversionem in armis erat tam strenuus, in militia tam nominatus, ut pene omnes nobiles terrae nostrae certatim ei sua munuscula, dextrarios videlicet, et vestimenta pretiosa dirigerent, quatenus illum sibi associarent. Die quadam dum quaedam puella duodecim annorum cuiusdam militis filia, in quadam sedens ecclesia, a religiosis¹⁾ exorcizaretur, in risum resoluta clamavit: Ecce amicus meus venit, ecce amicus meus venit. Requirerentibus illis²⁾ de quo diceret, respondit illa: Bene videbitis eum. Dicebat enim de praedicto milite, qui eadem hora satis remotus fuerat ab ecclesia. Qui quanto plus propinquavit³⁾, tanto plus illa exultavit. Qui cum ecclesiam intraret, illa ei assurgens, et manibus plaudens, salutavit eum dicens: Ecce iste est amicus meus, cedite cedite, sinite illum appropinquare. Erat enim indutus vestibus purpureis atque cultellatis⁴⁾. Qui cum accessisset ad eam, et dixisset, sum ego amicus tuus? respondit per os pueriae diabolus: Etiam amicus meus optimus, omnem enim voluntatem meam facis. De quo verbo miles satis turbatus est, licet dissimularet. Subridens tamen sic ait: Tu daemon stultus es et fatuus. Si prudens esses, nobiscum ad tornamenta pergeres, in quibus homines capiuntur⁵⁾ et occiduntur. Ut quid sine causa vexas pueram hanc innocuam quae non peccavit? Dicente diabolo, si vis ut tecum pergam, sine ut intrem in corpus tuum; respondit miles: Certe non intrabis in me. Et diabolus: Concede ut sedeam in sella tua. Quod cum negasset, petivit locum in aliqua parte equi vel freni; quae omnia negata sunt ei. Ad quem rursum diabolus: Non possum pedes currere. Si vis ut tecum vadam, aliquem mihi saltem locum concedas circa te. Miles vero pueriae compassus, ait daemoni: Si illam volueris deserere, concedam tibi unam lingulam pallii mei, tali conditione ut in nullo me laedas, et tamdiu mihi adhaereas, quamdiu tornamenta quaero. Quando tibi praecepero, bona tua voluntate sine contradictione recedes. Et iuravit ei diabolus dicens: Non te laedam, sed promovebo. Exiensque de pueria, lingulae pallii eius insiliit, mirabili motu se prodens. Ab illa hora tantum gloriae in tornamentis militi accessit, ut quos lancea deiiceret vellet deiiceret, quos capere caperet. Cum eunte ibat, et cum

1) a religiosis om ADE. — 2) illis om ADE. — 3) B appro-pinquavit. — 4) C cutellatis. — 5) BC et capiuntur.

loquente loquebatur. Quando prolixius in ecclesia orabat, dicebat: Modo murmuras nimis. Quando aqua benedicta se aspersit, iterum aiebat¹⁾: Vide ne me tangas. Cui miles: Si una gutta te tetigerit, non mihi placebit. Tempore illo quo crux praedicabatur, cum miles intraret ecclesiam gratia signationis, diabolus illum retrahere natus est dicens: Quid hic agis? Respondit miles: Deo propono servire, et tibi renunciare. Recede ergo a me. Haec dicente milite, respondit Sathan: Quid tibi in me displicuit? Nunquam te laesi, sed ditavi. Per me gloriosus factus es nimis. Attamen tecum manere nisi consentias non potero, quia hoc promisi. Tunc miles: Ecce crucem iam suscipio, et ut illico nunquam reversurus recedas a me, in nomine crucifixi te adiuro. Et reliquit eum diabolus. Qui mox cruce signatus mare transiit, ubi duobus annis Christo militans, reversus hospitale magnum atque ditissimum peregrinis et pauperibus aedificavit. Habebat enim annuatim in redditibus plus quam trecentas libras argenti, teste praefato Abbe. In quo hospitali usque hodie cum uxore sua in habitu religioso membris Christi servit, religiosorum omnium, maxime ordinis nostri susceptor devotus. Quibus²⁾ in ioco dicere solet: Vos domini Abbates, et vos monachi non estis sancti; nos milites tornamentis operam dantes sancti sumus, quia daemones nobis obediunt, illosque eiicimus. NOVICIUS: Nescivi daemones sic ioculariter³⁾ eiici posse. MONACHUS: Non iocus sed virtus compassionis illum eiecit. Quantum apud Deum possit⁴⁾ caritas atque fraterna compassio, subiecto declaratur miraculo.

CAPITULUM XII.

De Theoderico milite de Rulant qui fluxu⁵⁾ sanguinis laborans Sarracenos miraculose fugavit.

Frater Walterus monachus in Hemmenrode referre solet miraculum mirabile, cui se interfuisse memorat. Cum peregrini in prima expeditione obsiderent civitatem Acharon⁶⁾, contigit quodam⁷⁾ die, ut egressi Sarraceni manu violenta propellerent Christianos in castra sua. Erat autem ibi tunc⁸⁾ miles quidam iuvenis Theodericus nomine, frater domini Ko-

1) BC aiebit iterum. — 2) B quibus et. — 3) B iocaliter.
 — 4) BC possint. — 5) libri in fluxu. — 6) BCP Achon.
 — 7) CD quadam. Conf. IX, 2. — 8) DEP tunc ibi.

nonis de Rulant, qui adhuc vivit. Is¹⁾) fluxu sanguinis adeo laborabat et infirmabatur, quod in lecto suo non per se, sed in lintheamine vertebatur. Hic audito strepitu et clamore fugientium, interrogavit quid hoc esset. Et cum audisset rem, iussit sibi afferri arma sua, et se armari in lecto sedendo. Tandem strato dextrario suo, et²⁾ accinctus ense, iussit se levare super equum suum, et fluebat sanguis etiam per sellam. Acceptaque lancea exivit dicens: Deus adiuva me, et sanctum sepulchrum. Qui tanta vehementia prorupit in Saracenos, transiens et circumgyrans, percutiens et propellens, quod omnes Christiani animati et confortati sunt per eum solum, adeo quod eiecerunt hostes a castris³⁾). Quo facto rediit ad lectum infirmitatis suae, et tertia die mortuus est. Audi nunc de iustitia miraculum satis gloriosum.

CAPITULUM XIII.*)

De milite cuius vinea collecta, ob perfectionem decimationis repleta est miraculose.

Miles quidam in dandis suis decimis tantae erat devotionis ac iustitiae, ut ei summum esset studium illas solvere sine mora, sine dolo, sine vexatione. Habebat autem⁴⁾ vineam quandam quae circa decem carratas annuatim facere solebat. Tempore quodam ut post patuit magis ex Dei dispensatione quam ex aeris intemperie, postquam collectum est vinumque expressum, una tantum inventa est carrata. Quo audito miles, servo suo verbum memoria dignum respondit: Quod meum erat, inquit, mihi Dominus tulit, ego illi portionem suam non auferam; vade et da sacerdoti carratam hanc pro decima. Quod et factum est. Eodem tempore militis germanus sacerdos quidam iuxta praedictam vineam transiens, eam uvis refertam vidit; moxque ad fratrem intrans, de negligentia illum arguit dicens: Quare nondum collecta est vinea vestra? Respondente illo, diu collecta est; sacerdos subiunxit: Nequam; iam illam plenam vidi. Quaesitum est et inventum, nec unquam aliquo anno ubiores fructus fecit quam in illo. Haec nobis eodem tempore recitata sunt, et satis doleo quod nomen militis sive loci non retinui. Aliud tibi referam de humilitate miraculum satis magnum.

1) B in. — 2) et om B. — 3) CP a castris suis, B de suis castris. — *) Homil. III. p. 78. — 4) BC enim.

CAPITULUM XIV.

De converso cuius oratione olla confracta miraculose illa¹⁾ reparata est.

Fuit in Hemmenrode conversus quidam bonus Everhardus nomine, custos mediae portae. Is aliquando egressus cum fratribus carpentariis tempore hyemis in silvam, eorum utensilia custodiebat, et cibaria praeparabat. Una dierum cum solito tardius surrexisset ad vigilias, egressis fratribus ad laborem, ipse orationes suas accelerabat, ut illis pulmentaria tempestivius praeparare potuisset²⁾. Inter orandum apposuit ollam aeream foco, sed aquam oblitus est infundere. Post horam olera impositurus, invenit ollam candentem; subitoque turbatus et factus sine consilio, ut subveniret ollaē aquam frigidam infudit. At illa ut suae naturae est, dissiliendo statim³⁾ confracta est. Aliam vero ollam in qua laborantes procuraret non habens, genua ad orationem flexit, et cum lacrimis Deum suppliciter imploravit, ut misericordiam et consilium sibi daret, quatenus pro nomine suo laborantes exspectato non privarentur edulio. Pius Dominus humilitatem ministerii eius attendens, orationem eius exaudivit. Qui surgens ab oratione, ollam eandem iuxta se integrum stantem conspexit. Gratias igitur agens Deo, ollam arripuit, aquam infudit, ignibus admovit, olera imposuit et ea quam velocius potuit coxit. Quibus sufficienter decoctis, horam tertiam significavit⁴⁾; et fratres oratione completa ad reficiendum consederunt. Post refectionem autem professi sunt, quia toto illo tempore quo ibi demorati fuerant, tam bona olera non comedissent, simul et mirati sunt, quod citius solito tertiam significasset, cum ille ex diverso ipsos indignantes⁵⁾ putasset, quod tardius solito eam pulsasset. Nimirum in decoctione illa⁶⁾ horam sibi plurimum praeterisse crediderat, quia divinae cooperationis inaestimabilem dispensationem non plene sentiebat. De obedientia vero subiungam miraculum, iam dicto⁷⁾ excellentius.

1) illa add AE. — 2) B praepararet. — 3) BCP statim dissiliendo. — 4) D signavit, et infra signasset. Conf. V, 6. — 5) B cum ipse econverso ipsos indignaturos. — 6) CEP illam; mox E horam sibi plurimum, B tempus sibi plurimum. — 7) B miraculum isto.

CAPITULUM XV.

De converso ob cuius obedientiam pisa in agro siccans miraculose versa est.

In praefata domo conversi pisam messuerant. Quae dum ad siccandum sparsa iaceret in agro, venerunt iidem conversi ad Priorem dicentes: Nisi totus conventus ocius exeat, nec non et infirmi, pisamque vertant, tota peribit. Timebant enim pluviam imminentem. Et praecepit Prior omnibus qui ire possent, ut se praepararent. Mox ex infirmitorio conversorum frater quidam simplex exiens, ex multo fervore obedientiae ante omnes festinabat; et cum agro in quo pisa iacebat propinquasset, illa mirum in modum in oculis eius per diversa loca se vertebat. Quod ubi vidit, Deo gratias agens rediit. Cui Prior occurrens ait: Cur¹⁾ reverteris frater? Respondit ille: Domine non est necesse ut procedatis, quia pisa totaliter versa est. Quis, inquit, vertit illam? Respondente humiliter converso, ille qui bene facere potuit; Prior ut ita esse compertit, non absque multa admiratione cum conventu reversus est. NOVICIUS: Jam non ambigo quin magna sit virtus obedientiae, quae tanto miraculo remuneratur. MONACHUS: Sicut Deus obedientiam in subiectis, ita zelum disciplinae diligit in praclatis.

CAPITULUM XVI.

De Sophia Abbatissa cui tenuis cervisia versa est in vinum.

In Hovenne²⁾ domo sanctimonialium ordinis nostri, quae Abbatii nostro commissa est, anno praeterito quaedam Abbatissa defuncta est, nomine Sophia. Haec tam fervens et tam rigida fuit circa disciplinam, ut sorores saepe turbatae, quod erat virtutis vitium iudicarent. Huic aliquando tenuis cervisia est in vinum conversa. Quam etiam angelus Domini quadam nocte cum de matutinis exiret, cum laterna³⁾ antecedebat. Haec duo miracula in extremis confessa est Abbatii nostro domino Henrico. Hic cum canonicus esset in ecclesia Bon-

1) B cur sic. — 2) ACDEP Hovene. Homil. II. p. 5: „Beatae memoriae Sophiae Abbatissae de Hovenne, tenuis cervisia, quae modicum ab aqua differt, bis conversa est in vinum.“ Ubi editum est Terouenne. — 3) BP lucerna.

nensi, et ipsa sanctimonialis in Ditkirgen, quae est domus nigri ordinis, Deo inspirante ille relictis omnibus conversionis gratia ad domum nostram venit, et ipsa pro eius perseverantia quanto intentius potuit Domino supplicavit. Paucis diebus elapsis cum a fratribus suis carnalibus vi fuisse reductus ante habitus susceptionem, ipsa iam desperans dimisit orationem¹⁾. Quam ipse mox in somnis ob hoc arguens, et ut omissas orationes reinciperet²⁾ admonens, adiecit: Primam missam meam audies in ordine Cisterciensi. Quod ita Dei nutu factum est. Nam ipse ad nos rediit, et ipsa habitum mutavit; siveque in Monte sanctae Walburgis, ubi tunc Priorissa fuit, primam eius missam audivit. NOVICIUS: Non miror si Deus huic religiosae feminae praedicti potus mutavit saporem, cum mihi novicio, ut de perfectis taceam, amara quaeque converterit³⁾ in dulcorem. Melioris siquidem saporis nunc mihi videntur nostra incondita pulmentaria, quam ante conversionem fercula carnium delicatissima. MONACHUS: Farinula Helisei, id est gratia Christi facit⁴⁾ hoc. Jordanus vero monachus de Hemmenrode aliquibus annis quod magis fuit miraculosum, studio abstinentiae ab omni potu abstinuit, tempore tamen messonis sive in multo caumate cum reliquis laborans. Ut ad praedicta redeamus, sicut Deus bonis et amara quaeque cum gratiarum actione gustantibus convertit in dulcedinem, ita aliquando ingratia dulcia in amaritudinem⁵⁾.

CAPITULUM XVII.

De pistrice blasphemante cuius pasta versa est in fimum.

Cum post confirmationem Ottonis in regno tanta esset abundantia annonae, ut in Episcopatu Coloniensi maldrum quinque vel sex denariis multo tempore venderetur, contigit in quadam eiusdem Dioecesis villa, cuius nomen excidit, miraculum dignum memoria. Pistrix quaedam panes ad coquendum formaverat. Et quia tempore abundantiae pistores modicum lucrantur, illa commota clamavit ad puerum suum: Mittamus hunc fimum in elibanum. Justo Dei iudicio factum est ei secundum verbum suum, et pasta pulcherrima per-

1) B orationes. — 2) ACE ut omissas reciperet orationes, B omissas orationes ut reciperet. — 3) C convertit, B convertat. — 4) P fecit, Reg. IV, 4, 41. — 5) BC add convertit.

decoctionem conversa est in fimum. Extrahentes vero panes, cum reperissent¹⁾ formam non substantiam, extimuit, et fimum fimo miscens, tantum miraculum celare non potuit. Maremannus²⁾ monachus noster, tunc temporis cellararius, partem unius panis nobis attulit, quem curiosius considerantes, nil in eo vidimus nisi fimum conglutinatum. Valde enim celebre factum est hoc miraculum tempore eodem. Saepe enim³⁾ Deus homines in ea re qua peccant punit. Verbi gratia.

CAPITULUM XVIII.

De Ottone de Sconinburg qui per totam Quadragesimam carnes comedit, et post Pascha illis vesci non potuit.

Nobilis vir Otto de Sconinburg, patre suo existente ex illa parte maris in servitio Domini, ipse inique egit contra Dominum, et adversus servum eius parentem proprium. Nam sicut ipse cum suis auxiliariis⁴⁾ condixerat, cives opidi quod iam dicto castro attinet, dolose quasi aliquid cum eis tractaturus convocans⁵⁾, capere et exactiōnē in eos facere proponebat. Qui cum praeimuniti⁶⁾ fugissent, uxores eorum et liberos spoliavit. Et quia tam inique egit contra suos, Dominus plaga insanabili illum percussit. Addita est et poena mirabilis. Nam in praeterita Quadragesima tantum appetitum habuit carnes comedendi, ut non solum eis non carere vellet, imo etiam cocum suum ad comedendum illas secum vi compelleret. Quas cum pertinacius manducasset per totam Quadragesimam, ventumque fuisset ad sextam feriam ante Pascha, dixerunt ei quidam: Domine, hodie dies est Dominicæ passionis, dies Christianæ afflictionis, hodie carnes omnino comedere non licet. Quibus respondit: Ego hodie comedam sicut hactenus comedī. Mira res. In ipso sanctissimo die Paschæ quando carnes benedicuntur, et fidelibus per⁷⁾ sacram communionem illas comedere licentiatur, ipse illis⁸⁾ ob praedictam transgressionem iusto Dei iudicio vesci⁹⁾ non potuit, piscibus deinceps utens usque in diem mortis suæ. NOVICIUS:

1) ABCEP *extrahens — reperisset.* — 2) EP *Marcinannus*, B *Marcinamus*. — 3) enim om B; mox BC *Dominus*. — 4) B *auxiliatoribus*. — 5) *convocans add* B. — 6) C *præmoniti*. — 7) B *post.* — 8) ABCDE *illas*. — 9) B *comedere*.

Justus est Dominus. MONACHUS: Ad honorem Domini Salvatoris, de eius sacra imagine aliqua subnectam miracula; deinde veniam ad elementa.

CAPITULUM XIX.

De crucifijo apud sanctum Goarem vulnerato, de quo sanguis exivit.

Tempore discordiae inter Ottonem et Philippum, in oratorium sancti Goaris Confessoris quod situm est in territorio Treverensi, et est firmissimum, tum propter situm loci, tum propter structuram, provinciales se suaque transtulerunt. Quo cognito Warnerus de Bonlant, vir potens et dives, cum ad expugnandum illud arietes, machinasque applicuisset, nec tamen profecisset, imaginem crucifixi ligneam hi qui deintus erant contra hostes in quandam fenestram posuerunt, sperantes quod ob illius venerationem¹⁾ loco parcerent. Quidam vero ex ballistariis de cruce non curans, imo locanti illam indignans, telum misit, et sacram yeonam in brachio profunde satis vulneravit. Mox mirum in modum antiqua renovantur miracula, et ad instar venae humanae, sanguis de loco vulneris coepit stillare. Timore tanti miraculi postea praedictus Warnerus cruce signatus est. Audiens tanta mirabilia dominus Philippus Abbas Ottirburgensis, locum adiit, de rei veritate inquisivit. Cui eum ab omnibus hoc quod praedictum est dicereatur, Judaeus qui tunc casu affuit, Abbatem in partem traxit, dicens: Vere domine, verissimum est quod audistis. Et sicut ipse mihi retulit, multo amplius delectabatur in testimonio inimici. Adhuc telum ibi reservatur, adhuc vulnus et sanguinis stigmata illic ostenduntur. Utrumque Abbas noster se vidisse testatur.

CAPITULUM XX.

Item de cruce lanceata cui simile contigit.

Circa idem tempus Otto contra Philippum ascendens cum exercitu, usque Wizinburg²⁾ pervenit. Ubi satellitibus eius quandam ecclesiam intrantibus, unus ex illis crucifixum in eminenti loco positum, tunica linea et cum multo studio con-

1) B reverentiam. — 2) D Wisenburgh, BCE Wirzenburg.

suta tectum vidit et concupivit. Quam cum manu non potuisset¹⁾ attingere, lancea nisus est extrahere. Et quia firmiter imagini connexa fuit, in diversis locis illam pupugit. Dominus vero ut sibi factum ostenderet, quicquid eius imagini iniuriae vel contemptus irrogatur²⁾, egit sua potentia ut de singulis punctionibus sanguis ubertim emanaret. Semel enim adhuc mortalis confixus atque lanceatus est in terris, et tamen quotidie sedens ad dexteram Patris se configi per Prophetam conqueritur dicens: *Et me configitis gens tota die.* Quanta vero poena tales sequatur, sequens miraculum declarat.

CAPITULUM XXI.

De furibus qui in Traiecto crucem furati sunt et suspensi.

Apud inferius Traiectum hoc anno sacrarium in ecclesia sancti Martini fures effringentes, quosdam thesauros una cum cruce pretiosissima gemmis et auro decorata asportaverunt. Qui cum essent plures, duobus erucem committentes, ipsi cum thesauris abierunt. Mane cum tantum sacrilegium ad notitiam Episcopi atque canonicorum pervenisset, dolentes valde, maxime de cruce ob portionem ligni Dominici, milites per diversas vias miserunt, qui fugientes insequerentur³⁾. Hi vero qui erucem portabant, per stratam publicam incedebant. Ad quos cum pervenissent milites, nil de eis mali suspicantes, pertinserunt. Christus vero in quem peccaverunt fures a sensu alienavit, gressum fixit, ita ut a strata declinantes paludem intrarent, nec tamen motis pedibus procedere possent. Altera vero die praedicti milites reversi, cum eos pene in eodem loco et maxime lutum calcando vidissent, mirati dixerunt: Iсти sunt quos heri hic dimisimus. Ad quos cum unus clamasset, boni homines male inceditis, quare non ascenditis stratam tritam? responderunt illi: Bene incedimus, non vos sollicitet iter nostrum. Tunc unus ex militibus Deo inspirante dixit ad socios: Aliiquid istud portendit, forsitan rei sunt, teneamus illos. Ad quos cum descenderent, illi erucem paludi immerserunt. Interrogati vero de furto, responderunt: Nos

1) CD posset. — 2) Gregor. Moral. X, 29, 48: „irrogata ab aliis mala multiplicius reddere.“ Conf. supra IV, 10. — 3) AE insequuntur.

crucem tulimus, ubi sit scimus; sed nisi certi de vita fuerimus¹⁾, nunquam illam ostendemus. Quid plura? Ducuntur ad Episcopum, gratia crucis promittitur immunitas, crux ostensa reportatur, extra provinciam conducuntur. Et quia iustus iudex nullum peccatum relinquit inultum, et saepe peccato punit peccatum, permisit ut sequenti die iterum ecclesiam infringerent, in qua capti sunt, et suspensi. NOVICIUS: Satis evidens fuit hoc miraculum. MONACHUS: Tanta est virtus crucis, ut et suis contemptoribus ut dictum est inferat poenam, et venerantibus illam restituat sanitatem.

CAPITULUM XXII.

*De matrona quae sine dolore peperit, cum convenisset
in mariti signatione.*

Cum Scholasticus Coloniensis Oliverus crucem praedicaret in Flandria, sicut ipse nobis retulit, inter reliquos signatus est ibi miles dives et honestus. Quod ubi uxor eius comperit, afflita est usque ad mortem. Erat enim vicina partui. Ad quam Oliverus consilio mariti ingressus, inter verba consolationis addidit et haec: Si consilio meo acquieveris, et virum tuum Christo militare permiseris, ab imminenti periculo sine dolore liberaberis. Cumque illa verbis eius placata fuisset, Scholasticus subiecit²⁾: Tempore partus veste mariti tui signata te contegas, et crucis virtutem senties. Solebat enim cum maximis cruciatibus parere. Mira Christi³⁾ clementia. Instante hora pariendi, illa non immemor consilii, pallio viri se texit, et pene sine omni dolore partum⁴⁾ effudit. Alia de cruce aequa miraculosa in sequentibus tibi recitabo, quia ad elementorum miracula festino. NOVICIUS: Quot sunt elementa? MONACHUS: Quatuor, ignis videlicet, aer, aqua, terra⁵⁾. In quibus videtur temporibus nostris impleri hoc quod per Salvatorem in Evangelio dicitur: *Erunt signa in sole et luna et stellis, et in terris pressura gentium prae confusione sonitus maris et fluctuum, aresentibus hominibus prae timore et exspectatione quae supervenient universo orbi, et reliqua quae ibi sequuntur⁶⁾.* Alibi praedicit bella et terrae-

1) BE sumus, ADP simus. — 2) C adiecit, B subiunxit. — 3) C Dei. — 4) B fetum. — 5) CE et terra. — 6) Luc. 21, 25—26.

motus ¹⁾ per loca, pestilentias et famem, terroresque de coelo, et signa magna ²⁾. Licet haec omnia ante diem iudicii plenius sint implenda, ex parte tamen ea vidimus impleta, secundum quod subiecta declarabunt exempla. Vidimus enim signa stellarum et pressuras gentium; audivimus sonitus maris et fluctuum ³⁾; audivimus etiam quod filius hominis in nubibus visus sit, terroresque de coelo, et signa magna. De igne, elementoque superiori ad quod stellae pertinent, primo loco dicendum est; postea de ceteris per ordinem.

CAPITULUM XXIII.*)

De divisione solis in tres partes.

Anno Domini millesimo ducentesimo sexto, Philippo Rege celebrante curiam sollemnem cum principibus, signum magnum apparuit in sole. In tres siquidem partes divisus est, ita ut intervalla essent inter partem et partem, ad instar lyliae tres flores habentis. Quod ubi notari coepit, multi concurrerunt, super tanto miraculo disputantes. Hermannus vero Lantgravius interpretatus est, quod unus de principibus imperii eodem anno moriturus esset; nec erat idonea eius interpretatio. Post multam horam conierunt ⁴⁾ partes, et redintegratum ⁵⁾ est corpus solare. Abbas Karolus Vilariensis, nec non et monachus eius Wigerus eidem curiae interfuerunt; quae dicta sunt viderunt, nobis eodem tempore visa referentes. Facta est haec visio tertio Kalendas Februarii. NOVICIUS: Quid tibi significare videtur tripartita haec solis divisio? MONACHUS: Deus statum imperii principibus congregatis ostendere voluit. Sol videtur hoc loco designare Romanum imperium. Sicut ⁶⁾ sol magnitudine et splendore praecellit universa sydera coeli, sic idem imperium augustius fulget ceteris regnis mundi. Apud Romanum imperium quandoque fuit monarchia, ut sicut stellae lumen habent a sole, ita Reges ut regnare possent, haberent ab Imperatore. Triplex solis divisio designabat schisma imperii, in tres principes divisi, qui omnes nomen Romani Regis sibi usurpabant. Primus fuit Fredericus, qui adhuc patre vivente fuerat in Regem a prin-

1) B terraemotum. — 2) Luc. 21, 10—11. — 3) B add terraeque motum. — *) Homil. III. p. 170. — 4) AEP coierunt, CD convenerunt. — 5) BCE reintegratum. — 6) B add enim.

cipibus electus, cui etiam omnes iuraverant. Secundus erat avunculus eius Philippus, post mortem fratris neglecto Fredericko in Regem a quibusdam principibus electus¹⁾). Tertius Otto fuit, a Coloniensi Archiepiscopo eiusque auxiliariis substitutus. Isti ambo Aquisgrani coronati fuerant in Regem. Horum uno occiso, et altero deposito atque defuncto, Fredericus eiectus²⁾, qui hodie imperat, solus regnare coepit, et quasi ad suam plenitudinem sol divisus rediit. In quibusdam provinciis eodem die visae sunt quinque partes. Per tres partes supradictos tres Reges intelligo; per duas, quartam et quintam³⁾), Bernardum Ducem Saxonie, et Bertolphum Ducem Ceringiae, qui satis pro imperio ambo laborabant⁴⁾, accipio.

CAPITULUM XXIV.

Item de eclypsi solis et morte Philippi Regis.

Mense sequenti, scilicet pridie Kalendas Martii, aliud signum apparuit in sole; non dico miraculosum⁵⁾, quia naturale, sed magnae rei praenosticum⁶⁾. Facta siquidem est eclypsis solis tam magna tempore meridiano, ut vix aliquid splendoris superesset⁷⁾. Multi videntes extimuerunt, dicentes aliquid magni fore futurum. NOVICIUS: Quid tibi videtur eadem eclypsis figurasse? MONACHUS: Non sum Daniel, et ideo non asserendo, sed opinando interpretor. Videtur mihi defectus ille solaris praesignasse mortem Philippi, qui sequenti anno occisus est et defecit. Particula illa luminosa, quae recrescere coepit et augmentari, Otto fuit, qui post Philippi mortem factus est magnus atque glriosus. Videturque eisdem temporibus impletum quod Dominus dicit in Evangelio: *Nam virtutes coelorum movebuntur*⁸⁾. Coelum quandoque designat praesentem Ecclesiam et universalem; coeli vero Ecclesias particulares. Virtutes coelorum, sunt praelati Ecclesiarum, Episcopi videlicet, Abbates, Praepositi. In praedicto enim schismate non solum principes saeculares, sed et spirituales moti sunt, quia tum propter pecuniam, tum propter amorem, sive timorem, instabiles facti, nunc uni, nunc alteri

1) cui etiam — electus add B. — 2) E electus. — 4) ACE duas quintas, P duas reliquas. — 4) AE qui satis pro imperio laborabant, B qui ambo satis pro imperii dignitate laborabant. — 5) BCP miraculum. — 6) AB prae-
nósticum. — 7) BP superesset splendoris. — 8) Luc. 21, 26.

iuraverunt. Nam ipse princeps Episcoporum, scilicet Papa Innocentius, primo Ottонem fovit et coronavit; postea ob causam multis notam¹⁾ illum deponens, Fredericum ei adversarium suscitavit. In luna vero signa non defuerunt, quae eclypses magnas solito crebrius passa est. Quod si in stellis signa quaeris, quod vidi referam.

CAPITULUM XXV.

De stella quae visa est Coloniae post meridiem.

Post mortem Henrici Imperatoris cum de successore Coloniae in palatio tractaretur, post meridiem visa est stella lucidissima. Concurrentibus nobis in euriam Episcopi, omnes illam vidimus, sed quid portenderet visio tam insolita, scire non potuimus.

CAPITULUM XXVI. *)

Item de stella maxima quae apparuit post solis occasum.

Similiter hoc anno per duas hebdomadas visa est post solis occasum stella tantae magnitudinis, ut ad instar ignis splendorem de se emitteret. Judaei asserunt eam signum fuisse sui Messiae adventus²⁾. Haec dicta sint³⁾ de signis stellarum. Porro de igne aethereo, fulmine scilicet atque tonitruo, quae ex collisione nubium dignuntur, aliqua proferam exempla, ut noveris secundum verba Salvatoris terrores de coelo et signa magna etiam his temporibus contigisse.

CAPITULUM XXVII.

De tonitruo et fulmine in vigilia sancti Mathiae.

In vigilia sancti Mathiae Apostoli erit biennium quod in Colonia contigit res satis miraculosa, et ideo miraculosa, quia insolita. In crepusculo eiusdem noctis ignis cadens de coelo turrim sancti Andreae incendit, similiter et sepem circa euriam cuiusdam canonici, quae per multos civium labores extincta sunt. Eadem autem nocte glacies fuerat congelata. Unde et miraculum reputabatur, quod tonitrua audiri, et fulmina videri poterant. Aliud tibi referam exemplum terrible satis.

1) „propter retractionem terrae Mechtildis:“ Vit. Engelb. I, 3. — *) Homil. III. p. 171. — 2) BCP adventus sui Messiae. — 3) AP sunt.

CAPITULUM XXVIII.

De theatro in Saxonia fulminato.

Sacerdos quidam de Saxonia nuper mihi retulit miraculum stupendum. Hoc, inquit, anno¹⁾ in terra nostra in quodam theatro fulminati sunt viginti homines, solo sacerdote evadente. Fugit enim cum alios ardere videret²⁾. Decebat enim ut ignis quo nihil levius est, levitatis³⁾ amatores puniret. NOVICIUS: Miror quod sacerdos non est punitus, cum ipse plus ceteris credatur⁴⁾ peccasse. MONACHUS: Saepe Deus sacerdotibus parcit, propter ordinem, sicut legitur⁵⁾ de Aaron, quem non percussit lepra, sed sororem, cum tamen non legatur⁶⁾ sorore minus peccasse. Vel forte in eo aliquid boni Deus praevidit, propter quod illi pepercit. Quod vero aliquando ob huiusmodi levitates Deus sacerdotes puniat, praesto est exemplum.

CAPITULUM XXIX.

De sacerdote in Elyzacia fulminato.

Est villa in Episcopatu Treverensi, Elyzacia vocata, in qua anno praeterito quarta feria ante Nativitatem sancti Iohannis contigit, hoc grande ac terribile miraculum. Sacerdos loci Henricus nomine dum sederet in taberna, facta est intemperies aeris maxima. Quo festinante cum campanario suo in ecclesiam, cum campanas pulsarent, crevit tempestas, et nebula, et inenarrabilis strepitus aeris in ecclesia. Veniensque repente ictus turbinis, prostravit utrumque, clericum scilicet et campanarium, ita quod campanarius sub clero iacebat. Campanarius vero in nullo laesus est, clero extinto. Cuius genitalia exusta sunt, reliquo corpore intacto. Quae filius eius accurrens, calcando extinxit, et avulsit. Ex quo patet fornicatorem illum fuisse. Vestimenta vero eius ita sunt lacerata, ut nulla particula cohaereret solidae parti, nec solida essent, excepta illa particula in qua dependere solebat manipulus in sinistro brachio. Sed et stivalia sua quae nova erant, ita sunt dilacerata, ac si fuscinalis dissipata essent. Soleae vero sic sunt factae⁷⁾, ac si in aqua fervida

1) scilicet 1222. Vide infra cap. 48. 50. — 2) CP videret ardere.

— 3) B leviter levitatis. — 4) B creditur. — 5) Numer. 12.

— 6) E legitur. — 7) E fractae.

fuissent decoctae. Campanarius autem in maximo timore ac stupore iacens, vidi daemones insultum facientes in ecclesia; sed et capsula quae erat post altare, prosiliit super altare, et apertura facta est in ea, quae adhuc ita remanet. Sancti vero quorum reliquiae ibi sunt, egressi fortiter resistebant daemonibus, et factum est inter sanctos et daemones vehe-mentissimum certamen. Tandem devicti daemones, cum corpus¹⁾ asportare non possent, partem tecti secum abstraxerunt. Res fert idem campanarius quod corpus sacerdotis usque ad tectum turris, sub qua scilicet²⁾ pulsantes steterant, et sub qua prostrati iacebant, violentia daemonum aliquotiens sit raptum, sed beneficio sanctorum relapsum. Aiunt clericum eundem tunc de novo acquisisse³⁾ coronam coreizando⁴⁾, quam quasi victor iuxta domum⁵⁾ suspendit, ut ibi stulti homines ludarent, ducerentque choreas⁶⁾. NOVICIUS: Sicut in hoc sacerdote considero, in dilaceratione vestium atque calciamentorum Deus punivit superbiam; sicut⁷⁾ in exustione genitalium, luxuriam. MONACHUS: Bene sentis; quia saepe poena respondit⁸⁾ culpae. Hoc etiam te scire volo, et probare exemplo, quod sicut Deus ut dictum est malos per fulmina atque tonitrua de coelo punit, ita per eadem aliquando bonis succurrit.

CAPITULUM XXX.

De Richwino per tonitruum a praedonibus liberato.

Richwinus cellararius noster cum die quadam tempore discordiae inter saepedictos Reges de Colonia exiret, non procul ab urbe plures armatos ex latere stratae publicae in suis dextrariis sedere conspergit. Quibus visis cum satis timeret, unus ex eis cursu rapidissimo ad eum veniens, equum eius per frenum tenuit, quem his verbis superbe allocutus est dicens: Domine monache descendite; oportet me habere equum istum. Vix verba finierat, et ecce Dominus non verbo sed tonitruo praedoni pro servo suo respondit. Nam cum tota illa die nulla fuissent audita tonitrua, ictus tam validissimus inopinatae personuit, ut equus satellitis genibus terram peteret,

1) Domini. — 2) P simul. — 3) BC acquisivisse. — 4) BDEP corizando. Choros agere, concinere. — 5) D add suam. — 6) BP coreas. — 7) C sic. — 8) B respondet.

et ipse nutantis tergo vix inhaereret. Moxque manum a freno monachi retrahens, ait satis humiliter: Ite in pace, bonus enim vir estis. Cui ille regratians, laetus processit, divinitus se liberatum recognoscens. Haec mihi idem Richwinus ore suo confessus est. NOVICIUS: Valde timendus est, cui sic aether famulatur. MONACHUS: Non solum ignis aethereus, sed et terrenus qui lignis nutritur, et ab hominibus succeditur, ei deservit, nunc ad Creatoris nutum vim naturalem cohibendo, nunc in re frigida non minus miraculose eandem exercendo.

CAPITULUM XXXI.

De vidua quae mensuras suas ponens contra ignem, domum suam ab incendio liberavit.

In Episcopatu Coloniensi opido imperiali quod Duseburg¹⁾ dicitur, vidua quaedam cervisiam braxare ac vendere solebat. Die quadam cum civitas casu fuisse incensa, ipsumque incendium domui eius appropinquasset, illa iam non habens spem in auxilio humano, ad divinum confugit. Nam omnia sua vasa quibus cervisiam emporibus mensurare solebat, ad ostium domus contra flamas ponens, in multa cordis sui simplicitate, sic oravit dicens: Domine Deus iustus et misericors, si unquam aliquem hominum²⁾ his mensuris decepi, volo ut domus haec comburatur. Si autem feci quod rectum est in oculis tuis, precor iustitiam tuam, ut in hac hora misericorditer respicias necessitatem meam, et mihi meaque supellectili parcere digneris. Mira fides feminae, mira Dei humilitas. Is qui dixit: *Qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis*³⁾, ac si ei oratione fidelis viduae conclusum fuisse, flamas omnia in circuitu devorantes, a domo eius compescuit, cunctis stupentibus quod ignis furens materiam cremabilem lamberet, nec incenderet. Audi nunc alia aeque miraculosa.

CAPITULUM XXXII.

De cine Susaciensi cuius vestis combusta est, cruce custodita miraculosa.

Apud Susaciam civitatem Dioecesis Coloniensis civis quidam in hac ultima expeditione cruce signatus fuit. Eodem

1) Duisburg. — 2) B h o m i n e m . — 3) Matth. 7, 2.

tempore ut militem suum Deus tentaret, sicut legitur de sancto Job, permisit ut domus eius incendio periret. Flammas vero sopitis, cum omnia quae incendi poterant, in cinerem fuissent redacta, particula vestis eius quam crux occupaverat, integra inter favillas est reperta. Et mirati sunt omnes, tantam sanctae crucis virtutem ubique dilatantes. Simile miraculum in alio loco contigit, sicut audivi a magistro Johanne Decano Aquensi.

CAPITULUM XXXIII.

Item de pomo combusto, zona crucis quae circumligata fuerat illaesa.

Retulit mihi et aliud de virtute crucis¹⁾ miraculum. Matrona, inquit, quaedam crucem susceptam pomo circumligavit, sicque super asserem iuxta pyropum²⁾ in quo ignis ardebat utrumque simul ponens abcessit. Casu, imo quod verius est Dei nutu, pomum cum cruce in carbones lapsum est. Post modicum femina reversa, cum repositum quaerere nec inveniret, tristis de cruce, ignem perscrutata est. Et ecce pomum vidit in carbonem redactum, zonam vero levavit intactam. Quod pro magno miraculo reputans, praedicto Johanni recitavit. NOVICIUS: Satis est mirabile quod idem elementum eodem momento sic in re diversa naturam suam mutat³⁾. MONACHUS: Hoc fieri pro diversitate meritorum, quibusdam tibi pandam exemplis.

CAPITULUM XXXIV.

De clero qui a meretrice infamatus incendium non sensit.

Gerungus Scholasticus Bonnensis, nuper veniens de studio Parisiensi, historiam retulit satis mirabilem, recentiori tempore illam asserens gestam. Familiam, inquit, eiusdem viri nobilis atque potentis de Francia, meretrix⁴⁾ speciosa sequebatur. Cum qua cum⁵⁾ multi indifferenter peccarent, clericus quidam religiosus eiusdem nobilis capellanus, de subversione familiae dolens, dominum his verbis allocutus est dicens: Omnis pene familia vestra meretricis huius contubernio⁶⁾ corruptitur, quorum

1) BCDF sanctae crucis. — 2) pyropus, id est, focus. Sed auctor fortasse scripsit pirogum. — 3) DP mutavit. — 4) CF add quaedam. — 5) B dum. — 6) B concubitu.

peccata omnia Deus de manu vestra requiret. Et hoc sciat nobilitas vestra, quod meo servitio carebitis, si non fuerit amota. Mox illa vocatur, verba ei sacerdotis intimantur; ad quae sic respondit: Domine ex invidia loquitur haec. Quia voluptati¹⁾ eius consentire nolui, idcirco me persequitur. Illo respondentे, mentiris, vir enim castus est; illa mox subiunxit: Ego celerius faciam vos experiri veritatem. Statim accedens ad clericum, sub forma poenitentis, lacrimis perfusa, post fitam confessionem adiecit: Domine tam vehementer de persona vestra tentata sum, nisi mihi consentiendo ignem a vobis succensum extinguis, vivere non potero. Ad quod verbum cum se vir iustus signasset, eamque illa hora verbis quibus poterat submovisset²⁾, sequenti die iterum venit, verba iam dicta repetivit, hoc etiam adiiciens: Si non feceritis quod postulo, ecce me ipsam interficio³⁾. Quo audito, cum plurimum timebat, nec tamen aliquo modo libidini consentire proponeret, respondit: Ecce tali die, tali in loco, si volueris tecum dormiam, dummodo te non interfeceras. Sic illa laeto⁴⁾ animo recedente, dominum suum mox adiit, et quia capellanus suus sibi talia ac talia promisisset, verbis procacibus indicavit. Interim clericus scholari suo preecepit, ut in designato loco lectum ex lignis planis componeret, ligna arida cum stramine subiiceret, deinde lintheamen decenter superextenderet. Quod et factum est. Die vero statuto venit clericus, venit et mulier; sed clericus stipula prius succensa, lectum ascendit; illam ut simul ascenderet vocavit. Quae flamas ex omni parte cernens exsurgere, retrocessit; crebriusque vocata, ad tam horrendos⁵⁾ amplexus venire recusavit. Clericus vero Dei adiutus gratia, non aliter sensit illum ignem, quam ventum roris flantem, nec est adustus capillus eius⁶⁾, neque vestimenta eius in aliquo sunt laesa. Quod ut misera illa vidit, territa, et ad horam de tam grandi miraculo compuncta, tam domino suo quam ceteris publice confessa est, quod sanctum virum, sine causa ex solo rancore et invidia ob vindictam praemissae accusationis infamasset. Ipse vero vir venerabilis non ingratuus Deo, ad ordinem se transtulit Praedicatorum.

1) C voluntati. — 2) BD submonuisse. — 3) C interficiam. — 4) ADE laeta; mox P recedens. — 5) C horrendos. — 6) Dani. 3, 50. 94.

CAPITULUM XXXV.

De pescatore fornicario quem candens ferrum ob confessionem non laesit, et postea recidivantem aqua frigida combussit.

Referre solet dominus Bernardus de Lippa, quandoque Abbas, nunc Episcopus in Livonia, quoddam miraculum iam dicto miraculo prorsus contrarium. Novi, inquit, pescatorem in Episcopatu Traiectensi, qui cum quadam femina multo tempore fuerat fornicatus. Et quia eius peccatum nimis erat notorium, tempore quodam in Synodo imminentि accusari timens, dicebat intra se: Quid nunc facies miser? Si in hac Synodo de fornicatione accusatus fueris, et confessus, illam in matrimonio mox ducere cogeris; si autem negaveris, candenti ferro convictus amplius confunderis. Statimque ad sacerdotem veniens, magis ut post patuit timore poenae quam amore iustitiae, peccatum confessus est; consilium quaequivit et invenit. Si habes, inquit sacerdos, firmum propositum nunquam peccandi cum illa, candens ferrum secure poteris portare, ipsumque peccatum negare; spero autem quod virtus confessionis liberabit te. Quod ita factum est, eunctis stupentibus quibus fornicatio innotuerat. Ecce hic ignis Dei potentia, sicut in superioribus exemplis, contra naturam vim suam restrinxit; et sicut in sequentibus audies, mirabilius contra naturam incanduit. Quid plura? Absolvitur homo. Post dies plurimos¹⁾ cum alio quodam pescatore officii sui causa in flumine navigans, cum domum praedictae mulieris vidissent, ait alter alteri: Valde miror et multi mecum, quare te in Synodo non inusserit ferrum, cum tam manifestum fuissest tuum peccatum. Ille de gratia sibi collata indigne glorians, eo quod iam voluntatem fornicandi cum illa concepisset, manu aquam fluminis percussit, et ait: Ecce tantum mihi nocuit²⁾ ignis ille. Mira Dei iustitia. Qui misericorditer poenitentem custodivit, iuste et miraculose nimis punivit recidivantem. Mox ut aquam tetigit, candens ei ferrum aqua fuit. Quam³⁾ statim cum clamore valido retrahens, pellem dimisit in aqua; omnia circa se gesta socio referens, sera ductus est poenitentia. Non discordat ab hoc miraculo quod monachus noster Lambertus recitare solitus est.

1) B paucos. — 2) CEF nocuit mihi. — 3) E qui.

CAPITULUM XXXVI.

De viatore incendiario quem frigidum ferrum inussit.

Rusticus quidam contra alium habens inimicitias, cuidam maligno homini de ordine viatorum, quales multi sunt, pecuniam dedit, ut domum illius incenderet. Quam sub specie religionis intravit, et tempore convenienti succedit. Immemo miserrimus hospitalitatis, postquam fuisse¹⁾ reaedificata, accepto pretio renovavit incendium. Turbatus homo de damno repetito, omnes de quibus suspicionem habuit accusavit, qui per ferrum candens²⁾ se expurgaverunt. Denuo domus incensa reaedificata est, et ferrum idem in angulum eius proiectum³⁾. Quid plura? Venit rursum pseudo viator ille, antiqua corruptus avaritia. Humane satis susceptus, cum ferrum iam dictum vidisset, et quis eius usus esset adinterrogasset⁴⁾; respondit ille: Nescio quis domum hanc en altera vice succendit; et cum de quibusdam habuissem suspicionem, candens illud portaverunt, sed non sunt exusti. Tunc ille: Ad aliquos usus posset converti. Quod cum nutu Dei levasset, sic in manu adustus⁵⁾ est, ut cum clamore illud iactaret. Quod ubi paterfamilias vidi, incendiarium⁶⁾ per vestem tenens, exclamavit: Vere tu es reus. Mox ad iudicem ductus, culpam nollet vellet est confessus⁷⁾, sicque poena rotali damnatus⁸⁾. Multa enim huiusmodi miracula invenies in distinctione confessionis. Unde his omissis videamus quid Deus miraculorum nostris temporibus operatus sit in aere. Quod vero ipse Dei filius Jesus visus sit in nubibus coeli, non tamen in maiestate, sed in humilitate, exemplis veris tibi potero demonstrare.

1) B fuit. — 2) CFP caudens ferrum. — 3) E add est. — 4) BCDFP interrogaſſet. — 5) B exustus. — 6) EF incendiarium; sic E et in titulo. — 7) FP vellet nollet confessus est. — 8) E est damnatus, CF damnatus est, B condemnatus.

CAPITULUM XXXVII. ^{*)}

De crucibus quae apparuerunt in Frisia in aere tempore praedicationis crucis.

Cum ¹⁾ Oliverus Scholasticus Coloniensis ²⁾, cuius verbis hic utor, crucem praedicaret in Frisia in Dioecesi Monasteriensi, villa Bedian ³⁾, mense Mayo sexta feria ante Pentecosten, sicut alibi me dixisse ⁴⁾ memini, triplex forma crucis apparuit in aere, una candida versus aquilonem; alia versus meridiem eiusdem coloris et scematis; tertia medio colore colorata, habens crucis patibulum, et figuram hominis in ea suspensam, elevatis brachiis et extensis, cum infixione clavorum in manibus et pedibus, et capite inclinato. Haec media fuit inter alias duas, in quibus non erat effigies humani corporis.

CAPITULUM XXXVIII.

Item de cruce quae apparuit in Sutherhusen iuxta solem.

Alia vice et alio loco, in villa Frisiae Sutherhusen, tempore predictae praedicationis crucis, apparuit iuxta solem una crux caerulei coloris.

CAPITULUM XXXIX.

Item de alia cruce quae visa est in villa Docheym ⁵⁾ provincia Frisiae.

Tertia fuit apparitio in Dioecesi Traiectensi, in villa Docheym ubi sanctus Bonifacius coronatus fuit martyrio; ubi in die martyris eiusdem, cum multa millia accessissent ad indictam stationem, apparuit crux alba et magna, ac si trabs ex transverso trabis artificialiter composita fuisset. Hoc signum vidimus omnes: verba sunt praedicti Oliveri; movebatur autem paulatim ab aquilone ad meridiem. Huic visioni interfuerunt dominus Henricus Abbas noster, et Winandus monachus eius, qui et ipsi viderunt ⁶⁾.

^{*)} Homil. III. p. 171. Oliveri relationem C. P. Bock vir doctissimus publicavit in libro: Niederrheinisches Jahrbuch für Geschichte etc. I. p. 98. — 1) BE dum. — 2) Coloniensis add B. Homilia: „Scholasticus Coloniensis, nunc autem Episcopus et Cardinalis sanctae Sabinae.“ — 3) B Bedim. — 4) B dixisse tibi, ACE tibi dixisse. — 5) Dockum. ADE Dochue; mox C provinciae, FP in provincia. — 6) B qui et mihi recitaverunt Conf. IX, 48. p. 204.

CAPITULUM XL.

Item de crucibus quae visae sunt eodem tempore iuxta Coloniam in villa Hellendorp.

Retulit mihi quaedam femina religiosa hoc anno, quod modice tempore ante crucis praedicationem, in villa quae Ellendorp¹⁾ dicitur, non multum distans a Colonia, post solis occasum duas crucees viderit in aere, unam maiorem, et alteram minorem, quae paulatim ab occidente movebantur ad orientem. Volens habere testes tanti miraculi, quosdam advocavit, qui et ipsi viderunt. Similes visiones memini me dixisse superius in distinctione octava capitulo decimo septimo, nec non et decimo octavo: primo de duobus conversis qui Dominum viderunt in aere pendentem in cruce; deinde de Rudolpho converso de Lucka qui Christum vidit crucifixum in aere, et quindecim cum eo. Andi adhuc miraculum de aere factum, terribile valde.

CAPITULUM XLI.

De nube quae in Saxonia cadens multos submersit.

Hoc anno in Saxonia nubes integra de aere cadens inter duo montana, multis tam in corporibus quam in rebus fuit damnosa. Tantis enim aquis abundabat, ut monasterium in valle proxima situm pervaderet, et omnem in eo animam viventem, ab homine usque ad pecus, extingueret. Officinas evertit, supellectilem devexit, sepes destruxit²⁾. Quinque tantum monachi in turrim fugientes, ex omnibus salvati sunt. Vocatur autem idem monasterium Winendenburg, et est de ordine Nigrorum. Deinde idem torrens intolerabilis impetu suo civitatem vicinam invadens, cuius vocabulum est Isleve³⁾, similia ibi operatus est mala. Omnesque ecclesias, nec non et omnia civitatis habitacula violenter intravit, homines atque iumenta submersit. Et quia Deo non est cura de bobus sed de hominibus, magnum et memoria dignum in suffocatis ostendere dignatus est miraculum. Nam omnes illi qui transacto diluvio in ecclesiis sive⁴⁾ domibus reperti sunt, niveo can-

1) P Hellendorp, ut in titulo. — 2) B detraxit. — 3) Eisleben, ubi hoc contigit anno 1222. — 4) E in domibus.

dore nitebant. Qui autem in tentoriis sive¹⁾ tabernis extinetti erant, carbonibus nigriores apparebant. Tali enim caractere Deus bonos distinguebat a malis. NOVICIUS: Sicut in hac plaga considero, non casu sed Dei iudicio iusto²⁾ flagellamur. MONACHUS: Hoc plenius notare poteris in diluvio Frisiae, in quo amplius quam centum millia hominum simul extineta sunt, ac deinde anno tertio circa quadraginta millia. Tempus et causam eiusdem plagae satis expressi in distinctione septima capitulo tertio. NOVICIUS: Videntur mihi diluvia haec particularia celerem iudicis adventum praenunciare. MONACHUS: Verum est, quia eodem tempore impletum pro parte est, quod ipse promisit³⁾ dicens: *Erit in terris pressura gentium p[re]e confusione sonitus maris et fluctuum, arescentibus hominibus p[re]e timore⁴⁾.* Nam sicut mihi retulit Abbas sancti Bernardi, timor tantus erat in Frisia, ut singuli singulis momentis mortem suam exspectarent, et quasi arescerent p[re]e exspectatione. In qua tanta facta est pressura populorum, ut multi Frisonum provincias peterent alienas. NOVICIUS: Ego ista tunc temporis intellexi. MONACHUS: Ex quo loqui coepi de aquis, ostendere tibi volo, quanta Deus miracula etiam nostris temporibus operatus est in illis.

CAPITULUM XLII.

De puerō monstruoso post baptismum sanato⁵⁾.

Godefridus magister noviorum nostrorum, ante conversionem parochiam quandam regebat. Illic cum die quadam puerum baptizaret, de eius latere pendebat caro miri horroris, mox ut infantem in nomine sanctae Trinitatis tribus vicibus immersum extraxit, monstruosum illud apostema nusquam comparuit. Quo viso hi qui aderant glorificaverunt Deum, baptismi virtutem ubique praedicantes⁶⁾.

1) ACDEF in theatris sive in. — 2) B iusto Dei iudicio, P Dei iusto iudicio. — 3) AP praemisit, C permisit. — 4) B add et exspectatione, et cetera. — 5) CFP de monstro in puerō per baptismum fugato. — 6) B divulgentes.

CAPITULUM XLIII.

De pagano apud Babylonem baptizato et sanato.

Quando peccatis nostris exigentibus in obsidione Damiatae Christianus exercitus ex parte datus est in manus Sarracenorum, Episcopus Beluacensis¹⁾ ductus est in Babylonem captivus, et cum eo multi. Cumque satis humane a Soldano tractarentur, femina quaedam pagana civis Babylonica filium sic habebat infirmum, ut nulla spes vitae esset in illo. Nocte quadam ostensum est ei in somnis, ut si praedictus Episcopus illum baptizaret, mox omnem corporis sospitatem recuperaret. Illa sollicita de filio, mane cum²⁾ familia ac parentibus ad Episcopum venit; quid viderit exposuit; baptizari illum humiliter petivit et obtinuit. Sicut retulit Henricus miles de Ulmene³⁾ qui praesens erat, baptisterium pagani circumsteterrunt, et riserunt; quorum risus versus est in admirationem. Nam adolescens qui⁴⁾ desperatus intravit, baptizatus, sanissimus exivit. Spero quod usque hodie in fide Christi perseveret; et forte alii eius exemplo crediderunt. Sed quid baptismi virtutem in aliis commendo, cum illam mirabiliter satis expertus sim⁵⁾ in memetipso?

CAPITULUM XLIV.

Item de auctore huius Dialogi, qui beneficio baptismi convaluit.

Cum adhuc scholaris parvulus tempore quodam in acutis laborarem, et semel ac secundo post chrisim⁶⁾ recidivassem, contigit ut puella quaedam pagana, quam matertera mea pecunia comparaverat, baptizaretur. Habebat enim circa decem annos aetatis. Suasum est matri meae ut eodem lintheamine quo⁷⁾ illa de baptismō exierat, adhuc madido me involveret; et sciret gratiam sanitatis clerius securaram. Quod cum factum fuisset,

1) Bellovacum, Beauvais. — 2) B add filio. — 3) CF de Olmene miles. Oliverus Scholasticus apud Gelen. Vit. Eng. p. 335: „Capti sunt in illa defensione electus Beluacensis, et frater eius Camerarius Franciae, et filius eius, frater Andegauensis Episcopi, cum Joanne Darcies viro nobili et valde strenuo, Henricus de Ulma, et alii multi“. — 4) B qui quasi. — 5) BCF sum. — 6) BCEFP chrisim. Homil. III. p. 28: „iam chrisim fecisse eos.“ — 7) CF cum quo.

attactu¹⁾) illius aquae sacratissimae mox in sudorem eripi, et convalui. Licet enim baptismus medicina sit animae, multi tamen illius virtute sanitatem corporum consecuti sunt, sicut legitur de Tarquelinio²⁾, et Cromatio Urbis praefecto. NOVICIUS: Velle aliquod audire miraculum in aquis simplicibus factum, quibus nec consecratio nec sacri chrismatis infusio tribuit virtutem. MONACHUS: Prius tibi adhuc unum referam de baptismo, cuius virtutem amplius etiam in re adversa³⁾ cognosces.

CAPITULUM XLV.

De cane qui a scholaribus baptizatus, in rabiem versus est.

Tempore quodam quidam scholares⁴⁾, sacerdotum morem imitantes, in quodam flumine canem sub invocatione trini nominis baptizaverunt. Canis vero virtutem tanti nominis sustinere non valens, mox illis videntibus versus est in rabiem. Pueris vero, eo quod genus illud insanissimum sit, pepercit Dominus⁵⁾, sciens non malitia, sed ex stultitia sacramento factam iniuriam. De aquis vero simplicibus habes exemplum superius capitulo tricesimo quinto, de piscaatore quem aqua exussit. Habes etiam exemplum aliud in distinctione tertia capitulo vicesimo primo, de homine peccatore, ob cuius vitia mare intumuit, et post confessionem tranquillum factum est. Simile tibi nunc recitabo de quo satis miraberis.

CAPITULUM XLVI.

De Richardo Rege Angliae et periculo eius in mari.

In prima expeditione Jerosolymitana Richardus Rex Anglorum cum multitudine peregrinorum copiisque maximis transfretavit. Die quadam circa crepusculum orta est in mari tempestas validissima, ita ut naves procellis concussae, et vi ventorum impulsae, mortem omnibus intentarent. Rex vero sicut et ceteri mortem ante oculos habens, tota illa nocte clamavit: O quando erit tempus, in quo⁶⁾ grisei monachi surgere solent ad laudandum Deum? Tanta enim bona

1) B attractu. — 2) CF Tarquelinio, A Tranquelinio, BEP Tranquilino. — 3) B in re adversa etiam, D in re etiam adversa. — 4) BC scholares quidam. — 5) Dominus add B. — 6) CF quando.

illis feci, ut non dubitem quin mox ut coeperint pro me orare, Dominus nos respicere debeat. Mira fides Regis. Dominus vero qui dicit: *Si habueritis fidem sicut granum synapis, dicetis huic monti, transi hinc, et transiet*¹⁾, evidenti miraculo fidem iam dicti Regis remuneravit. Nam circa octavam horam noctis tempore matutinali, monachorum surgentium Dominus orationibus excitatus, et ipse per potentiam consurgens, imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna, ita ut omnes de tam subita maris immutatione mirarentur. Reversus vero idem Rex, gratia eiusdem miraculi amplius ordinem honoravit, quasdam domus eleemosynis ditando, de novo alias exstruendo²⁾. Hace de miraculis aquarum dicta³⁾ sufficiant, quia ad miracula terrae festino.

CAPITULUM XLVII.

De pressuris quae facta sunt nostris temporibus.

Videtur nostris temporibus impletum quod Dominus in Evangelio dicit: *Surget gens contra gentem, et regnum aduersus regnum, et terraemotus magni erunt per loca, et pestilentiae et fames, terroresque de coelo, et signa magna.* Licet de his aliqua dixerim exempla, superaddam nunc plura. Nostris temporibus gens Sarracenorum duce Salatino Rege Syriae surrexit contra gentem Christianorum, a quo capta est Jerusalem cum terra sancta. Contra quam gentem perfidam tres vidimus expeditiones maximas fidelium. Prima fuit sub Frederico Imperatore; secunda sub Henrico filio eius; tertia sub Frederico qui hodie imperat. Nostris inquam temporibus gens Latinorum surrexit contra Graecos, illorum perfidia provocata, cepitque Constantinopolim et magnam partem Graeciae. Circa eadem tempora manifestari coeperunt haereses Albiensium. Unde zelo fidei conturbatae sunt gentes catholicorum, et inclinatae sunt regna⁴⁾, utputa⁵⁾ Franciae et Hispaniae, ad illius destructionem; sed nondum est finis. Ut enim taceam de regnis gentium infidelium, quanta fuerint bella inter regna fidelia⁶⁾, uti regna⁷⁾ Francorum adversus regnum Anglorum, inter regnum Alemanniae contra Gallorum⁸⁾ regnum, novimus omnes. Quaedam etiam gens anno praeterito intravit regna Ruteno-

1) Matth. 17, 19. — 2) BCDF construendo. — 3) dicta om BD. — 4) Psal. 45, 7. — 5) AEFP utpote. — 6) B fidelium. — 7) B regnum. — 8) B Galliae.

rum, et totam ibidem gentem unam delevit; de qua nobis non constat, quae sit, unde veniat, vel quo tendat. De pestilentiis et fame legimus satis, non in libris, sed in pressuris nostris. Post mortem praedicti Henrici Imperatoris tanta fames erat, ut maldrum siliginis in Alemannia marca Colonensem¹⁾, et in quibusdam provinciis decem et octo solidis venderetur, et ex magnitudine famis populus innumerabilis extingueretur. De terraemotibus per loca, nova et magna tibi referam miracula.

CAPITULUM XLVIII.

De terraemotu in Cipro.

In anno praesenti, qui est millesimus ducentesimus vicesimus secundus ab incarnatione Domini, sicut narrant quidam de eisdem partibus venientes, duae civitates in Cipro a terraemotu corruerunt. In una vero illarum dum Episcopus in altari staret, missamque celebraret, ecclesia tremefacta cecidit, et tam ipsum quam reliquum populum extinxit.

CAPITULUM XLIX.

De terraemotu in Brixia.

In Adventu Domini haeretici Mediolanenses haereticis qui erant in Brixia²⁾, multa plausta cum victualibus transmiserunt. In ipsa vero die Nativitatis Domini dum³⁾ convivarent, Dominus terram concussit, et eadentibus aedificiis plus quam duodecim millia hominum extinxit. Alii fugientes in campum cum audirent clamores morientium, non fuerunt ausi redire in civitatem ad illorum succursum. Mediolanenses vero civitatem suam deserentes, plus quam per octo dies in tentoriis habitabant, timore eiusdem terraemotus. In Pergamo, in Cumis⁴⁾, in Venetia, in Cipro, in Papho, et in aliis multis provinciis atque civitatibus eodem tempore multos terruerunt terraemotus. Nec mirum. Tot turres, tot aedificia corruerunt, ut nihil aliud, nisi finis mundi instare videretur. Quod a saeculo est inauditum, sicut in capite ieunii magister Oliverus praedicavit Coloniae, duo montes in Papho habentes intra⁵⁾ se

1) CF Coloniensi. — 2) B Brixia. — 3) BD cum; mox R convivarentur. — 4) Comis, Como. — 5) libri inter.

stagnum conierunt¹⁾), ita ut efficerentur mons unus. Dominus vero terrae dum per montem aquae viam praepararet, cum tanta vi erupit, ut obviantia quaque deleret.

CAPITULUM L.

De terraemotu in Colonia.

Parvo intervallo post iam dictum terraemotum, id est tertio Idus Januarii, factus est Coloniae et circa, novus terraemotus tam validus, ut parietes aedificiorum concussi, ruinam minarentur. Eadem hora Abbas noster in Monte sanctae Walburgis, erat enim ante ortum solis missam celebrans, sic concussus est, ut ex eodem motu ecclesiam lapsuram, et altare cui astabat a terra deglutiendum esse formidaret. Deinde circa tempus duarum hebdomadarum Aquenses alium terraemotum senserunt. Venti etiam²⁾ tam validissimi his temporibus ut nosti fuerunt, ut non modicum terrorem nobis incuterent. In hoc eodem anno de quo nunc loquimur, contigerunt duo supradicta miracula³⁾, scilicet conflagratio theatri, et casus nubis, ut habes capitulo vicesimo octavo et capitulo quadragesimo primo.

CAPITULUM LI.

De igne qui visus est de coelo in terra Comitis de Monte.

In hac septimana vigiles cuiusdam castri Comitis de Monte, sicut veraciter audivi, contra coelum respicientes, viderunt coelum ipsum⁴⁾ aperiri, ignemque de ipso exire. Qui ad aerem inferiorem descendens, ad diversa loca terribiliter satis ac mirabiliter movebatur, alicuius magnae rei portentum se ostendens. NOVICIUS: Satis me terret horum oratio. MONACHUS: Adhuc habeo quod tibi dicam de miraculis terrae.

CAPITULUM LII.

De homine de fodina in qua per annum iacuerat obrutus, mirabiliter liberato.

In Dioecesi Treverensi villa cuius nomen est⁵⁾ Wanbach, iuxta ecclesiam eiusdem villae duo homines in argenti fodina

1) ACEFP coierunt. — 2) CF autem. — 3) BP miracula supradicta. — 4) ipsum add ACDEF. — 5) est om B.

laborabant, unus inferius, alter vero superius in margine fossae. Interim lateribus fossae collapsis, homo qui in fundo erat molibus terrae atque petrarum obruitur; superior vero cum illis cadens, sic contritus est, ut tertia die moreretur. Uxor autem obruti putans eum defunctum, missam¹⁾ pro eius anima celebrari fecit. Et quia paupercula erat, nec sufficere potuit ad celebrationes missarum, singulis diebus in ecclesia coram altari pro remedio animae eius thus incendit, tribus tantum diebus neglectis. Quod cum fecisset per annum integrum, homines lucri causa purgare coeperunt fodinam. Cumque instrumentis suis obruto propinquassent, clamavit ille: Parcite, parcite; massam sic competenter reiicite, ut non obruatis me. Illi primum putantes fantasma esse, cum vocem eius cognovissent, fecerunt ut postulaverat. Nudatus²⁾ autem, cum interrogatus fuisset, quomodo ibi tanto tempore vivere potuisset, respondit: Singulis diebus tali hora diei, quodam odore aromatico ita sufficienter refectus sum, ut tota illa die usque ad eandem horam neque manducare neque bibere delectarer. In toto hoc anno per tres tantum dies eodem odore carui, et tunc fame pene mortuus fui. Non tamen exprimere potuit virtutem vel causam eiusdem odoris. Uxor eius de hoc requisita, mox intellexit; quid pro anima eius fecerit, ut praedictum est omnibus exposuit. NOVICIUS: Si spiritualia animabus impensa sic prosunt corporibus, puto quod illis in poenis positis multum possint³⁾ prodesse. MONACHUS: De hoc satis audies in sequentibus. Quantum enim prodest humilibus in sacramentis Ecclesiae fides et devotio, tantum stultis ac superbis eorundem sacramentorum obest irrigio.

CAPITULUM LIII.

De homine qui sacramentum cinerum irridens pulvere suffocatus est.

Retulit nobis Theodericus monachus noster quondam Comes in Wiede, rem satis mirabilem. Novi, inquit, in Confluenta carnificem quandam, hominem in officio suo probum satis, nomen illius exprimens. Hic cum tempore quodam tertia feria ante Cineres, totam pene noctem in comessationibus ex-

1) C missas. — 2) destitutus. — 3) FP possunt.

pendisset, mane quasi ad abluedas carnes cum quodam suo collega tabernam intravit. Cumque ad officium missae pulsaretur, et fideles ad ecclesiam confluerent, nec non ex eadem taberna, iamque soli hi duo illic remanentes potarent, ait alter carnifici: Certe modo nimis diu exspectamus; eamus ergo ad ecclesiam propter sacros cineres. Cui ille mysterium cinerum irridendo, respondit: Sede, ego tibi dabo cineres, et tu mihi. Tollensque cineres de lare, iactavit super caput eius. Et ecce mox poena irrisionis subsecuta est. Nam statim circa caput et faciem tantum sensit pulverem, ac si follibus ei insufflaretur. Cumque territus exclamaret, tantum ore cineris hausit, ut pene suffocatus fuisset. Accurrerunt multi, plagam tam mirabilem videntes. Ductus est in proximam insulam, in qua non pulvis sed gramen erat; sed nihil illi¹⁾ profuit. In Rheno, in pomerio, in solario, neque in aliquo loco a turbine cinerum se defendere potuit; a quibus tandem suffocatus, poenam irrisionis luit. Ecce homo de quo supra dictum est, devotionis gratia etiam sub terra vivere potuit; hunc in aere iam dicta culpa suffocavit. Duo nunc subiiciam miracula; primum meruit virtus humilitatis, sequens virtus castitatis.

CAPITULUM LIV.

De converso subulco et arbore eius meritis scissa.

Liffardus cuius memini in distinctione quarta capitulo quarto, conversus fuit in Hemmenrode. Hic cum esset homo bene natus, ut per humilitatem amplius mereretur, porcos monasterii pascere non despexit, imo precibus idem officium obtinuit. Die quadam cum iuxta nemus gregem porcorum pavisset, vidit ibi duas arbores quae de uno trunko processerant. Cui cum una placuissest, dixissetque in corde suo, Deus quam idonea esset haec arbor ad alveolos porcorum, mox cecidit, ac si securi succisa fuisset. Ecce non oranti sed cogitanti lignum obedivit. Haec de humilitate. Audi aliud miraculum de castitate.

1) BDP nihil ei, F nihil.

CAPITULUM LV.

De puella et silice in signum stabilitatis eius scisso.

Allardus novieius noster, sicut ipse mihi retulit, habet¹⁾ materteram nomine Juttam, quae ante conversionem licet corpore fuisse casta, gestibus tamen nimis ostendebatur levis ac lasciva. Erat enim nubilis. Haec cum die quadam cum sororibus luderet, germanus eius magnae gravitatis clericus affuit. Qui dolens de sororis levitate, silicem solidissimum de flumine tulit, et ait: Prius seindetur lapis iste in manu mea, quam soror mea Jutta stabilis fiat, ac monialis. Deus vero ut ostenderet hominem non esse iudicandum secundum faciem, mox silicem in manu eius seidit. Quod ubi illa comperit, tum verbo fratris, tum miraculo lapidis compuncta, nuptiis ac saeculo valedixit, et in claustro sanctimonialium cui vocabulum est Bethbure²⁾), religionis habitum suscepit, eundem lapidem usque hodie in testimonium castitatis atque conversionis suae reservans. Haec dicta sint de elementis. Placet nunc audire aliquid miraculosi de his quae in illis moventur, avibus scilicet, piscibus, animalibus ac³⁾ reptilibus? NOVICIUS: Placet. MONACHUS: Quod dicturus sum, utrum scriptum sit an non, ignoro; ego enim illud non didici ex lectione, sed ex eiusdam religiosi viri⁴⁾ relatione.

CAPITULUM LVI.

De avicula meritis sancti Thomae Episcopi a milvo liberata.

Matrona quaedam beatum Thomam Cantuariensem plurimum diligens, assiduis infirmitatibus laborabat; et cum doloribus angeretur⁵⁾, eundem martyrem his verbis invocabat: Sanete inquit Thoma adiuva me. Habebat autem⁶⁾ nescio cuius generis aviculam, quae ex assiduitate audiendi, eandem absolute satis proferre didicerat orationem. Die quadam milvus extra domunculam eam videns, rapuit, et avolavit. In ipso raptu dum unguibus illius avis premeretur, cunetis qui aderant audientibus clamavit de aere: Sanete Thoma adiuva me. Ut autem mirabilis Deus martyris sui merita pretiosa demonstraret, milvo ut aviculam dimitteret preecepit. Quae

1) B habuit. — 2) Bedbur, iuxta oppidulum Calcar. — 3) EF et.
— 4) EP viri religiosi. — 5) AP ageretur. — 6) C enim.

statim cum multa alacritate rediit ad dominam; et ille rapi-
nae suae poenam luens, mortuus cecidit in terram. NOVI-
CIUS: Quid est quod sanctus succurrerit periclitanti aviculae,
et non aegrotanti famulac? MONACHUS: Quia illa aliam
vitam non habebat, quam ista per fidem exspectabat. Voluit
etiam ei ostendere quod dilatio curationis eius non foret ex
impotentia, sed ex providentia; quia virtus in infirmitate per-
ficitur¹⁾. Audi aliud miraculum.

CAPITULUM LVII.

De columbis quibus miles licentiam dedit avolandi.

Miles quidam Anselmus nomine de villa Lisere, columbas
plurimas nutrire solebat. Dictum est ei quia graviter nutriendo
illas peccaret, eo quod sata et granaria laederent proximorum.
Die quadam eis ad comedendum annonam proiiciens, cum omnes
essent in unum coram eo congregatae, clara voce cunctis qui
aderant audientibus dicebat: Vos columbae, si Dei voluntas est,
ut penes me habitetis, manete; sin autem, praecipio vobis in
eius nomine, ut statim recedatis. Ad quod verbum mox
omnes columbae simul se levantes, simul avolaverunt, neque
ultra reversae sunt ad illa domicilia. NOVICIUS: Quomodo
ibi manere potuerunt contra voluntatem divinam? MONA-
CHUS: Non fuit Dei voluntas, ut miles easdem columbas
nutriret; non tamen contra Dei voluntatem ibi esse poterant.
Voluntas Dei potentia eius est. Unde in Psalmo: *Omnia
quaecunque voluit Dominus fecit in coelo et in terra, et
cetera*²⁾. Putas Deo placere, cum nisi, accipitres, grues, et
ceterae huiusmodi aves ad levitates nutriuntur? Absit. Pos-
sunt tamen aliquae, utputa cyconiae, ad necessitates a reli-
giosis nutriti, sive hospitari; de quibus propter occasionem
miraculum tibi recitabo.

CAPITULUM LVIII.

De cyconiis quibus Prior Cisterciensis benedictionem dedit.

Apud Cistercium, ubi caput est ordinis nostri, plurimae
nidificant cyconiae. Quod ideo a fratribus religiosis permit-
titur, quia per illas non solum monasterium, sed omnia in

1) Cor. II, 12, 9. — 2) Psal. 113, 11.

circitu loca ab immundis vermis mundantur. Hyeme appropinquante recedunt, et tempore certo redeunt. Die quadam cum acies suas ordinassent ad peregrinandum, ne hospitalitatis concessae immemores esse viderentur, conventum qui eadem hora in agro laborabat petentes, eumque crebrius guttillando¹⁾ circumvolantes, omnes in admirationem verterunt, ignorantibus²⁾ quid peterent. Ad quos Prior: Puto quod licentiam petant³⁾ recedendi. Elevansque manum benedixit eis. Mox mirum in modum cum multa alacritate simul avolantes, monachis excentibus in viam qui regularem benedictionem accipere sive exspectare parvipendunt, magnam verecundiam incusserunt. NOVICIUS: Quid dicturi sunt homines rationales Dei donis ingratii, cum audierint columbas obedire, cyconias regratiari? MONACHUS: Hoc est quod Dominus per Jeremiam Prophetam populo suo Israel improperat dicens: *Turtur et hyrundo et cyconia custodierunt tempus adventus sui; populus autem meus non cognovit iudicium Domini Dei sui⁴⁾.* NOVICIUS: Ubi habitant aves istae in hyeme? MONACHUS: In locis utique calidis.

CAPITULUM LIX.

Quod hyrundines semper solita repetant habitacula.

Sicut mihi retulit quidam sacerdos, pater aliquis familias⁵⁾ plurimos habens nidos hyrundinum in domo sua, et hoc ipsum de quo tu quaeris, discere desiderans, unam ex eis cepit, cartulamque verba haec continentem: O hyrundo ubi habitas in hyeme? pedi eius alligans, abire permisit. Sciebat enim experimento, quia semper loca, nec non et habitacula solita repeterent. Illa cum ceteris in Asiam veniens, in domo cuiusdam Petri nidificavit. In cuius pede cum propter ingressus vel exitus quotidianos praedictam cartulam contemplaretur, scire volens quid esset, avem cepit, cartulam legit et amovit, alteramque annexens, tali modo interrogationi respondit: In Asia in domo Petri. Quod cum supradictus paterfamilias in reversione hyrundinis suae didicisset, historiam hanc pro miraculo multis recitavit. De cyconiis vero multa admiratione

1) CF guttillando. — 2) FP ignorantibus. — 3) C petunt. — 4) Jer. 8, 7. — 5) E aliquis paterfamilias.

digna tibi recitare possem, si non ad utiliora festinarem. Masculi suas feminas valde zelant, adulteria gravissime vindicant. Habent tamen feminae unum remedium satis miraculosum. Si ante adventum sui comparis aquis se immergere potuerit, culpam adulterii ille minime cognoscit, sieque poenam mortis evadit.

CAPITULUM LX.

De cyconia propter adulterium occisa.

In curia cuiusdam militis, sicut a quodam religioso viro veraciter audivi, nidus erat cyeoniarum, maris scilicet et feminae. Illa absente masculo adulterium admittens, frequenter paludi quae domui proxima erat se immersit. Quod cum miles notasset, causam scire volens, fossam sepibus operiri preecepit. Quid plura? Cum illa admisso scelere, solitam aquam peteret, nec ei ingressus pateret, interim mas venit, crimen agnovit, adulteram rostro impetivit. Ad cuius interfectionem cum solus non sufficeret, cum furore avolans, et post horam rediens, multis¹⁾ cyconiis sibi associatis, in oculis omnium qui in curia aderant, miseram interfecit. NOVICIUS: Puto istam zelotypiam aliquid in se continere sacramenti. MONACHUS: Bene putas. Saepe enim in scripturis Deus avibus se comparat. Cuius sponsa, anima fidelis est. Adulterium vero, omne peccatum mortale, quod ab illo²⁾ separat, et diabolo coniungit. Aqua baptismus est vel poenitentia, quae semper reiteratur, et culpam abluit, ne Deus illam videat vel cognoscat ad vindictam. His dictis pro exemplo, etiam de piscibus qui de eodem elemento, id est aqua facti sunt, unde aves, aliquid tibi miraculosi recitabo.

CAPITULUM LXI.

De anulo Conradi Praepositi in esoce reperto.

Conradus Praepositus sancti Severini in Colonia, etiam Praepositus erat Xantensis. Hic cum tempore quodam ad idem opidum navigaret, et manus extra navim³⁾ in flumine lavaret, anulus aureus bonus valde ex eius digito labens, ce-

1) E cum multis. — 2) D quod a Deo, E quod nos a Deo.
— 3) C navem.

cidit in Rhenum. Anno vero sequenti cum ad iam dictum opidum iterum iret navigio, circa eundem locum in quo anulum perdiderat, piscaiores obvios¹⁾ habuit, a quibus si aliquos haberent pisces captos, inquire praeceperit. Responderunt illi: Habemus esocem unum qui Praeposito Xantensi debetur, quem vendere non audemus. Quibus cum dicentes, ecce Praepositus praesens est, piscem ei obtulerunt. Quem cum coccus exenterasset, anulus praefatus in eius visceribus est repertus. Quem cum celare non posset nec vellet, Praeposito eum ostendit. Quem ille mox agnovit, et non absque magno miraculo recepit.

CAPITULUM LXII.

De aquis in sanguinem versis et piscibus earum.

Sacerdos quidam et monachus de ordine nigro, anno praeterito retulit mihi de aquis et piscibus rem valde miraculosam. In provincia inquit nostra, sicut hodie multi sunt testes, tempore quodam omnes paludes et fluenta in sanguinem versa sunt. Quorum amaritudinem cum pisces sustinere non possent, relictis aquis aridam petiverunt. Anguillae vero sepes ascendentibus, illisque inhaerentes, sic inventae sunt. Multitudo autem piscium in aquis mortua est, ad instar unius plagaeg Aegypti. Aliquid nunc subiiciam de animalibus et bestiis quae in terris gradiuntur, quod miraculosum sit.

CAPITULUM LXIII.

De bubalis qui custodem suum interfecerunt.

Cum Wilhelmus novicius noster in²⁾ prima expeditione Jerosolymitana rediret Romam, casum ibi tunc recentem audivit, unde multi mirabantur. Bubuleus quidam bubaros³⁾ iuxta urbem paverat viginti annis et amplius. Die quadam cum non procul a pascentibus in agro dormiret, quatuor ex eis convenientes, frontes quasi ad colloquium coniungebant, et post horam ad⁴⁾ suum custodem currentes, tum pedibus calcando, tum⁵⁾ cornibus ventilando, eum in frusta dividentes interfecerunt.

1) Dobviam. — 2) R ex. — 3) E bubulos. Bubalus, bufalus, Germanice Büffel. — 4) CF ante. — 5) CEF cum — cum.

CAPITULUM LXIV.

De lupa quae scholarem interfecit in Carpania.

Retulit nobis Abbas Daniel de lupa rem satis mirabilem. In Carpania¹⁾, inquit, ubi Scholasticus eram, scholaribus die quadam licentiatum fuerat ire ad silvas. Qui in nemore lupae antrum reperientes, catulos omnes eiecerunt. Quorum pedes unus bipenni sua amputavit: Quibus recedentibus lupa rediit, et ut catulorum pedes praescisos²⁾ vidi, recedentes insecura, solummodo cum qui hoc egerat, nimium furens impetivit. Ille vero timens, arborem ascendit. Quem cum insequi non posset, coepit unguibus circa radices fodere. Et cum sic non proficeret, alios lupos advocavit. Interim nunciantibus scholaribus, homines de villa cum gladiis, cuspitibus³⁾ et baculis ei in auxilium venientes, lupos abegerunt, in medio sui illum ducentes. Lupis invitatis ad horam sequentibus et redeuntibus, illa sola perseveravit, vindicare se tentans multis conatibus. Et cum essent proximi villae, lupa se periculo dans in ultionem catulorum, armatorum custodias irrupit, et scholaris gulæ insiliens, protinus extinxit. Quae statim occisa est. NOVICIUS: Satis miror quod scholarem illum præ certis cognoscere potuit. MONACHUS: Multa huiusmodi fiunt Dei iudicio, ex quibus unum est quod sequitur.

CAPITULUM LXV.

De homine cuius omnes liberos lupi suffocaverunt.

Homo quidam iuxta Aquisgrani tres habuit liberos. Eo vero tempore quo Philippus ibidem coronatus est, multi in provincia lupi videbantur. Ex quibus unus iam dicti hominis infantem extra domum reperiens, rapuit, quem collo suo iniiciens, silvas petivit. Miles quidam casu per viam equitans, misertus infantis, post lupum cursitavit, eumque vivum et incolunem ex dentibus illius excussit. Non multo post idem puer nescio quo Dei iudicio a lupo rapitur, praefocatur⁴⁾ et comeditur. Habebat idem infans sororem maiorem se; quae cum die quadam missa fuisset in agrum ad hauriendam aquam de fonte, lupus multis videntibus ad illam cucurrit, et ante-

1) Kerpen, prope Bergheim. — 2) AFP praecisos. — 3) sic codicis. — 4) suffocatur.

quam homines subvenire possent, puellam extinxerat, intestina eius devorans. Sic homo ille duobus liberis privatus, cum tempore quodam guerrae uxorem cum supellectili sua in civitatem transtulisset, tertium puerum ad custodiam domus suae quoadusque reverteretur dimisit. Quem reversus non inventit, nec postea vidi; et veri simile est quod a lupo sicut ceteri fuerit raptus atque suffocatus. Ex quo loquimur de lupis, referam tibi de lupo quod nuper audivi, unde satis mirabar.

CAPITULUM LXVI.

De lupo qui puellam traxit in nemus, ut os de gutture socii erueret.

Juxta villam cuius nomen excidit, lupus puellam adultam invasit, dentibus brachium illius tenens. Quam cum secum traheret, quotiens illa clamare coepit, clamantem durius pressit, et tacenti peperecit. Quid plura? Ducta est ab eo in silvam ad alium lupum, cuius gutturi os fuerat infixum. Qui cum nimis torqueretur, per os alterius lupi manus puellae in guttur hiantis mittitur¹⁾), a qua os quod inhaeserat extrahitur. Sanatus vero mox cum suo collega puellam ad villam propriam reduxit. NOVICIUS: Ego quendam iuvenem vidi, qui in infantia a lupis fuerat raptus, et usque ad adolescentiam educatus, ita ut more luporum supra²⁾ manus et pedes currere sciret, atque ululare. MONACHUS: Haec de bestiis dicta sint. Nunc vero de vermbus aliqua subiungam, sieque distinctionem concludam.

CAPITULUM LXVII.

De bufone qui persecutus est Theodericum cognomento Cancrum.

In Carpania villa Dioecesis Coloniensis cuius superius³⁾ inemini, homo quidam fuerat de quo mihi non constat utrum adhuc vivat, religiosus, sed caecus, Theodericus nomine, cognomento Cancer. Hie tempore quodam iuventutis suaem dum in agro tribulos aridos levasset, bufonem sub eis magnum offendit. Qui cum se contra eum in pedes suos poste-

1) D immittitur. — 2) F super. — 3) Cf supra.

riores quasi ad pugnam erexisset, ille iratus arrepto ligno vermem occidit. Mirabile dietu. Cum Theodericus nihil minus suspicaretur, vidi bufonem extinetum sua insequi vestigia. Quem cum denuo transfodisset, et multotiens concremando incinerasset, non tamen proscicit. Non fuit locus adeo remotus, adeo mundus, qui ei ad dormiendum esset tutus. Noctibus per clipeum timore illius ad trabem suspendebatur. Cum tempore quodam equitaret cum quodam venatore socio suo, eique tanta mirabilia conquerendo recitaret, ecce vermem eundem ille vidi caudae equi eius inhaerentem, celeriusque ad eum scendentem. Qui mox exclamavit: Cave cave, en diabolus equum tuum ascendit. Mox ille desiliens, occidit eum. Alio itidem tempore sedente eo cum sociis suis, conspicatur saepedictum verinem in poste proximi parietis. Ecce, inquit, ubi¹⁾ diabolus ille. Nunquam ab eo liberabor, nisi se vindicaverit. Moxque nudata coxa, sinebat vermem accedere. Quem cum momordisset, mordentem manu iactavit, ipsumque morsum celerius rasorio ad hoc praeparato abscidens²⁾, longius proiecit. Mox mirum in modum ipsa praeccisura³⁾ ob infectionem veneni ad instar pugni intumuit, et crepuit. Sicque liberatus est a verme illo immundissimo. Postea idem Theodericus a quodam milite innocenter exoculatus, tantae effectus est religiositatis, ut semper nudipes incederet, siveque limina beatorum Apostolorum Petri et Pauli, nec non et sancti Jacobi apud Compostellam, multis vicibus frequentaret.

NOVICIUS: Nunquam audivi talia. **MONACHUS:** Saepe per huiusmodi monstra Deus peccantes punit, ut noverint quanta sit in futuro, ubi vermis non morietur, et ignis non extingueatur⁴⁾, vanis, gulosis, nec non et luxuriosis, atque immundis poena praeparata. De vanis, ut sunt venatores, iam dictum est. De luxuriosis exemplum habes in Vita sancti Malachiae, ubi homo luxuriosus per bufonem fugatus est a femina religiosa⁵⁾. De gulosis memini me dixisse in distinctione quarta capitulo octogesimo sexto, ubi intestina gallinae versa sunt in bufonem. Referam tibi de hoc etiam recens exemplum.

1) C ibi. Conf. IV, 21. — 2) F abscindens. — 3) CD praeccisura. — 4) Isai. 66, 24. — 5) Vit. Malach. cap. 17. p. 538: „Venenum et tumidum animal quod bufonem vocant, visum est reptans exire de inter femora mulieris.“

CAPITULUM LXVIII.

Item de bufone qui in phyala bibuli sacerdotis repertus est.

In Berge villa Dioecesis Coloniensis sacerdos quidam celebrat, homo satis mirabilis, et gulæ totus deditus. Nolum nominare; spero quod adhuc vitam suam debeat emendare. Huic consuetudo est tempore aestivo, propter incitamenta gulæ, tantum in phyalis bibere, id est in scyphis vi-treis. Die quadam phyalam suam vino repletam tollens, cum nescio cui illam ad potandum¹⁾ porrigeret, bufo magnus fundo insedit. De qua visione valde territi, mirabantur quomodo corpus tam grande intrare potuisse, cum eidem vasi quod inferius difundebatur, esset collum longum et exile nimis. Cumque sacerdos non posset vermem eiicere, neque vas vellet frangere, in locum unde illud²⁾ tulerat reposuit, et post horam reversus, nihil in eo reperit. Nimirum liquor ille miraculose conversus fuerat in vermem horridum, ut eius exemplo sacerdos abhorreret ebrietatem.

CAPITULUM LXIX.

De bufone qui repertus est super altare Judaeorum cum celebrarent cenophegia³⁾.

Non est diu quod per huiusmodi vermem Deus Judaeos qui corpore et cultu omniuo immundi sunt, miraculose satis confudit. In villa proxima quae Wintere nominatur, tempore quodam Judæi illuc commorantes, in domo eiusdam militis quam conduxerant, quasdam sollemnitates celerabant. Cumque altare pannis multis ac mundis operuissent, tempore sacrificii vespertini simul intrantes, sacerdos ad altare aeedens, postquam pannos revolvit, sub eis circa medium altaris maximum bufonem invenit. Qui cum ex nimio horrore clamasset, accurrere Judæi, accurrerunt et Christiani; nec potuit latere visio tam monstruosa. Plures enim milites, et eorum uxores ad spectaculum confluxerant, qui in risum resoluti, Judæorum confusionem augmentaverunt. Per quos etiam recitatum est tune temporis domino Gevardo Abbatì nostro, a quo ego audivi. NOVICI-

1) DP ad potandum illam, F ad potandum. — 2) AEP illum, D ipsum. — 3) scenopegiam.

US: Satis delector in huiusmodi miraculis, quae sunt destructiva erroris atque vitiorum, et quaedam incentiva fidei atque virtutum. MONACHUS: Noveris etiam vermes venenosos, alias habere virtutes naturales.

CAPITULUM LXX.

De serpente qui vulnus satellitis suxit et sanavit.

Retulit nobis Henricus de Foresto, miles honestus et verax, rem de serpente satis mirabilem. Satelles inquit quidam iuxta nos anno practerito vulneratus in latere et male sanatus, erumpente sanie amplius torquebatur. Die quadam cum nudato latere super truncum succisae arboris se reclinasset, ut sanies efflueret, obdormivit. Interim serpens advenit, et vulnus suxit. Expergesfactus ille, serpentem excussit. Et licet territus fuisset propter venenum, magnum tamen mox sensit remedium. Suasum est ei ut denuo in eodem loco, praedicto modo colubro copiam sugendi daret; forte sanitatem omnino reciperet. Quod ita factum est. Sanissimus vero effectus, in tantum a serpente coepit diligi, ut vix in aliquo loco dormire posset, quin ad eius lectum veniret. Cuius consortium homo abhorrens, provinciam mutavit; interimque per annum fere dimidium illum non vidit. Reversum denuo serpens sequitur; et cum non posset intrare ubi ille cubabat, mane ante ostium repertus est. Suasum est ei ut monstrum occideret. Respondente illo, curatorem meum non occidam, tandem importunitate serpentis exasperatus, occidit illum. Sicque ab eo liberatus est. NOVICIUS: Melior erat serpens iste illo serpente de quo dictum est in distinctione sexta capitulo vicesimo secundo. MONACHUS: Ille peccatum maximum punivit; ad hoc enim creatus fuerat. Quantum serpentes hominibus parcant, duobus tibi pandam miraculis.

CAPITULUM LXXI.

De matrona Flandriensi quae serpentem in orbita bibt, et in partu eundem effudit.

Matrona quaedam in Flandria, sicut nuper audivi a Wigero monacho Vilariensi, cum infantem peperisset, circa illius corpusculum serpens maximus se complicaverat. De quo cum

disputatum fuisse, quomodo foret sine periculo infantis abstractus, consilio cuiusdam gladius super eum positus est. Ad cuius frigiditatem coluber territus, se erexit, et ab infante cecidit. Qui baptizatus, paucos supervixit dies. In orbita eundem serpentem matrona fertur bibisse.

CAPITULUM LXXII.

Item de muliere cui dormienti serpens per os ingressus est, et per partum egressus.

Simile pene contigit in Dioecesi Traiectensi in villa Dulre. Nutrix Allardi novicij nostri, sicut ipse mihi retulit, cum quadam die iuxta alveola spum dormiret, ingens serpens per os ventrem illius intravit. Adveniente eius marito ut dormientem excitaret, vidi caudam ad mensuram digiti eiusdem serpentis adhuc superesse¹⁾. Quem cum retrahere²⁾ non posset, illa evigilavit dicens: Valde incommoda soporata sum. Et noluit ei maritus indicare quod acciderat, ne ex ipso timore moreretur. Erat enim vicina partui. Cui a matre consilio viri³⁾ lac et dulcia quaeque ministrabantur, ut serpens eisdem potatus, quiesceret. In hora vero partus mulier cum infante serpentem effudit. Quem cum vir extracto gladio exspectasset, et ille sicut est naturaliter prudens, ad feminam rediret, praecoccupatis eius itineribus occisus est. Adhuc eadem mulier vivit. Si omnia recitare vellem quae meis temporibus miraculose, id est contra solitum cursum naturae facta sunt, ante me tempus deficeret, quam copia dicendorum. Interim ista teneas, in his delecteris; quia ad ea quae magis utiliora sunt festino. Quia scriptum est de Deo: *Mementote mirabilium eius quae fecit*⁴⁾, horum quae dicta sunt recordemur, dicentes cum Propheta: *Tu es Deus qui facis mirabilia solus*⁵⁾. *Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam*⁶⁾. Nomen Patris Christus est, per quem facta sunt omnia. Cui eum eodem Patre et Spiritu sancto honor sit et imperium, per omnia saecula saeculorum. Amen.

---

¹⁾ P adhuc in ore superesse. — ²⁾ Cf extrahere. — ³⁾ Cf mariti. — ⁴⁾ Psal. 104, 5. — ⁵⁾ Psal. 76, 15. 135, 4. — ⁶⁾ Psal. 113, 9.

DISTINCTIO UNDECIMA

DE MORIENTIBUS.

CAPITULUM I.

Quid sit mors, et unde dicatur; et de quatuor generibus morientium.

UNDECIMA hora diei solem trahit ad occasum. Haec est actas decrepita, quae morti vicina est. Non sine mysterio in undecima distinctione de morientibus tractandum suspicor; quia undenarius¹⁾ eo quod denarium in quo praecepta legis divinae consistunt, primus transcendat, transgressionem designat. Per transgressionem enim prothoplastorum, mors introivit in orbem terrarum. Unde mors a morsu nomen accepit. Mox²⁾ ut homo pomum vetitae arboris mordit, mortem incurrit, et tam se quam totam suam posteritatem necessitati illius subiecit. Dicitur etiam mors ab amaritudine; quia ut dicitur, nulla poena in hac vita amerior est, separatione corporis et animae. Sunt autem tria genera mortis ut dicit Ysidorus, acerba, immatura, naturalis. Acerba infantum; immatura iuvenum; merita³⁾, id est naturalis, senum. Et quia de morientibus loqui proponimus, noveris quatuor esse genera hominum morientium. Quidam bene vivunt, et bene moriuntur; alii et male vivunt, et male moriuntur; alii male quidem⁴⁾ vixerunt, sed Dei gratia bene moriuntur; et sunt qui quidem bene⁵⁾ vixerunt, sed iusto Dei iudicio male moriuntur. Hanc diversitatem per Ezechielem Dominus satis expressit. De bene autem⁶⁾ viventibus, et bene morientibus dicit: *Vir si fuerit iustus, et fecerit iudicium et iustitiam; post enumerationem multorum operum bonorum⁷⁾ ita*

1) B numerus undenarius, E undenarius numerus. Homil. II. p. 117: „Undenarius transgressionis numerus est, eo quod denarium primus transcendat, et infra duodenarium deficiat. Denarius significat decalogum legis; duodenarius vero multis resultat privilegiis.“ — 2) B mox enim. — 3) P matura, ut apud Isidor. Orig. XI. p. 76: „Tria sunt autem genera mortis, acerba, immatura, naturalis. Acerba infantum; immatura iuvenum; matura, id est naturalis, senum.“ — 4) BC quidem male. — 5) B sunt qui bene, CEF sunt quidam qui bene. — 6) autem om. B. — 7) BCF bonorum operum.

concludit: *Hic iustus est, vita vivet, scilicet aeterna, ait Dominus Deus.* De male vivente, et male moriente mox subiungit dicens: *Quod si genuerit latronem effundentem sanguinem;* enumeratis multis operibus iniustitiae, in fine sic dicit: *Numquid vivet? Non vivet. Cum universa haec detestanda fecerit, morte morietur, scilicet aeterna, sanguis eius in ipso erit.* De eo autem¹⁾ qui male vixit, et finaliter poenitet, sic ait: *Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis quae operatus est, et custodierit universa praecepta mea, et fecerit iudicium et iustitiam, vita vivet, et non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est non recordabor. In iustitia sua quam operatus est vivet.* NOVICIUS: Magna consolatio. MONACHUS: Non minus terribile est quod sequitur: *Si autem averterit se iustus a iustitia sua, et fecerit iniquitatem, secundum omnes abominationes suas quas operari solet impius, numquid vivet? Omnes iustitiae eius quas fecerat, non recordabuntur. In peccato suo quod peccavit, morietur²⁾.* Petrus bene vixit et bene finivit. Symon Magus econtrario male vixit et male finivit. Latro in cruce male quidem³⁾ vixerat, sed bene consummavit. Nycholaus advena creditur prius bene vixisse, sed non bono fine conclusit. NOVICIUS: Quare boni bene, et mali male moriantur, quaestio mihi nulla est; quare autem diu bene viventes non perseverent, et diu male viventes bono fine descendant, nosse vellem. MONACHUS: Non sum Chusi consiliarius David. Quis enim novit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit⁴⁾? NOVICIUS: Quae est mors bona, et quae est mors mala? MONACHUS: Qui in caritate decedit, per lumen eius videbit lumen aeternum. Hinc est quod foris⁵⁾ morientes lumen ardens tenent in manibus. Qui vero sine caritate moritur, mittetur in tenebras exteriores. Una enim sententia, omissis haec diversitas concluditur: *Qualem, inquit, te invenero, talem te iudicabo.* NOVICIUS: Satisfactum mihi fateor per sententias; nunc precor ut exempla subiungas. MONACHUS: Faciam quod hortaris, et hoc secundum ordinem praedictum. Quam pretiosa sit in conspectu Domini inors sanctorum eius, et mors peccatorum quam pessima⁶⁾, subiecta declarabunt⁷⁾ exempla.

1) autem om. B. — 2) Ezech. 18. — 3) BCF latro quidem in cruce male. — 4) Rom. 11, 34. — 5) in saeculo. Conf. VII, 22. — 6) Psal. 115, 15. 33, 22. — 7) B declarauit.

CAPITULUM II.

De morte Meyneri sacerdotis de Claustro.

Eo tempore quo beatissimus David monachus Claustrensis ab hac luce migravit, facta est in eadem domo quae alio nomine Hemmenrode vocatur, mortalitas magna, Domino elegente sibi eos quos vita commendabat sanctior, ad similitudinem columbae quae melioribus granis pascitur. Erat ibi sacerdos quidam nomine Meynerus, quandoque ecclesiae sancti Symeonis in Treveri canonicus, et salutari admonitione sancti Bernardi Abbatis ad ordinem conversus. Amplius quam triginta annos in ordine fecerat, et per plurimos labores ad sublime sanctitatis culmen pervenerat. Cumque in eadem domo ob suam probitatem ad diversa electus fuisse officia, Prioratus scilicet, cellarariae, grangiariae, magisterii¹⁾ noviciorum, gradatim tamen, omnibus irreprehensibiliter administratis, graviter infirmatus, mortem²⁾ adesse dolor vehemens indicavit. Cuius labores Abbas considerans, in domum secretiorem eum ponit fecit, quatuor ad ministerium eius deputatis³⁾. Ille vero licet gauderet de solitudine, tristabatur tamen de exhibito honore, dicens Abbat: Fratres isti vigilando atque laborando sunt lassi, neque mihi sunt necessarii. Grata est mihi solitudo, neque minus solus ero, cum solus ero⁴⁾. Non enim solus est cui praesul et custos Dominus adest. Si careo hominum obsequio, credo quod non deerit praesidium de coelo. Abate recedente, et ad sermones eius minus attendente, ipse fratres abire compulit, lucernamque extinguere. Media nocte Priore iubente in eandem domum ad dicendas horas minuti conveniunt, et ignis accensus est, quia hyemps erat. Dictis matutinis visitavit eum Prior, fratribus lectum eius circumstantibus. Quibus ait: Tota nocte sollemnizabam. Si centum linguas haberem, internae iocunditatis gaudium explicare non possem. Vidi deificum lumen, audivi coelestem harmoniam, interfui choris psallentium in coelo. Ach quam ordinate, quam distinete, quam reverenter psallebant. Voces quidem erant multae et diversae; sed quemadmodum in cythara varietas cordarum uniformem reddit concentum, ita concors illa diversitas in unam conveniebat melodiam, supra humanum sensum

1) codices magisterio. — 2) CF infirmatus est. Mortem.
— 3) E eius deputans, B ei deputans. — 4) D fuero.

delectabilem. Gravibus succinentibus, puellares voces ascen-debant, facientes dyapason. Cuius organi suavitatem humana infirmitas aestimare non potest. Admiranti mihi super his, astitit quidam in habitu venerabili, dicens: Quid miraris? Haec est laus Verbi Dei. Et cum haec dixisset, psallentibus adiunctus est, et tota virtute psallebat. Interea gratum occurrit spectaculum. Videbam stratum speciosam super me directam, iter e terris in coelum praebentem. Unus ex nostris subito de medio factus, hanc ingressus superna regna petebat. Laetabundus et laudans, angelorum vallatus copiis, nullumque passus omnino discrimen, coelo receptus est. Verumtamen frater ille non est mihi designatus ex nomine. Quidam autem calumniabantur fratres nostros, duo obicienes, scilicet quod defunctis fratribus debitam pensionem negligenter solverent¹⁾, et veteres tunicas non statim cum novas reciperent, redderent. In altero me reprehensibilem doleo; propter urgentes enim causas, missas nondum persolvi quas debo, sed quam plura psalteria dixi. Deo enim gratias ago, labia mea nunquam otiosa fuerunt a laude Dei. Haec prosecutus est, et consequenter ab hac luce subtractus, fidem fecit dictis. Aiunt de eo quod in exterioribus agens, saepe per diem duo psalteria dicere solitus esset. Perspicuum est quod frater ille qui subito de medio factus, cum honore coelesti deduci visus est, ipsum Meynerum satis eleganter expressit, evidenti declarans indicio, quod velocius morte subveniente, sine omni discrimine transiturus esset de pressuris ad gloriam, de morte da vitam, de mundo ad Christum, cui est honor et imperium in saecula saeculorum. Amen.

CAPITULUM III.

De morte Ysenbardi sacristae eiusdem coenobii.

Aegrotabat in eodem coenobio sacerdos Ysenbardus²⁾ nomine, custos ecclesiae, plus quam tricesimum annum agens in ordine, et ad extrema perduetus est. Media nocte cum³⁾ super eum ministrorum vigilaret diligentia, audierunt eum levi⁴⁾ susurrio verba sonare. Timentesque ne morti proximus aliena loqueretur, ori loquentis aure adhibita, intellexerunt verba subli-

1) D persolverent. — 2) BCF Ysenbrandus. — 3) B dum.
— 4) C leni.

mia, aedificationis plena, de gloria coelestium et inenarrabili laetitia sanctorum. Dignum ergo iudicantes testem his idoneum adhiberi, nunciaverunt haec Abbati, qui et ipse gravi laborabat infirmitate. Vocatus Abbas assuit. Interim cecidit horologium¹⁾, et occasione sumpta, sic fari coepit: Ach quam suavem noctem exegi; quam delectabili horologio temperando operam dedi; quam dulces et quam suaves concentus audivi, choris in coelo psallentium interfui. Ach quam concorditer, quam delectabiliter psallebant. In nostro cantu solet esse dissonantia, taedium, lassitudo; ibi longe aliter est. In unam omnes conveniunt melodiam, super omne quod delectat dulciorum. Infatigabiles laudare non cessant, et quanto plus laudant, tanto plus crescit amor laudandi, et mirabili atque ineffabili modo hoc provenit in usum gratissimae²⁾ quietis, quod nunquam vacant a laude Creatoris. Ibi vidi homines nostri ordinis, super alios³⁾ eminere dignitate; et gratia praecellere. Qui enim magis hic humiliati sunt, medioeribus pro Christo contenti, eo gloriosius ibi exultant, abundantiorem accipientes consolationem, facie splendidissimi, statura celsi, veste gloriosi. Cum his familiariter conversatus sum, et amico refectus colloquio. Apparuerunt etiam mihi fratres nostri, dominus Warnerus Prior, et dominus Mychael, et dominus Arnoldus, et dominus Kono, et dominus David honore celsior, candidissimis induiti cucullis, quarum nitor oculis meis tam erat impenetrabilis, quam radius fulguris choruscantis. Tanta⁴⁾ gloria vestium delectatus, sollicite quaerebam, si talem ego habiturus essem. Et dixerunt: Qui vivit irreprehensibiliter, talem vestem sperare potest. Si vero vitium latuerit in conversatione, macula apparebit in veste. Culpa enim vitae, maculam facit in veste. Immaculatam ergo merebitur habere vestem, qui se a maculis servat immunem. Et dixi: Quae sunt istae⁵⁾ maculae? Et illi: Murmuratio, detractio, invidia, negligentia, et quicquid sinceritatem cordis⁶⁾ maculat et confundit. Qui talia agunt, in gloria vestis maculam ponunt. Tu vero pro multis laboribus, et vitae honestate similem sortieris vestem. His dictis faucibus arefactis,

1) horologium temperare, pondera vel momenta librare, vel sursum evehere; quae cum in imum delapsa sunt, tum horologium cecidisse dicitur. — 2) B mansuetissimae. — 3) CF omnes, P homines alios. — 4) B in tanta. — 5) istae add B. — 6) B ordinis.

viribusque exhaustis, defecit loquens. Post modicum, instillata resfocillatus aqua, resumptoque spiritu, ad loquendum se parans¹⁾, spem fecit auditoribus. Et ait: Utinam differret me Dominus usque dum plene opera Dei dominis meis²⁾ loqui possem. Ach quam laeti nuncii baiulus essem, quam laeta, quam stupenda narrarem, quae vidi, quae audivi, et sensi, quae praeparata sunt diligentibus Deum, et in laude eius vigilantibus. Et Abbas: Frater quomodo haec vidisti? Et ille: Quater hac nocte raptus sum ante Deum. Pectus meum apertum est, et anima mea educta est, et statim fui inter choros angelorum, et vidi Dominam nostram in immensa claritate cum suis sacris virginibus, quae se mihi promisit in necessitate affuturam, et sanctum Mychaelem cum multo exercitu angelorum paratum ad opem³⁾ mihi. Nam altari et memoriae suae honorem solebam semper⁴⁾ impendere; et innumerablem multitudinem sanctorum, et quos antea non videram, statim agnovi. Rursum spiritu et viribus deficiens, loqui cessavit. Compulsus itaque de sorbitiuncula pauxillum accepit, et gustans ait: O quam dulcis est Dominus gustantibus se⁵⁾. O quanta est suavitatis⁶⁾ eius abundantia, quam larga, quam indeficiens, et omnium deliciarum copiis affluens, qua me in hac nocte reficere dignatus est. O dulcedo illa, dulcedo gratissima, optabilis et praestantissima. O quam singularis, quam excellens et ineffabilis. Intus enim in corde uterunque teneo⁷⁾, verbis autem explicare non valeo. Quam sentire potui, non possum effari, rei nimietate victus. Tam felici refectione pastus, hanc superaddere superfluum duco. Haec modicum et breve nutrimentum praestat; illa in perpetuum reficit et saginat. O quam beati sunt qui illa sine fine fruituri sunt. Jubente Abate, vocati sunt quidam novicci, viri quandam in saeculo clari, virtute militari insignes; quos ita consolatus est: Vere felices estis, qui de vana vestra conversatione vocati estis, partem in coelis cum iustis habituri. Constat enim de salute vestra, si tamen perseveraveritis. Nam dominus David indesinenter pro vobis preces ad Dominum fundit, quatenus quod salubriter inchoastis, feliciter com-

1) B praeparans. — 2) ACEFP dum completo opere Dei, dominis nostris. — 3) ACEFP in auxilium. — 4) BCF semper solebam. — 5) se add E. — 6) E suavitas, B suavis. — 7) sic R; ceteri libri: Intus eram, in corde utrumque teneo.

pleatis. Unum autem eorum nomine exprimens, de eo dicebat, nisi portas Claustris ingressus fuisset, mortis aeternae portas non evasisset. Aderant et hospites convertendi gratia de sedibus suis evocati; sed nimio adhuc rerum temporalium amore detenti, rem arduam aggredi dubitabant. Qui fiducialiter accedentes ad virum Dei, mentisque fluctuationem confessi, quod videlicet velle adiaceret eis, perficere autem bonum non invenirent¹⁾, supplicabant ut orationibus eius adiuti mererentur in bono stabiliri. Et ille: Quamdiu mente adhaeretis saeculo, non potestis perfecte placere Deo, nee firmari in bono, habentes voluntatem fixam in malo. Quapropter recedite omnino²⁾ ab his quae inutiliter amatis, et non deerit vobis gratia Salvatoris. Si vidiissetis quae ego vidi, omnem gloriam mundi vilem reputaretis. Deinde multi³⁾ multa quaerebant; ille de patre, ille de fratre, ille de suo statu futuro, ille de praesenti. Sed vir Dei ita singulis responsum temperavit, ut secretorum revelator, et conscientiarum inspector esse probaretur⁴⁾. Mox vocante Domino sancta⁵⁾ illa anima carne soluta est, ad dolores corporis ultra non⁶⁾ redditura, sed ut credimus, immortalitatis luce vestienda et perennium gaudiorum suavitate reficienda. Duo haec capitula, sicut et quinque reliqua quae sequuntur, a quodam reperi⁷⁾ notata, qui se ea quae dicta sunt vidiisse et audivisse commemorat⁸⁾; quae perire non sum passus. Habant praeterea plures testes, qui adhuc supersunt. NOVI CIUS: Prosequere obsecro residua, quia tanto sunt audientibus gratiora, quanto tuo testimonio recenter gesta, scripto sunt mandata.

CAPITULUM IV.

De morte Sigeri monachi.

MONACHUS: Fuit in eadem domo monachus sacerdos nomine Sigerus⁹⁾, aetate iuvenis, et amator ordinis, sui corporis severus castigator, qui inter cetera virtutum opera sanctam Dei Genitricem ardenter diligebat, et quibus poterat modis alios ad amorem eius accendebat. Cum autem accensionis suae hora imminebat, eo quod infirmaretur et languor

1) Rom. 7, 18. — 2) omnino om BCF. — 3) multi add B. — 4) C comprobaretur. — 5) B felix. — 6) CE corporis non, B corporis nunquam. — 7) E recepi. — 8) C memorat. — 9) B Sigerus nomine.

esset fortissimus, quidam conversus magna gratia praeditus, quem Dominus secretis consolationibus suis frequenter consolari dignatur¹⁾), huiusmodi visionem vidi. Visa est ei tabula defunctorum pulsari, et ire coepit ad muniendum fratris exitum. Et forte transitum habens per palatium operis mirifici, invenit residentem in eo matronam reverendae dignitatis, cuius facies angelicam praeferebat gratiam, et niveum indumenta candorem. Haerebat igitur defixis in eam luminiibus, certus tam desiderabili personae divinum numen inesse. Denique tantae divinitatis praesentia ausum praebente, proprius accedit, non metuens offensae periculum, et familiariter verba conserit dicens: Amantissima domina, quid causae habes ingredi ad nos, cum hoc non sit licitum matronis? Et illa: Speciali inquit iure fungor in domo ista, et venio visitare familiares et domesticos meos. Et ille, piam pro fratribus gerens sollicitudinem, ait: Ecce fratres nostri viritim²⁾ decadunt, iuvenes, et senes, et medioeres, et non est personarum acceptio. Quid inde nobis faciendum est? Et illa: Debetis decantare Te Deum laudamus³⁾). Cum plura responderet, haec tantum verba retinuit, vir simplex et sine litteris. Interim vero⁴⁾ pulsata est tabula, et cessavit visio figurativa. Credimus piam Dei Genitricem, utpote matrem misericordiae, fideli suo in morte non defuisse, et tale indicium adventus sui dedisse.

CAPITULUM V.

De morte adolescentis laici cum quo angeli cum moreretur loquebantur.

Ea tempestate venit ad conversionem adolescens laicus, mundi corruptelam incorruptus evadens, carnis integritate servata, quod est magnum⁵⁾ divinae miserationis beneficium. Hic cum se Capitulo praesentasset, consequenter languore correptus inunctus est. Quo inuncto, alius defunctus est. Cuius exequiis cum universi interessent, infirmis interim sine custode relictis, audivit adolescens ille choros angelorum, obsequia funeralia agentium, et suavitate⁶⁾ psallentium magnisie⁷⁾ delectatus est. Insuper quidam ex ipsis praesentialiter astite-

1) B dignabatur, CF dignatus est. — 2) CEF vicissim. — 3) B debetis de tanta re Deum laudare. — 4) BCDFP vero. — 5) ACE magnae. — 6) B et in suavitate. — 7) B mirifice, D nimis.

runt ei, et allocuti sunt dicentes: Amice tu quid dicens? Placetne tibi hac vice venire ad nos? Et ille: Vehementer cupio dissolvi, et esse cum Christo¹⁾). Et angeli: Esto paratus, expletis praesentibus execquis, statim nobiscum ibis. Ille promissi haud dubius superni, futurorum gaudiorum primitias²⁾ iam corde praesentiens, laetus et hilaris redeunti infirmario rem pandit per ordinem. Et adiecit: Sternite mattam, et pulsate tabulam, et quae paranda sunt parate celerius, iam enim iturus sum ad Dominum. Quod ita factum est. Porro quidam infirmus proximus iacebat ei, et quasi contiguus, tenui tantum pariete divisus ab ipso, qui audivit angelos cum eo loquentes, qui adhuc superest testis fidelis, cuius testimonio fidem facit vita laudabilis.

CAPITULUM VI.

De Oberto converso qui moriens coelestem audivit harmoniam.

Erat in eadem domo, Claustro scilicet, laicus conversus nomine Obertus, vir moribus ornatus, et actione circumspectus, a primis adolescentiae³⁾ annis deserviens in ordine, ad omne iubentis imperium hilaris et promptus. Hic annis⁴⁾ circiter triginta cum fratribus infirmis tam devotum quam sedulum exhibuisset obsequium, ipse quoque diversa corporis inaequallitate correptus est, et in magnis laboribus supervivens⁵⁾, annis quasi viginti, longum trahebat martyrium. Verumtamen licet corpore invalidus, animi providentia non deerat fratrum necessitatibus, prudenter disponens omnia. Tandem obortae mortalitatis urgente procella, et languore invalescente, diem suum functus, vita simul et doloribus ereptus est. Nocte beati Stephani, quae proxima est Natali Domini, pulsata est tabula defunctorum pro eo, et surgentes festinanter, advenerunt fratres, orationibus munientes fratri exitum. Jacebat autem ut moris est positus super mattam, extrellum trahens spiritum. Dicta letania cum adhuc aliquid spiramenti superesse videtur, incepti sunt septem Psalmi. Inter dicendum, tanquam de levi somno excitatus, revixit, circumferens oculos, et iubente Abbe repositus est in lectum suum, et reversi sumus. Quidam autem rei novitate perculti⁶⁾, manserunt circa eum, exspectantes donec convalesceret spiritus eius, cupientes audire

1) Philipp. 1, 23. — 2) B delicias. — 3) CF add sua. — 4) B annos. — 5) BF semper vivens. — 6) C percussi.

ab eo quid hoc esset miraculi. Postquam autem sibi redditus est, ita dicere exorsus est: Hic ego quid facio? Certe hic esse nolo¹⁾. Modo eram inter angelos, coelestis harmoniae suavitate demulcebar, deputatus eram beato prothomartyri, gloriae ipsius consors et collega futurus. Hic ego²⁾ quid facio? Certe redire volo. Post modicum iterum tabula pulsata est, et feliciter obdormiens in Domino, ut eredimus non est fraudatus a desiderio suo³⁾, partem habiturus in sorte sanctorum. Quod autem praeostensa sibi gloria reversus ad horam caruit, in hoc pusillanimitati nostrae consultum esse non ambigimus, videlicet ut minus sollicitos devotos faceret, et proficientes studiis melioribus accenderet.

CAPITULUM VII.

De converso caecu qui audivit angelos officia exequiarum compleere.

In eadem domo caecus quidam conversus fuit, cui Deus interioris hominis lumen contulit, damna corporis coelesti munere commutans. Dedit enim ei divinas videre visiones, aliquando gloriam sanctorum, frequenter poenas malorum, assidue ipsum daemonem, flammivomos ignium globos eructuantem. Mira sunt haec, et munera Dei. Frequenter autem patitur daemonum incursus et congressus, ita ut ipsi impingant in eum, et ipse vel pugno vel baculo affligat eos. Hos assultus pati solet in quolibet loco, magis in ecclesia, maxime cum pro defunctis orat. Ea tempestate coepit iste in exequiis defunctorum audire choros angelorum psallentium, modo cum monachis, modo divisim. Cum autem efferebantur corpora praecedente conventu, manebant angeli in choro, exequiarum officia compleentes. Inter Sanctus autem et Pater noster inef fabiles solebat audire iubilos, et supra humanam aestimationem dulces. Haec coelestis modulatio post depositionem⁴⁾ domini David dulcior et magis intelligibilis audiebatur. Contigit aliquando, dominum Abbatem aedificationis causa venire ad hunc caecum, qui inter cetera acceptae gratiae beneficium⁵⁾ confessus est et hoc. Diligenter autem praemonitus est ab Abate ut divinae gratiae gratus existens, omnem humanam glo-

1) B add Redire volo. — 2) CFP ergo. — 3) Psal. 77, 30. —

4) depositio corporis, mors. — 5) BCF beneficia.

riam excluderet, divinum apud se munus occultans, nec sanctum daret canibus. Et respondit se tantum hoc unico fratri suo carnali dixisse. Et intellexit Abbas lapsum hominis. Post dies aliquot reverso Abbatem, humiliatus coram eo, coelesti se carere beneficio lacrimose confessus est. Et inficta ei gravi poenitentia, quae superbienti subtracta fuit, poenitenti restituta est gratia.

CAPITULUM VIII.

De morte fratris Hildebrandi cuius animam in specie pueri speciosi conventus candidatorum deferebat.

Cum in extremis ageret frater Hildebrandus, tabula pulsata conventus accurrit¹⁾). Quo morientem circumstante, et exequias ex more celebrante, stetit frater quidam inter alios, cui talem visionem Dominus revelare dignatus est. Vedit, et ecce aliis conventus supervenit hominum albatorum, qui in loco quo moriens iacebat, speciosum valde puerum accipiens, cum gaudio magno et canticis abiit. Itaque gemina felicis huius fratris substantia, a gemino conventu delata atque deducta est, anima scilicet a conventu albatorum ad beatam requiem, corpus vero a conventu albendorum ad ecclesiam; utroque sane pro eo quod deferebant, in Dei laudes, quanquam differenter²⁾, concrepante. NOVICIUS: Quid est quod in quorundam iustorum morte tam mirifica videntur, et in aliorum qui eis in merito pares sunt, vel forte maiores, nulla ostenduntur? MONACHUS: Una causa est, ut latens sanctitas morientium viventibus manifestetur; alia, ut eorum virtutes quibus hoc meruerunt, imitantur; tertia est, ut iustorum innocentia, si male fuerint ut saepe fit infamati, demonstretur. Verbi causa.

CAPITULUM IX.

De converso mortuo circa cuius corpus frater Warnerus candelas stare vidit.

In eodem coenobio quodam fratre fautore nomine Warnero, conversum aliquem quidam ex fratribus calumniati sunt sine

1) E occurrit. — 2) libri indifferenter. Conf. XII, 39.

causa, ita ut abiiceretur¹⁾ ab illis. Contigit post haec²⁾ ut frater idem moreretur, et iam dictus Warnerus interesset commendationi eius. Moris autem tunc erat, ut aliquo super mattam posito, fratres sicut sine processione occurserunt, ita sine ordine circa morientem steterunt, ubi cuique prior³⁾ occursus aut devotio locum dedit, laicis fratribus hinc inde circa monachos stantibus. Corpore igitur mortui loto et allato, vidi idem Warnerus multas candelas in circuitu feretri statutas, et omnes ardentes. In parte autem qua ipse stabat, omnes candelae pariter extinctae sunt. Unde miratus simul et territus, cum corpus in ecclesiam delatum fuisset, ipse dominum Syfridum traxit in partem, et confessionem fecit⁴⁾, extinctionem candelarum suis peccatis imputans⁵⁾, et innocentiae fratris manifestandae. Reversus in ecclesiam, easdem candelas invenit, et omnes ex onni parte ardentes vidi.

CAPITULUM X.

De morte Herwici Prioris.

Anno practerito defunctus est ibidem dominus Herwicus Prior, vir quidem grandaevis, et circa disciplinam ferventissimus. Qui cum sero putaretur esse moriturus, multis qui convererant clara voce dicebat: Non modo moriar, sed crastina die, hora nona ero ante summum iudicem, de omnibus operibus meis ibidem redditurus rationem. Eadem siquidem hora exspiravit. In cuius transitu quidam confessi sunt se angelos audivisse. Simile habes de Ulrico monacho Vilariensi in distinctione nona capitulo tricesimo primo. NOVICIUS: Quid est queso quod ille praedixit se iturum esse ad nuptias, iste ad iudicium? MONACHIUS: Ille utpote in adolescentia conversus, pie praesumebat de custodita innocentia; istum terruerunt peccata multo tempore commissa. Senex enim venerat ad conversionem. NOVICIUS: Beati mortui qui sic in Domino moriuntur⁶⁾. MONACHUS: Quanta sit in Domino morientium beatitudo, subiecta declarabunt exempla.

1) ADEP eiiceretur. — 2) BC hoc. — 3) B ubique prior aut. — 4) B partem ad confessionem. — 5) ACEF reputans. — 6) Apoc. 14, 13.

CAPITULUM XI.

De morte Mengozi¹⁾ conversi qui ad mandatum Gisilberti Abbatis revixit.

In saepedicto Claustro conversus quidam fuit nomine Mengoz, vir simplex et religiosus, in coquina conventus serviens. Accidit ut die quadam cum iuvene quodam monacho hebdomadario coquinae, lignum incideret. Quod²⁾ cum minus caute pede³⁾ ad scindendum servaret⁴⁾, monachus eundem pedem divisit. Deportatus in infirmitorium, cum nimis torqueretur, inunctus est. Instante tempore eundi ad Capitulum generale, dixit ei bona memoriae dominus Gisilbertus Abbas: Frater Mengoz, non debes mori, sed exspectabis me. Respondente illo, si in me fuerit, faciam; subiunxit Abbas: Ego praecepio tibi. Igitur ergo ad Capitulum, et moratus est diutius. Reverso eo, et veniente ad portam, pulsata est tabula et campana. Interrogavit Abbas cui pulsaretur. Dicente portario, quia fratri Mengozo⁵⁾; respondit Abbas: Ego deberem ei adhuc loqui. Festinansque ad orationem, cum venisset in infirmitorium, ille exspiraverat. Et cum se inclinasset ad mortuum, alta voce dicebat: Frater Mengoz. Et non erat ibi vox neque spiritus⁶⁾. Cumque secundo idem nomen repetisset, respondit Prior: Nolite vos fatigare, exspiravit enim. Tunc Abbas se ad illius aurem magis inclinans, clamavit dicens: Ego tibi praeceperam, ne morereris donec venirem. Ego tibi iterum praecepio, ut respondeas mihi. Ad quod verbum ille quasi de gravi somno excitatus, oculos aperuit, et ingemuit. Och pater, inquit, quid fecisti? Bene eram; ut quid me revocasti? Ubi, inquit, eras? Respondit conversus: In paradyso. Posita mihi erat⁷⁾ sedes aurea secus pedes Dominac nostrae; et cum me revocares, advenit dominus Ysenbardus⁸⁾ sacrista noster, trahensque me⁹⁾ de sede eadem, dicebat: Non hic sedebis, inobedienter huc venisti; revertere ad Abbatem tuum. Sicque reversus sum. Attamen promissum est mihi, quod

1) BCF Mengoz. — 2) BDEF qui. — 3) CDEF pedem. — 4) B scindendum hoc teneret. — 5) BC Mengoz, F Mengozi. — 6) C erat ei vox neque sensus. Vit. Bernard. II, 3. p. 819: „neque vox neque halitus erat in eo, tantum circa praecordia exiguis ei supererat vapor.“ — 7) BCF erat mihi. — 8) BCF Ysenbrandus; sic et infra. — 9) me add CDEF.

eadem sedes mihi foret reservanda. Vidi eundem Ysenbardum in multa gloria, in cuius pede apparuit macula, eo quod nobiscum existens, invitus iret ad labores. NOVICIUS: Cum sancti sine macula sint ante thronum Dei¹⁾), quid est quod in gloria civis coelestis visa est macula? MONACHUS: Propter viventes visio eadem ostensa est, ut gloria monachis bene²⁾ viventibus esset ad consolationem, macula vero negligentibus ad correptionem. Licet enim invitus iret cum fratribus ad laborem manuum, valde tamen sollicitus fuerat circa divinum servitium³⁾). Libenter mature matutinas pulsabat, libenter alte cantabat. NOVICIUS: Placet quod dicis. MONACHUS: Testatus est idem Mengoz, se dominum David ibidem vidiisse, et alios multos, qui nuper fuerant defuncti. Dicebat etiam infra triginta dies aliquos de purgatorio esse liberandos. Cumque haec et his similia recitare coepisset, advocati sunt noviciorum, viri in saeculo nominati, Gerardus videlicet, Marciannus⁴⁾), et Karolus postea Abbas, de cuius etiam manu comedit, in signum verae resuscitationis. Post haec cum postulasset licentiam redeundi, respondit Abbas: Modo vadas in pace. Et benedixit ei. Ad quod verbum mox oculos clausit, et exspiravit. Haec mihi recitata sunt a senioribus nostris, et a iam dicto Marcianno, qui tanto miraculo interfuerat⁵⁾). Cumque⁶⁾ praefatus Ysenbardus esset moriturus, et Gerardus cognomento Waschart ad pedes illius resideret, propheticō spiritu ad stabilitatem illum hortatus est dicens: O Gerarde, vide ne ex eas ordinem, quia multa millia daemonum ante portam exspectant te. Quid postea de eodem Gerardo actum sit, novimus omnes.

CAPITULUM XII.

Item de morte Gozberti conversi qui reviviscens visa recitavit.

Simile miraculum contigit in eadem domo. Cum esset ibidem novicius dominus Hermannus, nunc Abbas Loci sanetae Mariae, sicut ipse mihi retulit, venit ad eum die quadam aliquis de senioribus dicens: Venite mecum, ego faciam vos

1) Apoc. 14, 5. — 2) bene add C. — 3) BCF officium. — 4) ABFP Marcinannus, E Marciarus; sic et paulo post. — 5) F interfuit, B interfuerunt. — 6) que om B.

audire in continenti, quae libenter audietis. Et duxit eum ad quendam conversum Gozbertum nomine, qui mortuus fuerat et revixit. Quem conversi nescio quot sunt secuti, spe- rantes quod novi aliquid essent audituri. Ad quos ille: Vos domini numeratis annos conversionis vestrae, alias quadra- ginta, alias viginti¹⁾, alias decem. Ego vobis dico, quod beatus est monachus ille sive conversus, qui bene uno anno, vel mense, vel quod minus est una hebdomada, in ordine conversatus est. Quibus cum amplius dicere nolle, recesserunt. Ad quem novicius: Rogo vos bone frater, ut aliquid mihi referatis quod me aedificet. Respondit ille: Ego cum nuper infirmarer, et essem in doloribus maximis, venit ad lectum meum nescio quid. Cumque primo tetigisset pedes meos, gradatim ascendendo, tetigit ventrem meum, ac deinde pectus, nec tamen ex eodem tactu aliquid malisensi. Tacto vero capite meo, mox exspiravi, ductusque sum in locum amoenissimum, et nimis deliciosum, in quo di- versi generis arbores, ac multi coloris flores aspexi. Occur- rerunt mihi et iuvenes speciosissimi, a quibus officiosissime sum salutatus, et ante Dominam nostram coeli Reginam cum multa alacritate deductus. Posita est mihi sedes secus pedes eius. In qua cum sederem in²⁾ multa cordis mei iocunditate, iussus sum redire ad corpus. De quo cum plurimum dole- rem, consolati sunt me dicentes: Ne tristeris³⁾, quia sedes haec tibi reservabitur, et post dies paucos redibis ad eam. Quos cum iturus adinterrogassem⁴⁾ de statu futuro domus nostrarae, responderunt: Bonus est status eius praesens sub Abbe hoc Gisilberto; neque plus ab eis obtinere potui. Circa tertium vero diem rursum exspiravit idem Gozbertus. NOVICIUS: Cum in primo capitulo huius distinctionis dictum sit, nullam poenam in hac vita morte esse amariorem, quid est quod neuter istorum conversorum de illius amaritudine conqueritur? MONACHUS: Puto tantum de illis esse intelligendum, quo- rum anima separatur a corpore non reversura, nisi ad diem iudicii. Lego Lazarum cum adolescente ac puella suscitatos, Tabytam⁵⁾ et Maternum, nec non et multos alios, quo- rum nullus de hac re aliquid conqueritur. Quosdam etiam tam placide videmus mori, ac si in somnum resolvantur. Unde

1) EP triginta. — 2) BCP cum. — 3) B contristeris. — 4) CFP interrogassem. — 5) Johan. 11. Luc. 7. 8. Act. 9.

de hac quaestione nihil certi diffinire possum. NOVICIUS: Si qua sunt residua de morientibus praedictae domus, precor ut mihi edisseras. MONACHUS: Hoc ut fiat, oportet me ordinem mutare propositum, ita ut interscalari modo loquar, nunc de bene viventibus et bene morientibus, nunc de male viventibus et bene morientibus, nunc revertendo ad illos. NOVICIUS: Dummodo loquaris aedificatoria, de ordine modica mihi cura est. MONACHUS: Audi ergo quanta sit misericordia Dei.

CAPITULUM XIII.

De finali contritione sacerdotis quandoque nigri monachi existentis.

Ante aliquot annos in Claustro sacerdos quidam defunctus est, cuius vita talis erat. In ordine quidem nigro factus fuerat monachus et sacerdos, in quo tantum profecerat, ut Prioratus officium adipisceretur. Sed faciente invidia diaboli, et propria temeritate, desertis castitatis et innocentiae castris, abiit in regionem dissimilitudinis, pactum facere cum delectationibus suis. Aliquando autem poenitentia ductus, Praemonstratensis ordinis regularis effectus est. Rursumque circumventus a Sathana, in pristinos eccecidit errores. Dehinc ad nostrum ordinem se contulit. Iterumque factus apostata vilis, voluptatibus freна laxavit, non erubescens domesticam uxoris cohabitationem. Novissime diebus istis respectus a Deo Patre luminum¹⁾, saeculum cum concupiscentiis deseruit, veniensque Hemmenrode, ingressum petivit et obtinuit. Mox ad arma poenitentiae convolans, confessionibus assiduis, lacrimis, oratione et ieiuniis, omnibus vere poenitendi formam praebuit et exemplum. Decurso brevi tempore, anno scilicet needum dimidiato, tactus molestia carnis, lecto decubuit; non tamen indulgentius circa²⁾ se agens, coeptum viriliter consummabat agonem, modo psallens, modo orans, modo sanctam Dei Genitricem salutans. Habebat enim quasdam ipsius salutationes, sine quibus nec vigilans, nec dormiens inveniri poterat, quas ante horam exitus sui collo suo ipse circumligavit, in testimonium grandis³⁾ fiduciae et bonae spei suaе. Rogabat autem assistere sibi do-

1) Jac. 1, 17. — 2) circa add D. — 3) grandis add B.

minum Abbatem cum paucis fratribus, quibus sic prolocutus est: Reverende pater et domini, peccator ego et poenitens, testes vos mihi apud Deum esse cupio sincerae confessionis et verae poenitentiae. Paratus enim sum ad omnem satisfactionem, quaelibet tormenta, quoslibet subire labores, si Deus vitam mihi donaverit. Nihil durum, nihil difficile, nil erit¹⁾ impossibile amanti et vere poenitenti. Sic vere compunctus et vere poenitens, benedictiones et gratiarum actiones adhuc in ore habens, Deo felicem reddidit spiritum. In cuius transitu cuidam monacho talis visio revelata est. Videbat angelos in infirmitorio epulis et gaudiis multis lactantes, medium autem sedere Salomonem, tam sollemnisi laetitiae participem. Dicebatur enim Salomon. Supervenerunt et alii angeli, secum adducentes sex de fratribus nostris, qui eo tempore decesserant, sacerdotes in albis pretiosis, luce clarius fulgentes. Qui et dixerunt: His sex dimissa sunt peccata sua, et huic septimo, digito demonstrantes Salomonem. Interim pulsata²⁾ tabula, frater qui haec viderat evigilavit, et veniens invenit eum in eodem loco exhalantem spiritum³⁾, quo' viderat eum participasse conviviis angelorum. NOVICIUS: Puto quod hi qui sunt in fruitione⁴⁾ saepe pro suis fratribus adhuc peregrinantibus Deum exorent. MONACHUS: Hoc sermo sequens declarabit.

CAPITULUM XIV.

De Rudingero monacho cui beatus David finem suum praedixit.

Fuit in eodem Claustro monachus quidam Rudingerus nomine, secundum nomen suum rufus satis in conversatione. In ordine siquidem minus ordinate vixerat, et quod deterius erat, saepius apostatando, tempus poenitentiae sibi concessum⁵⁾ inutiliter consumpserset. Circa finem vitae suaee reversus, et receptus, ydropisi morbo percussus est. Qui cum die quadam ante lectum suum sederet et orationes aliquas diceret, beatus David, ante annos decem defunctus, in effigie nota ingrediens cum duobus aequo defunctis, ait: Frater Rudingere quid agis, aut quomodo habes? Respondit ille: Sicut homo pauper et infirmus. Corpus per tumorem distenditur, et quod me plus

1) P nil, ACDEF nihil, omisso erit. — 2) ACEFP pulsante.
— 3) ACP exultantem spiritu. — 4) E add Dei. — 5)
ACDFP concessae. Conf. V, 8.

anget¹⁾), multorum criminum mole conscientia gravatur. Quem sanctus consolans dixit: Diu quidem male vixisti: sed hodie scias te²⁾ moriturum. Ego Dominam nostram sanctam Dei Genitricem et reliquos sanctos pro te rogavi, et duros eos inveni, et nisi exauditus fuero, totum coelestem exercitum movebo. Sieque disparuit. Quod cum ille domino Hermanno Abbatii, quandoque sanctorum Apostolorum Decano, et tunc in Claustro Priori, recitasset, respondit ille: Bone domine Rudingere, vos estis vir proiectae actatis, et infirmus, et cito moriemini, nolite dicere nisi veritatem. Bene noverat vitam eius. Respondit infirmus: Si non fuero mortuus hodie, hora nona diei, falsa sunt quae dixi. Quid plura? Hora praedicta monachus moritur, et de visione Prior certificatur. NOVICIUS: Puto daemones multum fremere, cum³⁾ tales eis subtrahuntur. MONACHUS: Sicut sancti angeli morientium animas deducere nituntur in coelum, sic angeli mali eas detrudere conantur in infernum.

CAPITULUM XV.

*De morte Gerungi quem homines nigri et vultures
morientem observabant.*

Mortuus est in eadem domo quidam conversus nomine Gerungus. Iste ante conversionem quorundam Episcoporum Treverensium, successive tamen, fuerat dispensator et durus pauperum exactor. Tandem quorundam admonitione persuasus, Hemmenrode venit, ubi in habitu sacerdotali tempore aliquanto de proprio vixit. Tactus gravi infirmitate, magis timore gehennae quam amore patriae habitum induens, in infirmitorium conversorum deportatus est. Qui cum ad extrema devenisset, et in lectulo⁴⁾ suo solus iaceret, aspiciente quodam converso nomine Ludone, vultures advolantes, in pertica lecti eius resederunt, cum quibus homines tetri, magni atque deformes intrantes, eundem circumsteterunt. Jam dictus Ludo de visione primum admirans, et post paululum quod daemones essent, qui morientium animas quasi escam praestolantur, recogitans, alta voce clamavit: Quid statis ibi vos domini? Egredimini. Qui dum minime obedirent, secundo clamavit: Ego vobis praecepio in nomine Domini ut

1) DFP angit. Simile est illud deget supra II, 25. p. 97. — 2) C te esse. — 3) B quando. — 4) DP lecto.

exeatis. Ad quod verbum mox viri egredientes et vultures avolantes, nusquam comparuerunt. Jacebat autem idem Ludo infirmus in lecto opposito, vir senex et religiosus, corpore virgo. Visio haec sicut et subsequens relata mihi est a domino Hermanno Abbe, tunc ibidem Priore. Quantum vero agonizantibus fratum praesentium oratio prosit¹⁾), eadem visione declarabitur.

CAPITULUM XVI.

*De morte conversi super quem residebant corvi cum agoni-
zaret, qui a columba expulsi sunt.*

Circa idem tempus alius quidam conversus illic moriebatur, homo quidem ponderosus et tardus, et ideo ceteris despectus. Qui cum positus fuisse super mattam, finisque eius adesset, duo corvi advolantes inopinatae, gyrauerunt circa illum, tandem in trabe quae capiti eius imminebat residentes. Quos ut vidit frater Henricus cuius saepe in superioribus mentio facta est, daemones illos esse suspicans, quidnam facturi essent exspectavit. Interim pulsata est tabula, et accurrit conventus. Cumque crux introferretur, columba nivea illam praecedens, ostium infirmitorii prior intravit, et super iam dictam trabem volitans, inter eosdem corvos media resedit. Cumque cum illis decertaret, hinc inde alis eos verberans, tandem adepta victoria, et de domo eliminatis, ipsa in loco corvorum tamdiu erat residens, donec conversus exspirasset, et donec lotus et feretro impositus, eodem²⁾ loco restitutus fuisset. Quem cum in oratorium fratres deportarent, columba eadem avolans crucem praecedebat; sieque nusquam comparuit. NOVICIUS: Quid videtur tibi fuisse columba illa? MONACHUS: Angelica aliqua persona³⁾), quae fratum orationibus adiuta, pro anima morientis cum daemonibus dimicavit, atque triumphavit. Quantus⁴⁾ illic sit daemonum concursus, ubi hi moriuntur qui eis servierunt, sermo sequens ostendet⁵⁾.

1) BDF prosit oratio. — 2) B eidem. — 3) ABEP angelicam aliquam personam. — 4) ACDEFP quantum. — 5) BP ostendit.

CAPITULUM XVII.

De morte Kononis de Malebech¹⁾ monachi in Claustro.

Kono magnus dominus castri de Malberg²⁾, vir potens et dives in saeculo, tam valens in militia ne dicam in malitia, quam vigens³⁾ in prudentia saeculari, ante finem vitae in saepefato Claustro habitum suscepit regularem. Et quia temporis longinquitate non poterat, morum probitate dies suos dimidiare satagebat. Ubi adeo profecit, quod consummatus in brevi explevit tempora multa⁴⁾; placita enim erat Deo anima illius. Unde et qui vocaverat eum ad suum servitium, non solum ei praestitit veniam delictorum, sed et tali ordine prae-cognitum ei fecit finem suum. Habebat conventus protholarium pulcherrimum, quem equitiae suae propter fetum nobilem deputaverat. Quem cum vir nobilis Henricus de Ysenburg⁵⁾ concupiseret, neque⁶⁾ pretio habere posset, hoc actum est ut absconse subtractus ei transmitteretur. Quem cum minime redderet, missus est praedictus Kono qui eidem Henrico fuerat in saeculo amicissimus. Et cum nihil proficeret, videns hominem obstinatum, irruente in se ut post patuit spiritu Dei, ad divinum eum iudicium appellavit, diem ei praefigens. Quid plura? Henricus appellationem contempsit, et Kono domum rediens, omnibus modis quibus potuit, ad eundem diem se praeparavit. Dicebat igitur Abbat: Domine sexta feria crucem accepi, sexta feria transfretavi, sexta feria in capella mea me vobis tradidi, sexta feria habitum indui regularem; Deus sexta feria laborum meorum mihi restituet mercedem. Expletis vero iam tribus annis in sancta conversatione, febre correptus est. Visitatus ab amicis, se dixit tertia die⁷⁾ moriturum. Illi autem recedere volebant, eo quod levis esset eius infirmitas, et nulla adhuc signa mortis⁸⁾ apparerent; sed ipse rogabat ne sollemnitati suae⁹⁾ decessent. Et factum est ut moreretur die tertio¹⁰⁾, hoc est in vigilia sancti Jacobi, sicut ipse praedixerat. Eo sane tempore erat mulier obsessa in villa Meyne, quae hora mortis eiusdem Kononis liberata est,

1) D Malebergh, E Malburg. — 2) D Malberch, ABEFP Malburg. — 3) C ingens. — 4) Sapient. 4, 13. — 5) ACD Ysenberg. — 6) B nec. — 7) ACF die tertia. — 8) B adhuc in eo signa mortis, AE adhuc signa mortis in eo. — 9) BC eius. — 10) C tertia.

et venit ad sacerdotem suum dicens daemonem exisse. Post paululum vero rediens diabolus, gravius vexare miseram cecpit. Adducta est igitur ad sacerdotem, qui quasi concionando cum diabolo, coepit eum interrogare et dicere: Miser tu exieras? Ita est, inquit. Et ubi, ait, fuisti infelix? Respondit, Hemmenrode. Et quid, inquit, ibi fecisti? Ad quod diabolus: Konicho ibi iacebat super mattam, et debebat mori. Ad cuius transitum festinantes pene quindecim millia sociorum meorum, cum maximo tripudio hic transibant. Et videbar mihi nunquam gaudium aliquod habiturus, nisi ivissem cum eis. Sciens autem vas istud mihi traditum, me amittere non posse, reliqui illud ad tempus, et ivi cum eis. Dixitque sacerdos: Quid actum est ibi? Respondit diabolus: Supervenierunt maledicti tonsurati illi, et circumstantes cadaver, ita valide populare¹⁾ cooperunt, quod nullus nostrum proprius accedere ausus fuit. Dixit iterum sacerdos: Et ubi devenit anima? Respondit diabolus: Ad pedes Altissimi. Et videte boni homines, quanta nobis iniuria sit illata. Homo iste nobis servierat plus quam quadraginta annis, ad omnem voluntatem nostram nocte ac die paratissimus; et modo tribus annis tantum alteri servivit domino, et ille nobis abstulit eum. Cum igitur nobis anima auferretur, furore commoti, in invicem tota debachatione grassati sumus. Et ego modo non habeo ubi me vindicem, nisi in hoc vasculo quod mihi traditum est. Transactis autem paucis diebus postquam res praemissa comperta est in Claustro, Herwicus quidam monachus per partes illas transitum habebat. Qui sciens quia diabolus mendax est et pater mendacii, experiri voluit huius rei veritatem. Divertens igitur ad obsessam mulierem, intersignum quo credi posset quaequivit a daemone. At ille primo noluit confiteri; sed a monacho iuramentis constrictus, dixit, quia Abbatulus tuus manum morientis in manu sua tenuit. Cui²⁾ rei monachus ille conscient, aliis eius verbis credi posse consensit. Henricus vero de Ysenburg³⁾ audiens eum praefixo die defunctum, pelli suea valde pertimuit, et cum multa festinatione ad Claustum veniens, dextrarium superbe retentum⁴⁾, nudis pedibus, manu propria ad defuncti sepulchrum adduxit, poenitentiam agens apud illum. Haec mihi de obitu monachorum Claustrensi comperta sunt. NOVICIUS: Si daemones electis in morte sic

1) id est, parabolare. — 2) F cuius. — 3) A Ysinberg. — 4) B detentum.

sunt importuni, quid fit de reprobis, quorum peccata sanctorum angelorum impediunt praesidia? MONACHUS: De hoc satis dicturus sum in sequentibus. Mors Kononis aliorum militum obitus ad memoriam mihi revocat, qui male quidem vixerant, sed felici fine decesserunt.

CAPITULUM XVIII.*)

De morte Ludolphi monachi de Porta.

Erat quidam miles in Saxonia Ludolphus nomine, sed tyranus actione. Hic cum die quadam vestibus novis atque scarlaticis¹⁾ indutus in via equitaret, rusticum cum curru obvium habuit. Cuius cum vestimenta ex rotarum impulsu luto aspergerentur, ipse utpote miles superbus commotus valde, extracto gladio, homini pedem amputavit. Qui postea Deo misserante de peccatis suis dolens, in domo ordinis nostri quae Porta vocatur, factus est monachus. Non multo post in gravem infirmitatem incidens, cum quotidie a se male²⁾ commissa deplangeret, et maxime abscisionem iam dicti pedis, infirmario sc consolanti respondit: Non potero consolari, nisi video signa Job in corpore meo. Et ecce post dies paucos cycatricem ad instar fili coccinei contemplatus est circa talum suum, in eodem pede et in eodem loco ubi rustico pedem truncaverat. Qui paulatim coepit computrescere, ita ut vermes de eo scaturirent. Tunc repletus gaudio ait: Modo de venia spero, quia signa Job video in corpore meo. Sicque in multa cordis contritione atque gratiarum actione, invalecenti morbo, spiritum reddidit. Haec mihi relata sunt ab Abbe Livoniae, qui filius est domus supradictae.

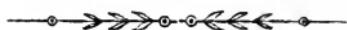
CAPITULUM XIX.*)

De morte Allardi monachi de Lucka cui Christus cum matre et sanctis morienti apparuit.

Alterius cuiusdam militis mortem valde pretiosam retulit mihi Adam monachus de Lucka cuius in superioribus memini. Erat, inquit, in Saxonia miles quidam Allardus nomine, qui vir tantae fuerat³⁾ probitatis, ut in primo tornamento in quo

*) Homil. II. p. 92. — 1) ADEFP scarlati s. — 2) FP a se mala, DE mala a se. — *) Homil. III. p. 178. — 3) CFP fuerat tantae.

miles factus est, manu propria quatuordecim dextrarios acquereret. Qui sicut vir prudens, eundem honorem temporalem non suis viribus sed Deo ascribens, omnia restituit, et sodalibus cum saeculo valedicens, in Lucka monasterio nostrae religionis¹⁾ habitum suscepit. Et quia electos suos probat Dominus, tanta illum infirmitate flagellavit, ut vermes de eius corpore indesinenter scaturirent. Quorum foctorem simul et horrorem cum ministri sustinere non possent, ait Abbas praedicto Adae: Quid faciemus frater cum homine isto? Respondit ille: Dentur mihi quatuor lintheamina, et ego pro Christi nomine curam illius suscipiam. Quod cum factum fuissest, assidia pannorum mutatione foctorem temperavit tam sibi quam aegroto. Cumque dies adasset remunerationis tantae patientiae, ait Adae: Sternite mihi mattam, et pulsate tabulam, quia Dominus vocat me. Et fecit sic. Veniente conuentu, post dictam letaniam, cum omnes pene ad lacrimas verbis valde compunctivis movisset, subiunxit: Modo ite domini mei dilectissimi, et dicite missas vestras, quia Salvator mundi et gloria eius Genitrix cum angelis et multitudine sanctorum illuc venturi sunt. Postea revertimini cum eis, quia animam meam suscipient. Interim dum missas dicerent, sicut mihi retulit saepedictus Adam, Allardus spiritu propheticō omnia quae in oratorio agebantur indicavit dicens: Tales missae a talibus sacerdotibus ad talia altaria celebrantur. Et miratus est valde de homine laico. Revertente conuentu, ille vultu iocundo sic ait: Ecce Christus cum matre et sanctis suis praesens est, habentes manus suas²⁾ sub mento meo, et iam suscipient animam³⁾. Nec mihi credatis, si in instanti mortuus non fuero. Ad quod verbum mox exspiravit, morte verba confirmans. De cuius corpore statim tantus odor exivit, ut omnes illius suavitate reficerentur circumstantes. NOVICIUS: Valde me recreat horum oratio. MONACHUS: Ex quo sermo est de militibus, referam unde amplius aedificeris⁴⁾; iterumque⁵⁾ revertar ad personas religiosas.

1) BCF religionis nostrae. — 2) suas addE. — 3) BCE animam meam. — 4) C aedificaberis. — 5) que om BC.

CAPITULUM XX.

De milite occiso qui ad invocationem divini nominis salvatus est.

Miles quidam sceleratissimus ab inimicis suis captus est et occisus. Qui cum moreretur, haec ei verba ultima fuerunt: Domine miserere mei. In cuius morte quidam obsessus liberatus est. Quem cum post dies paucos atrocius¹⁾ vexaret, sicut supra dictum est de Konone, capitulo decimo septimo, interrogatus de hoc respondit: Multi congregati fuimus in morte militis illius, sed quia nihil ibi obtinuimus, amplius in hoc meo vasculo me vindico. Requisitus de causa, subiecit: Tria tantum heu verba moriens protulit, propter quae potestatem nostram evasit. Ecce huic praedoni ob invocationem divini nominis, sicut latroni in cruce, tormentum versum est in martyrium. NOVICIUS: In hoc exemplo satis considero quod poenitentia vera nunquam sit sera. MONACHUS: Duo subiungam exempla, per quae cognosces quod extrema contritio sit ex multa misericordia Dei.

CAPITULUM XXI.

De Frisone qui sine sacramentis obiit, satis a filio monitus.

In Frisia nuper homo quidam dives infirmatus est. Habebat autem filium monachum et sacerdotem in Clarocampo²⁾ domo ordinis nostri. Pro quo cum misisset, quasi pro salute animae suae, nescio quo Dei iudicio, sine confessione, sine viatico, et sine inunctione mortuus est.

CAPITULUM XXII.

Item de Frisone occiso qui ante mortem omnia sacramenta suscepit.

Circa idem tempus in eadem provincia alius quidam Friso hostibus suis occurrens, vulneratus est ad mortem, et occisi sunt duo filii eius. Cumque patrem occisores aestimarent mortuum, abierunt. Comperito tanto seclere magister grangiae in Bethwerde, adducto plaustro, occisos superposuit, et cum

1) fortasse scripsit auctor: atrocius diabolus vexaret. — 2) monasterium Clarocompense, Cisterciensis ordinis primum in Fria aedificatum est, anno 1165.

patrem adhuc spirare vidisset, clamavit: Vivitis adhuc domine? Cui cum ille minime responderet, timens hostes esse, subiecit conversus: Ego sum, ne timeatis. Tunc ille: Adhuc enim vivo. Mox levatus in vehiculo, deportatus est¹⁾ ad grangiam; peccata²⁾ sua confessus est, communicavit, inunctus est, sique spiritum reddidit. Ecce prior cum tempus haberet poenitendi, et filius cum de salute quotidie moneret, omnia neglexit, moriens impoenitens. Alter vero semimortuus, oleo misericordiae et vino poenitentiae veri Samaritani confotus, de stabulo transivit ad palatium³⁾. Et est in his impletum quod scriptura dicit: *Cui vult miseretur, gratiam infundendo, et quem vult indurat⁴⁾*, gratiam non apponendo.

CAPITULUM XXIII.

De Wigero milite qui a Sarracenis occisus est.

In Dioccesi Traiectensi miles quidam exstitit nomine Wigerus, in actibus militiae nominatissimus. In prima expeditione Dei munere compunctus, cruce signatus mare transivit, tam fortiter et tam instanter Sarracenos impugnans, ut tam Regi Jerosolymitano quam ceteris Christianis dilectus esset et acceptus, et inimicis Christi nimis⁵⁾ odiosus. Qui cum per annum integrum Salvatori ibidem strenue ut dictum est militasset, et repatriare cogitasset, die quadam in oculis eius in conflictu servus eius occisus est. Cuius animam in specie columbae coelos videns penetrare, compunctus de visione, dicebat intra se: Quid agere proponis o miser? Si reversus fueris, vitia repetes dimissa, et erunt novissima tua peiora prioribus. Ex tunc fortius agens solito, die quadam conflitum intravit et occubuit. Cuius caput Sarraceni praescidentes⁶⁾, cum multa gloria circumtulerunt. Christiani vero corpus rapientes atque sepelientes, ecclesiam super ipsum fabricaverunt.

---

1) est om BCF. — 2) E ibi peccata. — 3) Luc. 10. — 4) Rom. 9, 18. — 5) B nimis invidus ac. — 6) E praescidentes, ABCFP praecedentes.

CAPITULUM XXIV.

De Theoderico de Rulant qui orans ad sepulchrum Domini ut moreretur precibus obtinuit.

Circa illa tempora Theodericus de Rulant, vir potens et dives, devotionis gratia prefectus est Jerosolymam. Prostratus¹⁾ ante sepulchrum Dominicum, huiusmodi fudit orationem: Domine Jesu Christe qui omnia nosti, si non habeo me emendare a vitiis pristinis, non me permittas redire in terram meam, sed ut hic mihi mori liceat concede. Audivit hanc orationem alius miles compater eius, et ait: Orastisne bene hodie compater? Etiam, inquit. Dicente illo, et cui vultis dimittere uxorem et liberos vestros? respondit Theodericus: Melius est ut illos deseram, quam animam meam²⁾ perdam. Quid plura? Exaudita est oratio religiosi militis, et post paucos dies defunctus, coniunctus est³⁾ civibus Jerusalem coelestis. Quam prope sit Dominus omnibus invocantibus eum in veritate⁴⁾, mors alterius etiudam demonstrat.

CAPITULUM XXV.

De morte monachi de Oesbroeck⁵⁾ qui vivere recusavit propter Abbatem inordinatum.

In Oesbroeck⁶⁾ monasterio Dioecesis Traiectensis, monachus quidam fuit tenax iustitiae, zelum habens disciplinae. Cumque mortuo illius temporis Abbe, et⁷⁾ is qui hoc anno defunctus est, ei per electionem substitueretur, ille sciens eum virum saecularem atque incontinentem, ingemuit dicens: Heu modo disciplina domus huius peribit. Est enim de ordine nigro monasterium, aliquando dives satis. Et ait: Domine Jesu Christe peto ne sinas me diutius vivere, ne⁸⁾ videam desolationem huius monasterii. Cumque induci non posset ut eundem eligeret, sive professionem faceret, ait ad eum mente tranquilla: Deus novit, quod diligam vos; sed scio quod religio domus huius⁹⁾ destruetur per vos. Mane dicta missa ab eodem Abbe se

1) CF qui prostratus. — 2) meam om B. — 3) DF defunctus est, coniunctus. — 4) Psal. 144, 18. — 5) ADEP Orsburg. — 6) EP Ostburg, AD Ostbrug. Coenobium hoc haud procul ab Ultraiecto fuit situm. — 7) et om R. — 8) B ut non. — 9) B istius.

inungi petivit, et vix obtinuit, contradicente Abbatе, eo quod sanissimus videretur. Respondit: Hodie oportet me mori. Deinde strata matta, se in ea reposuit, et¹⁾ per tabulam conventum advocari fecit. Perdictis²⁾ orationibus cum minime moreretur, surrexit, stolamque in qua missas dicere consueverat³⁾ collo imponens, coram altari more agonizantium se reposuit, hanc⁴⁾ orationem fundens: Domina⁵⁾ sancta Virgo Maria, si unquam per hanc stolam missam celebravi tibi placentem, suscipe animam meam in hac hora. Exauditus est iustus et exspiravit, et secundum prophetiam eius domus illa tam in spiritualibus quam in temporalibus⁶⁾ valde defecit. Haec mihi relata sunt a quodam Abbatе ordinis nostri, nec non ab Everardo monacho et sacerdote eiusdem coenobii. NOVICIUS: Non miror si Deus quandoque iustos tollit, ne peccata dimissa repeatant, vel ne mala imminentia videant, ut Josiam⁷⁾; sed hoc me terret, quod iusti aliquando subito rapiuntur, vel quod horribilis est, igne, aquis, vel praecipitio pereunt. MONACHUS: Justi quacunque morte praeoccupati fuerint, in refrigerio erunt⁸⁾. Multis enim causis omissis, quae assignari possent, una est, ut virtutes eorum occultae patefiant.

CAPITULUM XXVI.

De Abbatе qui in Bauwaria incendio suffocatus, post mortem miracula fecit.

Ante hoc quinquennium, qui nunc est Dux Bauvariae, unum ex Abbatibus ordinis nostri ad se vocavit, nescio quid cum eo tractaturus. Nocte praeparatus est ei lectus in horreo. Qui cum dicto completorio isset cubitum, lumen quod a converso posti fuerat infixum, in stramen⁹⁾ cecidit, et in flamas profecit. A quibus Abbas excitatus, cum ostium exire non posset, in modum crucis se in terram prosternens, exitum suum Domino commendavit. Comperto incendio Dux cum milibus et omnibus qui aderant accurrit¹⁰⁾, reiectisque lignis ac stipulis Abbatem semiustum atque extinctum extraxerunt. Et ecce

1) B reposuit, hanc fundens orationem: Domina sancta Virgo Maria exaudi me. Et postea. — 2) BF praedictis. — 3) CF consuevit. — 4) B hanc rursum. — 5) Domina om B. — 6) CP corporalibus. — 7) Reg. IV, 23. — 8) Sapient. 4, 7. — 9) B stramina. — 10) D occurrit.

circa pectus eius apparuit capsella cum reliquiis, ventrem vero illius cathena ferrea stringebat. Quibus visis Dux compunctus dicebat: Videte quod sancto isti viro vestimentorum asperitas sufficere non poterat¹⁾, nisi etiam catherenam superadderet. Sepultusque est Ratisbonae in ecclesia maiori. Post dies paucos cum duo milites in eodem loco missam audirent, unus sepulchrum eius ascendit. Ut autem Deus ostenderet qualis esset meriti illic tumulatus, miles tam vehementer in pedibus ardore coepit, ut desiliens clamaret. Quo comperto alter respondit: Sepulchrum est illius combusti Abbatis. Ex illa die habitus est in eadem ecclesia in magna veneratione.

CAPITULUM XXVII.

De morte inclusi de sancto Maximino in Colonia.

In ecclesia sancti Maximini in Colonia temporibus meis quidam fuerat inclusus, coenobii eiusdem initiator. Est enim illie congregatio sanctimonialium. Hic ante conversionem concubinam habuerat. Et quia simul peccaverant, similem suscepserunt poenitentiam, adeo duram, ut uterque circulo ferreo ventrem suum ligaret. Ipse vero in praedicto loco se includens, missas suas celebrando Domino vacabat; cui illa foris in habitu religioso necessaria ministrabat. Adveniente tempore vocationis eius, dominum Ensfridum²⁾ Decanum sancti Andree, cuius vitam in distinctione sexta capitulo quinto descripsi, vocavit, confessionem fecit, vitam revelavit. Cui ille in virtute sanctae obedientiae preecepit, ut circulum sineret deponi; quod et fecit. Sicque eo defuncto, mulier post paucos dies coepit infirmari; et quia timuit quod sacerdoti acciderat, secretum suum prodere noluit. Cuius virtutem Deus non sinebat esse occultam. In hora vero qua exspiravit, vinculum eius dirupit³⁾. Cumque fines ligaturae illius ferreae tunicam in qua moriebatur ex utroque latere suspenderent, multae matronae, feminae sanctae exitum praestolantes, postquam rem cognoverunt, de tanto miraculo Deum glorificaverunt. Haec mihi relata sunt a filia⁴⁾ sororis praedicti sacerdotis. Vincula ista revocant mihi ad memoriam mortem eiusdem sanctimonialis pretiosam.

1) DP potuit. — 2) BCF Eufridum. — 3) CFP disrupt. —

4) CF filio.

CAPITULUM XXVIII.

De morte Clementiae sanctimonialis Nivellae, circa cuius corpus inventi sunt novem circuli ferrei.

In Brabantia apud Nivellam monasterio sanctae Gertrudis virginis puella quaedam nobilis exstitit, Clementia nomine. Haec cum suadente diabolo lapsum carnis incurrisset, tunicam innocentiae quam polluerat, quotidianis lacrimis mundare satagebat. Sic dedita erat operibus misericordiae, ut omnes suos redditus pauperibus erogando, nihil pene sibi retineret. Tempore quodam circa hyemis principium, cum fere nuda esset, nimisque egeret, sedens iuxta altare sanctae Gertrudis, sic oravit: O dulcissima domina quomodo tibi serviam in hac hyeme, cum nihil habeam? Eadem hora superveniens quidam peregrinus, cum ad memoriam iam dictae virginis orasset, quinque solidos in sinum Clementiae iactavit, et abiit. Hoc quasi pro miraculo ipsa Wigero monacho Vilariensi retulit, et ipse mihi. Cum autem moreretur, inventi sunt circa corpus eius novem circuli ferrei. NOVICIUS: Mirabilia operatur Deus in sexu fragili. MONACHUS: Licet propositi mei sit in hac distinctione tantum tractare de morientibus, referam tibi tamen per occasionem huius sanctimonialis, fortem poenitentiam alterius cuiusdam mulieris.

CAPITULUM XXIX.

Item de Osilia Leodiensi quae circulis ferreis se ligaverat.

Non est diu quod virgo quaedam Leodiensis Osilia nomine, civi cuidam nupserat Metensi. Quo mortuo, quia pulchra erat valde, canonicus quidam Leodiensis illam duxit, in tantum eam amans, ut per clausuram ab humanis aspectibus illam removeret. Post cuius mortem illa de peccatis suis dolens, iuxta ecclesiam sancti Severini se reclusit, ubi ex nimia contritione saepe lacrimas sanguineas profudit. Insuper et vinculis ferreis se ligari fecit. Cum quibus cum stetisset in oratione, omnia dirupta¹⁾ sunt. Timens vero eadem vincula Deo non esse accepta, secundo ligata est. Quod cum confessa fuisse Abbatii sancti Lamberti²⁾, dolentem consolans

1) CF disrupta; sic et inferius. — 2) Vallis sancti Lamberti, abbatia ordinis Cisterciensis, in Dioecesi Leodiensi.

ait: Qui dixit Mariae Magdalena, *dimissa sunt tibi peccata tua*, ipse vincula tua dirupit. Sicque consolata est. NOVICIUS: Si qua adhuc residua sunt de morte iustorum, ut explicentur exoro. MONACHUS: Quaedam tibi adhuc de his referam, in quibus consoleris simul et terreas.

CAPITULUM XXX.

De morte Gerbrandi Abbas Claricampi.

Ante hoc quadriennium Gerbrandus Abbas Claricampi in Frisia, cum Abbatore nostro de Capitulo rediens generali, in via infirmari coepit, ita ut cum maximo labore Funiacum¹⁾ perveniret. Ibique diem clausit extreum. In ipsa hora mortis eius, sanctimonialis quaedam de Syon quae domus est ordinis nostri pertinens ad Clarumcampum, facta in mentis excessu²⁾, vedit animam eius ab angelis in coelum deferri. Expressit etiam domum et locum sepulturae eius, nec non et habitum in quo sepultus est. Vedit insuper successori eius Widoni duos dari baculos, scilicet virgas pastorales, ex quibus primam abiecit, alteram retinuit. Idem Wido Prior fuerat in Clarocampo, de quo assumptus est in Abbatem sancti Bernardi. Deinde post breve tempus mortuo praedicto Gerbrando, qui vir fuerat grandaevus, iustus et disciplinatus, idem Wido Abbatore meo praesente, nec non et me, factus est Abbas Claricampi. Sicque secundum quod de illo praecostensem fuit, primum baculum abiecit, alterum adhuc retinens.

CAPITULUM XXXI.

De morte Udelloldis sanctimonialis.

In Monte sanctae Walburgis sanctimonialis quaedam fuit Udellolt nomine, femina bona et satis fervens in religione. Haec cum iam agonizaret, sicut audivi a sororibus quae praesentes erant, manum extendit contra ostium dicens: Ecce nuncius Dei foris stat, exspectans animam meam. Sicque post modicum reddidit spiritum, ab eodem angelo deducenda in paradisum. Hoc etiam scias quod saepe a mortuis vivi vocantur. Verbi causa³⁾.

1) CF Funiacum. — 2) F excessum. — 3) BEF gratia.

CAPITULUM XXXII.

De morte Conradi cellararii nostri.

Ante paucos annos Heydenricus sacerdos et cellararius noster maior, in somnis apparens successori suo Conrado, tunicam propriam ei tradidit induendam. Quam cum ille induisset, infirmitate praeventus, post dies paucos defunctus est.

CAPITULUM XXXIII.

De morte Conradi monachi nostri quem Richwinus vocavit.

Nondum annus elapsus est, quod Lambertus monachus noster nocte Dominica in choro obdormiens, Richwinum cellarium nostrum ante aliquot annos defunctum, chorum intrare conspergit. Et cum annueret ei manu dicens, frater Lamberte veni simul ibimus ad Rhenum; ille sciens eum mortuum, renuit et ait: Credite mihi non ibo vobiscum. A quo cum repulsam pateretur, ad oppositum chorum se vertens, quendam senem monachum Conradum nomine, qui circa quinquaginta¹⁾ annos militaverat in ordine, simili signo ac verbo vocavit. Quem ille mox secutus est, caputio capiti imposito. Eadem die post coenam cum Prior quosdam ex nobis²⁾ vocasset, et idem Conradus praesens esset, ait ei me audiente iam dictus Lambertus: Vere domine Conrade, vos cito moriemini. In hac enim cuculla vidi vos hac nocte Richwinum sequentem, referens ei visionem per ordinem. Cui ille respondit: Non curo, modo vellem esse mortuus. Sequenti enim die si bene memini infirmari coepit, et post breve tempus defunctus, in eadem cuculla sepultus est.

CAPITULUM XXXIV.

De morte Gregorii Armenii quem mater defuncta vocavit.

Femina quaedam religiosa de Armenia cum filio et filia veniens Coloniam, in ecclesia maiori ieuniis et orationibus Deo serviebant^{3).} Vocabatur autem filius eius⁴⁾ Gregorius, homo simplex et sacerdos^{5).} Nomen autem sororis Maria. Anno autem praeterito matre defuncta, infra tricenarium etiam

1) B quadraginta. — 2) E ex fratribus. — 3) BDE serviebat. — 4) eius add BCF. — 5) B rectus.

Gregorius ad extrema deductus est. Cumque soror coram illo sedens lacrimaretur valde, ille consolans eam ait: Noli flere, quia mater nostra vocat me. Et illa: Ubi est? Respondit: Ecce coram me stat. Sieque anima illa sancta carne soluta est. Corpus vero eius cum multo honore inter canonicos eiusdem ecclesiae sepultum est. NOVICIUS: Valde mihi videntur esse perfecti, quorum animae carne resolutae, mox ascendunt ad requiem. MONACHUS: Verum dicis. Neque hoc te lateat quod valde parva sunt iudicio hominum, quae perfectos, maxime claustrales, ab introitu gloriae quandoque retardant.

CAPITULUM XXXV.

De converso de Cynna qui propter obulum reversus est ad corpus.

Conversus quidam de Cynna¹⁾ quae domus est ordinis nostri, cum die quadam missus ab Abbe suo, navigio transiret per fluvium Albiam qui fluit per Saxoniam, nauta ab eo naulum requisivit. Qui cum diceret, nihil se ad manum habere pecuniae, respondit ille: Date mihi pro pignore cingulum vel cultellum vestrum. Non possum, inquit, his carere. Et adiecit: Ego promitto vobis cum ordine meo, quod dimidium denarium vobis remittam. Et dimisit eum nauta. Recedens ab eo conversus, eo quod res modica videretur, promissum parvipendit, nihil remittens. Non multo post infirmatus, eum omnibus qui aderant mortuus videretur, anima egressa, cum ad requiem ascendere vellet, praedictum dimidium denarium cuius in confessione non meminit, ante oculos habebat. Qui adeo crevit, ut mundo maior videretur. Cumque sursum nitenti semper obsisteret, neque aliud esset quod animam²⁾ impediret, ad angelorum petitionem permissa est redire ad corpus. Mirantibus cunctis, visionem retulit, et missus est ab Abbe nautae integer denarius sub omni celeritate. Quem ut ille recepit, eadem hora secundum considerationem conversus exspiravit. Haec mihi narravit Abbas Livoniae, asserens sibi recitata a praedicto Abbe. Unde religiosi quanto saecularibus maius praemium sperant, tanto debent esse solliciti, ne morientes aliquid pulveris secum trahant.

1) Zinna, Coena beatae Mariae, coenobium fuit Dioecesis Magdeburgensis, haud procul ab oppidulo Jüterbock. — 2) animam om P.

CAPITULUM XXXVI.*)

De monacho qui propter cucullam quam moriens exuerat prohibitus est intrare paradisum.

Ante annos paucos¹⁾ in regno Francorum quadam domo ordinis Cisterciensis, monachus quidam bonae vitae laborabat in acutis. Qui dum duplii calore torqueretur, infirmitatis scilicet et aeris, rogavit infirmarium quatenus sibi liceret cucullam exuere, et induere scapulare. Quod ille concessit, compassus infirmo. Qui cum abiret, reversus infirmum reperit exspirasse. Non modicum ex hoc turbatus, domum clausit, scapulare extraxit, reinduit ei cucullam, sique in matta²⁾ illum ponens, tabulam pulsavit. Deportatus in oratorium, proxima nocte cum monachi secundum consuetudinem circa corpus psalmos legerent, ille in ferebro se erigens et circumspiciens, monachos advocavit. Qui cum territi fugerent omnes in dormitorium, excepto Subpriore qui constantior erat, ait illi: Nolite timere. Ego sum ille frater vester, qui mortuus fui et revixi. Vocate mihi Abbatem. Interim signantibus monachis qui fugerant, quia surrexisset mortuus, factus est in dormitorio magnus motus atque concursus. Accedente Abbatem ad ferebrum, ait ille: Domine confiteor vobis quod sic atque sic mortuus sum. Ducius vero ab angelis ad paradisum, cum putarem me libere posse intrare, accessit ad ostium sanctus Benedictus, et ait: Quis enim es tu? Respondente me³⁾, ego sum monachus ordinis Cisterciensis; subiecit sanctus: Nequaquam. Si monachus es, ubi est habitus tuus? Iste locus est quietis, et tu vis intrare cum habitu laboris? Qui cum circumgyrassem muros eiusdem felicissimae mansionis, et per fenestras seniores quosdam magnae reverentiae illuc conspexisse, uni illorum qui ceteris benignior⁴⁾ videbatur, ut pro me intercederet supplicavi. Cuius interventu permisus sum ad corpus redire, ut sic habitu a te recepto merear ad promissam beatitudinem introire. Quo auditio Abbas cucullam in qua iacebat ei⁵⁾ extraxit, cucullam quam in infirmitate exuerat ei reinduens. Sique accepta benedictione rursum exspiravit. Vocatur autem domus, in qua haec⁶⁾

*) Homil. III. p. 107. — 1) B paucos annos. — 2) D mattam. — 3) ABF illo; sic et in Homilia. — 4) B dignior. — 5) ei om B. — 6) haec add B.

contigerunt, Szere. Abbas de Relazhusen¹⁾ per nos transiens nobis retulit hoc miraculum, dicens se audivisse a Priore et conventu iam dictae²⁾ domus.

CAPITULUM XXXVII.

De cive Strazburgensi cuius anima ad corpus rediit.

Simile ex parte contigit hoc anno apud Strazburg. Cum quidam civis ibi defunctus fuisset, et in feretro positus, anima ad corpus reversa est. Et cum clamaret, quomodo veni hue? quomodo veni hue? vocata est uxor eius. Ad quam ille: Dei misericordia reductus sum, et hoc tibi dico, nisi omnia quae habemus relinquamus, non poterimus salvari. Sieque omnibus prout poterat salubriter dispositis, infra triduum mortuus est. Fuerat eorum substantia de malo acquisita. NOVICIUS: Quid est quod maxime morientibus possit subvenire? MONACHUS: Confessio pura atque contritio. Eece exemplum.

CAPITULUM XXXVIII.*)

De magistro Thoma theologo qui diabolum vidi in morte.

Magister Thomas theologus cum in praesenti expeditione in castro peregrinorum in camera quadam lecto decumbens esset moriturus, vidi diabolum in angulo stantem. Quem cum cognovisset, voce beati Martini allocutus est eum dicens: Quid hic astas cruenta³⁾ bestia? Die mihi quid est quod maxime vobis noceat? Cumque ille nihil responderet, Scholasticus subiunxit: Adiuro te per Deum vivum qui indicaturus est vivos et mortuos et saceulum per ignem, ut dicas mihi huius interrogationis veritatem. Ad quod daemon respondit: Nihil est in Ecclesia quod tantum nobis noceat, quod sic virtutes nostras enervet, quonodo frequens confessio. Quando, inquit, homo in peccatis est, peccatis dieo mortalibus, omnia eius membra ligata sunt, et non potest se movere^{4).} Cum vero peccata eadem confitetur, statim liber est, et mobilis ad

1) Relaxhusen supra IV, 45. — 2) BCF praedictae. — *) Homil. III. p. 181. — 3) B o cruenta. — 4) Hom. se meritorie movere. Homil. IV. p. 141: „Noxa mortalis nexus ferreus est, sic hominis spiritum ligans, ut liberum arbitrium in eo ad bonum moveri non possit.“

omne bonum. Quo auditio doctor ille bonus, et crucis Christi fidelis praedicator, laetus exspiravit. NOVICIUS: De confessione non dubito quin valde sit bona, secundum quod tertiae distinctionis plurima probant exempla. MONACHUS: De morte iustorum haec dicta sufficient, de quibus etiam in superioribus multa exempla redundant, quae recapitulare supersedeo, quia ad mortes malorum festino. Quam misere, quam horribiliter moriantur usurarii, avari, pecuniosi, dolosi, superbi, praedones, homicidae, contentiosi, luxuriosi, viciisque similibus subiecti, quae Apostolus appellat opera carnis¹⁾, quibusdam tibi pandam exemplis.

CAPITULUM XXXIX.

De usurario Metensi cui mortuo crumenā cum denariis conseputa est.

In civitate Metensi, sicut mihi narravit Abbas quidam ordinis nostri, usurarius aliquis defunctus est, avarus nimis. Qui cum moriturus esset, supplicavit uxori suae, ut crumenam denariis refertam iuxta se poneret in sepulchrum. Quod cum illa fecisset quanto secretius potuisset, tamen latere non potuit. Accedentes aliqui sepulchrum latenter aperuerunt, et ecce duos ibi conspicantur bufones, unum in ore crumenae, alterum in pectore. Ille denarios ore de crumena extrahebat, iste suscipiens extractos cordi eius immittebat. Ac si dicerent: Nos pecunia satiabimus cor tuum insatiabile. Quibus visis illi timore perculti²⁾, terram reiicientes fugerunt. Quid putas animam huius³⁾ pati in inferno a vermbus immortalibus, si tam horrenda in eius corpore demonstrata sunt in sepulchro? Non minus horrendum est quod sequitur.

CAPITULUM XL.

De usuraria in Freggenne quae mortua denarios numerantes imitabatur.

In villa Freggenne quae ad milliare unum distat a Colonia, matrona quaedam morabatur Jutta nomine, moribus quidem satis composita, sed usuraria. De quo vitio cum sae-

1) Galat. 5, 19. — 2) CF percussi. — 3) B huius miseri, CF huiusmodi.

pius argueretur a Subpriore nostro Gerlaco, qui tunc temporis ecclesiam iam dictae villae regebat, emendationem quidem promisit, sed non servavit. Tandem in peccatis suis mortua est, et propter tumorem corporis ne foeteret, posita super terram. Et ecce diabolus manus eius et brachia movit, ad instar numerantis pecuniam. Missum est pro Gerlaco, ut diabolum a vexatione corporis exorcismis cohiberet. Quod cum fecisset, corpus quievit. Et cum adiurare cessaret, illud non cessavit, nunc crura nunc manus movendo. Tunc tollens haristam, aquae benedictae intinxit, et ori eius immisit, quam illa avidissime masticare coepit. Tandem tollens stolam cum exorcismo collo eius circumligavit, sique daemones¹⁾ ab eius corpore compescuit. Erat ibi tempore eodem²⁾ rusticus quidam qui dicebat sacerdoti: Sciatis domine, quod diabolus in hac nocte stupenda operabitur in hoc corpore. Referam enim vobis simile, quod temporibus contigit pueritiae meae.

CAPITULUM XLI.

Item de usuraria de Bacheim cuius anima a daemonibus in specie corvorum evulsa est.

Fuerat in Bacheim villa proxima, famosa quaedam usuria. Haec cum moritura esset, campum totum corvis ac cornicibus vidit repletum. Et clamavit fortiter: Ecce modo appropinquant ad me. Et adiecit: Owi, owi³⁾; modo sunt in tecto, modo in domo, modo pectus meum laniant, modo animam meam extrahunt. Sique cum ululatu efflavit spiritum, a daemonibus ad inferos deducendum. Qui eadem nocte corpus de feretro multis qui aderant videntibus tollentes, usque ad tectum levaverunt, et cum trabi impingerent, iuxta limen ostii illud cadere sinentes confregerunt. Extincta sunt luminaria, fugerunt homines, mane in iam dicto loco corpus reperientes. Quod bestiali sepulturae tradiderunt.

CAPITULUM XLII.

De Theoderico usurario qui moriens denarios masticavit.

In Dioecesi Coloniensi ante paucos annos miles quidam defunctus est nomine Theodericus, usurarius admodum nomi-

1) DE daemone m. — 2) BCDF eodem tempore. — 3) vulgari idiomate Coloniensi hoc dictum est, pro: o weh.

natus. Hic tandem infirmatus, materia ascendentē in cerebrum, factus est phreneticus. Qui cum quotidie dentes et os moveret, dixerunt ei ministri sui: Quid comeditis domine? Respondit ille: Denarios ego mastico. Visum ei fuerat quod denarios ori eius daemones infunderent. Non possum, inquit, sustinere daemones istos. Portate me ad monasterium Rode¹⁾), boni illic homines sunt, forte auxilio illorum ab his diabolis liberabor. Quo cum delatus fuisset, clamavit: Reportate me, reportate me; plures²⁾ hic daemones video quam in domo mea. Erat enim de villa Wurme. Sic miser relatus, et a daemonibus agitatus³⁾, exspiravit, quam execrabile vitium sit usura, in suis tormentis multis ostendens. Quidam dixerunt se in ore et in gutture eius denarios vidiisse. NOVICIUS: Bene Apostolus avaritiam appellat idolorum servitutem⁴⁾, cui sic daemones famulantur. MONACHUS: Avaritia heu non solum in saecularibus, sed etiam in personis ecclesiasticis regnat, eisque famulantur⁵⁾.

CAPITULUM XLIII.

De morte Walteri clerici dispensatoris Lutharii Praepositi Bonnensis.

Lutharius Praepositus Bonnensis clericum habebat nimis avarum, Monasteriensis ecclesiae canonicum. Et quia ex eius consilio idem Praepositus pendebat, multam pecuniam Walterus congregaverat. Qui cum moreretur, nec unum⁶⁾ quidem denarium pro anima sua legavit. In ipsa hora mortis eius, Godefridus ecclesiae sancti Andreae in Colonia canonicus, coram domino suo Adolpho, tunc maioris ecclesiae Decano, et postea Archiepiscopo, in Porta Clericorum dormivit. Cui talis visio ostensa est. Visum est ei quod praedictus Walterus pecuniam de magno cumulo in tabula numeraret, et quod daemon ex altera parte in Aethyopis effigie residens, illius computationem diligentissime consideraret⁷⁾. In ipsa computatione Walterus frequenter ex ipsa pecunia aliquid furtive vesti propriae submisit. Qua numerata, daemon in

1) Klosterrode, abbatia regularium canonicorum, secundo ab Aquisgrano lapide. — 2) CFP plures enim. — 3) CF exagitatus. — 4) Coloss. 3, 5. — 5) ACEFP eisque famulatur. Fortasse scripsit auctor: eisque principatur. — 6) CF unum solum. — 7) B considerasset.

haec verba prorupit: Computat argentum Walterus, subtrahit illud. Deinde manibus complosis, cum multo cachinno subiecit: Plus quam ducentas subtraxit Waltero marcas. Sic enim ex quadam superbia vocari solebat. Excitans dominum suum Godefridus, quid viderit recitavit. Et compertum est quod eadem hora exspiraverit. Praepositus vero omnem illius pecuniam tulit, asserens illam suam fuisse.

CAPITULUM XLIV.

De morte Godefridi canonici sancti Andreeae in Colonia.

Godefridus vero non minus misere defunctus est. Erat siquidem avarus valde, et magnam in curia pecuniam collegerat. Die quadam tempore¹⁾ Philippi Regis Romani magnum in domo sua debitoribus domini sui fecerat convivium, ex pecuniis eiusdem Philippi, quas Adolpho pro coronatione dederat, illis accommodata restituere proponens. Ante enim quam²⁾ de eodem convvio gustasset, apoplexia tactus obmutuit, et sine confessione atque sacra communione spiritum exhalavit. Post eius mortem cuidam sacerdoti talis de eo visio ostensa est. Vedit eum Coloniae ante monetam incudi impositum; quem Jacobus Judaeus, imo Judaeorum episcopus, cui fuerat familiaris, malleo extendit usque ad denarii tenuitatem. Et bene concordabat poena culpae. Fuerat enim magister monetae, et monetariorum socius; et quia multam ibi congregaverat pecuniam, luere ibidem visus est avaritiae poenam. Quae de morte Hermanni secundi Decani in Colonia percepi, non tacebo³⁾.

CAPITULUM XLV.

De morte Hermanni secundi Decani in Colonia.

Erat idem Hermannus homo multum avarus, et amator pecuniae. Accidit ante hoc biennium ut canonicus quidam Bonnensis Winrieus nomine, cognomento Stempel moreretur. Qui statim post mortem Erwino maioris ecclesiae in Colonia canonico, in somnis apparens ait: Rogo te ut ad diem meum venias, ante capellam sancti Nyeholai. Quod cum Erwinus

1) tempore om ABCDEF. — 2) CE antequam enim. — 3) B ad praesens tibi non tacebo.

renueret, sciens eum mortuum, subiecit ille: Peto ut hoc ipsum dicas secundo Decano, quia dies erit octavo die. Ille evigilans, et de visione satis admirans, quid viderit, vel quid Winricus mandaverit, mane Decano recitavit. Qui statim visum intelligens, respondit: Ego satis timeo quod diem eius cito observare debeam, quia homo senex sum et debilis. Statim eadem die peius coepit habere, ita ut praedicto die moreretur. Quod ubi comperit Erwinus, timens quia et ipse moriturus esset, coepit se per confessionem atque sacram communionem ad mortem praeparare. Ad quem maior Praepositus: Cras in conventu dicite ei missam sollemnem, et sepelite, siveque satisfecistis petitioni eius. Quod ita factum est, atque iuxta capellam praedicti Confessoris ab eo sepultus. Adhuc idem Erwinus vivit, a cuius ore audivi quae dicta sunt. Inter avaros poenas solvent etiam advocati, qui modo salaria pinguia recipiunt, et causas subvertunt.

CAPITULUM XLVI.

De morte legistae in Saxonia cui morienti lingua divinitus subtracta est.

Narravit mihi ante paucos menses aliquis sacerdos de Saxonia, dicens: Nuper in terra nostra quidam nominatus decretista mortuus est. Qui cum hiaret, lingua in ore defuncti non est inventa. Et merito linguam perdidit moriens, qui illam saepe vendiderat vivens. NOVICIUS: Simile dixisse te recolo de Henrico Ratione in distinctione sexta capitulo vicesimo octavo. MONACHUS: Recordor nunc cuiusdam verbi, de huiusmodi advocatis yronice dicti. Eodem tempore quo iam dictus Henricus obiit, mortuus est et magister Folco Treverensis; mortui sunt et plures nobiles terrae. Recte, inquit quidam canonicus, faciunt nobiles isti, quod morientes secum ducunt advocatos istos; erunt enim eis necessarii. NOVICIUS: Non ibi valebit Saxo neque Ratio, quia sine lingua, sive clauso ore, verba minime formantur. MONACHUS: In illo divino examine, ubi aperti erunt libri, et Jerusalem scrutabitur in lucernis¹⁾, nullus advocatorum neque pro se neque pro aliis assignare poterit aliqua falsa loca ex legibus sive decretis. Et haec dicta sint de avaris. De dolosis vero, cui²⁾ coniuncta est avaritia, nunc aliqua subiiciam exempla.

1) Sophon. 1, 12. — 2) D quibus. Conf. VII, 20. p. 25.

CAPITULUM XLVII.

De Henrico rustico qui moriens vidit capiti suo lapidem ignitum imminere, per quem agros alienos proximo¹⁾ substraxerat.

In Dioecesi Coloniensi villa Bude²⁾ rusticus quidam fuit Henricus nomine. Hic cum morti proximus esset, lapidem grandem et ignitum supra se in aere pendere conspergit. Ex cuius ardore cum aeger nimis aestuaret, voce clamavit horribili: En lapis capiti meo imminens totum me incendit. Vocatus est sacerdos; confitetur, sed nihil illi profuit. Recogita, inquit, si aliquem lapide isto defraudaveris. Ad quod verbum ille in se reversus ait: Recordor me eundem lapidem ut agros meos ampliare, in alienos terminos transtulisse. Respondente sacerdote, haec est causa; ille culpam confitetur, satisfactionem pollicetur, siveque a terribilli illa visione liberatur.

CAPITULUM XLVIII.

Item de rustico cui diabolus palum igneum mittere in os morienti minabatur, ob eandem culpam.

Simile contigit in villa cui Rotheim³⁾ vocabulum est. Cum rusticus quidam ibidem moriturus esset, diabolus assistens, palum igneum ori eius immittere minabatur. Ille culpam non ignorans, quoconque se vertebat, semper diabolum cum palo praesentem habebat. Palum siquidem eiusdem quantitatis et formae de agro suo in agrum cuiusdam honesti militis eiusdem villae, Godefridi nomine transtulerat, sibi addendo quod illi substraxerat. Ad quem cogente iam dicta necessitate suos misit, ablata restituere promisit; per quos ut reo ignosceret supplicavit. Quibus respondit miles: Non ignoscam; sinite filium mulieris bene torqueri. Iterum terretur ut prius, iterum nuncios mittit, sed veniam non consequitur. Tertio eis cum lacrimis venientibus, et dicentibus, rogamus vos domine intuitu Dei, ut vestra recipiatis, et misero culpam remittatis, quia mori non potest neque vivere licet; respondit: Modo bene vindicatus sum, modo remittam. Ab

1) CEF add suo. — 2) Bodenheim? — 3) CE Rocheim.

illa hora terror omnis diabolicus cessavit. Ex his exemplis satis colligitur quod secundum qualitatem culpae etiam Deus formet qualitatem poenae. Audi nunc quod te tibique similes consoletur, de divitibus atque superbis.

CAPITULUM XLIX.

De clero mortuo qui rediens se iudicatum et in manus impiorum traditum exclamavit.

Fuit in regno Francorum clericus quidam nobilis et dives, quae duo saepe hominem extollunt, multisque vitiis subiiciunt. Qui cum mortuus fuisse, et in feretro positus, multitudine populi circumsedente, tam ex clericis quam ex laicis, ipse se crexit, cunctis audientibus in haec verba prorumpens: *Justus iudex iudicavit, iudicatum condemnavit, condemnatum tradidit in manus impiorum.* Quibus dictis se reclinans, iterum non dico obdormivit, sed de requie transivit ad laborem, de deliciis ad miseriam.

CAPITULUM L.

Item de clero moriente qui se tubam infernalem audivisse testabatur.

In eodem regno alius quidam clericus fuit, et ipse vitiosus valde, sicut et superior. Qui cum admonitus fuisse ab amicis de confessione, essetque ei allatum corpus Domini a sacerdote, accipere noluit, vertensque se ad parietem, sic ait: *Tuba canit apud inferos, eamus hinc.* Sieque exspirans, tubam secutus est infernalem. NOVICIUS: Si sic Deus execratur divitias atque superbiam, puto quod valde puniat blasphemiam. MONACHUS: Valde Deus punit quandoque illud vitium, etiam in infidelibus, sicut nuper didici ex relatione cuiusdam monachi Vilariensis, qui circa haereticos Albienses cum domino Conrado Cardinali¹⁾ satis laboravit.

CAPITULUM LI.

De morte Comitis Fulkensis haeretici ob blasphemiam occisi.

Comes Fulkensis haereticus, et haereticorum coadiutor, cum ultimum castrum suum rehaberet, in tantam erupit²⁾

1) ABE Cardinale. — 2) B prorupit.

blasphemiam, ut diceret: Velit nolit Deus, velit nolit Ecclesia Romana, et¹⁾ omnes sancti, ego terram meam rehabeo²⁾). Moxque de equo cui insidebat³⁾, ruens, horribiliter torquebatur; et cum a militibus esset elevatus, denuo ruit, poenam solvens blasphemiae. Reductus vero in domum suam, primum torqueri coepit in pedibus, deinde in erubus, postea in pectore; et cum ei relictum fuisse officium linguae si forte poenitere vellet, ipsamque confessionem prorsus contemneret, circa quatuor menses a die qua percussus est, imponerens exspiravit. Haec de divitiis, superbia atque blasphemia dicta sint. Quanta vero poena praedonibus praeparata sit, finis unius ostendat⁴⁾.

CAPITULUM LII.

De morte Johannis Dani qui diabolum vidit in morte.

Circa illud tempus quo Philippus Rex inimicabatur Coloniensis propter Ottonem, satelles quidam Johannes nomine, cognomento Danus, provinciam depraedatus est. Hic cum post multa mala moriturus esset, diabolus morienti nimis importunus fuit. In eius aspectu pallens ac tremens, ad circumstantes clamabat: Date mihi gladium, ut repellam a me hunc qui me infestat virum nigerrimum. Dicentibus eis, neminem hic videmus, invoca Deum; miser ille desperatus respondit: Quid mihi posset prodesse, si modo illum invocarem? Multum, inquiunt. Tunc ille: Deus si potes, adiuva me; sique exspiravit. Et satis timeo quod modicum ei profuerit tam infirma et tam extorta invocatio.

CAPITULUM LIII.

De quodam servo quem duo canes cum se episcopum simularer laceraverunt.

Eodem tempore servus quidam, aliquando cursor Ottonis Archidiaconi Leodiensis, officium suum deserens, multitudini praedonum, quae rutta⁵⁾ vulgo dicitur, se⁶⁾ associavit. Inter quos episcopum se nominans, et episcopum per insulam se repraesentans, sociis facere consueverat peccatorum absolutio-

1) B velint nolint et. — 2) BFP rehabebo. — 3) ADE cui insedebat, F cui insederat, B in quo sedebat. — 4) BCF ostendit. — 5) CF rotta, B rotha. — 6) se om AEP.

nem. Die quadam, duobus ex eis videntibus, duos canes Dominus ei immisit, a quibus totus laceratus et extinctus, poenam solvit depraeicationis, atque irrisio divinorum sacramentorum. Quia praedam homicidia frequenter sequuntur, aliqua tibi proferam exempla de morte miserabili homicidarum.

CAPITULUM LIV.

De morte Bernardi Monasteriensis qui sororium suum occidit.

Vix anni duo elapsi sunt quod civis quidam Monasteriensis defunctus est. Hic cum domum et pecunias multas filio suo unico dimisisset, ille luxuriose vivendo cum meretricibus et in tabernis omnia sua mobilia consumpsit. Domum vero sororio suo vendens, et¹⁾ abiens, pretium illius in brevi dilapidavit. Necessitate compellente, ad eundem suum sororium rediens, ab eo tum propter uxorem, tum propter venditam possessionem detentus²⁾ est. Quem cum primum honeste satis, ac deinde negligentius tractaret, ille ex indignatione eum deserens, domum venditam repetivit, se circumventum conquerens. A quo cum nihil per iustitiam sive per minas obtinere posset, bipenni illum in medio foro occidit. Mox in ecclesiam sancti Pauli fugiens, clericis cantantibus clamare coepit: Vos domini defendite libertatem vestram. Quod et fecerunt. Venientes ad eum viri honesti, in fide sua eum educere voluerunt, volentes inter ipsum et occisi amicos componere³⁾, miserti illius. Quod cum primum acceptasset, mox habito secum consilio respondit: Non egrediar; absoluti sitis a pollicito iuramento. Quem post paululum unus ex sodalibus vocans, ait: Exi Bernarde, exi, vinum optimum in tali venditur taberna. Quos⁴⁾ secutus, post modicum proditus est, et captus. Requisitus cur exisset de ecclesia, respondit: Ita mihi ardere videbatur pavimentum sub pedibus meis, ut sustinere non possem. Posito eo in rota, cum mane scholares ad eum venissent, et dicerent: Bernarde vivis adhuc? fuerat enim litteratus; respondit: Adhuc vivo. Moxque subiecit: In nocte transacta campum istum plenum vidi daemonibus. Nullum tamen signum vel verbum poenitudinis ab eo videre vel audire potuerunt.

1) et om BD. — 2) C receptus. — 3) E pacem componere.
— 4) CD quem.

CAPITULUM LV.

De latronibus Coloniae in rotis positis.

Cum tempore quodam tres latrones iuxta Coloniam rotali poena plexi fuissent, ego altera die cum ceteris scholaribus accurrens, quae ab uno illorum, qui adhuc vivebat, dicebantur audivi. Requisitus qua hora mortui fuissent socii eius, respondit: Hac nocte quando mortuus est iste qui iuxta me sedet, totus campus corvis fuerat repletus. Quos daemones intelleximus in specie corvorum animam egressam exspectantes¹⁾. Et cum haec miser ille vidisset, nec una quidem vice²⁾ nobis audientibus Deum invocavit, nihil habens contritionis. Ex quo colligitur quod hi qui male vivunt, saepissime male finiunt, indigni misericordia, tam in praesenti quam in futuro. Quam crudele peccatum sit sanguinem fundere, et dissensiones fovere, praesens est exemplum.

CAPITULUM LVI.

De rusticis qui post mortem in sepulchro contendebant.

In Episcopatu Coloniensi duae generationes rusticorum inimicitias mortales exercebant. Habebant autem duo capita, duos videlicet rusticos magnanimes ac superbos, qui semper nova bella suscitabant, suscitata fovebant, nullam fieri pacem permittentes. Divino igitur nutu factum est, ut ambo uno die morerentur. Et quia de una erant parochia nomine Nuenkirgen, quia sic Domino placuit, qui per illos dissensionis malum ostendere voluit, in una fossa corpora eorum sunt posita. Mira res et inaudita. Cunctis qui aderant videntibus, corpora eadem dorsa verterunt ad invicem, capitibus, calcibus, ipsisque dorsis tam impetuose collidentibus, ut caballos indomitos putares. Mox unum extrahentes, remotius in alio sepulchro tumulaverunt. Et facta est rixa corundem mortuorum, causa pacis et concordiae vivorum. NOVICIUS: Puto animas eorum magnam habuisse in inferno rixam. MONACHUS: De hoc quaestio nulla est. NOVICIUS: Si Deus sic discordias, rixas, et iras punit in saecularibus, puto quod eadem vitia plurimum abhorreat in personis claustralibus. MONACHUS: Hoc uno tibi ostendam exemplo.

1) ABEP exspectantium. — 2) B voce.

CAPITULUM LVII.

De subita morte cuiusdam conversi conspiratoris.

Non est diu quod in quadam domo ordinis nostri aedificium quoddam ad usus monachorum factum est. Quod quidam conversorum videns et invidens, diabolo cor eius inflammante, aliquos ad deiectionem eiusdem operis incitavit. Qui cum venissent cum instrumentis suis ante refectorium monachorum, auctor tantae conspirationis corruit et exspiravit. Quo viso ceteri valde timentes, cum multa festinatione et humilitate venerunt ad pedes Abbatis, peccatum suum confitentes, a quo poenitentiam suscepereunt. Corpus vero conspiratoris in campo sepultum est. Postea ad petitionem conversorum, sicut nobis retulit Abbas noster qui audivit, Abbas praedictus petivit veniam in Capitulo generali, ut licet ei corpus projectum ponere in cimiterio; sed non recordor utrum fuerit ei concessum vel negatum. Referam tibi nunc aliqua exempla de vitio luxuria, quae luxuriosos satis queant terrere.

CAPITULUM LVIII.

De morte canonici qui velatam sanctimonialem stupraverat.

Apud Traiectum inferius ante annos paucos, sicut mihi retulit eius concanonicus, clericus quidam defunctus est, qui sanctimonialem velatam corruperat. Ut autem Christus ostenderet, quam gravis sit culpa, ipsius sponsam violare, tale signum in defuncti genitalibus posuit, quod cunctis qui videre vel audire poterant esset terrori. Nolo autem illud exprimere, parcens verecundiae feminarum, quae forte lecturae sunt quae conferimus.

CAPITULUM LIX.

De morte puellae in cuius sepulchro canes se invicem mordebant¹⁾.

In villa quadam Dioecesis Coloniensis quae Luzheim²⁾ dicitur, puella quaedam cuiusdam honestae matronae ancilla ante aliquos annos defuncta est. Satis enim erat luxuriosa,

1) ADEP momordebant. — 2) P Lucheim.

satis vaga, et valde saecularis. Nocte quadam in somnis ante Christi tribunal rapta est, in cuius circuitu vidit angelos et Apostolos, martyres et reliquorum ordinum sanctos infinitos. Animabus in medium deductis, illae ad gloriam, istae ad suppicia iudicabantur. Cumque haec ancilla videret et tremeret, accusante conscientia, manus suppliciter ad iudicem tetendit. Cuius¹⁾ ille misertus, ait: Quid me oras? Da mihi minimum digitum tuum, et ego dabo tibi manus meas. Ac si diceret: Da mihi modicam fidem quod te de tuis vitiis emendes, et ego tibi dabo gratiam meam. Sicque evigilavit. Quae cum visum retulisset cuidam religiosae matronae nomine Aleidi, quae adhuc superest, de villa Gurzenich, respondit illa: Misera emenda vitam tuam, satis commonitas es. Illa primum quidem timuit, sed timor idem citius cessavit. Cumque ut prius vitiis pristinis subiaceret, admonitioni flagella adduntur. Nam cum post acerrimas infirmitates expirasset, et nudata super aream, tecta tantum lintheamine posita fuisse, duo canes ante domum in curia se momorderebant²⁾. Supervenit tertius et quartus; deinde omnes canes villae, qui se invicem mordendo³⁾ domum intrantes, lintheamen superpositum abstrahentes, dentibus suis comminuerunt. Qui vix a rusticis fustibus expulsi sunt. Cadavere vero sepulto, canes fugati redeuntes super eius tumulum interrupta bella renovaverunt. Timeo enim quod anima modicum habuerit pacis, sicut multi interpretati sunt. Et quia huiusmodi mulieres saepe magicis insistunt artibus, ut vehementius possint amari, contra idem vitium satis horrendum tibi proferam exemplum.

CAPITULUM LX.

De muliere maga quam daemones transferebant.

In Haslo villa Dioecesis Traiectensis, semina quaedam misera die quadam pedes suos pelvi imponens, et extra illam retrorsum saltans, sic ait: Hic salto de potestate Dei in potestatem diaboli. Quam diabolus mox rapiens, et in aera sus tollens, multis qui erant in villa sive extra villam videntibus, ultra altitudines nemorum transtulit, ita ut usque in hodiernum diem nusquam compareret. Haec mihi de male viventibus

1) B extendit. Cui. — 2) E momordebant. — 3) E momordendo.

tibus et male morientibus comperta sunt. De his vero qui bene videbantur vixisse, nec tamen bene consummati sunt, unum tibi referam exemplum quod nuper audivi.

CAPITULUM LXI.

De hospitalario qui se ipsum in aquis suffocavit.

Hoc anno cum Abbas noster iret ad Capitulum generale, iuxta Fitriacum¹⁾ a quodam hospitalario tam ipse quam Abbas de Scimenu caritative satis suscepti sunt. Comedentibus eis, idem hospitalarius, erat enim hospitalis magister, sedebat ad latus Henrici cellararii nostri. Qui post prandium dicebat iam dicto Abbat: Est vobis notus homo iste? Etiam, inquit, homo bonus est et religiosus. Respondit Henricus: Credite mihi, in malo statu est; iam in mensa visum habuit infernalem. Mane vero cellarario dicente missam, Abbas noster nescio quo instinctu, sicut ipse nobis referebat, nihil aliud per totam missam orabat nisi hoc: Domine da mihi bonum finem. Eadem nocte praefatus hospitalarius ad vicinum flumen solus vadens, vestes exuit, et de ripa in aquas saltavit. Et cum ibi mergi non posset, altius ascendit, locum quaerens profundiorrem²⁾. Vigiles de castro videntes haec³⁾, clamabant: Bone homo non est tempestivum tali hora balneari⁴⁾. Erat enim nox Nativitatis Dominae nostrae⁵⁾. Quid plura? Miserrimus de littore se praecipitans, in limo profundi infixus est atque submersus. Et territi sunt valde audientes haec, scientes hominem plus quam triginta annis pauperibus servivisse. Simile contigit eidam converso in ordine nostro, qui pro sanctissimo viro ab omnibus habebatur. NOVICIUS: Satisfactum fateor interrogationi meae; sed adhuc unum est, quod nosse vellem. Quidam putant mortem esse personam; quibus⁶⁾ concordat quod mors in specie hominis cum falce in picturis repraesentatur. MONACHUS: Huic fabulae consentiunt Judaei, qui dicunt unum esse angelum a quo interficitur omne genus humanum. Trahunt autem auctoritatem ab eo loco ubi per angelum percussa sunt omnia primogenita Aegypti. Quid autem sit mors, satis dictum est in capitulo primo huius

1) CDF Vitriacum, B Funiacum. — 2) EP profundiorrem quaerens. — 3) BP hoc. — 4) B balneare. — 5) CF Dominicae. — 6) CF cui.

distinctionis. Referam tibi tamen aliqua occasione tuae interrogationis unde satis mireris.

CAPITULUM LXII.

De matrona agonizante quam mors deserens clericum iuxta stantem¹⁾ invasit.

Sicut veraciter audivi, matrona quaedam nobilis in Episcopatu Coloniensi ante annos paucos infirmata est. Quae cum in extremis agere videretur, multaeque matronae tam²⁾ ex ordine nobilium atque ministerialium circumstarent, inundata est. In ultima vero collecta vocans ad se cognatam suam, cum tamen vix loqui posset, ait: Ne timeas, non moriar modo³⁾. Vidi enim mortem recedere a me, et invadere clericum istum, digito eum demonstrans. Mirum in modum in ipsa hora femina desperata coepit meliorari, et clericus infirmari, adeo ut die octavo⁴⁾ moreretur. NOVICIUS: In qua forma vidit mortem? MONACHUS: Nescio. Si formam requiris, audi quod sequitur.

CAPITULUM LXIII.

De monstro quod in specie feminae interfecit familiam duarum curiarum, cum in eas respiceret.

In Episcopatu Coloniensi villa cui vocabulum est Stammheim, duo milites habitabant⁵⁾, ex quibus unus Guntherus, alter Hugo vocabatur. Noete quadam, cum iam dictus Guntherus esset in partibus transmarinis, ancilla pueros eius, antequam irent cubitum, ad requisita naturae in curiam ducebat. Quae cum staret iuxta illos, ecce species quaedam mulieris⁶⁾ in veste nivea et facie pallida contra ipsos ultra sepem respexit. Quae cum nihil loqueretur, et ancilla in aspectu eius horreret, monstrum idem possessionem Hugonis quae proxima erat adiens, ultra sepem illius praedicto modo respexit, deinde ad cimiterium de quo venerat rediens⁷⁾. Post paucos vero dies infans Guntheri maior infirmatus, ait: Septimo die moriar; post alios septem dies morietur Dirina soror mea;

1) P astantem, D se stantem. — 2) coniiciebam eam. Sed similiter in Visionibus Angelae de Fulginio cap. 19. p. 42: „Affliger enim tam in corpore et anima ab eisdem.“ — 3) B non modo moriar. — 4) B octava. — 5) B maneabat. — 6) B muliebris. — 7) BCF rediit.

314 DISTINCTIO UNDECIMA DE MORIENTIBUS.

deinde post hebdomadam morietur soror mea minor. Quod ita factum est. Post mortem vero infantum, mater et ancilla de qua supra dictum est, defunctae sunt. Eodem tempore obiit Hugo miles et filius eius. Horum testis fidelis est Gerlacus Subprior noster.

CAPITULUM LXIV.

Item de monstro quod Bonnae de uno sepulchro exivit et aliud intravit.

Simile contigit in ecclesia Bonnensi.¹⁾ Tempore quodam dictis vesperis, cum scholares in ipso crepusculo ludos exercerent in claustro, viderunt de uno sepulchrorum in quibus canonici solent sepeliri, speciem quandam humanae formae egredi, quae super aliqua sepulchra deambulans, in quoddam sepulchrum se demisit¹⁾. Post breve tempus mortuus est quidam canonicus, et in eodem tumulo, de quo fantasma illud egressum est, positus. Deinde post paucos dies alter canonicus in eadem ecclesia moritur, et in loco ubi ingressum fuerat sepelitur. Christianus Bonnensis, monachus noster, eidem visioni interfuit. Huiusmodi visionibus quandoque futura praesignantur. NOVICIUS: Secundum haec quae dicta sunt, beati quos Dominus invenerit vigilantes²⁾. MONACHUS: Occasione huius verbi referam³⁾ quod nuper audivi.

CAPITULUM LXV.

De monacho qui in Alna cadens exspiravit, dum legeretur Evangelium: Vigilate quia nescitis, et cetera.

Cum in Alna domo ordinis nostri Diaconus legisset Evangelium de Confessoribus, scilicet: *Vigilate quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit*⁴⁾, verbis eisdem completis, quidam monachus in choro cecidit et exspiravit. Et timuerunt omnes, verborum Domini effectum considerantes. Unde fratres, quia nescimus qua hora Dominus noster venturus sit, vigilemus fide, vigilemus et opere, ut cum venerit, et per mortem pulsaverit, confessim et laeti aperiamus ei. Quod nobis praestare dignetur Dominus noster Jesus Christus, qui venturus est iudicare vivos et mortuos et saeculum per ignem. Amen.

---

1) BEF dimisit. — 2) Luc. 12, 37. — 3) CEF add tibi. — 4) Matth. 24, 42.

DISTINCTIO DUODECIMA

DE PRAEMIO MORTUORUM.

CAPITULUM I.

De poenis et gloria mortuorum.

SICUT hora undecima diem ad occasum trahit, ita duodecima eundem concludit. Bene autem in distinctione duodecima tractandum de praemiis mortuorum arbitror, quia die completo, laborantes in vinea remunerantur. Unicuique hominum dies suus est praesens vita; videat quomodo laboret in Ecclesia. Dies haec quibusdam brevior, quibusdam longior, quibusdam clarior, quibusdam obscurior efficitur. Dies haec aliis est hyemalis, his scilicet qui in infirmitate sunt et in angustiis; aliis aestivalis, eis videlicet qui in gloria vivunt et deliciis; aliis vernalis, qui in flore sunt iuuentutis; nonnullis autumnalis, id est eis qui aetate maturi pondere defluunt senectutis. Duo sunt loca aeternaliter a Deo praeparata, in quibus labor diurnus remuneratur, coelum scilicet et infernum. In coelo merces est iustorum, in inferno merces reproborum. De illo, iudex in fine bonis dicturus est: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* De isto vero: *Ite maledicti in ignem aeternum, qui praeparatus¹⁾ est diabolo et angelis eius²⁾.* Quanta sit merces iustorum, quam ineffabilis, quam admirabilis, quam inenarrabilis³⁾, Isaías brevi sermone comprehendit dicens: *Oculus non vidit Deus absque te, quae praeparasti diligentibus te⁴⁾.* De poenis inferni quae innumerabiles⁵⁾ sunt, novem specialius notantur, quae sequenti versiculo comprehenduntur: Pix, nix, nox, vermis, flagra, vincula, pus, pudor, horror. Haec tormenta novem, fine modoque carent. Est adhuc tertius locus post hanc vitam quibusdam electis ad purgandum deputatus, et a re purgatorium vocitatus. Hie temporalis est, durans

¹⁾ ACEFP paratus. — ²⁾ Matth. 25, 34. 41. — ³⁾ AEP inenumerabilis, CF innumerabilis. — ⁴⁾ Isai. 64, 4. — ⁵⁾ ACEP inenumerabiles.

usque ad diem iudicii. Quanta vero sit futura gloria bonorum, sive poena malorum, quibus etiam suffragiis iuvari possint hi qui in poenis sunt purgatoriis, et si non plene quod prorsus est impossibile, ex his tamen quae sequuntur exemplis maiora poteris perpendere. NOVICIUS: Primum mihi ostendas tormenta reproborum, deinde poenas purgatorias bonorum, novissime gloriam et gaudium iustorum, ut sic nostra collatio cum laetitia finiatur. MONACHUS: Quanta sint tormenta tyrannorum, exactorum, usurariorum, adulterorum, superborum, sive aliorum qui graviter Deum offenderunt nec poenituerunt, secundum quod a religiosis didici personis, quibusdam tibi pandam exemplis.

CAPITULUM II.

De poena Lodewici Lantgravii.

Lodewicus Lantgraveius maximus tyrannus fuit, de quo supra dictum est in distinctione prima capitulo tricesimo quarto. Hic cum moriturus esset, paecepit amicis suis dicens: Mox ut mortuus fuero, cucullam ordinis Cisterciensis mihi induite, et ne hoc fiat me vivente diligentissime cavete. Obedierunt illi; mortuus est et cucullatus. Quod ubi miles quidam vidit, commilitones yronice allocutus est dicens: Vere non est similis domino meo in omni virtute. Quando miles erat, non habuit parem in actibus militiae; factus vero monachus, omnibus factus est forma disciplinae. Videte quam diligenter custodit silentium suum. Nec unum quidem verbum loquitur. Anima vero eius cum educta fuisset de corpore, principi daemoniorum praesentata est, sicuti cuidam manifestissime revelatum est. Sedente eodem tartarico¹⁾ super puteum, et scyphum manu²⁾ tenente, huiusmodi verbis Lantgravium salutavit: Beneveniat dilectus amicus noster; ostendite illi triclinia nostra, apothecas nostras, cellaria nostra, sieque eum reducite. Deducto misero ad loca poenarum, in quibus nihil aliud erat nisi planetus, fletus, et stridor dentium, et reducto, sic princeps principem affatur: Bibe amice de scypho meo. Illo³⁾ valde reluctante, cum nihil proficeret, imo coactus biberet, flamma sulphurea de oculis, auribus, na-

1) BE tartario. — 2) DE in manu. — 3) CF illo vero.

ribusque eius erupit. Post haec sic insit¹⁾): Modo considerabis puteum meum, cuius profunditas sine fundo est. Amotoque oportamento, eum in illum misit, et removit. Ecce iste est puteus in quo eum clericus vidit, sicut praedictum est in praefato capitulo.

CAPITULUM III.

De poena cuiusdam principis Alemanniae²⁾.

Non est diu quod Hermannus Lantgravius filius praedicti Lodewici³⁾ mortuus est. Post eius obitum cum quidam sacerdos cui multa bona fecerat, die noctuque lacrimis et gemitu Deo pro illius anima supplicaret, nescio quis sanctorum ei in oratione assistens, ait: Quare tantum laboras pro homine hoc damnato? Nihil enim illi prodest, imo magis obest, eo quod anima eius in profundo inferni dimersa⁴⁾ sit. Respondente sacerdote, domine multa bona fecit mihi, multum enim illi teneor; sanetus subiunxit: Cessa pro eo orare, quia anno integro antequam sepeliretur mortuus est, eius corpus malignus spiritus loco animae vegetabat. Fuerat idem Hermannus tyrannus maximus, patri similis, de praedictis, iniuriis, ceterisque similibus nil curans⁵⁾. NOVICIUS: Non putabam corpus humanum sine anima posse comedere, bibere vel⁶⁾ dormire. MONACHUS: Simile legitur in Vita sancti Patriarchi Hibernensis Episcopi, de quodam homine qui aurigam eius occidit. In eius corpore diabolus multis annis pro anima habitans, cum ad nutum sancti exisset, corpus corruuit, et in pulverem redactum est. Item simile audivi a monacho nostro Gerardo quondam Bonnensi Scholastico.

CAPITULUM IV.

De clero cuius corpus diabolus loco animae vegetabat.

Clericus quidam tam egregiam et tam dulcem vocem habebat, ut audire illam deliciae reputarentur. Die quadam

1) CDE inquit. — 2) sic CDEFP et corr A. Distinctionis huius, nec non et secundae, decimae undecimaeque tituli in codice B desiderantur. — 3) CDEFP et corr A quod alter quidam princeps Alemanniae. — 4) C demersa. Conf. VII, 38. p. 54. — 5) CDEFP et corr A fuerat idem princeps tyrannus maximus, vir magnanimus, modicum habens timoris Domini. — 6) B aut.

vir quidam religiosus superveniens, et cytharae illius dulcedinem aure percipiens, ait: Vox ista hominis non est, sed diaboli. Cunctis vero admirantibus daemonem adiuravit, et exivit, cadavere mox corruente ac foetente. Et intellexerunt omnes idem corpus a daemone diu fuisse ludificatum. NOVICIUS: Non dubito quin daemones valde in inferno¹⁾ illorum animas torqueant, quorum corpora in praesenti sic ludificant. MONACHUS: Verum dicis. Nunc revertamur ad tormenta tyrannorum, quia haec per occasionem dicta sunt.

CAPITULUM V.

De poena Wilhelmi Comitis Juliacensis.

In villa Enthenich quae in territorio Bonnensi sita est, miles quidam nobilis Walterus nomine habitans erat, tam domui nostrae quam ordini satis obsequiosus. Hic cum tempore quodam graviter infirmaretur solusque iaceret, diabolus illi ad pedes lectuli²⁾ visibiliter apparuit. Erat autem, sicut ipse nobis retulit, facies eius ad instar symae disposita, cornua habens caprina. In cuius aspectu cum primum terreretur, postea confortatus ait: Quis vel quid es, unde venis, vel quid quaeris? Respondit monstrum: Diabolus sum, animam tuam tollere veni. Dicente milite, recede leccator, certe animam meam non tolles, Christo me commendo; ille subiunxit: Waltere, si mihi consenseris, hominiumque³⁾ feceris, non solum incolumentati te restituam, quin etiam super omnem tuam progeniem te ditabo. Respondit miles: Satis habeo, de divitiis tuis fallacibus non euro. Unde ergo⁴⁾ tibi thesauri? Infra terminos, inquit, curiae tuae infiniti occultantur. Cum quo cum miles iam loqui delectaretur, ait: Dic mihi ubi est anima domini mei Wilhelmi Comitis Juliacensis nuper defuncti? Respondit diabolus: Nosti castra vicina Wolkinburg et Drachinfels? Novi, inquit. Et ille: Per fidem meam tibi dico, si ferrea essent tam castra quam eorum montana, et in illo loco⁵⁾ mitterentur, ubi anima Wilhelmi est, antequam supercilium superius inferiori iungi posset, liquefierent: Quo dicto, mox cachinnando subiunxit: Ardor iste balneum lacteum ei est, in futuro quando corpus suum anima resumet, tunc

1) in inferno add B. — 2) B lecti. — 3) CF velleque meum.
— 4) C igitur. — 5) D illum locum.

primum poenam debitam recipiet. Requisitus de anima Henrici Comitis Seynensis, respondit; Certe nos illam habemus. De poena tamen illius nihil expressit. Adiecit etiam interrogare illum de patre suo. Ad quod ille respondit: Viginti annis et uno illum habuimus; sed monocula illa, et calvus ille atque pediculosus qui in solario iacet, nobis eum abstulerunt. Monoculam vocavit uxorem eius, quae pro anima eius iugiter lacrimando, oculum unum perdiderat. Calvum dixit filium eius Theodericum monachum nostrum, qui ad videntem¹⁾ germanum eodem tempore advenerat. Interrogatus vero de praedicta matrona, respondit: Vere nunquam potestati nostrae addicta est, eo quod mulier bona esset²⁾ ac sancta. Fratrem autem tuum Lambertum, sic sellavimus, ut nostrum ius evadere non possit³⁾. Qui ante paucos annos defunctus est, vir avarus et pecuniosus. Dicente iterum milite, dic mihi de quo loco venisti nunc ad me; respondit daemon: Ego et socii mei eramus in exequiis⁴⁾ cuiusdam Abbatissae nigri ordinis, egressum animae eius praestolantes. Tunc miles: Quot eratis ibi? Respondit daemon: Nostri nemus in Cottinforst? Optime, inquit, novi. Et ille: Non sunt tot folia in arboribus, quot illic fuimus congregati. Non est tam grandis silva in provincia nostra⁵⁾. Et quid, ait, obtinuistis ibi? Respondit: Heu nihil, femina fuit religiosa; sed et Mychael Archangelus superveniens cum fuste ferreo sic nos cecidit, et caedendo fugavit, ut dispergeremur quemadmodum pulvis qui a turbine impellitur. NOVICIUS: Si tot daemones congregati sunt in egressu unius animae, constat inumeros esse, quia per latitudinem mundi⁶⁾ quotidie multi moriuntur. MONACHUS: Lieet maligni spiritus ita sint in uno loco, quod non sint in alio, attamen tam agilis sunt naturae, ut in uno momento diversa transeant spatia terrarum. Vel diei potest quod cum fortiori numero insistant iustis morientibus, quam malis de quibus certi sunt. NOVICIUS: Placet quod dieis. MONACHUS: Requisitus etiam si esset⁷⁾ in obitu domini Gevardi Abbatis nostri, tunc recenter mortui; respondit: Non est tantum arenae in littore maris, quot ibi fuimus. Sed modicum ibi obtinuimus, quia pediculosi illi more porcorum in

1) B visendum. — 2) B est. — 3) E posset. — 4) B obsequiis. — 5) B vestra. — 6) B orbis — 7) B fuisset.

humo iacendo grunnientes non sinebant proprius nos¹⁾ accedere. Habent praeterea domum quandam susurrii, Capitulum notans, in qua omnia nobis quae delinquent subtrahuntur. Et dixit miles: Quomodo stultissime ausus fuisti ad obitum viri tam iusti venire? Ausus? inquit. Ego praeiens fui ubi Dei filius exspiravit, sedens super brachium crucis. Hoc verbum a daemone prolatum et a laico recitatum, maxime mihi fidem fecit dictorum, eo quod in glossa legatur²⁾ super Thobyam. Dicente Waltero, quae fuit portio vestra in Christi morte? respondit: Nulla. Malo nostro illic venimus, quia virtute morientis turbati et exagitati, detrusi sumus in infernum. Multa alia cum daemone quotiens solus erat conferebat, quae postquam convaluit, multis recitavit. Vis nunc audire qualis praedicti Comitis finis fuerit et poena? NOVICIUS: Etiam. MONACHUS: Infirmitas vero in castro suo Niethiecke³⁾, pro quadam contumelia sibi illata venit Coloniam. Qui cum rediret, in via defectum cordis incurrit, et ait: Och nunquam de cetero videbo Coloniam. Cui⁴⁾ in terram deposito, cum medicus diceret mortem esse in ianuis, subiecit: Consulo tibi ut uxorem tuam recipias. Respondente illo, non faciam; supplicavit ei pro quadam milite quem diu incarcerauerat. Nequaquam, inquit, egredietur me vivente. Tunc medicus: Ergo ante diem crastinum egredietur. Quod ita factum est. Cum vero moriturus esset, in sinu eiusdem adulterae⁵⁾ quam viro proprio tulerat, iacebat. Cui cum illa diceret, domine quid faciam post mortem vestram? respondit: Juveni nubere debes militi. Haec ei verba ultima fuere. Eadem nocte, sicut mihi retulit Abbas quidam ordinis nostri, sanctimonialis quedam sancti Mauriti in Colonia, in loca⁶⁾ poenarum transposita est, in quibus puteum magni horroris, igneo tectum operculo, inter flamas vidi sulphureas. De quo cum suum ductorem adinterrogasset⁷⁾, respondit ille: Duae tantum animae in illo sunt⁸⁾, anima videlicet Maxentii Imperatoris, et anima Wilhelmi Comitis Juliacensis. Mane visum recitans, cum eadem die rumor insonuisset Coloniae de morte eiusdem Comitis, visionem fuisse veram intellexit.

1) BCEF nos proprius. — 2) E legitur. — 3) DE Nydecke, B Niteke. — 4) B quo. — 5) CDEP et corr A matronae. — 6) ACEFP loco, D locum. — 7) BCF interrogasset. — 8) B tenentur.

NOVICIUS: Miror qua de causa sociatus fuerit Maxentio in poenis, tot annis interpositis, et tot tyrannis ante ipsum defunctis. MONACHUS: Propter consimilem culpam. Justum fuit ut qui pares erant in culpa, conformes fierent in poena. Utriusque vitam novi, Maxentii ex lectione, Willielmi ex multorum relatione. Uterque tyrannus, uterque supra modum luxuriosus. Sicut legitur in cronicis, nulla fuit in urbe Roma sive extra urbem matrona tam nobilis, tam pudica, dummodo oculis Maxentii placaret, quin de domo mariti sublatam corrumperet. Similia faciebat de virginibus et viduis. Viderunt ista viri et ingemuerunt, parentes et tacuerunt. Tanta erat illius crudelitas, ut cum nimio dolore cordis afficerentur, tristitiam tamen dissimularent. Tanta eius exstitit tyrannis¹⁾, ut passim senatores, eives, milites occideret, de quibus aliqua habebatur suspicio. Willielmus vero non his dissimilia operabatur, et si non pari potestate, non tamen impari voluntate. Sicut audivi, ita deditus erat luxuria et incestui, ut vix aliquem²⁾ haberet ministerialium, cuius uxorem aut filiam non violasset³⁾, nullam habens differentiam inter matrem et filiam, inter legitimam et absolutam. Quantae fuerit circa subiectos sive comprovinciales crudelitatis, omnis novit Episcopatus Coloniensis. Maxentius uxori propriam occidit; iste inclusit. Ille persecutus est Ecclesiam, multos pro fide occidendo; iste tempore schismatis imperii Romani persecutus est Sedi Apostolicae obedientes, sacerdotes de suis sedibus eiiciendo, quosdam mutilando, et bona ecclesiarum diripiendo. Haec acta sunt in⁴⁾ temporibus Innocentii Papae. Anno praeterito canoniens quidam Aquensis retulit mihi de eodem Wilhelmo visionem satis terribilem. Post mortem inquit suam cuidam⁵⁾ inclusae cui beneficerat, visibiliter apparens, vultu lurido ac macilento, ait: Ego sum miser ille Willielmus quandoque Comes Juliacensis. Quem dum illa interrogasset de statu suo, respondit: Totus ardeo. Et cum levasset vestem vilissimam qua induitus videbatur, mox flamma erupit; sieque cum eiulatu disparuit. Huic adhuc viventi Deus qui misericors est, ut eum a peccatis revocaret, aliquid gloriae suae ostendit. In die quadam Natalis sui⁶⁾ in canone prioris mis-

1) E *tyrannia*, C *tyrannidis*. — 2) E add *militem*. — 3) CEFP et corr A non attentaret violare. — 4) in om BCF. — 5) B add *religiosae*. — 6) CF *Domini*.

sae voces suavissimas cum melodia dulcissima quasi in coelo eum audire permisit. Qui mox interrogans dominum Engilbertum, tunc maioris ecclesiae in Colonia Praepositum¹⁾, nunc Archiepiscopum, si voces easdem audiret, et ille se audivisse negaret, amplius mirabatur²⁾. In canone vero secundae missae, nec non et tertiac, easdem voces quae diversae erant aetatis audivit. Cum haec recitata fuissent domino Hermanno Abbatи Loci sanctae Mariae, Comitem adiit, ex ore eius quae dicta sunt audiens³⁾. Invocavitque idem Comes testem Deum, nihil se mentiri, haec addens cum iuramento, quia si adhuc semel mihi talia concederentur audire, omnibus⁴⁾ meis paratus essem abrenunciare. Modicum tamen coelestis haec consolatio illi profuit, peccatis eius maximis impedientibus. Puteus in quo⁵⁾ missus est Comes iste, ad memoriam mihi revocat poenam cuiusdam mali sacerdotis.

CAPITULUM VI.

De poena sacerdotis cuius animam parochiani sui agitaverunt in puteum.

Erat in quadam villa sacerdos quidam miserrimus, luxuriae et comessationibus vacans, animasque sibi commissas omnino negligens. Qui cum mortuus fuisse, parochiani⁶⁾ sub eo defuncti saxis comprehensis in locis infernalibus illum artare cooperunt, et dicere: Tibi commissi fuimus, tu nos neglexisti, et cum peccaremus, nec verbo neque exemplo nos revocasti. Tu occasio nostrae damnationis fuisti. Quem cum agitarent lapides post eum mittendo, ille in puteum cadens, nusquam⁷⁾ comparuit. Haec cuidam religiosae de illo sunt ostensa.

CAPITULUM VII.

De poena sculteti de Kolmere qui missus est in Vulcanum.

Tempore quodam Suevis quibusdam peregrinationis gratia profectis Jerosolymam, cum in reditu navigarent iuxta montem Vulcanum, cuius perpetua sunt incendia, voces huiusmodi

1) B canonicum. — 2) B admirabatur. — 3) BCF audivit.
— 4) CF add peccatis. — 5) B quem. — 6) D add sui. —
7) B nunquam.

de illo resonuerunt: Beneveniat, beneveniat amicus noster scultetus de Kolmere; frigus est, ignem ei copiosum praepare. Illi personam cognoscentes, diem et horam notaverunt, et cum ad propria redissent, eundem scultetum die et hora eadem defunctum fuisse repererunt. Tunc accersientes eius uxorem, quid audierint¹⁾ indicaverunt. Quibus illa respondit: Si sic res se habent, dignum est ut illi succurram. Moxque omnibus relictis loca circuivit sanctorum, eleemosynis et orationibus pro anima illius Deo supplicando.

CAPITULUM VIII.

Item de sculteto de Leggenich qui in eundem montem missus est.

Alio tempore quidam Flamingi cum mare transirent, de eodem monte Vulcano vocem huiusmodi audierunt: Bonus amicus noster Sywardus hic²⁾ venit, suscipite illum; qui cum multo stridore missus est in Vulcanum. Nam et ipse scultetus fuerat in Leggenich. Illi notantes tempus et nomen personae, reversi villam iam dictam intraverunt, et cum de sculteto requirerent³⁾, cum eadem die et hora qua vocem audierunt in mari, obisse repererunt. Nam et ipse homo pessimus erat, sicut superior.

CAPITULUM IX.

Item de Brunone de Flitirt qui in eundem Vulcanum projectus est.

Simile est quod sequitur. Cum tempore quodam Conratus sacerdos de Rinkasle cum aliis provinciae nostrae peregrinis mare transiret, ante saepedictum Vulcanum, vox talis in eo audita est: Hic venit Bruno de Flitirt, suscipite illum. Quae vox cum ab omnibus fuisset audita, ait praedictus sacerdos confratribus: Testes estis vos omnes huius vocis; et statim notavit in tabella⁴⁾ eis praesentibus diem et horam, dicens: Revera dominus Bruno mortuus est. Cum vero redirent a Jerosolyma, obvios habuerunt quosdam peregrinos provinciae sua. Quos cum adinterrogassent⁵⁾ de statu

1) BCF audierunt. — 2) CD huc. — 3) C inquirerent. — 4) ACDEF tabula. — 5) CDEF interrogassent.

praedicti Brunonis, acceperunt¹⁾ ab eis quod mortuus esset. De tempore autem sciscitantes, diem eundem invenerunt, quo vocem praedictam in Vulcano audierunt. Conradus vero non multo post factus est monachus in Bergis²⁾.

CAPITULUM X.

Item de poena Brunonis filii eius, cui in inferno propinatum est.

Idem Bruno nominis sui filium reliquit, quem plenius suis vitiis quam possessionibus hereditavit. Erat enim ipse sicut et pater, avarus valde, pauperum exactor, et supra modum luxuriosus. Ipse est Bruno de Flittere³⁾, pincerna Comitis de Monte. Vix tres menses elapsi sunt quod mortuus est. In cuius obitu obsessa quaedam a daemone liberata, cum die quinta denuo vexaretur, dixerunt quidam ad diabolum: Dic nobis, ubi fuisti vel quare reversus es? Respondit ille: Vere maximum postea habuimus festum. Ad obitum Brunonis congregati fuimus, ad instar pulveris terrae. Cuius animam cum gudio deducentes ad inferos, locavimus eam in sede debita, poculum infernale⁴⁾ ei propinantes.

CAPITULUM XI.

De Everardo milite qui se erexit in feretro.

Eodem tempore mortuus est in eadem provincia alius miles Everhardus nomine, et ipse⁵⁾ vir criminosus sicut superior. Media nocte diabolus corpus eius erigens in feretro, cunctis qui aderant terrorem incussit. Timentes amici eius ludificationem daemonum, corpus ligantes ante missam illud sepelierunt.

CAPITULUM XII.

De Decano Palernensi quem Rex Arcturus invitavit ad montem Gyber.

Eo tempore quo Henricus Imperator subiugavit sibi Siciliam, in Ecclesia Palernensi quidam erat Decanus, natione ut puto Theutonicus. Hic cum die quadam suum qui opti-

1) D perceperunt. — 2) in Veteri Monte. — 3) AEF Flitere, D Flitert, C Flitart. — 4) BP infernale. Homil. IV. p. 120: poculum amariorem. — 5) B add erat.

mus erat perdidisset palefredum¹⁾), servum suum ad diversa loca misit ad investigandum illum. Cui homo senex ocurrrens, ait: Quo vadis, aut quid quaeris? Dicente illo, equum domini mei quaero; subiunxit homo: Ego novi ubi sit. Et ubi est? inquit. Respondit: In monte Gyber; ibi eum habet dominus meus Rex Arcturus. Idem mons flamas evomit sicut Vulcanus. Stupente servo ad verba illius, subiunxit: Dic domino tuo ut ad dies quatuordecim illuc²⁾ veniat ad curiam eius sollemnem. Quod si ei dicere³⁾ omiseris, graviter punieris. Reversus servus, quae audivit domino suo exposuit, cum timore tamen. Decanus ad curiam Arcturi se invitatum audiens et irridens, infirmatus die praefixo mortuus est. Haec Godescalcus canonicus Bonnensis nobis retulit, dicens se eodem tempore ibidem fuisse. NOVICIUS: Mirabilia sunt quae recitas. MONACHUS: Aliqua tibi adhuc de eodem monte dicturus sum.

CAPITULUM XIII.

De poena Bertolphi Ducis Ceringiae qui missus est in Vulcanum.

Circa hoc triennium homines quidam ambulantes iuxta eundem montem Gyber, vocem validam in haec verba audierunt: Praepara focum. Modico facto intervallo, idem clamatum est. Cumque tertio clamaret⁴⁾, praepara focum magnum; respondit nescio quis: Cui praeparabo? Et ille: Dilectus amicus noster hic venit Dux Ceringiae, qui plurimum nobis servivit. Illi notantes diem et horam, per litteras audita Regi Frederico mandaverunt, interrogantes si aliquis in eius imperio mortuus fuisse Dux Ceringiae. Et compertum est, eadem die et hora Bertolphum Ducem Ceringiae fuisse defunctum. Erat autem idem Dux tyrannus immanis, tam nobilium quam ignobilium exhereditator, et fidei catholicae desertor. Qui cum non haberet prolem, instigante vitio avaritiae plurimam congregaverat pecuniam. Cum autem moriturus esset, rogavit sibi familiares ut omnes suos thesauros conflarent in massam. Requisitus de hoc, respondit: Ego novi quod cognati mei de morte mea gaudentes, sibi divident thesauros meos. Si autem

1) BC palefridum. — 2) B illic. — 3) E si dicere ei, CFP si dicere. — 4) BCF clamaretur.

in massam fuerint redacti, invicem se occident. Vides quanta invidia? Haec mihi a duobus Abbatibus relata sunt, ex quibus unus fuit de Ducatu Ceringiae, alter asseruit sibi eadem narrata a quodam Abbe qui litteras supradictas audivit cum legerentur coram Rege Frederico. NOVICIUS: Quid sentiendum est de his montibus, Vulcano scilicet, Aethna et monte Gyber? Cum animae in eos mittantur, estne ibi purgatorium sive infernus? MONACHUS: Os dicuntur esse inferni, quia nullus electorum sed reprobri tantum in eos mittuntur, sicut legitur in Dialogo de Theoderico Rege Gottorum¹⁾. Infernus putatur esse in corde terrae, ne mali lumen coeli videant. Referam tibi nunc aliqua exempla de poenis praedonum.

CAPITULUM XIV.

De poena Frederici militis de Kelle.

Civis quidam Andircensis Erkinbertus nomine, pater Johannis monachi nostri, cum die quadam ante lucem iret ad quoddam placitum, quidam ei occurrit in dextrario nigerrimo, de cuius naribus fumus et flamma procedebat²⁾). Nunc viam tritam tenebat, nunc exorbitans in campum discurrebat. Haec videns Erkinbertus, primum valde territus est, et quia declinare non poterat, se ipsum confortans, cruce se signavit contra diabolum, dexteram armans gladio contra hominem. Ignorabat enim quid esset. Cui cum propinquasset³⁾, cognovit eum quendam fuisse militem nominatum nuper defunctum, Fredericum nomine, de villa Kelle oriundum. Videbatur enim circumamictus pellibus ovinis, molem terrae gestans in humeris. Ad quem Erkinbertus: Estis vos dominus Fredericus? Respondente illo, ego sum; subiecit: Unde venitis, vel quid significant ista quae video? Ego, inquit, in maximis poenis sum; pelles istas cuidam viduae tuli⁴⁾, quas nunc ardentes sentio. Similiter partem cuiusdam agri mihi iniuste vendicavi, cuius pondere modo premor. Si filii mei ista restituerint, multum poenam meam alleviabunt⁵⁾). Sicque ab oculis eius evanuit. Qui cum recitasset die altera verba patris filii, maluerunt illum aeternaliter in poenis manere, quam dimissa

1) Gregor. Dial. 1V, 30. — 2) BDEF procedebant. — 3) B appropinquasset. — 4) E abstuli. — 5) D restituerent — alleviarent.

restituere. NOVICIUS: Similia te recordor dixisse in distinctione secunda capitulo septimo de Helia de Riningen. MONACHUS: Ecce aliud exemplum.

CAPITULUM XV.

De Henrico Nodo qui post mortem multis visibiliter apparuit.

In Treverensi Episcopatu, in quo et superior visio facta est, alter quidam miles erat, Henricus nomine, cognomento Nodus. Nam et ipse malitiosus valde erat¹⁾, rapinas, adulteria, incestus, periuria, hisque similia, virtutes iudicans. Hic cum mortuus fuisse in provincia²⁾ Menevelt, in pellicio ovino quo uti solebat vivus, multis apparuit, domum filiae maxime frequentans. Non crucis signo, non gladio poterat fugari. Gladio saepe caedebatur, sed non poterat vulnerari; talem ex se sonum emittens, ac si mollis lectus percuteretur. Cuius amici cum super hoc consulerent dominum Episcopum Treverensem Johannem, dedit consilium ut aqua clavo Dominico superfusa, domus et filia nec non et ipse si adasset aspergerentur. Quod cum factum fuisse, de cetero non comparuit. Eandem filiam genuerat de ancilla sua, cum tamen haberet legitimam; quam cum fuisse adulta, miser corrupit. Non est diu ex quo ista contigerunt. NOVICIUS: Quid sentiendum est de his qui in bellis sive³⁾ tornamentis moriuntur? MONACHUS: Si iusta sunt bella, ut est defensio patriae, nihil eis oberit qui defendendo se moriuntur. Quantum autem delectentur daemones in mortibus illorum qui innocentes impetunt, subsequens declarat exemplum.

CAPITULUM XVI.

De tornamento occisorum iuxta Montenake.

Sequenti nocte quando exercitus Ducis Lovaniae a Leodiensibus occisus est, servus quidam Comitis Losensis iuxta Montenake, locum scilicet occasionis transiens, circa noctis principium, maximum ibi vidit tornamentum daemoniorum. Neque immundis spiritibus aestimo tantam fuisse exultationem,

1) erat add E. — 2) B in villa provincia. — 3) BCF sive in.

si non magnam illic cepissent praedam. De his vero qui in tornamentis cadunt, nulla quaestio est quin vadant ad inferos, si non fuerint adiuti beneficio contritionis.

CAPITULUM XVII.

De Waltero de Milene.

Sacerdos quidam de' Hesbania¹⁾ anno praesenti prope castrum Comitis Losensis dum in crepusculo noctis transiret de villa in villam, vidi in campo vicino maximum tornamentum mortuorum, valide clamantium, domine Waltere de Milene, domine Waltere de Milene. Erat idem Walterus in militia nominatus, nuperque²⁾ defunctus. Intelligens sacerdos illos esse qui militum nundinas execrabilis repraesentabant³⁾, subsistens, circulum circa se fecit. Cumque visio cessaret, et ipse procederet, iterum illos videns, fecit ut prius, sic usque ad lucem laborans. Hae duae visiones mihi relatae sunt a Wigero monacho Vilariensi. Referam tibi nunc exemplum de poena usurariorum.

CAPITULUM XVIII.

De milite mortuo qui nocte serpentes et bufones loco piscium ante portam filii suspendit.

Miles quidam moriens bonis de usura conquisitis filium suum hereditavit. Nocte quadam ad ostium fortiter pulsans, cum puer occurreret, et quid ibi pulsaret interrogaret, respondit: Intromitte⁴⁾ me, ego sum dominus huius possessionis, nomen suum exprimens. Puer per foramen sepiis prospiciens, eumque cognoscens, respondit: Certe dominus meus mortuus est, non vos intromittam. Cumque mortuus pulsando perseveraret nec proficeret, novissime dixit: Defer pisces istos quibus ego vescor filio meo; ecce ad portam illos suspendo. Mane exeuntes, repererunt in quodam ligamine multitudinem bufonum atque serpentum⁵⁾. Revera iste est cibus infernalis, qui igne sulphureo decoquitur. NOVICIUS: Quid sentis de his qui male vivunt, et tamen eleemosynas multas faciunt? MONACHUS: Nihil eis prodest ad vitam aeternam.

1) BEP Hispania. Hesbania, sive ut habent CF, Hasbania, fuit Comitia in territorio Leodiensi. — 2) que om BCDF. — 3) B qui militi — praesentabant. — 4) BD intromittite. — 5) E serpentum.

CAPITULUM XIX.*)

De Bauwaro qui post mortem uxori apparens, dixit sibi eleemosynas nihil profuisse.

Non multi anni sunt elapsi quod quidam ditissimus ministerialis Ducis Bauwariae defunctus est. Nocte quadam castrum in quo uxor eius dormiebat, sic concussum est, ut terraemotus fuisse videretur. Et ecce ostio camerac in qua illa iacebat aperto, quodam gigante nigerrimo eum scapulis impellente, maritus eius ingressus est. Quem cum vidisset et novisset, ad se illum vocans, super sedile lecti sui residere fecit. Nihil vero territa, eo quod frigus esset, et illa sola camisia induita fuisse, partem operimenti sui scapulis eius superposuit. Quem cum de statu suo interrogasset, tristis respondit: Poenis aeternis deputatus sum. Ad quod verbum illa territa nimis, respondit: Quid est quod dicitis? Nonne eleemosynas magnas fecistis? Ostium vestrum peregrinis omnibus patuit¹⁾; non prosunt vobis beneficia ista? Respondit ille: Nihil mihi prosunt ad vitam aeternam, eo quod ex vana gloria non ex caritate a me facta sint. Quem cum de aliis interrogare vellet, iterum respondit: Concessum est mihi tibi apparere, sed non licet hic morari. Ecce ductor meus diabolus foris stat exspectans me. Si enim omnia folia arborum verterentur in linguas, tormenta mea exprimere non possent. Post haec evocatus et impulsus, in eius abcessu totum castrum ut prius concutitur, voces eiulatus eius diutius audiuntur. Visio haec valde celebris fuit et est in Bauwaria, sicut testis erat Gerardus monachus noster, quandoque canonicus Ratisbonensis, qui nobis illam recitavit. Ecce in his omnibus quae dicta sunt impleta est scriptura quae dicit: *Potentes potenter tormenta patientur*²⁾. NOVICIUS: Haec et huiusmodi exempla potentibus deberent praedicari. MONACHUS: Quia ipsi sacerdotes ex magna parte male et incontinenter vivunt, potentes non pungunt sed ungunt. Quam grave sit peccatum luxuria sacerdotum, subsequens probat exemplum.

*) Homil. III. p. 78. — 1) Job 31, 32. — 2) Sapient. 6, 7.

CAPITULUM XX.*)

De poena concubinae cuiusdam sacerdotis quam diabolus venabatur.

Concubina cuiusdam sacerdotis cum esset moritura, sicut a quodam religioso didici, cum multa instantia calcios sibi novos et bene taccunatos¹⁾ fieri petivit, dicens: Sepelite me in eis, valde enim mihi erunt²⁾ necessarii. Quod cum factum fuisse, nocte sequenti longe ante lucem, luna splendente, miles quidam cum servo suo per viam equitans, femineos eiulatus audivit. Mirantibus illis quidnam hoc esset; ecce mulier rapidissimo cursu ad eos properans, clamavit: Adiuvate me, adiuvate me. Mox miles de equo descendens, et gladio circulum sibi circumducens, feminam bene³⁾ notam infra illum recepit. Sola enim camisia et calciis praedictis induta erat. Et ecce ex remoto vox quasi venatoris terribiliter buccinantis, nec non et latratus canum venaticorum praecedentium audiuntur. Quibus auditis illa dum nimis tremeret, miles cognitis ab ea causis, equum servo committens, tricas capillorum eius brachio suo sinistro circumligavit, dextera gladium tenens extentum. Approximante⁴⁾ infernali illo venatore, ait mulier militi: Sine me currere, sine me currere; ecce appropinquat. Illo fortius eam retinente⁵⁾, misera diversis conatibus militem pulsans, tandem ruptis capillis effugit. Quam diabolus insecurus cepit, equo suo eam iniiciens, ita ut caput cum brachiis penderet ex uno latere, et crura ex altero. Post paululum militi sic obvians, captam praedam deportavit. Qui mane ad villam rediens, quid viderit exposuit, capillos ostendit; et cum minus referenti crederent, aperto sepulchro feminam capillos suos perdidisse repererunt. Haec contigerunt in Archiepiscopatu⁶⁾ Maguntinensi. NOVICIUS: Si sic Deus punit peccatum fornicationis in concubinis, puto quod multo durius illud puniat in sacerdotibus qui illas peccare faciunt. MONACHUS: Verum dicis. Praeterea peccatum multum aggravant ordo et scientia. In eodem genere peccati plus peccat sacerdos quam laicus, plus monachus quam saecularis. Idem intelligas in sexu femineo.

*) Homil. II. p. 57. — 1) consutos. CF taccionatos, B taccinatos, ADE taccimatos. — 2) AP erunt mihi. — 3) C bene sibi, E sibi bene. — 4) CF appropinquante. — 5) BCF tenente. — 6) CF Episcopatu.

CAPITULUM XXI.

De sanctimoniali quae infantem a se occisum ignitum circumferebat.

Sanctimonialis quaedam de quodam monasterio nobis vicino quod nominare nolo, cum tempore quodam concepisset, ne proderetur eius stuprum, partum intra se necavit. Postea infirmata gravissime, ob nimiam verecundiam, confessis omnibus peccatis aliis, stuprum et parricidium tacuit; siveque exspiravit. Pro cuius anima cum quaedam eius cognata plurimum laboraret, defuncta ei in oratione visibiliter apparet, infantem igneum in manibus gestavit, dicens: Infantem hunc concepi et parturivi, animatum interfeci: unde illum indesinenter in tormentis circumfero, et est mihi ignis ardens et devorans. Quod si de hoc maximo peccato moriens confessionem fecisset, gratiam invenisset. Ex quo colligitur quod peccata quae hic detecta¹⁾ non fuerint per confessionem, in futuro per poenalem detegantur confusione. NOVICIUS: Quando anima egreditur de corpore, novit statim quid de se sit futurum? MONACHUS: Hoc videtur probari scriptura dicente in persona reproborum: *Deducunt²⁾ in bonis dies suos, et in puncto descendunt ad infernum³⁾.* Ex quo probatur quod electorum animae qui⁴⁾ agilioris sunt naturae, mox sint ante Deum. Quod si aliquid in eis purgandum est, simili velocitate deducuntur in purgatorium, in quo salvationis certitudo est. NOVICIUS: Huic diversae visiones contradicere videntur, in quibus legitur quod opera bona nec non et mala in statera posita ponderentur⁵⁾. His etiam consentire videtur quaedam visio in Dialogo sancti Gregorii, quam ipse minime diffinit, de quodam qui in ponte positus, manibus ab angelis trahebatur sursum, propter opera misericordiae; coxis vero et cruribus deorsum, propter opus luxuriae. Quibus tamen Victoria cesserit, dicit videntem ignorasse⁶⁾. MONACHUS: Licet auctoritas scripturarum praferenda sit huiusmodi visionibus, referam tamen quod nuper audivi.

1) ABP tecta. — 2) CF ducunt. Homil. IV. p. 164: quia sicut scriptum est, in bonis deducunt nunc dies suos, et post mortem in puncto descendant in infernum. — 3) Job 21, 13. — 4) F quae. — 5) E ponderantur. — 6) Gregor. Dial. IV, 36.

CAPITULUM XXII.

De Jordano Cardinali¹⁾.

Ante paucos annos Romae quidam Cardinalis defunctus est, nomine Jordanus. De ordine quidem Cisterciensi assumptus fuerat, sed vita ordini in eo minime concordabat. Erat enim avarus valde, sicut a quodam Abbatे audivi. Habebat autem notarium nomine Pandolphum. Hunc cum pro quodam negotio nescio quo misisset, interim exspiravit. Eadem hora cum ille expleto negotio rediret, mane ante lucem catervam miserabilem in agro contemplatus est. Sedebat homines in iumentis, in ore caudas habentes, versis dorsis ad capita illorum. Quos Jordanus cuculla indutus, nudis pedibus sequebatur, duobus daemonibus se ducentibus. In quorum aspectu dum notarius nimis horreret, clamavit Cardinalis: Pandolphe, Pandolphe, Pandolphe²⁾). Subsistente clero et dicente, quis es, aut quid clamas? respondit ille: Ego sum Jordanus dominus tuus, et mortuus sum. Dicente illo, quo ducimini? respondit: Ante tribunal Christi. Et ille: Nostis quid de vobis sit futurum? Non novi, inquit, Deus scit. Sed cum illuc venero, beatus Petrus de Cardinalia mea pro me redditurus est rationem, sanctus vero Benedictus de cuculla. Quod si illam mihi obtinere potuerit³⁾, salvabor; sin autem, damnabor. Sieque oculis eius subtractus est. NOVICIUS: Non mihi placet in illo ducatu praesentia daemonum, et absentia sanctorum angelorum. MONACHUS: Haec dicta sint de poenis reproborum. NOVICIUS: Licet huiusmodi visiones saepe sint verae, magis tamen ei crederem qui revertens ab inferis visa recitaret. MONACHUS: Hoc fieri posse Job contradicit. *Sicut, inquit, consumitur nubes et pertransit, sic qui descendit⁴⁾ ad inferos, non ascendet, nec revertetur ultra in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus eius⁵⁾.* Referam tibi tamen quod ante biennium audivi.

CAPITULUM XXIII.*)

De Everwaco ad infernales poenas deducto.

Theodericus Traiectensis Episcopus de castro Nureberg oriundus, servum quendam habebat Everwach nomine, provi-

1) AEF Cardinale. — 2) Pandolphe add ABCF. — 3) ABFP poterit. — 4) R descenderit. — 5) Job 7, 9–10. — *) Homil. III. p. 66.

dum satis, qui in diversis locis bona illius dispensavit. Erat enim in commisso fidelis, in administratione utilis, diligens ac circumspectus. Propter quod a domino suo amabatur. Unde quidam ex officialibus ei detrahentes, ex invidia accusabant illum apud Episcopum dicentes: Domine, non fideliter ut aestimatis Everwach bona vestra dispensat; consulimus ut cum eo computetis. Quod cum factum fuisset, tam rationabiliter computavit, ut omnem Episcopo tolleret suspicionem. Habebat enim omnia notata in cartula. Sciscitantibus accusatoribus de computatione, cum Episcopus respondisset, optime computavit; dixerunt illi: Nequaquam; sed computet nobis audientibus, et convincetur maximum vobis damnum intulisse. Quod cum ei intimatum fuisset ab Episcopo, ille timens aemulorum insidias, maxime quia cartulam perdiderat, ait intra se: Si aliquid modo in computatione titubavero, necesse erit me vel in corpore torqueri, vel carceris squalore usque ad mortem cruciari. Immissione igitur diaboli cuius instinetu ab invidis indebite vexabatur, campum solus intravit, ipsumque diabolum advocans, sic affatur dicens: Domine, si mihi succurreris in tanta necessitate posito, hominum tibi faciam, et in omnibus parebo. Cui diabolus respondit: Si abrenuncia veris Altissimo, matrique illius, te suscipiam, et de omnibus periculis cum multa tuorum confusione aemulorum a me liberaberis. Quid plura? Abrenunciat miser Christo, hominum facit diabolo, prospere sucedit computatio. Ab illo tempore coepit diaboli virtutes magnificare, Christum blasphemare, adeo ut diceret: Qui serviant Deo, miseri sunt et egent; qui autem sperant in diabolo, prosperis successibus gaudent. Et sicut mihi retulit Bernardus monachus noster, qui eum tunc temporis novit, ita totus deditus erat artibus magicis, ut si aliquem nosset scholarem eiusdem disciplinae, numinis eum redimeret, ut aliquid ab illo discere posset. Qui eum undecim annis in hac blasphemia perseverasset, accidit ut magister Oliverus Scholasticus Coloniensis in Episcopatu Traiectensi crucem praedicaret. Cuius praedicationi ille in tantum restitit, ut die quadam commotus Oliverus diceret ei in audience totius populi: Tace infelix. Vas enim diaboli es, et diabolus loquitur per os tuum; cum tamen statum eius ignoraret. Everwach nullum arbitrans gratius obsequium se posse prae stare domino suo, quam ut inimicum eius occideret, tribus

diebus ad diversas stationes secutus est magistrum, longo ad hoc cultello praeparato, transfodere illum proponens, si forte sine turbis inveniretur. Et ecce tertia die subita infirmitate praeoccupatus, post paucos dies impoenitens defunctus est, et ab eo cui se reddiderat, ad loca poenarum deductus est. Primo loco, sicut ipse resurgens a mortuis confessus est Johanni Scholastico Xantensi, a quo ego quae dicturus sum audivi, missus est in ignem tam intolerabilis ardoris, ut diceret, si ex omnibus mundi lignis unus ignis esset confectus, mallem in eo usque ad diem iudicii ardere, quam per spatium unius horae illum sustinere. Ex quo extractus, iactatus est in locum tam frigidissimum, ut optaret redire in ignem. Deinde deductus est in tenebras palpabiles, tantique horroris, ut diceret intra se: Si servivisses centum annis Deo, bene te remunerasset, dummodo liceret tibi redire ad frigus. In hunc modum sex reliquas poenas quas scriptura enumerat pertransiit. Quo in extrema poena posito, Dominus opera eius priora considerans, et ut passa vel visa viventibus recitaret, miseritus illius, angelum suum misit ad eum, qui diceret: Ecce talem mercedem recipiunt¹⁾), qui serviant diabolo. Subiunxitque: Si tibi liceret redire ad vitam, velles pro peccatis tuis satisfacere Deo? Ad quod verbum ille suspirans respondit²⁾: Domine, si hoc esset possibile, nullam abnuerem satisfactionem. Tunc angelus: Domino placet ut ad corpus redeas; et quia in cruce³⁾ peccasti, per crucem satisfacias⁴⁾. Mox se in feretro ericens, omnes exceptis duobus iuvenibus qui constantiores erant in fugam convertit. Quibus et ait: Ne timeatis, quia ego sum. Statimque sacerdotem accersiens, peccata sua confessus est; crucem suscepit, et cum domino Ottone Episcopo praedicti Theoderici successore transfretavit. In via singulis diebus in pane et aqua ieiunavit; iuxta equum suum in quo vestes eius et arma portabantur, nudis pedibus cucurrit. Et cum petris secantibus sanguis profluens⁵⁾ viam cruentaret, satis a confratribus arguebatur. Quibus respondit: Maiora horum sustinui. Qui cum pene omnia sua in Christi servitio expendisset, cum praedicto Episcopo et magistro Johanne rediens mare transivit. De quo cum nauta nau-

1) B recipient. — 2) BD suspirans ait, CF respirans respondit. — 3) CF crucem. — 4) DF satisfacies. — 5) BP perfluens.

lum requireret nec haberet, ait: Ego vobis¹⁾ serviam quoad-usque²⁾ volueritis. Ad petitionem tamen praedictorum virorum dimissus est a nauclelo. Qui cum reversus fuissest ad uxorem suam, sacro igne tactus est. Cui ardenti quadam nocte in somnis dictum est, quia si ad ecclesiam sancti Nycholai accederet, statim convalesceret. Ubi dum orans quatuordecim orationes dixisset nec convaluisset, desperatus ait: Sancte Nycholae quid moraris? Mox³⁾ ut quintam decimam orationem incepit, perfecte convaluit; et est usque hodie color ignis in eius corpore sine dolore. Quam ecclesiam quae in villa Stalum⁴⁾ sita est, de suo patrimonio reaedificans, in habitu religioso cum uxore sua Deo et sancto Nycholao in ea deservit. NOVICIUS: Velle scire perfecte utrum iste revocatus sit de inferno sive de purgatorio. MONACHUS: Satis inde disputatum est. Quod non fuerit in purgatorio, ex hoc probatur, quod⁵⁾ locus electorum sit, in quem nullus ingreditur, nisi in caritate decesserit. Si obiicitur illud: In inferno nulla est redemptio, potest dici, de illis intelligendum esse, qui non sunt reversuri ad corpus, quibus nulla ad redemptionem prosunt beneficia. Una est lex omnium contrariorum. Si Deus quorundam animas, sicut legitur in Dialogo, quandoque revocat ad corpus de gaudiis paradisi, quare non a simili malorum animas de poenis inferni? Sicut dictum est in distinctione prima capitulo tricesimo quarto, clericus quidam custodiente se diabolo corporaliter ad poenas infernales est deductus, et incolumis reductus. NOVICIUS: Placet quod dicis. MONACHUS: Nunc de poenis purgatoriis⁶⁾ aliqua tibi proferam exempla, ab acrioribus ascendens ad mitiores, causas purgatorii utiles satis subnectendo.

CAPITULUM XXIV.

De purgatorio cuiusdam usurarii Leodiensis.

Usurarius quidam nostris temporibus apud Leodium defunctus est, et ab Episcopo de cimiterio eiectus. Uxor vero illius Sedem Apostolicam adiens, cum pro cimiterio supplicaret, et Papa non annueret, in hunc modum pro eo allegavit: Audivi domine quod vir et mulier unum sint, et quod Apo-

1) C ego vobiscum ibo et. — 2) E quo usque. — 3) B mox vero. — 4) Stalum om CDF; P habet quadam, E et corr A sancti Nycholai. — 5) B eo quod. — 6) BFP purgatoriis.

stolus dicat, virum infidelem posse salvare per mulierem fidelem¹). Unde quicquid minus factum est a viro meo, ego quae pars corporis eius sum, libentissime supplebo; parata enim sum pro illo includi, et Deo pro eius satisfacere peccatis. Supplicantibus vero pro ea Cardinalibus, ad mandatum domini Papae cimiterio restituitur. Juxta cuius sepulchrum illa domicilium fieri fecit, in quo se includens, eleemosynis, ieuniis, orationibus, et vigiliis, die noctuque Deum pro illius anima placare studuit. Septem vero annis expletis, ille ei apparens in veste pulla, gratias egit dicens: Reddat tibi Dominus, quia propter tuos labores erutus sum de profundo inferni, et de poenis maximis. Quod si adhuc aliis septem annis similia beneficia mihi impenderis, omnino liberabor. Quod cum illa fecisset, iterum ei in veste alba et facie iocunda apparens, ait: Gratias Deo et tibi, quia hodie liberatus sum. NOVICIUS: Quomodo dixit se liberatum de profundo inferni, cum nulla in eo sit redemptio? MONACHUS: Profundum inferni, acredimen vocat purgatorii. Simile est illud quod Ecclesia orat pro defunctis: *Domine Jesu Christe Rex gloriae libera animas omnium fidelium defunctorum de manu inferni et de profundo laci*, et cetera. Non orat pro damnatis, sed pro salvandis; et accipitur ibi manus inferni, profundum laci sive os leonis, pro acredine purgatorii. Nequam praedictus usurarius fuisset a poenis liberatus, si non habuisset finalem contritionem. Quantum vero vitium avaritiae Deus in suis electis in purgatorio puniat, sequens sermo declarat²).

CAPITULUM XXV.

De purgatorio cuiusdam Prioris de Claravalle.

In monasterio Claraevallis Prior quidam mortuus est nostris temporibus, vir admodum religiosus, et amator disciplinae praecipuus. Hic post mortem ancillae Dei Aczelinae in oratione visibiliter apparet, forma et habitu statum suum satis ostendit. Erat enim facies eius pallida ac macilenta, euculla tenuis et attrita. Quem cum interrogasset quomodo haberet, respondit: In magnis poenis haec tenus fui; sed gratia cuiusdam fratris qui mihi plurimum astitit, in proxima sollemnitate

1) Cor. I, 7, 14. — 2) B declarabit.

Dominae nostrae liberabor. Stupente illa ac dicente, nos putavimus vos esse virum¹⁾ valde sanctum; respondit: Nihil aliud Deus in me punivit, nisi quia nimis fui sollicitus ampliare possessiones monasterii, sub specie virtutis vitio avaritiae deceptus. Haec dieta sint de poena avaritiae; audi aliquid de poena luxuriae.

CAPITULUM XXVI.

De purgatorio cuiusdam Mariae in Frisia.

Ante hoc triennium cum dominus Henricus Abbas noster visitasset in Clarocampo tempore quadragesimali, etiam sorores in Nazareth visitavit. Eadem nocte dictis matutinis, cum se paululum reclinasset, huiusmodi visionem vidi. Videbatur sibi esse in quodam loco parietibus clauso, in quo quidem gravissima suspiria et gemitus audivit; sed cum diligentius circumspexisset, neminem ibidem²⁾ videre potuit. Cumque audit a suspiria durarent³⁾, causam admirans, sic ait: Adiuro te per Dominum nostrum Jesum Christum⁴⁾, ut quid tu sis edicas mihi. Cuius cum nullum audisset⁵⁾ responsum, adiurationem iteravit. Tunc quasi aliquid accedere propius sentiens, nil tamen videns, huiusmodi audivit responsum: Ego sum una misera anima. Et⁶⁾ ille: Satis misere gemis, cum tamen ignorem quae sit causa tuae miseriae. Respondit illa: In acerbissimis sum poenis. Ad quod Abbas: Quac est causa poenarum tuarum? Quia⁷⁾ non servavi⁸⁾ castitatem meam. Et ille: Fuisti mas⁹⁾ an femina? Respondit: Femina. Et quod, inquit, tibi nomen? Dicente illa, Maria, mox subiunxit: Poterisne iuvari? Ad quod illa non respondit; sed ad preecessa conversa sic ait: Rogo vos per omnipotentem Deum ut dicas mihi ad minus psalterium unum, et insuper aliquot missas. Cuius precibus cum libens annuisset dominus Abbas, protinus subiecit¹⁰⁾: Possemne videre te? Et ecce hoc sermone completo, vidi coram se stare pulchram iuvenculam, tonsuratam more claustralium, in subnigra tunica. Quam cum plura interrogare vellet tam de statu eius quam de statu aliarum quarundam animarum, excitatus est. Dieta vero

1) B vos virum fuisse. — 2) BCEF ibi. — 3) B diu durarent.
 4) Christum om AP. — 5) CF haberet. — 6) B tunc.
 7) D Cui illa; Quia. — 8) B add inquit. — 9) D masculus. — 10) CF subiunxit.

prima, quid viderit Abbati Clari campi et quibusdam monachis eius, nec non et mihi qui tunc praesens eram retulit; nec erat qui visum intelligeret, vel interpretari posset. Recitata est visio sororibus de Nazareth; sed non est inventa ibi Maria. Sciens vero saepedictus Abbas tam manifestam visionem sibi sine causa minime ostensam, eum venisset in Syon quae etiam domus est sanctimonialium ordinis nostri sicut et Nazareth, post verba exhortationis somnum¹⁾ retulit, Mariam suam investigans. Et ecce una sanctimonialium materterea eiusdem Mariae haec²⁾ audiens et admirans, secretius Abbati locuta est dicens: Domine, Maria haec filia sororis meae fuit, sanctimoniialis in quodam claustro Frisiae nigri ordinis, quod Bredehorn vocatur, et est ante octo annos defuncta. Quae cum fuisset in quadam grangia monasterii, quidam clericus eam corrupit et impreagnavit. Cum vero in partu periclitaretur, vocans patrem et matrem et duas sorores³⁾ matritatas, nec non et filiam materterae suae de Syon, confessa est eis peccatum suum, cum gemitu cordis; sicque exspiravit. Illi vero de animae eius salute desperantes, nihil ei beneficij impenderunt. Audiens haec dominus Abbas, gratias egit Deo, qui non tradidit bestiis animam confidentem sibi, et animam pauperis sui non est oblitus in finem⁴⁾, sciens in ea completum: *In quacunque hora peccator ingemuerit, salvis erit.* Cuius hortatu parentes spe concepta, cooperunt ei beneficia impendere; sed et ipse Abbas tam in monasteriis Frisiae quam in religiosis domibus provinciae nostrae missas et orationes atque psalteria plurima ei obtinuit, exceptis his quae ipse ei specialiter impendit.

CAPITULUM XXVII.

De purgatorio cuiusdam matronae propter artes magicas.

Miles quidam veniens ad sororem Bertradam⁵⁾ inclusam de Volmuntsteine, sicut ab eius ore audivit Daniel Abbas Scandinavie qui nobis audita recitavit, pro anima uxoris suae nuper defunctae illi supplicavit. Cui oranti illa apparens, in poenis magnis se esse conquesta est. Quae dum causam requireret poenarum, eo quod pro honesta et bona muliere haberetur,

1) B somnum, D visionem. — 2) BCF hoc. — 3) B add suas.
— 4) Psal. 73, 19. — 5) CF Bertradem.

respondit illa: Pro arte magica. Timui enim ne¹⁾ cum aliis mulieribus peccaret, si me odiret, et ego illi causa essem adulteriorum. Unde quibusdam artibus sicut edocta fueram, ad amorem meum illum inflammati. Et quia in causa non erat libido sed pia intentio, bene potero iuvari. Haec cum relata fuissent militi, uxori valde condolens, orationibus, ieiuniis et eleemosynis illi succurrere studuit, animam eius qui busunque poterat commendans. NOVICIUS: Terribile est quod Deus iudicio nostro tam minima tam graviter punit. MONACHUS: De hoc referam²⁾ exemplum.

CAPITULUM XXVIII.

De monacho qui socio post mortem apparens dixit: Non putabam Dominum ita esse districtum.

Monachus quidam ordinis nostri nuper cuidam post mortem apparens, requisitus de statu suo, sic respondit: Nunquam putassem Dominum fuisse tam districtum. Nam minima quae hic non fuerint per satisfactionem deleta, observat. Deinde subiunxit et hoc. Deus, inquit, ignoscat praelatis nostris, quia magnis et multis saepe nos subiiciunt poenis. Valde illorum praecepta ligant. Quando enim indiscrete aliquid praecipiunt, et subditi hoc minus attendunt, vel parvipendunt, futuro iudicio reservatur. NOVICIUS: Quid dicis de monachis pertinacibus? MONACHUS: Pertinacia vitium est poena dignum, etiam si fuerit in bono³⁾ contra praecepta praelatorum.

CAPITULUM XXIX.

De scholastico qui post mortem in Pruli tabulam percussit et scidit.

In regno Franciae domus est quae Pruli⁴⁾ dicitur, ordinis Cisterciensis. In hac recenter contigit res satis mirabilis, sicut retulerunt nobis Abbates nostri anno praeterito revertentes de generali Capitulo. Nam quidam ab Abbatе in quo visio facta est se audivisse⁵⁾ testati sunt. Adolescens quidam in eadem domo factus est novicius, quem magister suus mox

1) Dne maritus meus, E ne vir meus. — 2) Cf tibi referam. — 3) EP fuerit bona. — 4) Prulliacum, Preuilly, abbatia Dioecesis Senonensis, fundata a Theobaldo Comite Campaniae. — 5) ACEF audisse.

secutus est. Qui cum factus fuisset monachus, ita districte se habuit, ita singularis fuit, ut ei Abbas timeret, et pro indiscreto fervore saepius argueret. Ille vero salutaribus monitis non acquiescens, in pertinacia sua perseveravit, sicque post aliquot annos defunctus est. Nocte quadam cum Abbas quarta feria ad laudes in stallo suo staret, et contra presbyterium respiceret, tres personas quasi tres candelas ardentes ad se venire contemplatus est. Quibus propius accedentibus, cognovit omnes. Medius fuit praedictus¹⁾ scholasticus, et ex utroque eius latere duo conversi, omnes nuper defuncti. Tunc Abbas memor pertinaciae scholastici, interrogavit eum dicens: Quomodo habes? Respondente illo, bene; mox subiunxit: Numquid aliquid passus es pro inobedientia tua? Etiam, inquit, multa et maxima tormenta. Sed quia intentio mea bona licet indiscreta fuerit²⁾, Dominus mei misertus est, nec sum damnatus. Et ait Abbas: Quid est quod iste conversus, digito eum demonstrans, altero clarior est, cum ipse apostataverit, et alter nunquam ex quo ad ordinem venit, graviter excesserit? Respondit monachus: Quia iste post lapsum fortius surrexit, et altero multo ferventior fuit. Interim choro cantante versiculum³⁾: *Pedes sanctorum suorum servabit, et impii in tenebris conticescent*⁴⁾, scholasticus⁵⁾ signa suae praesentiae ibi relinquere volens, tabulam pedibus psallentium substratam, tam fortiter calce percussit, ut frangeretur. Sicque disparuit. Abbas vero in testimonium tam manifestae visionis, tabulam fractam reparari vel mutari non permisit.

NOVICIUS: Ista recitari deberent monachis qui ex indiscreto fervore sibi et aliis inutiles fiunt. MONACHUS: Propter eos sanctus Benedictus in regula dicit, octavum gradum humilitatis esse, ut nihil agat monachus nisi quod communis monasterii regula vel maiorum cohortantur exempla. NOVICIUS: Sicut quidam in rigore suo nimis sunt pertinaces, ita alii verbis vel signis nimis sunt leves. MONACHUS: Et hi poena digni sunt.

CAPITULUM XXX.

De Johanne sacrista Vilariensi qui apparuit Abbatii.

Sacrista quidam apud Vilarium meis temporibus defun-

1) C add monachus. — 2) B fuit, P fuerat. — 3) B illum versiculum. — 4) Reg. I, 2, 9. — 5) C add monachus.

ctus est, nomine Johannes. Hic quidem religiosus satis fuit, sed in verbis atque signis levem admodum se exhibuit. Die quadam post mortem eius cum dominus Ulricus¹⁾ tunc Abbas intraturus esset oratorium, et unum pedem posuisset introrsum, clara luce praedictus Johannes illi apparens, ad pedes eius procedit, orationes postulans. Quo viso Abbas territus, pedem retraxit, ostium post se claudens. Et iudicatum est a fratribus, causam purgatorii eius maxime fuisse levitatem. NOVICIUS: Quid si ipsi Abbates ordinem suum minus custodierint? MONACHUS: Sicut subiecto probabitur exemplo, et ipsi poenae subiacebunt.

CAPITULUM XXXI.

De purgatorio Abbatis qui invitus ivit ad laborem.

Recitavit mihi nuper Henricus maior cellararius de Claustro visionem notabilem satis. Contigit, inquit, ut die quadam haberem socium viae monachum quendam ordinis nostri. Cumque simul conferremus de aedificatoriis, dixit mihi: Ego vobis referam quod nuper contigit in domo nostra. Habebamus Abbatem virum in disciplina ordinis satis perfectum, excepto hoc solo, quod nunquam pene cum fratribus exire voluit ad labores manuum. Hic cum moriturus esset, et monachus quidam quem familiarius prae ceteris diligebat, ei serviret, ait ei idem monachus: Domine rogo vos intuitu caritatis, ut infra hos triginta dies mihi apprendo, de statu vestro me certificetis. Respondit Abbas: Si mihi concessum fuerit, libenter faciam. Sieque defunctus est. Monachus vero quia multa fecerat ei bona, quotidianis lacrimis in oratione Deum pro illius excessibus ante aliquod altare placare studebat. Tricesima die, cum iam monachus de Abbatis reditu desperasset, ille oranti apparens, ait: Ecce hic sum sicut promisi tibi. Erat autem a cingulo et sursum tam corpore quam veste clarus valde, crura vero eius ulcerosa et ad instar carbonum²⁾ nigerrima. Requisitus de statu suo, respondit: Tormenta quae in cruribus sustinui, nulla lingua posset exprimere. Dicente monacho, quae fuit causa tantorum tormentorum? ille subiunxit: Quia frequenter de labore mansi, nulla saepissime certa necessitate, ut est hospitum, sive audiendarum confes-

1) D Henricus. — 2) B carbonis.

sionum, me detinente. In residuo corpore nil poenarum passus sum. Roga igitur ex parte mea conventum, ut aliquas orationes pro me Deo offerat, et spero me citius fore liberandum. Unde, inquit, sciam vos esse liberatum? Respondit ille: Ante hoc altare tibi apparebo. Dicta sunt haec Priori; iniunguntur orationes; apparet iterum monacho, ab omnibus poenis se erectum gratulatur¹⁾). NOVICIUS: Miror utrum plus mortuis valeant orationes vel eleemosynae. MONACHUS: Audi de hoc solutionem cuiusdam mortui.

CAPITULUM XXXII. *)

De mortuo qui eleemosynas praeposuit orationibus.

Quidam post mortem amico suo apparens, cum ab eo interrogaretur, utrum sibi magis vellet impendi orationes sive eleemosynas²⁾; respondit: Eleemosynas eleemosynas; orationes enim tepidae sunt. Hic votae iustorum orationes excluduntur, quae penetrant coelos³⁾). NOVICIUS: Quid sentis de missis? MONACHUS: Nulla oratio, nulla eleemosyna ad erectionem animarum missae potest comparari. In missa Christus orat, cuius corpus et sanguis eleemosynae sunt. Has eleemosynas pauper quaedam anima sibi dari post mortem rogavit, sicut sequens docet exemplum.

CAPITULUM XXXIII.

De mortuo qui petivit missas tres in ordine nostro.

Adolescens quidam nobilis ad Claramvallem veniens, receptus est in conversum. Qui non alta sapiens, sed humilibus consentiens⁴⁾, ad quandam grangiam missus, factus est ibi opilio ovium. Qui cum die quadam oves sibi commissas in agro pasceret, apparuit ei quidam suus consobrinus et ipse in adolescentia eodem tempore defunctus⁵⁾). De cuius inopinato adventu dum admiraretur, et diceret, unde tam subito advenis, et quid quaeris? respondit ille: Mortuus sum, et poenis maximis crucior. Et conversus: Poteris iuvari necne? Respondit: Si potero habere tres missas in ordine vestro,

1) C gloriatur. — *) Homil. I. p. 112. — 2) B eleemosynas vel orationes. — 3) Eccli. 35, 21. — 4) Rom. 12, 16. — 5) DP consobrinus in adolescentia sua (sua om D) defunctus.

mox liberabor. Audiens haec conversus, cum licentia magistri sui ad Claramvallem festinavit, et quid viderit vel audierit Priori revelans, tres missas iam dicto impendi defuncto eius gratia supplicavit. Cui Prior grataanter annuens respondit: Ego unam celebrabo, alias¹⁾ duobus sacerdotibus iniungam. Dictis vero missis mortuus iterum converso apparens in praedicto agro, gratias egit et dixit: Beneficio trium missarum quae pro me dictae sunt, ab omnibus poenis meis liberatus sum. Nec mirari debes si tantum valet Dominici corporis immolatio, cum quibusdam animabus ad liberationem prosit brevis verborum absolutio.

CAPITULUM XXXIV.

De purgatorio Christiani monachi Vallis sancti Petri.

Cum²⁾ moreretur bonac memoriae Christianus monachus noster, cuius memini in distinctione quarta capitulo tricesimo, Abbas Gevardus domi non fuit. Qui cum septima die Capitulo praevideret, et cantor diceret secundum consuetudinem ordinis, domine absolvite fratrem nostrum defunctum; his verbis eum absolvit: Requiescat in pace. Eadem nocte Christianus euidam seniori presbytero nomine Syfrido, tunc temporis novicio, et nihil prorsus de hac absolutione scienti, apparens in somnis³⁾ ait: Hodie liberatus sum. Qui eum visionem magistro suo Ludolpho recitasset, ille absolutionis eius recordatus, satis admiratus est verborum virtutem. NOVICIUS: Miror si sancti sub quorum regula religiosi vivunt, post mortem ceteris sanctis aliquid eis magis succurrant. MONACHUS: Etiam, sicut in sequenti visione declaratur.

CAPITULUM XXXV.

De purgatorio sanctimonialis in Rindorp cui sanctus Benedictus astitit.

Non est diu quod sanctimonialis quaedam de monasterio Rindorp quod iuxta Bonnam situm est, Elizabeth nomine, debitum carnis solvit⁴⁾. Est autem idem monasterium de regula sancti Benedicti Abbatis. Diligebat enim eadem Eliza-

1) DE alias duas. — 2) B dum. — 3) B in somnis apparens. — 4) B exsolvit.

beth specialiter sanctum Johannem Evangelistam, quicquid poterat honoris illi impendens. Habebat carnalem sororem in eodem monasterio, quae Aleidis vocabatur. Haec cum nocte quadam dictis matutinis, in lecto suo sedens, officium defunctorum pro anima sororis decantaret¹⁾, vocem quandam circa se audivit. Et cum requireret, quae esset; respondit: Ego sum Elizabeth soror tua. Et illa: Quomodo habes soror, vel unde venis? Respondente illa, male quidem habui, sed modo bene sum; Aleidis subiunxit: Profuit tibi aliquid sanctus Johannes quem tam ardenter dilexisti? Respondit illa: Vere nihil. Qui mihi astitit, sanctus pater noster Benedictus fuit. Ipse enim genua sua pro me flexit ante Deum. NOVICIUS: Cum vix aliquis evadat purgatorium, valde me terret quod quidam dicunt, minimam poenam in purgatorio maiorem esse omni poena quae excogitari potest in hoc mundo²⁾. MONACHUS: Requisitus de hoc verbo a me quidam magnus theologus, respondit: Falsissimum est, nisi intelligatur de eodem genere poenae. Verbi gratia: Ignis ille acutior est igne nostro, frigus frigore nostro, et sic de ceteris. Cuius assertioni subsequentes visiones concordant.

CAPITULUM XXXVI.

De purgatorio Margaretae³⁾ sanctimonialis de sancto Salvatore.

Circa hoc triennium puella quaedam parvula novem ut puto annorum in Monte sancti Salvatoris quae domus ordinis nostri est, in adventu ipsius Salvatoris mortua est. Defuncta vero clara die conventu stante in choro, ipsa chorum intravit; intrans ante altare profunde satis inclinavit, sic in locum suum ubi stare solita erat secedens. Quam iuxta se alia puella pene eiusdem aetatis stare videns, et mortuam sciens, tanto horrore concussa est, ut notaretur. Requisita vero a domina Benigna Abbatissa a cuius ore audivi quae dicturus sum, cur ita in choro concuteretur, respondit: Sic et sic soror Gertrudis in chorum venit; et cum dictis vesperis commemoratio fieret Dominae nostrae, ad collectam se in

1) B sederet — decantans. — 2) Gregor explanat. tertii Psalmi poenit. „Illum transitorium ignem omni tribulatione praesenti aestimo intolerabiliorem.“ — 3) imo, Gertrudis.

terram stans iuxta me prostravit. Finita vero collecta se erigens, abiit. Haec fuit causa horroris mei. Abbatissa timens illusiones diabolicas, ait puellae: Soror Margareta, hoc ei nomen erat, si denuo venerit ad te soror Gertrudis, dic ei, Benedicite; et si responderit tibi, Dominus, interroga unde veniat, vel quid quaerat. Sequenti die iterum illa venit, et salutata cum respondisset, Dominus, puella subiunxit: Bona soror Gertrudis, unde tali hora venis, vel quid apud nos quaeris? Respondit illa: Ad satisfactionem huc veni. Quia libenter tecum in choro susurravi, semiplena verba proferens, idcirco in eodem loco iussa sum satisfacere, ubi me contigit peccare. Et nisi tibi de eodem vitio caveas, eandem poenam moriens sustinebis. Cum quarta vice praedicto modo satisfecisset, ait consorori: Modo satisfactionem meam complevi; de cetero non me videbis. Quod ita factum est. Nam ea aspiciente tendebat versus cimiterium, mirabili virtute murum eius transcendens. Ecce tale fuit purgatorium huius virginis.

NOVICIUS: Non est sanae mentis qui huiusmodi poenam omni poena huius mundi dixerit acutiorem.

MONACHUS: De hoc pleniū in sequenti capitulo disputabitur. Margareta vero ex comminatione¹⁾ defunctae sic territa est, ut infirmata ad extrema deveniret. Quae rapta in excessum mentis, sic iacuit, ut omnibus defuncta videretur. Post horam reversa, quasdam ex sororibus in præsentia Dominae nostræ se vidisse, quasdam se illic non vidisse testata est. Dicebat etiam quia eadem gloriosa Virgo Maria coronam in manu haberet, quam Stepponis sacerdotis esse dicebat. Idem Steppo presbyter fuerat²⁾ valde religiosus et mire caritativus, in eodem monte Deo praedictisque sororibus serviens. Ut autem noveris non esse curandum quaecunque morte iustus moriatur, idem Steppo cum in acutis laboraret anno praeterito, materia rapta in cerebrum, totus factus est phreneticus, ita ut multas blasphemias evomeret. Defuncto eo atque sepulto, Dominus merita eius volens ostendere, miracula ad eius tumbam dignatus est operari. Infirmi, sicut audivi, super illam³⁾ dormiunt, et sani surgunt.

NOVICIUS: Nunc edisseras quae residua sunt de purgatorio.

MONACHUS: Quibusdam sola parentia divinae visionis purgatorium est, sicut in hoc patet exemplo.

1) B commonitione, CF continuatione. — 2) EP fuit. — 3) ABEP illud.

CAPITULUM XXXVII. *)

De purgatorio Wilhelmi monachi.

Ante hos duodecim annos monachus quidam Wilhelmus nomine apud nos defunctus est. Puer quidem ad ordinem venit, et vere puer, quia purus et impollutus. Genere nobilis erat, sed virtus mentis magis illum nobilitabat. Completo anno probationis, sequenti die coepit infirmari, et post paucos dies sancto fine deceps, explevit tempora multa. Qui statim post mortem cuidam monacho apparet, cum de statu suo requireretur, respondit se esse in poenis. De quo verbo cum ille territus fleret et diceret, si tu es in poenis qui nunquam peccasti, quid fiet de me peccatore, meique similibus? consolans eum defunctus ait: Noli flere, quia nullam aliam patior poenam nisi quod nondum vidi Deum; ipsam dilationem gloriae poenam reputans. Nec immerito. Spes¹⁾ quae differtur, affligit animam²⁾. Et adiecit: Ach quam clamrum erit quod statim veniet ante Deum. Rogate, inquit, ex parte mea dominum Abbatem, ut in Capitulo orationes iniungat pro me ad tempus, et ut ipse pro me dicat collectam; sique liberabor. Dicente monacho, unde erit collecta illa? respondit: De sancto Mychaele. Mane cum visio recitata fuisse domino Henrico Abbatu nostro, ipse de eodem Archangelo statim missam celebravit, in Capitulo Psalmum, *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum*³⁾, dicendum per septem dies, omnibus pro eo iniungens. Mira virtus orationum. Conrado nunc Priore Loci sanctae Mariae stante in choro cum in uno versiculo illius Psalmi, *Deus Deus meus ad te de luce vigilo*⁴⁾, leniter⁵⁾ dormitaret, saepedictum Wilhelmum sub pallio beatae Dei Genitricis stare conspergit, cum multa gratulatione dicentem: Modo omnino liberatus sum. Eodem tempore praedicto monacho secundo apparet, testatus est tantum septem diebus se fuisse in purgatorio, id est in carentia divinae visionis, multa illi de statu quarundam animarum revelans. NOVICIUS: Secundum hoc paradiſus terrestris purgatorium est. MONACHUS: Revera si in eo animae sunt corporibus exutae, et eis visio

*) Homil. I. p. 125. — 1) Cf add enim. — 2) Proverb. 13, 12. — 3) Psal. 41. — 4) Psal. 62. — 5) ADP leviter.

Dei negatur, idem locus deliciosus eis est purgatorium¹⁾. Cui consentire videtur quod sanctus Gregorius in Dialogo dicit, sub his verbis: Nam sunt quorundam iustorum animae quae a coelesti regno quibusdam adhuc mansionibus differuntur. In quo dilationis damno quid aliud innuitur nisi quod de perfecta iustitia aliquid minus habuerunt²⁾? Sicut audivi a quodam magno theologo, quod quidam tam iusti sint³⁾, ut post mortem puniri non mereantur, nec tamen statim Dei visione fruantur, propter pulverem venialium.

CAPITULUM XXXVIII.

De purgatorio sancti Patricii.

Loquamur nunc aliquid de purgatorio. NOVICIUS: Ubi est purgatorium? MONACHUS: Quantum ex variis colligitur visionibus, in diversis locis huius mundi. Paschasius teste Gregorio in calore termarum purgabatur⁴⁾; monachus quidam sancti Eucharii in rupe quadam iuxta Treverim post mortem anno integro stetisse, et aeris inclem tam ibidem sustinuisse narratur. Qui vero de purgatorio dubitat, Scociam pergit, purgatorium sancti Patricii intret, et de purgatoriis⁵⁾ poenis amplius non dubitabit. NOVICIUS: Velle aliquid certi nosse de codem purgatorio, quid sit, vel quae causa illius exstiterit. MONACHUS: Cum sanctus Patricius gentem illam converteret, et de poenis futuris dubitarent⁶⁾, precibus obtinuit a Deo locum illum. Est autem fossa humilis muro vallata; et sunt ibi Regulares. Non est peccator adeo magnus cui alia satisfactio iniungatur, quam ut una nocte in eodem sit purgatorio. Volentem intrare, praemissa confessione, communicaunt et inungunt, thurificant et instruunt. Videbis, inquiunt, hac nocte insultus daemonum, et poenas horribiles; sed non poterunt te laedere, si nomen Jesu semper habueris in ore. Quod si daemonibus blandientibus sive terribus consenseris, et Jesum invocare neglexeris, peribis. Quem in vespera ponentes super fossam, locum claudunt, et mane revertentes, si non comparuerit, ultra non exspectatur⁷⁾. Multi ibi perierunt, multi etiam reversi sunt; quorum visiones a praedictis fratribus conscriptae sunt, et volentibus intrare ostenduntur.

1) Cf locus quantumlibet deliosus purgatorium eis est.

— 2) Gregor. Dial. IV, 25. — 3) CP sunt. — 4) Gregor. Dial.

IV, 40. — 5) BP purgatoriis. — 6) E dubitassent. — 7)

B exspectant.

CAPITULUM XXXIX.

De monacho qui idem purgatorium intrare voluit.

Nuper monachus quidam ordinis nostri, sicut didici ex relatione eiusdem Abbatis, ex licentia proprii Abbatis purgatorium sancti Patricii intrare volens, dissuadentibus secundum morem fratribus et Priore, super marginem¹⁾ fossae positus est in vespera. Mox locus est versus²⁾ in barathrum; et ecce daemones quasi de abyso bullientes³⁾, dixerunt monacho: Si vis intrare ad nos, depone crucem; cucullam ad instar crucis formatam sic vocantes. Quibus ille respondit: Vestem meam non deponam. Paratus sum intrare, paratus sum vobiscum contendere, sed non sine veste professionis meae. Cumque tota nocte in hunc modum cum eo verbis disceptarent, nec tamen tangerent, mane in eodem loco ubi fuerat dimissus, repertus est. NOVICIUS: Unde habes auctoritatem quod post hanc vitam peccata remittantur? MONACHUS: Dominus dicit in Evangelio: *Qui dixerit verbum in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hac vita neque in futura*⁴⁾. Ex quo colligitur quod post mortem peccata venialia, nec non et mortalium poena, quae in purgatorio essent punienda, meritis et precibus sanctorum suffragantibus, vel orationibus, eleemosynis, aliisque misericordiae operibus Ecclesiae militantis intercedentibus remittantur. Unde Judas Machabaeus duodecim millia dragmas argenti misisse legitur Jerosolymam⁵⁾ pro peccatis occisorum⁶⁾. Et haec de purgatorio dixisse sufficiat⁷⁾. Hoc etiam scire debes quod summe boni ut martyres talibus post mortem non indigent; summe malis ut infidelibus nil prosunt; mediocriter vero bonis et mediocriter malis prosunt quidem, sed differenter⁸⁾. Illis ut citius liberentur; istis ut mitius puniantur. Quorum tamen poena interminabilis est. NOVICIUS: Velle nunc audire aliquid de gloria iustorum. MONACHUS: Prius tria de poenis reproborum praemittam exempla, locis suis neglecta, ut sic nigro colore substrato, albus imagis elucescat.

1) B marginem. — 2) BCF versus est. — 3) BP bulientes, ACDEF ebullientes. — 4) Matth. 12, 32. — 5) BE in Jerosolymam. — 6) Machab. II, 12, 43. — 7) BEF dicta sufficiant. — 8) sic CF; ceteri indifferenter.

CAPITULUM XL.

De poena Abbatis Corbeyae.

Tempore schismatis inter Ottonem et Philippum Reges Romanorum, peregrinus quidam de transmarinis veniens partibus, sclaviniam suam pro vino quod in illis partibus fortissimum est exponens, in tantum bibit, ut inebriatus a mente sua alienaretur, sic ut mortuum eum aestimarent. Eadem hora ductus est spiritus eius ad loca poenarum, ubi super puteum igneo opereculo tectum residere conspergit ipsum principem tenebrarum. Interim inter ceteras animas adductus est Abbas Corbeyae ¹⁾, quem ille multum salutans, cum calice igneo poculum sulphureum ei ministravit. Qui cum bibisset, amoto opereculo missus est in puteum. Peregrinus vero cum ante limina iuernalia staret, et talia videndo tremeret, diabolus fortiter clamavit: Adducite etiam mihi dominum illum qui foris stat, qui sero vestem peregrinationis suae pro vino exponendo inebriatus est. Quo auditu peregrinus ad angelum Domini qui eum adduxerat respiciens, promisit quia nunquam inebriaretur, dummodo illa hora de imminenti periculo liberaret eum. Qui mox ad se reversus, diem et horam notavit, rediensque in terram suam, eodem tempore praedictum Abbatem obisse cognovit. Ego eundem Abbatem Coloniae vidi, eratque homo valde saecularis, magis se conformans militia quam monacho. NOVICIUS: Qui hic dediti sunt ebrietati, puto quod in inferno male potentur. MONACHUS: De hoc aliud tibi referam exemplum.

CAPITULUM XLI.*)

De poena Rudingeri et potu eius.

In Dioecesi Coloniensi ²⁾ non procul a Colonia, miles quidam erat nomine Rudingerus, sic totus deditus ³⁾ vino, ut diversarum villarum dedicationes, tantum propter bona vina frequentaret. Hic cum infirmatus moriturus esset, filia eum rogavit, ut infra triginta dies sibi appareret. Quo respondente, hoc faciam si potero, exspiravit. Post mortem vero filiae per-

1) Corbeia nova, Corvey, abbatia ordinis S. Benedicti, Dioecesis Paderbornensis, iuxta oppidum Höxter. — *) Homil. II. p. 5. — 2) B add villa. — 3) ABCEF add erat.

visum apparens, ait: Ecce praesens sum sicut postulasti. Portabat enim vas parvum et fictile quod vulgo cruslinum¹⁾ vocatur in manu sua, in quali in tabernis potare solebat. Dicente filia, pater quid est in vase illo? respondit: Potus meus ex pice et sulphure confectus. Semper ex illo bibo, nec eum epotare valeo. Sieque disparuit. Et statim intellexit puella, tam ex praecedenti vita quam ex poena, modicam vel nullam esse spem salvationis eius. Vinum quidem hic blande ingreditur, sed novissime mordebit ut coluber²⁾. NOVICIUS: Hoc tam in praedicto Abbe quan in Rudingerio impletum considero. MONACHUS: Selavinia peregrini qui eundem Abbatem in poenis vidit, visionem satis mirabilem ad memoriam mihi reducit.

CAPITULUM XLII.

De poena sacerdotis propter sclaviniam peregrini.

Ante illud tempus quo occisus est Conradus Episcopus Hildinshemensis, peregrinus quidam in villa quadam moriens, sclaviniam suam sacerdoti legavit, animam suam illi commendans. Quam vestem sacerdos quidem suscepit, sed de anima modicum curavit. Servi vero sive pueri noctibus se illa tegebant. Non multo post idem sacerdos in ordine nostro factus est novicius. Nocte quadam in dormitorio iacens et dormiens, per visionem³⁾ raptus est ad loca poenarum. In quibus maximus erat daemonum concursus et occursus. Alii animas adducebant; alii adductas suscipiebant; alii susceptas tormentis debitibus immittebant. Magnus illic erat clamor et tumultus, gemitus et planetus. Interim praedictus Episcopus claustris infernalibus praesentatur; sed princeps tenebrarum voce lugubri praesentantes sic affatur: Reducite reducete illum; non enim noster est, innocenter occisus est. Sacerdos talia vident et pavens, post ostium se occultavit. Videns diabolus praedictam in angulo quadam sclaviniam, dixit: Cuius est vestis illa? Responderunt: Sacerdotis illius qui stat post ostium. Quam cum a quadam peregrino in eleemosyna⁴⁾ receperisset, nihil beneficii animae illius impendit. Ad quod diabolus: Valde occupati sumus, expediamus nos statim ab⁵⁾ illo.

1) E cruslinum. — 2) Proverb. 23, 31—32. — 3) CE visum.
— 4) CF eleemosynam. — 5) E de.

Tollensque vestem quasi in foetidam atque bullientem laxivam¹⁾ intinxit. De qua cum faciem et collum sacerdotis percussisset, ille excitatus fortiter clamavit: Adiuvate adiuvate. Quem cum signo vocis compescerent, respondit: En morior, en incendor. Tunc surgentes invenerunt caput eius totum inustum; sicque in infirmitorium deportaverunt semivivum. Nullam enim fecerat de eadem negligentia confessionem. NOVICIUS: Valde terrere debet haec visio illos qui multas habent ecclesias, et multas quotidie recipiunt eleemosynas, et non deserunt. MONACHUS: Neque nos sine timore esse debemus. His ergo quae tristia sunt omissis, veniamus ad praemia patriae coelestis.

CAPITULUM XLIII.

De gloria Irmentrudis Abbatissae in Ditzirgen.

In monasterio sanctimonialium quod Ditzirgen dicitur, quod in Bonnensi civitate situm est, Abbatissa quaedam fuit nomine Irmentrudis²⁾. Erat enim virgo corpore, amatrix imo in domo eadem reparatrix disciplinae, et totius norma iustitiae. Cum vero moritura esset, passionem Domini coram se legi faciebat; et cum ventum fuisset ad locum illum: *In manus tuas commendō spiritum meum*³⁾, ex multa pietate cordis haec verba quae ei ultima fuerunt dixit: O amantissime viorum. Statimque agonizans, cum Christo et⁴⁾ in manus Christi⁵⁾ spiritum emisit. Quae cum post mortem beatae Aceliniae apparuisset, et illa de statu eius sciscitaretur, respondit: Statim in ipsa hora quando anima mea egressa est de corpore, fuit ante Deum. Et illa: Quare soror non apparuisti mihi per hos triginta dies? Respondit Abbatissa: Ego fui in gloria, et tu circa reliquias sanctorum virginum undecim millium eras occupata, nec te volui impedire. Huius sepultura cuidam sorori diu antequam Abbatissa efficeretur, praestensa est. De alia siquidem domo propter suam religiositatem ab Episcopo Philippo assumpta fuerat, eratque soror Caesarii monachi nostri quondam Abbatis Prumiensis.

1) E laxiviam, D lixiviam, P foetidum atque bulliens lixivium, CF foetidam aquam atque bullientem. Homil. ined. „Quando capita nostra lavamus, si laxiva fuerit bona et aspera, ipsae sordes pulvreae quasi in candorem nivis vertuntur.“ — 2) AEP Irmentrudis. — 3) Luc. 23, 46. — 4) et om CDEF. — 5) C Patris.

CAPITULUM XLIV.

De gloria sanctimonialis quae Aczelinae apparuit in sphaera ignea, et de tunica sancti David.

Haec Aczelina habebat quandam sororem spiritualem in congregatione, unice dilectam. Quae cum moritura esset, rogata est a beata Aczelina ut sibi post mortem appareret. Quod et fecit. Nam cum die quadam staret in oratione Aczelina, soror defuncta apparens ei in sphaera ignea, seiscianti de suo statu, versiculo Davidico respondit dicens: *Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri, et cetera*¹⁾. Nihilque aliud loquens, oculis eius subtracta est. NOVICIUS: Satis breviter satisque pleniter²⁾ tam suum praemium quam supernae civitatis gloriam ostendit. MONACHUS: Cum mortuus esset beatae memoriae David monachus Claustrensis cuius vita signis et virtutibus valde exstitit illustris, data est praedictae Aczelinae una ex tunicis eius. Quam cum propter viri sancti amorem valde veneraretur, ille quadam die ei apparens dixit: Bona soror, tunica mea non est tibi necessaria, sed quidam peccator conversus est in Claustro, Gerardus nomine, cognomento Waschart, illi des eam. Quod et fecit. Sciens hoc frater eius carnalis Fredericus monachus noster, partem sibi dari petivit ex eadem tunica. Quam ille per medium scindens, partem sibi retinuit, reliquam fratri transmisit. Per quam plurimae sanitates apud nos factae sunt. Cum quanta celeritate iustorum animae coelos penetrent, adhuc alio tibi pandam exemplum.

CAPITULUM XLV.*)

De gloria monachi cuius anima ad instar sagittae fuit ante Deum.

Monachus quidam ordinis nostri alteri cuidam monacho sibi familiari post mortem apparens in gloria multa, cum de statu suo requireretur, respondit: Nunquam sagitta de arcu emissa tam cito volare potuit ad locum destinatum, quam cito anima mea de corpore egressa, fuit ante Deum. Nec

1) Psal. 47, 9. — 2) B plene. Homil. IV. p. 194: valde pleniter et excellenter. — *) Homil. I. p. 127.

mirum. Quadraginta enim annis Christo in ordine servierat, ad instar sagittae multos salubriter vulnerans exemplo rectae conversationis, pennis sublevatus contemplationis. In sagitta tria sunt, lignum, pennae, ferrum. In ligno propter fructum exprimitur boni operis plenitudo; per pennas, gemina id est Dei et proximi dilectio; in ferro quod acutum est, extrema compunctio. Nota quod sagitta non recte ducitur, nisi sit pennata, neque pervenire potest ad locum destinatum. Sic anima etiam si fuerit innumeris operibus bonis, id est de genere bonorum, bene decorata, et ferro acutissimi doloris timore peccatorum affecta, nunquam tamen sine alis caritatis ad locum perveniet aeternae quietis. De hoc loco David dicit in Psalmo: *Quis dabit mihi pennas sicut columbae, et volabo, et requiescam*¹⁾? NOVICIUS: Saepe in specie columbae iustorum animae leguntur coelos penetrasse. MONACHUS: Verum dicens; nam et unum exemplum recentiori tempore gestum, de hoc tibi referam.

CAPITULUM XLVI.

De scholare cuius anima in specie columbae assumpta est.

In civitate Bonnensi quaedam inclusa erat habitans, religiosa satis atque devota. Haec cum nocte quadam rimulis cellae suae splendorem immitti cerneret, et diem esse putaret, territa propter horas nondum dictas, surrexit, fenestram versus cimiterium aperuit; et ecce iuxta caput sepulchri eiusdem scholaris recenter illuc sepulti, miri decoris feminam stare conspexit. Gloria corporis eius eandem lucem creaverat. Stabat et columba nivea super tumulum, quam illa rapiens misit in sinum suum. Inclusa vero licet iam intelligeret quae esset, tamen cum reverentia quaenam foret requisivit. Cui illa: Ego sum mater Christi, et animam scholaris huius qui vere martyr est tollere veni. Revera scholares si innocenter vivunt, et libenter discunt, martyres sunt. Quod si postea artes doctas in caritate, maxime in Dei servitio exercuerint, magnam ex hoc mercedem consequentur. De hoc audias exemplum.

1) Psal. 54, 7.

CAPITULUM XLVII.

De manu scriptoris in Arinsburgh.

In Arinsburgh¹⁾ monasterio ordinis Praemonstratensis²⁾, sicut audivi a quodam sacerdote eiusdem congregationis, scriptor quidam erat Richardus nomine, Anglicus natione. Hic plurimos libros in eodem coenobio manu propria conscripserat, mercedem sui laboris praestolans in coelis. Hic cum fuisse defunctus, et in loco notabili sepultus, post viginti annos tumba eius aperta, manus eius dextera tam integra et tam vivida est reperta, ac si recenter de corpore animato fuisse praecisa³⁾. Reliqua caro in pulverem redacta fuit. In testimonium tanti miraculi manus eadem usque hodie in monasterio reservatur. Bene erat manus huius scriptoris pennata, id est opus eius caritate informatum. NOVICIUS: Satis Deus ostendit in instrumento, quanta fuerit merces laboris in coelo. MONACHUS: Audi aliud.

CAPITULUM XLVIII.

De odore magistri Petri Cantoris.

Magister Petrus Cantor Parisiensis verbo, vita et exemplo multos aedicaverat. Hic in Fontennella⁴⁾ domo ordinis nostri factus novicius, infra annum probationis defunctus est, et in Capitulo sepultus. Cumque postea necessitate aedificiorum corpus eius esset transferendum, aperto sepulchro tam magnus et tam suavissimus ex illo odor efferbuit, ut nares omnium illius flagrantia reficerentur. Odor ille signum erat eximiae eius doctrinae, cuius mercedem receperat in coelo. Quantum vero gratiae, quantumve gloriae doctores sive predicatores post hanc vitam mereantur, subsequens sermo declarat⁵⁾.

1) BE Arinsberg, P Arnisberg, ACF Armisberg. Intelligit auctor, ut puto, coenobium Arnsburg, prope urbem Rinteln situm.
— 2) B nostri. — 3) BDP praescisa. — 4) CDEFP Fontenella, KR Pontenella. Petrus factus est novicius in coenobio Long-Pont, quod fuit prope urbem Soissons. — 5) B sermo subsequens declarabit.

CAPITULUM XLIX.

De praedicatore ordinis Praemonstratensis.

Sacerdoti cuidam ordinis Praemonstratensis in hac quae modo fuit expeditione, praeceptum erat contra Sarracenos crucem praedicare. Cumque in ipsa prædicatione corporali molestia tactus, hominem deponeret, cuidam socio suo post mortem apparuit. Quem cum ille interrogasset, quomodo haberet, vel si aliquid¹⁾ molestiae moriens pertulisset, respondit: Videbatur mihi poena mea satis longa. Cumque morerer, non²⁾ nisi daemones circa me vidi, qui animam egredientem coeperunt abducere. Ex quibus unus dixit: Nunquam bene servasti professionem tuam, neque obedientiam Abatti tuo promissam. Et subiunxit statim alter: Nunquam prædicasti sincere Dominum tuum, id est gratis. Et intellexi statim accusante conscientia, quia uterque verum dixisset. Cumque in hunc modum diversi diversa contra me proponerent, et ego iam positus fuisse in desperatione³⁾, eo quod non esset qui pro me responderet, maxime cum circumspiciens, neque beatam Dei Genitricem, neque aliquem angelorum, sive aliorum sanctorum vidi semper, ecce Christus adveniens, manu tenuit me dicens: Sequere me, quia tu prædicasti me. Mox turba omnis spirituum illorum immundorum disparuit ad instar fumi, et ego Christum secutus sum ad gloriam. Nullam enim aliam poenam excepto illo terrore passus sum. His etiam qui libenter orant, referam exemplum satis incentivum.

CAPITULUM L.

De cive in cuius cruribus scriptum erat: Ave Maria.

Civis quidam Coloniensis habebat illam consuetudinem, ut quotiens solus esset semper oraret. Eundo ad ecclesiam sive redeundo, vel in curia sua deambulando, angelicam maxime ruminabat salutationem. Qui cum mortuus esset, cuidam nepti suae in habitu splendido apparebat. In quo, maxime tamen in caligis et in⁴⁾ calcis, scriptum⁵⁾ erat per totum, versiculos *Ave Maria gratia plena*, et cetera. Quia ut dixi eundem versieulum deambulando frequentaverat, cruribus eius

1) BE quid. — 2) B nil. — 3) BDF desperationem. — 4) in om BC. — 5) CF scriptus.

et pedibus crebrius inscriptus apparebat. Ex his quae dicta sunt colligitur, quod sicut Deus secundum qualitatem et modum punit peccatum, ita remunerat et meritum, maxime in illis membris ostendens signum gloriae, per quae illa meretur. NOVICIUS: Unde est quod humana natura tantum abhorret mortem, cum tanta sit ei a Deo gloria praeparata? MONACHUS: Ipse Rex gloriae Jesus Christus Deus et homo, in tantum secundum sensualitatem mortem abhorruit, ut timore illius sanguinem sudaret. Anima naturaliter appetit esse in corpore, nec potest ab illo separari sine magna acerbitate.

CAPITULUM LI.

De converso qui dixit pectus suum quasi lapide maximo premi cum moreretur.

Ante hoc quadriennium cum Prior quidam de ordine Regularium in quadam curte monasterii sui hospites collegisset, et iam mensa esset praeparata, ipse tanto sopore coepit affici, ut nisi ocius dormiret moreretur. Qui cum in lecto se reclinasset, mox quidam eius conversus qui alteri grangiae praererat, dormitanti affuit dicens: Domine cum licentia vestra vado. Et ille: Quo vadis? Respondit conversus: Ad Deum vado, quia mortuus sum in hac hora. Et Prior: Cum multi perfecti viri transeant per purgatorium, quid est quod tu tam absolute dicis te statim esse iturum ad Deum? Ad quod ille respondit: Habebam consuetudinem ut quotiens transirem coram crucifixo, hanc dicerem orationem: Domine per illam amaritudinem quam sustinuisti propter me in cruce, maxime quando anima tua egressa est de corpore tuo, miserere animae meae in egressu suo. Et exaudivit orationem meam Dominus, meique misertus est. Et dixit Prior: Quomodo fuit tibi morienti? Respondit: Videbatur mihi in agonia, quod totus mundus esset lapis unus, et premeret pectus meum. NOVICIUS: Verba huius conversi illis concordant qui dicunt nullam poenam in hoc mundo¹⁾ amariorem separatione corporis et animae. MONACHUS: Sicuti alibi dixi, de incertis non audeo iudicare. Scio enim quod viri perfecti propter vitam futuram quandoque valde ardenter desiderant mortem.

1) F add esse.

CAPITULUM LII.

De morte Theoderici et Guntheri.

Tres iuvenes de civitate Bonnensi conversionis gratia ad Novum Castrum¹⁾ domum ordinis nostri venientes, omnes ibidem recepti sunt. Ex quibus unus Theodericus, alter Guntherus, tertius vocabatur Sigerus. Primo mortuo, Guntherus reminiscens suae peregrinationis, et supernae beatitudinis ad quam suum comitem iam vocatum crediderat, quotidie ad illius tumulum flevit. Quem die quadam vox de sepulchro his verbis allocuta est: Consolare frater, consolare, quia citius venies ad me. Cuius vultum cum Abbas tristem cerneret, et tristitiae causam ab eo requireret, et ille dicere renueret, vix ab eo quae dicta sunt extorquere potuit. Paucis diebus elapsis, precibus ut puto Theoderici adiutus, et ipse vocatus est, illi coniunctus in coelo, cui cum multis lacrimis ut dictum est associari desideravit in mundo. Haec a Sigero Bonnae recitata sunt. NOVICIUS: Puto quod merces iustorum multa sit in coelo. MONACHUS: Hoc tibi ostendam in sequenti capitulo.

CAPITULUM LIII.

De converso qui dixit Cisterciensem ordinem maximam habere gloriam in coelo.

Conversus quidam nigri ordinis ante paucos annos defunctus est. Die quadam duobus monachis coenobii sui in conclavi sedentibus, ille ostio latenter aperto ingressus est ad eos. Quo viso cum terrorentur, scientes eum mortuum, ait ille: Cognoscitisne me? Respondentibus eis, bene te cognoscimus, tu es talis frater noster; cooperunt eum interrogare de statu quarundam animarum. Quos ille de singulis expedivit, dicens quasdam esse male, quasdam valde male, quasdam etiam bene, quasdam valde bene. Quem cum etiam interrogassent de griseis monachis, respondit: Praemium illorum maximum est, et lucent sicut sol in regno coelorum. Haec mihi relata sunt a quodam Abbe nigri ordinis. NOVICIUS: Huic visioni concordat quod dictum est superius in distinctione septima capitulo quinquagesimo nono, ubi ordo noster sub man-

1) Neuburg in Alsacia prope oppidum Hagenau.

tello beatae Dei Genitricis congregatus est. MONACHUS: Verum dicens. NOVICIUS: Quod iustis re promissum est a Domino: *Fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris eorum*¹⁾, nescio utrum intelligendum sit de corpore vel de anima. MONACHUS: Corpora electorum post resurrectionem lucebunt ut credimus sicut sol, non sicut modo lucet, sed sicut luxit ante lapsum, hoc est septempliciter tantum ut modo, teste Isaia: *Et erit, ait, lux lunae ut lux solis, et lux solis septempliciter ut lux septem dierum*²⁾). Anima vero multo plus lucebit quam corpus. NOVICIUS: Claritatem corporum vellem mihi aliquo exemplo probari. MONACHUS: Ut enim taceam de transfiguratione Dominici corporis, referam tibi exemplum quod nuper audivi.

CAPITULUM LIV.

De glorificatione pedum cuiusdam magistri.

Magister quidam Parisiensis infirmatus, cum de glorificatione corporum cogitaret, et haesitans in corde suo diceret, quomodo poterit esse ut corpora ista fictilia et putrida lucere possint in futuro sicut sol, ad pedes suos quos de operimento erexerat, respexit. Et ecce tantus splendor de illis exivit, ut oculi eius reverberati eos intueri nequirent. Moxque ad se reversus gratias egit Christo, cuius virtute antequam moreretur ad fidem resurrectionis reductus est. NOVICIUS: Quomodo poterunt oculi tantum fulgorem sustinere? MONACHUS: Ut dicit Augustinus, longe erunt tunc alterius potentiae³⁾ quam modo; nam et ipsi glorificabuntur.

CAPITULUM LV.

De David monacho qui oculos in solem defixit.

Cum sanctae recordationis dominus David monachus Claustrensis adhuc esset in corpore, saepe sedens in labore, in ipsum globum solarem irreverberatis oculis ad instar aquilae respexit. Huius rei testes sunt seniores nostri, qui ea quae dicta sunt saepius viderunt. Si enim Deus tantam virtutem tribuit oculis infirmis, quid hoc miraris de oculis glorificatis?

1) Matth. 13, 43. — 2) Isai. 30, 26. — 3) Augustin. de Civit. Dei XXII, 29, 3.

NOVICIUS: Dic quae erit gloria corporum, vel quae gloria¹⁾ animarum? MONACHUS: Utriusque hominis gloria nobis inexplicabilis est.

CAPITULUM LVI.

De dotibus electorum post resurrectionem.

In novissimo die, ut dicit Apostolus, omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur²⁾. Soli electi immutabuntur, per glorificationem utriusque hominis. Gloria corporis consistit in quatuor dotibus, id est in subtilitate, claritate, immortalitate, agilitate. Quatuor erunt dotes corporis, ut omnis eius natura glorificetur. Corpus constat ex quatuor complexionibus, id est sanguine, colera, melancolia, flecmate³⁾; quae cum quatuor elementis concordant. Sanguis concordat cum aere, colera cum igne, melancolia cum terra, flecma cum aqua. Est adhuc alia horum cum aetatibus et temporibus concordantia, quae huic loco non est necessaria. Quicquid enim corpus humanum habet de aere, transbit in subtilitatem; quod de igne, in claritatem; quod de terra, in immortalitatem; quod de aqua, in agilitatem. De his quatuor dotibus scriptum est: *Fulgebunt iusti, et tanquam scintillae in arundineto discurrent*⁴⁾. Fulgebunt, ecce claritas; et tanquam scintillae, ecce subtilitas. Nihil subtilius scintilla. In arundineto discurrent, ecce agilitas. Discursus agilitatem exprimit. Per hoc quod sequitur: *Et regnabunt in aeternum*, exprimitur immortalitas, vel impassibilitas. Dotes vero animae sunt, agnitus, dilectio, fruitio. Anima beata Deum agnoscat, agnatum diligit⁵⁾, dilecto fruetur. Post resurrectionem generalem, septenarius iste trinitati personarum iungetur, et felix tunc ille denarius electis re promissus perficietur⁶⁾. Erit tamen in dispari claritate, par gaudium, ut ait Augustinus; quod non est intelligendum de affectione cordium, sed de rebus de quibus gaudetur. Unusquisque ibi gaudebit de gloria alterius. Quod dotes debeant inaequales esse, dicit Apostolus: *Sicut, inquit, stella a stella differt in claritate, ita erit et resurrectio mortuorum*⁷⁾. NOVICIUS: De die iudicii vellem nunc aliiquid⁸⁾ certificari.

1) gloria om BC. — 2) Cor. I, 15, 51. — 3) B fleumate; sic et paulo post. — 4) Sapient. 3, 7. — 5) BE agnoscit — diligit. — 6) Matth. 20, 2. — 7) Cor. I, 15, 41—42. — 8) B add mihi.

MONACHUS: De die illo nemo scit, quia *dies Domini sicut fur in nocte*, id est inopinate et improvise, *ita veniet*¹⁾. NOVICIUS: Ubi erit iudicium? MONACHUS: Super vallem Josaphat in aere. NOVICIUS: Quot erunt ordines in iudicio? MONACHUS: Quatuor. Quidam ut summe boni iudicabunt et salvabuntur; summe mali sine iudicio damnabuntur; mediocriter boni iudicabuntur et salvabuntur; mediocriter mali iudicabuntur et damnabuntur. NOVICIUS: In qua forma apparebit Christus? MONACHUS: In forma servi omnibus apparebit, sed glorificata. NOVICIUS: Exhibebit omnibus eundem vultum? MONACHUS: Non. Bonis apparebit mitis, malis terribilis. Hoc tibi ostendam per exemplum.

CAPITULUM LVII.

De Eynolpho Templario.

Circa hoc biennium sacerdos quidam mortuus est in Bri-
seke villa Dioecesis Coloniensis, de ordine Templariorum, no-
mine Eynolphus, vir satis religiosus. Quae de illo dicturus
sum, ipse mihi ore suo non semel sed saepius recitavit. Cum
adhuc puer esset, in domo materterae suae infirmatus, sa-
cram communionem suscepit. Et cum se inungi peteret,
quibusdam dissuadentibus dilatum est; sique sine eodem
sacramento exspiravit. Affuit et angelus Domini qui et dixit:
Male actum est cum puero isto, eo quod sine sacra inunctione
obierit. Et inunxit eum, iam tamen anima egrediente. Egres-
sam vero divino vultui praesentavit. Quem vultum puer
quasi per velamen contemplabatur, eique severus valde vi-
debatur. Et ecce mox diabolus affuit. Qui cum puerum
accusare vellet nec causam inveniret, ait ad Deum: Domine,
puer iste obulum²⁾ germano suo furabatur, nec unquam inde
egit poenitentiam. Justus es, et iuste iudicare debes. Non
dimittes reatum, quia non restituit ablatum. Cui Dominus
respondit: Velles ut pro tantillo puerum hunc damnarem?
Mea iustitia non est absque misericordia. Supplicantibus pro
anima viginti quatuor senioribus qui in circuitu sedis crant³⁾,
culpa remittitur; moxque ad praeceptum Dei deducta, in pu-
teum igneum projecta est. In quo tantam poenam pertulit,

1) Thessal. I, 5, 2. — 2) Cobolum. — 3) Apoc. 4, 4.

ut postea eam verbis explicare nequiret. Post horam ab angelo a quo missa¹⁾ fuerat, extracta, iudici praesentata est. Cuius faciem tunc amoto velamine perspicue vidi, tantam familiaritatem, iocunditatem atque dulcedinem puer exhibens, ut eam deosculari potuisset si voluisset. Et cum ante culpam in humana forma Christum vidisset, post purgatorium in divinitate eundem meruit contemplari. Juxta quem vidi gloriosam eius Genitricem in solio splendido residentem, et in circuitu eorum²⁾ multitudinem Angelorum, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum, aliorumque iustorum. Diabolus vero timens animam perdere, ait ad Deum: Bonum est ut reducatur ad corpus, ut amplius adhuc tibi serviat. Cui Dominus respondit: Hoc non dicis propter eius salutem, sed propter tuam nequitiam. Speras enim quod per corpus peccando, cedere possit³⁾ in partem tuam. Data tamen sententia, anima corpori restituitur, mirantibus cunctis qui aderant, quia per signa quae in puer viderunt, verbis eius credere compulsi sunt. Puer vero tum amore gloriae⁴⁾, tum timore poenae, patriam suam deserens, conversionis gratia ad quandam domum ordinis nostri venit. Cuius desiderium cum conversus⁵⁾, homo nequam ac superbus, qui hospitio praeerat, cognovisset, eo audiente sic ait: Videte quando tales garciones monachi fuerint effecti, statim volunt esse domini nostri. In cuis verbis adeo puer scandalizatus est, ut a proposito resiliret, et ad ordinem Templariorum se transferret⁶⁾. NOVICIUS: Multae visiones de consummatione saeculi quotidie recitantur; nescio si eis fides sit adhibenda. MONACHUS: Quia de adventu Antichristi, et consummatione saeculi, multi sunt decepti, quae de his audiri scribere nolui. Forte imo non forte⁷⁾, propter orationes sanctorum, iudicii tempus differtur, sicut ex subsequenti visione colligitur.

1) Bi missa. — 2) BD eius. — 3) BDE posset. — 4) gloriae add D. Intellige gloriam patriae coelestis. — 5) B add quidam. — 6) iuxta villam Breisig dominus fuit Templariorum. — 7) Homil. IV. p. 126: „sed forte, imo sine forte.“

CAPITULUM LVIII.*)

De sancta Maria quae obtinuit ne angelus secundo buccinaret.

In Claravalle sacerdos quidam est Wilhelmus nomine, cuius mentionem feci in distinctione octava capitulo quadragesimo nono. Huic divinitus multa revelantur. Anno siquidem praesenti, cum in oratione staret, factus¹⁾ in excessu mentis, raptus est ad tribunal Christi²⁾. Ad cuius dexteram angelum cum tuba stare conspergit. Quem Christus clara voce cunctis coelestis patriae exercitibus audientibus, sic allocutus est: Buccina. Quod cum factum fuisset, tam valida erat vox eiusdem tubae, ut totus mundus quasi folium de arbore tremere videretur. Cui cum secundo diceret, buccina adhuc semel, mater misericordiae Virgo Maria, sciens mundum si denuo buccinaret consummari, ceteris sanctis tacentibus, surgens ad pedes filii procidit, et ut sententiam disferret, mundoque parceret, cum instantia multa supplicavit. Cui Christus respondit: Mater, mundus in tam maligno iam positus est³⁾, et sic quotidie me suis peccatis irritat, ut vel sententiam suspendere, vel homini parcere merito non debeam. Non solum laici sed et⁴⁾ clerici et monachi vias suas prorsus corruperunt, et me de die in diem offendunt. Tunc illa: Parce dilekte fili mi, parce⁵⁾, et si non propter illos, saltem propter amicos meos, personas ordinis Cisterciensis, ut se praeparent. Abbates nostri hoc anno de Capitulo generali revertentes, nobis ista retulerunt. NOVICIUS: Quantum ex hac visione colligo, valde malis prodest iustorum cohabitatio. MONACHUS: Si decem iusti fuissent in Sodomis, Dominus multitudini pepercisset. NOVICIUS: Visio haec concordat miraculo capituli secundi septimae distinctionis, ubi imago Dei Genitricis sudasse dicitur timore imminentis iudicii. MONACHUS: Diem iudicii esse in ianuis, terraemotus per loca, et alia signa de quibus supra dictum est declarant. Sed valde consolatur, quod Salvator his fieri incipientibus, iustos admonet dicens: *Levate capita vestra, id est exhilarate corda, quia appropinquat redemptio vestra*⁶⁾.

*) Homil. III. p. 24. — 1) C factus est. — 2) ADE Domini. — 3) Johan. I, 5, 19. BCEF maligno statu iam positus est, D maligno iam positus est statu. — 4) P sed etiam, E sed et etiam. — 5) parce add B. — 6) Luc. 21, 28.

CAPITULUM LIX.

De coelesti Jerusalem et gloria sanctorum.

Festinemus ergo ingredi in civitatem illam in qua nulli sunt terraemotus, nulli gemitus vel suspiria, sed Dei laus assidua. In qua nulla pericula, sed securitas firma. In qua non est mortalitas, sed vita aeterna. In qua rancor nullus, discordia nulla, sed pax plena. In qua nullus esurit, nullus sitit, quia satietas illuc perfectissima. Quatuor haec bona in tribus versiculis Propheta comprehendit dicens: *Lauda Jerusalem Dominum, lauda Deum tuum Syon.* Lauda corde, lauda ore. Quare? *Quoniam confortavit seras portarum tuarum.* Ecce securitas. *Benedixit filiis tuis in te.* Ecce immortalitas. In dextera illius longitudo dierum¹⁾. *Qui posuit fines tuos pacem.* Ecce pax et concordia. *Et adipe frumenti satiat te²⁾.* Ecce satietas. De gaudio civium huius beatae civitatis in alio loco idem dicit Psalmista: *Sicut lactantium omnium habitatio est³⁾ in te⁴⁾.* Comprehendit breviter, quod longis sermonibus explicari⁵⁾ non poterat. Non enim erit ipsa lactitia qualis hic agitur, ubi de filiorum susceptione lactamur, vel de munere divitiarum et⁶⁾ bonorum gratulamur. Quod igitur explicari⁷⁾ non potuit, sumpta qualicunque similitudine, dixit ut potuit. *Sicut lactantium,* inquit, id est vere lactantium, ut⁸⁾ sit expressio veritatis, et non nota similitudinis, ut ibi, *Tanquam unigeniti a Patre⁹⁾,* id est vere unigeniti. Istorum lactantium septiformis est actio. Vivunt vita insinibili; sapiunt arcana Dei; amant Deum et proximum. Laudant *quod oculus non vidit*, quia sunt invisibilia, et *quod auris non audivit*, quia sunt in pace quietissima, *nec in cor hominis ascendit¹⁰⁾*, quia sunt incomprehensibilia. Gaudent gaudio ineffabili; veloci sunt et securi. Beati sunt illi qui illuc¹¹⁾ dueente Domino pervenerint¹²⁾, ubi omnis cogitatio vincitur, et cuncta desideria superantur, ubi talis felicitas accipitur quae nulla contrarietate perdatur.

NOVICIUS: Miseri sunt qui ad tantam lactitiam non suspi-

1) Proverb. 3, 16. — 2) Psal. 147, 12—14. — 3) est om ABE. — 4) Psal. 86, 7. — 5) BE explicare. — 6) EFP vel. — 7) EF explicare. — 8) CF ut sicut. — 9) Johan. 1, 14. — 10) Cor. 1, 2, 9. — 11) B illuc. — 12) CP pervenient.

rant. MONACHUS: Quia¹⁾ dialogo nostro finis imponendus est, simul Christum qui omnis consummationis finis est deprecemur, ut ea quae tua interrogatione, sive mea responsione confecta sunt, legentibus nec non et auditentibus ad meritum proficiant, ut sic aedificatio proximorum, nostrorum fructus fiat laborum. Quod nobis praestare dignetur ipse de quo loquimur, Jesus Christus Dominus noster, mundi redemptor, electorum confrater, Rex angelorum, et ut breviter concludam, vita, merces, et laetitia omnium sanctorum. Cui cum Patre et Spiritu sancto laus, honor et imperium per infinita saecula saeculorum. Amen.

*Codicis exigui stilos auctorem reticescens,
Ingeror in medium, veluti nova verbula spargens.
Sic ut mitis amor terat aspera, mitius illa
Corrigat, ac mores addat nota vera salubres²⁾.*

- 1) D Verum dicas. Quia. — 2) in his versibus, si primas verborum litteras compegeris, hunc habebis pentametrum:
Cesarii munus sumat amica manus.

INDEX CAPITULORUM.

Distinctio septima de sancta Maria.

I. De his quae beatam Virginem Mariam mystica designant, et de beneficiis humano generi per eum collatis.	1
II. De imagine eius, quae sudavit timore divinae sententiae.	3
III. De plaga Frisiae ob iniuriam Dominici corporis.	3
IV. De sacerdote idiota, qui a sancto Thoma Cantuariensi de- gradatus, per beatam Mariam officium suum recuperavit.	5
V. Item de sacerdote in Derlar idiota et deposito, cui sancta Maria ecclesiam restitui praecepit.	6
VI. De domino Innocentio Papa, quem sancta Maria corripuit per Renerium, cum in ordinem Cisterciensem exactiones facere conaretur. .	7
VII. De vindicta hostium Loci sanctae Mariae.	8
VIII. De Henrico canonico sancti Kuniberti, qui per interces- sionem sanctae Mariae conversus est.	11
IX. De monacho apud monasterium infirmato, quod Trappa dicitur, cui sancta Maria gratiam confitendi obtinuit.	12
X. Item de duobus mendicis, in hospitali eius Parisiis aegro- tantibus, quos de confessione monuit.	13
XI. De Petro monoculo Abbatे Claraevallis, cui in ecclesia Spirensi sancta Maria benedictionem dedit.	14
XII. Item de monachis atque conversis in Hemmenrode, qui- bus ad vigilias benedixit, Henrico converso insidente. . . .	15
XIII. Item de eodem converso, et ceteris conversis infirmis, quos noctu visitans beuedixit.	16
XIV. Item de monachis, quibus dormientibus benedixit, uno tantum neglecto, quia inordinate iacebat	16
XV. De eo quod beata Virgo Maria cum sancta Elizabeth et Maria Magdalena praedicto converso apparuit.	17
XVI. Vita domini Christiani monachi de Hemmenrode.	17
XVII. De sacrista de Lucka, qui nocte sanctam Mariam super altare residere conspexit. .	23
XVIII. Item de quodam monacho eiusdem coenobii, qui san- ctam Mariam ad vigilias circuire, et singulorum monachorum vultus detegere vidit, duobus tantum neglectis.	24
XIX. Item de altero monacho eiusdem claustrī, cui beata Maria super altare in aere inter multitudinem sanctorum apparuit. .	24
XX. De visionibus nobilis virginis de Quida.	25

XXI. De Christina sanctimoniali, quae sanctam Mariam in sua Assumptione coronam de coelo super conventum Vallis sancti Petri denitttere conspexit.	28
XXII. De Ottone Praeposito Xautensi, qui precibus sanctae Mariae a duplice infirmitate curatus est.	30
XXIII. De clero, cui sancta Maria pro lingua ab Albiensibus haereticis praecisa novam restituit.	31
XXIV. De Adam monacho de Lucka per sanctam Mariam a scabie capitis sanato, et de sanitatibus quas operatur in Monte Pessulano, et imagine eius apud Sardanay.	33
XXV. De converso, qui per Ave Maria ab infestatione diaboli liberatus est.	25
XXVI. Item de inclusa, quae eodem beneficio illusiones diabolicas evasit.	35
XXVII. Item de matrona, quae per eandem salutationem angelicam liberata est ab opressione adulterii.	36
XXVIII. De Theoderico milite, cuius vincula meritis sanctae Mariae dirupta sunt.	37
XXIX. De sacerdote de Polege, cui sancta Maria apprens timores tonitruorum temperavit.	38
XXX. De beata Elizabeth de Sconavia, quae ad illum versiculum: Audi nos, et cetera, vidi sanctam Mariam flexis genibus Christum pro conventu orare.	39
XXXI. Item de clero, cui ad illum versiculum: Ora Virgo, sancta Maria panem in os misit.	39
XXXII. De milite propter domini sui uxorem tentato, quem sancta Maria per osculum liberavit.	40
XXXIII. Item de sanctimoniali, quam per alapham sanavit, cum in amore cuiusdam clerici esset accensa.	41
XXXIV. Item de Beatrice custode.	42
XXXV. De milite in vigiliis deficiente, quem sancta Maria in visione confortavit.	43
XXXVI. De Henrico monacho electo, qui meritis beatae Mariae receptus est.	44
XXXVII. De miris visionibus domini Bertrammi monachi de Karixto.	45
XXXVIII. Vita domini Walteri de Birbech.	49
XXXIX. De Abate nostro, cui virgam pastoralem sancta Maria porigere visa est antequam in Abbatem promoveretur.	57
XL. Item de Episcopo Theoderico, qui per ipsam Coloniae in Antistitem est promotus, eiusque nutu depositus.	58
XLI. De scholare Coloniensi, quem sancta Maria in somnis corripuit, cum ordini malediceret.	59
XLII. De poena Sybodonis et sociorum eius, ob iniuriam beatae Virginis.	60
XLIII. De poena lusoris, qui blasphemavit sanctam Mariam.	62
XLIV. Item de poena cuiusdam matronae de Veldenze, quae de imagine sanctae Mariae stulte loquebatur.	62
XLV. De alia matrona, quae filiam a lupo raptam, per eandem imaginem recipit.	63
XLVI. De imagine sanctae Mariae in Yesse.	65

XLVII. De monacho medico, cui sancta Maria in choro ele-	ctuarium suum primo negavit, et postea emendato donavit.	67
XLVIII. De sanetimoniali, cuius tybiam laesam sancta Maria	in visione perunxit et sanavit.	68
XLIX. De incluso, qui per Ave Maria sensit miram dulcedinem.	69	
L. De monacho, quem sancta Maria deosculabatur ante mortem.	70	
LI. De Hermanno converso, pro quo defatigato sancta Maria	horam decantavit, et finem praedixit.	71
LII. De Pavone converso, qui sanctam Mariam in fine suo	vidit.	73
LIII. Item de sanctimoniali, cui morienti apparuit.	73	
LIV. Item de Warnero monacho, cui in extremis subvenit,	cum a daemonibus terreretur.	73
LV. Item de canonico Coloniensi, cui in fine se ostendit.	74	
LVI. De Konone cruce signato, quem sancta Maria morientem	consolata est.	75
LVII. De milite decollato, qui per eam evasit gehennam.	76	
LVIII. Item de latrone, quem decollatum sepeliri fecit in ecclesia.	76	
LIX. De monacho, qui ordinem Cisterciensem sub eius pallio	vidit in regno coelorum.	79

Distinctio octava de diversis visionibus.

I. Ratio quare in octava distinctione de diversis visionibus	tractetur.	80	
II. De sacerdote cui nativitas Christi in somnis revelata est	. . . . .	82	
III. Item de sorore Christina et eadem nativitate.	. . . . .	82	
IV. De diversitate somniorum, et visione spirituali.	. . . . .	83	
V. De monacho qui Christum quasi recenter natum vidit cum	Maria et Joseph	. . . . .	84
V1. De Priore qui vidit stellam in nocte Dominicæ Nativita-	tis super cantantes.	. . . . .	86
VII. De Richmude quae in Epyphania Christum vidit in praec-	sepio, Patris vocem audiens desuper.	. . . . .	86
VIII. De virgine cui Christus apparuit in aetate trienni.	. . . . .	87	
IX. De praedicta Richmude quae Dominum vidit in domo	Pontificis inter persecutores.	. . . . .	89
X. De virgine cui Christus frequenter vigilanti apparet in cruce.	. . . . .	89	
XI. De Daniele monacho cui Christus apparens in cruce, con-	tulit gratiam lacrimarum.	. . . . .	90
XII. Quomodo intelligendum sit: Percussit petram, et cetera.	. . . . .	91	
XIII. De Petro monacho de Claustro.	. . . . .	92	
XIV. Item de monacho eiusdem coenobii tentato, in cuius	aspectu crucifixi vulnera peruncta sunt.	. . . . .	93
XV. De Christina monacha cui crucifixus apparuit et senex	perungens vulnera eius.	. . . . .	94
XVI. De sanctimoniali tentata quam Christus complexus est.	. . . . .	94	
XVII. De duobus conversis Claustri qui viderunt Christum in	aere pendentem in cruce.	. . . . .	95
XVIII. Item de converso de Lucka qui vidit Christum cum	quindecim religiosis in aere crucifixum.	. . . . .	95
XIX. De crucifixione religiosorum.	. . . . .	96	

XX. De Conrado converso qui in extasi factus, Christum vidi in cruce.	98
XXI. De milite cui crux inclinavit, qui inimico suo pepercerat ob illius amorem.	99
XXII. De sanctimoniali cui crucifixus tenebras temperavit.	99
XXIII. De novicio cuius fronti crux impressa est, cum inclinaret ad Gloria Patri.	100
XXIV. De monacho pictore qui in Paraschieve mortuus est.	100
XXV. De crucifixo ecclesiae sancti Georgii in Colonia, qui campanarium trusit.	101
XXVI. De vindicta in milites qui hostes suos in ecclesia occiderunt.	101
XXVII. De vindicta Dei in Damiatanos qui fune crucifixum traxerunt.	102
XXVIII. Item de concubibus quos crucifixerunt, cum confusere vellent ad Christianos.	103
XXIX. De Christo qui in paupere conquestus est converso se fuisse percussum.	103
XXX. De Henrico contracto monacho Claraevallis, qui in somnis vidi Christum in pectore suo obdormire, cum infirmus moreretur.	104
XXXI. De Theobaldo Comite qui in figura leprosi, Christi pedes lavit.	105
XXXII. De Episcopo qui leprosi nares lingens, gemmam decidentem suscepit.	105
XXXIII. Item de Episcopo Salzburgensi qui leprosum communicans, vomitum eius sumpsit, cum sacramentum eieisset.	107
XXXIV. De odore aromatico in Pascha.	108
XXXV. De passione Christi.	108
XXXVI. De Spiritu sancto.	109
XXXVII. De Henrico converso, et columba quam vidi super caput Hermanni Prioris.	111
X ^{XXVIII} . De monacho in cuius capite visa est columba cum legeret Evangelium.	111
XXXIX. De sanctimoniali cui mentaliter ostensum est sacramentum sanctae Trinitatis.	112
XL. Qua similitudine electi dicantur membra Christi.	113
XLI. De Angelis.	113
XLII. De virginе quae per angelum liberata est a stimulo carnis.	114
XLIII. De converso qui angelum frequenter vidi et dicendo gratiam perdidit.	115
XLIV. Quid operetur angelus bonus sive malus circa hominem.	115
XLV. De sorore Christina quae vidi angelum presentatorem animarum.	117
XLVI. De hominibus qui viderunt reliquias montis Gudinsberg transmigrare in Stromberg.	118
XLVII. De militibus Templi quos pagani videre non poterunt dum horas suas dicerent.	119
XLVIII. De Patriarchis et Prophetis.	119

XLIX. De monacho Claraevallis qui sanctum Johannem Baptistam diligit.	120
L. Item de sanctimoniali eiusdem Praecursoris dilectrice.	121
LI. De duobus monalibus contendentibus pro sancto Johanne Baptista atque Evangelista.	122
LII. De canonico Bonnensi quem sanctus Johannes Baptista trusit.	124
LIII. De mercatore cui meretrix vendidit brachium sancti Johannis Baptiste.	125
LIV. De dente eiusdem qui est apud nos, et de virtutibus per eum factis.	127
LV. De Apostolis.	128
LVI. De femina sortilega quae sanctum Andream repudiavit.	129
LVII. De pelle ursina sancto Andreae empta, per quam mare furens sedatum est.	129
LVIII. De homine per sanctum Jacobum a suspendio liberato.	130
LIX. De Gerardo milite quem diabolus de ecclesia sancti Thomae in India in momento transtulit in terram suam.	131
LX. De dente sancti Bartholomaei de quo sanguis exivit cum deberet dividi.	133
LXI. De femina quae sanctum Judam contempsit.	133
LXII. De braxatrice ecclesiae sanctorum Apostolorum, cuius domus inter flamas miraculose servata est.	134
LXIII. De Karolo cive qui lapides ad fundamenta ecclesiae eorundem Apostolorum obtulit.	135
LXIV. De Martyribus.	136
LXV. De revelatione martyris nostri.	136
LXVI. De sanctis ante Alkazer in aere visis, per quos Christiani adepti sunt victoriam.	137
LXVII. De reliquiis martyrum quae Bernardum in latere stimulaverunt cum illicite moveretur.	138
LXVIII. De dente sancti Nycholai in Bruwilre.	138
LXIX. Quare beatus Thomas Cantuariensis plus ceteris martyribus miraculis choruscit.	139
LXX. De freno per quod multa siebant miracula, cum eiusdem martyris esse putaretur et non esset.	140
LXXI. De Confessoribus.	141
LXXII. De converso cui sanctus Nycholaus apparuit in choro.	141
LXXIII. De fure quem idem confessor a patibulo liberavit.	142
LXXIV. De Adam monacho quem sanctus Nycholaus cum sancto Paterniano ab infirmitate sanaverunt.	142
LXXV. De puero opilione cui sanctus Nycholaus mortem suam praedixit.	143
LXXVI. De tabula sancti Nycholai apud Porcetum.	144
LXXVII. De magistro Johanne cui infirmanti sanctus Martinus et sanctus Godehardus succurrerunt.	145
LXXVIII. De Gerardo Abate Claraevallis cui sanctus Eucharius cum sociis apparuit.	146
LXXIX. De Virginibus.	148
LXXX. De Theoderico Episcopo Livoniae qui sanctam Ma-	

riam Magdalenam viduis, et sanctam Margaretam virginibus assistere vidi cum eas velaret.	149
LXXXI. De Arnoldo monacho Vilariensi quem sancta Maria Magdalena tactu sanavit.	149
LXXXII. De Abbatissa in Hovenne cuius oculos sancta Lin-thildis curavit.	150
LXXXIII. De imagine sanctae Katherinae ibidem.	150
LXXXIV. De osse sanctae Katherinae quod oleum stillavit. .	151
LXXXV. De duabus sacris virginibus quae de Folcoldesrode reversae sunt Coloniam.	151
LXXXVI. Item de duabus virginibus undecim millium, quae per revelationem sunt inventae et nobis donatae.	154
LXXXVII. De Viatore qui de earum reliquiis miraculose obtinuit.	155
LXXXVIII. De converso quem sacra virgo in somnis oscu-labatur.	155
LXXXIX. De osse equino quod de earum reliquiis miracu-lose proiectum est.	156
XC. De puella quae ad hymnum, Te Deum laudamus, cho-rum spallentium in coelum transferri vidi.	157
XCI. De his quae Hermannus Abbas vidit de loco nostro. .	158
XCII. De Rudolpho qui illotis manibus timuit tangere asper-sorium.	160
XCIII. De monacho qui in excessu factus, propriam vidi animam.	160
XCIV. De sanctimoniali quae propter defectum unius pietan-tiae mirifice consolata est.	160
XCV. De converso qui dicendo perdidit dulcedinem divini-tus concessam.	161
XCVI. De viatore propheticus spiritus qui apparuit Henrico converso.	162
XCVII. De Rudolpho canonico de Aldinsele cui viri candi-dati horas canonicas decantaverunt.	164

Distinctio nona de sacramento corporis et sanguinis Christi.

I. De sacramento corporis et sanguinis Christi. Interrogatio quid sit sacramentum, quae res sacramenti, quae causa institutionis, quae forma, quis modus conversionis vel sumptionis.	165
II. De Gedescalco de Volmuntsteine qui Christum sub specie infantis in manibus suis vidi.	167
III. De Adolpho sacerdote qui in hostia vidi virginem cum infante, deinde agnum, postea crucifixum.	169
IV. De Episcopo Livoniae qui Christum vidi in altari. . . .	170
V. De sacerdote de Wickindisburg qui in canone dubitans vidi crudam carnem.	170
VI. De sacerdote qui hostiam in ore ob maleficia servans, de ecclesia egredi non potuit.	171
VII. De corpore Domini in ecclesia furato, quod a bobus in agro proditum est.	172

VIII. De apibus quae basilicam corpori Dominico fabricaverunt.	172
IX. De poena mulieris paralytiae propter corpus Domini quod super caules suos seminaverat.	173
X. De musca quae circa corpus Domini in hora sumptionis volitans, mortis poenam solvit.	174
XI. De muribus qui hostias non benedictas rodentes litteras non tetigerunt.	174
XII. De corpore Domini quod in flumen proiectum haereticos dimersit.	175
XIII. Item de corpore Domini quod nave confacta ad reliquias naves natavit.	176
XIV. De corpore Domini quod Coloniae de manibus sacerdotis labens lapidi miraculose impressum est.	176
XV. De hostiis in Anrode clericorum insania excussis.	177
XVI. De ecclesia combusta et corpore Domini intacto.	178
XVII. De Abbe Daniele qui formam sanguinis vidi in calice.	178
XVIII. De Heylardo sacerdote de Wüninsdorf qui formam humani cruroris vidi in calice.	179
XIX. De cive Hildinshemensi qui in canone vidi calicem cum dubitaret sanguine Domini exuberantem.	179
XX. De Hertwico scholare qui vidi formam sanguinis in calice in Risene.	180
XXI. De Hildebrando sacerdote de Mestede qui vidi speciem cruroris in calice cum duobus militibus.	180
XXII. De corporali sacramento infuso, qui ablui non potuit, donec inclusa dubitans illud videret.	181
XXIII. Item de corporali infuso, in quo sanguis humanus apparuit.	181
XXIV. De infirmo cui ablutio conversa est in sanguinem.	182
XXV. De nobili femina cui ultima ablutio per panem suscepta conversa est in sanguinem.	183
XXVI. Qualis esse beat vita sacerdotum.	183
XXVII. Quae exigantur in sacerdote, ut Christi corpus possit confidere.	184
XXVIII. De sacerdote Claustrī, in cuius manibus infra canonem Christus visus est.	186
XXIX. De Hermanno Abbe in cuius manibus Henricus de Hart Christum vidi in missa.	186
XXX. De sacerdote qui infra canonem a terra suspenditur.	187
XXXI. De Ulrico monacho Vilariensi.	188
XXXII. De sacerdote cui Dominus tantam contulit devotionem, ut venter eius dirumpi videatur accedenti ad altare.	189
XXXIII. De Richmude quae hostiam in elevatione ad instar cristalli vidi perlucidam.	189
XXXIV. Item de devotione eiusdem quando communicabat, et de claritate quam vidi super altare in canone.	190
XXXV. De femina religiosa Brabantiae quam Christus propriis manibus communicavit.	191

XXXVI. Item de Hildegunde vidua quam Christus per se ipsum communicavit.	192
XXXVII. De converso Livoniae qui communicare desiderans hostiam reperit in ore suo.	193
XXXVIII. Item de Erkenbaldo de Burdeim, cui idem contigit, cum ei ob occisionem cognati sacramentum fuisse negatum.	193
XXXIX. De corporali dulcedine sanctimonialis quam percipit in sacra communione.	195
XL. Item de dulcedine Aleidis Abbatissae Monasteriensis ex sacra communione.	195
XLI. De converso qui communicaturus vidit Christum sanguinem suum quasi stillare in calicem.	197
XLII. De converso qui videt in os alterius conversi sacerdotem mittere puerum pulcherrimum.	198
XLIII. De Mauricio Episcopo Parisiensi qui in fine suo per communionem sacram sensum recepit.	199
XLIV. De puerulo qui hostiam non benedictam corpus non esse Domini deprehendit.	200
XLV. De converso qui per desiderium communicandi spiritum meruit prophetiae	200
XLVI. De femina religiosa quae communione sibi negata, dulcedinem eius sensit in gutture, similiter eius odorem ex remoto percipiens.	201
XLVII. De femina quae de solo corpore Christi vixit.	201
XLVIII. De milite qui virtute sacrae communionis in duello triumphavit.	202
XLIX. De milite qui suspensus mori non potuit, donec Christi corpus percepit.	204
L. De ancilla sacerdotis quae gratia Domini corporis sensum recepit.	205
LI. De milite qui coram Christi corpore in luto veniam petens, luti immundicias non sensit.	206
LII. De haereticis qui in ecclesiis furati sunt corpus Domini, et uno propter hoc suspenso.	207
LIII. De sacerdotibus indigne conscientibus.	207
LIV. De sacerdote in Hadenmare qui carbones visus est masticare in perceptione sacramenti.	208
LV. De sacerdote Frisone qui calcavit corpus Domini.	209
LVI. Ce Petro medico qui sub specie panis tantum credidit esse sacramentum et non rem.	209
LVII. De sacerdote malo a quo infans Christus in missa faciem avertit.	210
LVIII. De Erwino sacerdote qui corpus Domini in missa perdidit.	210
LVIX. De Daniele Abbaté qui in calice reperit crudam carnem.	211
LX. De sacerdote sine ordinibns celebrante, cuius manus sacer ignis devoravit.	212
LXI. Item de alio qui sine ordinibus celebrans crucifixum vidit lacrimanten.	212

LXII. Quomodo sacra eucharistia sumi debeat.	213
LXIII. De Wirico converso qui carbones sumere visus est loco sacramenti.	213
LXIV. De converso proprietario qui corpus Christi sumere non potuit.	214
LXV. De hostia quae in Belle de corporali resilivit, ob ver- miculum in ea decoctum.	215
LXVI. De corporali quod ob tactum impraegnatae sanctimo- nialis sanguineam contraxit maculam.	216
LXVII. Item de corporali quod Godescalcus in exsiccatione rupit, et divina virtus reparavit.	216

Distinetio decima de miraculis.

I. Quid sit miraculum; a quo vel a quibus fiant, seu in qui- bus; quae etiam sit causa miraculorum.	217
II. De Winando qui infra unam horam ab Jerusalem transla- tus est in Dioecesim Leodiensem.	218
III. De monacho idiota qui in somnis accepit scientiam pre- dicandi	219
IV. De clero qui per minutionem litteraturam perdidit, rur- sum recepit eandem anno revoluto sanguinem minuendo. .	220
V. De converso Eberbacensi cuius tactu infirmi sanabantur. .	221
VI. De monacho contemptore temporalium cuius tactu vesti- mentorum infirmi sanabantur.	221
VII. De rustico fornaci in Hemersbach incluso et per san- ctum Jacobum liberato.	222
VIII. De Abbe qui in caritate a monacho suo admonitus carnes comedit.	223
IX. De monacho qui carnem foetidam coepit comedere, cum Abbati suo obedire nollet ad esum carnium.	223
X. De femina a daemonio liberata et ab eodem ob inobedi- entiam confracta.	224
XI. De daemone quem Albertus Scodehart ioculariter eiecit. 224	
XII. De Theoderico milite de Rulant qui fluxu sanguinis laborans Sarracenos miraculose fugavit.	226
XIII. De milite cuius vinea collecta, ob perfectionem deci- mationis repleta est miraculose.	227
XIV. De converso cuius oratione olla confracta miraculose illa reparata est.	228
XV. De converso ob cuius obdientiam pisa in agro siccans miraculose versa est.	229
XVI. De Sophia Abbatissa cui tenuis cervisia versa est in vinum.	229
XVII. De pistrice blasphemante cuius pasta versa est in simum. 230	
XVIII. De Ottone de Seoninburg qui per totam Quadragesi- mam carnes comedit, et post Pascha illis vesci non potuit. 231	
XIX. De crucifixo apud sanctum Goarem vulnerato, de quo sanguis exivit.	232
XX. Item de cruce lanceata cui simile contigit.	232
XXI. De furibus qui in Traiecto crucem furati sunt et su- spensi.	233

XXII. De matrona quae sine dolore peperit, cum convenisset in mariti signatione.	234
XXIII. De divisione solis in tres partes.	235
XXIV. Item de eclypsi solis et morte Philippi Regis.	236
XXV. De stella quae visa est Coloniae post meridiem.	237
XXVI. Item de stella maxima quae apparuit post solis oc- casum.	237
XXVII. De tonitruo et fulmine in vigilia sancti Mathiae.	237
XXVIII. De theatro in Saxonia fulminato.	238
XXIX. De sacerdote in Elyzacia fulminato.	238
XXX. De Richwino per tonitruum a praedonibus liberato.	239
XXX. De vidua quae mensuras suas ponens contra ignem, domum suam ab incendio liberavit.	240
XXXII. De cive Susaciensi cuius vestis combusta est, cruce custodita miraculose.	240
XXXIII. Item de pomo combusto, zona crucis quae circum- ligata fuerat illaesia.	241
XXXIV. De clero qui a meretrice infamatus incendium non sensit.	241
XXXV. De piscatore fornicario quem candens ferrum ob confessionem non laesit, et postea recidivantem aqua frigida combussit.	243
XXXVI. De viatore incendiario quem frigidum ferrum inussit.	244
XXXVII. De crucibus quae apparuerunt in Frisia in aere tempore praedicationis crucis.	245
XXXVIII. Item de cruce quae apparuit in Suiherhusen iuxta solem	245
XXXIX. Item de alia cruce quae visa est in villa Docheym provincia Frisiae.	245
XL. Item de crucibus quae visae sunt eodem tempore iuxta Coloniam in villa Hellendorp.	246
XLI. De nube quae in Saxonia cadens multos submersit.	246
XLII. De pueru monstruoso post baptismum sanato.	247
XLIII. De pagano apud Babylonem baptizato et sanato.	248
XLIV. Item de auctore huius Dialogi, qui beneficio baptismi convaluit.	248
XLV. De cane qui a scholaribus baptizatus, in rabiem versus est.	249
XLVI. De Richardo Rege Angliae et periculo eius in mari.	249
XLVII. De pressuris quae facta sunt nostris temporibus.	250
XLVIII. De terraemotu in Cipro.	251
XLIX. De terraemotu in Brixia.	251
L. De terraemotu in Colonia.	252
LI. De igue qui visus est de coelo in terra Comitis de Monti.	252
LII. De homine de fodina in qua per annum iacuerat obrutus, mirabiliter liberato.	252
LIII. De homine qui sacramentum cinerum irridens pulvere suffocatus est.	253
LIV. De converso subulco et arbore eius meritis scissa.	254
LV. De puella et silice in signum stabilitatis eius scisso.	255
LVI. De avicula meritis sancti Thomae Episcopi a milvo liberata.	255

LVII. De columbis quibus miles licentiam dedit avolandi.	256
LVIII. De cynoniis quibus Prior Cisterciensis benedictionem dedit.	256
LIX. Quod hyrundines semper solita repant habitacula.	257
LX. De cycenia propter adulterium occisa.	258
LXI. De anulo Conradi Praepositi in esoce reperto.	258
LXII. De aquis in sanguinem versis et piscibus earum.	259
LXIII. De bubalis qui custodem suum interfecerunt.	259
LXIV. De lupa quae scholarem interfecit in Carpania.	260
LXV. De homine cuius omnes liberos lupi suffocaverunt.	260
LXVI. De lupo qui puellam traxit in nemus, ut os de gutture socii erueret.	261
LXVII. De bufone qui persecutus est Theodericum cognomento Cancerum.	261
LXVIII. Item de bufone qui in phyala bibuli sacerdotis repertus est.	263
LXIX. De bufone qui repertus est super altare Judaeorum cum celebrarent cenophegia.	263
LXX. De serpente qui vulnus satellitis suxit et sanavit.	264
LXXI. De matrona Flandriensi quae serpentem in orbita bibit, et in partu eundem effudit.	264
LXXII. Item de muliere cui dormienti serpens per os ingressus est, et per partum egressus.	265

Distinctio undecima de morientibus.

I. Quid sit mors, et unde dicatur; et de quatuor generibus morientium.	266
II. De morte Meyneri sacerdotis de Claustro.	268
III. De Morte Ysenbardi sacristae eiusdem coenobii.	269
IV. De morte Sigeri monachi.	272
V. De morte adolescentis laici cum quo angeli cum moreretur loquebantur.	273
VI. De Oberto converso qui moriens coelestem audivit harmoniam.	274
VII. De converso caeco qui audivit angelos officia exequiarum completere.	275
VIII. De morte fratris Hildebrandi eius animam in specie pueri speciosi conventus candidatorum deferebat.	276
IX. De converso mortuo circa cuius corpus frater Warnerus candelas stare vidit.	276
X. De morte Herwici Prioris.	277
XI. De morte Mengozi conversi qui ad mandatum Gisilberti Abbatis revixit.	278
XII. Item de morte Gozberti conversi qui reviviscens visa recitavit.	279
XIII. De finali contritione sacerdotis quandoque nigri monachi existentis.	281
XIV. De Rudingero monacho cui beatus David finem suum praedixit.	282
XV. De morte Gerungi quem homines nigri et vultures morientem observabant.	283

XVI. De morte conversi super quem residebant corvi cum agonizaret, qui a columba expulsi sunt.	284
XVII. De morte Kononis de Malebech monachi in Claustro.	285
XVIII. De morte Ludolphi monachi de Porta.	287
XIX. De morte Allardi monachi de Lucka cui Christus cum matre et sanctis morienti apparuit.	287
XX. De milite occiso qui ad invocationem divini nominis salvatus est.	289
XXI. De Frisone qui sine sacramentis ohiit, satis a filio monitus.	299
XXII. Item de Frisone occiso qui ante mortem omnia sacramenta suscepit.	289
XXIII. De Wigero milite qui a Saracenis occisus est.	290
XXIV. De Theoderico de Rulant qui orans ad sepulchrum Domini ut moreretur precibus obtinuit.	291
XXV. De morte monachi de Oesbroeck qui vivere recusavit propter Abbatem inordinatum.	291
XXVI. De Abbate qui in Bauwaria incendio suffocatus, post mortem miracula fecit.	292
XXVII. De morte inclusi de sancto Maximino in Colonia.	293
XXVIII. De morte Clementiae sanctimonialis Nivellae, circa cuius corpus inventi sunt novem circuli ferrei.	284
XXIX. Item de Osilia Leodiensi quae circulis ferreis se ligaverat.	294
XXX. De morte Gerbrandi Abbatis Claricampi.	295
XXXI. De morte Udelloidis sanctimonialis.	295
XXXII. De morti Conradi cellararii nostri.	296
XXXIII. De morte Conradi monachi nostri quem Richwinus vocavit.	296
XXXIV. De morte Gregorii Armenii quem mater defuncta vocavit.	296
XXXV. De converso de Cynna qui propter obulum reversus est ad corpus.	297
XXXVI. De monacho qui propter cucullam quam moriens exuerat prohibitus est intrare paradisum.	298
XXXVII. De cive Strazburgensi cuius anima ad corpus rediit.	299
XXXVIII. De magistro Thoma theologo qui diabolum vidi in morte.	299
XXXIX. De usurario Metensi cui mortuo crumena cum denariis conseputa est.	300
XL. De usurario in Freggenne quae mortua denarios numerantes imitabatur.	300
XLI. Item de ususaria de Bacheim cuius anima a daemoniis in specie corvorum evulsa est.	301
XLII. De Theoderico usurario qui moriens denarios masticavit.	301
XLIII. De morte Walteri clerici dispensatoris Lutharii Praepositi Bonnensis.	302
XLIV. De morte Godefridi canonici sancti Andreeae in Colonia.	303
XLV. De morte Hermanni secundi Decani in Colonia.	303
XLVI. De morte legistae in Saxonia cui morienti lingua dividinitus subtracta est.	304

XLVII. De Henrico rustico qui moriens vedit capiti suo lapidem ignitum imminere, per quem agros alienos proximo subtraxerat.	305
XLVIII. Item de rustico cui diabolus palum igneum mittere in os morienti minabatur, ob eandem culpam.	305
XLIX. De clero mortuo qui rediens se iudicatum et in manus impiorum traditum exclamavit.	306
L. Item de clero moriente qui se tubam infernalem audivisse testabatur.	306
LI. De morte Comitis Fulkensis haeretici ob blasphemiam occisi.	306
LII. De morte Johannis Dani qui diabolum vedit in morte.	307
LIII. De quodam servo quem duo canes cum se episcopum simularer laceraverunt.	307
LIV. De morte Bernardi Monasteriensis qui sororium suum occidit.	308
LV. De latronibus Coloniae in rotis positis.	309
LVI. De rusticis qui post mortem in sepulchro contendebant.	309
LVII. De subita morte cuiusdam conversi conspiratoris.	310
LVIII. De morti canonici qui velatam sanctimoniale studi praverat.	310
LIX. De morte puerae in cuius sepulchro canes se invicem mordebant.	310
LX. De muliere maga quam daemones transferebant.	311
LXI. De hospitalario qui se ipsum in aquis suffocavit.	312
LXII. De matrona agonizante quam mors deserens clericum iuxta stantem invasit.	313
XLIII. De monstro quod in specie feminac interfecit familiam duarum curiarum, cum in eas respiceret.	313
LXIV. Item de monstro quod Bonnae de uno sepulchro exiuit et aliud intravit.	314
LXV. De monacho qui in Alna cadens exspiravit, dum legeretur Evangelium: Vigilate quia nescitis, et cetera.	314

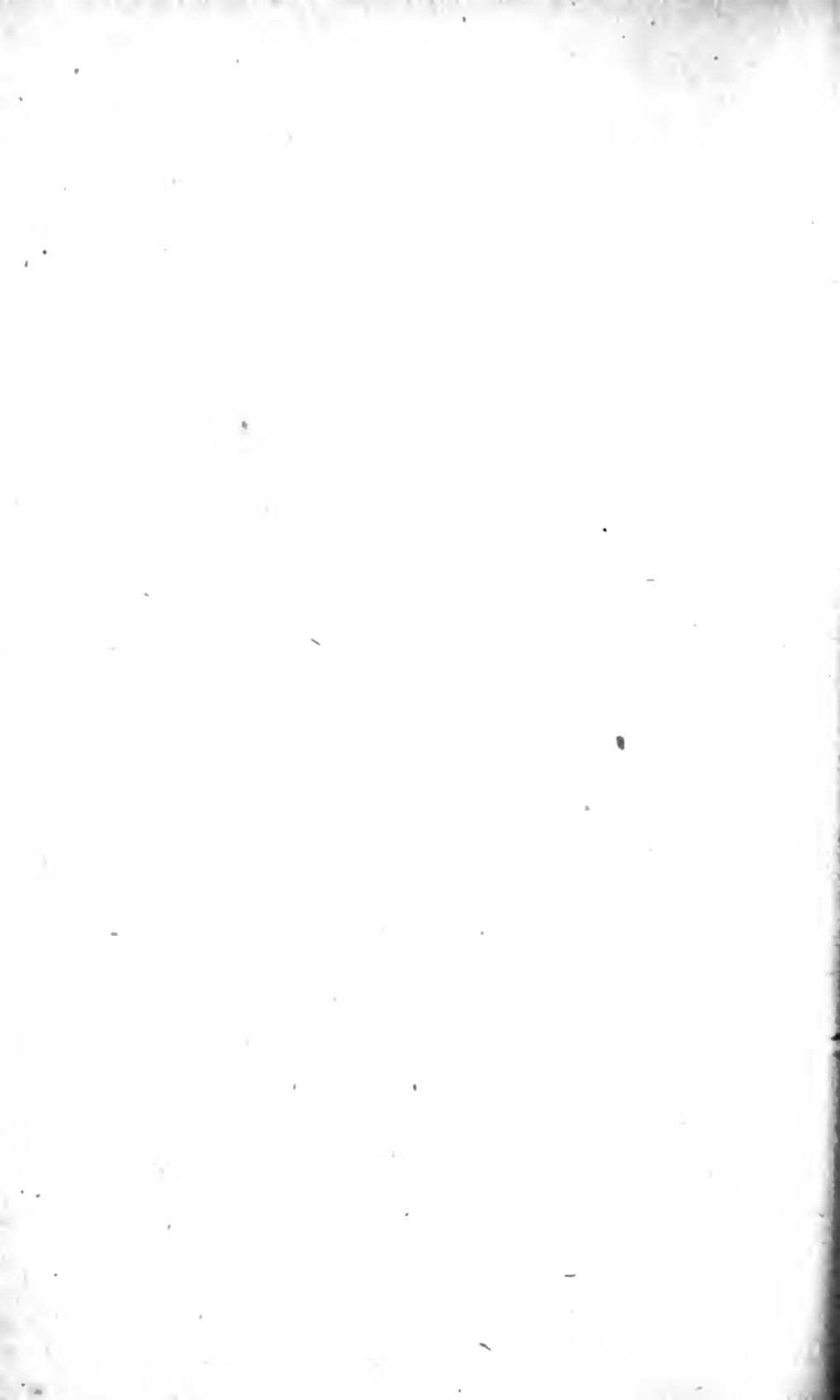
Distinctio duodecima de praemio mortuorum.

I. De poenis et gloria mortuorum.	315
II. De poena Lodewici Lantgravii.	316
III. De poena cuiusdam principis Alemanniae.	317
IV. De clero cuius corpus diabolus loco animae vegetabat.	317
V. De poena Wilhelmi Comitis Juliacensis.	318
VI. De poena sacerdotis cuius animam parochiani sui agitaverunt in puteum.	322
VII. De poena sculteti de Kolmere qui missus est in Vulcanum.	322
VIII. Item de sculteto de Leggenich qui in eundem montem missus est.	323
IX. Item de Brunone de Flitert qui in eundem Vulcanum proiectus est.	323
X. Item de poena Brunonis filii eius, cui in inferno propinatum est.	324
XI. De Everardo milite qui se erexit in feretro.	324

XII. De Decano Palernensi quem Rex Arcturus invitavit ad montem Gyber.	324
XIII. De poena Bertolphi Ducis Ceringiae qui missus est in Vulcanum.	325
XIV. De poena Frederici militis de Kelle.	326
XV. De Henrico Nodo qui post mortem multis visibiliter apparuit.	327
XVI. De tornamento occisorum iuxta Montenake.	327
XVII. De Waltero de Milene.	328
XVIII. De milite mortuo qui nocte serpentes et bufones loco piscium ante portam filii suspendit	328
XIX. De Bauwaro qui post mortem uxori apparens, dixit sibi eleemosynas nihil profuisse.	329
XX. De poena concubinae cuiusdam sacerdotis quam diabolus venabatur.	330
XXI. De sanctimoniali quae infantem a se occisum ignitum circumferebat.	331
XXII. De Jordano Cardinali.	332
XXIII. En Everwaco ad infernales poenas deducto.	332
XXIV. De purgatorio cuiusdam usurarii Leodiensis.	335
XXV. De purgatorio cuiusdam Prioris de Claravalle.	336
XXVI. De purgatorio cuiusdam Mariae in Frisia.	337
XXVII. De purgatorio cuiusdam matronae propter artes magicas.	338
XXVIII. De monacho qui socio post mortem apparens dixit: Non putabam Dominum ita esse districtum.	339
XXIX. De scholastico qui post mortem in Pruli tabulam percussit et scidit.	339
XXX. Du Johanne sacrista Vilariensi qui apparuit Abbati.	340
XXXI. De purgatorio Abbatis qui invitus ivit ad laborem.	341
XXXII. De mortuo qui eleemosynas praeposuit orationibus.	342
XXXIII. De mortuo qui petivit missas tres in ordine nostro.	342
XXXIV. De purgatorio Christiani monachi Vallis sancti Petri.	343
XXXV. De purgatorio sanctimonialis in Rindorp cui sanctus Benedictus astitit.	343
XXXVI. De purgatorio Margaretae sanctimonialis de sancto Salvatore.	344
XXXVII. De purgatorio Wilhelmi monachi.	346
XXXVIII. De purgatorio sancti Patricii.	347
XXXIX. De monacho qui idem purgatorium intrare voluit.	348
XL. De poena Abbatis Corbeyae.	349
XLI. De poena Rudingeri et potu eius.	349
XLII. De poena sacerdotis propter sclaviniam peregrini.	350
XLIII. De gloria Irmentrudis Abbatissae in Ditskirgen.	351
XLIV. De gloria sanctimonialis quae Acelinae apparuit in sphæra ignea, et de tunica sancti David.	352
XLV. De gloria monachi cuius auima ad instar sagittae fuit ante Deum.	352
XLVI. De scholare cuius anima in specie columbae assumpta est.	353
XLVII. De manu scriptoris in Arinsburgh.	354
XLVIII. De odore magistri Petri Cantoris.	354
XLIX. De praedicatore ordinis Praemonstratensis.	355

L.	De cive in cuius cruribus scriptum erat: Ave Maria.	355
LI.	De converso qui dixit pectus suum quasi lapide maximo premi cum moreretur.	356
LII.	De morte Theoderici et Guntheri.	357
LIII.	De converso qui dixit Cisterciensem ordinem maximam habere gloriam in coelo.	357
LIV.	De glorificatione pedum eiusdem magistri.	358
LV.	De David monacho qui oculos in solem defixit.	358
LVI.	De dotibus electorum post resurrectionem.	359
LVII.	De Eynolpho Templario.	360
LVIII.	De sancta Maria quae obtinuit ne angelus secundo buccinaret.	362
LIX.	De coelesti Jerusalem et gloria sanctorum.	363

CORRIGENDA.

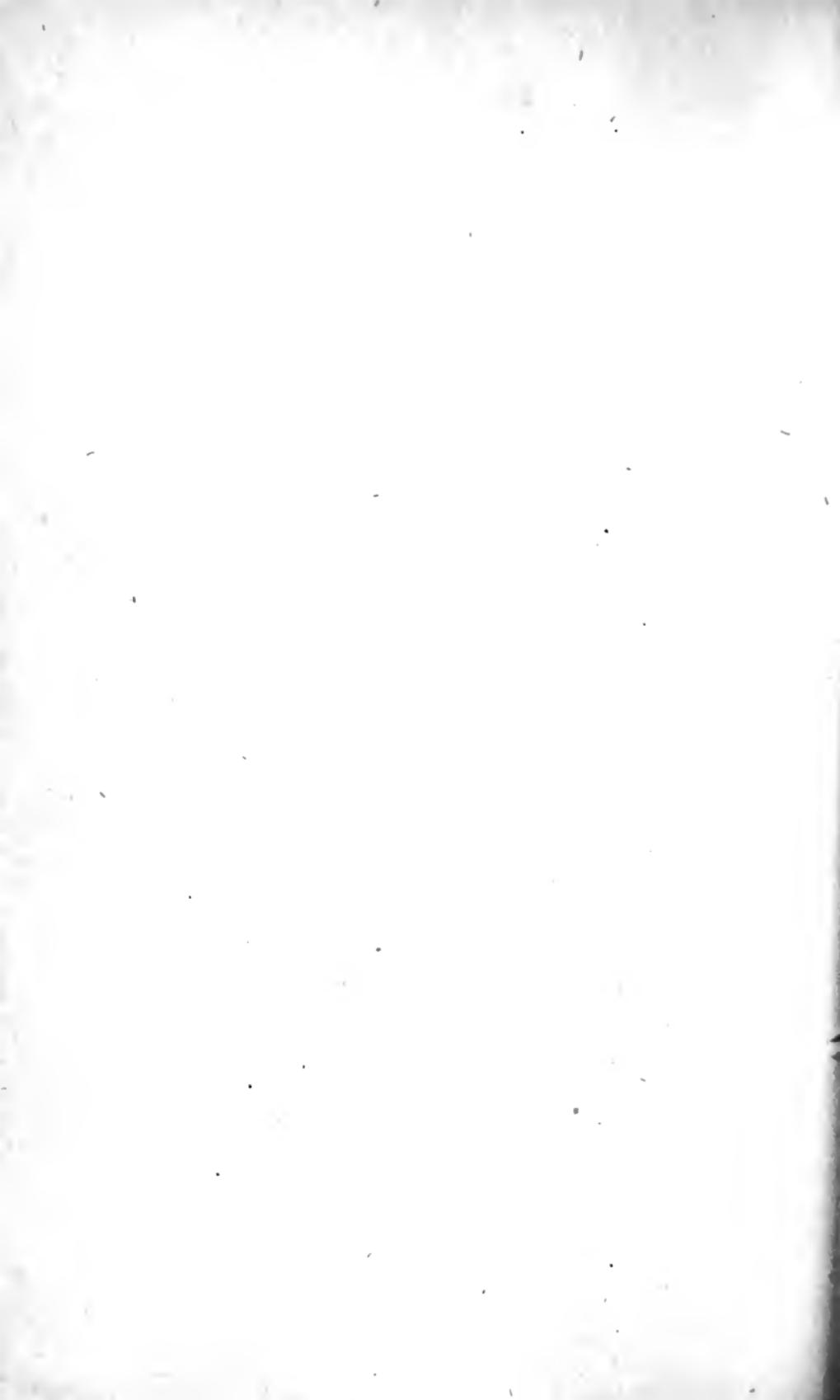
Vol. I.

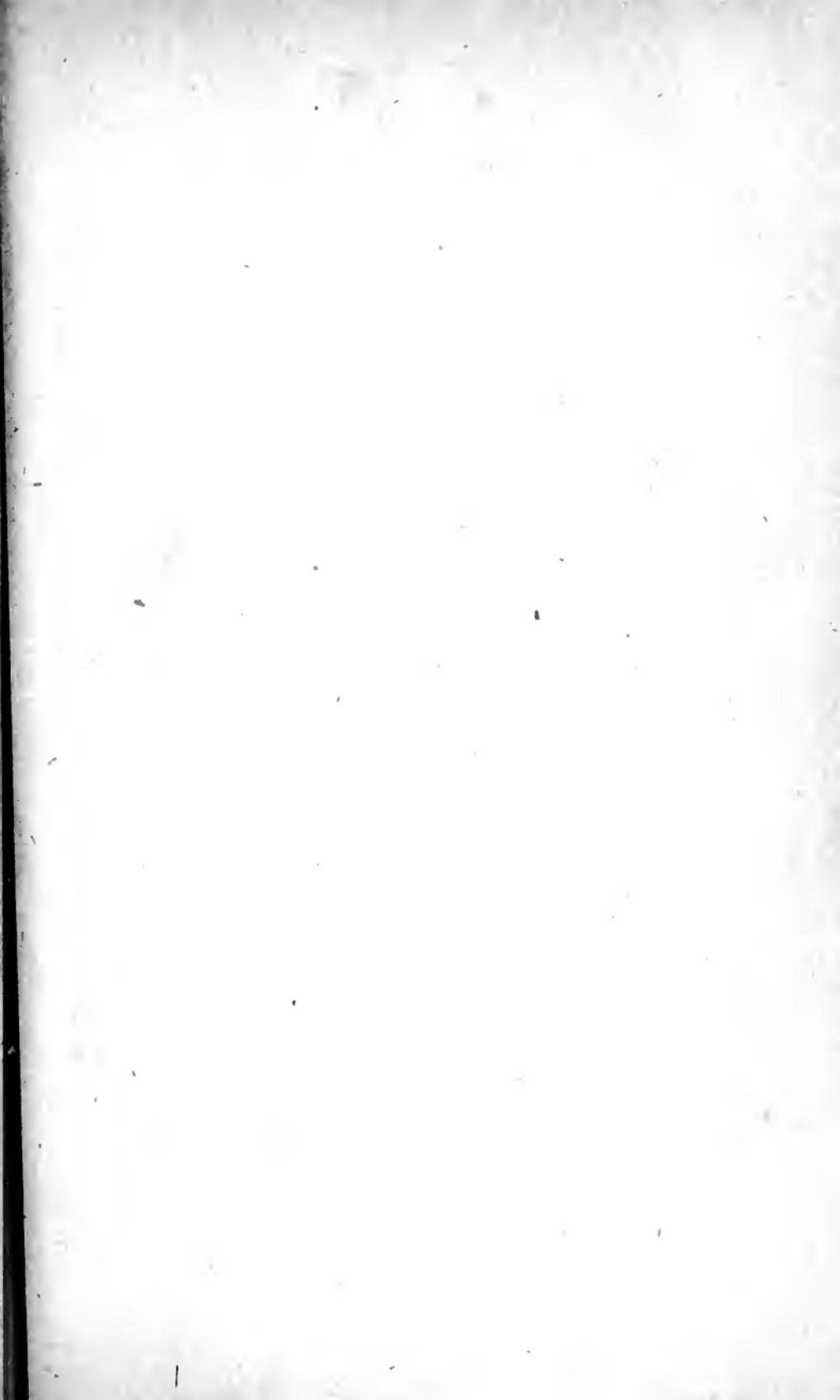
51, 13. Pro	attenderet	lege	attenderent
52, 21. "	disederarent	"	desiderarent
175, 31. "	apertum similiter	"	apertum, similiter
304, 29. "	quam ipse	"	quam ipsi
310, 26. "	diobolo	"	diabolo
338, 18. "	ab Job	"	ad Job
355, 13. "	Missa	"	Missam
386, 34. "	meritis eis	"	meritis eius

Vol. II.

32, 9. Pro	commedavit	lege	commendavit
101, 30. "	Wescupe	"	Westupe*)
150, 13. "	recendente	"	recedente
164, 30. "	discutiatur	"	discutiantur
182, 34. "	a cistam	"	ad cistam
198, 33. "	Jesu	"	Jesum

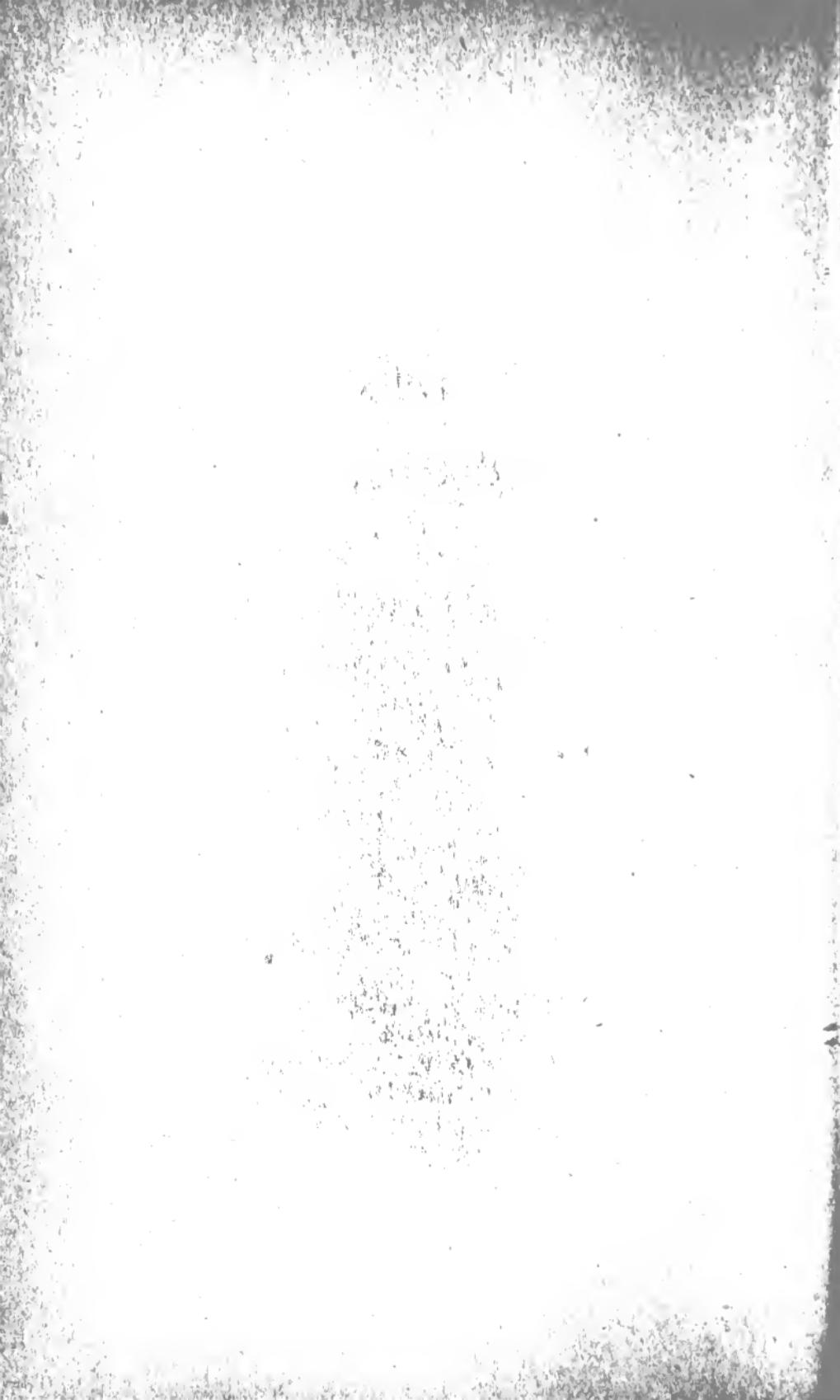

INDEX
IN
CAESARII HEISTERBACENSIS
DIALOGUM.
EDITIO NOVA, PRIORI CONGRUENS.

COLONIAE AGRIPPINAE
IN AEDIBUS
WISSENSCHAFTLICHES ANTIQUARIAT
UND VERLAGSHANDLUNG CREUTZER
G. M. B. H.
MCM XXII.

- A**braham Coloniensis I, 360.
Absalon abbas in Sprenkirsbach I, 255.
Achon (Accon, St. Jean d'Acre) in Syria I, 185.
II, 226.
Aczelina monialis I, 225. 364. II, 336. 351. 352. Aczelina fuit S. Bernardi abbatis consanguinea: quam archiepiscopus Coloniensis in suam dioecesim evocarat, ut monialibus consuetudines ordinis Cistertiensis demonstraret.
Adam monachus de Lucka II, 23. 33. 95. 142. 287.
Adam sacerdos ad S. Andream Coloniae I, 355.
Adolphus archiepiscopus Coloniensis I, 102. 349.
II, 134. 302. 303.
Adolphus episcopus Osinburgensis I, 29.
Adolphus comes de Monte I, 301.
Adolphus conversus de S. Agatha I, 312.
Adolphus sacerdos de Ditzkirgen I, 288.
Adolphus sacerdos de Dyeferne II, 169.
Advocatorum malorum poena I, 72. II, 304.
S. Aegidii (de St. Gilles) comes I, 302.
S. Aegidii Vita I, 145.
Aethna mons inferni os II, 326.
S. Agatha martyr I, 201.
S. Agathae abbatia ordinis Cistertiensis dioecesis Leodiensis I, 312. Anno 1216 conventus S. Agathae translatus est ad Vallem Dei, coenobium a Lothario comite de Hochstaden eodem anno fundatum prope Daelhem oppidum inter Leodium et Aquisgranum.
B. Agnetis anima in coelum defertur I, 49.
S. Albani ecclesia Namurcensis I, 86.

- Albericus abbas Cisteriensis I, 6.
 Albero conversus in Heisterbach I, 311.
 Albero sacerdos in Hildinsheim II, 179.
 Albertus canonicus maioris ecclesiae Coloniae
     II, 74.
 Albertus episcopus Maguntinensis I, 16.
 Albertus Scothart II, 224.
 Albia (Albis) fluvius II, 297.
 Albienses haeretici I, 300. II, 105. 250. eorum in
     sacerdotem crudelitas II, 31. miracula II, 175.
 Aldindorp (Klein-Altendorf) villa prope Rheinbach
     II, 56.
 Aldinsele (Oldenziel, Oldenzaal) oppidum Twen-
     thiae II, 164.
 Aleidis abbatissa Monasterii Westfaliae II, 195.
 Aleidis de Molsberg comitissa de Froizbreth I, 285.
     II, 8.
 Aleidis matrona in Gurzenich II, 311.
 Aleidis monialis in Lancwaden I, 125.
 Aleidis monialis in Rindorp II, 344.
 Aleidis priorissa in Fusinnich I, 54.
 Aleidis uxor Wirici militis de Girzene II, 150.
 Alexander III Papa I, 37. II, 69.
 Alexander prior in Hemmenrode I, 282.
 Alkazer (Alcacer do Sal) Sarracenorum castrum
     in Lusitania II, 137.
 Allardus monachus de Lucka II, 287.
 Allardus novicius in Heisterbach II, 164. 255. 265.
 Almericus Carnotensis magister Parisiensis I, 304.
     307.
 Alma abbatia ordinis Cisteriensis D. Leodiensis
     fundata anno 1148 prope oppidum Thuin I, 13.
     150. 220. II, 314.
 Amandus civis Lovaniensis I, 386.

- Ambula (Ambele, Amel) villa ad fluvium eiusdem nominis prope oppidum S. Vith I, 321. 338; ubi verba sic sunt ordinanda: „In villa quadam dioecesis Coloniensis quae Ambula vocatur, ante paucos annos campanarius fuit“.
- Anathasia sodalis S. Ursulae II, 154.
- Andernachum oppidum ad Rhenum I, 322. II, 326.
- S. Andreae ecclesiae Coloniensis turris fulmine incensa II, 237.
- Andreas magister Spirensis I, 234.
- Andreas quidam Parisiensis I, 26.
- Angelorum certamen cum daemonibus de usurarii anima I, 103.
- Anglorum cum Francis bellum II, 250.
- S. Anno archiepiscopus Coloniensis I, 99. II, 139.
- Anrode Ainrode Aynrode Haynrode (Anrath) villa prope Neersen II, 177.
- Anselmus miles de Lisere II, 256.
- Anthonius abbas II, 96.
- S. Apostolorum ecclesia Coloniensis II, 134 sq.
- S. Apostolos per candelas eligendi mos II, 129. 133.
- Aquisgrani (Aachen) I, 291. 334. II, 144. 236. 260.
- Arabia I, 320.
- Arcturus sive Artus rex I, 205. II, 325.
- Are (Altenahr) castrum I, 30. 316.
- Argentina oppidum I, 133: ubi corrigendum: „quae et Strazburg“. Conf. Act. Apost. 13, 9.
- Arinsburgh Arnisberg (Wedinghausen iuxta Arnsberg) monasterium ordinis Praemonstratensis D. Coloniensis II, 354.
- Arnisbeig (Arnsberg) oppidum I, 252, 332.
- Arnoldus abbas Cistertiensis archiepiscopus Narbonensis I, 301. II, 71.
- Arnoldus haereticus Coloniae exustus I, 298.

- Arnoldus monachus Claustrensis II, 54. 270.
 Arnoldus monachus Heisterbacensis I, 121. 249.
     II, 177.
 Arnoldus monachus Vilariensis II, 149.
 Arnoldus pastor in Burgende I, 183.
 Arnoldus sacerdos Bonnensis I, 121.
 Arnoldus scultetus Aquensis filius Helswindis de
     Giemenich I, 54. 362.
 Arnoldus servus Walteri de Birbech II, 52.
 Astrada matrona Coloniensis I, 363.
 Attrabatensis civitas (Arras) I, 130.
 Augusta (Augsburg) I, 48. 50.
 Babylon II, 248.
 Bacheim villa prope Frechen I, 253. II, 301.
 Baldemarus ministerialis palatini comitis Rheni
     II, 60.
 Baldewinus V comes Flandriae I, 86.
 Baldewinus VI comes Flandriae et rex Graeciae
     I, 86. II, 7.
 Baldewinus monachus in Relaxhusen I, 212.
 Bauwaria I, 279. Bauwariae dux II, 292. 329.
 Beatrix monialis II, 42.
 Bedian villa Frisiae II, 245.
 Behemoth luxuriae praeest I, 258. II, 41.
 Belle (Buschbell) villa iuxta Frechen II, 215.
 Beluacensis (de Beauvais) episcopus II, 248.
 S. Benedictus I, 7. 21. 50. 247. 388. II, 11. 147. 298.
     340. 344.
 Benigna abbatissa in Monte S. Salvatoris II, 344.
 Benneco miles de Palmirsdorp I, 21.
 Berge (Berg) villa prope Altenahr II, 263.
 Bergis (Altenberg): vide Mons.
 Bergis (Walberberg): vide Mons S. Walburgis.

- S. Bernardi abbatia ordinis Cistertiensis in Groot Aedwert prope Gröningen II, 4. 5. 247. 295.
- S. Bernardus abbas Claraevallis I, 6. 7. 12. 16. 23. 26. 62. 85. 120. 159. 172. 179. II, 268.
- Bernardus de Lippa II, 193. 243. Bernardus Bernardi comitis Lippiensis filius, habitum Cisterciensem in Campo S. Mariae induit, ubi et abbas effectus, sanctis moribus subditos informavit, et in Livoniam profectus, evangelium propagavit, atque episcopus consecratus, sanctissimo fine quievit.
- Bernardus canonicus ecclesiae maioris Coloniae II, 182.
- Bernardus dux Saxoniae II, 236.
- Bernardus monachus in Claravalle I, 265.
- Bernardus monachus in Heisterbach I, 28. 67. 70. 116. 181. II, 138. 169. 180.
- Bernardus Monasteriensis II, 308.
- Bernardus subdiaconus Parisiensis haereticus I, 304.
- Bertolphus canonicus S. Apostolorum ecclesiae Coloniae II, 211.
- Bertolphus dux Ceringiae II, 236. 325.
- Bertolphus imo Otto palatinus de Wittillinbach I, 378.
- Bertolphus sacerdos de Holchoim I, 68.
- Bertradis inclusa de Volmuntsteine I, 332. II, 338.
- Bertrammus episcopus Metensis I, 299.
- Bertrammus monachus de Karixto II, 45.
- S. Berwardus II, 145.
- Bethbure (Bedburg) monialium coenobium ordinis Praemonstratensis prope Cliviam II, 255.
- Bethwerde villa Frisiae II, 289.
- Biders (Beziers) oppidum I, 302.

- Birbech (Bierbais, Bierbeek) villa prope Lovanium:
 vide Walterus.
- Bituricensis (de Bourges) episcopus I, 100.
- Bizunzium (Besançon) oppidum I, 296.
- Blitirsdorf (Plittersdorf) villa ad Rhenum prope
 Bonnam I, 234.
- Bonavallis (Bonnevaux) abbatia ordinis Cistertien-
 sis D. Vienensis in Gallia prope Viennam I,
 46. 142.
- S. Bonifacius II, 245.
- Bonlant (Bolanden) castrum in Palatinatu iuxta
 Kirchheim-Boland II, 127. 232.
- Bonna I, 84. 322. 373. Bonnensis ecclesia collegiata
 S. Cassii I, 225. de canonicis eiusdem eccle-
 siae I, 121. II, 124.
- Bredehorn monialium coenobium ordinis S. Bene-
 dicti in Frisia II, 338.
- Briseke (Nieder-Breisig) villa ad Rhenum prope
 Andernach I, 121. 309. 323. II, 10. 360.
- Brixia (Brescia) oppidum II, 251.
- Brubach (Braubach) oppidum prope Ehrenbreit-
 stein II, 37.
- Brugge oppidum I, 181.
- Brunisbach (Brumbach) abbatia ordinis Cistertien-
 sis D. Herbipolensis prope Wertheim I, 206.
- S. Bruno I Saxo episcopus Coloniensis I, 99. 349.
- Bruno IV comes Seynensis episcopus Coloniensis
 II, 58.
- Bruno de Flitirt, pater et filius II, 323 sq.
- Brunswick (Braunschweig) I, 212.
- Bruwilre (Brauweiler) abbatia ordinis S. Benedicti
 prope Coloniam I, 359. II, 138. 142.
- Bucka ecclesia conventualis Saxoniae II, 142.

- Bude (Pütt) villa prope Waldenrath et Heinsberg II, 305.
- Burban Bourbon (Bourbon-l'Archambaud) oppidum prope Moulins II, 193.
- Burge villa I, 337.
- Burgende villa I, 183.
- Cabilonensis (de Chalons sur Saône) episcopus I, 6.
- S. Caeciliae coenobium virginum nobilium Coloniae I, 260.
- Caesarius Dialogi huius auctor I, 24. 261. II, 248.
- Caesarius abbas Prumiensis de Milendonk castro prope Nussiam oriundus I, 64. 276. 315. 381. II, 351.
- Caesarius miles in Wintere I, 224.
- Calixtus Papa I, 87.
- Cameracum (Cambray) I, 132. Cameracensis episcopus: vide Johannes.
- Campus (Kloster-Camp) abbatia ordinis Cistertiensis, a Friderico archiepiscopo Coloniensi anno 1122 fundata non procul a Rhenoberga I, 29. 69. 214. 230. 294.
- Campus S. Mariae (Marien-Campe, Marienfeld) abbatia ordinis Cistertiensis D. Monasteriensis, anno 1185 fundata prope Sassenberg II, 195. 200.
- Carpania (Kerpen) villa II, 261. Kerpensis ecclesia collegiata S. Martini II, 260.
- Cassele (Ober-Cassel) villa prope Königswinter I, 192: ubi lectio vulgata est revocanda: „turris villae nostrae in Cassele“.
- Cella (Chelles) villa prope St. Denis I, 304.
- Cellarium II, 72.
- Ceringia (Zähringen): vide Bertolphus.
- Christianus cellararius in Bruwilre I, 359.

- Christianus decanus Bonnensis I, 343. 373.
 Christianus Bonnensis monachus Heisterbacensis II, 314.
 Christianus episcopus Maguntinensis I, 100.
 Christianus monachus Claustrensis I, 286. II, 17.
 Christianus monachus Heisterbacensis I, 198. II, 343.
 Christina monialis in Monte S. Walburgis II, 28. 82. 117.
 Chusi II, 267. Caesarius in Omeliis ineditis: „Chusi Arachites secretarius erat David. Quicquid autem in scripturis occultum est, nec patrum exposicione revelatum, dicitur esse de occultiis Chusi.“
 Cyprus insula II, 251.
 Cistercium (Citeaux, abbatia D. Cabilonensis, quinque circiter leucis distans a Divione oppido Burgundiae I, 5. II, 256.
 Claravallis (Clairvaux) abbatia D. Lingonensis, a Theobaldo Campaniae comite anno 1115 fundata prope oppidum Bar sur Aube I, 7. 9. 99. 170. 265. II, 336. 342. 362.
 Claruscampus abbatia ordinis Cistertiensis in Frisia non procul ab oppido Dokkum anno 1165 fundata II, 289. 295. 337.
 Claustrum id est Hemmenrode. Vit. B. David. cap. 2: „Beatus autem Bernardus — ad locum saepedictum visitandi gratia venit: quem cum undique montibus et silvis circumseptum atque inclusum consiperet, recte Claustrum censuit nominandum“.
 Clementia monialis Nivellensis II, 294. ^
 S. Clodowaldi ecclesia (St. Cloud) I, 304.
 Cluniacum (Clugny, Cluny) abbatia ordinis S. Benedicti in Burgundia II, 32.

- Cogheme (Cochem) oppidum ad Mosellam II, 173.
 Colemies grangia Alnensis monasterii I, 150.
 Colonia obsessa I, 103. II, 119. dioecesis vastatio I,
     24. 379. Coloniae haeretici combusti I, 298. in-
     cendium II, 134. terrae motus II, 252.
 Compostella Hispaniae civitas Jacobi apostoli reli-
     quiis clara I, 314. 377. 384. II, 130. 262.
 Confluentia (Coblenz) I, 235. II, 253.
 Conradus cellararius in Heisterbach II, 296.
 Conradus conversus in Heisterbach I, 203. II, 98.
 Conradus Thuringus monachus in Heisterbach I,
     33. 40. 281. 297. II, 296.
 Conradus Rufus pistor in Heisterbach I, 234.
 Conradus canonicus S. Andreae Coloniae I, 352.
 Conradus praepositus maioris ecclesiae Coloniae
     II, 182.
 Conradus praepositus S. Severini Coloniae II, 258.
 Conradus scholaris Coloniensis I, 241. conf. I, 35.
 Conradus decanus Spirensis I, 130.
 Conradus episcopus Halberstadensis I, 64.
 Conradus episcopus Hildinshemensis II, 350.
 Conradus episcopus Portuensis et cardinalis I, 152.
     302. II, 306.
 Conradus miles in Linse I, 98.
 Conradus prior Loci S. Mariae II, 154. 178. 346.
 Conradus II rex Romanorum I, 12.
 Conradus sacerdos de Rinkasle II, 323.
 Constantinopolis I, 200. II, 7. 127. 250.
 Constantinus monachus Heisterbacensis I, 365. II,
     168.
 Corbeya (Corvey) abbatia ordinis S. Benedicti D.
     Paderbornensis iuxta oppidum Höxter II, 349.
 Corbeiensis abbas Widekindus cum aliis Prae-

- latis, Principibus et Nobilibus anno 1198, cum
 Otto eligeretur in regem, Coloniae fuit.
 Cottinforst silva prope Bonnam II, 319.
 Covardia (Cövorden) oppidum Drenthiae II, 180.
 S. Crisantii (Chrysanthi) monasterium in Münster-
 eifel I, 228. II, 39. Priore in loco iuxta codices
 legendum: „Scholasticus quidam vocatus fuit”.
 In monasteriis monachi quidem munere Scho-
 lastici fungebantur; nonnunquam tamen viri
 docti ab abbatte vocati.
 Cromatius (Chromatius) praefectus Urbis II, 249.
 Cumis (Comum, Como) II, 251.
 Curbuel (Corbeil) oppidum ad Sequanam fluvium
 I, 304.
 Cussele (Kussel) villa in Palatinatu prope Kaisers-
 lautern II, 60.
 Cynna (Cinna, Zinna) abbatia ordinis Cistertiensis
     D. Magdeburgensis haud procul ab oppidulo
     Jüterbock II, 297.
 Damascus I, 186.
 Damiata II, 4. a Christianis obsessa II, 102. 248.
     civium in crucifixi imaginem iniuria divinitus
     punita I, 303. II, 102.
 Daniel abbas in Sconauia prope Heidelberg I, 36.
     82. 107. 214. 344. II, 40. 178. 211. 260. 338.
 Daniel monachus Claustrensis II, 44. 90.
 Daniel cholasticus apud monasterium S. Crisantii
     II, 39.
 David Dinantius, Parisiis regebat in artibus atque
     in theologia I, 307.
 David Florentinus monachus in Claustro I, 10. 87.
     II, 268. 270. 275. 279. 282. 352. 358.
 Derlar (Dorlar) villa prope Wetzlar II, 6.
 Dinge castrum prope Ultraiectum I, 25.

- Divina filia Guntheri in Stamheim II, 313.
- Ditkirgen monialium coenobium ordinis S. Benedicti in oppido Bonnensi I, 288. II, 124. 230. 351.
- Divio (Dijon) oppidum I, 326.
- Docheym (Dokkum) villa Frisiae II, 245.
- Dollindorp (Dollendorf) villa haud procul ab Hesterbach II, 98.
- Dominicus I, 304: ubi ante Elmandus Acolitus codex B haec addit verba: „similiter Dominicus socius eius qui septem annis in theologia studuerat“. Conf. Martene et Durand Thesaur. Nov. Anecd. Tom. IV. p. 165.
- Drachinfels castrum II, 318.
- Dudo haereticus Parisiensis I, 304.
- Duentia (Twentia) regio Transsalaniae I, 183.
- Dulre villa II, 265.
- Duseburg (Duisburg) oppidum II, 240.
- Dyeferne (Dieveren) oppidum Drenthiae II, 169.
- S. Dyonisii (St. Denis) abbatia ordinis S. Benedicti I, 367.
- Eberbachum abbatia ordinis Cistertiensis prope urbem Moguntinam I, 312. II, 73. 174. 208. 221.
- Eborensis (de Evora) episcopus II, 137.
- Eleumata sodalis S. Ursulae II, 151.
- Elizabeth abbatissa in Hovene I, 329.
- Elizabeth monialis in Hovene I, 330.
- Elizabeth monialis in Rindorp II, 343.
- Elizabeth magistra in Sconauia II, 39.
- Elizabeth de Sconauia soror Egberti abbatis II, 46.
- Ellendorp (Eilendorf) villa non multum distans ab Aquisgrano II, 246.
- Elmandus haereticus Parisiensis I, 304.
- Elyzacia (Elz) villa prope Hadamar II, 238.

- Elzelo (Elsloo) villa prope Traiectum ad Mosam II, 218.
- Emelricus episcopus Laudunensis I, 366.
- Engilbertus archiepiscopus Coloniensis I, 96. 154. 373. II, 37. 207. 322. In loco I, 301 solus codex C habet verba: „Engilbertus tunc Praepositus, postea Archiepiscopus Coloniensis, et frater eius.“
- Engilbertus caecus I, 361.
- Ensfridus decanus S. Andreae Coloniae I, 345. II, 293.
- Enthenich (Endenich) villa iuxta Bonnam II, 183. 318.
- Erkenbaldus ex illustri Burbonum familia II, 193.
- Erkinbertus Andircensis II, 326.
- Erwinus canonicus maioris ecclesiae Coloniae II, 303.
- Erwinus sacerdos Coloniensis II, 210.
- S. Eucharius episcopus Treverensis II, 146.
- S. Eucharii monasterium (II, 347) postea accepit nomen S. Mathiae: quod vide
- Eufemia abbatissa virginum XI millium Coloniae II, 154.
- Eufemia monialis in Hovene I, 328.
- S. Eugenia I, 47.
- S. Euphrosyna I, 47.
- Eustachius abbas Claustrensis I, 256. 283. II, 64. 163
- Eustachius sacerdos Coloniensis I, 135.
- Everhardus burgravius Arebergensis et Colonensis II, 8.
- Everhardus clericus Hildinshemensis I, 356.
- Everhardus conversus Claustrensis II, 228.
- Everhardus frater Godescalci de Volmuntsteine I, 308.

- Everhardus miles de villa Ambula I, 321.
 Everhardus miles II, 324.
 Everhardus monachus in Oesbroeck II, 292.
 Everhardus plebanus S. Jacobi Coloniae I, 15. 266.
     348. 355.
 Everhardus scholasticus S. Andreae Coloniae II,
     210.
 Everhardus sacerdos in Anrode II, 177.
 Everwach servus episcopi Traiectensis II, 332.
 Evirgeldus conversus Vilariensis I, 153.
 Eynolphus Templarius II, 360.
 Falkinstein castrum Eifliae iuxta Bauler I, 276.
 Ferraria oppidum I, 384.
 Firmitas (La Ferté) abbatia ordinis Cistertiensis D.
     Cabilonensis anno 1113 fundata per Savarium
     eiisque filium Guilemum dominos de Vergy,
     ad Gronam fluvium I, 6.
 Fitriacum Vitriacum (Vitry- le François) oppidum
     ad Matronam fluvium II, 213.
 Flamingi II, 323.
 Flitirt Flittere (Flittard) villa prope Mülheim ad
     Rhenum II, 323 sq.
 Floreffia coenobium ordinis Praemonstratensis
     anno 1121 fundatum a Godefrido comite Na-
     murensi haud procul a Namurco I, 78. II, 13.
     64.
 Florentius abbas de Campo S. Mariae II, 195.
 Florinus praepositus in Insula S. Nicolai I, 255.
 Folco magister Treverensis II, 304.
 Folcoldesrode (Volckenrode) abbatia ordinis Ci-
     stertiensis D. Moguntinae, anno 1131 ab Helin-
     burge comitissa de Gleichen fundata, tribus
     fere milliaribus ab oppido Mühlhausen dis-
     iuncta II, 151.

- Foniacum (Fusniacum, Foigny) abbatia ordinis Cisterciensis D. Laudunensis prope oppidum Vervins I, 153. II, 295.
- Fontenella abbatia ordinis Cisterciensis II, 354. Petrus Cantor in Longo Ponte coenobio D. Suessionensis novicius faciens et mortuus est.
- Forestum castrum II, 264.
- Franckinvord oppidum I, 130. 322.
- Freggenne (Frechen) villa prope Coloniam II, 300.
- Fredericus I. imperator I, 40. 48. 87. 100. 186. 188. 234. 307. 368. II, 20. 203. 204. 250.
- Fredericus II imperator I, 130. 185. II, 235. 250. 325
- Fredericus cognatus Ensfridi decani I, 346.
- Fredericus miles de Kelle II, 326.
- Fredericus monachus Claustrensis postea Heisterbacensis I, 16. 203.
- Fredericus monachus Heisterbacensis I, 349. II, 352
alius Fredericus I, 311.
- Friderunis monialis S. Ursulae II, 152.
- Frisia inundatione submersa II, 3. 209. 247.
- Frisonum in Sarracenos expeditio II, 137.
- Froizbreth (Freusburg) castrum ad Sigam fluvium in Westerwaldia I, 285.
- Fulkensis comes II, 306.
- Fumoringens, id est Nigrum Monasterium, primum ordinis Benedictini, postea Cisterciensis, in Pictavia vel potius in insula Noirmoutier I, 214.
- Furstinberg castrum prope oppidum Bacharach II, 37.
- Fusinnich (Füssenich) nobilium monialium monasterium ordinis Praemonstratensis D. Coloniensis prope Tulpetum I, 53. II, 177.
- Gallicae linguae apud Sarracenos usus I, 187.
- Gallorum cum Germanis bellum II, 250.

- Galo cardinalis I, 170. Conf. Boulay Hist. Univ.
Par. III. p. 43.
- Garinus haereticus Parisiensis I, 304.
- Gerardus abbas Claraevallis II, 146.
- Gerardus diaconus Steinveldensis II, 212.
- Gerardus miles de Brubach II, 37.
- Gerardus miles de Holenbach II, 131.
- Gerardus monachus in Heisterbach aliquando Bon-
nensis scholasticus I, 121. II, 317.
- Gerardus monachus in Heisterbach quondam Colo-
niensis canonicus II, 178.
- Gerardus monachus in Heisterbach quandoque Ra-
tisbonensis canonicus II, 329.
- Gerardus novicius in Alna I, 220: ubi sq. pag. le-
gendum: „Alleluia finaliter clamavit.”
- Gerardus praepositus Pleyensis I, 292. II, 170.
- Gerardus praepositus S. Simeonis Treverensis I,
234.
- Gerardus cognomento Waschart novicius in Hem-
menrode I, 245. II, 279. 352.
- Gerbrandus abbas Claricampi II, 295.
- Gerinsheim (Gerresheim) villa prope Dusseldorf-
um I, 339.
- Gerlacus de Dinge I, 25.
- Gerlacus sacerdos et monachus in Heisterbach I, 30
- Gerlacus subprior in Heisterbach II, 89. 190. 201.
301. 314.
- Gertrudis abbatissa in Hovene II, 150.
- Gertrudis monialis in Monte S. Salvatoris II, 344.
- S. Gertrudis nobilium monialium monasterium Ni-
vellense, fundatum a Pipini Landensis uxore
Itta sive Iduberga, quae anno 650 huic mona-
sterio praefecit filiam suam Gertrudem Deo
dignam virginem II, 294.

- Gerungus conversus Claustrensis II, 283.
 Gerungus scholasticus Bonnensis II, 241.
 Gevardus abbas Heisterbacensis I, 15. 205. 233. II,
     23. 263. 319. 343.
 Giemenich (Gimmenich) prope Aquisgranum I, 362.
 Gint (Gent) I, 181.
 Girzene (Gartzen) prope Entzen II, 150.
 Giselbertus abbas Claustrensis I, 168. 246. 257. II,
     72. 278.
 S. Goaris oratorium II, 232.
 Godefridus canonicus S. Andreae Coloniae I, 349.
     II, 302 sq.
 Godefridus scholasticus S. Andreae Coloniae I, 9.
     84. 215.
 Godefridus civis Coloniensis I, 324.
 Godefridus conversus Claustrensis II, 72.
 Godefridus miles in Rotheim II, 305.
 Godefridus monachus Vilariensis I, 43.
 Godefridus noviciorum magister in Heisterbach II,
     247.
 Godefridus prior de Hovene II, 172.
 Godehardus episcopus Hildinshemensis II, 145.
 Godescalcus canonicus Bonnensis I, 154. II, 325.
 Godescalcus de Volmuntsteine I, 235. 252. 279. 308.
     344. II, 167. 216.
 Godescalcus usurarius I, 70.
 Godescalci Visiones I, 330.
 Gosvinus abbas de Veteri Monte II, 156.
 Goswinus sacerdos girovagus I, 18.
 Gothorum ex Asia in Europam migratio I, 124.
 Gozbertus conversus Claustrensis II, 279.
 Gozmarus magister S. Patrocli Susatiensis cano-
     nicus I, 318.
 Gregorius Armenius II, 296.

- Gregorius Nicephori imperatoris filius et Theophaniae quam Otto II uxorem habuit frater, monasterii Porceti fundator et primus abbas II, 144.
 Gruningen (Gröningen) oppidum II, 65. 125.
 Gudinsberg (Godesberg) mons supra Bonnam II, 118.
 Guldolphus miles de villa Seffelingen I, 326.
 Guntherus Bonnensis II, 357.
 Guntherus miles in Stamheim II, 313.
 Gurzenich villa iuxta Marcodurum I, 253. II, 311.
 Gyber mons II, 325 sq.
 Hadenmare villa in Nassovia II, 208.
 Harderardus de Merenberg canonicus S. Gereonis Coloniae II, 6.
 Hart grangia monasterii Hemmenrodensis I, 10. 281.
 Hartdyfa de Cogheme II, 173.
 Hartmannus novicius Claustrensis II, 100.
 Haslo villa II, 311.
 HegennaIRDUS sacerdos I, 160.
 Helias de Rininge I, 71. 323. II, 327.
 Hellewicus prior in Monte S. Walburgis II, 215.
 Helpenstein (Helfenstein) castrum iuxta Ehrenbreitstein II, 9.
 Helswindis de Giemenich I, 362.
 Helswindis abbatissa de Porceto I, 54.
 Hemersbach castrum prope villam Horrem II, 222.
 Hemmenrode (Himmerod) abbatia ordinis Cisterciensis D. Treverensis prope Manderscheid in Eiflia I, 7. 87. 234. II, 268.
 Henricus abbas de Scimenu II, 12. 151.
 Henricus abbas in Heisterbach I, 19. II, 57. 163. 229. 245. 337. 346.
 Henricus camerarius in Heisterbach I, 29. 255.

- Henricus cellararius maior in Heisterbach I, 178.
     261. II, 312.
 Henricus cellararius maior de Claustro II, 341.
 Henricus canonicus S. Kuniberti Coloniae II, 11.
 Henricus cardinalis Albanensis I, 246.
 Henricus comes Seynensis II, 127. 319.
 Henricus contractus, Claraevallis monachus I, 22.
     II, 104.
 Henricus conversus Claustrensis I, 9. 281. II, 15. 16.
     17. 111. 162. 186. 284.
 Henricus conversus Heisterbacensis I, 82.
 Henricus conversus Vilariensis I, 202. II, 21.
 Henricus diaconus Coloniensis II, 174.
 Henricus dux Lovaniae II, 49. 103.
 Henricus dux Saxoniae I, 108. 243. 362.
 Henricus cognomento Fig I, 257. 334.
 Henricus cognomento Gemma I, 123.
 Henricus cognomento Nodus II, 327.
 Henricus cognomento Ratio (Razo, Ratz, Raitz:
     quae fuit nobilis Coloniae familia) I, 380. II,
     304.
 Henricus de Foresto II, 264.
 Henricus Franciae regis Lodewici VII frater fit mo-
     nachus I, 26.
 Henricus V imperator I, 16.
 Henricus VI imperator II, 102. 134. II, 14. 237. 250.
     324.
 Henricus marschalcus regis Philippi I, 379.
 Henricus miles Bonnensis I, 205.
 Henricus miles de Falkinstein I, 276.
 Henricus miles fit monachus in Claustro II, 43.
 Henricus monachus in Claustro II, 44.
 Henricus monachus in Heisterbach II, 37.
 Henricus de Molsberg II, 9.

- Henricus de Mosella I, 374.
 Henricus palatinus Ottonis IV frater I, 36.
 Henricus prior Praedicatorum Coloniensium I, 390.
 Henricus rusticus in villa Bude II, 305.
 Henricus sacerdos in villa Elyzacia II, 238.
 Henricus sacerdos in Claustro II, 186.
 Henricus scholasticus S. Gereonis Coloniae I, 309.
 Henricus de Ulme I, 200. II, 127. 248.
 Henricus de Wida I, 243.
 Henricus de Ysenburg II, 285.
 Heribertus archiepiscopus Colonensis I, 99. II, 134.
 Herlisheim villa Alsatiae prope Bischweiler I, 216.
 Hermanus abbas Loci S. Mariae I, 7. 36. 127. 175.
     217. 261. 263. 267. 281. sqq. 344. II, 64. 111. 115.
     158 sq. 162. 186. 279. 283. 322.
 Hermannus cantor in Heisterbach I, 257. 333.
 Hermannus conversus Claustrensis II, 71.
 Hermannus decanus Bonnensis I, 147. 154. 157.
     165. 169. 309. II, 58.
 Hermannus, decanus Hildinshemensis I, 356.
 Hermanus decanus S. Gereonis Coloniae II, 176.
 Hermannus secundus decanus ecclesiae maioris
Coloniae II, 303.
 Hermannus inclusus de Arnisberg I, 252. 332.
 Hermannus lantgravius I, 32. 40. II, 235. 316.
 Hermannus monachus Sconauiensis I, 51.
 Hermannus Susatiae combustus I, 270.
 Hersethusin (Hardehausen) abbatia ordinis Cister-
tiensis D. Paderbornensis, filia Veteris Campi,
prope Warburg I, 69.
 Hertwicus scholaris II, 180.
 Herwicus monachus II, 286.
 Herwicus prior Claustrensis I, 284. II, 277.

- Hesbania Hasbania Hispania (Hasbain) comitatus in territorio Leodiensi II, 328.
- Hesterbach (Heisterbach) abbatia ordinis Cisterciensis D. Coloniensis II, 37.
- Heydenricus cellararius in Heisterbach II, 296.
- Heydenricus monachus in Heisterbach II, 200.
- Heylardus sacerdos in Wuninsdorp II, 179.
- Heyleka inclusa apud S. Andream Coloniae I, 350.
- Hieronymi sermones II, 45. Conf. Henriquez Menolog. Cistert. p. 217.
- Hildeboldus comes de Limbere II, 179. en
- Hildebrandus monachus Claustrensis II, 276.
- Hildebrandus sacerdos de Mestede II, 180.
- Hildebrandus de villa Holchoim I, 67.
- Hildegundis de Lubbelare II, 192.
- Hildegundis monialis II, 122.
- Hildegundis Nussiensis I, 47 sqq.
- Hildinsheim oppidum I, 109. II, 179.
- Hirminoldus decanus Bonnensis I, 224.
- Holchoim villa I, 67.
- Holenbach (Holbach) villa in Nassovia prope Montabaur II, 131.
- Hollandiae comes Wilhelmus primus II, 53.
- Holllandiae comitissa Adelheidis uxor Wilhelmi II, 51.
- Honorius III Papa I, 153. 300. II, 4. 216.
- Horicheim (Horchheim) villa prope Ehrenbreitstein II, 9.
- Hovene monialium coenobium ordinis Cisterciensis prope Tulpetum I, 330. II, 150. 172. 229.
- Hugo abbas Bonaevallis Viennensis I, 142.
- Hugo episcopus Leodiensis I, 96 sq.
- Hugo episcopus Lugdunensis I, 6.
- Hugo miles in Stamheim II, 313.

Hunorum origo I, 124.

Huorst Hurst Horst castrum in agro Rhenensi, ab episcopo Ultraiectensi Godefrido de Rhenen (1156—1178) constructum ad tuendam ditio- nem suam contra comitatum Geldriae I, 71.

Jacobus Judaeus (e nobili familia Coloniensi Juden, Jüdden) II, 303.

S. Jacobi limina: vide Compostella.

Jerosolyma a Sarracenis capta II, 250. in ea Christianorum vita impia I, 187.

Jerosolymam peregrinationes sacrae I, 47. 185. II, 218. 291. 322.

Jerosolymitanae Christianorum expeditiones I, 40. II, 249 sq. 259.

Ignis sacer II, 212. 335.

India II, 132.

Innocentius III Papa I 69. 70. 74. 77. 103. 149. 151. 300. 303. 323. 381. II, 7. 237.

Insula S. Nicolai, monialium coenobium ordinis B. Augustini, in Mosella I, 255. 256. 292. II, 121. 127.

Johannes abbas S. Victoris Parisiensis I, 365.

Johannes archiepiscopus Treverensis I, 10. II, 58. 327.

Johannes burgravius de Rinecken I, 323.

Johannes Capotius Romanus I, 103.

Johannes cognomento Danus (ex nobili familia Dhan: cuius dominatus fuit in Alsatia circa Lutram fluvium qui Rheno miscetur) II, 307.

Johannes decanus Aquensis I, 355. II, 145. 179. 223. 241.

Johannes Eleymon episcopus Alexandrinus I, 145. II, 146.

Johannes episcopus Cameracensis I, 309, II, 58.

- Johannes de Horicheim II, 9.
 Johannes monachus in Claravalle II, 120.
 Johannes monachus in Heisterbach II, 192. 326.
 Johannes monachus in Hemmenrode II, 21. 23. 121.
 Johannes pastor de Risene I, 68. II, 180.
 Johannes sacerdos in Hemmenrode II, 159.
 Johannes sacerdos de Uncinis I, 304.
 Johannes sacrista Vilariensis II, 340.
 Johannes scholaris I, 252.
 Johannes scholasticus Prumiensis I, 122.
 Iohannes Xantensis scholasticus postea abbas S.
     Trudonis I, 70. 136. 382. II, 32. 334.
 Jordanus cardinalis II, 332.
 Jordanus monachus Claustrensis II, 230.
 Irmentrudis de Milendonk abbatissa in Ditkirgen
     II, 351.
 Irmgardis magistra in Insula S. Nicolai II, 121.
 Isleve (Eisleben) oppidum Saxoniae II, 246.
 Judaei foetent I, 96. in parasceve feria sexta in-
     firmi sunt I, 92.
 S. Juliani ecclesia Susatiensis I, 318.
 Julianus apostata mandato B. Virginis per sanc-
     tum Mercurium sancti Basilii precibus, tra-
     iectus fuisse dicitur II, 124.
 Jutta matrona in castro Veldenze II, 63.
 Jutta matrona in Freggenne II, 300.
 Jutta monialis in Bethbure II, 255.
 Karixtus abbatia ordinis Cistertiensis in Lombar-
     dia II, 45.
 Karlmannus rex I, 171.
 Karolus Magnus I, 145.
 Karolus abbas Vilariensis I, 43. 53. 127. 163. 246.
     340. 370. II, 92. 135. 235. 279.
 Karolus burgensis Coloniensis II, 135.

- S. Katherina II, 150.
 Katherina puella iudaea Lovaniensis I, 95 sq.
 Kelle villa prope Burgbrohl II, 326.
 Kolmere (Colmar) in Alsatia II, 322.
 Komele villa II, 172.
 Kono civis de Tulpeto II, 75.
 Kono dominus castri de Malberg II, 285.
 Kono monachus Claustrensis II, 270.
 Kono de Rulant II, 226.
 Kummede (Kloster-Cumbd) monialium coenobium
 ordinis Cistertiensis, haud procul ab oppido
 Simmern I, 383.
 Kunincskirgen villa I, 315: ubi codex Berolinensis
     Konigskirchen B Kininskirken C Kimis-
     kerchen P Kinmiskirchin.
 Lacus (Laach) abbatia ordinis S. Benedicti D. Tre-
     verensis prope oppidum Mayen I, 238, 327.
 S. Lamberti ecclesia collegiata Leodiensis II, 294. S.
     Lamberti sicut et quorundam aliorum Collegio-
     rum rectores, vocabantur abbates.
 Lambertus civis Coloniensis I, 350.
 Lambertus decanus S. Apostolorum Coloniae II,
     170.
 Lambertus frater Walteri militis in Enthenich II,
     319.
 Lambertus monachus in Heisterbach I, 315. 367. II,
     13. 243. 296.
 Lancwade (Langwaden) coenobium monialium ordi-
     nis Praemonstratensis D. Coloniensis, prope
     Wevelinghoven I, 125.
 Lapis S. Mychaelis (Michaelstein) abbatia ordinis
     Cistertiensis anno 1146 aedificata prope oppi-
     dum Blankenburg II, 220.
 Laudunensis civitas (Laon) I, 366.

- Leggenich (Léchenich) inter Coloniam et Tulpetum II, 323.
- Leiglinge (Leichlingen) villa ad Wipperam fluvium II, 143.
- Leodium (Lüttich) I, 12. II, 335.
- Leonius novicius Claustrensis I, 20.
- Liffardus conversus Claustrensis I, 175. II, 254.
- Limburg ducatus I, 322.
- Limpurgensis ecclesia collegiata in oppido Limburg ad Logonam fluvium II, 6.
- Lingonensis civitas (Langres) I, 5. 306.
- Linse villa (Linz ad Rhenum) I, 98.
- S. Linthildis II, 150. Legendum videtur Liuthildis, id est Luthildis.
- Lisere (Lieser) villa ad Mosellam II, 256.
- Livonia II, 93. 149. 193. 243. 287. 297.
- Locus S. Mariae (Marienstatt) abbatia ordinis Cisterciensis in Westerwaldia prope Hachenburg II, 8. Vide Hermannus.
- Lodewicus I comes de Lootz et de Rieneck II, 202.
Vide Addenda.
- Lodewicus II lantgravius I, 32. 40. II, 316.
- Lodewicus III lantgravius I, 40.
- Lodewicus miles de castro Are I, 30.
- Lodewicus monachus Heisterbacensis I, 388.
- Logona (Lahn) fluvius II, 6. á
- Lombardia I, 99. 307. 308. 385.
- Losensis comitatus in territorio Leodiensi II, 18. 202. 327 sq.
- Lotharingiae dux II, 53.
- Lotharius rex Romanorum I, 16.
- Lovania (Löwen) I, 96. 386. II, 327.
- Lubbelare (Liblar) villa II, 192.
- Lubech oppidum I, 310.

- Lucius III Papa I, 48. 307.
 Lucka (Loccum) abbatia ordinis Cistertiensis D.
     Mindensis, quinque circiter milliariis distans
     ab urbe Hannover II, 23. 33. 73. 95. 142. 287.
 Ludo conversus Claustrensis II, 283.
 Ludolphus magister noviciorum in Heisterbach II,
     343.
 Ludolphus monachus in Heisterbach II, 200.
 Ludolphus monachus in Porta II, 287.
 Lueri (Lauriacum, Liré) I, 304.
 Lumbere lege Limbere (Limmer) castrum prope ur-
     bem Hannover II, 179.
 Lupoldus dux Austriae I, 301.
 Lupoldus episcopus Wormateensis I, 73.
 Lureke (Lorch) oppidulum ad Rhenum: vide Theo-
     dericus.
 Lutere (Lutra, Fraulautern) nobilium monialium
     coenobium ordinis B. Augustini D. Treverensis,
     iuxta oppidum Saarlouis I, 389. II, 122.
 Lutharius praepositus Bonnensis II, 302.
 Lutzelinburg (Luxemburg): vide Walerammus.
 Luzheim (Lüxheim) villa prope Keltz et Müdders-
     heim II, 310.
 Maguntia I, 287. Maguntinus episcopus Sifridus
     II, 59.
 S. Malachias episcopus Hiberniae I, 159.
 Malberg castrum prope Kyllburg II, 285.
 Manegoldus monachus Heisterbacensis II, 37.
 Mannetum lege Mamnetum (Nantes) oppidum I, 120.
 Marcadellus Ferrariensis I, 384.
 Marcmannus lege Marcinannus monachus Heister-
     bacensis I, 246. II, 231. 279.
 Margaretha monialis in Monte S. Salvatoris II, 344.
 Margaretha virgo Lovaniensis I, 386.

- B. Mariae Virginis monasterium monialium Coloniae I, 153.
- B. Mariae Magdalene capella et hospitale in Stoltingaze Coloniae II, 210.
- Maria Armenia II, 296.
- Maria monialis in Bredehorn II, 337.
- S. Marina virgo I, 47.
- Marsilius episcopus ad S. Sebastianum in Tuscia II, 69.
- S. Martini ecclesia Ultraiectensis II, 233.
- S. Martinus episcopus Turonensis I, 50. 144. II, 145. 189 .299.
- Mascelinus clericus Maguntinensis I, 16.
- S. Maternus II, 146. 280.
- S. Mathiae monasterium ordinis S. Benedicti iuxta Treverense oppidum II, 146.
- S. Mauritii monialium ordinis S. Benedicti coenobium Coloniae II, 73. 320.
- Mauritius episcopus Parisiensis I, 107. 371. II, 199.
- Maxentii imperatoris in inferno poena II, 320.
- S. Maximini monialium ordinis B. Augustini coenobium Coloniae II, 293.
- Mediolanum II, 251.
- Menevelt (Mayenfeld) regio Eifliae I, 238. II, 327.
- Mengoz conversus Claustrensis II, 278.
- Mengoz miles I, 326.
- Mercurius martyr II, 124.
- Merenberg castrum et comitatus in Nassovia prope Weilburg II, 6.
- Merlinus Britannorum propheta I, 124.
- Mestede II, 180.
- Metensis civitas (Metz) I, 299.
- Methildis de Smithusen I, 154.
- Methildis magistra in Fusinnich I, 53. II, 177.

- Meyne (Mayen) villa II, 285.
 Meynerus monachus Claustrensis II, 268.
 Milene II, 328. Vide Addenda.
 Miralimomelinus rex de Marroch I, 303.
 Molbach (Maubach) castrum prope Niedeggen I,
     363.
 Molismus (Molèmes) coenobium ordinis S. Benedicti tribus fere millibus disiunctum ab oppido Châtillon sur Seine I, 5.
 Molsberg castrum in Nassovia prope villam Wallmerod II, 8.
 Monasteriensis ecclesia collegiata SS. Martini et Severi in Mayenfeldia I, 155. 255. II, 302.
 Monasterium Westfaliae II, 5. 33. 195. 308.
 Mons sive Vetus Mons (Altenberg) abbatia ordinis Cisterciensis D. Coloniensis anno 1133 fundata ad Dunam fluvium I, 230. II, 11. 156. 324.
 Mons Cassinus ordinis S. Benedicti monasterium in Italia I, 180.
 Mons Pessulanus (Montpellier) oppidum I, 299. II, 34
 Mons S. Salvatoris monialium ordinis Cisterciensis monasterium iuxta Aquisgranum I, 54. 291.
     II, 133.
 Mons S. Walburgis (Walberberg) monialium ordinis Cisterciensis monasterium prope Brühl I, 24. 53.
     54. 337. II, 28. 82. 87. 117. 189. 230. 252. 295.
 Montenake (Montenaeken) villa prope Hasselt oppidum II, 327.
 Morimundus abbatia ordinis Cisterciensis D. Lingtonensis, in Bassigneyo Campaniae regione, anno 1115 fundata I, 6. 36. 38. 208.
 Mosella I, 36. 209.
 S. Mychaelis basilica Coloniae II, 212.
 Mychael monachus Claustrensis II, 270.

- Mychael sacerdos I, 337.
 Namurcum II, 188. Namurcensis comes I, 86.
 Naumuticum (Nemurtium, Némours) oppidum I, 305
 Nazareth monialium ordinis Cisteriensis coeno-
     bium in Frisia II, 337.
 S. Nicolai capella Coloniae II, 303.
 S. Nicolai ecclesia in Lubéch II, 310.
 S. Nicolai monasterium: vide Bruwilre.
 S. Nicolaus II, 66. 141. sqq. 335.
 Nicolaus advena Antiochenus, unus e septem primis
     diaconis (Act. 6, 5), quem Irenaeus, Tertullia-
     nus et alii falso asserunt fuisse auctorem sectae
     Nicolitarum haereticorum, qui dicebant lici-
     tam esse fornicationem II, 267.
 Nicolaus archipoeta monachus factus, apostatavit
     I, 84.
 Niethiecke (Niedeggen) castrum II, 320.
 Nivella (Nivelles) oppidum Brabantiae I, 116. 251.
     II, 294.
 Noradinus filius Saladini I, 186.
 Normannia I, 301.
 Norwégia II, 129.
 Novum Castrum (Neuburg) abbatia ordinis Cister-
     tiensis D. Argentinensis prope oppidum Hage-
     nau II, 357.
 Nuenkirgen villa II, 309. In episcopatu Coloniensi
     sunt plures villae vocabulo Neukirchen; vide-
     tur tamen hoc loco intelligenda esse illa Mon-
     tensis prope Opladen.
 Nuinburg (Nienburg) abbatia ordinis S. Benedicti in
     Saxonia ad confluentem Bodae et Salae II, 224.
 Nureberg (Mons Nore, Nürburg) castrum Eifliae
     prope Kelberg II, 332.
 Nussia (Neuss) oppidum I, 47. II, 190.

- Nycholaus: vide Nicolaus.
- Obertus conversus Claustrensis II, 274.
- Odo dux Burgundiae I, 6.
- Odo haereticus Parisiensis I, 304.
- Oesbroeck (Oestbroeck) abbatia monachorum et monialium ordinis S. Benedicti in honorem B. Virginis et S. Laurentii circa annum 1121 constructa primo lapide ab Ultraiecto: quod coenobium propter strictam religionis observantiam, Carcer Ordinis pridem dictum volunt II, 291.
- Oliverus daemon I, 280. 319.
- Oliverus scholasticus Coloniensis I, 70. 116. 181. II, 234. 245. 251. 333.
- Osilia virgo Leodiensis II, 294.
- Osinburgensis (Osnabrugensis) episcopus I, 29.
- Ottirburg (Otterberg) abbatia ordinis Cistertiensis D. Moguntinae anno 1145 fundata haud procul a Lutra Caesarea: vide Philippus.
- Otto IV imperator I, 36. 74. 103. 188. 308. 321. 341. 362. 363. 369. 379. II, 236. 307. 349.
- Otto cursor archidiaconi Leodiensis II, 307.
- Otto de Geldria praepositus Xantensis postea episcopus Traiectensis II, 30.
- Otto de Lippia episcopus Traiectensis II, 334.
- Otto de Sconinburg II, 231.
- S. Pafnutius II, 79.
- Palernensis ecclesia in Secilia II, 324.
- Palmirsdorf (Palmersdorf) prope Brühl I, 21.
- Pandolphus notarius II, 332.
- S. Panthaleonis abbatia ordinis S. Benedicti in civitate Coloniensi I, 43. 156. 349.
- Paphos insula II, 251.

- Parcus monialium ordinis Cistertiensis coenobium
     primo lapide a Lovanio I, 96.
 Parisius I, 25. 36. 75. 83. 304. II, 13. 212.
 Paschalis Papa II, 69.
 S. Paschalii purgatorium II, 347.
 S. Paternianus II, 143.
 S. Patricius episcopus Hiberniae II, 317. 347.
 S. Patrocli monasterium Susatiae I, 123. 161. 270.
     318.
 S. Pauli ecclesia Monasteriensis II, 308.
 Paulus Simplex abbas I, 381.
 Pavo conversus in Lucka II, 73.
 Peregrinationes sacrae I, 24. 47. 70. 309. 324. 326.
     361. 377. 384. II, 75. 99. 130. 132. 218. 222. 262.
     290. 291. 322. 323.
 Peregrinus archiepiscopus Coloniensis II, 134.
 Pergamum (Bergamo) II, 251.
 Pertica provincia (Perche) comitatus in Gallia II, 12.
 S. Petri ecclesiae Coloniensis I, 290. 360. Romana
     I, 303. Treverensis II, 57.
 Petrissa monialis I, 337.
 Petrus abbas Claraevallis I, 364. II, 14.
 Petrus Cantor Parisiensis magister I, 107. II, 139.
     185. 354.
 Petrus de S. Clodowaldo sacerdos I, 304.
 Petrus de Confluentia monachus in Claustro II, 92.
 Petrus Praedicatorum coenobii Coloniae construc-
     tor II, 209.
 Petrus cardinalis de S. Potentiana I, 380.
 Petrus telonarius II, 146.
 Philippus abbas de Ottirburg I, 46. 219. 221. 256.
     II, 232.

- Philippus archiepiscopus Coloniensis I, 84. 233.
269. II, 158. 351.
- Philippus comes Namurcensis I, 86.
- Philippus nigromanticus I, 276 sqq.
- Philippus rex Romanorum I, 24. 74. 184. 321. 322.
341. 363. 379. II, 119. 235. 236. 260. 303. 307.
349.
- Philippus rex Francorum I, 183. 305. 365. 375. In
loco I, 107 delenda sunt verba: „praedecesso-
ris huius“.
- Pictavia (Poitou) I, 301. II, 214.
- Piscina (Weiher) coenobium monialium ordinis B.
Augustini prope muros Coloniae I, 380. Vide
Addenda.
- Pleysensis praepositura B. Pancratii in villa Ober-
Pleis I, 292. II, 170.
- Polege (Polch) villa prope Mayen II, 38.
- Pontiniacum (Pontigny) abbatia ordinis Cistertien-
sis D. Autissiodorensis, anno 1114 fundata,
quatuor leucis ab oppido Auxerre I, 6.
- Porcetum (Burtscheid) primum monachorum ordi-
nis S. Benedicti, postea (1222) monialium or-
dinis Cisterciensis coenobium in D. Leodiensi,
iuxta Aquisgranum I, 54. 334. 360. II, 133. 144.
- Porta abbatia ordinis Cistertiensis D. Naumburgen-
sis (a Mauritio Saxone anno 1543 in Gymnasi-
um commutata) II, 287.
- Porta Clericorum Coloniae I, 349. II, 302.
- Porta Martis Coloniae I, 135. II, 212.
- Portensibus (libri CP habent Porcensibus) II, 45.
Intelligit opinor villam Portz circa oppidum
Saarburg.
- Praedicatorum Coloniae coenobium quis condidit
II, 210.

- Pruli (Prulliacum) abbatia ordinis Cistertiensis D.
     Senonensis, anno 1118 fundata prope oppidum
     Provins en Brie II, 339.
- Prumia (Prüm) abbatia ordinis S. Benedicti D. Tre-
     verensis I, 122. 252. Vide Caesarius.
- Pulchra Vallis civitas Albiensium I, 302.
- Pumerane (Rivus Siccus, Rio-Seco) abbatia ordinis
     Cistertiensis D. Burgensis in Hispania, prope
     oppidum Burgos et iuxta villa Medina de Po-
     mar II, 70.
- Quido (Guildo) villa Galliae prope Dinan II, 25. 87.
     217.
- Ratisbona (Regensburg) II, 293. 329.
- Relaxhusen (Riddagshausen, Rittershausen) abba-
     tia ordinis Cistertiensis D. Halberstadensis
     iuxta urbem Braunschweig I, 212. II, 299.
- Remage oppidum ad Rhenum I, 322.
- S. Remigii ecclesia Bonnensis I, 121.
- S. Remigius episcopus I, 327.
- Remis (Rheims) oppidum I, 88. 326.
- Renbodo conversus Heisterbacensis II, 154.
- Renerius confessor Innocentii Papae II, 8.
- Renerus capellanus ducis Lovaniensis I, 96.
- Renerus scholasticus S. Andreeae Coloniae I, 217.
     352. 355. 377. II, 129. 201.
- Renhecke (Rieneck) comitatus Franconiae in silva
     Spessart II, 202.
- Reynaldus archiepiscopus Coloniensis I, 230. 298.
- S. Reynoldi capella Coloniae II, 211.
- Richardus conversus in Heisterbach I, 203. 334.
     338. II, 98.
- Richardus rex Angliae I, 103. II, 249.
- Richardus scriptor in monastirio Arnsbergensi
     Wedinghausen II, 354.

- Richmudis virgo religiosa II, 86, 89, 189.
 Richwinus cellararius in Heisterbach I, 250. 260.
     II, 239. 296.
 Rindorp (Grau - Rheindorf) monialium coenobium
     ordinis Cistertiensis prope Bonnam II, 343.
 Rindorp (Schwarz - Rheindorf) nobilium monaioli-
     um coenobium ordinis S. Benedicti prope
     Beuel ex opposito oppidi Bonnensis II, 170.
 Rinecke (Rheineck) castrum ad Rhenum I, 121.
     323.
 Riningen (Rhenen) oppidum in provincia Ultraiec-
     tensi haud procul a Rheno fluvio I, 71. II, 327.
 Rinkasle (Rheinkassel) villa prope Worringen II,
     323.
 Risene (Rijssen) oppidum Twenthiae II, 180.
 Robertus abbas Molismi, institutor ordinis Cister-
     tiensis I, 5. 7.
 Robertus de Corcui (de Corzon) natione Anglus,
     cancelarius Studii Pariensis, legatus aposto-
     licus et cardinalis tit. S. Stephani in Coelio
     monte I, 306.
 Robertus magister Parisiensis I, 306.
 Rode (Klosterrath) abbatia regularium canonico-
     rum D. Leodiensis, iuxta Herzogenrath II, 302.
 Rode villa I, 337.
 Rodinkirge (Roddenkirchen) villa prope Coloniam
     I, 211.
 Rotheim (Ratheim) villa prope Heinsberg II, 305.
 Rudingerus miles ebriosus II, 349.
 Rudingerus monachus Claustrensis II, 282.
 Rudolphus canonicus S. Plechelmi Aldensaliensis
     II, 164.
 Rudolphus conversus in Heisterbach II, 160.
 Rudolphus conversus in Lucka II, 95.

- Rudolphus episcopus Leodiensis I, 354.
 Rudolphus de Naumutico I, 305.
 Rudolphus praepositus maioris ecclesiae Treverensis I, 48.
 Rudolphus scholasticus Coloniensis I, 38. 46. 196.
     352. II, 181.
 Rugerus magister Parisiensis II, 139.
 Runengen monialium coenobium II, 169.
 Runkel castrum et comitatus in Nassovia II, 170.
 Rupes Amatoris (Rocamadour prope oppidum Gourdon: cuius loci ecclesia, in honorem B. Virginis a S. Amatore exstructa, miraculis erat celebris et a multis peregrinantibus etiamnum frequentatur I, 24. II, 34.
 Rutenorum gens deleta II, 250 sq.
 Saladinus rex Syriae I, 186. 188. II, 250.
 Salebergiensis decanus I, 306.
 Salomon monachus Claustrensis II, 282.
 Salzburgensis episcopus II, 107.
 Sardanay II, 35.
 Sarraceni Achonem urbem capiunt I, 186. Jerusalem II, 250. Templarios invadentes ab angelis capti et occisi II, 119. eorum clades II, 102. 137. 227. in Christianos expeditio II, 250. de Christianis victoriae I, 188. II, 102. 226. 248. eis arma vendentes excommunicati I, 182. eis Christianorum impia vita scandalo est I, 187. in eos Christianorum expeditiones II, 250. crucis in eos praedicatio I, 12. 23. 70. 247.
 Schisma in Papatu I, 87. II, 69. in Romano imperio I, 74. 103. 239. 300. 379. II, 152. 206. 232. 235. 349. in Traiectensi episcopula II, 31. in Treverensi I, 48.
 S. Scholastica soror S. Benedicti I, 50. 388.

- Scimenu (Cheminon-l'Abbaye) abbatia ordinis Cistertiensis D. Catalaunensis prope Vitry-le Fran^{co}is oppidum ad Matronam fluvium II, 12. 151. 512.
- Sconauia (Schönau) abbatia ordinis Cistertiensis D. Wormatiensis, uno circiter milliari ab Heidelberga distans I, 36. 50.
- Sconauia abbatia monachorum et monialium ordinis S. Benedicti D. Treverensis prope Nastätten in Nassovia II, 46.
- Sconauia II, 39. Fuit quidem monialium coenobium huius nominis in D. Herbipolensi, in villa Moppe prope Gemündam oppidum ad Salam fluvium; sed erat ordinis Cistertiensis. Elisabeth autem, id quod prodit officii sui nomen magistra, monialis fuit ordinis Praemonstratensis aut B. Augustini.
- Sconinburg (Schönberg) castrum iuxta Vesalam superiorem II, 231.
- Scocia II, 347.
- Scothus presbyter Coloniensis I, 353.
- Seffelingen (Sevelingen, Zeevelich, Sifflick, Zyfflich) villa prope Cranenburg I, 326.
- Senonensis (de Sens) archiepiscopatus I, 306.
- Sentia sodalis S. Ursulae II, 151.
- Sephadinus Sarracenorū imperator I, 322.
- Septia (Ceuta) oppidum I, 182.
- S. Severini ecclesia Leodiensis II, 294.
- S. Severinus archiepiscopus Coloniensis I, 50.
- Severus episcopus Ulixisbonensis II, 137.
- Sibilia (Sivilla) civitas Hispaniae I, 303.
- Sigeberg (Siegburg) oppidum ad Sigam flucium I, 345. Sigebergensis abbatia ordinis S. Bene-

- dicti, fundata ab Annone II archiepiscopo Coloniensi I, 292. 344.
- Sigerus Bonnensis II, 357.
- Sigerus monachus Claustrensis II, 272.
- Sigerus prior in Claravalle I, 170. II, 121.
- Sigerus sacerdos I, 181.
- S. Simeonis ecclesia Treverensis I, 234. II, 147.
- Simon abbas Foniacensis I, 153.
- Simon comes de Fortimonte (Monfort), Licestria, Tolosa, dux Narbonensis, vicecomes Biterensis et Carcassonensis I, 302.
- Simon conversus in Alna I, 150.
- Simonis monachi prophetia I, 101.
- Sinzig: vide Addenda.
- Sistappus civis Coloniensis I, 324.
- Smithusen (Schmithausen) prope Cliviam I, 154.
- Sophia abbatissa in Hovene II, 229.
- S. Sophiae ecclesia Constantinopolitana I, 200. II, 127.
- Spirea (Speyer) oppidum II, 14.
- Sprenkirsbach (Springiersbach) abbatia ordinis B. Augustini prope Wittlich I, 255.
- Stalum villa II, 335.
- Stamheim villa prope Mühlheim ad Rhenum II, 313.
- Steinhardus proditor I, 253.
- Steinvelt (Steinfeld) monasterium ordinis Praemonstratensis D. Coloniensis in Eiflia I, 115. 228. II, 212.
- Stephanus abbas Cistertii I, 6.
- Stephanus archiepiscopus Cantuariensis I, 304. 306.
- Stephanus diaconus de veteri Curbuelo I, 304.
- Stephanus sacerdos de veteri Curbuelo I, 304.
- Stephanus sacerdos de Cella I, 304.

- Stephanus de Vitreio I, 17.
 Steppo presbyter in Monte S. Salvatoris II, 345.
 Stolgingaze (Stolckgasse) strata Coloniae II, 210.
 Strata Alta (Hochstraße) Coloniae I, 268.
 Strazburg I, 133. II, 299.
 Stromberg mons I, 7. 102. 233. II, 52. 118. 158.
 Stupa (Stuben): vide Insula S. Nicolai.
 Suederus miles de Dinge I, 25.
 Suevi II, 322. Suevia I, 279.
 Susacia (Soest) oppidum I, 123. 146. 160. 318. II,
     240.
 Sutherhusen villa Frisiae II, 245.
 Sybodo miles II, 60.
 Syfrodus de Runkel II, 170.
 Syfridus sacerdos Claustrensis II, 277.
 Syfridus sacerdos Heisterbacensis II, 57. 343.
 Syna II, 151.
 Syon monasterium monialium ordinis Cistertiensis
     in Frisia II, 295. 338.
 Sywardus scultetus in Leggenich II, 323.
 Szere abbatia ordinis Cistertiensis in Gallia II, 299.
 S. Tarquinius Tranquillinus II, 249.
 Templariorum ordo II, 137. 361.
 Terra motus II, 251 sq.
 S. Thaidis poenitentia et lacrimae I, 56.
 S. Thebaeorum martyrum reliquiae Bonnae inven-
     tae II, 136.
 Theobaldus abbas Sconauiae I, 50.
 Theobaldus abbas Eberbacensis I, 295. 345.
 Theobaldus comes Campaniae II, 105.
 Theobaldus monachus Heisterbacensis I, 177.
 Theobaldus usurarius Parisiensis I, 107.
 Theodericus Bonnensis II, 357.

- Theodericus cognomento Cancer de villa Carpania II, 261.
- Theodericus de Rulant II, 226. alter eiusdem nominis II, 291.
- Theodericus de Erinportze Coloniensis I, 379.
- Theodericus de Cellario monachus Claustrensis II, 72.
- Theodericus de Lureke monachus Heisterbacensis I, 43. II, 30. 168.
- Theodericus monachus Eberbacensis II, 208.
- Theodericus comes in Wiede, monachus Heisterbacensis II, 204. 253. 319.
- Theodericus comes de Are, episcopus Traiectensis II, 332.
- Theodericus episcopus Coloniensis II, 58. 118. 174.
- Theodericus episcopus Livoniae II, 93. 149.
- Theodericus episcopus Monasteriensis II, 5.
- Theodericus miles quidam iuvenis II, 37.
- Theodericus miles in villa Wurme II, 301.
- Theodericus prior de Yesse II, 5.
- Theodericus rex Gothorum II, 326.
- Theodericus sacerdos in Gruningen II, 126.
- Theodericus Susatiensis monachus in Heisterbach I, 28. 123. 146. 310.
- Theophilus episcopus Alexandrinus I, 344. II, 13.
- Theumata sodalis S. Ursulae II, 151.
- Thiemo miles Susatiensis I, 318.
- Tholosa (Toulouse) I, 302.
- S. Thomae apostoli limina in India II, 132.
- S. Thomas Cantuariensis episcopus II, 5. 139. 140. 255.
- S. Thomae Cantuariensis coenobium monialium nobilium ordinis Cistertiensis D. Treverensis in Eiflia ad fluvium Gelbim I, 54.

- Thomas frater I, 306.
 Thomas monachus Claustrensis I, 335.
 Thomas theologus II, 299.
 Thorinbus (Thoremvais) villa Brabantiae prope Nivelles II, 191.
 Toletum (Toledo) civitas Hispaniae I, 39. 279.
 Traiectum (Utrecht) I, 25. 54. 185. II, 31. 130. 233. 243. 245. 310. 311. 332.
 Trappa (La Trappe) abbatia ordinis Cistertiensis prope oppidum Mortagne et iuxta villam Soligny in provincia Pertica (Perche) II, 12.
 Trecae (Troyes) oppidum Galliae I, 307. Trecensis episcopatus I, 306.
 Treveris (Trier) I, 335. II, 57. 71. 347.
 Tricastrum villa iuxta Divionem I, 326.
 Tridentina civitas II, 76.
 Tris (Treis) villa ad Mosellam prope Cochem II, 10.
 S. Trudonis abbatia ordinis S. Benedicti D. Leodiensis in oppido S. Trond I, 382.
 Tuinum (Thuin) castrum Brabantiae ad Sabim fluvium I, 220.
 Tulpetum (Zülpich) oppidum I, 361. II, 75.
 Tuscia I, 99. II, 69.
 Tuyciensis abbatia ordinis S. Benedicti, ex opposito Coloniae I, 358. Tuyciensis matrona II, 155.
 Tyrus I, 48.
 Uda inclusa Namurcensis II, 188.
 Uda religiosa femina in villa Thorinbus II, 191.
 Udellolt monialis in Monte S. Walburgis II, 295.
 Ulixisbona II, 137.
 Ulmene (Uelmen) castrum Eifliae: vide Henricus de Ulme.

- Ulicius Coloniensis II, 152.
 Ulicius cognomento Flasse I, 245.
 Ulicius abbas Vilariensis II, 341.
 Ulicius monachus Vilariensis I, 153. II, 188.
 Ulicius praepositus Steinveldensis I, 228.
 Ulicius sacerdos de Lueri I, 304.
 Uncinis I, 304.
 Urbanus II Papa I, 6.
 Valdosiana haeresis I, 299.
 S. Valerius episcopus Treverensis II, 146.
 Vallis S. Petri (abbatia Heisterbacensis) I, 7. 233.
     II, 159.
 Veldenze castrum iuxta Berncastel ad Masellam
     II, 62.
 Venetia II, 251.
 Vercellis (Vallis cellarum, Valcellae, Vaucellae,
     Vaucelles) abbatia ordinis Cistertiensis prope
     Cemeracum II, 31.
 Verona I, 48. 50. 307.
 Vetus Mons: vide Mons.
 S. Victoris abbatia canonicorum regularium, anno
     1113 a Ludowico Crasso rege fundata ad mu-
     ros urbis Parisiensis I, 75. 255. 365.
 Vilare (Villare, Wilre, Weiler-Bettnach) abbatia
     ordinis Cistertiensis D. Metensis prope oppi-
     dum Metz II, 55.
 Villarium (Villers) abbatia ordinis Cistertiensis
     duobus millibus ab oppido Gembloux disiunc-
     ta I, 28. 43. 226. 386. II, 149. 188. 340.
 S. Vincentius martyr II, 137.
 S. Virginum XI millium coenobium Coloniae I, 353.
     II, 151. 154.
 Vitreum (Vitré) oppidulum in Britannia minore ad
     fluvium Vilaine I, 17.

- Volmuntsteine (Vollmarstein) castrum Westfaliae ad.**
 Ruram fluvium I, 332. II, 338. Vide Godescalcus
Vulcanus mons II, 322—326.
S. Walburgis ecclesia Hildenshemiensis II, 179.
Walerammus filius ducis Limburgensis Henrici IV
     comes de Lutzelinburg I, 279. 322. II, 60.
Walewanus miles fit monachus in Claustro I, 45.
Walterus de Birbech I, 151. 287. II, 19. 35. 49. 226.
     Walterus fuit filius Godefredi de Bierbais: cu-
     ius proavus Balduinus de Crequy uxorem ha-
     buit comitis Lovaniensis filiam Margaretham,
     quae pro dote in matrimonium attulit domina-
     tum de Bierbais.
Walterus nobilis Ultraiectensis abbas Vilariensis I,
     88—90. 96. 130. 152. II, 31.
Walterus de Milene II, 328.
Walterus clericus Lovaniensis I, 96.
Walterus dispensator Lutharii praepositi Bonnen-
     sis II, 302.
Walterus episcopus Cabilonensis I, 6.
Walterus miles in Enthenich II, 318.
Walterus monachus Alnensis I, 13. 15.
Wanebach (Nieder-Wambach) villa in Westerwal-
     dia II, 252.
Warnerus: vide Bonlant.
Warnerus monachus Eberbacensis II, 73.
Warnerus monachus Claustrensis II, 276.
Warnerus prior Claustrensis II, 270.
Werinboldus canonicus S. Gereonis Coloniae I, 357.
Westupe (Wisdorf) villa ad Rhenum prope Opla-
     den II, 101.
Wickindisburg castrum II, 170. Videtur esse ca-
     strum hodie Wildenburg dictum, prope villam
     Friesenhagen in Westerwaldia.

- Wida (Wieda) villa in ducatu Brunswicensi prope oppidum Blankenburg I, 243.
- Wide (Witten) civitas Westfaliae ad Ruram fluvi-
um II, 205.
- Widekinus vir nobilis II, 170.
- Wido abbas Claraevallis I, 97.
- Wido abbas Claricampi II, 295.
- Wido episcopus Praenestinus et cardinalis I, 341.
II, 206.
- Wiede comitatus: vide Theodericus.
- Wigerus miles II, 290.
- Wigerus monachus Vilariensis II, 235. 264. 294.
328.
- Wilhelmus abbas de S. Agatha I, 312.
- Wilhelmus abbas Claraevallis I, 170.
- Wilhelmus abbas Vilariensis II, 188.
- Wilhelmus aurifex haereticus I, 304.
- Wilhelmus II comes Juliacensis II, 318.
- Wilhelmus III comes Juliacensis I, 301.
- Wilhelmus episcopus Bituricensis I, 100.
- Wilhelmus de Helpenstein II, 9.
- Wilhelmus miles in Lubbelare II, 192.
- Wilhelmus monachus in Hesterbach II, 346.
- Wilhelmus canocius Traictensis monachus in Hei-
sterbach I, 185.
- Wilhelmus novicius in Heisterbach II, 259.
- Wilhelmus conversus in Heisterbach I, 203.
- Wilhelmus Pictaviensis subdiaconus I, 304.
- Wilhelmus sacerdos, in capella iuxta Nussiam pro-
fessus II, 190.
- Wilhelmus sacerdos in Claravalle I, 170. II, 121.
362.
- Wilhelmus sacerdos de Stromberg II, 118.
- Winandus de villa Elzelo II, 218.

- Winandus monachus Heisterbacensis II, 218. 245.
 Winandus infirmarius in Heisterbach II, 168.
 Winemarus de Aldindorp II, 56.
 Winenburg (Wimmelburg) monasterium ordinis
   S. Benedicti in Saxonia iuxta oppidum Eis-
   leben II, 246.
 Winricus canonicus Bonnensis II, 303.
 Wintere (Ober-Winter) villa ad Rhenum prope Re-
   magen I, 193, 224. II, 263.
 Wiricus conversus Claustrensis II, 213.
 Wiricus miles de Girzene II, 150.
 Witboldus abbas S. Bernardi II, 4.
 Witini Visiones I, 330.
 Wizinburg (Weißenburg) in Alsatia II, 232.
 Wolkinburg mons II, 318.
 Wolmarus archidiaconus Treverensis I, 48.
 Wormacia I, 73. 94.
 Wunisdorp (Wunstorf) villa tribus circiter millia-
   ribus distans ab urbe Hannover II, 179.
 Wurme (Würm) villa prope Randerath II, 302.
 Xantense oppidum I, 295. Xantensis S. Victoris ec-
   clesia collegiata II, 30. 258.
 Ydida cellararius S. Bernardi II, 5.
 Yesse (Jesse, Essen) coenobium monialium ordinis
   Cistertiensis non procul ab oppido Groninga
   circa annum 1216 institutum auctore Theode-
   rico quodam sacerdote Groningano I, 196. II,
   5. 65.
 Ysenbardus prior in Heisterbach I, 286.
 Ysenbardus sacrista in Hemmenrode II, 269. 278.
 Ysinburg castrum prope Dierdorf I, 338. II, 285.
 Zegenberg (Ziegenberg) castrum prope Butzbach
   in Wetterauia II, 9.
 Zelandia II, 53. 60.

ADDENDA.

I.

(AD LODEWICUS.)

Lodewicus I comes Losensis filius Arnulphi in comitatu Rieneckio successit Gerardo comiti, cuius filiam habuit uxorem. Eius filii sunt: Lodewicus, Hugo, Gerardus et Arnoldus. Quo defuncto anno 1171, successit in comitatibus Losensi et Rieneckio eius filius Gerardus, qui habuit septem filios: Lodewicum, Henricum, Gerardum, Theodericum, Wilhelmum, Johannem et Arnoldum. Gerardo in obsidione Ptolemaidis anno 1191 mortuo, successit eius filius Lodewicus II in comitatu Losensi, illumque tenuit ad annum 1218 quo obiit sine liberis.

II.

(AD MILENE.)

Miraeus Annal. Rerum Belg. ad ann. 1140. „Mannasses vir nobilis de Hirge, cum statuissest proficisci Hierosolymam, Ebroino abbatii Broniensis alodia sua, quae iacent in pago Hasbaniensi, videlicet Miele et Musin, tradidit seu potius vendidit octoginta marcis.“ Caesarii temporibus comitum Losensium allodium fuit Milene, quod defuncto

Waltero tenebat vir nobilis Gotbertus de Orbays, qui in hoc loco anno 1219 monasterium virginum ordinis S. Benedicti construxit, et feudum suum cum omni integritate iustitiae, in scabinis, in mansionariis, in molendino, in agris, in telono, in pratis, in silvis, cum omnibus omnino attinentiis, monialibus Mileniensibus donavit, assensu comitis Arnoldi. Conf. Mantelius Histor. Lossens. Compend. p. 205 et 9: ubi pro Milue legendum Milne.

III.

(AD PISCINA.)

Littera Universitatis Coloniensis ad Papam Sextum.

„Cum ante biennium (1474) monasterium sancte Marie de Piscina extra et de prope muros civitatis Coloniensis propter imminencia eidem civitati obsidionis pericula solo equatum esset, et ob id religiose virgines regularium beati Augustini sanctimoniales regularis observancie sub perpetua clausura Deo famulantes, numero quinquaginta quinque, inde propulse, privatas quasdam domus earum statui minime congruentes in magnis angustiis et non sine virginalis pudoris periculo inhabitare coacte fuissent: Imperialis Maiestas una cum reverendissimo in Christo patre et domino Alexandro Episcopo Forliviensi Sanctitatis vestre cum potestate Legato de latere Nuncio et Oratore, huiusmodi periculo atque calamitati obviare atque salubriter providere volentes, dictas sanctimoniales,

que eciam de comitum, militum et decurionum ac nobilium civium genere procreate existunt, ad quandam sancte Cecile ecclesiam et monasterium dicte civitatis, locum equidem dictis sanctimonialibus atque earum religioni aptissimum transtulit, et instituit, perpetuo inibi permansuras; possessiones quoque et singula bona monasterii olim de Piscina monasterio sancte Cecile applecavit et univit."

IV.

(AD SINZIG.)

„Circa hoc biennium in dyocesi Coloniensi in villa regia que Sinzege dicitur, hereticus quidam Johanes nomine cum matre me eodem tempore propter causam fidei illic cum abbatte meo existente combustus est. Iste dicere solebat militibus sicut ab eis audivimus: Quare vos domini in quartis feriis non manducatis carnes? Respondentibus illis propter consuetudinem ecclesie et propter ieiunium quod vovimus domine nostre beate virginis Marie, subiunxit ille: Tam licite vos possetis quartis feriis comedere carnes quomodo sacerdotes vestri. Cumque ad hoc verbum stuperent, adiecit miserrimus ille, sacramentum hoc vivificum deridens: Aiunt se comedere corpus Christi qui homo fuit, et ita carnes comedunt. Propter quam heresim et alias plures, ut dictum est in crate positus incendio periit.“

(Ex Omeliarum codice Coloniensi.)

ogus vol. 2
10417

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK CRESCENT
TORONTO - 5, CANADA

10417

